

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO GOSPODARSTVA

Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020.

Zagreb, siječanj 2014.

Popis kratica	7
Popis tablica	8
Popis slika.....	12
Uvod.....	14
Pojmovno razgraničenje industrijske i gospodarske strategije Republike Hrvatske.....	14
Konceptualni okvir i sadržaj dokumenta.....	16
Svrha i ciljevi	16
Metodologija	17
Polazišna dokumentacija/okvir.....	23
Makroekonomski uvjeti poslovanja	23
Ljudi kao ključan čimbenik industrijske politike i tržište rada	45
Resursi hrvatskog gospodarstva	60
Pregled strateških smjernica Industrijske politike u Europskoj uniji.....	66
C Prerađivačka industrija	84
Kvantitativna analiza poslovanja prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	84
Analiza profitabilnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	85
Analiza zaposlenih u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.....	94
Analiza međunarodne razmjene prerađivačke industrije u razdoblju 2010. – 2012.....	97
Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti 2012.....	102
Analiza proizvodnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	107
Analiza likvidnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	110
Analiza zaduženosti prerađivačke industrije 2010. – 2012. godine.....	111
Analiza bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije 2004. – 2012. godine.....	114
Analiza prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.....	121
Usporedba odabranih pokazatelja poslovanja pojedinih djelatnosti i poddjelatnosti prerađivačke industrije 2012. godine	128
C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda.....	134
Globalni trendovi razvoja.....	134
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	134
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	135
Zaključni prikaz pokazatelja	138
C11 Proizvodnja pića	140
Globalni trendovi razvoja.....	140
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	140
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	141
Zaključni prikaz pokazatelja	143
C13 Proizvodnja tekstila	145
Globalni trendovi razvoja.....	145
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	145
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	146
Zaključni prikaz pokazatelja	149
C14 Proizvodnja odjeće.....	151

Globalni trendovi razvoja.....	151
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	151
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	152
Zaključni prikaz pokazatelja	155
C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	157
Globalni trendovi razvoja.....	157
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	157
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	158
Zaključni prikaz pokazatelja	161
C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala.....	163
Globalni trendovi razvoja.....	163
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	163
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	164
Zaključni prikaz pokazatelja	167
C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira.....	169
Globalni trendovi razvoja.....	169
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	169
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	169
Zaključni prikaz pokazatelja	172
C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	174
Globalni trendovi razvoja.....	174
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	174
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	174
Zaključni prikaz pokazatelja	177
C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	179
Globalni trendovi razvoja.....	179
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	180
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	180
Zaključni prikaz pokazatelja	183
C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	185
Globalni trendovi razvoja.....	185
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	185
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	187
Zaključni prikaz pokazatelja	191
C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka.....	193
Globalni trendovi razvoja.....	193
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	193
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	194
Zaključni prikaz pokazatelja	198
C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike.....	200
Globalni trendovi razvoja.....	200
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	201
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	201

Zaključni prikaz pokazatelja	205
C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	207
Globalni trendovi razvoja.....	207
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	208
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	208
Zaključni prikaz pokazatelja	212
C24 Proizvodnja metala	214
Globalni trendovi razvoja.....	214
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	214
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	215
Zaključni prikaz pokazatelja	219
C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda osim strojeva i opreme	221
Globalni trendovi razvoja.....	221
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	222
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	222
Zaključni prikaz pokazatelja	225
C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	227
Globalni trendovi razvoja.....	227
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	227
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	228
Zaključni prikaz pokazatelja	231
C27 Proizvodnja električne opreme	233
Globalni trendovi razvoja.....	233
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	233
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	234
Zaključni prikaz pokazatelja	237
C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d.n.	239
Globalni trendovi razvoja.....	239
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	239
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	240
Zaključni prikaz pokazatelja	242
C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	244
Globalni trendovi razvoja.....	244
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	245
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	245
Zaključni prikaz pokazatelja	248
C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	250
Globalni trendovi razvoja.....	250
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	251
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	251
Zaključni prikaz pokazatelja	256
C31 Proizvodnja namještaja	258
Globalni trendovi razvoja.....	258
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	258

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	259
Zaključni prikaz pokazatelja	262
C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme.....	264
Globalni trendovi razvoja.....	264
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	264
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	265
Zaključni prikaz pokazatelja	268
F Građevinarstvo.....	270
Globalni trendovi razvoja.....	270
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	270
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	271
Zaključni prikaz pokazatelja	274
J Informacije i komunikacije	276
Globalni trendovi razvoja.....	276
Trendovi razvoja u Europskoj uniji.....	276
Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj	276
Zaključni prikaz pokazatelja	280
Model vrednovanja i grupiranja ključnih poddjelatnosti	282
Kriteriji vrednovanja industrijskih poddjelatnosti.....	282
Rangiranje i podjela industrijskih poddjelatnosti u skupine	284
Strateški ciljevi hrvatske industrije 2014.-2020.	289
Promjene u globalnom okruženju.....	289
Odrednice industrijskog rasta.....	292
Ključni pokazatelji hrvatske industrije.....	294
Strateški ciljevi industrije za razdoblje 2014.-2020.	299
Ovisnost (povezanost) industrijske strategije i drugih strateških dokumenata	302
Analiza scenarija razvoja industrije za razdoblje 2014. - 2020.....	306
Scenarij 1 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.....	308
Scenarij 2 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.....	309
Scenarij 3 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.....	310
Projekcija kretanja odabranih pokazatelja za skupinu „pokretači“ u razdoblju 2014.-2020. za Scenarij 2	313
Projekcija kretanja odabranih pokazatelja za skupinu „čuvari“ u razdoblju 2014.-2020. za Scenarij 2.....	313
Prioritetna područja i mjere realizacije strateških ciljeva.....	314
Prioritet 1: Stvaranje stabilnog investicijskog okruženja	315
Prioritet 2: Poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava	316
Prioritet 3: Restrukturiranje javne uprave i administracije	317
Prioritet 4: Razvoj tržišta kapitala – alternativni izvori financiranja	318
Provedba strategije	320
Komunikacija strategije.....	321
Prikaz Strategije kroz sustav operativnih planova	322

Usklađivanje strategije i strukture.....	322
Delegiranje odgovornosti i ovlaštenja.....	323
Oblikovanje sustava izvještavanja i stalna prilagodba Strategije.....	323
Literatura.....	325

Popis kratica

BDP	<i>Bruto domaći proizvod</i>
BDV	<i>Bruto dodana vrijednost</i>
CEFTA	<i>Central European Free Trade Agreement</i>
CIS	<i>Commonwealth of Independent States</i>
DZS	<i>Državni zavod za statistiku</i>
EBITDA	<i>Earnings before interest, taxes, depreciation and amortization (zarada prije odbitka kamata, poreza, deprecijacije i amortizacije)</i>
EU	<i>Europska unija</i>
FINA	<i>Financijska agencija</i>
FSC	<i>Forest Stewardship Council</i>
GL	<i>Grubel-Lloyd</i>
HGK	<i>Hrvatska gospodarska komora</i>
HNB	<i>Hrvatska narodna banka</i>
HZZ	<i>Hrvatski zavod za zapošljavanje</i>
HZZO	<i>Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje</i>
ICT	<i>Information and communications technology (informacijska i komunikacijska tehnologija)</i>
IT	<i>Information technology (informacijska tehnologija)</i>
MFIN	<i>Ministarstvo financija</i>
MINGO	<i>Ministarstvo gospodarstva</i>
NAFTA	<i>North American Free Trade Area</i>
NKD	<i>Nacionalna klasifikacija djelatnosti</i>
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OPEC	<i>Organization of the Petroleum Exporting Countries</i>
OTC	<i>Over-the-counter (u izravnoj prodaji)</i>
RCA	<i>Revealed comparative advantage (iskazana usporedna prednost)</i>
RH	<i>Republika Hrvatska</i>
ROA	<i>Return on assets (prinos na imovinu)</i>
ROE	<i>Return on equity (prinos na kapital)</i>
ROI	<i>Return on investments (prinos na investicije)</i>
SAD	<i>Sjedinjene Američke Države</i>
UK	<i>Ujedinjeno Kraljevstvo</i>

Popis tablica

Tablica 1. Prikaz analiziranih industrijskih djelatnosti i poddjelatnosti u Industrijskoj strategiji Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.....	17
Tablica 2. Izdvojeni ekonomski pokazatelji, 2004. – 2012.....	24
Tablica 3. Bruto dodana vrijednost po područjima NKD-a 2007., stalne cijene u cijenama prethodne godine, 2008. – 2012.	27
Tablica 4. Međugodišnja promjena potrošačkih cijena 2004. – 2012.....	32
Tablica 5. Međugodišnja promjena proizvođačkih cijena 2004. – 2012.	32
Tablica 6. Udio kredita kreditnih institucija u ukupnim kreditima kreditnih institucija, 2012.*	35
Tablica 7. Struktura radno sposobnog stanovništva, 2004. – 2012.....	37
Tablica 8. Stope nezaposlenosti prema anketi o radnoj snazi	37
Tablica 9. Ukupan izvoz i uvoz robe i usluga Republike Hrvatske, 2004. – 2012.	39
Tablica 10. Robni izvoz i uvoz Hrvatske, 2004. – 2012.	40
Tablica 11. Vanjskotrgovinska bilanca Hrvatske, 2004. – 2012.....	40
Tablica 12. Inozemna izravna ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima, u milijunima kuna	41
Tablica 13. Prosječni godišnji devizni tečaj HRK/EUR	42
Tablica 14. Prosječni godišnji devizni tečaj HRK/USD	42
Tablica 15. Inozemni dug Republike Hrvatske prema sektoru dužnika, 2004. – 2012. (u milijardama kuna)	43
Tablica 16. Distribucija stanovništva prema dobi	43
Tablica 17. Skupine djelatnosti prema razini korištenih tehnologija i znanja prema udjelu u ukupnoj zaposlenosti i brojnosti stručnjaka i znanstvenika među zaposlenima	46
Tablica 18. Procjena potražnje zbog zamjene umirovljenih zaposlenika	47
Tablica 19. Zaposleni u pravnim osobama, obrtima i slobodnim zanimanjima, prema NKD-u 2007., godišnji prosjek za 2012. (administrativni izvor).....	49
Tablica 20. Apsolutna promjena administrativnog broja zaposlenih u pravnim osobama prema NKD-u 2007., razdoblje 2008. – 2012.	51
Tablica 21. Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja, stanje na dan 31.03.2011., udjeli po stupnju stručnog obrazovanja u ukupnom broju zaposlenih po području NKD-a (administrativni izvori).....	52
Tablica 22. Prosječan broj nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja 2008. – 2012., administrativna nezaposlenost.....	53
Tablica 23. Prosječan broj nezaposlenih prema djelatnostima prethodnog zaposlenja (NKD 2007.), 2011. – 2012.....	54
Tablica 24. Prijavljena slobodna radna mjesta prema područjima NKD-a (NKD 2007.), 2008. – 2012.	56
Tablica 25. Zapošljavanje prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje na temelju radnog odnosa prema područjima NKD-a, 2008. – 2012.	57
Tablica 26. Stopa zapošljavanja prema zanimanju na razini srednjeg obrazovanja u 2012. ...	58
Tablica 27. Stopa zapošljavanja prema zanimanju na razini višega ili visokoga obrazovanja u 2012.	59
Tablica 28. Područja i mjere industrijskih politika zemalja članica Europske unije	70
Tablica 29. Područja aktivnosti Europske komisije za poticanje konkurentnosti industrije....	78
Tablica 30. Apsolutne vrijednosti ukupnih prihoda i ukupnih rashoda djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	86

Tablica 31. Analiza dobiti i gubitka nakon oporezivanja po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	87
Tablica 32. Prinos na imovinu i prinos na kapital po pojedinim djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	88
Tablica 33. Operativna marža profita po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	89
Tablica 34. Međugodišnje promjene proizvođačkih cijena po djelatnostima prerađivačke industrije 2008. – 2012.....	90
Tablica 35. Međugodišnje promjene obujma industrijske proizvodnje po djelatnostima prerađivačke industrije 2008. – 2012.	91
Tablica 36. Struktura odabranih stavki rashoda prerađivačke industrije 2010. – 2012.	93
Tablica 37. Kretanje broja zaposlenih po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	94
Tablica 38. Obrazovna struktura zaposlenih po djelatnostima prerađivačke industrije 2012..	96
Tablica 39. Odnos izvoza i uvoza pojedine djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.	97
Tablica 40. Trgovinska bilanca djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	98
Tablica 41. Udio izvoza djelatnosti u ukupnim prihodima te djelatnosti 2010. – 2012.....	99
Tablica 42. Udio izvoza pojedine djelatnosti u ukupnom izvozu prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	100
Tablica 43. Relativne komparativne prednosti djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	100
Tablica 44. Grubell-Lloydov indeks djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	101
Tablica 45. Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti 2012.	105
Tablica 46. Proizvodnost rada i kapitala u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.....	108
Tablica 47. Opremljenost rada kapitalom	109
Tablica 48. Jedinični trošak rada u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.	109
Tablica 49. Koeficijent tekuće likvidnosti po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	111
Tablica 50. Koeficijent zaduženosti po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.	112
Tablica 51. Pokriće troškova kamata operativnom zaradom po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.....	113
Tablica 52. Bruto dodane vrijednosti djelatnosti prerađivačke industrije 2004. – 2012.....	115
Tablica 53. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije 2004. – 2012.....	116
Tablica 54. Udio bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu EU27 zemalja i Hrvatske 2004. – 2012.....	118
Tablica 55. Struktura prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.	121
Tablica 56. Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.....	125
Tablica 57. Usporedba odabranih pokazatelja poslovanja pojedinih djelatnosti i razreda djelatnosti prerađivačke industrije 2012.	128
Tablica 58. Kvantitativni pokazatelji (C10).....	138
Tablica 59. Kvalitativni pokazatelji (C10).....	139
Tablica 60. Kvantitativni pokazatelji (C11).....	143
Tablica 61. Kvalitativni pokazatelji (C11).....	144
Tablica 62. Kvantitativni pokazatelji (C13).....	149
Tablica 63. Kvalitativni pokazatelji (C13).....	150
Tablica 64. Kvantitativni pokazatelji (C14).....	155
Tablica 65. Kvalitativni pokazatelji (C14).....	156

Tablica 66. Kvantitativni pokazatelji (C15).....	161
Tablica 67. Kvalitativni pokazatelji (C15).....	162
Tablica 68. Kvantitativni pokazatelji (C16).....	167
Tablica 69. Kvalitativni pokazatelji (C16).....	168
Tablica 70. Kvantitativni pokazatelji (C17).....	172
Tablica 71. Kvalitativni pokazatelji (C17).....	173
Tablica 72. Kvantitativni pokazatelji (C18).....	177
Tablica 73. Kvalitativni pokazatelji (C18).....	178
Tablica 74. Kvantitativni pokazatelji (C19).....	183
Tablica 75. Kvalitativni pokazatelji (C19).....	184
Tablica 76. Kvantitativni pokazatelji (C20).....	191
Tablica 77. Kvalitativni pokazatelji (C20).....	192
Tablica 78. Kvantitativni pokazatelji (C21).....	198
Tablica 79. Kvalitativni pokazatelji (C21).....	199
Tablica 80. Kvantitativni pokazatelji (C22).....	205
Tablica 81. Kvalitativni pokazatelji (C22).....	206
Tablica 82. Kvantitativni pokazatelji (C23).....	212
Tablica 83. Kvalitativni pokazatelji (C23).....	213
Tablica 84. Kvantitativni pokazatelji (C24).....	219
Tablica 85. Kvalitativni pokazatelji (C24).....	220
Tablica 86. Kvantitativni pokazatelji (C25).....	225
Tablica 87. Kvalitativni pokazatelji (C25).....	226
Tablica 88. Kvantitativni pokazatelji (C26).....	231
Tablica 89. Kvalitativni pokazatelji (C26).....	232
Tablica 90. Kvantitativni pokazatelji (C27).....	237
Tablica 91. Kvalitativni pokazatelji (C27).....	238
Tablica 92. Kvantitativni pokazatelji (C28).....	242
Tablica 93. Kvalitativni pokazatelji (C28).....	243
Tablica 94. Kvantitativni pokazatelji (C29).....	248
Tablica 95. Kvalitativni pokazatelji (C29).....	249
Tablica 96. Neto profitne stope izdvojenih poduzeća.....	252
Tablica 97. Izabrani podaci i pokazatelji profitabilnosti djelatnosti C30 bez utjecaja izdvojenih poduzeća.....	252
Tablica 98. Kvantitativni pokazatelji (C30).....	256
Tablica 99. Kvalitativni pokazatelji (C30).....	257
Tablica 100. Kvantitativni pokazatelji (C31).....	262
Tablica 101. Kvalitativni pokazatelji (C31).....	263
Tablica 102. Neto profitne stope Brodotrogira d.d.	265
Tablica 103. Izabrani podaci i pokazatelji profitabilnosti djelatnosti C33 bez utjecaja Brodotrogira d.d.	265
Tablica 104. Kvantitativni pokazatelji (C33).....	268
Tablica 105. Kvalitativni pokazatelji (C33).....	269
Tablica 106. Kvantitativni pokazatelji (F).....	274
Tablica 107. Kvalitativni pokazatelji (F).....	275
Tablica 108. Kvantitativni pokazatelji (J).....	280
Tablica 109. Kvalitativni pokazatelji (J).....	281
Tablica 110. Poddjelatnosti „Pokretači“.....	286
Tablica 111. Poddjelatnosti „Čuvari“.....	286
Tablica 112. Poddjelatnosti „Upitnici“.....	287
Tablica 113. „Problematične“ poddjelatnosti.....	287

Tablica 114. Poddjelatnosti „Bez utjecaja“	288
Tablica 115. Djelatnosti i poddjelatnosti koje nisu uključene u sustav rangiranja	288
Tablica 116. Sažeti prikaz ključnih pokazatelja industrije 2012. godine.....	298
Tablica 117. Usporedni prikaz odabranih pokazatelja u 2012. i 2020. godini.....	301
Tablica 118. Strateški dokumenti u područjima koja izravno utječu na industriju.....	303
Tablica 119. Scenarij 1	308
Tablica 120. Scenarij 2.....	309
Tablica 121. Scenarij 3	310
Tablica 122. Scenarij 2 – „pokretači“	313
Tablica 123. Scenarij 2 – „čuvari“	313

Popis slika

Slika 1. Industrijska strategija naspram gospodarskoj strategiji u Republici Hrvatskoj.....	15
Slika 2. Konceptualni okvir izrade Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020.	22
Slika 3. Kretanje realnog BDP-a Hrvatske, 2004. – 2012.....	25
Slika 4. Usporedba promjene realnog BDP-a Hrvatske i zemalja EU28, 2004. – 2012.....	25
Slika 5. Udjeli područja C, G, H, I, L i O, P, Q NKD-a u bruto dodanoj vrijednosti po godinama (2004. – 2012.)	28
Slika 6. Udjeli bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva u 2010. godini, po zemljama EU28.....	29
Slika 7. Udjeli rashodnih sastavnica* BDP-a u ukupnom BDP-u kroz godine 2004. – 2012., stalne cijene	30
Slika 8. Udjeli sastavnica konačne potrošnje u ukupnoj konačnoj potrošnji kroz godine 2004. – 2012., stalne cijene	31
Slika 9. Indeksi potrošačkih cijena, bruto i neto plaća (2008. = 100).....	32
Slika 10. Indeks proizvođačkih cijena 2008. – 2012.....	33
Slika 11. Distribucija kunskih kredita kreditnih institucija bez kredita financijskim institucijama, 2004. – 2012., u milijunima kuna.....	34
Slika 12. Distribucija deviznih kredita kreditnih institucija bez kredita financijskim institucijama 2004. – 2012., u milijunima kuna.....	34
Slika 13. Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite bez valutne klauzule, 2004. – 2012., godišnji prosjek	35
Slika 14. Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite s valutnom klauzulom, 2004. – 2012., godišnji prosjek	36
Slika 15. Kamatne stope na kredite u eurima 2004. – 2012., godišnji prosjek	36
Slika 16. Izravna inozemna ulaganja , u milijunima kuna, preračunato u kune prema srednjem tečaju HNB-a na dan 31. prosinca., 2004. – 2012.....	41
Slika 17. Postotna promjena administrativnog broja zaposlenih u pravnim osobama prema NKD-u 2007., razdoblje 2008. – 2012.	50
Slika 18. Odnos broja slobodnih radnih mjesta i broja zaposlenih prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, 2008. – 2012.	55
Slika 19. Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u 2012. godini	58
Slika 20. Utjecaj europske industrijske politike na nacionalne industrijske politike.....	80
Slika 21. Promjena obujma industrijske proizvodnje prerađivačke industrije 2008. – 2012...	92
Slika 22. Udjeli u bruto dodanoj vrijednosti i broju zaposlenih u djelatnosti prerađivačke industrije 2012.	120
Slika 23. Razvrstavanje poddjelatnosti u skupine	285
Slika 24. Lanac vrijednosti	290
Slika 25. Odrednice industrijskoga rasta.....	295
Slika 26. Lanac vrijednosti – strateški ciljevi hrvatske industrije.....	300
Slika 27. Konceptualni okvir analize scenarija	306
Slika 28. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.) - Scenarij 1.....	311
Slika 29. Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu, Scenarij 1	311
Slika 30. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.), Scenarij 2	311
Slika 31. Stope rasta obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu, Scenarij 2.....	311

Slika 32. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.) - Scenarij 3.....	312
Slika 33. Stope rasta obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu - Scenarij 3.....	312

Uvod

Pojmovno razgraničenje industrijske i gospodarske strategije Republike Hrvatske

---

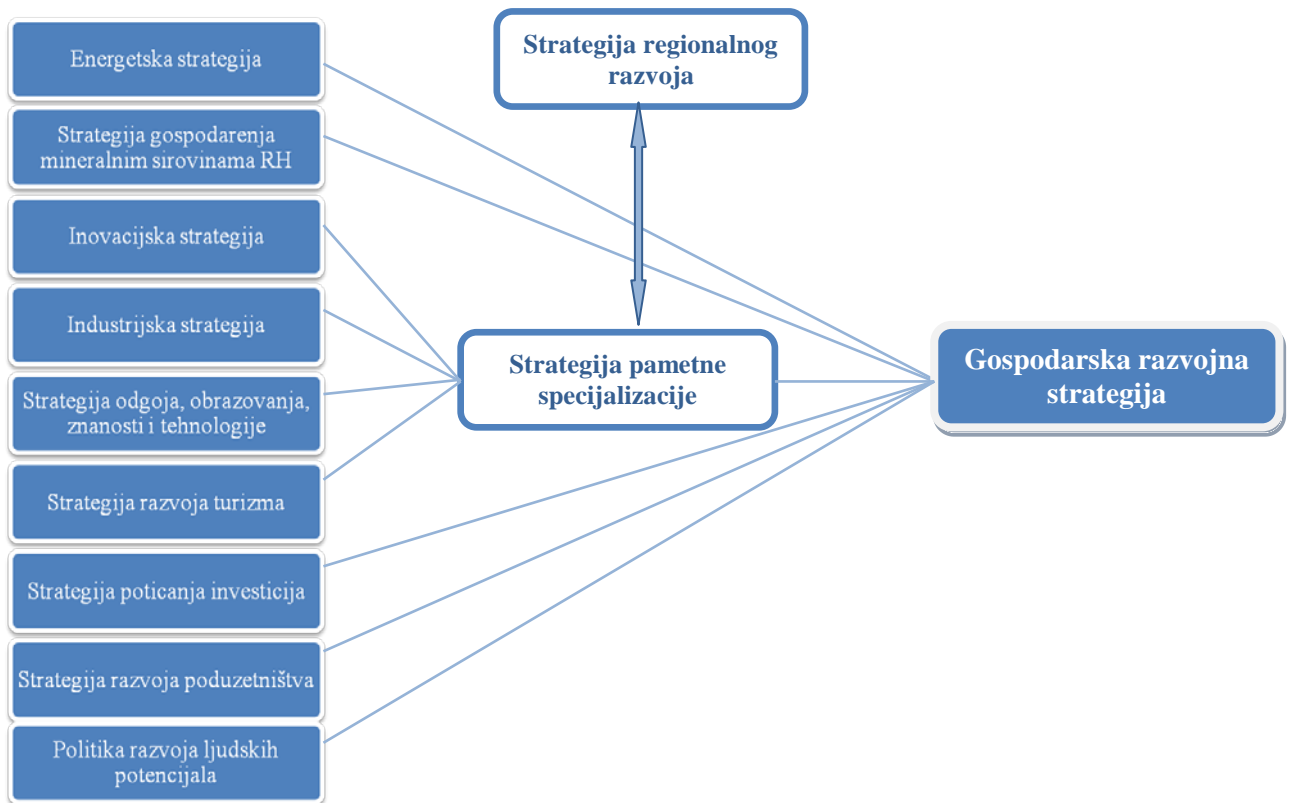
- Pojmovi „gospodarstvo“ i „industrija“ često se smatraju sinonimima pa se stoga i pojmovi „gospodarska strategija“ i „industrijska strategija“ poistovjećuju. Budući da se radi o dva različita pojma, nužno ih je ukratko razgraničiti. Dok gospodarstvo u najširem smislu riječi znači „razboritu uporabu dobara i mogućnosti, što uključuje njihovo pribavljanje, proizvodnju i uvećanje, kao i djelatnosti, pravila i institucije kojima se to postiže“¹, pod industrijom se u ovom dokumentu podrazumijevaju industrijski sektori gospodarstva definirani područjima C (Prerađivačka industrija), F (Građevinarstvo) i J (Informacije i komunikacije) NKD-a 2007.
- Iz definicija proizlazi kako je gospodarstvo širi pojam od pojma industrije, odnosno pojam koji uključuje pojam industrije. U skladu s tim, Vlada Republike Hrvatske usvojila je koncept izrade gospodarske strategije Republike Hrvatske prema kojoj industrijska strategija čini samo jedan od sastavnih dijelova gospodarske strategije, što se može vidjeti na Slici 1.
- „Industrijska strategija predstavlja svaki oblik intervencije ili državne politike usmjerene ka unaprjeđenju poslovnog okruženja, odnosno promjene strukture ekonomske aktivnosti prema sektorima, tehnologijama ili zadacima od kojih se očekuje veći doprinos ekonomskom rastu ili društvenom blagostanju, nego što bi to bio slučaj kad bi intervencija izostala.“²

---

¹ Baletić, Z. (1995.) Ekonomski leksikon Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Masmedia

² Warwick, K. (2013) Beyond Industrial Policy, Emerging Issues and New Trends. Global Industry and Economy Forum 2013. OECD

Slika 1. Industrijska strategija naspram gospodarskoj strategiji u Republici Hrvatskoj

- Industrijska strategija Republike Hrvatske, zajedno s inovacijskom strategijom, strategijom odgoja, obrazovanja, znanosti i tehnologije te strategijom razvoja turizma, čini sastavni dio strategije pametne specijalizacije koja, zajedno s energetske strategijom, strategijom gospodarenja mineralnim sirovinama RH, strategijom poticanja investicija, strategijom razvoja poduzetništva i strategijom razvoja ljudskih potencijala predstavlja osnovu za izradu gospodarske razvojne strategije.

Svrha i ciljevi

- Svrha izrade Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020. jest kroz analizu industrije dobiti pregled stanja industrijskih djelatnosti i poddjelatnosti kako bi se:
  - utvrdile perspektive rasta i razvoja te jačanja konkurentnosti,
  - utvrdili strateški ciljevi,
  - usvojio smjer djelovanja i alokacije resursa potrebnih za ostvarenje tih ciljeva, odnosno provedbeni model, te
  - pratila provedba strategije.

- Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020. izrađena je polazeći od načela koja u potpunosti uvažavaju postignuća suvremene industrijske politike u Europskoj uniji (EU), ali i onih koja su sadržana u već usvojenim razvojnim dokumentima Republike Hrvatske (RH).

- Ciljevi izrade dokumenta uključuju:
  1. definiranje i izradu metodološke osnove,
  2. analizu strateških smjernica Europske unije,
  3. analizu kvantitativnih i kvalitativnih obilježja hrvatske industrije,
  4. razvoj modela vrednovanja industrijskih poddjelatnosti,
  5. utvrđivanje strateških ciljeva i prioritetnih područja,
  6. utvrđivanje mjera realizacije strateških ciljeva,
  7. razvoj modela provedbe Strategije,
  8. izradu plana aktivnosti provedbe Strategije.

- Konceptualni okvir izrade Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020. (prikazan na Slici 2.) polazi od (1) uvoda u kojem su: određeni pojam i položaj industrijske strategije unutar strateških dokumenata Republike Hrvatske, prikazani konceptualni okvir i sadržaj dokumenta, analizirani makroekonomski uvjeti poslovanja, ljudi kao ključan čimbenik industrijske politike i tržište rada, resursi hrvatskog gospodarstva te strateške smjernice industrijske politike Europske unije. Zatim slijedi (2) strateška analiza industrijskih djelatnosti koja uključuje kvalitativnu i kvantitativnu analizu obilježja industrijskih djelatnosti, a s ciljem (3) prepoznavanja i utvrđivanja onih djelatnosti i poddjelatnosti industrije koje imaju najveću sposobnost razvoja, rasta i zapošljavanja. Nadalje, (4) utvrđeni su strateški ciljevi i prioritetna područja strateških ciljeva te mjere za njihovu realizaciju. Na kraju dokumenta izrađen je (5) provedbeni model (model implementacije) koji uključuje definiranje odgovornosti i nužne pretpostavke za provedbu Strategije. Po prihvaćanju pretpostavki za provedbu Strategije, bit će izrađen akcijski plan kojim će biti definirani rokovi i nositelji provedbe Strategije.

- Slijedom navedenoga, dokument je podijeljen u 8 dijelova:
  1. Uvod,
  2. Prerađivačka industrija,
  3. Građevinarstvo,
  4. Informacije i komunikacije,
  5. Model vrednovanja i utvrđivanje ključnih djelatnosti i poddjelatnosti,
  6. Strateški ciljevi hrvatske industrije 2014. - 2020.,

7. Prioritetna područja i mjere realizacije strateških ciljeva,
8. Provedba strategije.

- Ovaj je dokument izrađen kao skraćena i doradena inačica izvornog dokumenta koji okvirno sadrži 1.300 stranica, 900 tablica i 240 slika. Skraćena inačica sadrži zaključke po svim dijelovima izvornog dokumenta.

Metodologija

- Područje istraživanja je hrvatska industrija koja obuhvaća prerađivačku industriju s pripadajućim djelatnostima i poddjelatnostima (osim djelatnosti C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda i C32 Ostala prerađivačka industrija), građevinarstvo s pripadajućim djelatnostima te informacije i komunikacije s pripadajućim djelatnostima.
- Tablica 1 prikazuje analizirane industrije, pripadajuće djelatnosti i poddjelatnosti prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti iz 2007., a koja je usklađena s EU statističkom klasifikacijom ekonomskih djelatnosti NACE-om Rev. 2.

Tablica 1. Prikaz analiziranih industrijskih djelatnosti i poddjelatnosti u Industrijskoj strategiji Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.

Oznaka djelatnosti	Opis djelatnosti	Odjeljak po NKD-u	Opis poddjelatnosti	Skupina po NKD-u
C	Prerađivačka industrija			
	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	10	Prerada i konzerviranje mesa i proizvodnja mesnih proizvoda Prerada i konzerviranje riba, rakova i školjki Prerada i konzerviranje voća i povrća Proizvodnja biljnih i životinjskih ulja i masti Proizvodnja mliječnih proizvoda Proizvodnja mlinskih proizvoda, škroba i škrobnih proizvoda Proizvodnja pekarskih i brašneno-konditorskih proizvoda Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda Proizvodnja pripremljene hrane za životinje	10.1 10.2 10.3 10.4 10.5 10.6 10.7 10.8 10.9
	Proizvodnja pića	11	Proizvodnja pića	11.0
	Proizvodnja tekstila	13	Priprema i pređenje tekstilnih vlakana Tkanje tekstila Dovršavanje tekstila Proizvodnja ostalog tekstila	13.1 13.2 13.3 13.9
	Proizvodnja odjeće	14	Proizvodnja odjeće, osim krznene odjeće Proizvodnja proizvoda od krzna Proizvodnja pletene i kukičane odjeće	14.1 14.2 14.3
	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	15	Štavljenje i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna Proizvodnja obuće	15.1 15.2
	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala	16	Piljenje i blanjanje drva Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala	16.1 16.2

Proizvodnja papira i proizvoda od papira	17	Proizvodnja celuloze, papira i kartona Proizvodnja proizvoda od papira i kartona	17.1 17.2	
	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	18	Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem	18.1
			Umnožavanje snimljenih zapisa	18.2
	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	19	Proizvodnja proizvoda koksnihi peći	19.1
			Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	19.2
	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	20	Proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkoga kaučuka u primarnim oblicima	20.1
			Proizvodnja pesticida i drugih agrokemijskih proizvoda	20.2
			Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova	20.3
			Proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata	20.4
			Proizvodnja ostalih kemijskih proizvoda	20.5
Proizvodnja umjetnih vlakana			20.6	
Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	21	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda Proizvodnja farmaceutskih pripravaka	21.1 21.2	
Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	22	Proizvodnja proizvoda od gume Proizvodnja proizvoda od plastike	22.1 22.2	
Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	23	Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla	23.1	
		Proizvodnja vatrostalnih proizvoda	23.2	
		Proizvodnja proizvoda od gline za građevinarstvo	23.3	
		Proizvodnja ostalih proizvoda od porculana i keramike	23.4	
		Proizvodnja cementa, vapna i gipsa	23.5	
		Proizvodnja proizvoda od betona, cementa i gipsa	23.6	
		Rezanje, oblikovanje i obrada kamena	23.7	
		Proizvodnja brusnih proizvoda i nemetalnih mineralnih proizvoda, d. n.	23.9	
Proizvodnja metala	24	Proizvodnja sirovog željeza, čelika i ferolegura	24.1	
		Proizvodnja čeličnih cijevi i pribora	24.2	
		Proizvodnja ostalih proizvoda primarne prerade čelika	24.3	
		Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala	24.4	
		Lijevanje metala	24.5	
Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	25	Proizvodnja metalnih konstrukcija	25.1	
		Proizvodnja metalnih cisterni, rezervoara i sličnih posuda	25.2	
		Proizvodnja parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje toplom vodom	25.3	
		Proizvodnja oružja i streljiva	25.4	
		Kovanje, prešanje, štancanje i valjanje metala; metalurgija praha	25.5	
		Obrada i prevlačenje metala; strojna obrada metala	25.6	
		Proizvodnja sječiva, alata i opće željezne robe	25.7	
		Proizvodnja ostalih gotovih proizvoda od metala	25.9	
Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	26	Proizvodnja elektroničkih komponenata i ploča	26.1	
		Proizvodnja računala i periferne opreme	26.2	
		Proizvodnja komunikacijske opreme	26.3	
		Proizvodnja elektroničkih uređaja za široku potrošnju	26.4	

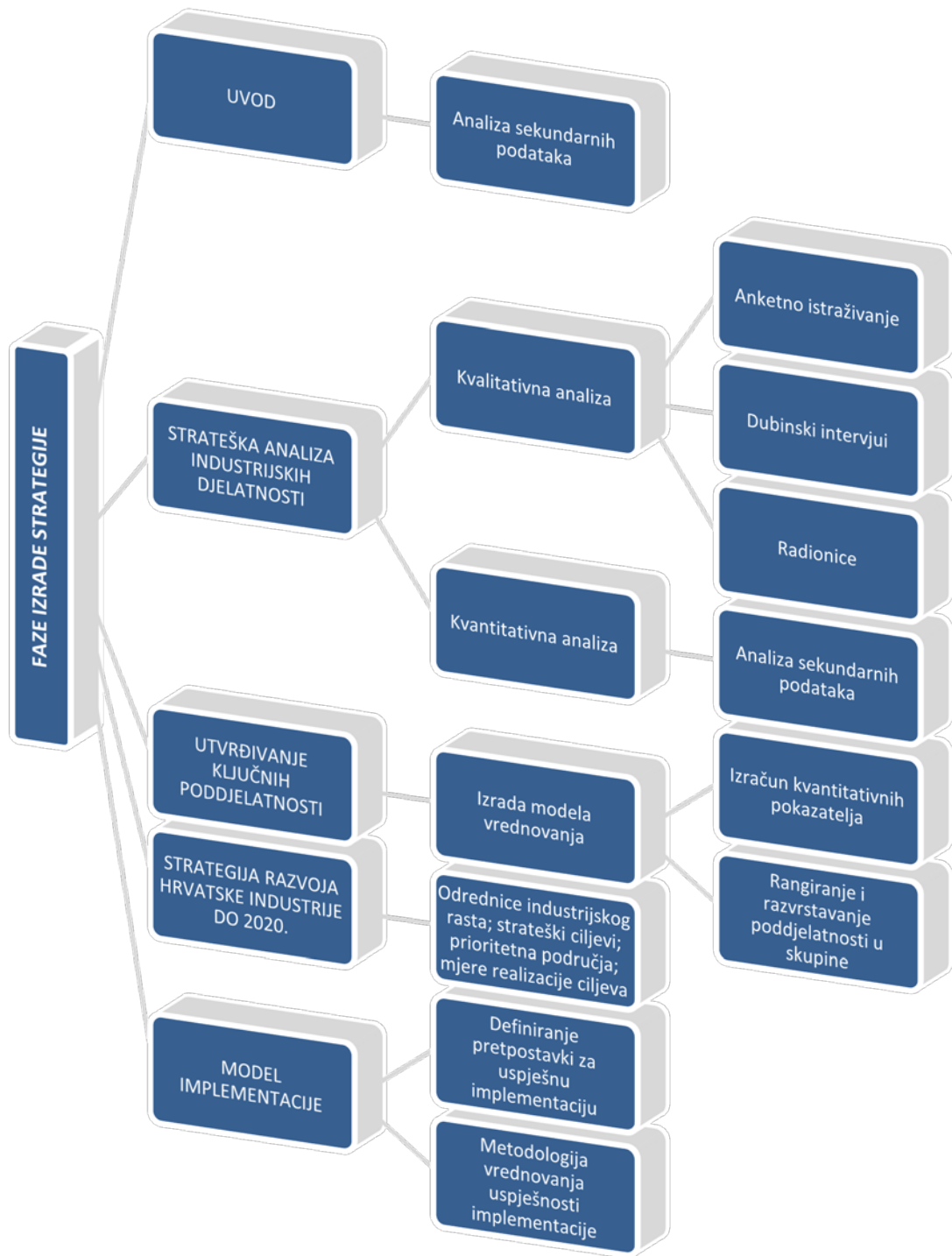
		Proizvodnja instrumenata i aparata za mjerenje, ispitivanje i navigaciju;	26.5
		proizvodnja satova	26.6
		Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme	26.7
		Proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme	26.8
	Proizvodnja električne opreme	27	Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije
			27.1
		Proizvodnja baterija i akumulatora	27.2
		Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala	27.3
		Proizvodnja električne opreme za rasvjetu	27.4
		Proizvodnja aparata za kućanstvo	27.5
		Proizvodnja ostale električne opreme	27.9
	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	28	Proizvodnja strojeva za opće namjene
			28.1
		Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene	28.2
		Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo	28.3
		Proizvodnja strojeva za obradu metala i alatnih strojeva	28.4
		Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene	28.9
	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	29	Proizvodnja motornih vozila
			29.1
		Proizvodnja karoserija za motorna vozila, prikolica i poluprikolica	29.2
		Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila	29.3
	Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	30	Gradnja brodova i čamaca
			30.1
		Proizvodnja željezničkih lokomotiva i tračničkih vozila	30.2
		Proizvodnja zrakoplova i svemirskih letjelica te srodnih prijevoznih sredstava i opreme	30.3
		Proizvodnja vojnih borbenih vozila	30.4
		Proizvodnja prijevoznih sredstava, d. n.	30.9
	Proizvodnja namještaja	31	Proizvodnja namještaja
			31.0
	Popravak i instaliranje strojeva i opreme	33	Popravak proizvoda od metala, strojeva i opreme
			33.1
		Instaliranje industrijskih strojeva i opreme	33.2
F	Građevinarstvo		
	Gradnja zgrada	41	
	Gradnja građevina niskogradnje	42	
	Specijalizirane građevinske djelatnosti	43	
J	Informacije i komunikacije		
	Izdavačke djelatnosti	58	
	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa	59	
	Emitiranje programa	60	
	Telekomunikacije	61	
	Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima	62	
	Informacijske uslužne djelatnosti	63	

- Polazišna osnova za strukturiranje metodološkog koncepta ovoga dokumenta bila je metodologija korištena u strategijama/studijama/analizama Europske unije (Peneder, M.: Sectoral Growth Drivers and Competitiveness in the EU, 2009; European Commission: Member States' Competitiveness Performance and Policies; A Europe 2020 initiative, 2012).
- Pri strateškoj analizi industrijskih djelatnosti primijenjena je kombinirana metodologija (kvantitativne i kvalitativne metode istraživanja).
- **Kvantitativna analiza** provedena je za razdoblje 2010. – 2012. i temelji se na (1) izračunu odabranih kvantitativnih pokazatelja djelatnosti (financijskih pokazatelja, pokazatelja međunarodne razmjene, pokazatelja industrijske strukture, pokazatelja proizvodnosti, pokazatelja stupnja tehnološkog razvoja i inovativnosti, pokazatelja zaposlenosti i produktivnosti prilagođenih analizi objedinjenih podataka), (2) horizontalnoj i vertikalnoj financijskoj analizi objedinjenih financijskih izvješća te (3) analizi poddjelatnosti. Baze podataka izrađene su korištenjem postojećih administrativnih i statističkih izvora. Glavni izvori su podaci dobiveni iz Financijske agencije (FINA) i Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (DZS). Dodatne izvore podataka pružaju Ministarstvo gospodarstva (MINGO), Hrvatska narodna banka (HNB), Hrvatska gospodarska komora (HGK), Ministarstvo financija (MFIN) te Statistički ured Europske unije (Eurostat).
- Ograničenja provedene makroekonomske i kvantitativne analize industrijskih područja su: ograničenost postojećih informacija (problem valjanosti) i kvaliteta postojećih statistika (problem pouzdanosti).
- **Kvalitativna analiza** obuhvatila je pregled postojeće literature, u prvom redu relevantnih teorijskih i empirijskih radova koji se bave predmetnom problematikom. Korišteni su i odabrani sekundarni izvori podataka dostupni u bazama podataka međunarodnih institucija. Dodatno, s ciljem prikupljanja primarnih podataka u svrhu detaljnije analize osnovnih obilježja poduzeća predstavnika pojedine industrijske djelatnosti, tržišnih aspekata poslovanja i financiranja, ulaganja u tehnologiju i razvoj, konkurentnosti i izvoznog potencijala te potencijalnih učinaka ulaska u EU na hrvatsku industriju, primijenjene su tri metode istraživanja u suradnji s HGK: (1) anketa, (2) dubinski intervjui i (3) intervjui s ciljnim skupinama. Veliki broj poduzeća registriran je u odjeljcima NKD-a koji ne predstavlja njihovu temeljnu djelatnost, odnosno ne predstavlja glavni izvor njihovih prihoda. Upravo zbog te činjenice kod odabira poduzeća u uzorak za provedbu kvalitativnog dijela istraživanja, obavljene su dodatne konzultacije sa stručnjacima iz HGK.
- Ograničenje provedenog kvalitativnog istraživanja je nedovoljna zainteresiranost poduzeća za uključivanje u izradu Strategije, a time i relativno slab odaziv popunjenih upitnika. Često se veličina uzorka poistovjećuje s pouzdanošću i vjerodostojnošću istraživanja, no to se u većoj mjeri odnosi na kvantitativna istraživanja. Kritike i ograničenja metode intervjua očituju se u činjenici da se pitanja ne postavljaju uvijek isto bez obzira na predloške koji se koriste. Rezultate je teško kvantificirati te zaključci ovise o interpretaciji istraživača.
- Kako bi se utvrdile poddjelatnosti ključne za rast i razvoj industrije, odnosno poddjelatnosti koje imaju najveći potencijal daljnjeg razvoja, rasta i zapošljavanja, stvoren je model kojim se te poddjelatnosti utvrđuju i rangiraju. Na temelju modelom utvrđenih kriterija te primjenom metode kvadratnog programiranja i ekspertne procjene, industrijske poddjelatnosti razvrstane

su u četiri skupine i rangirane unutar skupina kojima pripadaju. Kriteriji razvrstavanja i rangiranja su: (1) profitabilnost poddjelatnosti (EBITDA), (2) izvozna orijentacija poddjelatnosti (udio prihoda od izvoza u ukupnim prihodima) i (3) veličina poddjelatnosti (broj zaposlenih poddjelatnosti).

- Tijekom izrade Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020., primijenjeno je i analizirano nekoliko modela za utvrđivanje ključnih poddjelatnosti, a u ovoj skraćenoj inačici, u dijelu pod nazivom „Model vrednovanja i grupiranja ključnih poddjelatnosti“, detaljno je pojašnjen samo odabrani model.
- Empirijski utemeljene spoznaje o ograničavajućim čimbenicima i čimbenicima uspješnog poslovanja, te spoznaje o ključnim industrijskim poddjelatnostima, poslužit će u praksi nositeljima ekonomskih politika u smislu donošenja mjera za unaprjeđenje uvjeta poslovanja te preporuka za područja usmjeravanja budućih investicija (u kojima bi jedinica ulaganja trebala dati najveći prinos u smislu rasta, razvoja i zapošljavanja).

Slika 2. Konceptualni okvir izrade Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020.

Makroekonomski uvjeti poslovanja

- Makroekonomski uvjeti poslovanja Republike Hrvatske prikazani su u svrhu stjecanja uvida u stanje domaćeg gospodarstva u 2012. godini kao i kretanja u ključnim makroekonomskim varijablama u razdoblju 2004. – 2012. godine, s posebnim osvrtom na stanje gospodarstva 2012. godine u odnosu na predkriznu 2008. godinu.
- Cilj makroekonomske analize je pružiti podatke i analitički okvir kao pomoć izradi Industrijske strategije Republike Hrvatske 2014. – 2020. godine.
- Posebna pozornost posvećena je analizi sljedećih kategorija:
  - BDP-a,
  - Plaća, potrošnje građana i kupovne moći,
  - Promjena potrošačkih i proizvođačkih cijena,
  - Kredita i kamatnih stopa,
  - Zaposlenosti i nezaposlenosti,
  - Ekonomskih odnosa s inozemstvom,
  - Inozemnih izravnih ulaganja,
  - Deviznog tečaja,
  - Inozemnog duga.

Tablica 2. Izdvojeni ekonomski pokazatelji, 2004. – 2012.

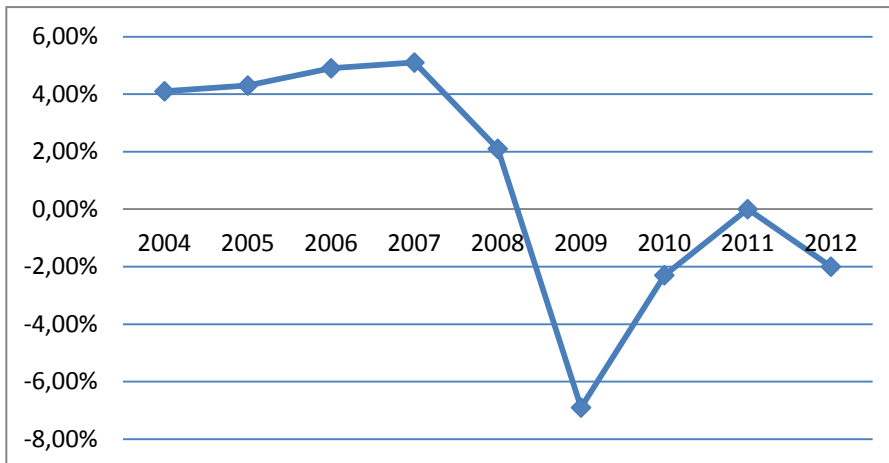
ODABRANI EKONOMSKI POKAZATELJI									
GODINA	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Stanovništvo sredinom godine	4.439.000	4.442.000	4.440.000	4.436.000	4.434.000	4.429.000	4.418.000	4.280.000	4.268.000
BDP, tekuće cijene (mil. HRK)	247.428	266.652	291.044	318.308	343.412	328.672	323.807	330.170	330.231
BDP po stanovniku, tekuće cijene (HRK)	55.740	60.030	65.550	71.756	77.450	74.209	73.293	77.143	77.374
BDP, realna godišnja stopa rasta (%)	4,10%	4,30%	4,90%	5,10%	2,10%	-6,90%	-2,30%	0,00%	-2,00%
Bruto dodana vrijednost, tekuće cijene (mil. HRK)	209.092	226.127	246.674	271.134	293.486	282.592	279.577	283.195	280.405
Bruto dodana vrijednost, stalne cijene u cijenama prethodne godine (mil. HRK)	199.864	218.217	237.158	258.822	277.672	274.955	275.367	275.067	274.385
Stopa nezaposlenosti prema anketi o radnoj snazi	13,80%	12,80%	11,40%	9,60%	8,40%	9,10%	11,80%	13,50%	15,90%
Prosječna godišnja stopa inflacije, mjerena indeksom potrošačkih cijena	2,10%	3,30%	3,20%	2,90%	6,10%	2,40%	1,10%	2,30%	3,40%
Godišnja promjena proizvođačkih cijena industrije (%)	3,50%	2,70%	2,70%	3,40%	8,30%	-0,40%	4,30%	6,30%	7,00%
Godišnja promjena obujma ostvarene industrijske proizvodnje (%)	3,70%	4,60%	4,10%	4,90%	1,20%	-9,20%	-1,40%	-1,20%	-5,50%
Ukupan izvoz robe i usluga (mil. HRK)	106.226	112.925	124.687	134.596	144.454	120.293	128.693	139.549	143.245
Ukupan uvoz robe i usluga (mil. HRK)	121.564	129.516	144.270	157.662	171.118	131.932	130.149	139.768	140.971
Neto izvoz (mil. HRK)	-15.338	-16.591	-19.583	-23.066	-26.664	-11.639	-1.456	-219	2.274
Saldo robne razmjene (mil. HRK)	-51.724	-58.313	-64.830	-72.105	-81.131	-56.446	-45.406	-49.802	-49.507
Inozemna izravna ulaganja (mil. HRK)	7.285	10.826	20.308	26.980	31.099	17.561	2.347	8.289	7.953
Inozemni dug RH (mlrd. HRK)	176	192	218	247	297	331	343	345	338
Inozemni dug kao postotak BDP-a	69,50%	72,10%	74,80%	77,70%	85,40%	101,00%	104,60%	103,30%	102,10%
Prosječni godišnji devizni tečaj EUR/HRK	7,50	7,40	7,32	7,34	7,22	7,34	7,29	7,43	7,52
Devizni tečaj EUR/HRK na 31. prosinca	7,67	7,38	7,35	7,33	7,32	7,31	7,39	7,53	7,55

Bruto domaći proizvod

- Promatrajući realni BDP, Hrvatska je 2008. ostvarila pozitivan rast, no u 2009. se dogodio nagli pad od 6,9%. Sljedeće, 2010., godine realni BDP je smanjen za dodatnih 2,3%, a taj se pad privremeno zaustavio u 2011. U 2012. godini ponovno je došlo do pada realnog BDP-a za 2%. Realni BDP Hrvatske po stanovniku 2012. iznosio je 63.897 HRK te nije dostigao vrijednosti iz predkrizne 2008.

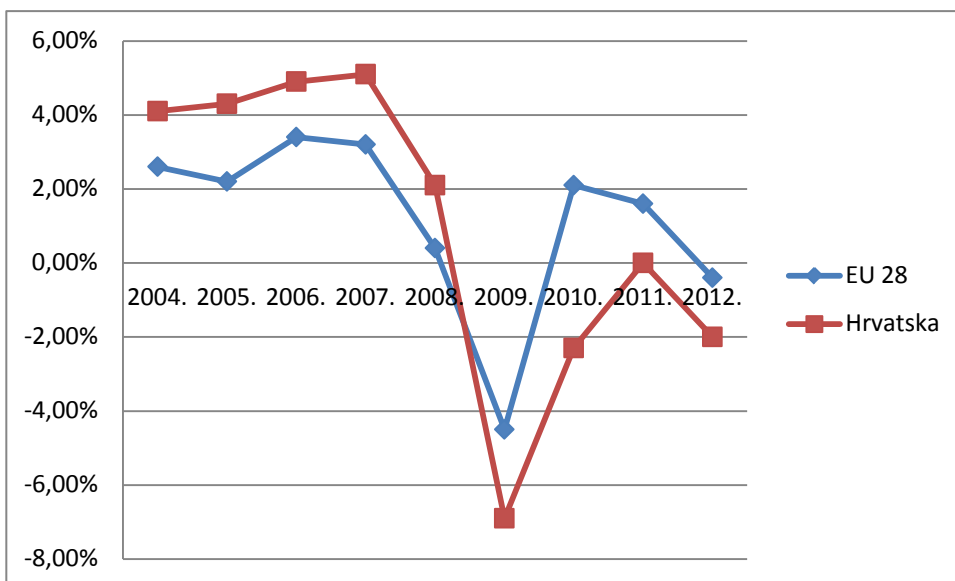
Slika 3. Kretanje realnog BDP-a Hrvatske, 2004. – 2012.

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Slika 4. prikazuje kako je realni BDP Hrvatske rastao bržom stopom od prosjeka EU28 zemalja sve do 2009. godine. Pad realnog BDP-a koji je nastupio bio je veći od prosjeka EU28.

Slika 4. Usporedba promjene realnog BDP-a Hrvatske i zemalja EU28, 2004. – 2012.

Izvor: Eurostat. Dostupno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> [11.7.2013.]; obrada autora.

Proizvodna struktura BDP-a

- U izdvojenom razdoblju 2008.–2012. ukupno ostvarena bruto dodana vrijednost svih gospodarskih subjekata, mjerena u stalnim cijenama, promijenila se s 277,67 milijardi kuna na 274,39 milijardi kuna. Od predkrizne 2008. godine do kraja promatranog razdoblja došlo je do smanjenja bruto dodane vrijednosti u iznosu od 1,18%, odnosno za 3,29 milijardi kuna.
- Promatrano po područjima NKD-a za razdoblje 2008. – 2012., najveće povećanje bruto dodane vrijednosti ostvarile su zajedno O - javna uprava i obrana, P - obvezno socijalno osiguranje, obrazovanje i Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi, i to za 15,10%. Iza njih slijede B – rudarstvo i iskopavanje ruda, D – opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom i E – opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša s ostvarenim povećanjem bruto dodane vrijednosti za 10,76%, a potom slijede K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja s povećanjem od 9,48%. U promatranom razdoblju najveći pad bruto dodane vrijednosti ostvarilo je F – građevinarstvo za -35,54%, a slijedi ga A – poljoprivreda i šumarstvo s -7,45% te C – prerađivačka industrija s padom od 2,59%.

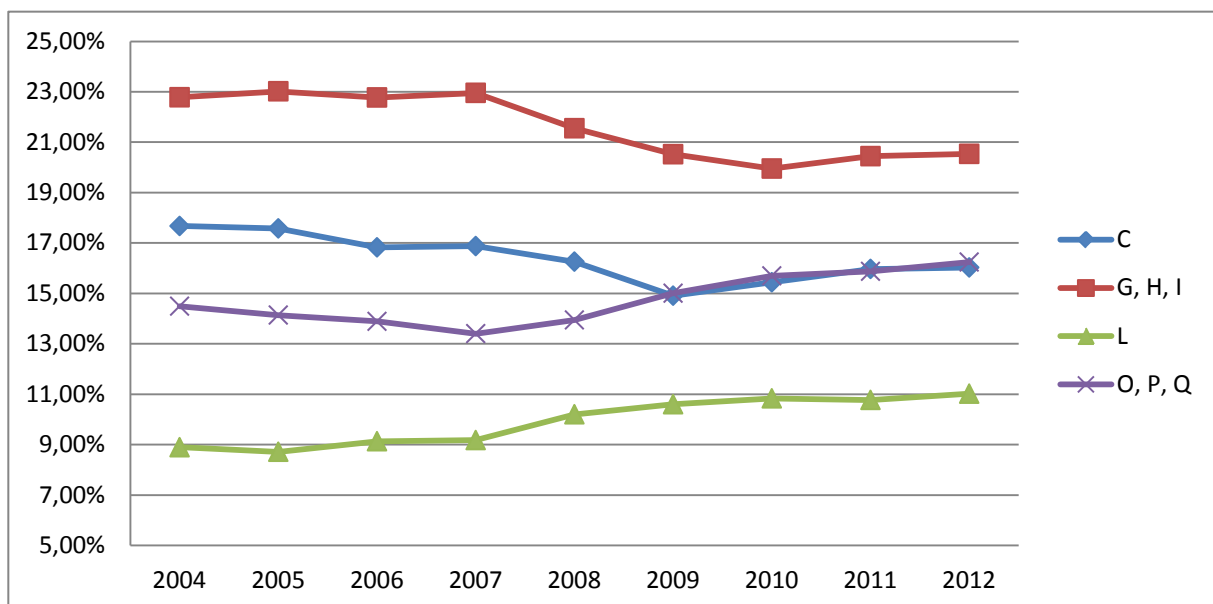
Tablica 3. Bruto dodana vrijednost po područjima NKD-a 2007., stalne cijene u cijenama prethodne godine, 2008. – 2012.

PODRUČJE NKD-a		BRUTO DODANA VRIJEDNOST PREMA NKD-u 2007., stalne cijene u cijenama prethodne godine, (HRK)					Promjena 2008. / 2012.
		2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	13.956.022.000	14.298.937.000	13.459.000.000	13.009.000.000	12.916.000.000	-7,45%
C	Prerađivačka industrija	45.146.110.000	40.991.325.000	42.518.000.000	43.926.000.000	43.977.000.000	-2,59%
B, D, E	Rudarstvo i iskopavanje ruda; opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija; Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	9.043.811.000	9.619.093.000	11.476.000.000	10.068.000.000	10.017.000.000	10,76%
F	Građevinarstvo	23.471.570.000	22.238.628.000	18.903.000.000	16.910.000.000	15.130.000.000	-35,54%
G, H, I	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala; Prijevoz i kladištenje; Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	59.841.125.000	56.423.138.000	54.941.000.000	56.234.000.000	56.343.000.000	-5,85%
J	Informacije i komunikacije	13.090.936.000	14.286.866.000	14.134.000.000	13.953.000.000	13.554.000.000	3,54%
K	Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	18.090.726.000	19.521.089.000	19.783.000.000	19.519.000.000	19.805.000.000	9,48%
L	Poslovanje nekretninama	28.332.292.000	29.152.074.000	29.837.000.000	29.634.000.000	30.241.000.000	6,74%
M, N	Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti; Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	20.942.884.000	20.017.874.000	19.925.000.000	20.879.000.000	20.484.000.000	-2,19%
O, P, Q	Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje; obrazovanje; Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	38.721.622.000	41.260.402.000	43.222.000.000	43.665.000.000	44.569.000.000	15,10%
R, S, T, U	Umjetnost, zabava i rekreacija; ostale uslužne djelatnosti; Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različitu robu i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe; djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	7.034.482.000	7.145.836.000	7.169.000.000	7.270.000.000	7.349.000.000	4,47%

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora

- Izdvoji li se prerađivačka industrija, njezina bruto dodana vrijednost u 2012. godini iznosila je 43,97 milijardi kuna, što je za 1,17 milijardi kuna manje od vrijednosti ostvarene u 2008. godini. Najniža bruto dodana vrijednost prerađivačke industrije ostvarena je u 2009. godini i iznosila je 40,99 milijardi kuna.
- Udio prerađivačke industrije u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti u 2012. godini iznosio je 16,03%.
- Na Slici 5. prikazano je kretanje udjela BDV-a: područja C (prerađivačka industrija), područja G, H, I (Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala; Prijevoz i skladištenje; Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane), područja L (Poslovanje nekretninama) te područja O, P, Q (Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje; Obrazovanje; Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi) u ukupnoj dodanoj vrijednosti svih gospodarskih subjekata u Hrvatskoj u razdoblju od 2004. do 2012. godine.

Slika 5. Udjeli područja C, G, H, I, L i O, P, Q NKD-a u bruto dodanoj vrijednosti po godinama (2004. – 2012.)

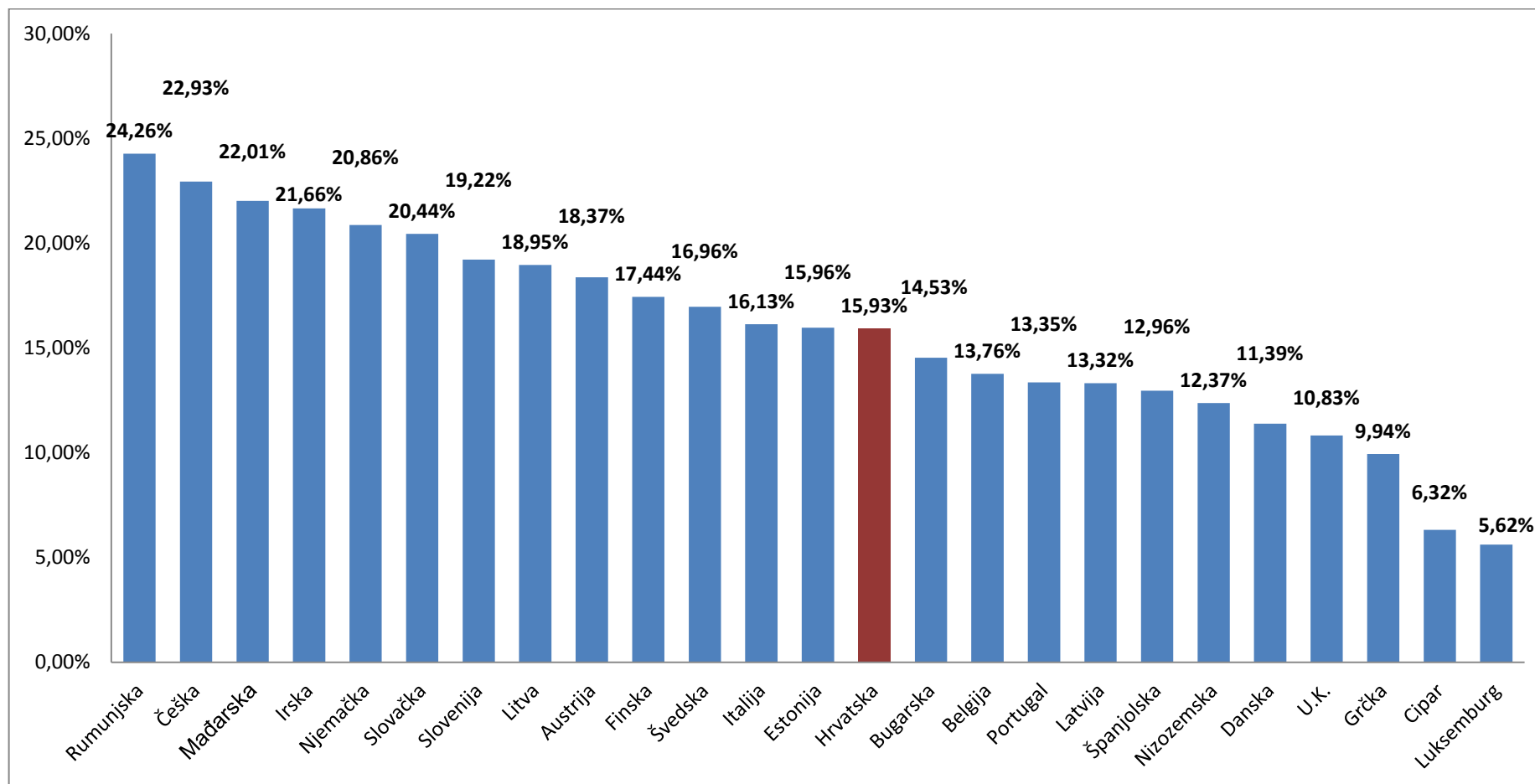

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Gledajući po zemljama, prema zadnjim dostupnim podacima za većinu EU28 zemalja Hrvatska je s udjelom prerađivačke industrije od 15,59%³ u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva tek nešto ispod EU28 prosjeka koji iznosi 15,82%.

³ Prema EUROSTAT-u, prije revidiranja od strane DZS-a.

Slika 6. Udjeli bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva u 2010. godini, po zemljama EU28

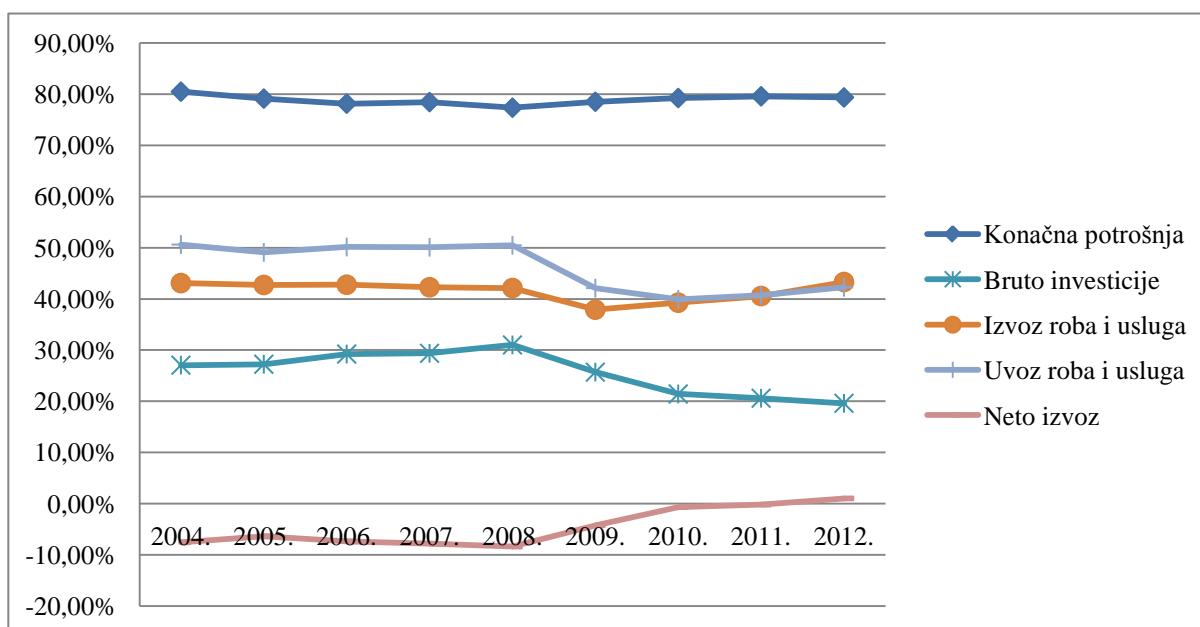
Izvor: EUROSTAT. Dostupno na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/> [11.7.2013.]; obrada autora.

NAPOMENA: Podaci za Francusku, Poljsku i Maltu nisu dostupni.

Rashodna struktura BDP-a

- Konačna potrošnja u hrvatskom gospodarstvu 2012. godine čini 79,34% BDP-a, dok bruto investicije čine 19,62% i neto izvoz 1,04%.
- Konačna potrošnja mjerena u stalnim cijenama rasla je u svim promatranim godinama osim u 2009. i 2012., u kojima je došlo do neznatnog smanjenja. Predkrizne 2008. godine konačna potrošnja iznosila je 201,30 milijardi kuna, a na kraju promatranog razdoblja, u 2012. godini, iznosila je 256,78 milijardi kuna.
- Bruto investicije mjerene u stalnim cijenama oštro su padale nakon 2008. godine, pokazavši tako reakciju na gospodarsku krizu. Bruto investicije 2008. godine iznosile su 100,77 milijardi kuna da bi se 2012. završila na 63,49 milijardi kuna.
- Vrijednost neto izvoza bila je negativna sve do 2012. godine. Negativna vrijednost neto izvoza povećana je s -17,95 milijardi kuna, koliko je iznosila u 2004., na -23,88 milijardi kuna, kolika je bila u 2008. godini. Nastupom gospodarske krize uvoz naglo pada, a izvoz se nakon početnog pada u 2009. počinje oporavljati. Tako je neto izvoz u 2012. postao pozitivan u vrijednosti od 3,37 milijardi kuna, a kao rezultat izvoza u vrijednosti od 140,15 milijardi kuna i uvoza u vrijednosti od 136,78 milijardi kuna.
- Konačna potrošnja činila je 79,34% BDP-a u 2012., što predstavlja povećanje udjela u odnosu na 77,34% iz predkrizne 2008. Udio bruto investicija u BDP-u smanjen je s 31,01% iz 2008. na samo 19,62% u 2012.

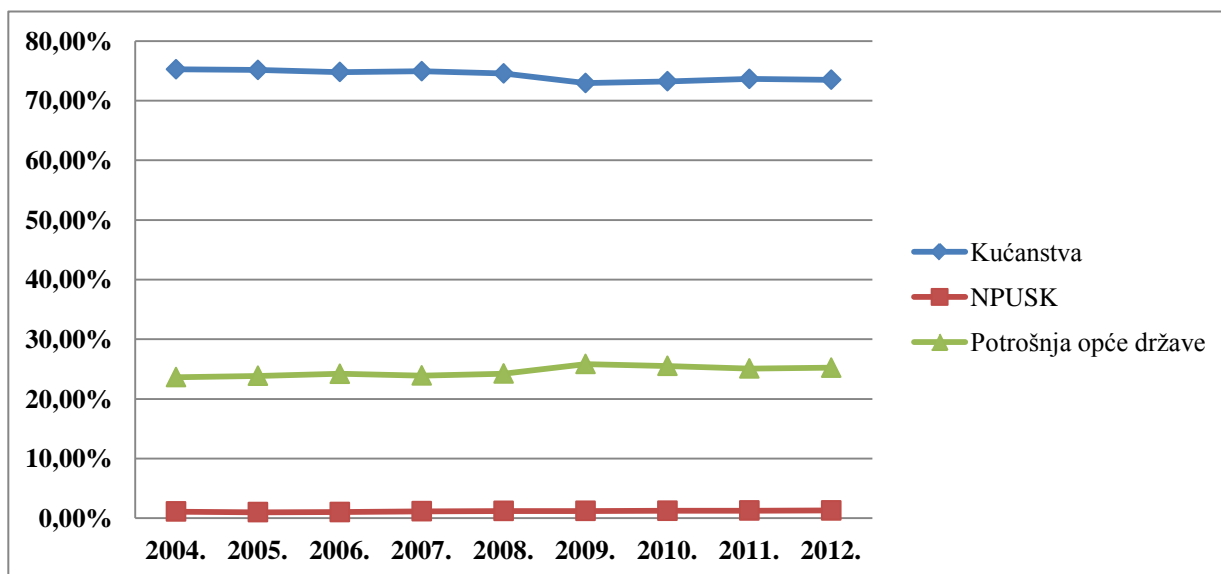
Slika 7. Udjeli rashodnih sastavnica* BDP-a u ukupnom BDP-u kroz godine 2004. – 2012., stalne cijene

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

***Napomene:** Potrošnja opće države, kućanstava i izdataka neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK) sadržana je u izračunu konačne potrošnje. Bruto investicije sadrže bruto investicije u fiksni kapital i promjene zaliha. Udjeli uvoza i izvoza su, uz rezultirajući neto izvoz, izdvojeni kako bi se prikazala njihova pojedinačna veličina u odnosu na BDP.

Slika 8. Udjeli sastavnica konačne potrošnje u ukupnoj konačnoj potrošnji kroz godine 2004. – 2012., stalne cijene

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

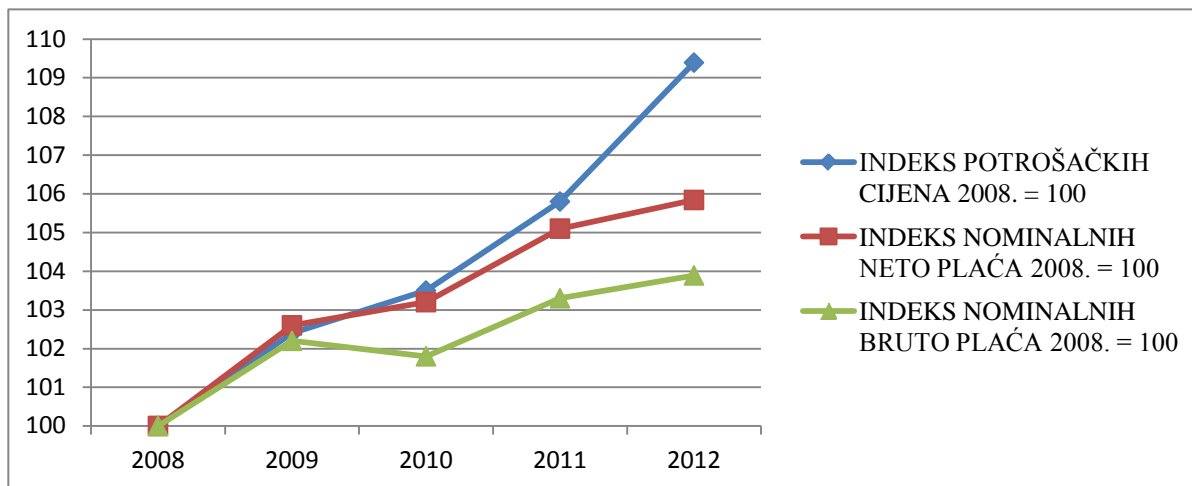
- Apsolutna vrijednost potrošnje opće države rasla je od 2004. pa sve do 2010. godine kada je ostvarila maksimum od 64,96 milijardi kuna, da bi se potom postupno smanjila na 64,76 milijardi kuna, koliko je iznosila u 2012. Potrošnja kućanstava također je rasla sve do pojave krize, ali građani su reagirali brže od države. Kućanstva su već 2009. godine smanjila potrošnju sa 187,35 milijardi kuna iz 2008. na 182,98 milijardi kuna. U tri naredne godine potrošnja kućanstava ponovno raste te je dosegla 188,74 milijardi kuna u 2012. Izdaci neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK) postepeno rastu u cijelom osmogodišnjem razdoblju. Konačna vrijednost u 2012. iznosi 3,29 milijardi kuna.
- Promatrajući relativne vrijednosti stavaka konačne potrošnje u 2012. godini, 73,50% otpada na potrošnju kućanstava, 25,22% na potrošnju opće države, a 1,28% na izdatke neprofitnih ustanova koje služe kućanstvima (NPUSK).

Potrošnja, plaće i kupovna moć stanovništva

- Realna potrošnja kućanstava po stanovniku u Hrvatskoj raste u razdoblju 2004. – 2012. godine, prema metodi stvarne individualne potrošnje mjerena u jedinici PPS-a (Purchasing Power Standard, EUROSTAT). Valja naglasiti da, po nominalnim vrijednostima, građani Hrvatske troše oko 40% vrijednosti koju troši prosječan građanin EU-a. Međutim, u realnim vrijednostima mjenim u PPS-u, prosječan građanin Hrvatske zapravo troši mnogo značajnijih 55-60% onoga što troši prosječan građanin EU-a, ovisno o godinama promatranja. Potrošnja mjerena u PPS-u korisna je za usporedbu zemalja budući da poništava razlike u razinama cijena među državama.
- Realne bruto plaće su u razdoblju 2008. – 2012. smanjene za 2,4%, a realne neto plaće za 0,7%.

- Međugodišnja promjena razine potrošačkih cijena i iznosa prosječne isplaćene bruto i neto plaće po radniku pokazuje kako iz godine u godinu potrošačke cijene rastu brže od bruto i neto plaća. U usporedbi s rastom indeksa potrošačkih cijena, koji je u istom razdoblju povećan za 9,39%, povećanje prosječne plaće po radniku je znatno manje. Drugim riječima, u razdoblju od 2008. do 2012. godine kupovna moć zaposlenih osoba u Hrvatskoj se smanjila.

Slika 9. Indeksi potrošačkih cijena, bruto i neto plaća (2008. = 100)

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Analiza kretanja cijena

- Najveći porast razine potrošačkih cijena dogodio se u 2008. godini. Od 2008. do 2012. godine, potrošačke cijene porasle su za ukupno 9,2%.
- Na razini svih 28 zemalja članica EU-a, potrošačke cijene su se od 2008. do 2012. u prosjeku povećale za 9,08%.

Tablica 4. Međugodišnja promjena potrošačkih cijena 2004. – 2012.

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MEĐUGODIŠNJA PROMJENA POTROŠAČKIH CIJENA	102,1	103,3	103,2	102,9	106,1	102,4	101,1	102,3	103,4

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Indeks proizvođačkih cijena na domaćem tržištu, prikazan u Tablici 5., pokazuje rast proizvođačkih cijena u razdoblju od 2004. do 2008., njihov pad u 2009. godini za 0,4%, te njihov daljnji rast od 2010. do 2012. godine.
- Proizvođačke cijene su se od 2004. do 2012. godine ukupno povećale za 36,9%.

Tablica 5. Međugodišnja promjena proizvođačkih cijena 2004. – 2012.

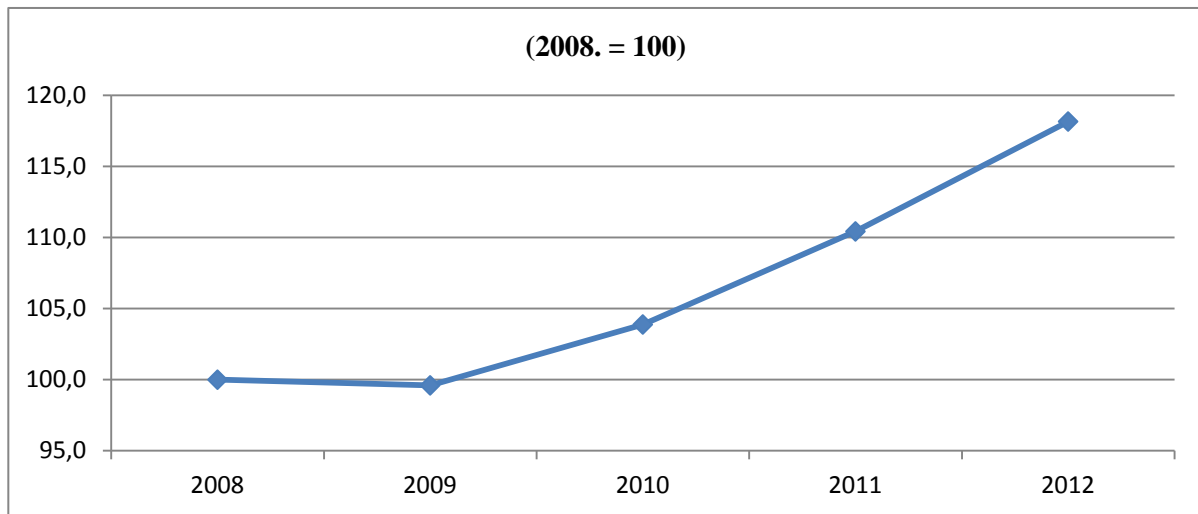
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
MEĐUGODIŠNJA PROMJENA PROIZVOĐAČKIH CIJENA	103,5	102,7	102,7	103,4	108,3	99,6	104,3	106,3	107,0

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Najveći međugodišnji porast proizvođačkih cijena zabilježen je u 2008. i 2012. godini. Od 2008. do 2012. godine, proizvođačke cijene porasle su ukupno za 18,2%.

Slika 10. Indeks proizvođačkih cijena 2008. – 2012.

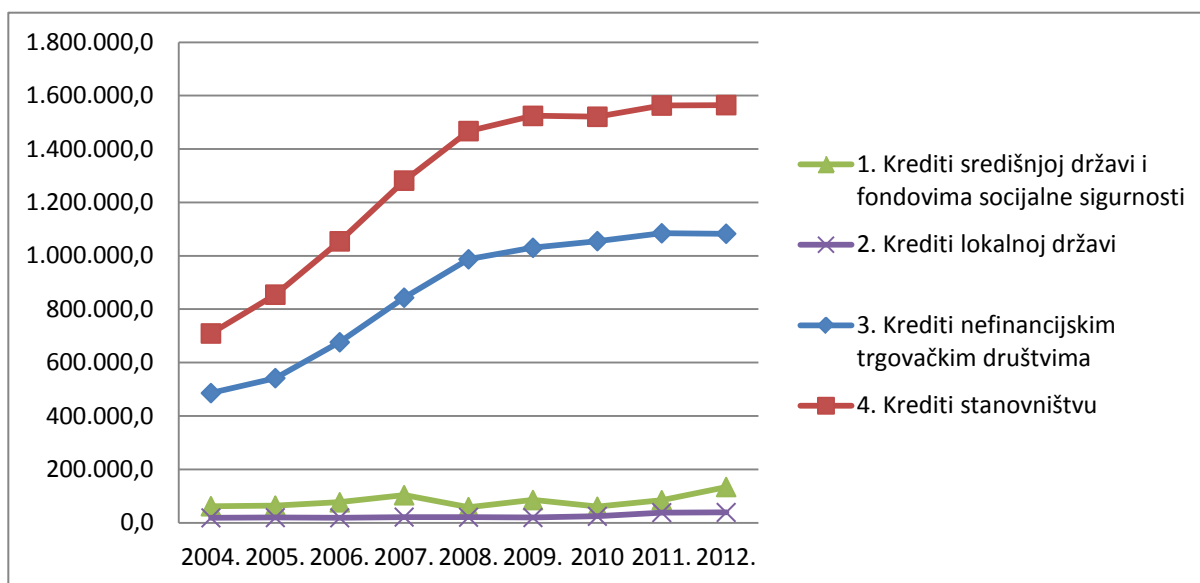
Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Vezano zasebno za prerađivačku industriju, proizvođačke cijene su se od 2004. do 2012. godine povećale za 29,01%, a od 2008. do 2012. godine za 10,61%.

Kreditni kreditnih institucija

- Ukupan iznos kunskih i deviznih kredita izdanih od strane kreditnih institucija, bez kredita izdanih drugim bankarskim i kreditnim institucijama, povećavao se u svim promatranim godinama razdoblja 2004. – 2012. U tom razdoblju kunski krediti povećali su se za 121,04%, a devizni za 272,66%. U razdoblju od 2008. do 2012. godine kunski krediti povećali su se za 11,31%, a devizni za 137,62%. Vrijednost deviznih kredita kroz oba promatrana razdoblja raste bržom stopom od kunskih kredita. Ukupan iznos kunskih kredita iznosio je 2.821.091,00 milijuna u 2012., a ukupan iznos deviznih kredita iznosio je 588.791,60 milijuna u 2012.
- Iznos izdanih kunskih kredita stanovništvu i nefinancijskom trgovačkom sektoru tijekom godina je rastao. Međutim, od 2009. godine rast se znatno usporio, da bi se u 2012. godini i zaustavio. Od 2011. do 2012. kunski su krediti stanovništvu povećani za svega 0,1%, dok su krediti nefinancijskom trgovačkom sektoru smanjeni za 0,16%.

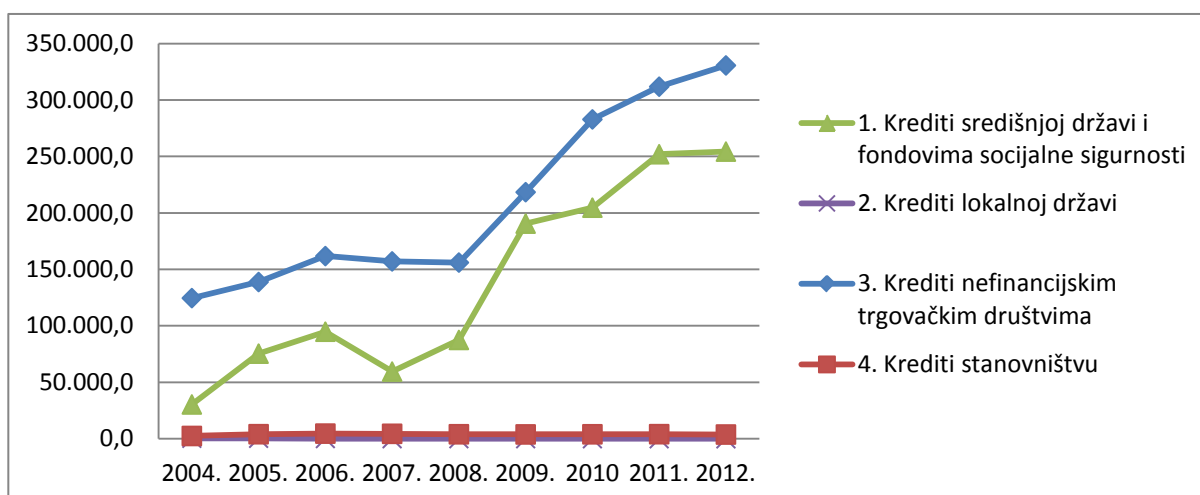
Slika 11. Distribucija kunskih kredita kreditnih institucija bez kredita financijskim institucijama, 2004. – 2012., u milijunima kuna

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Iznos izdanih deviznih kredita nefinancijskom trgovačkom sektoru i središnjoj državi rastao je tijekom godina. Rast je posebice izražen od 2008. do 2012. godine, a iznosio je 111,83%.
- Isto vrijedi i za kredite središnjoj državi i fondovima socijalne sigurnosti, uz manji pad zabilježen samo u 2007. godini.
- Povećani su i krediti stanovništvu, iako je njihova vrijednost tijekom promatranih godina činila manje od 1% ukupnih deviznih kredita, zbog čega rast kredita stanovništvu ne čini značajnu razliku u promjeni ukupne vrijednosti deviznih kredita.

Slika 12. Distribucija deviznih kredita kreditnih institucija bez kredita financijskim institucijama 2004. – 2012., u milijunima kuna

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Prema strukturi kredita u 2012. godini, bez kredita bankama i drugim financijskim institucijama, 55,47% kunskih kredita otpada na kredite stanovništvu, dok na nefinancijska trgovačka društva (realni sektor) otpada 38,39%. Na trećem mjestu je središnja država sa 4,76%. Omjer je potpuno drukčiji kod deviznih kredita budući da 56,15% otpada na kredite nefinancijskim trgovačkim društvima, 43,20% otpada na kredite središnjoj državi, dok je stanovništvo tek na trećem mjestu s 0,65%.

Tablica 6. Udio kredita kreditnih institucija u ukupnim kreditima kreditnih institucija, 2012.*

KUNSKI KREDITI (milijuni kuna)	UDIO U UKUPNIM KUNSKIM KREDITIMA U 2012.	UDIO U UKUPNIM DEVIZNIM KREDITIMA U 2012.
1. Krediti središnjoj državi i fondovima socijalne sigurnosti	4,76%	43,20%
2. Krediti lokalnoj državi	1,38%	0,00%
3. Krediti nefinancijskim trgovačkim društvima	38,39%	56,15%
4. Krediti stanovništvu	55,47%	0,65%
Ukupno, bez kredita bankama i drugim financijskim institucijama	2.821.091 HRK	588.792 HRK

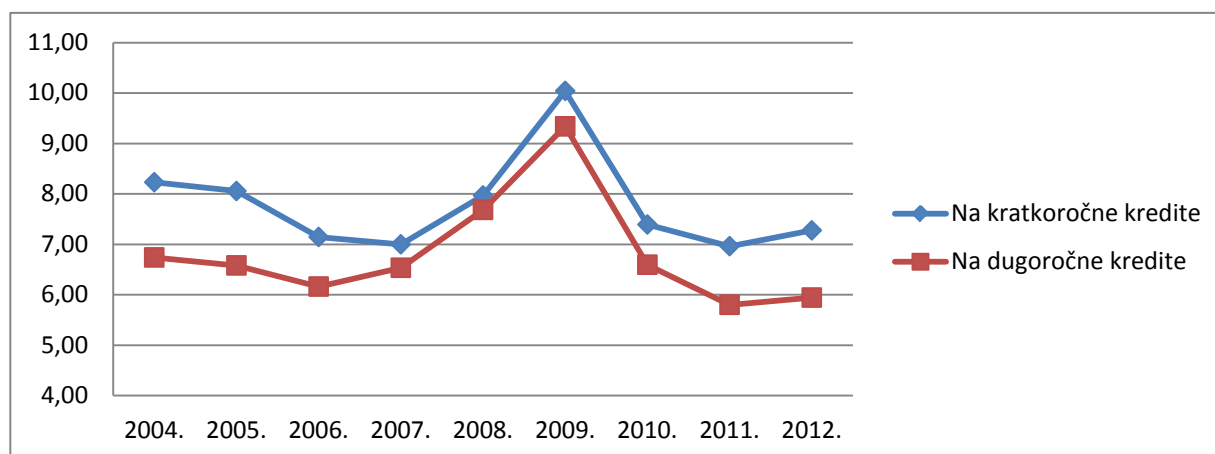
Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

*Gornja tablica ne uključuje kredite bankarskim i drugim financijskim institucijama.

Kamatne stope

- Kamatne stope na kredite izračunate su kao godišnji prosjek mjesečnih vaganih prosječnih kamatnih stopa za razdoblje 2004. – 2012. Iznosi su izraženi u postocima.
- Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite bez valutne klauzule kretale su se u rasponu od najnižih 7% zabilježenih u 2007. do najviših 10,04% zabilježenih u 2009. za kratkoročne kredite, te od najnižih 5,80% zabilježenih u 2011. do najviših 9,35% u 2009. za dugoročne kredite. Porast kamatnih stopa zabilježen je od 2007. do 2009., nakon čega slijedi pad.

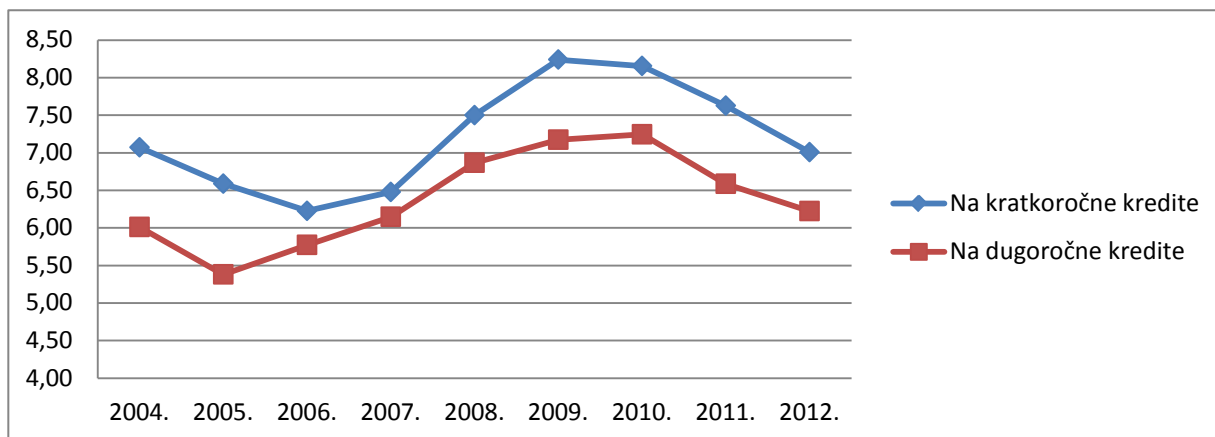
Slika 13. Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite bez valutne klauzule, 2004. – 2012., godišnji prosjek

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite s valutnom klauzulom kretale su se u rasponu od najnižih 6,23% zabilježenih u 2006. do najviših 8,02% zabilježenih u 2010. za kratkoročne kredite, te od najnižih 5,38% zabilježenih u 2005. do najviših 7,24% u 2010. za dugoročne kredite.

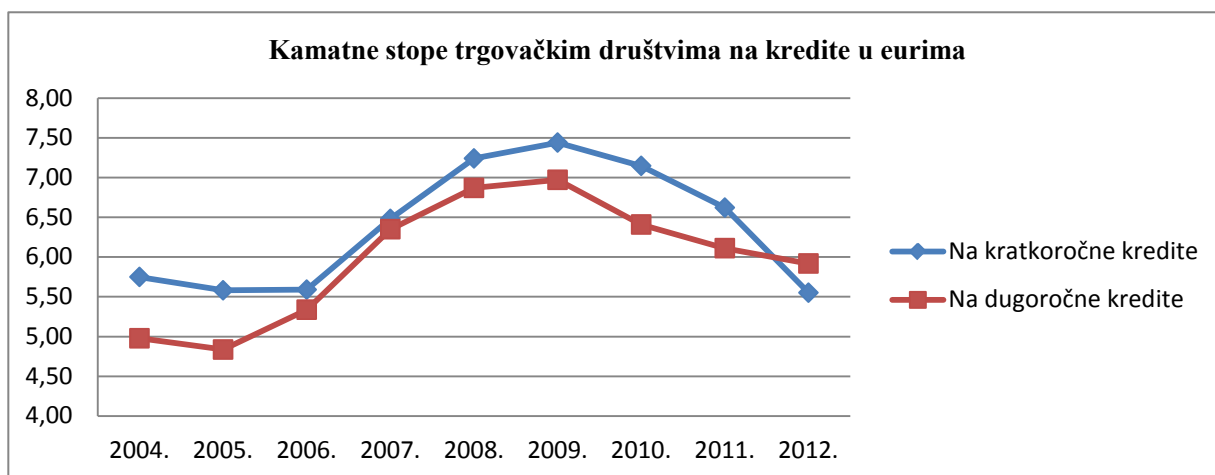
Slika 24. Kamatne stope trgovačkim društvima na kunske kredite s valutnom klauzulom, 2004. – 2012., godišnji prosjek

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Kamatne stope trgovačkim društvima na kredite u eurima kretale su se u rasponu od najnižih 5,58% zabilježenih u 2006. do najviših 7,44% zabilježenih u 2009. za kratkoročne kredite, te od najnižih 4,84% zabilježenih u 2005. do najviših 6,97% u 2009. za dugoročne kredite. Porast kamatnih stopa zabilježen je od 2005. do 2009., nakon čega slijedi pad.

Slika 15. Kamatne stope na kredite u eurima 2004. – 2012., godišnji prosjek

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Zaposlenost

- Podaci o radno sposobnom stanovništvu pokazuju rast iz godine u godinu. Međutim, aktivno se stanovništvo, odnosno radna snaga, smanjuje. S druge strane, povećava se broj neaktivnog stanovništva starijeg od 15 godina, odnosno radno sposobnog stanovništva koje se ne vodi ni kao zaposleno niti kao nezaposleno.

- Najveći broj zaposlenih u Hrvatskoj radi u pravnim osobama (82,7% u 2012.), zatim slijede zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih zanimanja (15,3% u 2012.), a najmanje osoba je zaposleno kao osigurani poljoprivrednici (2% u 2012.).
- U razdoblju 2008. – 2012. broj radnih mjesta manji je za ukupno 159.884.

Tablica 7. Struktura radno sposobnog stanovništva, 2004. – 2012.

	RADNO SPOSOBNO STANOVNIŠTVO	AKTIVNO STANOVNIŠTVO	UKUPAN BROJ ZAPOSLENIH	ZAPOSLENI U PRAVNIM OSOBAMA	ZAPOSLENI U OBRTU I DJ. SLOB. ZANIM.	ZAPOSLENI OSIGURANICI POLJOPRIVREDNICI
2004.	/	/	1.409.000	1.103.000	252.000	54.000
2005.	/	/	1.420.000	1.113.000	258.000	49.000
2006.	/	/	1.468.000	1.160.000	263.000	45.000
2007.	3.657.000	1.785.000	1.517.000	1.212.000	264.000	41.000
2008.	3.680.000	1.785.000	1.555.000	1.252.000	265.000	38.000
2009.	3.708.000	1.765.000	1.499.000	1.211.000	252.000	35.000
2010.	3.752.000	1.747.000	1.432.000	1.168.000	232.000	32.000
2011.	3.777.000	1.724.500	1.411.000	1.160.000	221.000	31.000
2012.	/	1.719.440	1.395.116	1.153.761	213.453	27.902
Promjena 2008. - 2012.	/	-65.560	-159.884	-98.239	-51.547	-10.098
%	/	-3,67%	-10,28%	-7,85%	-19,45%	-26,57%

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora. Radno sposobno i aktivno stanovništvo prema anketi o radnoj snazi. Ostali podaci uzeti su iz administrativnih izvora.

- Broj zaposlenih u pravnim osobama kontinuirano se smanjuje od 2009. godine. Najveći pad broja zaposlenih ostvaren je od 2009. do 2010. godine, kada je posao izgubilo 42.906 radnika, što je međugodišnje smanjenje od 3,54%.

Nezaposlenost

- Anketna stopa nezaposlenosti, koja se smatra realnijim prikazom stvarno nezaposlenih osoba i koja je usporediva među različitim zemljama, iznosila je 15,9%. Broj nezaposlenih se od 2008. do 2012. godine povećao sa 149.000 na 272.000., odnosno za visokih 82,55%.

Tablica 8. Stope nezaposlenosti prema anketi o radnoj snazi

STOPE NEZAPOSLENOSTI PREMA ANKETI O RADNOJ SNAZI								
2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
13,80%	12,80%	11,40%	9,60%	8,40%	9,10%	11,80%	13,50%	15,90%

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Gledajući po godinama, stopa anketne nezaposlenosti u Hrvatskoj bila je najniža u 2008. godini. U 2012. godini stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj je 89,29% veća nego što je bila u 2008.

- U svim zemljama članicama EU28 anketna stopa nezaposlenosti u razdoblju od 2008. do 2012. se povećala. Hrvatska je s anketnom stopom nezaposlenosti od 15,90% u 2012. godini bila na trećem mjestu među EU28 zemljama. Višu stopu nezaposlenosti imale su samo Španjolska i Grčka.
- Administrativna stopa nezaposlenosti je prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) u 2012. iznosila 18,9% (prosjeak mjesečnih vrijednosti u 2012.). Prema administrativnim izvorima, broj nezaposlenih osoba se u Hrvatskoj od 2008. do 2012. povećao za 58.136 ili 24.56%. Ukupan broj nezaposlenih u 2012. godini iznosio je 324.324 osoba.
- Broj nezaposlenih krajem rujna 2013. godine iznosio je 344.444, što je za 3,3% više nego krajem rujna 2012. godine.

Ekonomski odnosi s inozemstvom

- U razdoblju od 2004. do 2008. godine ukupan **izvoz robe i usluga** rastao je po prosječnoj stopi od 8,99% godišnje. U 2009. godini u odnosu na 2008. uslijedio je veliki pad od 17,83% nakon čega u razdoblju od 2010. do 2012. dolazi do oporavka.
- U usporedbi s predkriznom 2008., ukupan izvoz robe i usluga smanjio se za 0,84% u 2012. Ukupan uvoz robe i usluga se od 2008. do 2012. smanjio za daleko većih 17,42%.
- Udio izvoza u BDP-u kretao se oko 43% u cijelom promatranom razdoblju, dok se udio uvoza u BDP-u smanjio sa 49,13%, koliko je iznosio u 2004., na 42,69% u 2012.
- Negativna vrijednost neto izvoza rasla je sve do 2008. godine, nakon koje se trend okreće. U 2012. ostvaruje se pozitivan neto izvoz. Razlog ostvarenju pozitivnog neto izvoza ne nalazi se u porastu izvoza, već u smanjenju uvoza.

Tablica 9. Ukupan izvoz i uvoz robe i usluga Republike Hrvatske, 2004. – 2012.

Godina	UKUPAN IZVOZ ROBA I USLUGA (HRK)	UDIO U BDP-u (%)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA IZVOZA	PROMJENA U ODNOSU NA PRETKRIZNU 2008. (2008. = 100)	UKUPAN UVOZ ROBA I USLUGA (HRK)	UDIO U BDP-u (%)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA UVOZA	PROMJENA U ODNOSU NA PRETKRIZNU 2008. (2008. = 100)	NETO IZVOZ (HRK)
2004.	106.226.447.000	42,93%	109,01		121.564.462.000	49,13%	105,27		-15.338.015.000
2005.	112.924.920.000	42,35%	106,31		129.515.552.000	48,57%	106,54		-16.590.632.000
2006.	124.686.837.000	42,84%	110,42		144.269.793.000	49,57%	111,39		-19.582.956.000
2007.	134.596.121.000	42,28%	107,95		157.661.679.000	49,53%	109,28		-23.065.558.000
2008.	144.454.457.000	42,06%	107,32	100,00	171.118.302.000	49,83%	108,54	100,00	-26.663.845.000
2009.	120.293.081.000	36,60%	83,27	83,27	131.932.489.000	40,14%	77,10	77,10	-11.639.408.000
2010.	128.693.000.000	39,74%	106,98	89,09	130.149.000.000	40,19%	98,65	76,06	-1.456.000.000
2011.	139.549.000.000	42,27%	108,44	96,60	139.768.000.000	42,33%	107,39	81,68	-219.000.000
2012.	143.245.000.000	43,38%	102,65	99,16	140.971.000.000	42,69%	100,86	82,38	2.274.000.000

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; Pretvorba iz EUR-a prema godišnjim prosjecima središnjih deviznih tečajeva (HNB).

- U razdoblju od 2004. do 2008. godine ukupan izvoz robe rastao je po prosječnoj stopi od 9,4% godišnje. U 2009. godini u odnosu na 2008. uslijedio je veliki pad od 20,18% nakon čega u razdoblju od 2010. do 2012. dolazi do oporavka.
- U usporedbi s predkriznom 2008. godinom, ukupan izvoz robe povećao se za 4,55% u 2012. Nasuprot izvozu, ukupan uvoz robe smanjio se u razdoblju 2008. – 2012. za 18,94%.

Tablica 10. Robni izvoz i uvoz Hrvatske, 2004. – 2012.

godina	IZVOZ (HRK)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA	PROMJENA U ODNOSU NA PREDKRIZNU 2008.	UVOZ (HRK)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA	PROMJENA U ODNOSU NA PREDKRIZNU 2008.
2004.	48.375.784.489	100,00		100.100.084.122	100,00	
2005.	52.314.032.863	108,14		110.627.232.028	110,52	
2006.	60.425.132.934	115,50		125.254.893.636	113,22	
2007.	66.054.571.463	109,32		138.159.106.443	110,30	
2008.	69.235.129.036	104,82	100,00	150.365.958.233	108,84	100,00
2009.	55.262.408.529	79,82	79,82	111.708.672.440	74,29	74,29
2010.	64.885.641.418	117,41	93,72	110.291.743.659	98,73	73,35
2011.	71.235.739.635	109,79	102,89	121.037.368.152	109,74	80,50
2012.	72.382.211.658	101,61	104,55	121.889.157.696	100,70	81,06

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; Pretvorba iz EUR-a prema godišnjim prosjecima središnjih deviznih tečajeva (HNB).

- Saldo robne razmjene je u razdoblju 2004. – 2012. bio negativan, međutim deficit robne razmjene se u razdoblju 2008. – 2012. naglo smanjio, i to za 31 milijardu kuna (-38,62%).

Tablica 11. Vanjskotrgovinska bilanca Hrvatske, 2004. – 2012.

godina	POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM (%)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA	PROMJENA U ODNOSU NA PREDKRIZNU 2008.	SALDO ROBNE RAZMJENE (EUR)	MEĐUGODIŠNJA PROMJENA	PROMJENA U ODNOSU NA PREDKRIZNU 2008.
2004.	48,33%			-51.724.299.633		
2005.	47,29%	97,85		-58.313.199.165	112,74	
2006.	48,24%	102,02		-64.829.760.702	111,18	
2007.	47,81%	99,11		-72.104.534.980	111,22	
2008.	46,04%	96,31	100,00	-81.130.829.197	112,52	100,00
2009.	49,47%	107,44	107,44	-56.446.263.910	69,57	69,57
2010.	58,83%	118,92	127,77	-45.406.102.241	80,44	55,97
2011.	58,85%	100,04	127,82	-49.801.628.517	109,68	61,38
2012.	59,38%	100,90	128,97	-49.506.946.038	99,41	61,02

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora. Pretvorba iz EUR-a prema godišnjim prosjecima središnjih deviznih tečajeva (HNB).

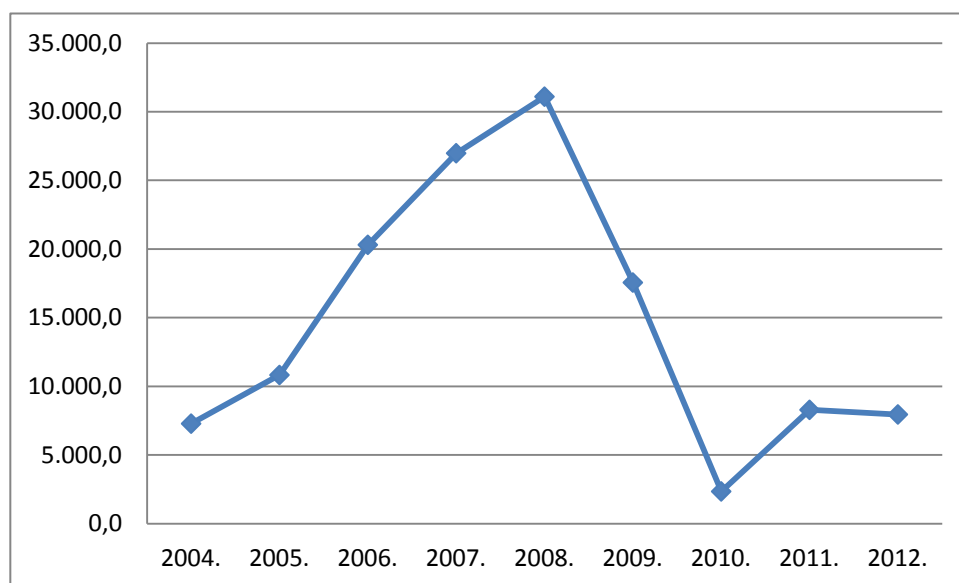
- Najvažniji pojedinačni trgovinski partner Hrvatske je Italija s udjelom izvoza od 15,75% i uvoza od 16,44%. Iza nje slijedi Njemačka s udjelom od 10,09% izvoza i 12,59% uvoza, a na trećem mjestu je Austrija s udjelom od 5,71% izvoza i 4,46% uvoza.

Izravna inozemna ulaganja

- Tijekom 2012. godine u Hrvatsku je uloženo 8,05 milijardi kuna (1,07 milijardi eura) što je za 238,1 milijuna kuna (-2,87%) manje u odnosu na godinu ranije. Najveće ulaganje u Hrvatsku, gledano po godinama, ostvareno je 2008. kada je uloženo 31,09 milijardi kuna, a najmanje 2010. godine sa svega 2,35 milijarde kuna. Ukupno je od 2004. do 2012. u Hrvatsku uloženo 135,72 milijarde kuna (18 milijardi eura).

Slika 16. Izravna inozemna ulaganja , u milijunima kuna, preračunato u kune prema srednjem tečaju HNB-a na dan 31. prosinca., 2004. – 2012.

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]

- Uvidom u visinu ulaganja prema djelatnostima, utvrđeno je kako se u 2012. godini najviše ulagalo u financijsko posredovanje, osim osiguravajućih i mirovinskih fondova. Iza te djelatnosti slijedi djelatnost trgovine na veliko i posredovanje u trgovini s iznosom od 17,65 milijardi kuna, a jedina djelatnost koja je primila više od 10 milijardi kuna bila je djelatnost poslovanja nekretninama s 11 milijardi kuna.
- Analizirajući razliku u odnosu na 2008. godinu u kojoj su ostvarena najveća ulaganja u posljednja dva desetljeća, sve promatrane djelatnosti su u 2012. godini ostvarile znatno manja ulaganja. Dakle, od predkriznog razdoblja inozemna ulaganja po svim djelatnostima su smanjena i to većinom za više od 100%.

Tablica 12. Inozemna izravna ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima, u milijunima kuna

NKD 2002.	Djelatnost	Ukupna ulaganja 2004. - 2012.
	UKUPNO INOZEMNA IZRAVNA ULAGANJA	132.647,3
65	FINANCIJSKO POSREDOVANJE, OSIM OSIGURAVAJUĆIH I MIROVINSKIH FONDOVA	45.648,3
51	TRGOVINA NA VELIKO I POSREDOVANJE U TRGOVINI	17.151,4
70	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	10.810,3
74	OSTALE POSLOVNE DJELATNOSTI	9.420,1
23	PROIZVODNJA KOKSA, NAFTNIH DERIVATA I NUKLEARNOG GORIVA	9.119,1

52	TRGOVINA NA MALO; POPRAVAK PREDMETA ZA KUĆANSTVO	7.362,2
	Vlasnička ulaganja u nekretnine	5.317,6
11	VAĐENJE NAFTE I ZEMNOGA PLINA; USLUŽNE DJELATNOSTI	3.408,6
26	PROIZVODNJA OSTALIH NEMETALNIH MINERALNIH PROIZVODA	3.109,8
55	HOTELI I RESTORANI	2.844,8
66	OSIGURANJE I MIROVINSKI FONDOVI, OSIM OBVEZNOG OSIGURANJA	2.347,2
92	REKREACIJSKE, KULTURNE I SPORTSKE DJELATNOSTI	1.989,4
	Ostale djelatnosti	1.626,0
15	PROIZVODNJA HRANE I PIĆA	1.194,9
41	SKUPLJANJE, PROČIŠĆAVANJE I DISTRIBUCIJA VODE	1.119,8
50	TRGOVINA MOTORNIM VOZILIMA; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA	1.063,4

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]

Devizni tečaj

- U Tablicama 13. i 14. prikazana su kretanja prosječnog godišnjeg tečaja hrvatske kune prema euru i hrvatske kune prema američkom dolaru u razdoblju od 2004. do 2012. godine.

Tablica 13. Prosječni godišnji devizni tečaj HRK/EUR

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
PROSJEČNI GODIŠNJI TEČAJ HRK/EUR	7,4956	7,4000	7,3228	7,3360	7,2231	7,3395	7,2862	7,4342	7,5173

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora

Tablica 14. Prosječni godišnji devizni tečaj HRK/USD

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
PROSJEČNI GODIŠNJI TEČAJ HRK/USD	6,0312	5,9500	5,8392	5,3660	4,9344	5,2804	5,500	5,3435	5,8509

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora

- Od 2008. godine kuna je u odnosu na dolar i euro deprecirala. Njena vrijednost u odnosu na euro je od 2008. smanjena za 4,07%, a u odnosu na dolar je od 2008. smanjena za 18,57%.

Inozemni dug

- Ukupan inozemni dug Hrvatske u stalnom je porastu. No, njegov je udio u BDP-u smanjen sa 104,60% iz 2010. godine, kada je ujedno bio najviši, na 102,10% u 2012. godini. U predkriznoj 2008. godini ukupan inozemni dug iznosio je 85,40% BDP-a.
- Struktura duga pokazuje da opća država čini 19,06% ukupnog inozemnog duga u 2012., dok kreditne institucije čine 20,94%, a na izravna ulaganja otpada 16,12%. Ostali domaći sektori čine prevladavajućih 43,88% duga.
- U odnosu na predkriznu 2008. godinu, samo su kreditne institucije smanjile iznos inozemnog duga i to za 4,12%. Svi ostali sektori povećali su inozemnu zaduženost.

Tablica 15. Inozemni dug Republike Hrvatske prema sektoru dužnika, 2004. – 2012. (u milijardama kuna)

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Udio u ukupnom dugu u 2008.	Promjena 2008. - 2012.
Opća država	50,3	47,0	44,7	45,2	35,5	42,3	48,9	53,8	64,5	19,06%	81,61%
Središnja banka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00%	/
Kreditne institucije	59,3	66,2	75,2	65,1	73,9	78,1	79,5	87,6	70,9	20,94%	-4,12%
Ostali domaći sektori	50,6	60,4	77,2	107,8	145,1	153,0	154,4	151,9	148,5	43,88%	2,29%
Izravna ulaganja	15,7	18,1	21,1	28,8	42,7	57,1	60,5	52,2	54,5	16,12%	27,55%
Ukupno	175,9	191,7	218,3	247,0	297,3	330,6	343,4	345,5	338,3	100,00%	13,80%

Inozemni dug (% BDP-a)	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
	69,50%	72,10%	74,80%	77,70%	85,40%	101,00%	104,60%	103,30%	102,10%

Izvor: Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.]; obrada autora

Stanovništvo

- Broj stanovnika Hrvatske smanjuje se kontinuirano iz godine u godinu. U razdoblju 2008.-2012. godine broj stanovnika smanjio se za 166 tisuća (pad od 3,74%). Hrvatska se po broju stanovnika nalazi na 21. mjestu među zemljama članicama EU28. Po broju stanovnika iza Hrvatske su Litva, Slovenija, Latvija, Estonija, Cipar, Luksemburg i Malta. Njezin udio u ukupnom broju stanovnika EU28 čini 0,84%.

Tablica 16. Distribucija stanovništva prema dobi

Dobna skupina	STANOVNIŠTVO PREMA DOBI, 2010. - 2012.					
	2010.	Udio u uk. stanovništvu	2011.	Udio u uk. stanovništvu	2012.	Udio u uk. stanovništvu
0 - 4	213.800	4,84%	212.200	4,96%	213.300	5,00%
5 - 9	207.700	4,70%	204.400	4,78%	204.000	4,78%
10 - 14	249.800	5,65%	233.100	5,45%	222.900	5,22%
15 - 19	255.900	5,79%	243.600	5,69%	246.100	5,77%
20 - 24	278.600	6,31%	260.600	6,09%	256.100	6,00%
25 - 29	312.000	7,06%	287.700	6,72%	282.300	6,61%
30 - 34	310.700	7,03%	294.700	6,88%	295.500	6,92%
35 - 39	296.500	6,71%	285.100	6,66%	284.700	6,67%
40 - 44	304.900	6,90%	285.100	6,66%	281.000	6,58%
45 - 49	318.200	7,20%	306.900	7,17%	303.200	7,10%
50 - 54	330.100	7,47%	319.700	7,47%	316.200	7,41%
55 - 59	316.700	7,17%	314.100	7,34%	318.200	7,46%
60 - 64	260.600	5,90%	273.800	6,40%	275.000	6,44%
65 i više	762.300	17,26%	759.600	17,75%	769.100	18,02%
UKUPNO	4.417.800	100,00%	4.280.600	100,00%	4.267.600	100,00%

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.], podaci za 2011. i 2012. privremeno su prikazani kao zbroj tromjesečnih podataka.

- Struktura stanovništva mijenja se u korist starijih ljudi. Najveći udio u ukupnom broju stanovništva čine oni koji pripadaju skupini 65+ godina starosti. Iz godine u godinu, njihov se udio u ukupnom stanovništvu povećava, odnosno u 2010. je iznosio 17,26%, u 2011. 17,75%, a u 2012. 18,02%.

- Od radno sposobnog stanovništva, najveći broj muških i ženskih osoba nalazi se u dobnoj skupini od 50 do 54 godine starosti.
- Pregledom demografskih kretanja može se zaključiti da Hrvatska bilježi trend negativnog prirodnog prirasta. U 2012. prirodni prirast iznosio je -2,3 na 1000 stanovnika, što u apsolutnim vrijednostima znači da je 9939 ljudi više umrlo nego što ih se rodilo. Broj živorođenih povećao se u odnosu na 2011. (za 500), ali se istovremeno broj umrlih povećao za gotovo 700 osoba od 2008. Broj rođenih i umrlih se tijekom godina smanjuje, s time da broj živorođenih pada brže od broja umrlih. Hrvatska i dalje prirodnim prirastom godišnje gubi nešto manje od 10.000 ljudi, s time da se smanjenje broja stanovnika prirodnim prirastom povećava od 2008. na dalje bez naznake promjene trenda.

Pravne osobe

- Broj registriranih pravnih osoba se u razdoblju 2008. – 2012. povećao za 9,56%, odnosno s 263.760 registriranih pravnih osoba na 288.972. Povećanje se dogodilo u svim djelatnostima osim u javnoj obrani, obveznom socijalnom osiguranju i trgovini na veliko i malo. Najveći broj registriranih poduzeća u razdoblju 2008. – 2012. registrirano je kao trgovina na veliko i malo, a slijede je građevinarstvo, prerađivačka industrija te stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti.
- Za razliku od postotnog povećanja broja registriranih pravnih osoba od 9,56%, broj aktivnih pravnih osoba se u promatranom razdoblju povećao za svega 1,69%, odnosno za 2.224 aktivnih pravnih subjekata.

Ljudi kao ključan čimbenik industrijske politike i tržište rada

- Ljudski potencijali, u kontekstu industrijske strategije Republike Hrvatske, promatrani su s aspekta tržišta rada u RH, tehnološke razine djelatnosti i njihove utemeljenosti na znanju, zamjene radne snage, ponude rada i strukturne neusklađenosti, strukture zaposlenih i nezaposlenih, potražnje za radnom snagom i zapošljavanja te stopa zapošljavanja prema obrazovanju.

Ljudski potencijali i tržište rada u RH

- Tržište rada u Hrvatskoj karakterizira proces postupnog smanjenja radno sposobnog stanovništva koje se javlja kao posljedica negativnih demografskih kretanja i emigracije, a što s vremenom smanjuje ponudu i povećava prosječnu starost radne snage. S druge strane, potražnja za radom pod snažnim je utjecajem procesa tranzicije i restrukturiranja gospodarstva te smanjenja ulaznih prepreka, što stvara visoku nezaposlenost, ali i manjak potrebnih znanja i vještina. Rezultat djelovanja ovih procesa je visoka i dugotrajna nezaposlenost, strukturna neusklađenost ponude i potražnje, kako prema brojnosti odgovarajućih kvalifikacija i zanimanja tako i prema konkretnim znanjima i vještinama koje su potrebne za prilagodljive i fleksibilne gospodarske subjekte.
- Smanjenje radne snage u Hrvatskoj te stope aktivnosti koje su jedne od najnižih u Europi upućuju na neiskorištenost ljudskih potencijala za razvoj. U današnjim ekonomijama gdje je upravo ljudski kapital, kroz inovacije i poduzetništvo, ključna poluga gospodarskog razvoja te razvoja novih proizvoda i usluga, nužno je uključivanje svih raspoloživih ljudskih potencijala u procese učenja ili rada.
- Politika kojoj je cilj povećati iskorištenost ljudskog potencijala trebala bi djelovati s aspekta:
  1. **Povećanja stope aktivnosti stanovništva** – povećati motivaciju radno sposobnog stanovništva da se uključuje u radnu snagu kroz politiku isplativosti rada (making work pay) uz odgovarajuću fiskalnu politiku;
  2. **Povećanja stope zaposlenosti** – olakšati otvaranje novih radnih mjesta i uklanjati prepreke razvoju poduzetništva;
  3. **Osiguravanja usklađenosti ponude i potražnje** – planiranjem obrazovanja prema budućim potrebama gospodarstva koje se brzo i kvalitetno realizira kroz relevantne obrazovne programe, smislene upisne kvote te fleksibilan i prilagodljiv sustav obrazovanja odraslih kao i adekvantne oblike financiranja;
  4. **Povećanja mobilnosti radne snage** – kroz olakšavanje profesionalne i prostorne pokretljivosti mehanizmima informiranja i savjetovanja u razvoju karijere i uklanjanjem prepreka za promjenu mjesta boravka.
- Sama industrijska politika ne može većim dijelom utjecati na postizanje ovih ciljeva, već je nužna integracija i koordinacija s politikama obrazovanja, zapošljavanja, poreza i plaća, prometa i profesionalne orijentacije.

Tehnološke razine djelatnosti i njihova utemeljenost na znanju

- Kada je riječ o ljudskom potencijalu, korisno je analizirati djelatnosti u kojima je prisutna najveća koncentracija kadrova koji imaju sposobnost razvoja znanja te analizirati tehnološku

razinu tih djelatnosti. Hrvatska ima relativno mali udio djelatnosti koje se smatraju visoko-tehnološkima. Prema Eurostatu to su:

- proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka,
  - proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda,
  - proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava (proizvodnja željezničkih lokomotiva i tračnih vozila, proizvodnja vojnih borbenih vozila te prijevoznih sredstava druge namjene).
- U Hrvatskoj su u ovim djelatnostima početkom 2013. godine bile zaposlene 20,2 tisuće osoba što predstavlja 1,7% ukupno zaposlenih. Najveći broj zaposlenih u industriji zaposleno je u nisko-tehnološki intenzivnim djelatnostima, a ta je skupina djelatnosti i najmanje produktivna.
  - Kada je riječ o uslugama, one se dijele na one koje koriste visoke razine znanja i vještina (KIS) i one koje koriste niže razine znanja (LKIS)⁴. U Hrvatskoj su najviše zastupljene djelatnosti koje imaju nisku razinu korištenog znanja i u kojima je zaposleno 350,078 osoba. Usluge s potrebom za visokom razinom znanja dijele se na financijske (KIS-FIN), prodajne (KIS-MKT) i ostale usluge (KIS-OTHER) dok su najviše razine znanja potrebne kod djelatnosti KIS-HIGH-TECH u kojima je zaposleno 29,6 tisuća osoba.
  - Za postizanje više razine konkurentnosti na globalnom tržištu potrebno je, s obzirom na znanje, razvijati najzahtjevnije industrijske djelatnosti. Međutim, također je potrebno procijeniti i kvalitetu dostupnih ljudskih potencijala unutar ciljanih djelatnosti, što je moguće ostvariti mjerenjem udjela zaposlenih osoba koje djeluju kao stručnjaci i znanstvenici u pojedinim djelatnostima. Tablica 17. prikazuje pristupnost ljudskih potencijala, koji mogu biti pokretači novih proizvoda i usluga, po skupinama djelatnosti grupiranih prema razinama korištenja tehnologija, znanja i vještina. To su visokoobrazovani kadrovi koji spadaju u red stručnjaka i znanstvenika.

Tablica 17. Skupine djelatnosti prema razini korištenih tehnologija i znanja prema udjelu u ukupnoj zaposlenosti i brojnosti stručnjaka i znanstvenika među zaposlenima

	Ukupno	Udio u ukupnom broju zaposlenih, %	Broj zaposlenih znanstvenika i stručnjaka	Udio stručnjaka i znanstvenika, %
HI-TECH IND	20.209	1,73	2.815	13,93
MED-HI TECH	37.198	3,18	2.301	6,19
MED-LOW TECH	59.774	5,11	2.308	3,86
LOW TECH	103.030	8,81	2.616	2,54
KIS-HI-TECH	29.586	2,53	7.484	25,30
KIS-MKT	67.774	5,79	9.273	13,68
KIS-FIN	42.763	3,65	6.465	15,12
KIS-OTHER	324.096	27,70	67.560	20,85
LKIS	350.079	29,92	15.170	4,33
OSTALO	135.531	11,58	5.742	4,24
UKUPNO	1.170.040	100	121.734	10,40

⁴ LKIS – Trgovina, Kopneni prijevoz i cjevovodni transport, Skladištenje, Poštanske usluge, Smještaj, Ugostiteljstvo, Poslovanje nekretninama, Iznajmljivanje, Zapošljavanje, Putničke agencije, Uslužne djelatnosti povezane s upravljanjem, Uredske i administrativne djelatnosti, Popravak računala, itd.

Izvor: Zaposlenost prema Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, siječanj 2013. Autorovi izračuni prema definiciji tehnoloških sektora (Eurostat).

- Najveći je broj zaposlenih u uslužnim djelatnostima, i to onima s niskom ili visokom komponentom znanja (LKIS-350.096, KIS-OTHER – 324.096). Istovremeno te skupine djelatnosti imaju i najveće udjele zaposlenih stručnjaka i znanstvenika (KIS-OTHER ima 67.560, a LKIS 15.170). Sve industrije zajedno, bez obzira na tehnološku razinu, zapošljavaju svega 10.040 znanstvenika i stručnjaka. S udjelom od 1,73% u ukupnom broju zaposlenih, Hrvatska ima veći udio zaposlenih u HI-TECH industrijama od prosjeka EU-a koji iznosi 1,1%. Udio zaposlenih u KIS-HI-TECH sektoru u EU nešto je malo veći od onoga u Hrvatskoj (2,53%) i iznosi 2,73%.
- Kada se promatraju udjeli stručnjaka u ukupnom broju zaposlenih na svim tehnološkim razinama, vidljivo je da najveće udjele imaju djelatnosti koje koriste visoku razinu znanja: KIS-HI-TECH s udjelom od 25,3% stručnjaka i KIS-OTHER s 20,85% stručnjaka.
- Iz analize proizlazi kako se najbrojniji ljudski potencijali nalaze u uslužnim, a ne proizvodnim djelatnostima, što je posljedica izostanka ulaganja u razvoj industrije u proteklom razdoblju, a za što je bilo potrebno zapošljavati visokoobrazovane kadrove, posebno inženjere. Usluge KIS-OTHER uključuju veterinarske usluge, javnu upravu, obranu, obvezno osiguranje, obrazovanje kao i zdravstvo, umjetnost i rekreaciju – većina radnih mjesta koja se smatraju relativno sigurnima i koja su privukla velik broj visokoobrazovanih osoba u razdobljima u kojima je zabilježen pad potražnje u industriji.

Zamjena radne snage

- U okviru ovog dijela analize pokušat će se dati odgovor na pitanje: „Postoji li dovoljna ponuda nezaposlene radne snage da zamijeni postojeću radnu snagu i omogući razvoj u ključnim djelatnostima?“
- Ukupna potražnja za radnom snagom dijeli se na potražnju zbog zamjene umirovljenih zaposlenika i razvojnu potražnju koja proizlazi iz ekonomskog rasta. U Tablici 18. prikazane su procjene koliko će mladih te mladih i nezaposlenih biti raspoloživo za radna mjesta onih koji odlaze u mirovinu.

Tablica 18. Procjena potražnje zbog zamjene umirovljenih zaposlenika

Sektori	Mladi po radnom mjestu	Mladi i nezaposleni po radnom mjestu
Zdravstvo	4.79	12.1
Elektrotehnika i računarstvo	2.86	7.1
Geologija, nafta, kemija	0.16	9.3
Grafička industrija	5.04	17.0
Ekonomija, trgovina, administracija	0.81	10.2
UKUPNO SEKTORI	1.87	12.4
Graditeljstvo	0.60	11.5
Strojarstvo	1.49	6.5
Promet i logistika	0.46	6.8

Poljoprivreda	0.69	11.8
Tekstil i koža	0.54	20.6
Šumarstvo	1.56	13.2
Usluge	2.17	10.0
Turizam i ugostiteljstvo	3.10	24.7

Izvor: Procjene autorice Sanje Crnković-Pozaić na temelju analize zanimanja u 13 sektora u 2010. godini.

- Neke skupine djelatnosti poput Tekstila i kože, Poljoprivrede, Graditeljstva, Geologije, nafte i kemije, te Ekonomije, trgovine i administracije neće moći zamijeniti starije radnike mladima. Kada se uključi nezaposlene, situacija se poboljšava tako da naizgled imamo dovoljan broj nezaposlenih kako bi se odvila neophodna zamjena i zadovoljile razvojne potrebe. Međutim, dobna i kvalifikacijska struktura nezaposlenih osoba znatno je lošija od strukture među zaposlenima i bit će relativno teško uskladiti strukturu potrebnih znanja i vještina sa strukturom znanja nezaposlenih osoba među kojima više od 50% traži posao dulje od godinu dana.
- Promatrani problem zamjene posebno dolazi do izražaja kod inženjera, gotovo svih vrsta, kojih među nezaposlenima nema u većem broju. Stoga je potrebno pojačati dostupnost pojedinih kvalifikacija kako bi se ispravile nejednakosti ponude i potražnje.

Ponuda rada i strukturne neusklađenosti

- Ukupna ponuda rada uključuje nezaposlene osobe i tražitelje zaposlenja koji mogu biti trenutno zaposleni, ali bi bili voljni promijeniti posao kada bi im se pružila prilika. Potonje je vrlo teško ocijeniti. Međutim, 2008. godine u Anketi o radnoj snazi na pitanje žele li promijeniti posao potvrdno je odgovorilo 240 tisuća zaposlenih. Kao glavne razloge zašto žele promijeniti posao istaknuli su želju za boljom plaćom i uvjetima rada kao i želju da se njihove kvalifikacije bolje iskoriste.
- Broj nezaposlenih gotovo je trajno veći od potražnje. Stoga se poslodavci ponašaju kao da su kadrovi uvijek dostupni, što se odražava i u vrlo niskoj razini ulaganja u obrazovanje zaposlenika. Ipak, postojanje strukturne neusklađenosti potvrđeno je kroz Anketu poslodavaca koju provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje, a čiji rezultati ukazuju na nedostatak određenih kadrova, postojanje deficitarnih zanimanja te nepostojanje određene skupine sposobnosti kod onih koji se javljaju za obavljanje poslova.
- Može se očekivati da će rast potražnje u gotovo svim sektorima zahtijevati značajan napor da se nezaposleni aktiviraju, dodatno osposobe i aktivno traže posao. Obrazovni sustav, posebno u dijelu strukovnih programa ne prati potrebe tržišta rada dovoljno učinkovito, što dovodi do neusklađenosti, posebno kod praktičnih znanja i vještina. To najviše pogađa mlade koji imaju teškoća s uključivanjem na tržište rada. Sustav obrazovanja odraslih, koji bi trebao biti najbrži u procjeni potreba gospodarstva i prilagodbi svoje ponude, nema dovoljno financijske potpore niti se zadovoljavaju standardi kvalitete.

- Glavne karakteristike tržišta rada u Hrvatskoj su: pad broja radno sposobnog stanovništva zbog demografskih čimbenika, slabo korištenje ljudskih potencijala što se očituje u niskim stopama aktivnosti, značajno veća ponuda rada od potražnje i sve veće neusklađenosti strukture ponude i strukture potražnje kada se radi o dostupnosti određenih struka, ali i na razini kompetencija. Grupiranje najsposobnijih visokoobrazovanih kadrova u području usluga mogao bi biti ograničavajući čimbenik za reindustrijalizaciju na temelju novih materijala i tehnologija u uvjetima pojačane konkurencije.
- Samo planiranje potrebnih resursa korištenjem stimulacija za odabir traženih zanimanja, određivanje upisnih kvota i prilagođavanje obrazovnih programa potrebama, uz dostatnu financijsku potporu, može dovesti do poboljšanja strukture znanja i vještina koje su potrebne za razvoj.

Struktura zaposlenih

- Promatrajući strukturu svih zaposlenih osoba po industrijskim granama u 2012. godini, neovisno o tome jesu li zaposleni u pravnim osobama ili obrtu, najveći broj zaposlenih osoba bio je u prerađivačkoj industriji (240.483, 17,61%). Slijedi trgovina na veliko i malo te popravak motornih vozila i motocikala (216.112, 15,83%), dok ostale industrijske grane zapošljavaju manje od 10% zaposlenih osoba.

Tablica 19. Zaposleni u pravnim osobama, obrtima i slobodnim zanimanjima, prema NKD-u 2007., godišnji prosjek za 2012. (administrativni izvor)

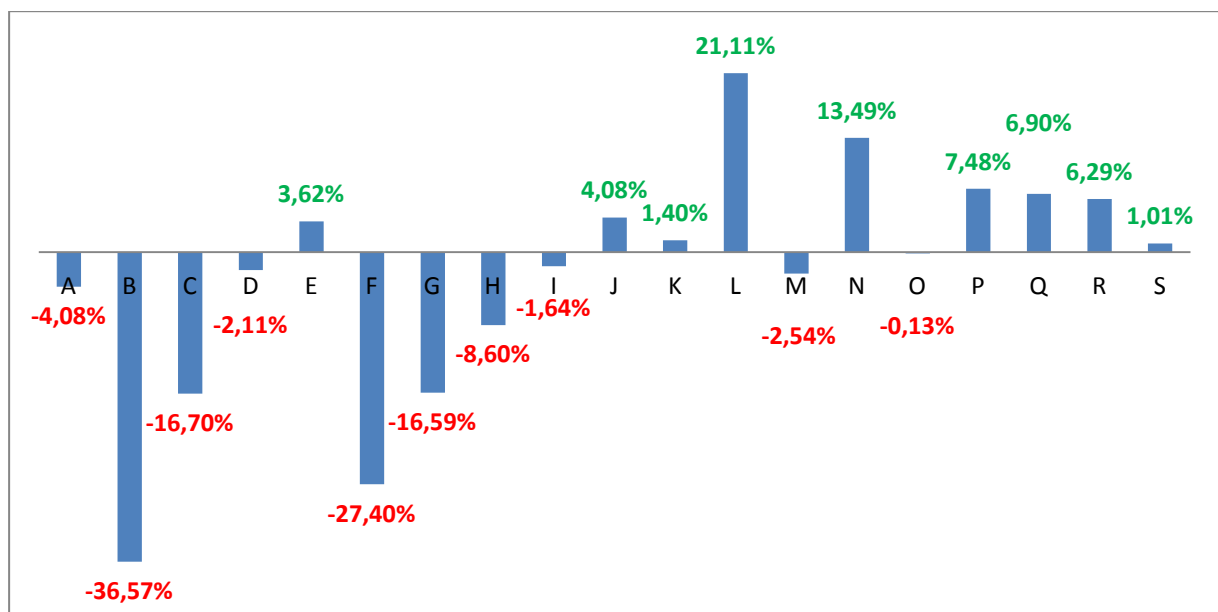
	Područje NKD-a	UKUPNO			PRAVNE OSOBE		OBRT I SLOBODNA ZANIMANJA	
		Broj	%	Indeks 2011./2012.	Broj	Indeks 2011./2012.	Broj	Indeks 2011./2012.
A	POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	34.500	2,53%	102,00	25.391	102,00	9.109	101,90
B	RUDARSTVO I ISKOPAVANJE	5.818	0,43%	89,30	5.576	89,10	242	94,50
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	240.483	17,61%	96,70	207.298	96,70	33.185	96,20
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJOM	16.537	1,21%	99,40	16.537	99,40	0	-
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	22.724	1,66%	101,50	22.529	101,40	195	108,90
F	GRAĐEVINARSTVO	102.211	7,49%	93,10	78.579	93,30	23.632	92,30
G	TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	216.112	15,83%	95,90	185.277	98,70	30.835	94,60
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	75.947	5,56%	98,00	62.575	100,40	13.372	93,50
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I POSLUŽIVANJA HRANE	84.553	6,19%	100,20	49.542	104,30	35.011	99,20
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	34.104	2,50%	101,30	32.789	99,90	1.315	97,30
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	38.208	2,80%	99,90	37.187	101,40	1.021	100,40
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	6.509	0,48%	101,20	5.965	99,70	544	95,10
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	68.387	5,01%	99,40	52.327	101,70	16.060	96,00

N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	40.568	2,97%	101,20	36.829	104,90	3.739	99,40
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	116.147	8,51%	104,40	106.355	99,70	9.792	99,40
P	OBRAZOVANJE	108.314	7,93%	99,70	107.882	101,00	432	100,40
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	96.841	7,09%	101,00	84.636	101,90	12.205	104,30
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	23.712	1,74%	101,50	20.896	101,50	2.816	98,50
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	29.470	2,16%	100,70	15.327	105,80	14.143	95,10
T	DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KAO POSLODAVACA; DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KOJE PROIZVODE RAZLIČITU ROBU I PRUŽAJU RAZLIČITE USLUGE ZA VLASTITE POTREBE	4.338	0,32%	102,30	0	-	4.338	98,80
U	DJELATNOSTI IZVANTERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	/	/	86,30	/	/	/	86,40
UKUPNO		1.365.483	100,00%	98,90	1.153.497	99,50	211.986	96,50

Izvor: Državni zavod za statistiku, Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na: www.dzs.hr i www.hzz.hr [11.7.2013.].

- Najveći relativni pad broja zaposlenih u razdoblju 2008. – 2012. dogodio se u području rudarstva i iskopavanja, i to za 36,57%. Potom slijedi građevinarstvo s padom od 27,40%, dok je prerađivačka industrija na trećem mjestu s padom od 16,70%.
- Najveće postotno povećanje broja zaposlenih u promatranom razdoblju zabilježeno je u poslovanju nekretninama (21,11%), iza kojeg slijede administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti s rastom od 13,49%.

Slika 17. Postotna promjena administrativnog broja zaposlenih u pravnim osobama prema NKD-u 2007., razdoblje 2008. – 2012.

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.].

- Najveći apsolutni pad broja zaposlenih dogodio se u prerađivačkoj industriji (-41.553), iza koje slijedi trgovina na veliko i malo (-36.853), te građevinska industrija (-29.660). Najveće apsolutno povećanje broja zaposlenih dogodilo se u obrazovanju (7.506) te administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (4.375).

Tablica 20. Apsolutna promjena administrativnog broja zaposlenih u pravnim osobama prema NKD-u 2007., razdoblje 2008. – 2012.

Područje	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Promjena broja zaposlenih 2008. - 2012.	-1081	-3228	-41553	-355	786	-29660	-36853	-5890	-827	1287

Područje	K	L	M	N	O	P	Q	R	S
Promjena broja zaposlenih 2008. - 2012.	514	1046	-1365	4375	-142	7506	5461	1237	153

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.].

- Najveći udio zaposlenih u pravnim osobama ima srednju stručnu spremu, a riječ je o 519.649 zaposlenih ili 48,36%. Od ukupnog broja zaposlenih, njih 30% ima nižu stručnu spremu ili nema ni taj stupanj obrazovanja. Iza njih slijede osobe sa završenim visokim obrazovanjem, odnosno 212.584 osobe ili 19,78% ukupnog broja zaposlenih. Najveći udio visokoobrazovanih osoba u ukupnom broju zaposlenih osoba po industrijskim granama nalazi se u obrazovanju (53,92%), zatim stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (44,48%). Najveći udio niže i nisko kvalificiranih radnika nalazi se u građevinarstvu te rudarstvu i iskopavanju.

Tablica 21. Zaposleni u pravnim osobama prema stupnju stručnog obrazovanja, stanje na dan 31.03.2011., udjeli po stupnju stručnog obrazovanja u ukupnom broju zaposlenih po području NKD-a (administrativni izvori)

Područje NKD-a	UKUPNO	Udio djelatnosti u ukupno zaposlenima	Stupanj stručne spreme								
			Visoko	Više	Srednje	Niže	VKV	KV	PKV	NKV	
A	POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	22.884	2,13%	3.018	839	10.055	1.303	166	2.730	1.171	3.602
B	RUDARSTVO I ISKOPAVANJE	6.131	0,57%	970	261	2.820	143	367	1.241	98	231
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	206.053	19,18%	18.474	9.574	94.856	7.533	6.724	35.452	9.250	24.190
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJOM	16.398	1,53%	2.517	1.233	7.076	263	2.382	2.099	295	543
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	21.426	1,99%	1.491	1.067	9.147	1.110	832	3.231	689	3.859
F	GRAĐEVINARSTVO	75.045	6,99%	5.460	4.047	31.646	3.096	1.795	16.031	4.185	8.785
G	TRGOVINA NA VELIKO I NA MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	166.761	15,52%	17.129	8.054	113.815	3.334	1.848	14.342	1.349	6.890
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	59.565	5,54%	4.896	4.427	34.303	2.898	1.890	8.602	594	1.955
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I USLUŽIVANJA HRANE	34.091	3,17%	2.766	1.452	18.363	1.278	1.054	5.165	861	3.152
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	29.648	2,76%	11.136	2.850	14.092	272	490	499	55	254
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	35.664	3,32%	12.894	4.089	17.989	274	80	197	11	130
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	4.334	0,40%	693	398	2.345	177	48	317	60	296
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	42.893	3,99%	19.078	3.544	16.819	541	385	1.359	221	946
N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	30.916	2,88%	2.813	1.320	19.021	1.340	242	1.770	444	3.966
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	104.849	9,76%	27.599	10.335	58.063	1.915	508	3.389	416	2.624
P	OBRAZOVANJE	106.569	9,92%	57.461	23.753	13.946	2.453	528	2.075	654	5.699
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	81.598	7,59%	17.347	10.564	38.949	2.791	538	3.295	3.346	4.768
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	18.628	1,73%	4.544	1.232	10.492	719	156	722	118	645
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	10.916	1,02%	2.298	811	5.852	288	133	752	131	651
T	DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KAO POSLODAVACA; DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KOJA PROIZVODE RAZLIČITU ROBU I PRUŽAJU RAZLIČITE USLUGE ZA VLASTITE POTREBE	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
U	DJELATNOSTI IZVANRITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	UKUPNO	1.074.369	100,00%	212.584	89.850	519.649	31.728	20.166	103.268	23.948	73.186

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Struktura nezaposlenih

- Do najvećeg povećanja broja nezaposlenih od 2008. godine došlo je kod osoba sa završenim fakultetom ili višim stupnjem obrazovanja. Njihov se broj povećao za 117,04%, odnosno za 11.031 osobu. Potom slijede osobe sa završenim prvim stupnjem fakulteta, s povećanjem broja nezaposlenih za 101,78% ili 7.703 osoba. Najmanji rast broja nezaposlenih osoba u razdoblju 2008.– 2012. zabilježen je kod osoba bez završene osnovne škole; 6,61% ili 1.125 osoba.

Tablica 22. Prosječan broj nezaposlenih osoba prema razini obrazovanja 2008. – 2012., administrativna nezaposlenost

	UKUPNO	BEZ ŠKOLE I ZAVRŠENA OSNOVNA ŠKOLA	OSNOVNA ŠKOLA	SŠ ZA ZANIMANJA U TRAJANJU DO TRI GODINE I KV I VKV RADNIKE	SŠ ZA ZANIMANJA U TRAJANJU OD ČETIRI I VIŠE GODINA I GIMNAZIJA	PRVI STUPANJ FAKULTETA, STRUČNI STUDIJI I VIŠA ŠKOLA	FAKULTET, AKADEMIJA, MAGISTERIJ, DOKTORAT
2008.	236.741	17.011	59.909	81.471	61.357	7.568	9.425
2009.	263.174	17.477	64.246	90.421	70.330	9.259	11.441
2010.	302.425	18.068	70.852	104.103	82.772	11.593	15.037
2011.	305.333	17.443	68.575	104.924	84.394	12.664	17.333
2012.	324.324	18.136	68.829	110.986	90.646	15.271	20.456
Promjena 2008. - 2012.	87.583	1.125	8.920	29.515	29.289	7.703	11.031
%	37,00%	6,61%	14,89%	36,23%	47,74%	101,78%	117,04%

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Ako se iz ukupnog broja nezaposlenih izdvoje osobe koje su prethodno bile zaposlene, njihova se struktura može promatrati prema djelatnosti prethodnog zaposlenja. Povećanje je zabilježeno u gotovo svim djelatnostima, a najviše (51,75%) je izraženo u javnoj upravi, djelatnosti opskrbe vodom i uklanjanja otpadnih voda i sanaciji okoliša (43,01%), te obveznom socijalnom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti (31,0%). U velikoj mjeri povećao se i broj nezaposlenih proizašlih iz djelatnosti obrazovanja (11,94%), te umjetnosti, zabave i rekreacije (17,43%). Broj nezaposlenih smanjio se samo kod osoba koje su prethodno bile zaposlene u djelatnosti rudarstva i iskopavanja, djelatnosti opskrbe električnom energijom i ostalim uslužnim djelatnostima.
- Ukupan se broj nezaposlenih osoba od 2011. do 2012. povećao za 18.991, dok je broj nezaposlenih koji su prethodno bili zaposleni povećan za 14.821. To znači da je od 2011. do 2012. godine prijavljeno 4.170 novih nezaposlenih osoba za koje nije zabilježeno prethodno zaposlenje.
- Tablica 23. prikazuje područja prema NKD-u u kojima je rastao broj novo-nezaposlenih osoba.

Tablica 23. Prosječan broj nezaposlenih prema djelatnostima prethodnog zaposlenja (NKD 2007.), 2011. – 2012.

Područje NKD-a		2011.	2012.	PROMJENA 2011. - 2012. (2011 = 100)	APSOLUTNA PROMJENA 2011. - 2012.
A	POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	10.809	11.940	110,46	1.131
B	RUDARSTVO I ISKOPAVANJE	956	895	93,62	-61
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	55.864	56.841	101,75	977
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJOM	253	235	92,89	-18
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	3.106	4.442	143,01	1.336
F	GRAĐEVINARSTVO	30.812	31.203	101,27	391
G	TRGOVINA NA VELIKO I MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	48.999	49.683	101,40	684
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	7.297	7.608	104,26	311
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I POSLUŽIVANJA HRANE	28.469	30.244	106,23	1.775
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	3.334	3.594	107,80	260
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	2.781	2.882	103,63	101
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	1.253	1.292	103,11	39
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	8.658	9.291	107,31	633
N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	10.496	11.912	113,49	1.416
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	7.111	10.791	151,75	3.680
P	OBRAZOVANJE	5.915	6.621	111,94	706
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	5.134	6.725	130,99	1.591
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	2.542	2.985	117,43	443
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	13.857	12.958	93,51	-899
T	DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KAO POSLODAVACA; DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KOJA PROIZVODE RAZLIČITU ROBU I PRUŽAJU RAZLIČITE USLUGE ZA VLASTITE POTREBE	4503	4836	107,40	333
U	DJELATNOSTI IZVAN TERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	78	70	89,74	-8
UKUPNO		252.227	267.048	105,88	14.821

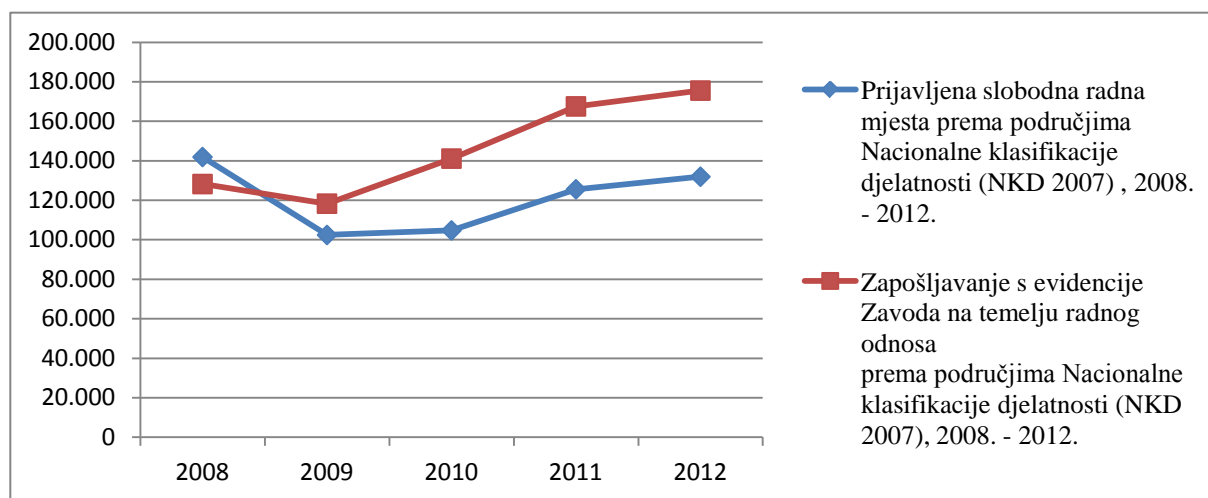
Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]. Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Potražnja za radnom snagom i zapošljavanje

- U 2012. godini poslodavci su Hrvatskom zavodu za zapošljavanje prijavili 131.927 slobodnih radnih mjesta, što je 5,1% više od 125.578 prijavljenih slobodnih radnih mjesta u 2011. godini. U 2010. godini prijavljeno je 104.739 slobodnih radnih mjesta, u 2009. godini 102.427, dok su u 2008. godini bila prijavljena 141.793 slobodna radna mjesta.
- Na tržištu rada važno je analizirati najnovije promjene u broju slobodnih radnih mjesta podijeljenih po područjima NKD-a. Uspoređujući taj broj s brojem novozaposlenih osoba prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, stječe se uvid u potražnju za radnom snagom i stvaran broj osoba koje se zapošljavaju u određenoj djelatnosti.

- Slika 18. prikazuje odnos slobodnih radnih mjesta zabilježenih krajem pet promatranih godina i broja zaposlenih osoba. Vidljivo je da nakon pada u 2009. godini oba pokazatelja potražnje za radnicima rastu od 2010. godine nadalje, uz usporavanje rasta prema 2012. godini.
- Vidljivo je kako broj prijavljenih slobodnih radnih mjesta nije do kraja 2012. nadmašio broj iz 2008., dok je broj novozaposlenih osoba prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje znatno povećan, te je već 2009. nadmašio broj prijavljenih slobodnih radnih mjesta.

Slika 18. Odnos broja slobodnih radnih mjesta i broja zaposlenih prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, 2008. – 2012.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na: www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Najviše slobodnih radnih mjesta u 2012. dolazi iz područja obrazovanja s udjelom u ukupnom broju slobodnih radnih mjesta od 14,02%. Potom slijedi područje pružanja smještaja te pripreme i posluživanja hrane s udjelom od 13,18%. Prerađivačka je industrija tek na trećem mjestu s udjelom od 11,91%.
- Najveće međugodišnje postotno povećanje slobodnih radnih mjesta od 2011. do 2012. godine ostvareno je u stručnim, znanstvenim i tehničkim djelatnostima (69,74%), iza kojih slijedi javna uprava sa 45,93%, a na trećem mjestu je poslovanje nekretninama sa 42,31%. U brojčanom povećanju prednjači javna uprava sa 4.535 slobodnih radnih mjesta više nego što ih je imala u 2011. godini, a slijedi je obrazovanje s 825 više slobodnih radnih mjesta. Kad se gleda ukupan broj zaposlenih i prosječan broj slobodnih radnih mjesta, prerađivačka industrija ostvarila je velik pad s obzirom na broj slobodnih radnih mjesta od 2011. do 2012. (-14,78%, - 2.712 mjesta).
- U petogodišnjem razdoblju (2008. – 2012.), prerađivačka industrija ostvarila je velik pad u broju slobodnih radnih mjesta, i to za 35,69%. Godine 2008. tražilo se 24.431 zaposlenika, da bi se u 2012. taj broj sveo na 15.712 zaposlenika.
- Ukupno po svim područjima, broj slobodnih radnih mjesta povećao se za 5,06% od 2011. do 2012., ali je još uvijek manji za 7,03% od broja iz 2008.

Tablica 24. Prijavljena slobodna radna mjesta prema područjima NKD-a (NKD 2007.), 2008. – 2012.

	PODRUČJE NKD-a	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Udio u 2012.	Indeks 2011./2012.	Indeks 2008./2012.
A	POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	4.329	3.831	3.254	4.743	3.378	2,56%	71,22	78,0352
B	RUDARSTVO I ISKOPAVANJE	300	290	215	147	69	0,05%	46,94	23,0079
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	24.431	15.636	16.454	18.424	15.712	11,91%	85,28	64,3111
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJOM	112	83	141	139	239	0,18%	171,94	213,372
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	1.252	1.275	1.681	3.337	3.552	2,69%	106,44	283,603
F	GRAĐEVINARSTVO	15.537	7.986	6.824	8.484	7.916	6,00%	93,31	50,9495
G	TRGOVINA NA VELIKO I MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	23.844	15.165	14.135	14.248	14.366	10,89%	100,83	60,2491
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	3.312	1.613	2.337	3.167	3.120	2,36%	98,52	94,1996
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I POSLUŽIVANJA HRANE	19.258	16.543	16.855	16.849	17.392	13,18%	103,22	90,3085
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	1.119	1.366	1.111	1.203	1.292	0,98%	107,40	115,486
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	1.801	1.385	1.576	2.252	2.421	1,84%	107,50	134,422
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	475	295	372	416	592	0,45%	142,31	124,621
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	4.717	2.283	2.663	3.638	6.175	4,68%	169,74	130,911
N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	10.082	6.261	5.861	6.004	6.664	5,05%	110,99	66,0972
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	4.599	3.426	5.501	9.874	14.409	10,92%	145,93	313,331
P	OBRAZOVANJE	13.835	15.467	14.435	17.671	18.496	14,02%	104,67	133,694
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	7.666	6.041	6.852	9.563	9.512	7,21%	99,47	124,076
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	1.706	1.136	1.473	1.933	2.517	1,91%	130,21	147,564
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	3.465	2.308	2.966	3.470	4.085	3,10%	117,72	117,877
T	DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KAO POSLODAVACA; DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KOJA PROIZVODE RAZLIČITU ROBU I PRUŽAJU RAZLIČITE USLUGE ZA VLASTITE POTREBE	44	30	30	15	17	0,01%	113,33	38,6467
U	DJELATNOSTI IZVANTERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	15	7	3	1	3	0,00%	300,00	20,0143
	UKUPNO	141.900	102.427	104.739	125.578	131.927	100,00%	105,06	92,972

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- U razdoblju 2011. – 2012. djelatnost javne uprave i obrane ostvarila je najveće povećanje u zapošljavanju (36,12% ili 2.469 osoba). Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i posluživanja hrane također su ostvarile veliko povećanje u zapošljavanju (10,13% ili 2.768 osoba). Prerađivačka industrija u istom je razdoblju povećala zapošljavanje za svega 1,78%. Međutim, prerađivačka je industrija u razdoblju od 2008. do 2012. postigla veliko povećanje zapošljavanja, s 20.452 osobe u 2008. na 27.565 osoba u 2012., što predstavlja porast od 34,78%.

- U petogodišnjem razdoblju ponovno se ističe javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje, s povećanjem zapošljavanja od 198,24 % (6.184 osobe više), a veliko povećanje zabilježeno je i kod opskrbe vodom, uklanjanja otpadnih voda, gospodarenja otpadom i djelatnosti sanacije okoliša (186,88%).

Tablica 25. Zapošljavanje prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje na temelju radnog odnosa prema područjima NKD-a, 2008. – 2012.

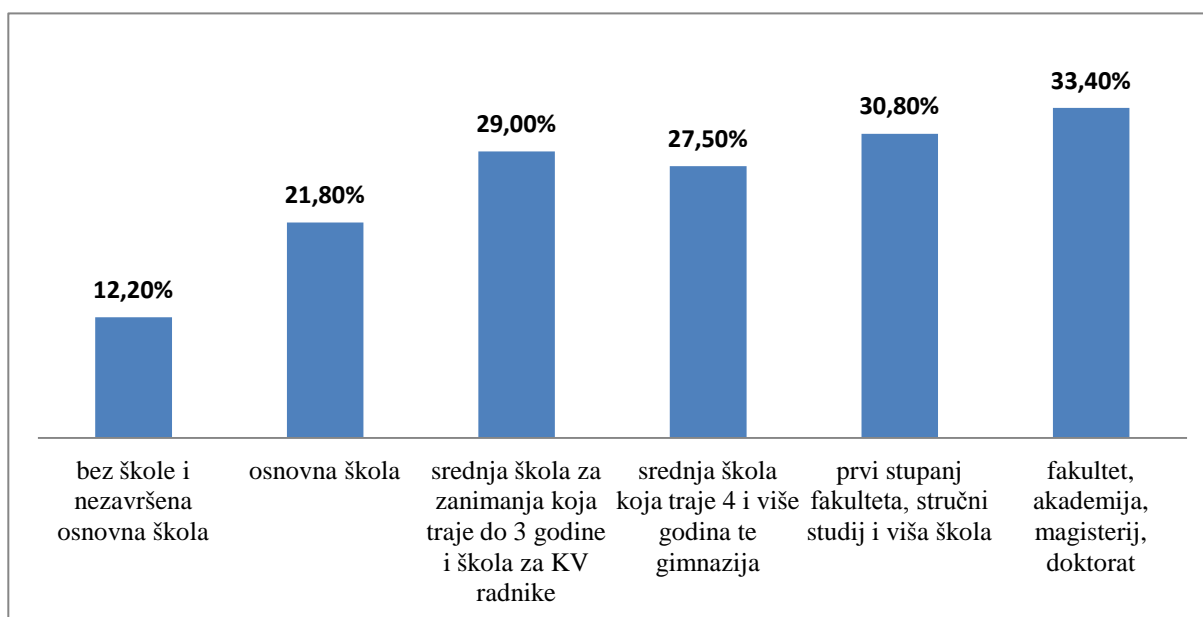
	PODRUČJE NKD-a	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Udio 2012.	Indeks 2011./2012.	Indeks 2008./2012.
A	POLJOPRIVREDA I ŠUMARSTVO	5.349	5.798	6.265	8.211	7.330	4,18%	89,27	137,042
B	RUDARSTVO I ISKOPAVANJE	285	261	279	313	279	0,16%	89,14	97,9172
C	PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	20.452	19.552	23.653	27.084	27.565	15,70%	101,78	134,78
D	OPSKRBA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, PLINOM, PAROM I KLIMATIZACIJOM	142	99	112	134	173	0,10%	129,10	121,799
E	OPSKRBA VODOM; UKLANJANJE OTPADNIH VODA, GOSPODARENJE OTPADOM TE DJELATNOSTI SANACIJE OKOLIŠA	1.322	1.491	2.285	3.835	3.792	2,16%	98,88	286,88
F	GRAĐEVINARSTVO	11.297	9.456	12.316	15.512	15.686	8,94%	101,12	138,845
G	TRGOVINA NA VELIKO I MALO; POPRAVAK MOTORNIH VOZILA I MOTOCIKALA	26.233	22.219	24.619	27.439	26.739	15,23%	97,45	101,93
H	PRIJEVOZ I SKLADIŠTENJE	3.404	2.921	4.085	5.183	5.686	3,24%	109,70	167,018
I	DJELATNOSTI PRUŽANJA SMJEŠTAJA TE PRIPREME I POSLUŽIVANJA HRANE	20.246	20.610	23.914	27.316	30.084	17,14%	110,13	148,595
J	INFORMACIJE I KOMUNIKACIJE	1.285	1.081	1.268	1.444	1.541	0,88%	106,72	119,887
K	FINANCIJSKE DJELATNOSTI I DJELATNOSTI OSIGURANJA	1.747	1.464	1.636	1.740	1.654	0,94%	95,06	94,6757
L	POSLOVANJE NEKRETNINAMA	561	491	649	697	806	0,46%	115,64	143,635
M	STRUČNE, ZNANSTVENE I TEHNIČKE DJELATNOSTI	4.509	3.679	4.580	5.413	5.936	3,38%	109,66	131,66
N	ADMINISTRATIVNE I POMOĆNE USLUŽNE DJELATNOSTI	7.928	7.056	9.179	10.754	11.675	6,65%	108,56	147,261
O	JAVNA UPRAVA I OBRANA; OBVEZNO SOCIJALNO OSIGURANJE	3.120	3.026	3.891	6.835	9.304	5,30%	136,12	298,245
P	OBRAZOVANJE	8.195	8.736	9.854	11.280	12.340	7,03%	109,40	150,577
Q	DJELATNOSTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE I SOCIJALNE SKRBI	4.848	4.252	5.494	6.733	6.587	3,75%	97,83	135,861
R	UMJETNOST, ZABAVA I REKREACIJA	1.695	1.671	1.914	2.365	2.645	1,51%	111,84	156,072
S	OSTALE USLUŽNE DJELATNOSTI	4.953	4.195	4.317	4.138	4.601	2,62%	111,19	92,8974
T	DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KAO POSLODAVACA; DJELATNOSTI KUĆANSTAVA KOJA PROIZVODE RAZLIČITU ROBU I PRUŽAJU RAZLIČITE USLUGE ZA VLASTITE POTREBE	621	200	776	1.088	1.085	0,62%	99,72	174,685
U	DJELATNOSTI IZVANTERITORIJALNIH ORGANIZACIJA I TIJELA	28	28	20	17	27	0,02%	158,82	96,4286
	UKUPNO	128.219	118.286	141.106	167.531	175.535	100,00%	104,78	136,902

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Stope zapošljavanja prema obrazovanju

- Godišnja stopa zapošljavanja pokazuje koliko se osoba zaposlilo (na temelju radnog odnosa) od ukupnog broja nezaposlenih koji su tijekom godine tražili zaposlenje. U 2012. godini stopa zapošljavanja iznosila je 26,8% što znači da se u prosjeku zaposlilo nešto više od ¼ onih koji su kao nezaposleni tražili posao.
- Stopa zapošljavanja najniža je kod osoba bez škole i s nezavršenom osnovnom školom (12,20%), a najviša kod visokoobrazovanih osoba (33,40%).

Slika 19. Stopa zapošljavanja prema stupnju obrazovanja u 2012. godini

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Tablica 26. Stopa zapošljavanja prema zanimanju na razini srednjeg obrazovanja u 2012.

Zanimanje	%	Zanimanje	%
Vodo- i plino-instalater	39,0	Fizioterapeutski tehničar	23,0
Vatrogasni tehničar	38,5	Arhitektonski tehničar	22,7
Kuhar	38,2	Zavarivač REL postupkom	22,7
Tehničar za elektrostrojarstvo	37,6	Tapetar	22,6
Plino-instalater	37,5	Pomorski nautičar	22,6
Rukovatelj samohodnim građevinskim strojevima	37,5	Grafičar pripreme	22,1
Soboslikar ličilac	36,9	Postolar obučar	21,9
Vozač teretnih motornih vozila	36,1	Primalja	21,6
Konobar	35,0	Grafički dizajner	21,6
Šumarski tehničar	34,9	Likovna umjetnost i dizajn	21,5
Vatrogasac	34,4	Administrativno-kadrovski referent	21,2
Vozač motornih vozila	34,3	Zubotehničar	20,8
Tesar	34,3	Pogonski električar	20,1
Hotelijer	33,6	Tehnički crtač	20,1
Ratar	33,6	Inokorespondent	19,9
Pekar	33,4	Elektroničar za radio i TV tehniku	19,9
Hotelijsko-turistički tehničar	33,3	Daktilograf	19,3

Vrtlar	33,1	Cvjećar	17,4
Rukovatelj prehrambenim strojevima	33,1	Krojač	15,5
Njegovatelj	32,8	Knjigoveža	11,8

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Najveći broj nezaposlenih osoba višega ili visokoga obrazovanja koji su 2012. godine uspješno našli posao ima zanimanje s područja biologije i kemije, a radi se o 67,10% nezaposlenih s tim zanimanjem. Slijedi farmacija, učiteljski studij te jezici. Osobe sa zanimanjem iz područja menadžmenta imale su najmanje uspjeha u pronalaženju posla, svega 19,6% je našlo posao.

Tablica 27. Stopa zapošljavanja prema zanimanju na razini višega ili visokoga obrazovanja u 2012.

Zanimanje	%	Zanimanje	%
Biologija i kemija	67,10%	Sociologija	23,3
Farmacija	65,40%	Modni dizajn	23,2
Učiteljski studij	63,10%	Kineziologija	22,6
Engleski jezik	57,30%	Ekonomija	22,6
Hrvatski i engleski	57,30%	Javna uprava	22,6
Geografija	54,50%	Novinarstvo	22,1
Viša medicinska sestra	52,70%	Arhitektura i urbanizam	21,3
Predškolski odgoj	51,50%	Fizioterapija	21
Opća medicina	50,10%	Politologija	19,6
Elektrotehnika i informacijska tehnologija	46,00%	Menadžment	19,4

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na www.hzz.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Resursi hrvatskog gospodarstva

Mineralne sirovine

- Industrija nemetala i građevnog materijala Hrvatske obuhvaća istraživanje, eksploataciju, oplemenjivanje, proizvodnju i preradu nemetalnih mineralnih sirovina. S obzirom na geološku građu i nastanak nemetalnih sirovina, Hrvatska ima široku osnovu nemetalnih mineralnih sirovina.
- U eksploataciji su ležišta kvarcnog pijeska, bentonita, keramičkih i ciglarskih glina, gipsa, tufa, lapora, dolomita, vapnenca, eruptivnih materijala i šljunka za građevne materijale i arhitektonskoga kamena. Proizvodi se i morska sol. Poznata su, ali se ne iskorištavaju, ležišta kvarcita, barita, grafita te neka ležišta arhitektonskoga kamena.
- U Hrvatskoj su registrirana ukupno 664 ležišta koja su prema svom sadržaju podijeljena u skupine metalnih, nemetalnih i energetskih mineralnih sirovina. Da bi došlo do same eksploatacije neke mineralne sirovine, potrebno je proći niz procedura i odobrenja.
- Mineralne sirovine su važne za pokretanje gospodarstva pojedine države, a samim time njima se mora raspolagati pravilno i učinkovito.

Ležišta metalnih mineralnih sirovina

- Metalne mineralne sirovine na prostorima Hrvatske nemaju vidnog iskoristivog potencijala. Najmanji broj ležišta pripada upravo metalnim mineralnim sirovinama, svega 63, od kojih je najviše boksitnih ležišta (54), dok su ostali metali zastupljeni u zanemarivim količinama. Uzimajući u obzir 10 postojećih boksitnih horizonata na području Hrvatske, ipak postoji mogućnost da znatan broj ležišta još uvijek nije otkriven.

Ležišta nemetalnih mineralnih sirovina

- Nemetalne mineralne sirovine su najzastupljenije. Čak 534 ležišta registrirana su i već se eksploatiraju. Postoji potencijal u razvoju nemetalnog sektora na temelju istraženog nemetalnog resursa u Hrvatskoj za proizvodnju stakla, građevinskog materijala, izolacijskog materijala, keramike i arhitektonskog kamena.
- Na području Hrvatske nalazi se značajan broj kamenoloma arhitektonskog kamena. Čak 19% svih eksploatacijskih polja otpada na ovu mineralnu sirovinu, a eksploatiraju se prvenstveno sedimentne stijene. Postoje velike količine dokazanih rezervi na cijelom području Hrvatske. Kada se njegova proizvodnja u Hrvatskoj uspoređi s europskim zemljama, zaključuje se da Hrvatska proizvodi više tehničko-građevnog materijala po stanovniku od Belgije, Francuske, Njemačke, Italije, Nizozemske i Velike Britanije. Mogući problem eksploatacije ovog materijala je relativno niska iskoristivost ukupne stijenske mase (oko 20%), a ostatak se može koristiti kao rezerva tehničko-građevnog kamena ili karbonatne sirovine.
- Glina i gips predstavljaju sirovine koje u Hrvatskoj imaju dugu tradiciju primjene. Posebno ciglarska glina, a time i ciglarska industrija. Većina ciglarskih glina pripada kvartarnim lesnim naslagama, ali se koriste i neki trijaskipeliti Dalmacije. Industrijska prerada gipsa prisutna je u

Hrvatskoj pokraj velikih ležišta. Uz razvoj tehnologija obrade i značajne rezerve, proizvodi industrije za preradu nemetalnih mineralnih sirovina trebali bi biti važan izvozni proizvod.

- U Hrvatskoj postoje velike količine dokazanih rezervi kvarcnog pijeska ili kremenog pijeska (drugi naziv) za razvoj staklarske industrije. Potencijalna nova ležišta vrlo su izgledna. Trenutna količina procijenjenih rezervi iznosi oko 40 milijuna tona. Postoje ležišta barita koja su istražena u Gorskom kotaru, Lici i na Petrovoj gori.

Ležišta energetske sirovine

- Energetske sirovine mogu se svrstati u strateške sirovine jer su preduvjet gospodarskog razvoja svake zemlje. Nafta, prirodni plin i ugljen pokrivaju i do 90% svih potreba za energijom. Područje Hrvatske nije se kroz geološku povijest našlo u uvjetima povoljnim za stvaranja značajnih ugljenih naslaga. U Hrvatskoj je eksploatacija ugljena prestala još prije 30 godina.
- Veliki potencijal za korištenje ugljena u energetske pogledu imaju ugljeni neogenskog Dinaridskog jezerskog sustava kojem pripada Sinjski bazen. Iako postoje značajna ležišta ugljena na prostoru Hrvatske, trenutno kretanje cijena energije i energetske sirovine ova ležišta isključuje iz razmatranja za eksploataciju. U Hrvatskoj se najveće količine energetske sirovine uvoze za proizvodnju električne energije u termoelektranama Plomin I. i II.
- U Hrvatskoj postoje potencijalne zalihe ugljikovodika koje treba istražiti. Hrvatska spada u skupinu zemalja koje dio svojih potreba za ugljikovodicima pokrivaju iz vlastite proizvodnje. Do prije nekoliko godina nafta i plin su se isplativo crpili samo u Panonskom bazenu, ali u novije vrijeme otkriven je velik potencijal Jadranskog podmorja. Proizvodnja ugljikovodika u Panonskom bazenu započela je još pedesetih godina dvadesetog stoljeća i do sada je otkriveno 40 naftnih i 25 plinskih polja. Godišnje se proizvede oko 700.000 tona sirove nafte, koja se dalje prerađuje u naftne derivate i koristi za proizvodnju energije.
- Glavni geotermalni potencijali nalaze se u panonskom području Hrvatske gdje postoje velike mogućnosti za njihovo iskorištavanje.
- Iako slabo istražen sa svega 23 duboke strukturne istražne bušotine prostor Dinarida ima veliki potencijal za pronalazak novih ležišta nafte i plina. Visoka cijena energije i energenata može pogodovati budućim ulaganjima u istraživanja ovih prostora.
- Trenutno hrvatska proizvodnja ne može zadovoljiti svoje potrebe za energijom iz postojećih ležišta energetske mineralne sirovine. Da bi se stekla energetska neovisnost ili smanjio uvoz energetske mineralne sirovine, potrebna su dodatna ulaganja u istraživanja postojećih ležišta ili raspisivanje koncesija na potencijalna, nedovoljno istražena područja na prostoru Hrvatske. Također bi trebalo ulagati u proizvodnju energije iz obnovljivih izvora. S obzirom na velik broj bušotina i pogodan geotermalni gradijent, potencijal Hrvatske u geotermalnim resursima je značajan.

Učinkovitost gospodarske uporabe prirodnih resursa

- Metalne mineralne sirovine na prostorima Hrvatske nemaju gotovo nikakvog potencijala. Ležišta boksita brojna su i značajna, ali se sirovina ne koristi za proizvodnju metala (Al) već

se većinom koristi u prerađivačkoj industriji kao sirovina za proizvodnju cementa i pigmenta u industriji boja.

- Sve nemetalne mineralne sirovine u Hrvatskoj imaju relativno velike rezerve osim ležišta barita. Građevinska industrija važan je čimbenik koji određuje potrebu za eksploatacijom tehničko-građevnog kamena, šljunka i pijeska, ali i sirovine za proizvodnju cementa i vapna koje imaju i izvozni značaj. Arhitektonsko-građevni kamen je sirovina koja se također koristi u graditeljstvu, ali kao proizvod u završnim radovima što mu daje na vrijednosti i zbog čega postiže znatno veću cijenu. Sirovine za proizvodnju cementa, karbonatne sirovine za industrijsku preradu, gips, ciglarska, keramička i vatrostalna glina te kremen i pijesak svoj značaj dobivaju tek nakon prerade, što je temelj prerađivačke industrije koja treba biti izvezno orijentirana gospodarska grana.
- Hrvatska velik dio svojih energetske potrebe zadovoljava uvozom. U Hrvatskoj ne postoji eksploatacija ugljena pa se sva potrebna količina uvozi. S ugljikovodicima je situacija nešto drugačija. Trend je smanjenja uvoza nafte i plina, i to za oko 4% godišnje.
- Potencijalna proizvodnja toplinske energije iz geotermalnih izvora u Hrvatskoj iznosi oko 500 MW od čega se ne može sve koristiti za proizvodnju električne energije. Moguća je i prenamjena pojedinih ležišta nafte i plina, nakon obustave proizvodnje tog energenta, u proizvodne bušotine geotermalne energije.

Poljoprivredna zemljišta

- Iako je početkom dvadesetog stoljeća poljoprivreda bila temeljna djelatnost u Hrvatskoj, današnja slika je uvelike drugačija pa tako proizvodnja s poljoprivrednih zemljišta sudjeluje s manje od 6% u bruto domaćem proizvodu. Prema dostupnim podacima, u Hrvatskoj ima ukupno 2.695.000 hektara poljoprivrednog zemljišta. Od toga je u privatnom vlasništvu 67%, a u državnom 33%. U strukturi državnog poljoprivrednog zemljišta prevladava neobrađivo poljoprivredno zemljište (71%), dok na obrađivo poljoprivredno zemljište (oranice, vrtovi, vinogradi, voćnjaci, maslinici i livade) otpada 29%.
- Najveći udio (44,8%) u poljoprivrednom zemljištu zauzima „mozaik različitih načina poljoprivrednog korištenja” koji predstavlja usitnjene poljoprivredne površine pod različitim usjevima. Druge po zastupljenosti (oko 23%) su poljoprivredne površine sa značajnim udjelom prirodne vegetacije koja također predstavlja usitnjene poljoprivredne površine s različitim usjevima između kojih su mozaično raspoređene površine pokriveno prirodnom vegetacijom. Oranice obuhvaćaju oko 16% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, slijede livade/pašnjaci s 13%, a vinogradi, maslinici, navodnjavane poljoprivredne površine i voćnjaci redom zauzimaju 1,27%, 0,88%, 0,43% i 0,42% ukupne poljoprivredne površine.
- Analiza proizvodnje pokazala je da se u posljednjih 15 godina bilježi porast u proizvodnji krušnog i stočnog žita i proizvodnji industrijskog bilja (prvenstveno uljarica i šećerne repe). Proizvodnja duhana stagnira, a proizvodna tekstilnih vlakana je gotovo potpuno zamrla. Većina proizvodnje navedenih kultura odvija se u Slavoniji, Podravini i Baranji. Što se uzgoja voća tiče, situacija je slična. Proizvodnja grožđa stagnira zadnjih osamdesetak godina (oko 350.000 tona godišnje). Kako se grožđe sve više konzumira kao stolno, i proizvodnja vina se smanjila, iako u posljednjih nekoliko godina bilježi lagani oporavak. U razdoblju od 2000. do

2005. godine pad bilježe i maslinarstvo i proizvodnja maslinovog ulja, ali nakon toga se bilježi oporavak uzgoja maslina te se trenutno proizvodi oko 40.000 hektolitara maslinovog ulja.

- Prema dostupnim podacima, Hrvatska godišnje uvozi oko 800 milijuna dolara vrijednosti hrane, a izvozi upola manje.

Šume

- Temeljna načela hrvatskoga šumarstva su gospodarenje i očuvanje prirodne strukture i raznolikosti šuma te trajno povećanje stabilnosti i kakvoće gospodarskih i općekorisnih funkcija šuma. Šume u Hrvatskoj zauzimaju gotovo polovicu kopnene površine (oko 47%), što je ukupno 2.688.687 hektara. Oko 79% šuma (2.106.917 hektara) je u državnom vlasništvu, od čega gotovo cijelim prostorom raspolaže poduzeće Hrvatske šume, dok je 21% u privatnom vlasništvu (581.770 hektara).
- Najveću površinu prekrivenu šumama zauzima bjelogorična šuma, oko 1.700.000 hektara. Crnogorična šuma prekriva oko 102.500 hektara, a mješovita šuma oko 270.000 hektara. Ostatak od ukupne površine prekriven je prirodnim pokrovom, grmolikim biljem, travnatim površinama te zemljištima u zarastanju. Glavne vrste drva koje se prerađuju u Hrvatskoj su hrast, bukva, jela-smreka, jasen, grab, joha, javor te druge vrste drva, pretežito listače.
- Šumama se upravlja na dugoročnoj osnovi održivoga gospodarenja. Siječe se 80% od prirasta pa se šumske zalihe stalno povećavaju. Prerada drva i proizvodnja namještaja u Hrvatskoj razvila se na šumskoj sirovini, a svoj rad temelji na njezinu iskorištavanju, dugogodišnjoj tradiciji prerade drva te na kvalitetnim ljudskim potencijalima.
- Hrvatska, na temelju drva kao sirovine, proizvodi piljenu građu svih vrsta i dimenzija, furnir i furnirske ploče te otpreske, ploče od usitnjenog drva, parkete, podne i zidne obloge, građevne elemente od drva i druge proizvode od drva, pluta i pletarskih materijala, impregnirano drvo za razne potrebe (željeznički pragovi, stupovi za elektrovođove i drugo), brojne galanterijske proizvode (glazbala, sportski rekviziti, četke, kistovi), drvenu ambalažu te brikete i pelete.

Vode

- Vode su opće dobro koje zbog svojih prirodnih svojstava ne mogu biti u ničijem vlasništvu te kao opće dobro imaju osobitu zaštitu Republike Hrvatske.
- Vodno područje Hrvatske može se podijeliti na dvije cjeline - Jadransko vodno područje i Dunavsko vodno područje. Površina Dunavskog vodnog područja iznosi oko 35.000 km², dok Jadransko vodno područje zauzima 18.000 km² kopnenog prostora i oko 3.000 km² otoka. Ove dvije cjeline međusobno su odvojene razvodnicom koja odvaja Crnomorski sliv od Jadranskog sliva.
- Plan upravljanja vodnim područjem Hrvatske usmjeren je na zaštitu i poboljšanje ekološkog i kemijskog stanja površinskih voda, odnosno količinskog i kemijskog stanja podzemnih voda. Dodatni zahtjevi vrijede za zaštićena područja voda (vode namijenjene za ljudsku potrošnju, vode pogodne za zaštitu gospodarski značajnih vodenih organizama, vode za kupanje i rekreaciju, područja podložna eutrofikaciji, uključujući područja loše izmjene voda u

priobalnim vodama, područja ranjiva na nitrata, područja namijenjena zaštiti vodnih i o vodi ovisnih staništa i vrsta), sukladno propisima na temelju kojih je uspostavljena zaštita.

- Značajni generatori opterećenja na vodni resurs (zahvaćanjem voda iz prirodnih ležišta) su: javna vodoopskrba; zahvaćanje vode za opskrbu stanovništva (kućanstva, ustanove, mali poduzetnici); pojedine djelatnosti prerađivačke industrije; zahvaćanje vode za tehnološke potrebe; energetske sektor; zahvaćanje vode za hlađenje termoenergetskih postrojenja; turizam; značajno povećanje potreba za vodom u turističkoj sezoni; razdoblja hidroloških minimuma; opskrba vodom ribnjaka.
- Prema Očevidniku koncesija za gospodarsko korištenje voda, na vodnom području rijeke Dunav izdano je 490 koncesija za korištenje vode. Na Jadranskom vodnom području izdano je preko 130 koncesija za korištenje voda.
- Hidroenergija je važan izvor primarne energije u Hrvatskoj. Ovisno o hidrološkim prilikama, na nju otpada i više od 50% vlastite proizvodnje električne energije, najvećim dijelom na Jadranskom vodnom području. Pravo iskorištavanja vodnih snaga za proizvodnju električne energije stječe se na osnovi ugovora o koncesiji. Na području Hrvatske izdane su ukupno 34 koncesije, od čega 18 na Dunavskom vodnom području (3 na podslivu Drave i Dunava, 15 na podslivu Save) i 16 na Jadranskom vodnom području.
- U hidroenergetske svrhe na Dunavskom vodnom području koriste se vode Drave, na kojoj su izgrađene tri hidroelektrane (Varaždin, Čakovec i Dubrava), ukupne instalirane snage 242 MW. Hidroenergetsko korištenje voda Drave omogućeno je izgradnjom višenamjenskih akumulacija, ukupnog volumena 164,5 hm³. Ukupna instalirana snaga hidroelektrana na Jadranskom vodnom području je 1.750 MW. Za potrebe tih elektrana izgrađen je niz višenamjenskih akumulacija na podvelebitskim, ličkim i dalmatinskim slivovima od kojih su najveće Peruća na Cetini (571 hm³) i Kruščica na rijeci Lici (142 hm³).

Morski resursi

- Jadransko more je more zatvorenoga tipa, ukupne površine zajedno s otocima oko 138.600 km². Prema geomorfološkim osobinama, Jadran se može podijeliti u tri dijela: plići sjeverni Jadran s dubinom do 75 metara, srednji Jadran s najvećom dubinom od 270 metara u Jabučkoj kotlini te duboki južni Jadran s najvećom dubinom u Južnojadranskoj kotlini od 1230 metara.
- Osnovne djelatnosti koje se odvijaju u i na moru su ribolov, uzgoj morskih vrsta i pomorski promet.
- U Registar ribarske flote upisano je 4.039 plovila. Najveći postotak flote (preko 80%) čine plovila do 12 metara duljine. Najznačajniji dio ukupne tonaže hrvatske ribolovne flote čine plivarice, a najznačajniji dio ukupne snage čine višenamjenska plovila. Najveći dio ulova (preko 80%) čini mala plava riba (srdela i inćun). Od ukupnog ulova, udio ulova bijele i plave ribe iznosi oko 96%, glavonožaca oko 2%, a rakova i školjkaša oko 2%. Najznačajnija iskrcajna mjesta u 2010. za malu plavu ribu bila su Kali, Zadar, Biograd na Moru te Pula, a za kočarske ulove i ulove bijele ribe Mali Lošinj, Tribunj i Zadar.

- Posljednjih godina pojačani su naponi za poticanjem uzgoja riba i školjkaša. U Hrvatskoj se godišnje iz uzgoja ukupno proizvede oko 12.000 tona. U uzgoju bijele ribe prevladavaju lubin i komarča, i to u količinama od oko 4.000 tona godišnje. Istovremeno se u hrvatskim mrjestilištima proizvodi oko 20 milijuna komada mladi lubina i komarče godišnje. Godišnja proizvodnja plave ribe iznosi oko 5.000 tona, oko 3.000 tona dagnji i oko 2 milijuna komada kamenica.
- Hrvatsko stanovništvo ne konzumira značajne količine ribe i ribljih proizvoda, oko 9 kg po stanovniku godišnje, što je daleko ispod EU prosjeka. Mogućnost razvoja ribarstva u Hrvatskoj postoji, ali je potrebno orijentirati proizvodnju na izvoz, što se uvelike i događa zadnjih nekoliko godina.

Pregled strateških smjernica Industrijske politike u Europskoj uniji

---

- Prvi koncept europske industrijske politike ustanovljen je 1990. godine. Realizacija industrijske politike prije svega se zasnivala na dogovaranju i sporazumijevanju, s obzirom na to da se oslanjala na inicijative za konzultacije i koordinaciju te podršku specifičnim mjerama pojedinih država članica.
- Europska unija nema zajedničku strategiju razvoja industrije, već postoji samo EU koordinacija industrijskih politika koje provode države članice. EU daje strateške smjernice za javne politike koje će na horizontalnoj razini pridonositi razvoju kvalitetnih uvjeta za poduzetničku klimu, a to se odnosi na sve industrije. Industrijske politike država članica u velikoj su se mjeri prilagodile pravilima tržišnog natjecanja na jedinstvenom tržištu koja ostavljaju vrlo malo prostora za sektorske državne potpore.

Lisabonska strategija

- *Lisabonska strategija*, usvojena 2000. godine s ciljevima zacrtanima do 2010., imala je za cilj da EU postane najkonkurentnije svjetsko gospodarstvo umjesto SAD-a, sa stopom zaposlenosti iznad 70%. Ova Strategija nastala je u potrazi za zajedničkim gospodarskim okvirom EU-a koji nudi smjernice za povećanje konkurentnosti i zaposlenosti gospodarstva koje su značajne i za razvoj industrije.

Europa 2020

- *Europa 2020* nadovezuje se na Lisabonsku strategiju 2010, zadržavajući usmjerenost prema konkurentnosti i zaposlenosti. *Europa 2020* javlja se kao novi strateški okvir, usmjeravajući se na rješavanje ključnih izazova kao što su znanje i inovacije, rast i zaposlenost te niskouglačino gospodarstvo.
- *Europa 2020* ističe važnost daljnjih napora vezanih uz pravilnu provedbu politike tržišnog natjecanja, što podrazumijeva odlučnu borbu protiv svih ponašanja poduzetnika koja mogu narušiti, ograničiti i spriječiti tržišno natjecanje. Nadalje, istaknuta je potreba za daljnjim smanjivanjem državnih potpora, odnosno pravilnim usmjeravanjem preostalih državnih potpora, vodeći računa o privremenom obilježju rješenja kojima se pokušalo odgovoriti na izazove financijske krize, što se naročito odnosi na potpore financijskom sektoru.
- *Europa 2020* navodi tri ključna elementa za pokretanje gospodarskog rasta koji se razrađuju kroz konkretna djelovanja na razini EU-a i na nacionalnoj razini: (1) pametan rast, koji potiče znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo; (2) održivi rast, koji istodobno potiče konkurentnost te proizvodnju koja se efikasnije odnosi prema resursima; te (3) uključivi rast, koji povećava uključenost u tržišta rada i stjecanje vještina, čime se sprječava siromaštvo.
- Napredak prema *Europa 2020* mjeri se preko pet temeljnih ciljeva:
  1. porast stope zaposlenosti na 75%,
  2. porast investicija u istraživanje i razvoj na 3% BDP-a EU-a,
  3. postizanje tzv. 20/20/20 postotnih ciljeva u području ekologije i energetike,

4. smanjenje udjela ranog napuštanja škole na manje od 10% i dostizanje udjela od 40% mladih s visokim obrazovanjem,
  5. smanjenje broja ljudi izloženih riziku od siromaštva za 20 milijuna.
- U *Europi 2020* industrijski razvoj je usko vezan uz daljnje jačanje unutarnjeg tržišta EU-a i deregulaciju poslovnog okruženja za poduzetnike. Industrija, pogotovo mala i srednja poduzeća, snažno su pogođena krizom te se svi sektori suočavaju s izazovima globalizacije i prilagođavanja proizvodnih procesa niskougljičnom i energetske učinkovitijem gospodarstvu. Potrebno je poticati internacionalizaciju malih i srednjih poduzeća, transportne i logističke mreže, konkurentnost turizma, korporativnu odgovornost te kvalitetu i jednostavnost zakonodavstva koje se odnosi na poslovanje.
  - *Europa 2020* zagovara pametan gospodarski rast koji se temelji na znanju i inovacijama, uključujući poboljšanje kvalitete obrazovnih sustava, poticanje prijenosa znanja, zaštitu intelektualnog vlasništva i bolju iskoristivost informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Poboljšanje obrazovnih sustava ključno je za ulazak mladih na tržište rada. Digitalno društvo traži primjenu informacijskih i komunikacijskih tehnologija na jedinstvenom tržištu, uključujući brzi Internet te elektroničku distribuciju roba i usluga.
  - Održivi rast za *Europu 2020* znači poticanje učinkovitog korištenja resursa, povećanu primjenu zelenih tehnologija i konkurentnije gospodarstvo. Učinkovito korištenje resursa znači smanjenje emisije ugljičnih dioksida, povećanje upotrebe obnovljivih energetskih izvora, modernizaciju prometnog sektora i energetske učinkovitost.
  - Europski obrazovni sustavi trebaju rješavati probleme ranog napuštanja škole. Znanja i vještine ne poklapaju se u dovoljnoj mjeri s potrebama tržišta rada u industrijskim djelatnostima, što stvara neravnotežu između ponude i potražnje, odnosno strukturnu nezaposlenost. Naglasak je potrebno staviti na poduzetništvo i kreativnost, inovacije i industrijsko inženjerstvo. Cjeloživotno obrazovanje sve više postaje nužnost ne samo za visokoobrazovane, već naročito za mlade čija je stopa nezaposlenosti posebno visoka.
  - S obzirom da *Europa 2020* ističe važnost fiskalne konsolidacije kroz strukturne reforme kao sredstva sniženja proračunskih deficita, EU razvoj industrije vidi kroz privatne investicije umjesto javnih investicijskih planova u odabranim sektorima. Posebno se naglašava uloga porezne politike u poticanju rasta, odnosno smanjivanja troškova poslovanja, što prije svega uključuje smanjivanje poreznog opterećenja rada.

Jača europska industrija za rast i gospodarski oporavak 2012

- *Jača europska industrija za rast i gospodarski oporavak 2012* je dokument koji definira provedbu *Europe 2020* u kontekstu četiriju stupova industrijske politike: 1. Investicije u inovacije; 2. Funkcionalnije unutarnje tržište i bolji pristup međunarodnim tržištima; 3. Bolji pristup financijama i tržištima kapitala; 4. Razvoj ljudskog kapitala.
- Jedinstveno tržište Europskog gospodarskog prostora ključan je instrument stvaranja konkurentne europske industrije, pogotovo u malom i srednjem poduzetništvu koje ima potencijal rasta i internacionalizacije. Europska unija stoga traži:

- daljnji razvoj integriranog digitalnog jedinstvenog tržišta, snižavanjem prepreka i troškova prekograničnom slobodnom tržištu i elektroničkom poslovanju;
  - ukidanje svih carinskih i necarinskih prepreka, odnosno nepoštenih trgovinskih postupaka koji narušavaju načelo slobodne trgovine;
  - stvaranje jedinstvenog energetskeg tržišta s tržišno konkurentnim cijenama energetske usluga za industriju;
  - uklanjanje svih administrativnih prepreka i regulatornih opterećenja slobodi poslovanja poduzetnika kroz sustavnu deregulaciju;
  - ubrzanje razvoja europskog sustava standardizacije u području roba i usluga;
  - privatne investicije u mrežu širokopojasnog Interneta kao podrška industriji;
  - razvoj klastera i mreža te pametne specijalizacije;
  - deregulacija cijena i tržišta rada, pogotovo sniženje bruto troškova radne snage;
  - restrukturiranje kroz napuštanje radno-intenzivnog pristupa proizvodnji;
  - bolja koordinacija sustava obrazovanja te istraživanja i inovacija;
  - razvoj višejezičnog europskog sustava vještina potrebnih za industriju;
  - poboljšanje kvalifikacijske strukture radne snage kroz specijalizacije;
  - učinkovitije prometne, energetske i komunikacijske infrastrukture i usluge kao podrška europskoj industriji;
  - održiva opskrba i upravljanje sirovinama koje su potrebne industriji;
  - prijelaz prema industrijama s niskim stupnjem zagađenja okoliša, kao što je čista i biološki utemeljena industrijska proizvodnja;
  - investicije u povećanje energetske učinkovitosti i obnovljive izvore energije;
  - zaštita intelektualnog vlasništva od krivotvorenja marki i dizajna;
  - zaštita porijekla robe;
  - skraćivanje vremena isporuke putem automatizacije;
  - veće sudjelovanje financijskih tržišta u poticanju industrijske proizvodnje povećanjem ponude privatnog kapitala za investicije, pogotovo fondova rizičnog kapitala za financiranje početnika;
  - jačanje orijentacije prema kupcima i razvoj tzv. ekonomike doživljaja kao koncepta u potrošnji.
- Nekadašnje razlike između industrijske proizvodnje i usluga sve se više smanjuju te oba sektora imaju interaktivnu ulogu u stvaranju gospodarske konkurentnosti. Europska unija sve više naglašava cjeloviti i horizontalni pristup industrijskoj strategiji koji uzima u obzir horizontalne (sektorski nediskriminativne) potpore. Nova industrijska politika polazi od važnosti interaktivnosti između moderne visokotehnološke industrije i rastućeg uslužnog sektora, industrije i okoliša. Europska industrijska politika treba se neprestano koordinirati i integrirati s ostalim javnim politikama, kao što su pitanja makroekonomske stabilnosti, tržišnog natjecanja, jedinstvenog tržišta, inovacija, intelektualnog vlasništva, investicija, izvoza, privatizacije, poreza, energetike, infrastrukture, fleksibilnosti plaća, tržišta usluga, poljoprivrede i ribarstva, upravljanja zemljištima i drugo.

Poduzetništvo 2020

- *Poduzetništvo 2020* predstavlja akcijski plan EU-a kojime se državama članicama predlažu smjernice za javne politike vezane uz razvoj poduzetništva na jedinstvenom tržištu Europskog gospodarskog prostora. Europska komisija u dokumentu naglašava kako strukturni izazovi za konkurentnost i rast postoje već dosta vremena u obliku različitih prepreka poduzetništva.

- U navedenom akcijskom planu mogu se istaknuti tri ključna područja za razvoj poduzetništva:
  1. Razvoj poduzetničkog obrazovanja i kulture: reforme u europskim obrazovnim sustavima trebaju se usmjeriti na razvoj znanja o poslovanju i poduzetništvu. Obrazovni programi trebaju težiti stjecanju praktičnih vještina kao što su kreativnost, inicijativa, razumijevanje rizika, smisao za odgovornost i timski rad.
  2. Razvoj digitalnog jedinstvenog tržišta: digitalno jedinstveno tržište važan je segment strategije *Europa 2020* i svih relevantnih EU dokumenata o rastu i konkurentnosti. Europsko jedinstveno tržište može biti u cijelosti funkcionalno i fleksibilno samo uz razvoj elektroničkog poslovanja.
  3. Uklanjanje regulatornih opterećenja poduzetništvu: traži se jednostavan regulatorni okvir s jasno postavljenim i horizontalno primjenjivim pravilima koja će štiti tržišno natjecanje u cjelini.

Industrijske politike u državama članicama EU-a

- Sažetak analize područja i primjeri mjera koje su države članice EU-a koristile kako bi unaprijedile konkurentnost i ocijenile svoj učinak, prikazan je u Tablici 26. Ključna područja pokrivena politikama su: inovativna industrijska politika, održiva industrija, poslovno okruženje i poboljšanje kvalitete državne administracije.

Tablica 28. Područja i mjere industrijskih politika zemalja članica Europske unije

Područje	Podpodručje	Svrha	Primjer
Inovativna industrijska politika	<p><i>Istraživanje i razvoj (R&D) i inovacije srednjoročno su ključni izvori ekonomskog rasta i rasta produktivnosti. EU cilja na razinu izdvajanja od 3% BDP-a na istraživanje i razvoj do 2020. Uspješna ulaganja u istraživanje i inovacije mogu povećati produktivnost i konkurentnost europskih tvrtki. U isto vrijeme, poboljšana inovativnost ubrzava strukturne promjene u zemljama članicama EU-a prema ekonomskim aktivnostima s većom dodanom vrijednosti.</i></p>		
	Poticanje privatnih istraživanja	<p>Mnoge zemlje članice EU-a koriste različite porezne i druge mjere kako bi potaknule istraživanja u poslovnom sektoru. Međutim, porezne olakšice predstavljaju skup instrument poticanja pa se zemlje često okreću drugim mjerama, kao što je primjerice olakšavanje dostupnosti rizičnog kapitala (engl. <i>Venture capital</i>). Također se potiče i kooperacija između akademske zajednice i poslovnih subjekata.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Slovenski „poziv za dostavu prijedloga“ kojim se želi osigurati efektivna međuinstitucionalna mobilnost istraživača, potaknuti zapošljavanje istraživača u gospodarstvu, povećati broj doktora znanosti i „mladih istraživača“ u poduzećima te povećati broj interdisciplinarnih odjela istraživanja u poslovnom sektoru. Dostupna sredstva za „poziv za dostavu prijedloga“ iznosila su 20 milijuna eura. • Program Ujedinjenog Kraljevstva za partnerski transfer znanja u kojem sudjeluju tvrtka, jedna ili više nedavno diplomiranih osoba koje djeluju pod mentorstvom osobe iz akademske zajednice.
	Internacionalizacija istraživanja i razvoja	<p>Veliki dio istraživanja i razvoja u svijetu obavlja mala skupina multinacionalnih tvrtki. Neke od njih već su investirale u istraživanje i razvoj izvan svojih domicilnih zemalja što, iako predstavlja određeni rizik, pruža nove mogućnosti zemljama članicama EU-a koje pokušavaju uhvatiti korak s vodećim inovatorima u Europi. Aktivnosti istraživanja i razvoja u inozemstvu pomažu tvrtkama da lakše uđu na nova tržišta te prošire svoje poslovanje, i ne zamjenjuju R&D u domicilnoj zemlji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Finska strategija internacionalizacije istraživanja i razvoja koja omogućava stranim tvrtkama pristup financiranju inovacija, međunarodnim istraživačima suradnju s najboljim finskim akademskim istraživačima, a promijenjen je i pravni status sveučilišta kako bi se potaknula njihova internacionalizacija.

	<p>Poticanje „Key enabling technologies“</p>	<p>„Key enabling technologies“ (KET) uključuju 6 osnovnih tehnologija: mikro-/nanoelektroniku, nanotehnologiju, fotoniku, napredne materijale, industrijsku biotehnologiju i napredne proizvodne tehnologije. KET su ključni izvor inovacija, čineći neophodni sastavni dio tehnologije koji omogućava širok raspon korištenja proizvoda. KET su također instrument modernizacije europske industrijske baze i pokretači razvoja potpuno novih industrija.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inovacijski savezi u Njemačkoj okupljeni oko posebnih područja primjene ili budućih tržišta. Osigurava se financiranje za stratešku suradnju između industrije i javnog istraživanja u ključnim tehnološkim područjima koja zahtijevaju velika sredstva i dugo vremensko razdoblje, ali obećavaju značajne inovacije i ekonomski utjecaj. • Francuski investicijski fond namijenjen poticanju korištenja patenata. Zadatak mu je da omogući sveučilištima i drugim tijelima javnog istraživanja, kao i privatnim tvrtkama, bolju eksploataciju njihovih patenata na međunarodnoj sceni. Navedeno bi se trebalo postići kreiranjem patent klastera čija bi svrha bila licenciranje, te upravljanjem i stvaranjem <i>poola</i> javnih i privatnih patenata. • Nizozemski program koji omogućava tijelima državne uprave raspisivanje natječaja za nabavu inovativnih proizvoda koji se tek trebaju razviti.
	<p>Korištenje strukturnih fondova za inovacije</p>	<p>U nekim zemljama, strukturni fondovi predstavljaju osnovni izvor financiranja istraživanja i razvoja te politike inovacija. Osnovno pitanje koje im se postavlja je kako korisno utrošiti dostupna sredstva i povećati apsorpcijski kapacitet. Strukturni fondovi najčešće se koriste kako bi se razvila istraživačka i inovacijska infrastruktura. EU strukturni fondovi mogu se koristiti kao poluga javnom financiranju za poticanje industrijskih inovacija, ali se investicije u inovacije mogu potaknuti u sklopu javno-privatnog partnerstva.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Češki program kao dio Operativnog programa za poduzeća i inovacije omogućava tvrtkama koje posluju u području informacija i komunikacija, čistih tehnologija, biotehnologija, znanosti, novih materijala i nanotehnologije, boravak u SAD-u, Izraelu, Singapuru i Švicarskoj, ured u poslovnim inkubatorima, konzultantske usluge, mentorstvo, obuku te sudjelovanje u raznim događajima koji im olakšavaju pronalazak strateških partnera.

	<p style="text-align: center;">Unaprijeđene vještine za inovacije</p>	<p>Tehnološke i industrijske promjene povećavaju potražnju za radnom snagom visoke i srednje razine vještina i znanja. Nadalje, u znanjem intenzivnom gospodarstvu, izvrsnost u istraživanju, inženjeringu i znanosti mora biti potkrijepljena i drugim vještinama, osobito u menadžmentu, timskom radu, kreativnosti i dizajnu. Privlačenje vrhunskih talenata iz inozemstva može biti učinkovita strategija za brzu nadogradnju izvrsnosti i stjecanje neposrednijih konkurentskih prednosti.</p>	
	<p style="text-align: center;">Dobro upravljanje i evaluacija u području inovacijske politike</p>	<p>Rascjepkanost politike zbog preklapanja programa, nejasne nadležnosti državnih tijela te općenito nedostatak strategije promicanja inovacija, smatraju se ključnim izazovima u mnogim zemljama članicama EU-a tijekom proteklih pet godina. Međutim, većina zemalja članica EU-a prepoznala je navedene probleme i poduzima određene korake kako bi ih riješila. Prvi logičan korak jest evaluacija postojećih politika. Sve istaknutije pitanje koje će se postavljati u budućnosti je u kojoj mjeri se povećanje investicija u istraživanje i razvoj te inovacije odražava na uspjeh tvrtki, rast i zaposlenost. Jedan čimbenik koji utječe na navedeno je poslovno okruženje, uključujući poboljšanja poslovnog okruženja za „start-up“ tvrtke, smanjenje administrativnog opterećenja te provođenje aktivnih politika za mala i srednja poduzeća te poduzetništvo. Takve mjere su preduvjet za poticanje inovacija i komercijalizaciju istraživanja i čine osnovnu dopunu politikama koje potiču istraživanja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Evaluacija njemačkog programa inovacija malih i srednjih poduzeća pokazala je jednostavnost i brzinu primjene procedura, visoku stopu odobravanja, dostatne iznose, veliku fleksibilnost i relativno niske administrativne troškove.

Održiva industrija	<i>Održiva konkurentnost odnosi se na poticanje ekonomskog rasta i razvoja uz istodobno povećanje učinkovitosti resursa, minimiziranje otpada i jačanje energetske sigurnosti. Sve se više ističe važnost potencijalnog zelenog rasta kroz poticanje strukturnih reformi kako bi se stvorio novi skup regulatornih, tržišnih i ostalih mjera za promoviranje ulaganja u „zeleno“ europsko gospodarstvo.</i>	
	Potrošnja energije, energetska i ugljična intenzivnost	Unutar nacionalnih programa reformi, države članice EU-a složile su se oko brojnih ciljeva, uključujući energetska učinkovitost i ciljeve za obnovljive izvore energije. Od njih se također zahtijevalo da predaju svoj drugi Akcijski plan nacionalne energetske učinkovitosti te da objave akcijske planove vezano uz područja obnovljivih izvora. U razdoblju od 2000. do 2010. godine smanjile su se konačna potrošnja energije u industriji, energetska intenzivnost industrije i ugljična intenzivnost industrije.
Učinkovitost resursa	Iako je učinkovitost resursa jedan od ključnih izazova/problema EU-a, ona istovremeno pruža veliki potencijal europskim tvrtkama. Povećanje te učinkovitosti može dovesti do smanjenja troškova poslovanja. Poboljšanja u ovom području moguće je ostvariti npr. korištenjem čistih tehnologija, poboljšanjima u korištenju nusproizvoda i otpada, te usvajanjem eko-dizajn rješenja. Promatrajući učinkovitost resursa u kontekstu zbrinjavanja otpada, otpad iz proizvodnog procesa više se ne smatra samo teretom već je prepoznat kao važna, ponovno iskoristiva sirovina.	<ul style="list-style-type: none"> • U Austriji je osiguran iznos u vrijednosti od 100 milijuna eura za toplinsku izolaciju postojećih zgrada. Dodijeljene su posebne potpore građanstvu i tvrtkama za izolaciju vanjskih zidova, zamjenu prozora i starih sustava grijanja. • Irski program koji pomaže tvrtkama uvesti jednostavni sustav upravljanja okolišem. Program je dizajniran kako bi potaknuo svijest o okolišu u tvrtkama koje nemaju vlastite stručnjake ni doticaja s pitanjima okoliša.

	Razvoj eko industrija	<p>Eko industrija odnosi se na proizvodnju proizvoda i usluga za mjerenje, sprječavanje, ograničavanje, minimiziranje i popravak šteta nastalih u području voda, zraka, tla te problema povezanih s otpadom, bukom i ekosustavima. Globalno tržište za proizvode i usluge u području zaštite okoliša, koje se procjenjuje na 1,15 bilijuna eura godišnje, predstavlja priliku za europske tvrtke.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nizozemska Vlada zatražila je od svojih tvrtki, građana, civilnih organizacija te lokalnih i regionalnih uprava da definiraju zelene projekte koje nisu uspjeli pokrenuti, i da navedu kako im Vlada može pomoći da ti projekti postanu izvedivi. Navedeno se očitovalo u stvaranju savjetodavnih i organizacijskih kapaciteta, uklanjanju pravnih i regulatornih ograničenja te osnivanju javno-privatnih financijskih struktura. • Primjer najbolje prakse u području zelene i učinkovite javne uprave je bečka inicijativa zelene nabave. Radi se o programu za održivu javnu nabavu cjelokupne uprave grada Beča. Razvijeno je stotinjak kataloga proizvoda i zelenih kriterija za nabavu, izgradnju i druge usluge koje se nabavljaju, čime su ostvarene značajne financijske i uštede u emisijama CO₂.
Poslovno okruženje	<p><i>Poslovno okruženje može se opisati kao skup uvjeta koji utječu na poslovanje tvrtki, a uključuju kupce, konkurenciju, dobavljače, pravne, ekonomske i političke čimbenike. Dobro poslovno okruženje treba osigurati učinkovita i transparentna pravila te sigurnost. Regulatorni okvir trebao bi pridonijeti postizanju rasta i stvaranju radnih mjesta, uzimajući pritom u obzir socijalne ciljeve i ciljeve u području zaštite okoliša.</i></p>		
Pristup financiranju		<p>Od početka financijske krize, mala i srednja poduzeća suočavaju se s postroženim uvjetima kreditiranja i poteškoćama u pristupu financiranju. Kao rezultat usporavanja rasta, financiranje duga postalo je skuplje i teže dostupno, dok ostali instrumenti financiranja u zemljama članicama EU-a često nisu potpuno razvijeni. Zemlje članice imaju različite programe za cijeli spektar financijskih jazova, što otežava njihovu usporedbu osobito jer tvrtke variraju od onih koje tek započinju s poslovanjem do dobro ustrojelih, rastućih tvrtki.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Equity</i> fond za visokotehnološke tvrtke koje započinju s poslovanjem u Njemačkoj. Fond osigurava kapital „start-up“ tvrtkama s visokim potencijalom rasta koje najčešće imaju problema s financiranjem jer se investicija smatra prerizičnom. Fond ne samo da osigurava financiranje, nego pruža i usluge obuke tvrtkama iz svog portfolija. Navedeno predstavlja dobar primjer javno-privatnog partnerstva jer financiranju pridonose i federalna Vlada i privatne tvrtke.

<p style="text-align: center;">Potpoma malim i srednjim poduzećima i provedba zakona o malim poduzećima za Europu</p>	<p>S ciljem zadržavanja konkurentnosti, rasta i stvaranja radnih mjesta, srednja i mala poduzeća treba poticati i podržavati u njihovom nastojanju ulaska na nova tržišta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poduzetnički statut u Francuskoj omogućava poduzetnicima odgodu plaćanja bilo kakvih poreza dok se ne generira prihod. Ovaj statut također omogućava poduzetnicima da razgraniče svoj osobni od kapitala tvrtke te na taj način izbjegnu situaciju da bankrot tvrtke dovede do osobne nesolventnosti. • Portal „<i>Made in Italy</i>“ koji predstavlja interaktivnu platformu čiji je cilj pomoć talijanskim tvrtkama prilikom promocije i prodaje vlastitih proizvoda u inozemstvu.
<p style="text-align: center;">Smanjenje administrativnog opterećenja</p>	<p>Europska politika boljih propisa ima za cilj pojednostavniti i unaprijediti postojeće propise, unaprijediti dizajn novih propisa te povećati učinkovitost primjenjivih pravila i propisa kako bi zakonodavstvo koje utječe na poslovanje poslužilo svojoj svrsi te kako bi zakonodavna vlast u potpunosti razumjela troškove i utjecaje povezane s istim.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Švedski sveobuhvatni program za smanjenje troškova malih tvrtki. Program sadržava propise prema kojima se svaka odredba predložena od strane državne agencije mora analizirati s poslovnog aspekta kako bi se osiguralo da ista ne uzrokuje bilo kakvo dodatno administrativno opterećenje. • Inicijative španjolske Vlade vezane uz zakon o poduzetništvu koje se odnose na racionalizaciju i poticanje učinkovitosti brojnih <i>one-stop shop</i> sustava i prešutnih suglasnosti u procedurama izdavanja dozvola. Inače, pravni i regulatorni okvir za poslovanje u Španjolskoj jedan je od najopterećenijih u EU. • Brojne mjere talijanske Vlade kojima se potiče rast reformama regulacije tržišta i jačanjem konkurentnosti u sektoru usluga, kao što su liberalizacija profesionalnih djelatnosti, smanjenje ulaznih prepreka za pojedina tržišta (distribucija goriva, osiguranje, farmaceutika) te povećanje konkurencije u energetici i transportu. Vlada je također osnažila ulogu tijela za zaštitu tržišnog natjecanja.

Poboljšanje kvalitete državne uprave	<i>Kvaliteta državne uprave i institucija koje upravljaju ekonomskim i socijalnim odnosima unutar zemlje ključni je čimbenik poboljšanja konkurentnosti i socijalnog blagostanja. U vrijeme kada se vlade država suočavaju s brojnim izazovima, uključujući fiskalne namete i gubitak povjerenja, administracija država članica EU-a se također mora uhvatiti u koštac s brzom ekonomskom promjenom, složenim regulatornim pitanjima, novim tehnologijama i uslugama, te otvorenošću, transparentnošću i povećanim sudjelovanjem građana.</i>	
	Unaprjeđenje politika	<p>Reforma državne uprave ključno je područje u nekoliko zemalja članica EU-a. U tim zemljama loš administrativni i pravni aparat te pravna nesigurnost osnovne su prepreke ekonomskog razvoja. Međutim, nakon krize skoro sve zemlje članice EU-a provele su temeljne promjene koje su utjecale na funkcioniranje državne uprave i institucija. Dok su se neke države orijentirale na smanjenje broja zaposlenih i plaća u javnom sektoru, druge su ovu situaciju iskoristile kako bi ubrzale modernizaciju uprave. U isto vrijeme, u nekim državama članicama EU uloženi su napor u borbu protiv korupcije te u poboljšanje učinkovitosti pravosuđa.</p>

	Administrativna modernizacija	<p>Modernizacija javnog sektora usmjerena je na alate povećanja kapaciteta javne uprave kako bi se pružila visokokvalitetna usluga. Iako se rješenja razlikuju od države do države, većina instrumenata usmjerena je na korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije, primjenu strateškog pristupa upravljanja ljudskim potencijalima, organizaciju i upravljanje javnim uslugama na temelju učinaka, stavljajući potrebe klijenata u središte pozornosti te reorganizaciju međudjelovanja javnog i privatnog sektora.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Estonsko uvođenje elektroničkog sustava prijenosa podataka za predaju godišnjih izvještaja. Državne i lokalne institucije više ne mogu zahtijevati od poduzeća da im dostavljaju podatke koje su već dostavila putem navedenog sustava u svojim godišnjim izvještajima. • Luksemburška internetska stranica napravljena s ciljem pojednostavljivanja kontakata s državom putem brzog i jednostavnog pristupa svim informacijama i uslugama pruženim od strane javnih institucija. Stranica je podijeljena na dva dijela: jedan za građane, a drugi za poslovni sektor. • Ujedinjeno Kraljevstvo među prvima uvelo ocjenu učinka propisa te je u kasnim devedesetima promijenilo naglasak s deregulacije na bolju regulaciju. Osnovano je tijelo koje će sustavno primijeniti navedeni alat s ciljem informiranja o političkim odlukama te kako bi se stvorio okvir za prethodnu analizu troškova, koristi i rizika propisa. Ocjena učinka propisa temelji se na 5 načela: (1) proporcionalnost (intervencija samo ukoliko je neophodno, minimizacija troškova), (2) odgovornost (odluka mora biti opravdana), (3) dosljednost (svih državnih pravila i standarda, pravedna provedba), (4) transparentnost (jasna komunikacija i konzultacija sa svim interesnim skupinama, olakšana razumljivost) i (5) ciljanje (usmjerenost na problem, minimiziranje nuspojava). • Nizozemski institut kvalitete osnovan je od strane lokalne uprave s ciljem održivog povećanja djelotvornosti lokalne vlasti i stalnog poboljšanja kvalitete usluga. Slogan „kvalitetne usluge lokalne uprave“, u odnosu s poslovnim sektorom mogu poslužiti kao model za gradove i izvan Nizozemske. • Slovački središnji registar ugovora i računa. Svi ugovori i pripadajući računi plaćeni od strane javne uprave, uključujući i one na regionalnim razinama i razinama općina, moraju biti objavljeni u internetski dostupnom registru. Štoviše, ugovori postaju pravno valjani tek nakon što se objave na Internetu.
--	--------------------------------------	---	---

Izvor: European Commission (2012) Member States' Competitiveness, Performance and policies, Industrial performance scorebord, A Europe 2020 Initiative, 2012 edition. Obrada autora.

Smjerovi razvoja industrijskih politika Europske unije

- Definiran je Model 4C koji treba definirati načine za podizanje inovacijskog potencijala EU-a s ciljem ostvarivanja dugoročne konkurentnosti i održivog ekonomskog razvoja. Temelji se na četiri ključna područja:
  1. Strateški izbor i kritična masa kapitala (engl. *Choices and critical mass*) – pozoran odabir prioriteta temeljen na teritorijalnom kapitalu i pametnoj specijalizaciji;
  2. Konkurentna prednost (engl. *Competitive advantage*) – primjerice povezivanje kapaciteta za istraživanje i razvoj i inovacije s potrebama gospodarstva;
  3. Klasteri i jača povezanost ključnih aktera (engl. *Cluster policies and Connectivity*) - razvoj klastera i povezivanje privatnog sektora, znanosti i javnog sektora;
  4. Vodstvo u zajedničkim projektima – (engl. *Collaborative leadership*) – stvaranje učinkovitog sustava temeljenog na privatnim i javnim partnerstvima.

Opseg i ograničenja europske industrijske politike

- Europska komisija je u 2012. godini definirala skup područja i aktivnosti za poticanje konkurentnosti industrije, usmjeravajući se pri tome na uspostavljanje partnerstva i suradnje između EU-a, njezinih članica i industrije kako bi poboljšala uvjete poslovanja i dramatično povećala investicije u nove tehnologije. Skupni prikaz područja djelovanja Europske komisije prikazan je u Tablici 29.

Tablica 29. Područja aktivnosti Europske komisije za poticanje konkurentnosti industrije

Olakšavanje ulaganja u tehnologije i inovacije	Prioritetni pravci djelovanja	<ul style="list-style-type: none"> - Napredne proizvodne tehnologije za čistu proizvodnju - <i>Key enabling technologies</i> (KET) - Biološki proizvodi - Održiva industrijska politika, izgradnja i sirovine - Čisti prijevoz - Pametne mreže
	Prateće mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje potražnjom vođenih inovacija - Poticanje vještina - Koordinacija istraživanja i razvoja među zemljama EU-a - Šira upotreba dizajna kao i drugih netehnoloških inovacija - Kreativne industrije

Pristup tržištima	Unaprjeđenje unutarnjeg tržišta proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> - Ocjena svrsishodnosti regulatornog okvira - Bolje funkcioniranje unutarnjeg tržišta proizvoda - Pобољшanje EU okvira za nadzor tržišta - Povećanje učinkovitosti sektora obrane - Poticanje zemalja članica na uvođenje procjene utjecaja i dokazivanja konkurentnosti - Koordinacija metodologija za određivanje cijena medicinskih proizvoda - Unaprjeđenje unutarnjeg tržišta poslovnih usluga
	Poticanje poduzetništva kako bi se dinamiziralo unutarnje tržište	<ul style="list-style-type: none"> - Poticanje rasta „start-up“ tvrtki i osiguranje potpora poduzećima u ranoj fazi razvoja, prijenos poslovanja i učinkovite procedure bankrota - Stimuliranje primjene digitalnih tehnologija i elektroničke trgovine
Pristup tržištima (nastavljeno)	tehnologije, jedinstvena zaštita patenta i prava intelektualnog	<ul style="list-style-type: none"> - Kreiranje jedinstvene zaštite patenata na razini cijele EU - Istražiti računovodstvene metode za vrednovanje patenata - Optimiranje korištenja i zaštita poslovnih tajni - Unaprjeđenje ugrađivanja prava intelektualnog vlasništva u standarde - Razvoj „diplomacije za sirovine“/promoviranje međunarodne regulatorne suradnje i konvergencije - Potaknuti provedbu zaštite prava intelektualnog vlasništva u trećim zemljama
	Podrška javnog sektora za olakšavanje pristupa kapitalu	<ul style="list-style-type: none"> - Olakšati pristup EU financiranju - Olakšati pristup financiranju malim i srednjim poduzećima
Pristup financiranju i tržištu kapitala	Pristup tržištima kapitala	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprijediti uvjete financiranja - Stvoriti jedinstveno tržište za fondove rizičnog kapitala
	Stvaranje postova	<ul style="list-style-type: none"> - Reforma mreže europskog zavoda za zapošljavanje - Promicanje pripravništva/izobrazbe
Ključna uloga ljudskog kapitala		

Investicije u vještine i izobrazbu za praćenje strukturnih promjena	<ul style="list-style-type: none"> - Unaprjeđenje podudaranja vještina i poslova - Osiguranje bolje ponude vještina
---	---

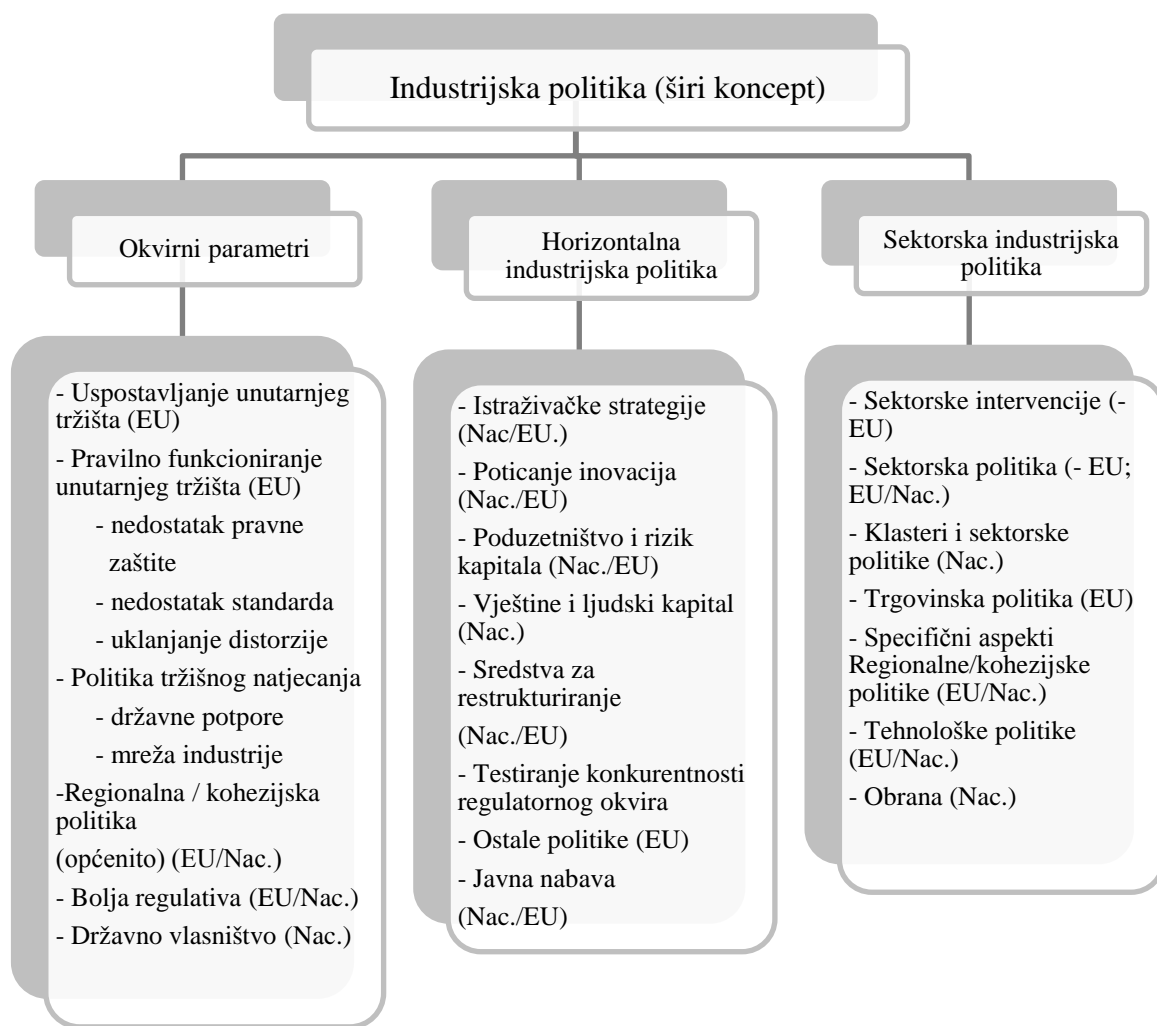
Izvor: European Commission (2013) Industrial competitiveness of EU member states: some progress made, but many challenges still lay ahead, Brussels. Obrada autora.

- Opseg i ograničenja europske industrijske politike grafički su prikazani na Slici 20.

Slika 20. Utjecaj europske industrijske politike na nacionalne industrijske politike

Politike koje posredno utječu na industriju	Neindustrijske mjere koje neposredno utječu na industriju
<ul style="list-style-type: none"> • Makroekonomija (EU/nac.) • Preraspodjela (nacionalna) • Politika plaća (nacionalna) • Poljoprivredna i politika vezana za ribarstvo (EU/nac.) • Politika usluga (EU/nac.) • Porezna politika (nac. + EU) • Politika korištenja zemljišta (nac.) • Infrastrukturalna politika (nac. + EU) • Energetska politika (nac. + EU) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kampanje vezane uz kupnju nacionalnih proizvoda (EU) • Planiranje regionalnog razvoja (nac./EU) • Kontrola cijena (EU) • Vezane potpore za razvoj (nac. + EU) • Promocija izvoza (EU) • Porezna politika (nac. + EU) • Specifične politike zaštite okoliša (nac./EU)

Izvori financiranja provedbe strategije *Europa 2020*

- Za zemlje članice EU-a glavni izvor financiranja ostvarivanja ciljeva strategije *Europa 2020* te mjera i aktivnosti u Nacionalnom programu reformi čine fondovi u okviru kohezijske politike EU-a (odnosno ESI – Europski strukturni i investicijski fondovi):
  - **tri fonda kohezijske politike EU-a:**
    1. Kohezijski fond (engl. *Cohesion Fund*; **CF**);
    2. Europski fond za regionalni razvoj (engl. *European Regional Development Fund*; **ERDF**);
    3. Europski socijalni fond (engl. *European Social Fund*; **ESF**);
  - **dva fonda ruralne politike EU-a:**
    1. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (engl. *European Agricultural Fund for Rural Development*; **EAFRD**);
    2. Europski fond za ribarstvo i (engl. *European Maritime and Fisheries Fund*; **EMFF**).
- Glavni preduvjet za sljedeću Financijsku perspektivu EU-a (2014. – 2020.) je izrada šireg Nacionalnog strateškog razvojnog dokumenta kao osnove za programiranje EU pomoći iz ESI fondova. U skladu s tim povezuje se nekoliko procesa:
  - izrada Nacionalnog strateškog razvojnog dokumenta (Nacionalni razvojni plan 2020),

- izrada Nacionalnog programa reformi,
  - izrada dokumenata u sklopu EU programiranja za ESI fondove:
    - Ekonomski program Republike Hrvatske;
    - Partnerski sporazum za financijsko razdoblje Europske unije 2014. – 2020.;
    - Operativni programi za financijsko razdoblje Europske unije 2014. – 2020.;
    - Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020.
- Vlada RH donijela je odluku o broju Operativnih programa za razdoblje 2014. – 2020. Provedba ESI fondova ići će kroz tri Operativna programa (OP):
1. Operativni program iz područja konkurentnosti i kohezije (OP Konkurentnost i kohezija);
  2. Operativni program iz područja učinkovitih ljudskih potencijala (OP Učinkoviti ljudski potencijala);
  3. Operativni program iz područja tehničke pomoći (OP Tehnička pomoć).

Operativni program Konkurentnost i kohezija

Tematski ciljevi	Sadržaj OP-a	Fond
1. Jačanje istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija	Jačanje infrastrukture za istraživanje i inovacije. Promocija poduzetničkog ulaganja u inovacije i istraživanje. Razvoj veza i sinergija između poduzetništva, R&D centara i institucija visokoškolskog obrazovanja.	ERDF, EAFRD
2. Pristup, korištenje te kvaliteta ICT-a	Razvoj ICT infrastrukture, proizvoda i usluga (npr. e-trgovina). Jačanje ICT aplikacija za e-državu, e-učenje, e-uključivost, e-kulturu i e-zdravlje. Razvoj širokopojasnog Interneta.	ERDF, EAFRD
3. Jačanje konkurentnosti malih i srednjih poduzeća	Promicanje poduzetništva. Razvoj i provedba novih modela poslovanja MSP-a. Podrška razvoju kapaciteta MSP-a za razvoj usluga i proizvoda.	ERDF, ESF, EAFRD, EMFF
4. Podrška prijelazu prema ekonomiji temeljenoj na niskoj razini emisije CO ₂	Promicanje proizvodnje i distribucije obnovljivih izvora energije. Promicanje energetske učinkovitosti i korištenja obnovljive energije u poduzećima. Podrška energetske učinkovitosti u javnoj infrastrukturi i stambenom sektoru. Promicanje nisko-ugljičnih strategija, uključujući promicanje održivog urbanog prometa.	ERDF, CF, EAFRD, EMFF
5. Promicanje prilagodbe klimatskim promjenama, sprječavanje i upravljanje rizicima	Podrška investicijama za prilagodbu klimatskim promjenama. Promicanje investicija za rješavanje specifičnih rizika, razvoj sustava upravljanja rizicima.	ERDF, CF, EAFRD

6. Zaštita okoliša i promicanje učinkovitosti uporabe resursa	Investicije u upravljanje vodama i otpadom. Zaštita, promocija i razvoj kulturne i prirodne baštine. Zaštita i obnova bio-raznolikosti, promocija ekosustava, uključujući NATURA 2000 i zelenu infrastrukturu. Poboljšanje urbanog okoliša, regeneracija „brownfield“ lokacija i smanjenje zagađenja zraka.	ERDF, CF, EAFRD, EMFF
7. Promicanje održivog prometa te uklanjanje uskih grla u ključnoj infrastrukturi prometne mreže	Investicije u TEN-T mrežu te povezivanje sekundarnih i tercijarnih čvorišta. Razvoj nisko-ugljičnog prometnog sustava uključujući riječni i pomorski promet, luke i multi-modalne veze. Razvoj i rehabilitacija sveobuhvatnog željezničkog sustava. Razvoj pametne distribucije plina i struje, sustava pohranjivanja i prijenosa.	ERDF, CF
8. Jačanje institucionalnih kapaciteta te učinkovita javna uprava	Razvoj javne infrastrukture - obrazovanje, zapošljavanje, socijalne usluge, zdravstvene usluge, usluge podrške MSP-u.	ERDF, ESF, EAFRD, EMFF

Operativni program Učinkoviti ljudski potencijali

Tematski ciljevi	Sadržaj OP-a	Fond
1. Visoka zaposlenost i mobilnost radne snage	Pristup zapošljavanju za tražitelje posla i neaktivne ljude, integracija mladih na tržište rada. Ravnopravnost između muškaraca i žena te „usklađivanje“ privatnog i poslovnog života. Aktivno i zdravo starenje. Samozapošljavanje i poduzetništvo te razvoj poslovanja.	ERDF, ESF, EAFRD, EMFF
2. Promicanje društvene uključenosti i borba protiv siromaštva	Sve „soft“ mjere i aktivnosti usmjerene na bolje društveno uključivanje.	ERDF, ESF, EAFRD
3. Ulaganja u obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje	Sprječavanje i smanjenje ranog napuštanja škole. Poboljšanje kvalitete, učinkovitosti i otvorenosti tercijarnog obrazovanja. Jačanje pristupa cjeloživotnom učenju, uključujući poboljšanje kvalitete strukovnog obrazovanja.	ERDF, ESF, EAFRD, EMFF

Operativni program Tehnička pomoć

- Podrška operativnim strukturama, odnosno svim tijelima koja su uključena u pojedinu operativnu strukturu zaduženu za provedbu prva dva Operativna programa, u smislu jačanja kapaciteta unutar tijela kao i poboljšavanje učinkovitijeg korištenja fondova te pomoć u pripremi projekata u svrhu stvaranja zalihe projekata i bolje iskoristivosti sredstava koji su Republici Hrvatskoj dodijeljeni na korištenje u sklopu ESI fondova.

C Prerađivačka industrija

Kvantitativna analiza poslovanja prerađivačke industrije 2010. – 2012.

- Kvantitativna analiza poslovanja prerađivačke industrije obuhvaća analizu poslovanja prerađivačke industrije u razdoblju 2010. – 2012. prema ključnim financijskim pokazateljima i drugim dostupnim podacima. Analiza je rezultat prethodne financijske analize svih 24 djelatnosti koje je čine (prema NKD-u 2007.) i koje se raščlanjuju na 89 poddjelatnosti.
- Kvantitativna analiza poslovanja prerađivačke industrije podijeljena je u sljedeće cjeline:
  1. Analiza profitabilnosti prerađivačke industrije,
  2. Analiza zaposlenih u prerađivačke industrije,
  3. Analiza međunarodne razmjene prerađivačke industrije,
  4. Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti,
  5. Analiza proizvodnosti prerađivačke industrije,
  6. Analiza likvidnosti prerađivačke industrije,
  7. Analiza zaduženosti prerađivačke industrije,
  8. Analiza *bruto dodane vrijednosti* prerađivačke industrije,
  9. Analiza prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja.
- Analizom su obuhvaćeni objedinjeni financijski podaci poduzeća iz pojedine djelatnosti koje su dio prerađivačke industrije (područje C prema NKD-u 2007.) za vremensko razdoblje 2010. – 2012. Razina obuhvata djelatnosti je Republika Hrvatska. Iznosi su izraženi u domaćoj valuti – hrvatskoj kuni (HRK).
- Prema odabranim pokazateljima prerađivačka industrija Hrvatske uspoređuje se s prerađivačkom industrijom ostalih zemalja EU-a.
- Podaci za kvantitativnu analizu prerađivačke industrije i pripadajućih djelatnosti (u daljnjem tekstu „analiza“) u cijelosti su prikupljeni iz postojećih administrativnih i statističkih izvora. Glavni izvor podataka čine podaci dobiveni iz Financijske agencije (FINA). Dodatni izvori podataka su izvještaji sa službenih internetskih stranica Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (DZS), Hrvatske narodne banke (HNB), te Statističkog ureda EU-a (Eurostat).
- Prilikom tumačenja rezultata kvantitativne analize prerađivačke industrije izostavljene su djelatnosti C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava i C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme zbog izuzetno visokih stopa profitabilnosti i visokih vrijednosti drugih financijskih pokazatelja koje su rezultat utjecaja pet najvećih poduzeća. U tablicama nisu izostavljene vrijednosti ostvarenih financijskih pokazatelja djelatnosti C30 i C33. Detaljnije objašnjenje nalazi se u dijelu analize djelatnosti C30 i C33.

Analiza profitabilnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

- Prerađivačka industrija u svim promatranim godinama ostvaruje ukupne prihode veće od ukupnih rashoda, a navedeni odnos po godinama je sve veći (1,02 u 2010., 1,05 u 2011. i 1,06 u 2012.). Međutim, radi se o relativno niskom stupnju ekonomičnosti. Godišnji rast prerađivačke industrije mjeren ukupnim prihodima ukazuje na usporavanje rasta pa je tako godišnji rast promatrane industrije u 2011. (u odnosu na 2010.) iznosio 8,97%, dok je godinu kasnije (u 2012. u odnosu na 2011.) iznosio tek 1,08%.
- Prema pokazateljima profitabilnosti, utvrđena su znatna odstupanja od prosjeka pojedinih poduzeća u djelatnostima C30 i C33. Ne samo da se radi o odstupanjima od prosjeka, već se radi o pokazateljima profitabilnosti koji su neuobičajeni za proizvodna poduzeća u zreloj fazi poslovanja. S obzirom da se radi o poduzećima koja u slučaju C30 čine 65,19% ukupnih prihoda cjelokupne djelatnosti, te u slučaju C33 čine 57,68% ukupnih prihoda djelatnosti u 2012., njihovi poslovni rezultati izuzetno mnogo utječu na poslovni rezultat cjelokupne djelatnosti. Radi se o sljedećim poduzećima u djelatnosti C30: Brodosplit brodogradilište d.o.o., Brodograđevna industrija 3. Maj d.d., Brodograditlište Viktor Lenac d.d., Brodogradilište Kraljevica d.d. u stečaju, a u djelatnosti C33 to je Brodotrogir d.d. Dakako, to nisu jedina poduzeća iz cijele prerađivačke industrije koja po nekom pokazatelju znatno odstupaju od prosjeka. Međutim, ova poduzeća povezuje još jedan kriterij, a to je udio države u vlasništvu koji je veći od 50% (mješovito vlasništvo) te znatna dugogodišnja ulaganja, isplaćene subvencije i poticaji od strane države. Analizom poslovanja tih tvrtki, uz zadržku s obzirom na opseg javno dostupnih podataka, utvrđeno je da je iznimno visoka ili niska profitabilnost ovih poduzeća dobrim dijelom rezultat državnog utjecaja u vidu izdanih subvencija, zatim pretvaranja duga u imovinu, otpisa obveza i slično. Djelatnosti C30 i C33 mogu se i trebaju promatrati kao cjelina u sklopu industrijske analize. Međutim, na razini djelatnosti valja s oprezom promatrati njihove financijske pokazatelje zbog velikog utjecaja državnih novčanih i nenovčanih intervencija, koje su u ovim slučajevima u 2012. značajno izmijenile profitabilnost prethodno navedenih poduzeća, a time i profitabilnost cjelokupne djelatnosti.
- S obzirom na prosjek prerađivačke industrije, ne uključujući djelatnosti C30 i C33, u 2012. po svojoj ekonomičnosti ističe se djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda (1,23). S druge strane, djelatnosti koje se pokazuju izrazito neekonomičnima su C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira (0,87) i C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (0,89) budući da te djelatnosti ostvaruju ukupne rashode veće od ukupnih prihoda.

Tablica 30. Apsolutne vrijednosti ukupnih prihoda i ukupnih rashoda djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Ukupni prihodi (HRK)			Šifra	Ukupni rashodi (HRK)		
	2010.	2011.	2012.		2010.	2011.	2012.
C10	29.229.224.017	31.737.457.980	32.741.686.821	C10	28.973.977.883	30.893.446.422	32.247.412.372
C11	6.121.021.074	6.302.371.756	6.307.280.480	C11	5.837.367.554	5.843.120.944	5.767.666.411
C12	1.940.303.308	1.796.855.343	1.761.308.677	C12	1.410.301.972	1.349.971.748	1.430.868.589
C13	1.396.497.846	1.211.365.145	1.110.473.662	C13	1.414.923.383	1.209.336.450	1.103.706.760
C14	3.595.304.817	3.840.113.656	3.783.181.619	C14	3.626.699.643	3.740.856.945	3.843.852.664
C15	2.631.575.160	2.931.639.623	3.005.533.627	C15	2.613.601.989	2.834.198.624	3.066.924.553
C16	3.918.761.663	4.251.655.482	4.631.094.146	C16	4.082.010.240	4.236.023.478	4.703.898.734
C17	2.562.722.225	2.585.520.357	2.560.706.546	C17	2.710.455.479	2.570.232.237	2.942.123.833
C18	2.752.559.334	2.843.361.407	2.796.064.348	C18	2.706.923.967	2.804.697.880	2.748.879.712
C19	24.694.965.600	28.371.192.123	27.883.514.680	C19	22.499.122.374	25.831.329.481	26.221.984.514
C20	7.378.692.433	7.805.196.311	7.089.978.410	C20	7.598.134.821	8.113.269.271	7.998.047.191
C21	4.220.334.882	4.470.691.213	5.201.680.904	C21	3.498.723.607	4.196.263.760	4.494.546.251
C22	4.481.643.932	4.204.688.798	4.182.178.616	C22	4.490.844.470	4.140.506.218	4.122.169.249
C23	7.666.453.443	7.915.982.338	7.529.428.896	C23	7.990.935.424	8.250.053.970	7.709.543.072
C24	2.948.419.432	4.316.144.472	4.701.749.768	C24	3.535.063.370	5.931.718.021	4.333.452.491
C25	10.375.474.780	11.221.375.723	11.896.808.737	C25	10.171.216.076	10.859.494.676	11.214.869.183
C26	5.844.973.251	5.385.108.696	5.868.936.378	C26	5.640.280.018	5.200.823.725	5.588.835.768
C27	7.989.568.980	7.899.693.834	7.823.058.384	C27	7.548.849.193	7.472.570.333	7.373.867.436
C28	4.574.347.128	5.542.118.686	5.761.966.575	C28	4.497.132.084	5.317.949.996	5.541.778.330
C29	1.595.138.144	2.210.961.997	2.224.631.929	C29	1.623.538.793	2.153.562.644	2.218.646.463
C30	8.497.778.694	10.296.555.622	8.655.522.472	C30	9.037.355.375	6.079.099.488	5.435.021.271
C31	3.015.267.490	3.178.533.220	3.252.151.165	C31	3.068.067.765	3.218.646.907	3.354.169.673
C32	770.660.175	827.622.554	986.928.897	C32	746.567.791	796.882.983	949.145.518
C33	2.073.034.600	2.606.567.462	3.765.512.912	C33	2.294.013.111	2.380.227.062	1.930.729.394
UKUPNO C	150.274.722.408	163.752.773.798	165.521.378.649		147.616.106.382	155.424.283.263	156.342.139.432

Izvor: FINA.

- Profitabilnost poslovanja cjelokupne prerađivačke industrije može se predočiti razlikom dobiti i gubitka nakon oporezivanja za promatrano razdoblje. Ukupna prerađivačka industrija ima pozitivnu razliku između ukupne dobiti i ukupnog gubitka nakon poreza u svim promatranim godinama. Štoviše, ta se razlika sve više povećava, s razine od oko 955 milijuna kuna u 2010. na više od 8 milijardi kuna u 2012., što čini povećanje od 751% u trogodišnjem razdoblju.
- Vrijednost ukupnih prihoda prerađivačke industrije povećana je u promatranom razdoblju sa 150,27 milijardi kuna na 165,52 milijarde kuna, što je povećanje od 10,14%. Ukupni rashodi prerađivačke industrije također su se povećali, ali su zadržani na vrijednosti manjoj od ukupnih prihoda. Povećanje rashoda iznosilo je 5,92% (2010. – 2012.) i to sa 147,61 milijarde kuna na 156,34 milijarde kuna.
- Većina djelatnosti ima pozitivnu razliku dobiti i gubitka nakon oporezivanja u barem dvije godine, dok samo 8 od ukupno 24 djelatnosti ima negativnu razliku u minimalno 2 od 3 promatrane godine. Među djelatnostima koje imaju najveću pozitivnu razliku dobiti i gubitka nakon oporezivanja u 2012. ističe se djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (1.316.414.287 HRK) i C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka (808.459.392 HRK). Treba dodati da je djelatnost C19 u razdoblju 2010. – 2012. smanjila razliku dobiti i gubitka nakon oporezivanja za 467.917.428 kuna, dok je djelatnost C21 povećala tu razliku za 224.967.068 kuna. Djelatnosti s najmanjom ostvarenom razlikom u 2012. su djelatnosti C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (-935.064.830 HRK), C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira (-382.489.022 HRK) i C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (-225.479.710 HRK).
- U promatranom razdoblju većina djelatnosti bilježi porast razlike između dobiti i gubitka nakon oporezivanja u korist dobiti, uz iznimku od tek 7 djelatnosti sa suprotnim kretanjem. Prema navedenom, najveće povećanje razlike dobiti i gubitka nakon oporezivanja imaju djelatnosti C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. (481%) i C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme (446%), dok najveći pad te razlike imaju djelatnosti C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda (-859%), C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (-274%) i C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira (-147%).

Tablica 31. Analiza dobiti i gubitka nakon oporezivanja po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)			Apsolutna promjena razlike dobiti i gubitka nakon oporezivanja 2012./2010. (HRK)	Relativna promjena razlike dobiti i gubitka nakon oporezivanja 2012./2010. (%)
	2010.	2011.	2012.		
C10	71.597.349	642.698.630	342.685.999	271.088.650	379
C11	151.421.553	306.883.252	420.546.782	269.125.229	178
C12	423.460.256	350.331.021	277.619.246	-145.841.010	-34
C13	-25.033.322	-6.054.782	-299.182	24.734.140	99
C14	-43.506.787	91.255.732	-67.786.416	-24.279.629	-56
C15	9.288.147	84.799.208	-70.470.244	-79.758.391	-859
C16	-188.095.391	-13.582.568	-93.410.335	94.685.056	50
C17	-154.970.746	-1.075.129	-382.489.022	-227.518.276	-147
C18	20.341.616	12.046.690	20.447.992	106.376	1
C19	1.784.331.715	1.941.345.714	1.316.414.287	-467.917.428	-26
C20	-250.208.399	-345.119.876	-935.064.830	-684.856.431	-274
C21	583.492.324	536.332.302	808.459.392	224.967.068	39

C22	-31.580.480	34.160.727	33.126.861	64.707.341	205
C23	-357.907.706	-360.942.309	-225.479.710	132.427.996	37
C24	-726.174.953	-1.622.336.702	363.905.209	1.090.080.162	150
C25	108.807.441	255.800.268	593.764.836	484.957.395	446
C26	163.902.529	155.037.329	241.743.078	77.840.549	47
C27	327.356.183	397.637.005	376.973.706	49.617.523	15
C28	28.751.544	166.687.100	167.058.729	138.307.185	481
C29	-32.360.511	48.396.192	1.990.171	34.350.682	106
C30	-607.332.232	3.676.613.220	3.211.734.497	3.819.066.729	629
C31	-71.798.192	-57.983.766	-111.650.371	-39.852.179	-56
C32	14.916.185	21.026.935	28.676.084	13.759.899	92
C33	-243.306.725	199.221.870	1.812.108.945	2.055.415.670	845
Ukupno C	955.391.398	6.513.178.063	8.130.605.704	7.175.214.306	751

Izvor: Izrada autora.

- Prinos na imovinu (ROA) prerađivačke industrije pozitivan je u sve tri godine s tendencijom rasta. U 2010. iznosi tek 0,50%, da bi do 2012. porastao na 4,29%, što ukazuje na poboljšanje profitabilnosti poslovanja prerađivačke industrije. Prinos na kapital (ROE) također u promatranom razdoblju ima pozitivan trend, s niskih stopa u 2010. (1,32%) je značajno porastao do 2012. u kojoj ostvaruje visokih 10,80%. Od 24 djelatnosti prerađivačke industrije u 2012., 10 ih ostvaruje ROA veći od prosjeka industrije (4,29%), dok ih 7 ostvaruje veće stope ROE u odnosu na prosječni ROE industrije (10,80%).
- Prema kriteriju pozitivnih prinosa u 2012. godini ističu se djelatnosti C24 Proizvodnja metala (ROA 8,31%, ROE 69,61%), C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka i C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda (ROA 7,20%, ROE 10,47%). Zamjećuje se da je djelatnost C24 Proizvodnja metala uspjela povećati svoje stope prinosa s negativnih vrijednosti u 2010. do visokih pozitivnih vrijednosti u 2012., prema čemu se ističe u odnosu na druge djelatnosti.
- U 2012. godini, 8 od ukupno 24 djelatnosti prerađivačke industrije ostvarivale su negativne stope prinosa na ukupnu imovinu (ROA), kao i negativne stope prinosa na kapital (ROE), među kojima se ističu djelatnosti C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira (ROA od -15,28% i ROE od -41,11%), te C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (ROA od -10,59% i ROE od -34,35%). Kod tih djelatnosti, iako je zamjetan pad vrijednosti aktive, još su značajniji gubici koji su iz godine u godinu sve veći.

Tablica 32. Prinos na imovinu i prinos na kapital po pojedinim djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	ROA (%)			Šifra	ROE (%)		
	2010.	2011.	2012.		2010.	2011.	2012.
C10	0,22	1,92	0,97	C10	0,50	4,52	2,32
C11	1,57	3,33	4,53	C11	3,78	8,69	12,50
C12	11,72	9,23	7,20	C12	15,70	13,16	10,47
C13	-1,16	-0,38	-0,02	C13	-2,90	-1,15	-0,06
C14	-0,85	1,60	-1,24	C14	-2,25	4,38	-3,63
C15	0,31	2,84	-2,52	C15	0,64	5,58	-5,18
C16	-3,40	-0,26	-1,65	C16	-14,02	-1,09	-7,27
C17	-4,14	-0,04	-15,28	C17	-10,68	-0,08	-41,11
C18	0,60	0,39	0,66	C18	1,96	1,22	2,18
C19	5,78	6,39	4,69	C19	13,81	13,42	8,39

C20	-2,58	-3,26	-10,59	C20	-5,57	-7,81	-34,35
C21	7,89	4,80	7,02	C21	10,58	12,01	14,43
C22	-0,64	0,81	0,76	C22	-2,18	2,87	3,00
C23	-2,22	-2,40	-1,58	C23	-4,61	-5,48	-3,47
C24	-14,86	-37,19	8,31	C24	-462,28	438,54	69,52
C25	0,90	2,00	4,46	C25	2,85	6,12	13,83
C26	3,63	3,57	5,70	C26	7,27	7,45	13,40
C27	3,81	5,14	4,62	C27	7,93	9,98	9,32
C28	0,54	2,90	2,76	C28	2,00	10,88	11,73
C29	-1,30	1,80	0,08	C29	-3,72	5,59	0,24
C30	-8,14	27,61	49,54	C30	20,63	-144,63	402,00
C31	-1,50	-1,16	-2,34	C31	-3,53	-3,13	-7,75
C32	1,53	2,02	2,60	C32	4,71	6,04	8,47
C33	-10,66	7,68	96,60	C33	22,66	-16,11	357,57
Ukupno C	0,50	3,27	4,29	Ukupno C	1,32	9,32	10,80

Izvor: Izrada autora.

- Operativna marža profita prerađivačke industrije u cijelom je promatranom vremenskom razdoblju pozitivna, no kroz godine varira. U 2011. je najviša i iznosi 8,36%, što predstavlja udvostručenje u odnosu na 2010., međutim u 2012. blago opada, za manje od 0,5 postotnih poena, u odnosu na 2011.
- U 2012. godini, 6 od 24 djelatnosti prerađivačke industrije imaju stopu bruto operativne marže višu od prosjeka industrije (7,94%), pri čemu su najvišu operativnu maržu profita ostvarivale djelatnosti C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka (17,60%), C24 Proizvodnja metala (15,44%) i C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda (14,45%). Ostale djelatnosti ostvarile su operativnu maržu profita manju od 10%.

Tablica 33. Operativna marža profita po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Operativna marža profita (%)		
	2010.	2011.	2012.
C10	2,70	4,06	3,63
C11	8,57	8,30	7,98
C12	22,29	21,49	14,45
C13	3,87	2,40	1,02
C14	1,61	4,86	1,11
C15	0,08	4,03	-1,15
C16	-0,76	3,35	1,12
C17	1,97	1,81	-14,84
C18	4,13	3,27	3,19
C19	11,74	11,81	6,56
C20	-1,10	1,07	-3,10
C21	18,44	17,33	17,60
C22	1,77	3,68	3,43
C23	-1,12	1,43	0,51
C24	-15,25	-29,16	15,44
C25	3,28	4,64	7,02
C26	3,70	3,52	4,82
C27	4,10	5,69	6,29
C28	3,45	6,86	6,37
C29	0,27	3,40	0,76
C30	0,46	113,51	94,23
C31	0,93	1,60	0,27
C32	5,09	5,47	5,71

C33	-2,45	26,50	105,71
Ukupno C	4,18	8,36	7,94

Izvor: Izrada autora.

Medugodišnje promjene proizvođačkih cijena na domaćem tržištu 2008. – 2012.

- Najveće povećanje proizvođačkih cijena ostvareno je u djelatnostima C18 Tisak i umnožavanje snimljenih zapisa (58,16% 2008. – 2012.), zatim C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (26,96% 2008. – 2012.) i C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (26,70% 2008. – 2012.). Cijene hrane su također u Hrvatskoj rasle visokom stopom (9,12% 2008. – 2012.), što potvrđuje i porast proizvođačkih cijena djelatnosti C10 Proizvodnja hrane.
- Porast cijena u djelatnosti C19 nije neočekivan jer su cijene nafte i plina na svjetskom tržištu u promatranom razdoblju rasle visokom stopom pa su porasle i cijene gotovih naftnih proizvoda kojima se koriste domaći potrošači.
- Proizvođačke cijene najviše su pale u djelatnosti C32 Ostala prerađivačka industrija (5,56% 2008. – 2012.) i C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (3,23% 2008. – 2012.)
- U promatranom razdoblju ukupne cijene prerađivačke industrije povećane su za 10,61% (2008. – 2012.).

Tablica 34. Medugodišnje promjene proizvođačkih cijena po djelatnostima prerađivačke industrije 2008. – 2012.

DJELATNOST	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011	PROMJENA U ODNOSU NA 2008. (2008.=100)
Ukupno C	108,1	96,7	103,7	106,6	103,5	110,6
C10	111,0	98,3	100,1	107,6	103,1	109,2
C11	102,1	102,4	97,5	101,5	104,3	105,7
C12	110,2	95,4	108,5	108,1	99,8	111,7
C13	96,5	99,8	111,0	105,2	100,1	116,7
C14	102,6	101,7	98,9	100,9	97,5	98,9
C15	102,2	102,2	97,4	101,5	103,5	104,6
C16	102,5	100,1	100,4	101,4	101,6	103,5
C17	105,0	99,9	105,6	107,1	98,5	111,3
C18	121,3	73,9	120,4	125,7	101,6	113,6
C19	121,3	73,9	120,4	125,7	113,3	126,7
C20	112,0	102,8	109,1	107,8	105,1	127,1
C21	99,9	100,1	100,5	99,2	105,2	105,0
C22	103,6	89,6	99,2	108,0	100,5	96,5
C23	110,8	103,9	98,6	97,6	101,4	101,4
C24	109,2	82,3	103,3	109,7	102,4	95,5
C25	104,2	98,1	100,1	102,0	99,3	99,5
C26	94,2	104,0	98,9	97,1	104,2	104,1
C27	99,2	100,2	103,2	102,2	97,9	103,5
C28	99,4	103,2	100,4	100,7	101,1	105,5
C29	99,5	100,6	97,6	106,7	97,2	101,8
C30	94,5	102,5	99,9	100,6	100,1	103,1
C31	100,8	106,0	101,0	100,9	100,4	108,5
C32	113,5	102,9	100,3	104,2	87,9	94,5

C33	/	/	/	/	99,4	/
UKUPNO CIJELA HRVATSKA INDUSTRIJA	108,3	99,6	104,3	106,3	107,0	118,2

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Medugodišnje promjene obujma industrijske proizvodnje 2008. – 2012.

- Obujam industrijske proizvodnje prerađivačke industrije je 2012. godine bio 17,28% niži nego u predkriznoj 2008. godini. Pad je bio veći nego na razini cjelokupne hrvatske industrije.
- Samo dvije djelatnosti prerađivačke industrije koje su uspjele ostvariti rast obujma industrijske proizvodnje su C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira (+24,33%) i C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike (+0,47%).

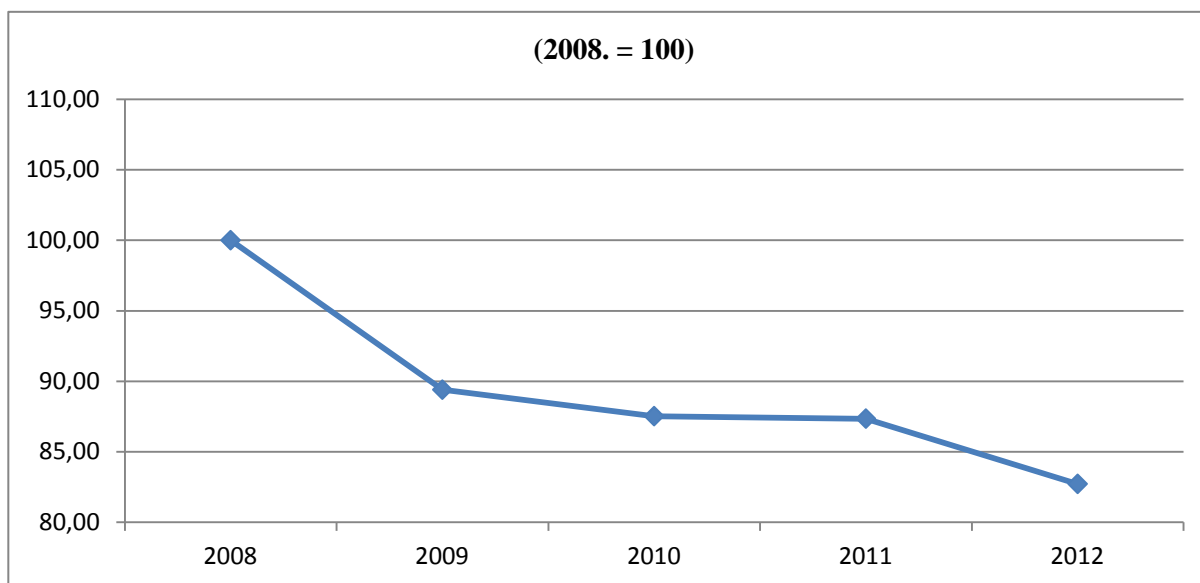
Tablica 35. Medugodišnje promjene obujma industrijske proizvodnje po djelatnostima prerađivačke industrije 2008. – 2012.

DJELATNOST	2008./2007.	2009./2008.	2010./2009.	2011./2010.	2012./2011.	PROMJENA U ODNOSU NA 2008. (2008.=100)
Ukupno C	101	89,4	97,9	99,8	94,7	82,72
C10	102,2	95	100,6	102,2	98,1	95,82
C11	100,3	96,7	91,2	106,5	96	90,17
C12	107,9	74,2	116,1	87,5	98,1	73,95
C13	90,2	96,9	111,6	89	91,4	87,97
C14	98,1	79,9	94,1	105	86,7	68,45
C15	104,4	79	129,4	103,4	85,7	90,59
C16	101,6	96,5	86,2	101,1	85,1	71,57
C17	98,1	112,8	115,5	99,2	96,2	124,33
C18	107,9	94,7	95,7	96,3	88,3	77,06
C19	81,1	108,3	88	82,7	106,3	83,78
C20	103,4	90,2	106,7	99,4	92,8	88,78
C21	117,5	57,2	131,1	93,7	123,3	86,64
C22	97,9	97,6	98	104,1	100,9	100,47
C23	97,5	89,2	79,8	97,4	93	64,48
C24	109	75	105,7	98,2	78,1	60,80
C25	105,4	75,7	86,9	101,6	98,9	66,10
C26	88,8	89,8	99,9	45,8	76,8	31,56
C27	91,8	94,8	92,3	89,5	85,3	66,80
C28	107,9	71,7	101,3	130,3	70,6	66,82
C29	91,3	89,4	76,2	101,8	101,6	70,46
C30	106,9	83,2	78,2	102,5	97,1	64,75
C31	95,2	83,7	102,6	104,8	94	84,60
C32	83,5	67,6	94,3	70,9	71,7	32,41
C33	94,7	108,3	112,6	112,8	97	133,43
UKUPNO CIJELA HRVATSKA INDUSTRIJA	101,2	90,8	98,6	98,8	94,5	83,59

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

- Uzimajući u obzir navedene podatke, očita je činjenica da su ukupni prihodi većine djelatnosti, a tako i ukupne prerađivačke industrije, u razdoblju 2010. – 2012. povećani. Za navedeno povećanje prihoda zaslužno je povećanje razine proizvođačkih cijena koje je kompenziralo pad u obujmu proizvodnje.

Slika 21. Promjena obujma industrijske proizvodnje prerađivačke industrije 2008. – 2012.

Izvor: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.]; obrada autora.

Analiza odabranih pokazatelja iz strukture rashoda prerađivačke industrije 2010. – 2012.

- U prerađivačkoj industriji daleko najveći dio rashoda otpada na materijalne troškove (66% u 2010., 67,67% u 2011. i 68,61% u 2012.), u koje ulaze troškovi sirovina i materijala, troškovi prodane robe i ostali vanjski troškovi.
- Troškovi osoblja čine svega 13,18% ukupnih rashoda prerađivačke industrije u 2012., s trendom smanjenja udjela. Stoga smanjivanje troškova osoblja neće značajno utjecati na ukupno poslovanje prerađivačke industrije.
- Financijski rashodi također ne čine značajnu stavku u ukupnim rashodima prerađivačke industrije. U 2012. udio im je iznosio svega 3,51% s trendom smanjenja.
- Gotovo ni jedna djelatnost nije imala udio troškova za osoblje u ukupnim rashodima većim od 20% ni u jednoj promatranoj godini. Izuzetak je djelatnost C14 koja iskazuje veću radnu intenzivnost.

Tablica 36. Struktura odabranih stavki rashoda prerađivačke industrije 2010. – 2012.

	Stavka rashoda (HRK)			Udio u ukupnim rashodima (%)		
	2010.	2011.	2012.	2010.	2011.	2012.
Materijalni troškovi	97.426.484.840	105.174.140.328	107.267.687.617	66,00	67,67	68,61
Troškovi sirovina i materijala	60.872.161.651	65.816.688.030	67.972.162.431	41,24	42,35	43,48
Troškovi prodane robe	20.643.456.885	23.188.827.013	22.618.388.412	13,98	14,92	14,47
Ostali vanjski troškovi	15.910.866.304	16.168.625.284	16.677.136.775	10,78	10,40	10,67
Troškovi osoblja	20.916.681.398	20.538.359.628	20.599.509.124	14,17	13,21	13,18
Neto plaće i nadnice	12.619.152.855	12.537.191.698	12.723.127.915	8,55	8,07	8,14
Troškovi poreza i doprinosa iz plaća	5.240.506.212	5.006.046.582	5.055.749.213	3,55	3,22	3,23
Doprinosi na plaće	3.057.022.331	2.995.121.346	2.820.632.000	2,07	1,93	1,80
Financijski rashodi	6.396.291.947	7.365.958.093	5.494.625.408	4,33	4,74	3,51
Uvoz u razdoblju	31.236.064.750	32.357.420.265	31.547.243.647	21,16	20,82	20,18

Izvor: FINA, podaci iz objedinjenih godišnjih financijskih izvještaja djelatnosti prerađivačke industrije.

Analiza zaposlenih u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.

- Broj zaposlenih (prema satima rada) u prerađivačkoj industriji u promatranom razdoblju se kontinuirano smanjivao, sa 230.257 zaposlenika u 2010. na 224.441 zaposlenih osoba u 2012., što u apsolutnom iznosu čini smanjenje od 5.816 osoba, odnosno 2,53%. Rezultat je to smanjenja broja zaposlenih u 15 od 24 djelatnosti prerađivačke industrije.
- Najviše zaposlenika u 2012. radilo je u djelatnosti C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda, s udjelom u ukupnoj prerađivačkoj industriji od 19,53% (43.826 zaposlenika). Na drugom mjestu po broju zaposlenika nalazi se djelatnost C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, koja je u 2012. zapošljavala 26.950 osoba, što čini udio od 12,01%. Te dvije djelatnosti zapošljavaju više od 30% ukupno zaposlenih u prerađivačkoj industriji. S druge strane, najmanji udio u zapošljavanju cijele industrije ima djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, s udjelom od tek 0,33%.
- Do najvećeg relativnog smanjenja zaposlenih u promatranom razdoblju došlo je u djelatnosti C13 Proizvodnja tekstila, gdje se broj zaposlenih smanjio za 16,85%. U apsolutnom iznosu, do najvećeg smanjenja zaposlenih došlo je u djelatnostima C14 Proizvodnja odjeće (1.932 osobe), zatim u C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (1.018 osoba) te u C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike (861 osoba). Zajedno je smanjenje zaposlenih u navedene tri djelatnosti (3.811 od 5.816 osoba) činilo udio od 65,52% ukupnog smanjenja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.
- S druge strane, djelatnost C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme zaposlila je čak 1.257 osoba što je djelomično ublažilo drastičan pad broja zaposlenika u prethodno navedenim djelatnostima.

Tablica 37. Kretanje broja zaposlenih po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Broj zaposlenih prema satima rada			Apsolutna promjena broja zaposlenih 2012./2010.	Relativna promjena broja zaposlenih 2012./2010. (%)	Udio zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih u industriji (%)		
	2010.	2011.	2012.			Udio 2010.	Udio 2011.	Udio 2012.
C10	43.536	43.044	43.826	290	0,67	18,91	19,03	19,53
C11	6.505	6.218	6.027	-478	-7,35	2,83	2,75	2,69
C12	720	707	734	14	1,94	0,31	0,31	0,33
C13	4.179	3.643	3.475	-704	-16,85	1,81	1,61	1,55
C14	17.207	16.646	15.275	-1.932	-11,23	7,47	7,36	6,81
C15	8.257	7.882	8.362	105	1,27	3,59	3,48	3,73
C16	11.305	11.247	11.930	625	5,53	4,91	4,97	5,32
C17	4.113	3.691	3.562	-551	-13,40	1,79	1,63	1,59
C18	5.957	5.865	5.892	-65	-1,09	2,59	2,59	2,63
C19	9.843	8.899	8.825	-1.018	-10,34	4,27	3,93	3,93
C20	7.455	7.546	7.180	-275	-3,69	3,24	3,34	3,20
C21	3.847	3.937	4.126	279	7,25	1,67	1,74	1,84
C22	7.449	6.868	6.588	-861	-11,56	3,24	3,04	2,94
C23	10.734	10.530	10.146	-588	-5,48	4,66	4,66	4,52
C24	5.447	5.514	4.787	-660	-12,12	2,37	2,44	2,13
C25	25.693	25.766	26.950	1.257	4,89	11,16	11,39	12,01
C26	6.076	6.134	5.880	-196	-3,23	2,64	2,71	2,62
C27	9.652	8.902	8.973	-679	-7,03	4,19	3,94	4,00
C28	10.168	10.502	10.699	531	5,22	4,42	4,64	4,77

C29	3.064	2.772	2.967	-97	-3,17	1,33	1,23	1,32
C30	11.376	13.007	11.776	400	3,52	4,94	5,75	5,25
C31	9.425	9.140	9.038	-387	-4,11	4,09	4,04	4,03
C32	1.969	1.979	2.141	172	8,74	0,86	0,87	0,95
C33	6.280	5.744	5.282	-998	-15,89	2,73	2,54	2,35
Ukupno C	230.257	226.183	224.441	-5.816	-2,53	100	100	100

Izvor: FINA; obrada autora

- U 2010. poslovala su 11.653 poduzeća, da bi u 2011. taj broj porastao za 163, čineći tako ukupan broj od 11.817 aktivnih poduzeća. U 2012. došlo je do naglog smanjenja broja na razinu još nižu od one iz 2010. (ukupno 11.562). Gledano u ukupnom razdoblju 2010. – 2012., broj poduzeća je smanjen za 0,78%.

Obrazovna struktura zaposlenih

- Prema stupnju obrazovanja, najviše zaposlenih u prerađivačkoj industriji u 2012. godini je srednje stručne spreme (SSS), čak 94.309 osoba, zatim slijede kvalificirani radnici (KV), njih 32.341, i potom niskokvalificirani radnici (NKV), 22.800. Visokoobrazovanih osoba (VSS) zaposleno je 17.981, a magistara znanosti 841. Najmanje je zaposlenika s titulom doktora znanosti, njih 154.

Tablica 38. Obrazovna struktura zaposlenih po djelatnostima prerađivačke industrije 2012.

Šifra	dr. sc.	udio (%)	mr. sc.	udio (%)	VSS	udio (%)	VŠS	udio (%)	SSS	udio (%)	niže	udio (%)	VKV	udio (%)	KV	udio (%)	PKV	udio (%)	NKV	udio (%)
C10	27	17,53	103	12,25	2.393	13,31	1.540	16,14	16.040	17,01	1.806	24,57	2.194	33,58	4.182	12,93	1.008	12,06	4.645	20,37
C11	2	1,30	11	1,31	712	3,96	256	2,68	2.413	2,56	367	4,99	110	1,68	616	1,90	169	2,02	629	2,76
C12	1	0,65	10	1,19	126	0,70	53	0,56	401	0,43	93	1,27	4	0,06	51	0,16	13	0,16	28	0,12
C13	0	0,00	2	0,24	193	1,07	186	1,95	1.949	2,07	160	2,18	44	0,67	531	1,64	189	2,26	763	3,35
C14	0	0,00	6	0,71	382	2,12	561	5,88	8.157	8,65	596	8,11	156	2,39	2.558	7,91	1.030	12,32	2.379	10,43
C15	2	1,30	2	0,24	118	0,66	200	2,10	4.220	4,47	276	3,75	99	1,52	1.112	3,44	598	7,15	2.344	10,28
C16	0	0,00	4	0,48	360	2,00	229	2,40	4.931	5,23	633	8,61	96	1,47	1.457	4,51	470	5,62	2.191	9,61
C17	1	0,65	10	1,19	297	1,65	164	1,72	1.928	2,04	67	0,91	79	1,21	327	1,01	82	0,98	466	2,04
C18	2	1,30	18	2,14	575	3,20	348	3,65	3.426	3,63	314	4,27	104	1,59	556	1,72	149	1,78	249	1,09
C19	2	1,30	64	7,61	762	4,24	195	2,04	1.465	1,55	39	0,53	213	3,26	218	0,67	25	0,30	63	0,28
C20	8	5,19	47	5,59	876	4,87	324	3,40	3.059	3,24	90	1,22	244	3,73	1.399	4,33	141	1,69	617	2,71
C21	77	50,0	170	20,21	1.353	7,52	161	1,69	1.661	1,76	96	1,31	68	1,04	151	0,47	66	0,79	153	0,67
C22	0	0,00	5	0,59	512	2,85	295	3,09	3.638	3,86	198	2,69	78	1,19	801	2,48	105	1,26	924	4,05
C23	2	1,30	24	2,85	809	4,50	532	5,58	4.254	4,51	272	3,70	285	4,36	1.709	5,28	326	3,90	1.114	4,89
C24	2	1,30	11	1,31	318	1,77	168	1,76	1.771	1,88	183	2,49	142	2,17	623	1,93	145	1,73	700	3,07
C25	0	0,00	42	4,99	1.223	6,80	878	9,20	11.073	11,74	486	6,61	473	7,24	4.512	13,95	846	10,12	1.841	8,07
C26	3	1,95	39	4,64	987	5,49	333	3,49	1.940	2,06	223	3,03	29	0,44	552	1,71	41	0,49	71	0,31
C27	13	8,44	49	5,83	1.152	6,41	621	6,51	3.903	4,14	689	9,37	266	4,07	748	2,31	189	2,26	567	2,49
C28	1	0,65	26	3,09	1.142	6,35	822	8,62	5.104	5,41	87	1,18	437	6,69	2.613	8,08	233	2,79	517	2,27
C29	0	0,00	7	0,83	155	0,86	87	0,91	915	0,97	73	0,99	22	0,34	429	1,33	61	0,73	186	0,82
C30	2	1,30	25	2,97	1.235	6,87	671	7,03	3.444	3,65	60	0,82	608	9,31	2.995	9,26	1.587	18,99	755	3,31
C31	0	0,00	8	0,95	419	2,33	241	2,53	4.237	4,49	406	5,52	143	2,19	1.611	4,98	382	4,57	956	4,19
C32	0	0,00	-	-	133	0,74	69	0,72	1.069	1,13	35	0,48	17	0,26	166	0,51	54	0,65	229	1,00
C33	9	5,84	158	18,79	1.749	9,73	606	6,35	3.311	3,51	102	1,39	623	9,53	2.424	7,50	449	5,37	413	1,81
UKUPNO	154	100,00	841	100,00	17.981	100,00	9.540	100,00	94.309	100,00	7.351	100,00	6.534	100,00	32.341	100,00	8.358	100,00	22.800	100,00

Izvor: Izrada autora prema podacima DZS-a.

Analiza međunarodne razmjene prerađivačke industrije u razdoblju 2010. – 2012.

- Analiza međunarodne razmjene temelji se na podacima iz objedinjenih godišnjih financijskih izvještaja poduzetnika.
- Prerađivačka industrija u svim promatranim godinama ima vrijednost izvoza znatno veću od vrijednosti uvoza, a njihova razlika stalno raste. Odnos izvoza i uvoza prerađivačke industrije po promatranim godinama iznosi 1,678, 1,756 i 1,812.

Tablica 39. Odnos izvoza i uvoza pojedine djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Odnos izvoza i uvoza		
	2010.	2011.	2012.
C10	1,005	1,034	0,998
C11	1,058	0,975	1,002
C12	2,033	1,299	1,432
C13	1,193	1,180	1,106
C14	1,941	1,646	3,152
C15	2,119	1,457	1,342
C16	4,294	5,014	1,342
C17	1,645	1,437	1,211
C18	0,446	0,626	0,785
C19	4,912	15,815	32,223
C20	1,219	1,228	1,387
C21	2,050	1,544	1,619
C22	0,898	0,717	0,748
C23	1,423	1,566	1,521
C24	1,206	1,427	1,322
C25	1,884	1,869	2,237
C26	0,641	0,769	0,879
C27	1,737	1,873	1,886
C28	2,166	2,214	2,641
C29	1,425	0,945	1,028
C30	2,324	2,788	3,193
C31	1,894	1,932	2,059
C32	0,788	0,898	0,992
C33	2,330	2,739	4,090
Ukupno C	1,678	1,756	1,812

Izvor: Izrada autora.

- Gotovo sve djelatnosti (19 od 24) prerađivačke industrije mogu se smatrati neto izvoznicama jer su u 2012. imale odnos izvoza i uvoza veći od 1. Djelatnosti s najvećim omjerom su C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (32,22), s velikim povećanjem u odnosu na 2010., zatim C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala (4,91). Djelatnosti koje su u 2012. imale uvoz veći od izvoza su C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda, C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa (0,78), C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike (0,75), C26 Proizvodnja računala te elektroničkih optičkih proizvoda i C32 Ostala prerađivačka industrija (0,99).
- U promatranom razdoblju, dio djelatnosti smanjio je svoj omjer izvoza i uvoza, njih 8 od ukupno 24, među kojima se ističu C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, C15 Proizvodnja

kože i srodnih proizvoda i C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira. U razdoblju 2010. - 2012. status neto izvoznika pretvorio se u status neto uvoznika samo kod djelatnosti C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda.

- Međutim, na temelju odnosa izvoza i uvoza može se dobiti tek opći uvid u međunarodnu razmjenu prerađivačke industrije pa je potrebno je sagledati apsolutne vrijednosti neto izvoza pojedine djelatnosti i njihov doprinos ukupnom neto izvozu prerađivačke industrije.

Tablica 40. Trgovinska bilanca djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Trgovinska bilanca djelatnosti (HRK)		
	2010.	2011.	2012.
C10	18.857.164	159.587.929	-9.220.416
C11	35.775.610	-18.865.101	1.739.593
C12	296.884.148	108.771.105	135.864.826
C13	91.889.461	72.808.564	37.520.579
C14	939.799.573	886.334.014	1.578.993.546
C15	1.094.434.736	730.783.469	619.810.512
C16	1.304.410.002	1.533.157.168	1.756.738.034
C17	393.267.255	321.541.955	164.437.414
C18	-157.983.143	-110.851.143	-63.407.477
C19	6.872.077.151	9.857.836.363	8.981.996.682
C20	690.907.509	874.096.653	891.754.119
C21	1.237.526.521	918.278.343	1.225.654.565
C22	-149.700.231	-436.259.250	-394.444.875
C23	655.357.691	878.843.413	855.315.024
C24	310.589.993	810.723.801	570.620.322
C25	1.654.579.307	1.881.013.307	2.764.791.902
C26	-976.510.092	-514.417.465	-332.769.677
C27	1.983.600.146	2.051.704.432	1.952.351.001
C28	1.161.660.263	1.590.141.126	1.878.395.060
C29	319.752.248	-66.548.047	33.156.146
C30	2.635.559.375	1.927.112.764	1.878.257.684
C31	501.842.159	584.211.472	665.279.872
C32	-26.779.842	-12.723.879	-1.964.557
C33	304.889.530	432.562.272	432.011.860
Ukupno C	21.192.686.534	24.459.843.265	25.622.881.739

Izvor: Izrada autora.

- U razdoblju 2010. – 2011. dogodio se nagli skok izvoza prerađivačke industrije, a trend rasta (iako usporen) nastavio se i u 2012. Uslijed negativnih učinaka gospodarske krize mnoga poduzeća iz ove industrije okrenula su se izvozu zbog smanjivanja domaće potražnje. Nasuprot povećanju izvoza, poduzeća iz prerađivačke industrije nisu značajnije povećala uvoz. U tri promatrane godine uvoz se povećao za svega 400 milijuna kuna.
- Primjetno je i kako je neto izvoz prerađivačke industrije u stalnom porastu, s 21 milijarde kuna u 2010. godini na 25,6 milijardi u 2012. godini, što predstavlja porast od 20,9%. Neto izvozu prerađivačke industrije najviše pridonose djelatnosti C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, C27 Proizvodnja električne opreme, C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. i C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava.

- U ukupnom promatranom razdoblju djelatnosti C24 Proizvodnja metala, C14 Proizvodnja odjeće, C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme i C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. imale su najveći porast vrijednosti neto izvoza, dok su djelatnosti C11 Proizvodnja pića i C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica imale najveće smanjenje neto izvoza (s tim da su to djelatnosti koje relativno malo pridonose neto izvozu ukupne industrije).

Tablica 41. Udio izvoza djelatnosti u ukupnim prihodima te djelatnosti 2010. – 2012.

Šifra	Udio izvoza djelatnosti u ukupnim prihodima djelatnosti (%)		
	2010.	2011.	2012.
C10	13,87	15,36	15,51
C11	10,70	11,83	12,46
C12	30,11	26,29	25,60
C13	40,70	39,39	35,24
C14	53,91	58,83	61,13
C15	78,76	79,43	81,00
C16	43,39	45,04	47,63
C17	39,13	40,89	36,80
C18	4,62	6,51	8,28
C19	34,94	37,09	33,24
C20	52,03	50,14	45,06
C21	57,25	58,31	61,65
C22	29,55	26,28	27,93
C23	28,76	30,73	33,18
C24	61,67	62,82	49,84
C25	33,98	36,06	42,02
C26	29,77	31,79	41,27
C27	58,54	55,74	53,14
C28	47,18	52,33	52,47
C29	67,17	51,51	54,35
C30	54,44	29,18	31,60
C31	35,25	38,10	39,77
C32	12,94	13,47	24,75
C33	25,77	26,14	15,19
Ukupno C	34,89	34,70	34,54

Izvor: Izrada autora.

- Također su analizirani udjeli izvoza pojedine djelatnosti u ukupnim prihodima, pri čemu je namjera bila pokazati koliko prihoda djelatnosti ostvaruju izvozom. Može se vidjeti da ukupna prerađivačka industrija smanjuje udio izvoza u ukupnim prihodima s 34,89% u 2010. na 34,54%, što predstavlja neznatno smanjenje od tek 0,35 postotnih poena. Budući da ukupni prihodi prerađivačke industrije rastu, može se zaključiti da se djelatnosti te industrije počinju više okretati domaćem tržištu. Djelatnosti najviše usmjerene na domaće tržište su C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa (91,72%), C11 Proizvodnja pića (87,54%) i C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda (84,49%).
- S druge strane, djelatnosti C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda (81%), C14 Proizvodnja odjeće (61,13%), C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka (61,65%), C27 Proizvodnja električne opreme (53,14%), C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. (52,47%), i C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica (54,35%) ostvaruju više od polovice svojih prihoda na inozemnim tržištima.

- U ukupnom izvozu prerađivačke industrije u 2012. godini najveći udio ima djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda s visokih 16,21%, dok je na drugom mjestu C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda, sa skoro dvostruko manjim udjelom od 8,88%. S najmanjim udjelom sudjeluju djelatnosti C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa (0,41%) i C32 Ostala prerađivačka industrija (0,43%).

Tablica 42. Udio izvoza pojedine djelatnosti u ukupnom izvozu prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Udio izvoza djelatnosti u ukupnom izvozu promatrane industrije (%)		
	2010.	2011.	2012.
C10	7,73	8,58	8,88
C11	1,25	1,31	1,37
C12	1,11	0,83	0,79
C13	1,08	0,84	0,68
C14	3,70	3,98	4,05
C15	3,95	4,10	4,26
C16	3,24	3,37	3,86
C17	1,91	1,86	1,65
C18	0,24	0,33	0,41
C19	16,46	18,52	16,21
C20	7,32	6,89	5,59
C21	4,61	4,59	5,61
C22	2,53	1,94	2,04
C23	4,21	4,28	4,37
C24	3,47	4,77	4,10
C25	6,72	7,12	8,74
C26	3,32	3,01	4,24
C27	8,92	7,75	7,27
C28	4,12	5,10	5,29
C29	2,04	2,00	2,11
C30	8,82	5,29	4,78
C31	2,03	2,13	2,26
C32	0,19	0,20	0,43
C33	1,02	1,20	1,00
Ukupno C	100	100	100

Izvor: Izrada autora.

- RCA indeks predstavlja pokazatelj kojim se mjeri relativna usporedna prednost zemlje, pojedine industrije i djelatnosti. Ukoliko je RCA indeks veći od 1, smatra se da zemlja ostvaruje relativnu komparativnu prednost u promatranoj industriji/djelatnosti. U promatranom trogodišnjem razdoblju vrijednost RCA indeksa za ukupnu prerađivačku industriju raste s 0,869 u 2010. na 1,077 u 2012. Također se može primijetiti da 9 od 24 djelatnosti ostvaruje komparativne prednosti u 2012., među kojima se ističe djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda s najvišim RCA indeksom od 6,293.

Tablica 43. Relativne komparativne prednosti djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Relativne komparativne prednosti		
	2010.	2011.	2012.
C10	0,008	0,058	-0,003
C11	0,094	-0,044	0,004
C12	1,191	0,460	0,650
C13	0,296	0,291	0,183
C14	1,114	0,875	2,080
C15	1,260	0,661	0,532

C16	2,446	2,831	2,885
C17	0,836	0,637	0,348
C18	-1,355	-0,824	-0,439
C19	2,672	4,848	6,293
C20	0,333	0,444	0,593
C21	1,205	0,763	0,873
C22	-0,180	-0,584	-0,527
C23	0,592	0,787	0,759
C24	0,314	0,624	0,506
C25	1,063	1,098	1,459
C26	-0,748	-0,461	-0,233
C27	0,926	1,102	1,149
C28	1,297	1,395	1,760
C29	0,595	-0,100	0,050
C30	1,416	1,800	2,104
C31	1,072	1,157	1,309
C32	-0,399	-0,190	-0,015
C33	1,420	1,770	2,553
Ukupno C	0,869	0,989	1,077

Izvor: Izrada autora.

- Kao pokazatelj specijalizacije djelatnosti koristi se Grubell-Lloydov indeks (GL indeks), koji ukazuje na to odvija li se u djelatnosti međunarodna razmjena većinom s povezanim djelatnostima (intraindustrijska) ili s nesrodnim djelatnostima (interindustrijska). GL indeks poprima vrijednosti u intervalu od 0 do 1, pri čemu vrijednost 0 označava savršenu interindustrijsku razmjenu, a vrijednost 1 savršenu intraindustrijsku razmjenu.
- GL indeks prerađivačke industrije bilježi smanjenje vrijednosti s 0,747 u 2010. na 0,711 u 2012. Međutim, u svim je godinama bliži gornjoj graničnoj vrijednosti (1) što upućuje da se u prosjeku većina međunarodne razmjene ove industrije odvija s povezanim djelatnostima. Djelatnosti koje iskazuju savršenu (0,999) intraindustrijsku međunarodnu razmjenu su C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda i C11 Proizvodnja pića, dok s druge strane gotovo savršenu (0,06) interindustrijsku međunarodnu razmjenu ima djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda.

Tablica 44. Grubell-Lloydov indeks djelatnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Grubell-Lloydov indeks		
	2010.	2011.	2012.
C10	0,998	0,983	0,999
C11	0,972	0,988	0,999
C12	0,659	0,870	0,823
C13	0,912	0,917	0,950
C14	0,680	0,756	0,482
C15	0,641	0,814	0,854
C16	0,378	0,333	0,338
C17	0,756	0,821	0,904
C18	0,617	0,770	0,880
C19	0,338	0,119	0,060
C20	0,901	0,874	0,838
C21	0,656	0,786	0,764
C22	0,947	0,835	0,856
C23	0,825	0,780	0,793
C24	0,907	0,824	0,861

C25	0,693	0,697	0,618
C26	0,781	0,869	0,936
C27	0,731	0,696	0,693
C28	0,632	0,622	0,549
C29	0,825	0,972	0,986
C30	0,602	0,528	0,477
C31	0,691	0,682	0,654
C32	0,882	0,946	0,996
C33	0,601	0,535	0,393
Ukupno C	0,747	0,726	0,711

Izvor: Izrada autora.

Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti 2012.

- Tehnološka intenzivnost pojedine djelatnosti određuje se prema klasifikaciji tehnološke intenzivnosti OECD-a. OECD svrstava djelatnosti u 4 skupine: (1) visoka tehnološka intenzivnost (engl. *High Technology*), (2) srednje visoka tehnološka intenzivnost (engl. *Medium High Technology*), (3) srednje niska tehnološka intenzivnost (engl. *Medium Low Technology*) i (4) niska tehnološka intenzivnost (engl. *Low Technology*).
- Prema OECD-u, 2 od 24 pripadajuće djelatnosti prerađivačke industrije klasificiraju se kao visoko tehnološki intenzivne, 5 od 24 kao srednje visoko tehnološki intenzivne, 6 od 24 kao srednje nisko tehnološki intenzivne, dok je najveći broj djelatnosti, njih 11 od 24, klasificiran kao nisko tehnološki intenzivne.
- Kao visoko tehnološki intenzivne djelatnosti klasificirane su djelatnosti:
  - C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, i
  - C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda.
- Dvije navedene djelatnosti ostvarile su u 2012. godini 7,83% ukupne bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije i zapošljavale 10.006 osoba, odnosno 4,46% ukupnog broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.
- Srednje visoko tehnološki intenzivne djelatnosti su:
  - C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda,
  - C27 Proizvodnja električne opreme,
  - C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.,
  - C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, i
  - C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava.
- Prethodno navedene djelatnosti u 2012. ostvarile su 24,14% ukupne bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije i zapošljavale ukupno 41.595 osoba odnosno 18,53% ukupnog broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.
- Najveću bruto dodanu vrijednost u ovoj skupini djelatnosti ostvarila je djelatnost C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, a ujedno zapošljava i apsolutno i relativno gledano najveći broj zaposlenih. Isto tako, djelatnost C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava

iskazuje najveću produktivnost, s obzirom da je omjer ostvarene bruto dodane vrijednosti i broja zaposlenih najveći.⁵

- Srednje nisko tehnološki intenzivne djelatnosti su:
  - C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda,
  - C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike,
  - C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda,
  - C24 Proizvodnja metala,
  - C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, i
  - C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme.

- Navedene djelatnosti su u 2012. ostvarile 36,08% ukupne bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije i zapošljavale ukupno 62.758 osoba, odnosno 27,88% ukupnog broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.

- Djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda ostvaruje najveći omjer bruto dodane vrijednosti i broja zaposlenih, iskazujući time najveću proizvodnost u ovoj skupini djelatnosti. S druge strane, relativno nisku bruto dodanu vrijednost u odnosu na broj zaposlenih ostvaruje djelatnost C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme.

- Kao nisko tehnološki intenzivne djelatnosti klasificirane su:
  - C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda,
  - C11 Proizvodnja pića,
  - C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda,
  - C13 Proizvodnja tekstila,
  - C14 Proizvodnja odjeće,
  - C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda,
  - C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala,
  - C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira,
  - C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa,
  - C31 Proizvodnja namještaja,
  - C32 Ostala prerađivačka industrija.

- Navedene nisko tehnološki intenzivne djelatnosti su u 2012. ostvarile 31,95% ukupne bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije i zapošljavale 110.262 osobe, odnosno 49,13% ukupnog broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji.

- Najveću bruto dodanu vrijednost u ovoj skupini djelatnosti u 2012. ostvarila je djelatnost C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda u kojoj je ujedno bio najveći broj zaposlenih. S druge strane, ovdje je bitno naglasiti kako je omjer udjela bruto dodane vrijednosti i broja zaposlenih u ovoj djelatnosti na niskoj razini, dok se kao produktivne prema tom kriteriju u ovoj skupini djelatnosti ističu C11 Proizvodnja pića i C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda.

---

⁵ Podaci dobiveni iz financijskih izvještaja.

- Na razini cijele prerađivačke industrije, najveći udio bruto dodane vrijednosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. ostvarila je skupina djelatnosti klasificirana kao srednje nisko tehnološki intenzivna. S druge strane, najveći je udio zaposlenih u nisko tehnološki intenzivnim djelatnostima, a ova je skupina djelatnosti i najmanje produktivna.

Tablica 45. Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti 2012.

Struktura prerađivačke industrije prema tehnološkoj intenzivnosti (2012.)	BDV (HRK)	Udio BDV skupina djelatnosti u ukupnom BDV-u prerađivačke industrije	Broj zaposlenih	Udio u ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji
High Technology- visoka tehnološka intenzivnost				
C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka	2,121,205,262	4.64%	4,126	1.84%
C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	1,459,894,897	3.19%	5,88	2.62%
Ukupno visoka tehnološka intenzivnost	3,581,100,159	7.83%	10,006	4.46%
Medium High Technology - srednje visoka tehnološka intenzivnost				
C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	1,073,102,013	2.35%	7,18	3.20%
C27 Proizvodnja električne opreme	2,116,070,805	4.62%	8,973	4.00%
C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	1,743,157,518	3.81%	10,699	4.77%
C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	487,195,203	1.06%	2,967	1.32%
C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	5,625,971,913	12.30%	11,776	5.25%
Ukupno srednje visoka tehnološka intenzivnost	11,045,497,452	24.14%	41,595	18.53%
Medium Low Technology - srednje niska tehnološka intenzivnost				
C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	5,746,155,514	12.56%	8,825	3.93%
C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	908,903,357	1.99%	6,588	2.94%
C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	2,049,148,317	4.48%	10,146	4.52%
C24 Proizvodnja metala	1,193,334,794	2.61%	4,787	2.13%
C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	4,110,882,605	8.98%	26,95	12.01%
C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme	2,500,455,329	5.46%	5,282	2.35%
Ukupno srednje niska tehnološka intenzivnost	16,508,879,916	36.08%	62,578	27.88%
Low Technology - niska tehnološka intenzivnost				
C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda	6,426,279,587	14.04%	43,826	19.53%
C11 Proizvodnja pića	2,100,932,553	4.59%	6,027	2.69%
C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda	709,797,800	1.55%	734	0.33%
C13 Proizvodnja tekstila	321,503,095	0.70%	3,475	1.55%
C14 Proizvodnja odjeće	1,141,238,931	2.49%	15,275	6.81%

C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	530,253,848	1.16%	8,362	3.73%
C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala	1,064,899,693	2.33%	11,93	5.32%
C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira	339,870,598	0.74%	3,562	1.59%
C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	914,202,390	2.00%	5,892	2.63%
C31 Proizvodnja namještaja	805,591,297	1.76%	9,038	4.03%
C32 Ostala prerađivačka industrija	265,114,674	0.58%	2,141	0.95%
Ukupno niska tehnološka intenzivnost	14,619,684,466	31.95%	110,262	49.13%
Ukupno prerađivačka industrija	45,755,161,993	100%	224,441	100.00%

Izvor: Izrada autora.

Analiza proizvodnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

- Proizvodnost rada i kapitala promatra se s obzirom na njihov doprinos ostvarivanju bruto dodane vrijednosti u svakoj pojedinoj djelatnosti.
- U razdoblju 2010. – 2012., proizvodnost rada i kapitala za ukupnu prerađivačku industriju raste, s time da je kod proizvodnosti rada zabilježen manji pad od 2011. do 2012., dok je u istom razdoblju proizvodnost kapitala stagnirala.
- Proizvodnost rada porasla je sa 172.604 kune u 2010. na 203.863 kune u 2012., što predstavlja porast od 18,11%. Međutim, rezultat je to značajnog povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti u cjelokupnom razdoblju za 15,13%, ali i smanjenja broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji od 2,53%. Slično je i kod proizvodnosti kapitala koja u promatranom razdoblju bilježi porast od 18,14%. I ovdje je to razlog većeg povećanja bruto dodane vrijednosti, te istovremenog smanjenja vrijednosti dugotrajne materijalne imovine za 2,55%.
- U analizi koja obuhvaća djelatnosti ističe se posebice djelatnost C24 Proizvodnja metala čija je proizvodnost rada u razdoblju od 2010. do 2012. povećana za visokih 255,16%, odnosno za 2,55 puta. U ovoj djelatnosti došlo je do smanjenja broja zaposlenih za 12,12% i istovremenog povećanja bruto dodane vrijednosti za 212,12%. Nasuprot njoj, proizvodnost rada najviše se smanjila u djelatnosti C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira, za 21,92%. Bruto dodana vrijednost ove djelatnosti u trogodišnjem je razdoblju smanjena za visokih 32,38%, dok je istovremeno broj zaposlenih smanjen za 13,35%.
- U apsolutnim vrijednostima, gledano prema 2012. godini, najvišu proizvodnost rada ostvarila je djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda u iznosu od 967.027 kuna bruto dodane vrijednosti po zaposlenom. S druge strane, najmanju proizvodnost rada ostvarila je djelatnost C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda u vrijednosti od svega 63.412 kuna ostvarene bruto dodane vrijednosti po zaposlenom.
- Proizvodnost kapitala najviše se povećala u djelatnosti C24 Proizvodnja metala, i to za 266,37%. Uz već navedeno povećanje bruto dodane vrijednosti, ova djelatnost je istovremeno smanjila vrijednost kapitalne imovine za 14,81%. Dakle, ova djelatnost iskazala je vrlo visoku stopu rasta u proizvodnosti rada i kapitala. Najveći pad u proizvodnosti kapitala ostvaren je u djelatnosti C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda i to za 20,32% u promatranom trogodišnjem razdoblju.
- U apsolutnim vrijednostima, najveću proizvodnost kapitala u 2012. godini ostvarila je djelatnost C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda (2,35 kuna bruto dodane vrijednosti na svaku kunu kapitalne imovine), a najmanju proizvodnost kapitala ostvarila je djelatnost C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (0,27 kuna bruto dodane vrijednosti na svaku kunu kapitalne imovine).
- Proizvodnost kapitala manja je od 1 u gotovo svim djelatnostima osim u C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda. Dakle, samo ta djelatnost godišnje ostvaruje više dodane vrijednosti od vrijednosti njezine kapitalne imovine.

- Proizvodnost rada je u razdoblju 2010. – 2012. povećana u 16 od 24 djelatnosti, dok je broj zaposlenih povećan samo u 9 od 24 djelatnosti. Proizvodnost kapitala povećana je u 14 od 24 djelatnosti, a kapitalna imovina samo u 12 od 24 djelatnosti. Dakle, veći broj djelatnosti smanjio je broj zaposlenih od broja djelatnosti koje su povećale proizvodnost rada, kao što je i veći broj djelatnosti smanjio kapitalnu imovinu od broja djelatnosti koje su povećale produktivnost kapitala. Ranije je također istaknuto kako su ukupan broj zaposlenih i ukupna vrijednost kapitala smanjeni u promatranom razdoblju. Drugim riječima, povećanje proizvodnosti rada i kapitala značajnim je dijelom rezultat smanjenja imovine i broja zaposlenih.

Tablica 46. Proizvodnost rada i kapitala u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.

Šifra	Proizvodnost rada (HRK)			Promjena 2010. - 2012.	Šifra	Proizvodnost kapitala (HRK)			Promjena 2010. - 2012.
	2010.	2011.	2012.			2010.	2011.	2012.	
C10	143.916	158.384	146.632	1,89%	C10	0,47	0,49	0,46	-1,69%
C11	325.475	344.972	348.587	7,10%	C11	0,53	0,55	0,54	2,90%
C12	1.121.368	1.032.475	967.027	-13,76%	C12	0,77	0,66	0,70	-9,60%
C13	90.682	97.090	92.519	2,03%	C13	0,36	0,49	0,45	26,35%
C14	73.781	80.237	74.713	1,26%	C14	0,51	0,47	0,42	-16,84%
C15	70.848	85.164	63.412	-10,50%	C15	0,61	0,72	0,81	32,05%
C16	83.884	94.827	89.262	6,41%	C16	0,32	0,41	0,36	10,49%
C17	122.201	159.810	95.416	-21,92%	C17	0,32	0,45	0,32	2,49%
C18	161.117	154.426	155.160	-3,70%	C18	0,67	0,69	0,73	9,29%
C19	690.349	861.268	651.122	-5,68%	C19	0,34	0,41	0,33	-3,45%
C20	156.677	178.431	149.457	-4,61%	C20	0,32	0,32	0,26	-20,32%
C21	502.350	498.809	514.107	2,34%	C21	0,77	0,76	0,67	-13,23%
C22	131.192	134.989	137.963	5,16%	C22	0,43	0,50	0,46	6,85%
C23	190.870	200.170	201.966	5,81%	C23	0,27	0,27	0,27	-1,09%
C24	70.191	-85.836	249.287	255,16%	C24	0,13	-0,21	0,47	266,37%
C25	132.028	138.254	152.537	15,53%	C25	0,68	0,68	0,74	9,17%
C26	229.201	215.317	248.281	8,32%	C26	2,44	2,07	2,35	-3,61%
C27	221.061	243.013	235.826	6,68%	C27	0,88	0,97	0,92	4,42%
C28	146.476	162.829	162.927	11,23%	C28	0,73	0,82	0,82	13,04%
C29	151.102	197.458	164.205	8,67%	C29	0,45	0,50	0,47	4,64%
C30	167.887	512.540	477.749	184,57%	C30	0,89	3,01	2,52	184,81%
C31	96.163	92.900	89.134	-7,31%	C31	0,46	0,44	0,43	-7,55%
C32	121.556	129.878	123.827	1,87%	C32	0,69	0,65	0,66	-4,98%
C33	108.046	209.514	473.392	338,14%	C33	1,24	3,12	6,21	401,11%
Ukupno C	172.604	205.282	203.863	18,11%	Ukupno C	0,48	0,56	0,56	18,14%

Izvor: Izrada autora.

- Usporedba opremljenosti rada kapitalom i ostvarene bruto dodane vrijednosti po zaposlenome (proizvodnosti rada) za djelatnosti prerađivačke industrije u 2012. pokazuje kako je u gotovo svim djelatnostima primjetna viša razina opremljenosti kapitala radom od ostvarenog prihoda po zaposlenome, što ukazuje na činjenicu da u tim djelatnostima prosječan zaposlenik dugotrajnom materijalnom imovinom koju ima na raspolaganju stvara proporcionalno manje bruto dodane vrijednosti. Iznimka je djelatnost C24 Proizvodnja metala koja ima visoku proizvodnost rada i kapitala.

Tablica 47. Opremljenost rada kapitalom

Šifra	Opremljenost rada kapitalom (HRK)		
	2010.	2011.	2012.
C10	372.892	403.285	409.944
C11	671.862	735.687	734.702
C12	1.340.832	1.453.929	1.298.875
C13	255.908	167.734	176.022
C14	148.103	170.815	170.612
C15	115.034	103.569	72.808
C16	126.968	121.212	123.921
C17	412.239	366.417	271.955
C18	164.421	181.207	163.601
C19	3.692.508	4.505.979	5.149.824
C20	620.210	628.898	400.062
C21	638.293	713.340	797.822
C22	199.389	164.896	168.569
C23	687.230	687.205	697.050
C24	28.350	-67.471	128.841
C25	168.041	188.976	200.915
C26	480.295	467.582	427.716
C27	288.137	270.606	279.636
C28	197.921	203.129	193.240
C29	477.449	508.779	538.686
C30	-245.055	-213.501	70.194
C31	216.129	209.485	171.450
C32	183.808	197.703	190.999
C33	-98.022	-121.844	51.482
Ukupno C	363.263	364.796	363.171

Izvor: Izrada autora.

- Prosječni jedinični trošak rada cjelokupne prerađivačke industrije u 2012. iznosi 0,45 kuna, odnosno 45% ostvarene bruto dodane vrijednosti. To predstavlja smanjenje u odnosu na 2010. za 0,70 kuna. Većina djelatnosti (njih 18 od 24) ima jedinični trošak rada jednak ili veći od prosjeka industrije.

Tablica 48. Jedinični trošak rada u prerađivačkoj industriji 2010. – 2012.

Šifra	Jedinični trošak rada (HRK)		
	2010.	2011.	2012.
C10	0,58	0,53	0,57
C11	0,40	0,38	0,38
C12	0,16	0,16	0,16
C13	0,66	0,64	0,64
C14	0,70	0,65	0,71
C15	0,77	0,65	0,81
C16	0,70	0,61	0,65
C17	0,67	0,55	0,92

C18	0,57	0,59	0,58
C19	0,25	0,20	0,25
C20	0,62	0,57	0,68
C21	0,39	0,40	0,37
C22	0,58	0,55	0,54
C23	0,54	0,50	0,50
C24	1,25	-1,05	0,36
C25	0,62	0,61	0,57
C26	0,61	0,64	0,61
C27	0,56	0,53	0,54
C28	0,63	0,58	0,59
C29	0,61	0,51	0,60
C30	0,61	0,17	0,22
C31	0,65	0,67	0,70
C32	0,61	0,58	0,57
C33	0,83	0,44	0,20
Ukupno C	0,53	0,44	0,45

Izvor: Izrada autora.

- Potrebno je napomenuti da u odnosu na sve ostale troškove, troškovi rada u prerađivačkoj industriji nisu prevladavajući čimbenik u proizvodnji pa se ne može tvrditi da troškovi rada i višak zaposlenih opterećuju proizvodnju.

Analiza likvidnosti prerađivačke industrije 2010. – 2012.

- U nastavku je prikazan izabrani pokazatelj koeficijenta tekuće likvidnosti po djelatnostima za razdoblje 2010. – 2012. godine.
- Koeficijent tekuće likvidnosti temeljni je pokazatelj likvidnosti zbog toga što u odnos stavlja kratkotrajnu imovinu i kratkoročne obveze, odnosno pokazuje jesu li kratkoročne obveze pokrivene likvidnom imovinom i koliko puta je likvidna imovina veća od kratkoročnih obveza (ili manja).
- Koeficijent tekuće likvidnosti prerađivačke industrije u svim promatranim godinama bio je gotovo jednak, i iznosi 1,12. To znači da je kratkotrajna imovina veća od kratkoročnih obveza industrije, što se može smatrati relativno dobrim pokazateljem. U 2012. najveći koeficijent tekuće likvidnosti ostvaruju djelatnosti C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka (2,48) i C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda (2,35), dok se problemi platežne sposobnosti mogu javiti u djelatnostima C11 Proizvodnja pića, C14 Proizvodnja odjeće, C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda, C24 Proizvodnja metala, C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica i C31 Proizvodnja namještaja, kojima je promatrani koeficijent manji

od 1 (dakle kratkotrajna imovina ne može pokriti vrijednost kratkoročnih obveza). Najveće poboljšanje koeficijenta tekuće likvidnosti zamjetno je kod djelatnosti C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda, kojoj je promatrani koeficijent porastao s 1,45 u 2010. na 1,79 u 2012. (+23,45%).

Tablica 49. Koeficijent tekuće likvidnosti po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Koeficijent tekuće likvidnosti		
	2010.	2011.	2012.
C10	1,24	1,19	1,16
C11	0,96	0,86	0,87
C12	2,66	2,34	2,35
C13	1,35	1,26	1,19
C14	1,04	1,05	0,92
C15	1,45	1,63	1,79
C16	1,01	1,07	1,01
C17	1,08	1,32	1,19
C18	1,18	1,18	1,18
C19	0,96	1,05	0,85
C20	1,05	0,98	0,78
C21	3,14	1,94	2,48
C22	1,05	1,08	1,02
C23	1,22	1,26	1,19
C24	0,48	0,68	0,53
C25	1,10	1,18	1,17
C26	1,93	1,83	1,65
C27	1,98	1,98	1,86
C28	1,08	1,16	1,08
C29	0,93	0,85	0,84
C30	0,54	0,78	0,95
C31	1,27	1,02	0,86
C32	1,54	1,57	1,47
C33	0,92	0,94	1,25
Ukupno C	1,12	1,13	1,12

Izvor: Izrada autora.

Analiza zaduženosti prerađivačke industrije 2010. – 2012. godine

- Koeficijent zaduženosti prerađivačke industrije u promatranom razdoblju varira, no sveukupno se u 2012. smanjio u odnosu na 2010. godinu. To ukazuje na porast stabilnosti i sigurnosti financiranja poslovanja poduzeća prerađivačke industrije.
- Većina djelatnosti (17 od ukupno 24) u 2012. ima koeficijent zaduženosti veći od prosjeka industrije, a među njima se najviše ističe C24 Proizvodnja metala (0,83) koja preko 80% svojih aktivnosti financira tuđim sredstvima. Ipak, to predstavlja značajan pomak u odnosu na prethodne godine kada je zaduženost (iskazana ovim pokazateljem) bila preko 100%. Kako u 2012. ova djelatnost pokazuje izuzetno profitabilno poslovanje (C24: ROA 8,31%, ROE 69,52%), ovakav udio ukupnih obveza u ukupnoj pasivi ne treba se uzimati kao negativan pokazatelj poslovanja. Najveće smanjenje koeficijenta zaduženosti u promatranom razdoblju imala je djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda s 0,49 u 2010. na

0,33 u 2012. (-32,65%), dok je najveće povećanje koeficijenta zaduženosti u istom razdoblju zabilježeno u djelatnosti C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka s 0,22 u 2010. na 0,49 u 2012. (122,73%).

- Djelatnosti C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda i C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda u financiranju svojih aktivnosti najviše koriste vlastita sredstva s udjelima od 72%, odnosno 67%.

Tablica 50. Koeficijent zaduženosti po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Koeficijent zaduženosti		
	2010.	2011.	2012.
C10	0,54	0,56	0,57
C11	0,57	0,60	0,62
C12	0,23	0,27	0,28
C13	0,58	0,65	0,66
C14	0,61	0,62	0,64
C15	0,49	0,44	0,45
C16	0,74	0,74	0,75
C17	0,59	0,53	0,60
C18	0,67	0,66	0,68
C19	0,49	0,43	0,33
C20	0,52	0,57	0,67
C21	0,22	0,58	0,49
C22	0,69	0,69	0,73
C23	0,50	0,54	0,52
C24	0,93	1,00	0,83
C25	0,65	0,64	0,64
C26	0,45	0,47	0,53
C27	0,41	0,37	0,41
C28	0,69	0,68	0,71
C29	0,64	0,67	0,66
C30	1,31	1,14	0,81
C31	0,56	0,59	0,68
C32	0,63	0,62	0,65
C33	1,43	1,43	0,69
Ukupno C	0,58	0,61	0,56

Izvor: Izrada autora.

- Sposobnost podmirivanja kamata prerađivačke industrije može se provjeriti pomoću pokazatelja pokrića troškova kamata operativnim zaradama. Navedeni pokazatelj je u promatranom razdoblju u porastu, što pokazuje sigurnost poslovanja ove industrije. U 2012., operativna zarada djelatnosti prerađivačke industrije u prosjeku je 7,74 puta veća od troška kamata po dugovima. Tek kod jedne djelatnosti ovaj je pokazatelj negativan (-4,30), a to je C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira koja ostvaruje negativnu operativnu zaradu zbog čega ne može pokriti trošak kamata. U problemima bi se mogle naći i djelatnosti C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (0,58), C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda (0,95) i C31 Proizvodnja namještaja (1,74), koje imaju nizak odnos operativne zarade i troškova kamata, a koji u promatranim godinama ima negativnu tendenciju.
- S visokim pokrićem troškova kamata operativnom zaradom izdvajaju se djelatnosti C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (24,54) i C12 Proizvodnja duhanskih

proizvoda (22,74). Djelatnosti C19 i C12 pretežno koriste vlastita sredstva u financiranju svojih poslovnih aktivnosti pa su im i troškovi kamata niski.

- U gotovo svim godinama i u gotovo svim djelatnostima kratkoročne obveze su nadmašivale dugoročne obveze. Samo je djelatnost C21 Proizvodnja farmaceutskih proizvoda, i to ne u svim promatranim godinama, imala veći iznos dugoročnog od kratkoročnog duga. Ovaj podatak izuzetno je važan za politiku financiranja i potpore prerađivačkoj industriji, kao i za moguće poticanje pri kreditiranju.

Tablica 51. Pokriće troškova kamata operativnom zaradom po djelatnostima prerađivačke industrije 2010. – 2012.

Šifra	Pokriće troškova kamata operativnom zaradom		
	2010.	2011.	2012.
C10	3,96	4,96	4,84
C11	4,26	5,61	6,22
C12	34,38	27,41	22,74
C13	4,16	4,00	3,15
C14	2,15	4,13	2,02
C15	1,94	9,65	0,95
C16	1,44	3,37	2,41
C17	4,64	4,32	-4,30
C18	4,65	5,69	6,48
C19	12,24	28,89	24,54
C20	1,07	1,25	0,58
C21	16,28	6,49	8,68
C22	3,18	3,63	5,54
C23	2,57	2,96	2,95
C24	-2,49	-9,29	6,79
C25	4,32	5,96	7,77
C26	5,76	5,42	6,92
C27	6,76	10,23	11,16
C28	4,56	6,76	5,36
C29	3,69	3,62	2,65
C30	0,65	12,28	20,68
C31	2,02	2,29	1,74
C32	5,16	5,46	6,40
C33	0,15	2,29	53,08
Ukupno C	4,01	6,40	7,74

Izvor: Izrada autora.

Analiza bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije 2004. – 2012. godine

- U ovom dijelu analize promatra se računovodstvena bruto dodana vrijednost (BDV) koja je za industriju i svaku djelatnost izračunata kao zbroj sljedećih kategorija bilance i računa dobiti i gubitka: troškovi osoblja i naknade zaposlenima, amortizacija, financijski rashodi te razlika dobiti i gubitka prije oporezivanja.
- U razdoblju 2004. – 2012. povećanje apsolutne vrijednosti ostvarene bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije iznosilo je 22,76%. Međutim, promatrano po godinama, najveća vrijednost prije gospodarske krize ostvarena je u 2008. godini u iznosu od 46,25 milijardi kuna. Nakon toga slijedi pad te ponovni oporavak u 2011., iako se ne može tvrditi da je došlo do preokreta trenda upravo zbog ponovnog smanjenja u 2012.

Tablica 52. Bruto dodane vrijednosti djelatnosti prerađivačke industrije 2004. – 2012.

Šifra	Apsolutne vrijednosti BDV-a po djelatnostima (HRK)								
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
C10	6.448.416.000	6.748.872.000	7.352.362.000	7.529.540.000	8.059.151.000	8.100.183.000	6.265.519.541	6.817.467.256	6.426.279.587
C11	1.612.357.000	1.701.641.000	1.853.803.000	1.898.476.000	2.087.458.000	2.176.123.000	2.117.217.935	2.145.033.672	2.100.932.553
C12	908.316.000	898.465.000	905.111.000	1.016.922.000	1.084.803.000	795.395.000	807.385.173	729.959.522	709.797.800
C13	475.650.000	472.366.000	509.410.000	562.427.000	559.272.000	461.066.000	378.959.024	353.698.355	321.503.095
C14	1.819.884.000	1.796.814.000	1.739.227.000	1.722.551.000	1.777.287.000	1.642.086.000	1.269.554.524	1.335.617.584	1.141.238.931
C15	524.860.000	524.105.000	624.477.000	669.285.000	652.183.000	545.648.000	584.992.952	671.261.225	530.253.848
C16	1.223.624.000	1.248.623.000	1.287.750.000	1.601.932.000	1.626.874.000	1.394.320.000	948.312.502	1.066.515.393	1.064.899.693
C17	791.499.000	809.819.000	754.057.000	885.831.000	963.539.000	738.466.000	502.612.340	589.858.739	339.870.598
C18	994.889.000	967.263.000	1.010.447.000	1.191.750.000	1.247.749.000	1.134.053.000	959.772.651	905.707.576	914.202.390
C19	3.930.631.000	3.944.163.000	3.623.353.000	4.049.272.000	2.922.625.000	4.049.231.000	6.795.108.097	7.664.423.411	5.746.155.514
C20	1.247.278.000	1.358.366.000	1.123.574.000	1.323.635.000	1.464.611.000	1.340.633.000	1.168.026.921	1.346.438.966	1.073.102.013
C21	1.627.057.000	1.771.970.000	1.465.686.000	1.726.663.000	1.910.565.000	1.832.890.000	1.932.539.541	1.963.812.475	2.121.205.262
C22	949.935.000	1.004.518.000	1.113.369.000	1.263.301.000	1.385.277.000	1.379.092.000	977.247.618	927.107.545	908.903.357
C23	2.873.134.000	2.902.989.000	3.188.123.000	3.611.574.000	3.673.913.000	3.057.746.000	2.048.803.650	2.107.789.537	2.049.148.317
C24	450.383.000	615.999.000	770.804.000	855.801.000	812.998.000	584.527.000	382.328.294	-473.299.539	1.193.334.794
C25	2.982.376.000	3.078.752.000	3.698.478.000	4.296.652.000	4.703.442.000	4.401.286.000	3.392.197.640	3.562.257.066	4.110.882.605
C26	1.377.834.000	1.341.249.000	1.548.326.000	1.774.631.000	1.863.294.000	1.649.447.000	1.392.623.979	1.320.756.233	1.459.894.897
C27	1.650.404.000	1.700.100.000	1.935.330.000	2.050.289.000	2.470.812.000	2.373.047.000	2.133.678.259	2.163.298.375	2.116.070.805
C28	1.629.858.000	1.669.356.000	1.837.245.000	2.085.840.000	1.927.752.000	1.657.223.000	1.489.370.183	1.710.026.999	1.743.157.518
C29	368.321.000	434.606.000	456.191.000	486.825.000	530.690.000	468.483.000	462.976.739	547.353.133	487.195.203
C30	1.478.314.000	1.515.277.000	1.690.806.000	1.650.037.000	1.801.517.000	1.672.447.000	1.909.882.359	6.666.609.417	5.625.971.913
C31	969.066.000	990.213.000	1.061.589.000	1.233.822.000	1.231.245.000	1.036.273.000	906.334.588	849.105.819	805.591.297
C32	378.562.000	386.823.000	414.706.000	481.988.000	480.981.000	447.633.000	239.343.628	257.029.282	265.114.674
C33	557.773.000	700.930.000	691.588.000	934.544.000	1.110.070.000	939.482.000	678.528.777	1.203.449.369	2.500.455.329
Ukupno C	37.270.421.000	38.583.279.000	40.655.812.000	44.903.588.000	46.348.108.000	43.876.780.000	39.743.316.915	46.431.277.410	45.755.161.993

Izvor: podaci DZS-a do 2009.; izračun autora prema godišnjim financijskim izvještajima poduzeća od FINA-e za razdoblje 2010. – 2012.

Tablica 53. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije 2004. – 2012.

Šifra	Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije (%)								
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
C10	17,30	17,49	18,08	16,77	17,39	18,46	15,76	14,68	14,04
C11	4,33	4,41	4,56	4,23	4,50	4,96	5,33	4,62	4,59
C12	2,44	2,33	2,23	2,26	2,34	1,81	2,03	1,57	1,55
C13	1,28	1,22	1,25	1,25	1,21	1,05	0,95	0,76	0,70
C14	4,88	4,66	4,28	3,84	3,83	3,74	3,19	2,88	2,49
C15	1,41	1,36	1,54	1,49	1,41	1,24	1,47	1,45	1,16
C16	3,28	3,24	3,17	3,57	3,51	3,18	2,39	2,30	2,33
C17	2,12	2,10	1,85	1,97	2,08	1,68	1,26	1,27	0,74
C18	2,67	2,51	2,49	2,65	2,69	2,58	2,41	1,95	2,00
C19	10,55	10,22	8,91	9,02	6,31	9,23	17,10	16,51	12,56
C20	3,35	3,52	2,76	2,95	3,16	3,06	2,94	2,90	2,35
C21	4,37	4,59	3,61	3,85	4,12	4,18	4,86	4,23	4,64
C22	2,55	2,60	2,74	2,81	2,99	3,14	2,46	2,00	1,99
C23	7,71	7,52	7,84	8,04	7,93	6,97	5,16	4,54	4,48
C24	1,21	1,60	1,90	1,91	1,75	1,33	0,96	-1,02	2,61
C25	8,00	7,98	9,10	9,57	10,15	10,03	8,54	7,67	8,98
C26	3,70	3,48	3,81	3,95	4,02	3,76	3,50	2,84	3,19
C27	4,43	4,41	4,76	4,57	5,33	5,41	5,37	4,66	4,62
C28	4,37	4,33	4,52	4,65	4,16	3,78	3,75	3,68	3,81
C29	0,99	1,13	1,12	1,08	1,15	1,07	1,16	1,18	1,06
C30	3,97	3,93	4,16	3,67	3,89	3,81	4,81	14,36	12,30
C31	2,60	2,57	2,61	2,75	2,66	2,36	2,28	1,83	1,76
C32	1,02	1,00	1,02	1,07	1,04	1,02	0,60	0,55	0,58
C33	1,50	1,82	1,70	2,08	2,40	2,14	1,71	2,59	5,46
Ukupno C (%)	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ukupno C (HRK)	37.270.421.000	38.583.279.000	40.655.812.000	44.903.588.000	46.348.108.000	43.876.780.000	39.743.316.915	46.431.277.410	45.755.161.993

Izvor: DZS do 2009.; izrada autora; razdoblje 2010. – 2012.

- Najveći udio bruto dodane vrijednosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. ostvaruje djelatnost C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda (udio od 14,04% u 2012.), a slijedi je djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (udio od 12,56% u 2012.). U navedenim djelatnostima primjetan je pad udjela bruto dodane vrijednosti u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije. S druge strane, s najmanjim udjelom bruto dodane vrijednosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije izdvaja se djelatnost C32 Ostala prerađivačka industrija (udio od 0,58% u 2012.). Isto tako, s udjelom manjim od 1% ističu se djelatnosti C13 Proizvodnja tekstila i C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira.
- U razdoblju 2004. – 2012. zamjetan je pad udjela najveće djelatnosti C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda sa 17,30% na 14,04%, dok su se udjeli ostalih djelatnosti raznoliko mijenjali tijekom godina. No osim djelatnosti C10 Proizvodnje prehrambenih proizvoda, ukupna struktura domaće prerađivačke industrije po doprinosu bruto dodanoj vrijednosti nije se mnogo mijenjala tijekom godina, što znači da je struktura i doprinos djelatnosti ostao onakav kakav je stvoren početkom dvijetisućite godine.
- Od pripadajućih djelatnosti prerađivačke industrije najveći udio BDV-a u ukupnom BDV-u gospodarstva u 2012. ima djelatnost C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda (udio od 2,29%). U godinama do 2010. najveći udio opet čini C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda, a s obzirom da je apsolutna vrijednost ostvarenog BDV-a u 2012. ponovno najveća kod djelatnosti C10, njezin doprinos prerađivačkoj industriji vjerojatno će i dalje biti najveći.
- Uspoređujući bruto dodanu vrijednost hrvatske prerađivačke industrije i ukupnu ostvarenu bruto dodanu vrijednost prerađivačke industrije EU28 zemalja, vidljivo je da Hrvatska čini neznatan udio, manji od 0,7%. Štoviše, udio joj naglo opada od 2008. nadalje, naročito ulaskom u gospodarsku krizu.
- Koristeći podatke Eurostata za analizu udjela BDV-a u bruto domaćem proizvodu, pokazalo se da je Hrvatska nešto ispod europskog prosjeka u svim promatranim godinama. Zamjetno je smanjenje doprinosa prerađivačke industrije BDP-u u cijeloj eurozoni, a isti trend prisutan je i u Hrvatskoj. Radi se o nastavku deindustrijalizacije, s time da udio prerađivačke industrije u BDP-u pada brže u Hrvatskoj nego u EU27. Dakako, postoje razlike od zemlje do zemlje. Udio BDV-a hrvatske prerađivačke industrije u ukupnom bruto domaćem proizvodu sličan je Belgiji, Estoniji i Italiji. Slični omjeri prisutni su u svim promatranim godinama.
- Ako se udio BDV-a prerađivačke industrije u ukupnom BDP-u promatra kao pokazatelj industrijalizacije, onda su na prvom mjestu Slovenija i Slovačka s udjelima većima od 20%.
- Hrvatska prerađivačka industrija, prema podacima Eurostata iz 2010., ima veću ostvarenu bruto dodanu vrijednost od Bugarske, Estonije, Cipra, Latvije, Litve, Luksemburga te Slovenije.

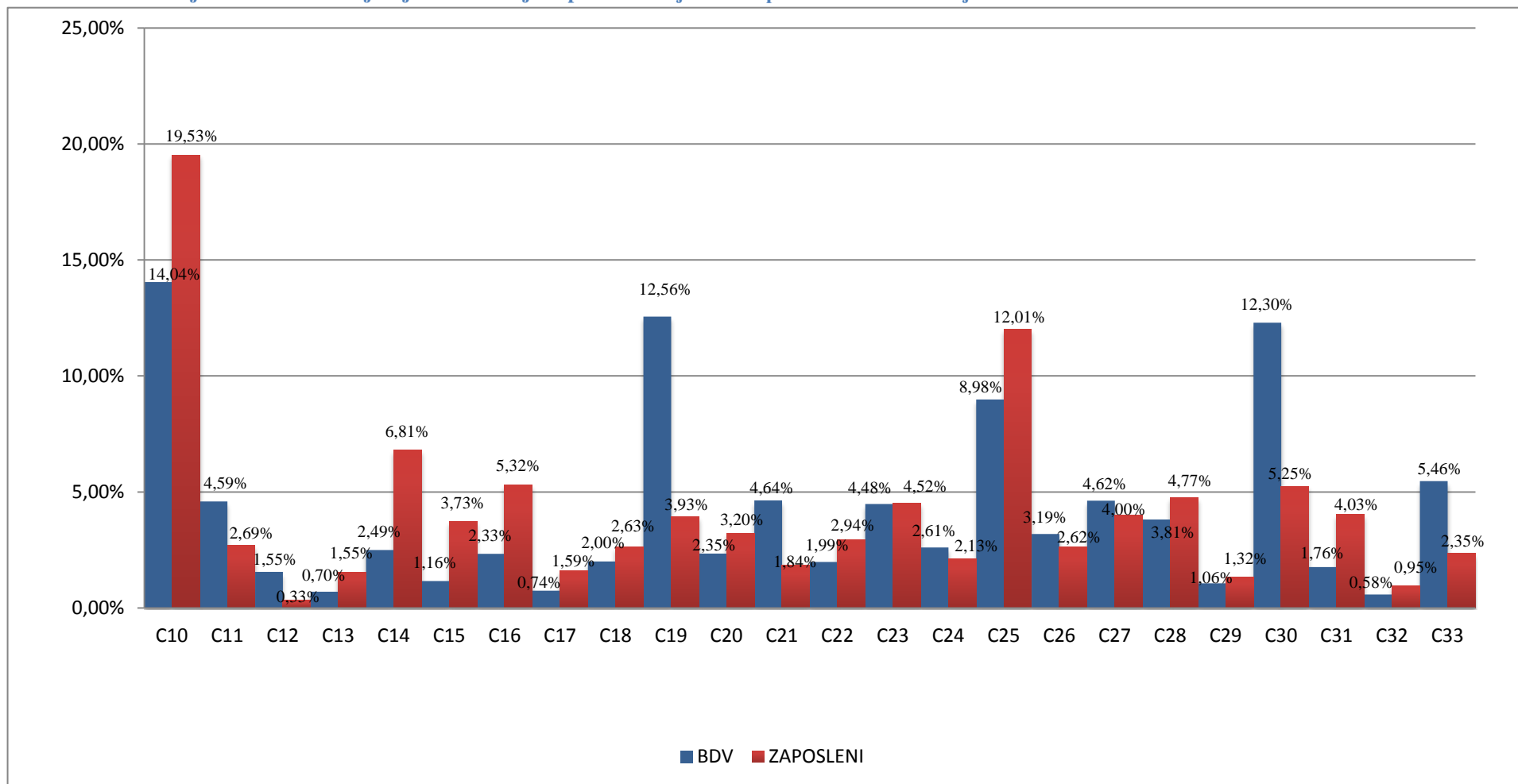
Tablica 54. Udio bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u bruto domaćem proizvodu EU27 zemalja i Hrvatske 2004. – 2012.

	Udio bruto dodane vrijednosti u bruto domaćem proizvodu (%)								
	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Hrvatska (DZS do 2009., izračun autora za razdoblje 2010. – 2012.)	15,06	14,47	13,97	14,11	13,50	13,35	12,15	13,90	13,86
Hrvatska (EUROSTAT)	15,06	14,47	13,97	14,11	13,50	13,35	13,63	/	/
Belgija	15,07	14,82	14,42	14,13	13,37	11,99	12,29	/	/
Bugarska	/	/	13,67	14,62	12,82	13,29	12,52	/	/
Češka	22,80	23,01	23,17	23,16	21,99	20,34	20,74	/	/
Danska	11,80	11,45	11,46	11,43	10,98	10,12	9,81	/	/
Njemačka	/	/	/	/	19,89	17,43	18,54	/	/
Estonija	14,79	14,64	14,47	14,00	13,98	12,31	13,91	/	/
Irska	19,61	17,56	16,75	16,87	16,61	19,49	19,39	/	/
Grčka	/	8,51	8,44	8,19	7,82	7,89	8,74	/	/
Španjolska	/	/	/	/	12,64	11,32	11,83	/	/
Francuska	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Italija	16,30	16,00	16,06	16,42	15,86	14,26	14,47	/	/
Cipar	8,01	7,57	6,84	6,39	6,06	5,98	5,71	/	/
Latvija	/	11,41	10,65	10,31	9,69	9,79	11,94	/	/
Litva	18,07	18,20	17,47	15,92	15,69	15,15	17,01	/	/
Luksemburg	8,52	7,89	7,11	7,94	7,06	4,76	5,09	/	/
Mađarska	18,91	19,16	19,70	18,93	18,39	17,00	18,59	/	/
Malta	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Nizozemska	/	/	/	11,79	11,39	10,47	11,09	/	/
Austrija	17,17	17,32	17,63	18,05	17,25	16,08	16,69	/	/
Poljska	/	/	/	/	/	/	/	/	/
Portugal	13,08	12,60	12,28	12,14	11,89	11,12	11,70	/	/
Rumunjska	/	/	/	/	19,62	19,79	21,61	/	/
Slovenija	20,98	20,15	20,00	19,89	18,74	16,42	16,72	/	/
Slovačka	20,82	20,73	21,02	20,91	20,35	16,20	18,59	/	/
Finska	19,83	19,52	20,09	20,39	18,83	14,62	15,18	/	/
Ujedinjeno Kraljevstvo	10,30	10,45	10,15	9,87	9,39	9,33	9,54	/	/
Švedska	16,95	16,90	16,79	16,72	15,02	13,46	14,81	/	/
PROSJEK EU 27	16,00	15,12	14,86	14,64	14,35	13,28	14,00	/	/

Izvor: DZS do 2009.; izrada autora prema podacima FINA-e za razdoblje 2010. – 2012.

- U 2012. godini 9 od 24 djelatnosti ostvaruje veći udio u stvaranju bruto dodane vrijednosti od svog udjela u broju zaposlenih u hrvatskoj prerađivačkoj industriji. Radi se o sljedećim djelatnostima: C11 Proizvodnja pića, C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, C19 Proizvodnja koksa i naftnih proizvoda, C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, C24 Proizvodnja metala, C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, i C27 Proizvodnja električne opreme. Posebno se ovdje izdvaja djelatnost C19 Proizvodnja koksa i naftnih proizvoda, koja prema navedenom kriteriju iskazuje najveću proizvodnost. Uzimajući u obzir činjenicu da su plaće i naknade zaposlenima glavna sastavnica bruto dodane vrijednosti, spomenutih 9 djelatnosti može se smatrati znatno uspješnijima od ostatka industrije.
- Zabrinjava činjenica kako preostalih 15 pripadajućih djelatnosti ima manji udio u bruto dodanoj vrijednosti od udjela u broju zaposlenih u cjelokupnoj prerađivačkoj industriji.
- Najveći udio u stvaranju bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. imaju troškovi osoblja i naknade zaposlenima (51,56%), dok razlika dobiti i gubitka prije oporezivanja čini 20,06% BDV-a, amortizacija 16,37%, a financijski rashodi 12,01%.

Slika 22. Udjeli u bruto dodanoj vrijednosti i broju zaposlenih u djelatnosti prerađivačke industrije 2012.

Izvor: Izrada autora.

Analiza prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.

- U ovom dijelu analize prerađivačke industrije analizira se struktura prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja u 2012. Kao kriterij razlikovanja prema veličini poduzeća uzimaju se kriteriji uređeni Zakonom o računovodstvu.
- Od ukupnog broja poduzeća, 95,49% čine mala poduzeća (11.041 poduzeće), 3,51% srednja poduzeća (406 poduzeća) i 0,99% velika poduzeća (115 poduzeća).
- Iako je velikih poduzeća brojčano neusporedivo manje, ona zapošljavaju samo 8,82% manje osoba od malih poduzeća. Stoga je značaj velikih poduzeća za prerađivačku industriju izniman – 115 velikih poduzeća zapošljava 81.433 osobe, odnosno 36,28% svih zaposlenih u prerađivačkoj industriji.

Tablica 55. Struktura prerađivačke industrije prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.

Veličina	Mala poduzeća	Srednja poduzeća	Velika poduzeća	Ukupno prerađivačka industrija
Broj poduzeća	11.041	406	115	11.562
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	95.49%	3.51%	0.99%	100%
Broj zaposlenih	89.314	53.94	81.433	224.441
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	39.79%	23.92%	36.28%	100%
Ukupna aktiva (HRK)	45.972.491.542	38.229.628.516	105.138.848.084	189.340.968.142
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	24.28%	20.19%	55.53%	100%
Ukupni prihod (HRK)	34.751.527.477	30.422.566.132	100.347.285.040	165.521.378.649
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	21.00%	18.38%	60.62%	100%
Dobit nakon poreza (HRK)	1.670.718.758	1.528.675.388	11.496.227.900	14.695.622.046
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	11.37%	10.40%	78.23%	100%
Gubitak nakon poreza (HRK)	2.083.104.270	1.435.738.806	3.046.173.264	6.565.016.340
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	31.73%	21.87%	46.40%	100%
Izvoz (HRK)	7.160.429.081	11.716.603.257	38.293.093.048	57.170.125.386
Udio u ukupnoj prerađivačkoj industriji	12.52%	20.49%	66.98%	100%

Izvor: Izrada autora.

- Udio velikih poduzeća u ostalim odabranim pokazateljima veći je od udjela malih poduzeća u istim kategorijama, gdje je udio velikih poduzeća veći i od udjela malih i srednjih poduzeća zajedno, a radi se o odabranim kategorijama aktive, ukupnog prihoda te dobiti nakon poreza i izvoza prerađivačke industrije.

- Ovdje se posebno ističu tri pokazatelja – ukupni prihodi, dobit nakon poreza i izvoz (prihodi od prodaje u inozemstvu). Velika poduzeća ostvaruju gotovo tri puta veće ukupne prihode od malih poduzeća, sedam puta veću dobit nakon poreza od malih poduzeća i pet puta veći izvoz od malih poduzeća.
- Bez obzira na prethodno navedene zaključke, značaj malih (i srednjih poduzeća) nije upitan. S ukupnim brojem zaposlenih od 142.998 osoba, čine gotovo 10% svih zaposlenih u RH, a isto tako su često upravo mala (i srednja) poduzeća izvor novog zapošljavanja, samozapošljavanja kao i razvoja inovativnih i inventivnih proizvoda i usluga.
- Prema udjelu u broju zaposlenih izdvajaju se sljedeće djelatnosti:
  - Djelatnost C11 Proizvodnja pića, u kojoj 60,36% svih zaposlenih radi u velikim poduzećima.
  - Djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, u kojoj 71,39% svih zaposlenih radi u velikim poduzećima.
  - Djelatnost C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala, u kojoj 63,41% svih zaposlenih radi u malim poduzećima.
  - Djelatnost C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa, u kojoj 58,08% svih zaposlenih radi u malim poduzećima.
  - Djelatnost C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, u kojoj 99,39% svih zaposlenih radi u velikim poduzećima (prevladava poduzeće INA – Industrija nafte d.d.).
  - Djelatnost C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda, u kojoj 84,32% svih zaposlenih radi u velikim poduzećima.
  - Djelatnost C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, u kojoj 72,30% svih zaposlenih radi u malim poduzećima.
  - Djelatnost C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, u kojoj 68,99% svih zaposlenih radi u velikim poduzećima.
- Prema udjelu u ukupnim prihodima izdvajaju se sljedeće djelatnosti:
  - Djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, u kojoj 83,34% ukupnih prihoda ostvaruju velika poduzeća.
  - Djelatnost C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala, u kojoj 55,67% ukupnih prihoda ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira, u kojoj 39,28% ukupnih prihoda ostvaruju srednja poduzeća.
  - Djelatnost C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa, u kojoj 47,64% ukupnih prihoda ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, u kojoj 89,34% ukupnih prihoda ostvaruju velika poduzeća (prevladava poduzeće Pliva Hrvatska d.o.o.).
  - Djelatnost C22 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, u kojoj 57,39% ukupnih prihoda ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, u kojoj 79,94% ukupnih prihoda ostvaruju velika poduzeća.

- Djelatnost C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, u kojoj 88,03% ukupnih prihoda ostvaruju velika poduzeća (primarno velika brodogradilišta).
- Prema udjelu u ukupnoj dobiti nakon poreza izdvajaju se sljedeće djelatnosti:
  - Djelatnost C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala, u kojoj 55,41% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira, u kojoj 58,27% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda, u kojoj 72,83% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju srednja poduzeća.
  - Djelatnost C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, u kojoj 96,25% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju velika poduzeća (prevladava poduzeće Pliva Hrvatska d.o.o.).
  - Djelatnost C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, u kojoj 51,43% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju mala poduzeća.
  - Djelatnost C24 Proizvodnja metala, u kojoj 93,21% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju velika poduzeća.
  - Djelatnost C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, u kojoj 98,40% ukupne dobiti nakon poreza ostvaruju velika poduzeća (primarno velika brodogradilišta).
- Prema udjelu u ukupnom gubitku nakon poreza izdvajaju se sljedeće djelatnosti:
  - Djelatnost C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda, u kojoj 62,85% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju velika poduzeća.
  - Djelatnost C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda, u kojoj 70,52% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju mala poduzeća, dok velika poduzeća nisu ostvarila gubitak.
  - Djelatnost C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira u kojoj 87,86% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju velika poduzeća.
  - Djelatnost C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda, u kojoj 91,36% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju velika poduzeća.
  - Djelatnost C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, u kojoj 72,79% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju srednja poduzeća.
  - Djelatnost C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, u kojoj 60,63% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju mala poduzeća, dok velika poduzeća nisu ostvarila gubitak.
  - Djelatnost C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, u kojoj 71,59% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju mala poduzeća, dok velika poduzeća nisu ostvarila gubitak.
  - Djelatnost C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, u kojoj 91,16% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju mala poduzeća, dok velika poduzeća nisu ostvarila gubitak.
  - Djelatnost C31 Proizvodnja namještaja, u kojoj 67,89% ukupnog gubitka nakon poreza ostvaruju srednja poduzeća.
- Prema udjelu u ukupnom izvozu izdvajaju se sljedeće djelatnosti:

- Djelatnost C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda, u kojoj 88,55% ukupnog izvoza ostvaruju velika poduzeća.
- Djelatnost C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala, u kojoj 48,18% ukupnog izvoza ostvaruju srednja poduzeća, a 44,96% mala poduzeća.
- Djelatnost C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa, u kojoj 52,46% ukupnog izvoza ostvaruju mala poduzeća.
- Djelatnost C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, u kojoj 92,40% ukupnog izvoza ostvaruju velika poduzeća (prevladava poduzeće Pliva Hrvatska d.o.o.), dok mala poduzeća nisu ostvarila prihode od izvoza.
- Djelatnost C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike, u kojoj 57,50% ukupnog izvoza ostvaruju srednja poduzeća, a 39,11% mala poduzeća.
- Djelatnost C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, u kojoj 83,84% ukupnog izvoza ostvaruju velika poduzeća.
- Djelatnost C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica, u kojoj 85,12% ukupnog izvoza ostvaruju velika poduzeća.
- Djelatnost C31 Proizvodnja namještaja, u kojoj 60,44% ukupnog izvoza ostvaruju srednja poduzeća.

Tablica 56. Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća i odabranim pokazateljima poslovanja 2012.

Djelatnost	C10	C11	C12	C13	C14	C15	C16	C17	Ukupno prerađivačka industrija	Veličina
Broj poduzeća	1.499	300	4	241	514	133	899	173	11.562	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	94,13%	93,00%	25,00%	95,85%	95,14%	93,98%	96,55%	94,22%	95,49%	Mala
	3,74%	4,67%	50,00%	4,15%	3,89%	5,26%	3,11%	5,20%	3,51%	Srednja
	2,13%	2,33%	25,00%	-	0,97%	0,75%	0,33%	0,58%	0,99%	Velika
Broj zaposlenih	43.826	6.027	734	3.475	15.275	8.362	11.930	3.562	224.441	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	33,51%	22,27%	3,95%	58,71%	59,25%	39,36%	63,41%	39,36%	39,79%	Mala
	18,32%	17,37%	24,66%	41,29%	24,09%	25,57%	25,52%	37,48%	23,92%	Srednja
	48,17%	60,36%	71,39%	-	16,66%	35,08%	11,07%	23,16%	36,28%	Velika
Ukupno aktiva (HRK)	35.210.756.774	9.280.808.087	3.855.499.046	1.512.121.025	5.468.341.377	2.797.967.191	5.659.117.351	2.503.883.948	189.340.968.142	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	20,07%	20,10%	0,83%	55,50%	27,05%	49,70%	57,21%	39,49%	24,28%	Mala
	14,52%	30,89%	36,20%	44,50%	21,46%	12,49%	30,62%	44,37%	20,19%	Srednja
	65,41%	49,01%	62,97%	-	51,50%	37,82%	12,17%	16,14%	55,53%	Velika
Ukupni prihod (HRK)	32.741.686.821	6.307.280.480	1.761.308.677	1.110.473.662	3.783.181.619	3.005.533.627	4.631.094.146	2.560.706.546	165.521.378.649	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	17,94%	12,44%	0,78%	48,30%	27,26%	19,32%	55,67%	35,16%	21,00%	Mala
	15,75%	14,60%	15,88%	51,70%	17,36%	13,07%	37,01%	39,28%	18,38%	Srednja
	66,32%	72,96%	83,34%	-	55,38%	67,62%	7,31%	25,56%	60,62%	Velika
Dobit nakon poreza (HRK)	1.171.387.599	694.251.524	277.619.246	59.420.194	260.866.035	147.923.415	198.096.617	67.180.266	14.695.622.046	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	16,73%	3,23%	0,37%	35,35%	13,89%	26,99%	55,41%	58,27%	11,37%	Mala
	17,40%	23,22%	17,62%	64,65%	4,87%	6,23%	41,18%	41,73%	10,40%	Srednja
	65,87%	73,55%	82,01%	-	81,24%	66,78%	3,41%	0,00%	78,23%	Velika
Gubitak nakon poreza (HRK)	828.701.599	273.704.742	0	59.719.376	328.652.451	218.393.659	291.506.951	449.669.288	6.565.016.340	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	62,85%	26,13%	-	83,29%	32,73%	70,52%	40,11%	5,81%	31,73%	Mala
	12,86%	46,24%	-	16,71%	33,79%	29,48%	31,65%	6,32%	21,87%	Srednja
	24,29%	27,63%	-	-	33,48%	0,00%	28,24%	87,86%	46,40%	Velika
Izvoz (HRK)	5.078.629.098	785.624.321	450.859.694	391.341.830	2.312.812.647	2.434.531.232	2.205.761.318	942.271.781	57.170.125.386	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	7,59%	12,30%	0,98%	12,15%	13,36%	11,05%	44,96%	17,02%	12,52%	Mala
	15,35%	16,40%	10,47%	87,85%	11,13%	9,01%	48,18%	42,69%	20,49%	Srednja
	77,05%	71,30%	88,55%	-	75,51%	79,94%	6,86%	40,30%	66,98%	Velika

Djelatnost	C18	C19	C20	C21	C22	C23	C24	C25	Ukupno prerađivačka industrija	Veličina
Broj poduzeća	849	18	278	34	691	649	122	1.861	11.562	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	98,23%	88,89%	90,65%	73,53%	97,25%	93,84%	87,70%	96,61%	95,49%	Mala
	1,53%	-	7,91%	14,71%	2,60%	4,78%	8,20%	2,90%	3,51%	Srednja
	0,24%	11,11%	1,44%	11,76%	0,14%	1,39%	4,10%	0,48%	0,99%	Velika
Broj zaposlenih	5.892	8.825	7.180	4.126	6.588	10.146	4.787	26.950	224.441	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	58,08%	0,61%	15,92%	2,23%	72,30%	39,37%	28,81%	54,74%	39,79%	Mala
	30,97%	-	29,68%	13,45%	23,91%	33,01%	29,37%	23,64%	23,92%	Srednja
	10,95%	99,39%	54,40%	84,32%	3,79%	27,63%	41,82%	21,62%	36,28%	Velika
Ukupno aktiva (HRK)	3.079.871.233	28.070.395.756	8.831.799.528	11.515.824.306	4.339.923.794	14.311.692.929	4.377.709.848	13.325.617.891	189.340.968.142	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	48,49%	1,25%	12,17%	0,92%	60,77%	31,39%	43,23%	48,34%	24,28%	Mala
	34,29%	-	35,23%	12,61%	31,90%	26,26%	20,89%	29,20%	20,19%	Srednja
	17,22%	98,75%	52,60%	86,48%	7,32%	42,35%	35,87%	22,46%	55,53%	Velika
Ukupni prihod (HRK)	2.796.064.348	27.883.514.680	7.089.978.410	5.201.680.904	4.182.178.616	7.529.428.896	4.701.749.768	11.896.808.737	165.521.378.649	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	47,64%	0,42%	11,57%	0,73%	57,39%	27,84%	26,23%	45,11%	21,00%	Mala
	40,22%	-	35,53%	9,93%	35,35%	32,42%	16,57%	29,62%	18,38%	Srednja
	12,14%	99,58%	52,90%	89,34%	7,26%	39,74%	57,20%	25,27%	60,62%	Velika
Dobit nakon poreza (HRK)	165.189.975	1.325.568.735	158.902.414	859.710.395	185.639.772	256.986.220	623.661.385	1.042.893.229	14.695.622.046	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	41,74%	0,18%	23,00%	0,11%	51,43%	43,17%	1,92%	34,43%	11,37%	Mala
	27,33%	-	72,83%	3,64%	29,77%	32,75%	4,87%	19,45%	10,40%	Srednja
	30,94%	99,82%	4,18%	96,25%	18,80%	24,08%	93,21%	46,12%	78,23%	Velika
Gubitak nakon poreza (HRK)	144.741.983	9.154.448	1.093.967.244	51.251.003	152.512.911	482.465.930	259.756.176	449.128.393	6.565.016.340	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	39,83%	20,71%	2,74%	17,91%	60,63%	43,18%	19,62%	55,36%	31,73%	Mala
	0,90%	-	5,90%	72,79%	39,37%	24,05%	31,13%	28,90%	21,87%	Srednja
	59,27%	79,29%	91,36%	9,30%	0,00%	32,78%	49,24%	15,74%	46,40%	Velika
Izvoz (HRK)	231.546.965	9.269.671.496	3.195.073.462	3.200.202.394	1.168.277.645	2.498.275.969	2.343.166.806	4.999.337.719	57.170.125.386	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	52,46%	0,01%	2,95%	0,00%	39,11%	4,47%	23,65%	28,22%	12,52%	Mala
	45,49%	-	27,50%	7,60%	57,50%	38,74%	24,37%	28,81%	20,49%	Srednja
	2,05%	99,99%	69,55%	92,40%	3,40%	56,79%	51,98%	42,97%	66,98%	Velika

Djelatnost	C26	C27	C28	C29	C30	C31	C32	C33	Ukupno prerađivačka industrija	Veličina
Broj poduzeća	499	280	589	81	274	585	334	655	11.562	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	96,79%	88,57%	94,91%	93,83%	94,53%	96,24%	99,10%	98,02%	95,49%	Mala
	2,61%	8,21%	4,58%	2,47%	2,92%	3,25%	0,90%	1,83%	3,51%	Srednja
	0,60%	3,21%	0,51%	3,70%	2,55%	0,51%	-	0,15%	0,99%	Velika
Broj zaposlenih	5.880	8.973	10.699	2.967	11.776	9.038	2.141	5.282	224.441	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	33,76%	27,56%	47,40%	26,42%	18,77%	41,24%	82,48%	43,37%	39,79%	Mala
	34,23%	28,80%	36,80%	4,58%	10,89%	38,23%	17,52%	34,31%	23,92%	Srednja
	32,01%	43,64%	15,81%	68,99%	70,35%	20,54%	-	22,32%	36,28%	Velika
Ukupno aktiva (HRK)	4.243.854.246	8.158.054.461	6.051.933.939	2.504.314.563	6.482.565.196	4.778.688.431	1.104.404.315	1.875.822.907	189.340.968.142	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	25,25%	18,17%	48,04%	24,05%	12,30%	39,30%	80,20%	51,12%	24,28%	Mala
	19,24%	20,46%	36,02%	2,96%	10,29%	39,78%	19,80%	38,40%	20,19%	Srednja
	55,51%	61,36%	15,94%	72,99%	77,41%	20,92%	-	10,48%	55,53%	Velika
Ukupni prihod (HRK)	5.868.936.378	7.823.058.384	5.761.966.575	2.224.631.929	8.655.522.472	3.252.151.165	986.928.897	3.765.512.912	165.521.378.649	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	19,70%	17,51%	41,34%	14,91%	7,02%	40,53%	90,06%	26,43%	21,00%	Mala
	18,85%	22,18%	34,86%	5,14%	4,96%	38,42%	9,94%	15,89%	18,38%	Srednja
	61,44%	60,31%	23,80%	79,94%	88,03%	21,06%	-	57,68%	60,62%	Velika
Dobit nakon poreza (HRK)	273.349.539	513.820.075	359.818.972	68.838.706	3.915.956.022	109.114.385	47.102.275	1.912.325.051	14.695.622.046	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	29,93%	12,93%	35,00%	20,46%	1,37%	36,07%	99,96%	4,72%	11,37%	Mala
	21,27%	13,64%	44,32%	2,08%	0,22%	62,99%	0,04%	0,70%	10,40%	Srednja
	48,80%	73,42%	20,68%	77,46%	98,40%	0,94%	-	94,58%	78,23%	Velika
Gubitak nakon poreza (HRK)	31.606.461	136.846.369	192.760.243	66.848.535	704.221.525	220.764.756	18.426.191	100.216.106	6.565.016.340	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	71,59%	26,54%	49,32%	91,16%	4,46%	26,83%	67,05%	19,34%	31,73%	Mala
	28,41%	32,26%	50,68%	8,84%	1,85%	67,89%	32,95%	80,66%	21,87%	Srednja
	0,00%	41,20%	0,00%	0,00%	93,69%	5,28%	-	0,00%	46,40%	Velika
Izvoz (HRK)	2.422.039.246	4.157.044.577	3.023.380.506	1.209.085.021	2.734.835.264	1.293.510.369	244.304.100	571.815.759	57.170.125.386	
Struktura djelatnosti prema veličini poduzeća	5,56%	9,76%	18,85%	8,93%	7,22%	23,19%	88,41%	36,38%	12,52%	Mala
	10,60%	20,18%	41,93%	5,95%	8,40%	60,44%	11,59%	21,38%	20,49%	Srednja
	83,84%	70,06%	39,22%	85,12%	84,38%	16,37%	-	42,24%	66,98%	Velika

Izvor: Izrada autora prema podacima FINA-e.

Usporedba odabranih pokazatelja poslovanja pojedinih djelatnosti i poddjelatnosti prerađivačke industrije 2012. godine

- U Tablici 57. naveden je usporedni pregled vrijednosti odabranih pokazatelja uspješnosti poslovanja za pojedine djelatnosti i poddjelatnosti prerađivačke industrije u 2012. godini.

Tablica 57. Usporedba odabranih pokazatelja poslovanja pojedinih djelatnosti i poddjelatnosti prerađivačke industrije 2012.

	Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C Prerađivačka industrija	11.562	224.441	56.688	189.340.968.142	165.521.378.649	8.130.605.704	45.755.161.993	4,29	10,80	1,122	0,561	1,812
C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda	1.499	43.826	52.468	35.210.756.774	32.741.686.821	342.685.999	6.426.279.587	0,97	2,32	1,164	0,569	0,998
10 1 Prerada i konzerviranje mesa i proizvodnja mesnih proizvoda	184	7.793	51.884	5.240.222.197	7.267.317.038	-17.870.574	1.068.935.881	-0,34	-1,01	1,144	0,649	0,422
10 2 Prerada i konzerviranje riba, rakova i školjki	48	1.392	40.001	957.168.528	699.824.772	41.853.258	208.006.449	4,37	18,48	1,416	0,734	2,375
10 3 Prerada i konzerviranje voća i povrća	95	4.519	62.245	3.983.257.982	2.801.482.000	-63.263.465	684.294.568	-1,59	-5,19	1,246	0,662	1,827
10 4 Proizvodnja biljnih i životinjskih ulja i masti	83	1.178	66.520	2.253.842.021	1.308.912.904	-24.620.463	200.694.512	-1,09	-1,82	0,952	0,398	0,691
10 5 Proizvodnja mliječnih proizvoda	93	4.886	66.930	7.512.077.540	7.185.954.828	237.577.042	1.133.279.644	3,16	5,85	1,311	0,449	0,567
10 6 Proizvodnja mlinskih proizvoda, škroba i škrobnih proizvoda	61	1.815	49.866	1.827.790.149	1.584.849.228	-242.369.361	16.975.969	-13,26	-98,55	0,714	0,863	1,348
10 7 Proizvodnja pekarskih i brašeno-konditorskih proizvoda	721	15.813	40.107	4.677.036.745	4.292.162.707	40.921.009	1.414.689.617	0,87	2,26	1,079	0,608	0,953
10 8 Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda	176	5.459	68.077	7.216.039.573	6.291.760.662	318.846.863	1.454.388.567	4,42	9,45	1,240	0,520	1,349
10 9 Proizvodnja pripremljene hrane za životinje	38	971	58.140	1.543.322.039	1.309.422.682	51.611.690	245.014.380	3,34	7,45	1,295	0,543	0,883
C11 Proizvodnja pića	300	6.027	75.607	9.280.808.087	6.307.280.480	420.546.782	2.100.932.553	4,53	12,50	0,869	0,623	1,002
C12 Proizvodnja duhanskih proizvoda	4	734	87.576	3.855.499.046	1.761.308.677	277.619.246	709.797.800	7,20	10,47	2,353	0,276	1,431
C13 Proizvodnja tekstila	241	3.475	38.647	1.512.121.025	1.110.473.662	-299.182	321.503.095	-0,02	-0,06	1,186	0,658	1,106
13 1 Priprema i pređenje tekstilnih vlakana	12	445	43.198	331.412.242	204.595.102	-2.515.922	54.714.591	-0,76	-1,60	0,732	0,521	1,850
13 2 Tkanje tekstila	13	365	47.928	187.442.219	172.157.283	5.919.010	47.556.635	3,16	17,35	1,331	0,797	0,901
13 3 Dovršavanje tekstila	18	366	23.489	19.790.767	41.120.906	870.505	15.720.798	4,40	25,88	1,092	0,828	4,092
13 9 Proizvodnja ostalog tekstila	198	2.299	38.706	973.475.797	692.600.371	-4.572.775	203.511.071	-0,47	-1,52	1,278	0,675	0,769
C14 Proizvodnja odjeće	514	15.275	35.137	5.468.341.377	3.783.181.619	-67.786.416	1.141.238.931	-1,24	-3,63	0,922	0,642	3,152
14 1 Proizvodnja odjeće, osim krznene odjeće	460	13.018	34.179	4.191.384.718	2.834.385.405	-159.253.188	816.425.168	-3,80	-15,27	0,790	0,732	7,725
14 2 Proizvodnja proizvoda od krzna	3	37	34.924	24.709.662	4.304.403	-1.669.637	1.226.339	-6,76	-23,96	1,508	0,557	0,911
14 3 Proizvodnja pletene i kukičane odjeće	51	2.220	40.764	1.252.246.997	944.491.811	93.136.409	323.587.424	7,44	11,40	1,896	0,341	1,526
C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	133	8.362	34.211	2.797.967.191	3.005.533.627	-70.470.244	530.253.848	-2,52	-5,18	1,794	0,453	1,342
15 1 Štavljenje i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna	53	3.387	35.041	1.333.769.009	2.273.947.530	115.735.670	366.135.222	8,68	16,69	1,945	0,443	1,167

15 2	Proizvodnja obuće	80	4.975	33.645	1.464.198.182	731.586.097	-186.205.914	164.118.626	-12,72	-27,93	1,633	0,462	4,135
------	-------------------	----	-------	--------	---------------	-------------	--------------	-------------	--------	--------	-------	-------	-------

		Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala		899	11.930	38.132	5.659.117.351	4.631.094.146	-93.410.335	1.064.899.693	-1,65	-7,27	1,007	0,753	4,912
16 1	Piljenje i blanjanje drva	298	4.682	37.292	2.343.656.145	2.009.514.071	40.555.045	486.113.200	1,73	6,76	1,036	0,724	9,365
16 2	Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala	601	7.248	38.674	3.315.461.206	2.621.580.075	-133.965.380	578.786.493	-4,04	-19,56	0,988	0,773	3,321
C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira		173	3.562	54.406	2.503.883.948	2.560.706.546	-382.489.022	339.870.598	-15,28	-41,11	1,191	0,597	1,211
17 1	Proizvodnja celuloze, papira i kartona	15	1.018	57.387	597.477.401	830.546.834	-409.022.890	-85.443.687	-68,46	-310,88	0,895	0,689	3,066
17 2	Proizvodnja proizvoda od papira i kartona	158	2.544	53.214	1.906.406.547	1.730.159.712	26.533.868	425.314.285	1,39	3,32	1,308	0,568	0,747
C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa		849	5.892	55.033	3.079.871.233	2.796.064.348	20.447.992	914.202.390	0,66	2,18	1,176	0,678	0,785
18 1	Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem	817	5.784	54.881	3.000.177.493	2.675.861.760	15.666.138	889.949.725	0,52	1,70	1,173	0,676	0,684
18 2	Umnožavanje snimljenih zapisa	32	108	63.215	79.693.740	120.202.588	4.781.854	24.252.665	6,00	28,19	1,256	0,780	5,582
C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda		18	8.825	94.461	28.070.395.756	27.883.514.680	1.316.414.287	5.746.155.514	4,69	8,39	0,849	0,330	32,223
19 1	Proizvodnja proizvoda koksnihi peći	0	0	-	0	0	0	0	-	-	-	-	-
19 2	Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	18	8.825	94.461	28.070.395.756	27.883.514.680	1.316.414.287	5.746.155.514	4,69	8,39	0,849	0,330	32,223
C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda		278	7.180	62.675	8.831.799.528	7.089.978.410	-935.064.830	1.073.102.013	-10,59	-34,35	0,785	0,674	1,387
20 1	Proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkoga kaučuka u primarnim oblicima	78	3.786	66.817	5.141.376.909	4.376.993.097	-977.498.099	475.821.583	-19,01	-116,48	0,554	0,810	1,756
20 2	Proizvodnja pesticida i drugih agrokemijskih proizvoda	5	215	69.351	680.177.779	302.265.442	26.637.415	80.780.481	3,92	9,34	1,050	0,577	0,206
20 3	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova	46	645	66.439	714.110.325	655.794.612	31.351.806	149.747.371	4,39	6,04	2,770	0,262	0,717
20 4	Proizvodnja sapuna i deterženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata	76	1.499	53.503	1.050.552.370	1.054.513.896	607.340	219.514.538	0,06	0,15	1,232	0,600	0,944
20 5	Proizvodnja ostalih kemijskih proizvoda	72	1.035	57.075	1.245.560.652	700.391.431	-16.163.292	147.237.989	-1,30	-2,43	1,385	0,462	1,067
20 6	Proizvodnja umjetnih vlakana	1	0	-	21.493	19.932	0	51	0,00	0,00	2,883	0,341	-
C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka		34	4.126	103.833	11.515.824.306	5.201.680.904	808.459.392	2.121.205.262	7,02	14,43	2,485	0,490	1,619
21 1	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda	3	9	69.329	12.806.420	2.689.277	-969.972	978.767	-7,57	-16,30	1,464	0,524	0,729
21 2	Proizvodnja farmaceutskih pripravaka	30	4.117	103.908	11.503.017.886	5.198.991.627	809.429.364	2.120.226.495	7,04	14,46	2,487	0,490	1,619

	Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike	691	6.588	48.133	4.339.923.794	4.182.178.616	33.126.861	908.903.357	0,76	3,00	1,015	0,730	0,748
22 1 Proizvodnja proizvoda od gume	96	756	54.807	611.314.557	581.521.627	29.699.390	146.353.734	4,86	13,66	1,329	0,632	0,437
22 2 Proizvodnja proizvoda od plastike	595	5.832	47.268	3.728.609.237	3.600.656.989	3.427.471	762.549.623	0,09	0,39	0,977	0,747	0,797
C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	649	10.146	61.666	14.311.692.929	7.529.428.896	-225.479.710	2.049.148.317	-1,58	-3,47	1,194	0,524	1,521
23 1 Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla	83	1.760	71.233	1.691.593.097	1.305.651.596	75.151.849	468.812.441	4,44	10,49	1,632	0,569	1,258
23 2 Proizvodnja vatrootalnih proizvoda	5	52	40.567	16.380.547	10.936.874	-3.880.604	1.351.510	-23,69	81,26	0,456	1,281	0,118
23 3 Proizvodnja proizvoda od gline za građevinarstvo	38	1.571	49.957	2.439.844.829	722.349.017	-172.489.350	124.892.598	-7,07	-31,49	1,019	0,732	1,888
23 4 Proizvodnja ostalih proizvoda od porculana i keramike	29	415	40.806	299.827.739	166.108.067	-14.064.661	35.455.579	-4,69	-6,63	2,305	0,287	1,828
23 5 Proizvodnja cementa, vapna i gipsa	10	1.419	95.457	4.208.007.080	1.851.269.441	-95.269.640	596.105.227	-2,26	-3,60	1,307	0,345	1,978
23 6 Proizvodnja proizvoda od betona, cementa i gipsa	209	2.844	54.930	3.358.208.829	2.283.888.586	31.311.282	527.452.626	0,93	2,45	1,087	0,605	0,409
23 7 Rezanje, oblikovanje i obrada kamena	235	1.608	48.500	1.077.971.076	513.944.221	912.120	188.045.756	0,08	0,23	1,096	0,626	2,094
23 9 Proizvodnja brusnih proizvoda i nemetalnih mineralnih proizvoda, d.n.	40	477	69.404	1.219.859.732	675.281.094	-47.150.706	107.032.580	-3,87	-6,63	1,110	0,393	2,703
C24 Proizvodnja metala	122	4.787	55.596	4.377.709.848	4.701.749.768	363.905.209	1.193.334.794	8,31	69,52	0,527	0,829	1,322
24 1 Proizvodnja sirovog željeza, čelika i ferolegura	13	198	61.664	778.805.650	145.897.837	-75.686.528	-38.982.043	-9,72	19,07	0,098	1,473	0,717
24 2 Proizvodnja čeličnih cijevi i pribora	13	485	52.811	363.090.509	1.298.768.317	561.324.632	641.160.085	154,60	241,53	1,529	0,340	3,023
24 3 Proizvodnja ostalih proizvoda primarne prerade čelika	9	53	44.499	85.980.810	32.937.154	-854.370	5.259.226	-0,99	-1,87	1,191	0,415	-
24 4 Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala	28	1.203	67.265	1.890.955.821	2.002.420.451	-166.680.850	184.762.285	-8,81	-79,29	0,561	0,796	1,111
24 5 Lijevanje metala	59	2.848	50.926	1.258.877.058	1.221.726.009	45.802.325	401.135.241	3,64	10,60	1,134	0,650	1,691

	Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	1.861	26.950	56.026	13.325.617.891	11.896.808.737	593.764.836	4.110.882.605	4,46	13,83	1,169	0,644	2,237
25 1 Proizvodnja metalnih konstrukcija	851	13.201	56.304	5.613.834.975	5.436.648.691	128.575.921	1.776.072.743	2,29	10,41	1,013	0,743	2,839
25 2 Proizvodnja metalnih cisterni, rezervoara i sličnih posuda	45	828	58.552	905.795.360	510.999.838	20.831.600	148.638.698	2,30	4,29	1,574	0,394	1,770
25 3 Proizvodnja parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje toplom vodom	19	1.112	63.741	518.387.751	518.521.391	20.040.600	179.540.920	3,87	12,05	1,227	0,592	2,562
25 4 Proizvodnja oružja i streljiva	5	56	52.677	13.344.965	14.602.197	-737.826	4.695.567	-5,53	71,03	1,617	0,520	0,466
25 5 Kovanje, prešanje, štancanje i valjanje metala; metalurgija praha	62	869	83.280	327.513.186	371.443.344	32.025.647	165.252.800	9,78	25,65	1,433	0,604	10,071
25 6 Obrada i prevlačenje metala; strojna obrada metala	354	5.196	54.544	2.205.571.222	2.110.841.953	200.207.147	891.142.151	9,08	27,30	1,132	0,638	3,514
25 7 Proizvodnja sječiva, alata i opće željezne robe	127	1.509	58.551	806.468.872	744.785.223	56.168.516	293.761.423	6,96	14,87	1,517	0,511	2,300
25 9 Proizvodnja ostalih gotovih proizvoda od metala	398	4.179	47.901	2.934.701.560	2.188.966.100	136.653.231	651.778.303	4,66	11,66	1,381	0,588	0,857
C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda	499	5.880	85.276	4.243.854.246	5.868.936.378	241.743.078	1.459.894.897	5,70	13,40	1,650	0,526	0,879
26 1 Proizvodnja elektroničkih komponenata i ploča	58	1.187	53.822	180.422.325	271.819.668	7.562.476	136.168.419	4,19	10,53	1,129	0,570	3,913
26 2 Proizvodnja računala i periferne opreme	222	1.411	72.549	2.000.058.018	2.874.765.248	78.896.441	389.981.326	3,94	11,88	1,239	0,654	0,357
26 3 Proizvodnja komunikacijske opreme	56	2.201	123.578	1.432.868.257	2.206.258.331	126.294.170	756.282.377	8,81	15,70	3,334	0,331	1,434
26 4 Proizvodnja elektroničkih uređaja za široku potrošnju	9	13	28.385	4.061.063	3.648.199	-4.188	956.051	-0,10	-0,45	1,290	0,752	0,661
26 5 Proizvodnja instrumenata i aparata za mjerenje, ispitivanje i navigaciju; proizvodnja satova	66	367	55.561	331.552.068	177.644.679	9.444.676	58.909.226	2,85	5,67	1,273	0,477	0,324
26 6 Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme	9	115	60.698	62.359.360	65.383.104	5.506.560	20.960.265	8,83	53,52	1,160	0,741	0,050
26 7 Proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme	78	584	60.152	231.723.926	267.214.828	16.507.025	98.432.761	7,12	18,62	1,758	0,581	0,244
26 8 Proizvodnja magnetskih i optičkih medija	1	2	154.456	809.229	2.202.321	-2.464.082	-1.795.528	-304,50	100,84	0,264	3,468	-

	Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C27 Proizvodnja električne opreme	280	8.973	73.486	8.158.054.461	7.823.058.384	376.973.706	2.116.070.805	4,62	9,32	1,860	0,408	1,886
27 1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije	114	4.665	78.761	5.009.792.142	4.059.033.172	327.762.098	1.332.639.977	6,54	10,51	2,749	0,245	1,966
27 2 Proizvodnja baterija i akumulatora	6	21	90.339	89.845.364	27.497.118	-5.299.939	2.629.170	-5,90	-15,46	2,186	0,589	0,450
27 3 Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala	10	892	49.140	860.184.580	1.262.602.410	-1.221.688	131.141.339	-0,14	-2,72	0,935	0,937	4,693
27 4 Proizvodnja električne opreme za rasvjetu	52	470	43.035	345.364.013	214.485.160	-5.087.941	53.231.770	-1,47	-6,30	0,620	0,757	0,866
27 5 Proizvodnja aparata za kućanstvo	32	940	45.290	392.845.965	530.466.198	-48.523.672	56.696.782	-12,35	-33,03	1,334	0,602	1,302
27 9 Proizvodnja ostale električne opreme	66	1.985	92.415	1.460.022.397	1.728.974.326	109.344.848	539.731.767	7,49	17,63	1,724	0,513	0,978
C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	589	10.699	60.909	6.051.933.939	5.761.966.575	167.058.729	1.743.157.518	2,76	11,73	1,083	0,715	2,641
28 1 Proizvodnja strojeva za opće namjene	135	3.926	67.300	1.903.945.046	1.812.028.950	20.471.862	596.606.158	1,08	11,59	0,804	0,822	1,820
28 2 Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene	254	2.754	57.426	1.598.499.406	1.469.994.289	17.436.118	400.113.033	1,09	3,54	1,386	0,648	1,293
28 3 Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo	40	1.044	58.996	827.240.697	694.416.647	27.488.249	187.026.980	3,32	8,55	1,352	0,598	7,788
28 4 Proizvodnja strojeva za obradu metala i alatnih strojeva	54	897	55.915	465.925.942	428.421.889	-11.402.719	130.021.507	-2,45	-9,56	0,888	0,663	2,595
28 9 Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene	106	2.078	56.568	1.256.322.848	1.357.104.800	113.065.219	429.389.840	9,00	36,07	1,219	0,734	5,242
C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	81	2.967	60.652	2.504.314.563	2.224.631.929	1.990.171	487.195.203	0,08	0,24	0,837	0,664	1,028
29 1 Proizvodnja motornih vozila	14	686	69.587	465.435.057	941.993.014	425.398	113.835.746	0,09	-1,67	1,027	1,038	0,409
29 2 Proizvodnja karoserija za motorna vozila, prikolica i poluprikolica	20	110	51.794	86.382.511	82.052.286	-5.029.968	10.119.711	-5,82	-37,98	1,007	0,823	0,518
29 3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila	47	2.171	58.278	1.952.496.995	1.200.586.629	6.594.741	363.239.746	0,34	0,79	0,753	0,567	1,660
C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava	274	11.776	65.087	6.482.565.196	8.655.522.472	3.211.734.497	5.625.971.913	49,54	402,00	0,954	0,814	3,193
30 1 Gradnja brodova i čamaca	251	9.461	64.616	4.849.345.595	7.958.626.835	3.580.608.821	5.162.157.313	73,84	1277,86	1,169	0,872	3,276
30 2 Proizvodnja željezničkih lokomotiva i tračničkih vozila	8	1.941	67.100	1.274.184.079	590.884.106	-369.045.256	409.909.689	-28,96	-140,96	0,384	0,742	1,795
30 3 Proizvodnja zrakoplova i svemirskih letjelica te srodnih prijevoznih sredstava i opreme	6	301	70.786	309.463.271	60.074.620	-3.632.222	41.486.858	-1,17	-1,47	2,773	0,198	3,393
30 4 Proizvodnja vojnih borbenih vozila	0	0	-	0	0	0	0	-	-	-	-	-
30 9 Proizvodnja prijevoznih sredstava, d. n.	9	73	49.030	49.572.251	45.936.911	3.803.154	12.418.053	7,67	38,46	1,426	0,799	0,092

	Broj poduzeća	Broj zaposlenih	Neto plaće (HRK)	Aktiva (HRK)	Ukupni prihodi (HRK)	Razlika dobiti i gubitka nakon oporezivanja (HRK)	Bruto dodana vrijednost (HRK)	ROA (%)	ROE (%)	Koeficijent tekuće likvidnosti	Koeficijent zaduženosti	Odnos izvoza i uvoza
C31 Proizvodnja namještaja	585	9.038	41.063	4.778.688.431	3.252.151.165	-111.650.371	805.591.297	-2,34	-7,75	0,858	0,676	2,059
C32 Ostala prerađivačka industrija	334	2.141	45.240	1.104.404.315	986.928.897	28.676.084	265.114.674	2,60	8,47	1,471	0,648	0,992
32 1 Proizvodnja nakita, imitacije nakita (bižuterije) i srodnih proizvoda	69	227	45.116	154.934.532	98.970.841	-905.188	25.635.993	-0,58	-1,47	1,705	0,602	7,134
32 2 Proizvodnja glazbenih instrumenata	12	13	27.233	4.102.049	2.157.875	-76.701	530.054	-1,87	-5,13	1,823	0,624	0,869
32 3 Proizvodnja sportske opreme	14	81	34.146	28.532.744	29.504.258	6.038.304	12.876.063	21,16	63,29	1,867	0,665	2,060
32 4 Proizvodnja igara i igračaka	25	160	40.341	103.491.079	53.622.799	-703.442	17.672.100	-0,68	-3,94	1,492	0,822	2,769
32 5 Proizvodnja medicinskih i stomatoloških instrumenata i pribora	125	838	49.759	488.954.463	506.097.755	22.432.555	131.116.478	4,59	18,29	1,354	0,649	0,740
32 9 Prerađivačka industrija, d. n.	89	822	43.000	324.389.448	296.575.369	1.890.556	77.283.986	0,58	1,51	1,506	0,610	1,414
C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme	655	5.282	59.811	1.875.822.907	3.765.512.912	1.812.108.945	2.500.455.329	96,60	357,57	1,252	0,688	4,090
33 1 Popravak proizvoda od metala, strojeva i opreme	503	4.540	59.698	1.490.724.223	3.353.070.143	1.779.681.466	2.366.621.712	119,38	514,89	1,183	0,725	4,278
33 2 Instaliranje industrijskih strojeva i opreme	152	742	60.500	385.098.684	412.442.769	32.427.479	133.833.617	8,42	20,12	1,640	0,546	3,512

Izvor: Izrada autora

C10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda

Djelatnost Proizvodnja prehrambenih proizvoda (C10) uključuje preradu i konzerviranje mesa i proizvodnju mesnih proizvoda (C10.1), preradu i konzerviranje riba, rakova i školjki (C10.2), preradu i konzerviranje voća i povrća (C10.3), proizvodnju biljnih i životinjskih ulja i masti (C10.4), proizvodnju mliječnih proizvoda (C10.5), proizvodnju mlinarskih proizvoda, škroba i škrobnih proizvoda (C10.6), proizvodnju brašna i brašnatih proizvoda (C10.7), proizvodnju ostalih prehrambenih proizvoda (C10.8) i proizvodnju pripremljene hrane za životinje (C.10.9).

Globalni trendovi razvoja

- U posljednjem desetljeću proizvodnja prehrambenih proizvoda na globalnoj razini bilježi uzlazni trend.
- Udružuju se najveći svjetski proizvođači prehrambenih proizvoda. Tehnološki napredak omogućio je razvoj novih proizvoda i diversifikaciju, a nova regulacija ove djelatnosti rezultirala je povećanom orijentacijom proizvođača na kupce i okoliš.
- Među najvažnije globalne trendove koji prevladavaju u industrijskoj djelatnosti proizvodnje prehrambenih proizvoda ubrajaju se: učinkovitost proizvodnje kao ključ dugoročne održivosti; potražnja za diversificiranim proizvodima; sigurnost hrane; rastuća važnost tržišta zemalja u razvoju; održivost kao temeljna poslovna praksa; okrupnjavanje poduzeća i restrukturiranje vrijednosnog lanca.
- Ipak, globalna ekonomska i financijska kriza imala je nepovoljan utjecaj na proizvodnju prehrambenih proizvoda u većini zemalja svijeta. Najveći problemi očituju se u obliku rastućih cijena hrane, povećanih troškova prijevoza i smanjenju potrošnje.
- Očekuje se daljnji rast ove industrijske djelatnosti na svjetskoj razini koji će prvenstveno biti vođen potencijalom zemalja u razvoju, njihovom rastućem stanovništvu i dohodcima. Maloprodaja je dio djelatnosti za koji se očekuje da će ostvariti najveće koristi od rasta cjelokupne proizvodnje prehrambene industrije.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Proizvodnja prehrambenih proizvoda u EU (uključujući proizvodnju pića) predstavlja najveći proizvodni sektor u pogledu ostvarene dobiti, broja zaposlenih te dodane vrijednosti.
- Proizvodnja prehrambenih proizvoda je rascjepkana industrijska djelatnost u kojoj prevladavaju mala i srednja poduzeća. Navedeno ima utjecaja na sposobnost inoviranja te na ulaganje u istraživanje i razvoj. Proizvodnja mesa i mesnih prerađevina predstavlja najveću poddjelatnost generirajući gotovo 20% ukupne dobiti djelatnosti.
- Tržišni udio proizvodnje prehrambenih proizvoda EU-a posljednjih se godina smanjio na tržištima SAD-a i Japana, no bilježi porast u Indiji, Kini i Rusiji.

- Trendovi i pokretači promjena u europskoj proizvodnji prehrambenih proizvoda uključuju: potrebu povećanja produktivnosti, izradu politika i pravila u okviru djelatnosti, razvoj tehnologije, jačanje međunarodne konkurencije te promjene navika potrošača.
- Proizvodnja prehrambenih proizvoda u EU nedostaje konkretna, jasna i specifična industrijska politika koja bi uzela u obzir međupovezanost više različitih EU politika od utjecaja na ovu djelatnost.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja prehrambenih proizvoda dugi niz godina predstavlja važan dio domaćeg gospodarstva. Obilježava je raznolikost i razvijenost, a s obzirom na vrijednost industrijske proizvodnje predstavlja najznačajniji proizvodni sektor.
- U industrijskoj djelatnosti proizvodnje prehrambenih proizvoda, mesna poddjelatnost ima najveći udio (20,45%). U posljednje vrijeme ovaj se segment suočava s mnogim izazovima uključujući i gubitak izvoznih tržišta, smanjenje dobiti proizvođača, primjenu novih standarda i pravila u skladu s EU-om.
- Proizvodnja prehrambenih proizvoda u Hrvatskoj porasla je 2011. godine u odnosu na 2010. za 2,2%, a 2012. 0,3% u odnosu na 2010. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, ostvaren je pad proizvodnje od 1,9%. Prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je pad od 2,1% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene porasle su za 10,9% 2012. godine u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 14,1 % u odnosu na 2010.
- Sveukupno u 2012. djelatnost Proizvodnja prehrambenih proizvoda obuhvaća 1.499 poduzeća što je u odnosu na prethodnu godinu 9 poduzeća manje. Ova djelatnost u 2012. zapošljava 43.826 osoba gledano prema satima rada. To je u odnosu na prvu promatrane godinu (2010.) povećanje za manje od 1%, odnosno 290 u apsolutnom odnosu. Dakle, iako je broj poduzeća u opadanju, djelatnost bilježi povećanje zaposlenika.
- Preko 70% kapitala ove djelatnosti inozemnog je porijekla. Zabilježena koncentracija je visoka, prema kriterijima aktive, prihoda, broja zaposlenih, uvoza i izvoza. Od 1.499 poduzeća u 2012. njih 66 pridonosi ukupnim prihodima djelatnosti s udjelom većim od 80%. Među njima s najvećim se udjelom od gotovo 10% može istaknuti Vindija d.d., dok su na drugom i trećem mjestu s podjednakim udjelom od skoro 6% Podravka d.d. i PIK Vrbovec d.d.. Ukupno 99 poduzeća drži 80% aktive. Koncentracija je posebice izražena kod međunarodne trgovine; 28 najvećih poduzeća čini 78% ukupnog izvoza, a 33 poduzeća uvoze 79% ukupnog uvoza djelatnosti.
- Vrijednost aktive ove djelatnosti povećavana je u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.); u 2012. je u odnosu na 2010. viša za 9,81%. U strukturi pasive ističe se činjenica da najveći udio otpada na kapital i rezerve, što pokazuje da je u ovoj djelatnosti istaknuto financiranje od strane vlasnika. U pasivi je zamjetno da najmanji dio zapravo nose dugoročne obveze, koje se najviše sastoje od duga prema bankama. Iz analize aktive očita je činjenica da se u ovoj djelatnosti drastično smanjila vrijednost zadržane zarade (s 1.763.453.695 kuna na 879.700.198 kuna u razdoblju 2010. – 2012.).

- Proizvodnja prehrambenih proizvoda je u razdoblju 2010. – 2012. povećala obujam poslovanja više od 10%, što potvrđuje rast ukupnih prihoda za 12,01% i ukupnih rashoda za 11,29%. Poslovni prihodi i rashodi činili su preko 96% ukupnih prihoda i rashoda.
- Profitabilnost djelatnosti povećala se u razdoblju 2010. – 2012. Naime, kumulativna dobit povećana je za 20,52% (2010. – 2012.), dok je kumulativni gubitak smanjen za 7,95%. U sve tri godine dobit je bila veća od gubitka, što potvrđuju i pokazatelji profitabilnosti, iako valja napomenuti da su stope profitabilnosti bile vrlo niske. Najveće stope profitabilnosti ostvarivale su se u 2011. Stvorena dodana vrijednost povećana je baš kao i stopa bruto operativnog viška, a pritom je smanjeno opterećenje financijskog duga i njegovog omjera s EBITDA. Sposobnost otplate dugova je povećana.
- Na 5 milijardi kuna izvoza i uvoza ostvareno je 9 milijuna kuna minusa u trgovinskoj bilanci. Važna je činjenica za hrvatsko gospodarstvo da je ova djelatnost u razdoblju 2010. – 2012. svoj uvoz i izvoz zasebno povećala za milijardu kuna. S obzirom na trgovinsku razmjenu, ovo je velika djelatnost u usporedbi s ostalim djelatnostima iz prerađivačke industrije, zbog čega je udio izvoza u industriji bio 8,88% (2012.), a udio izvoza u BDP-u relativno visokih 1,54%.
- Vrlo je visok udio bruto dodane vrijednosti ove djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva Hrvatske (udio od 2,31% u 2012.), a visok je i udio u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije (14,68% u 2012.). Analiza specijalizacije ukazuje na savršenu intraindustrijsku razmjenu pripadajuće djelatnosti. Državne potpore i subvencije čine manje od 0,5% ukupnih prihoda djelatnosti.
- Produktivnost rada je u razdoblju 2010. – 2012. povećana za 1,89%, a produktivnost kapitala smanjena je za 1,69% uz smanjenje jediničnog troška rada. Opremljenost rada kapitalom povećana je za 9,94%. U prosjeku, ova djelatnost ima 3,8 puta više fiksnog kapitala od vrijednosti godišnjeg prosječnog troška plaće zaposlenika.
- Likvidnost djelatnosti smanjena je u promatranom razdoblju. Ukupna kratkotrajna imovina je za svega 16% nadilazila vrijednost kratkoročnih obveza. Kada se od toga oduzmu manje likvidne zalihe, dolazimo do podatka o nemogućnosti pokrića svih kratkoročnih obveza s likvidnom imovinom.
- Veći dio pokazatelja, osim čimbenika zaduženosti, ne ukazuje na veću zaduženost djelatnosti. Ipak, ono što zabrinjava je nedovoljna likvidnost koja bi dugoročno mogla prerasti u problem tehničke insolventnosti.
- Broj zaposlenih u djelatnosti proizvodnje prehrambenih proizvoda u razdoblju 2010. – 2012. kretao se redom 43.356, 43.044 i 43.826, što označava blagi rast. U istom razdoblju dolazi do rasta neto plaća od 1,75%, dok su u prosjeku bruto plaće pale za 0,7%. Najveći dio zaposlenih, kao i u ostalim djelatnostima prerađivačke industrije, ima srednju stručnu spremu (47,26% u 2012.).
- Po kriteriju prihoda, najveća poddjelatnost je prerada i konzerviranje mesa i proizvodnja mesnih proizvoda s udjelom od 22,22% (2012.). Prema veličini aktive najveća je proizvodnja mliječnih proizvoda s udjelom od 21,33% (2012.). Prema kriteriju EBITDA, BDV-a, izvoza i uvoza najviše do izražaja dolazi proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda. Najveći broj

zaposlenih u sve tri promatrane godine imala je proizvodnja pekarskih i brašeno-konditorskih proizvoda koja je u 2012. činila 36,08% od ukupnog broja zaposlenih u ovoj djelatnosti.

- Industrijsku djelatnost Proizvodnja prehrambenih proizvoda obilježava velik potencijal zapošljavanja i rasta, no primjetan je problem nedostataka kvalificirane i stručne radne snage. Proizvodnja prehrambenih proizvoda koncentrirana je, i to većim dijelom na području Zagreba i u Koprivničko-križevačkoj, Varaždinskoj te Osječko-baranjskoj županiji, u kojima se nalaze i najveća domaća poduzeća.
- Prodaja prehrambenih proizvoda privatnih marki posljednjih se godina povećala, što ukazuje na mogućnosti povećanja prodaje domaćih proizvođača koji prodaju pod vlastitom markom.
- U okviru hrvatskog klastera konkurentnosti prehrambeno-prerađivačkog sektora definirana su prioritetna područja razvoja: unaprjeđenje poslovnog okruženja i jačanje konkurentnosti prehrambeno-prerađivačkog sektora, unaprjeđenje i diversifikacija proizvodnje kroz istraživanje i razvoj, tehnološki razvoj i primjenu inovacija, razvoj ljudskog kapitala kroz unaprjeđenje znanja, sposobnosti i vještina te *brendiranje* prehrambeno-prerađivačkog sektora i proizvoda primjenom inovativnog dizajna i promidžbenih aktivnosti te utvrđivanje prioritetnih standarda kvalitete. Poticanje tradicionalnih, izvornih i kvalitetnih proizvoda, kako bi se stvorila njihova prepoznatljivost na širem području EU-a, stvara potencijal za stvaranje tržišnih niša i rast proizvodnje.
- Kao potencijali i snage djelatnosti proizvodnje prehrambenih proizvoda ističu se prikupljeno znanje, tradicija i iskustvo te nova dinamika proizvodnje. Djelatnost obilježava visok stupanj dovršetka proizvoda. Kao takva, djelatnost je sposobna privlačiti ulaganja i kapital koji su potrebni za razvoj. Dodatno, jedan od potencijala za rast proizvodnje prehrambenih proizvoda u Hrvatskoj je i turizam, odnosno potencijalna potražnja proizašla iz turizma, kao i povezivanje s poljoprivrednom proizvodnjom.
- Perspektive budućeg razvoja hrvatskih proizvođača prehrambenih proizvoda temelje se na reviziji strategija poslovanja za domaće i strana tržišta, unaprjeđenju proizvodnog portfelja na način da ga prilagode potrošačevim željama i potrebama, optimizaciji lanca opskrbe koja uključuje optimizaciju nabave, povećanje učinkovitosti proizvodnih procesa i produktivnost rada, upravljanje logistikom i kompleksnošću portfelja.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 58. Kvantitativni pokazatelji (C10)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	100,10	107,60	103,07
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	100,6	102,2	98,1
Broj zaposlenih prema satima rada	43.536	43.044	43.826
Ukupni prihod (HRK)	29.229.224.017	31.737.457.980	32.741.686.821
EBITDA (HRK)	1.896.503.134	2.378.872.375	2.287.124.458
Operativna marža profita (%)	2,70%	4,06%	3,63%
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	671.381	737.326	747.084
Bruto dodana vrijednost (HRK)	6.265.519.541	6.817.467.256	6.426.279.587
Dobitak po zaposlenome (HRK)	22.325	25.539	26.728
Gubitak po zaposlenome (HRK)	20.680	10.608	18.909
Odnos izvoza i uvoza	1,005	1,034	0,998
Trgovinska bilanca (HRK)	18.857.164	159.587.929	-9.220.416
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	13,87%	15,36%	15,51%
RCA	0,008	0,058	-0,003
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	15,76%	14,68%	14,04%
Grubell-Lloydov indeks	0,998	0,983	0,999
Proizvodnost rada (HRK)	143.916	158.384	146.632
Proizvodnost kapitala	2,15	2,22	2,32
Jedinični trošak rada (HRK)	0,47	0,49	0,46
Koeficijent zaduženosti	0,54	0,56	0,57

Tablica 59. Kvalitativni pokazatelji (C10)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Ograničen pristup kapitalu. Dostupna i prikladna radna snaga. Djelatnost zapošljava većinom radnike SSS obrazovne strukture.
Obilježja potražnje	Visok stupanj dovršenosti proizvoda namijenjenih krajnjoj potrošnji. Financijska kriza i fluktuacije u cijeni sirovina dovele su do stvaranja nesigurnosti na tržištu prehrambenim proizvodima te rezultirale smanjenom potrošnjom, promjenama potrošačkih navika i općenito smanjenju prodaje.
Tehnološka opremljenost	Potrebno je neprestano ulagati u strojeve, opremu i tehnologiju.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Troškovi za istraživanje i razvoj u proizvodnji prehrambenih proizvoda su u padu. Trend odgovara padu troškova za istraživanje i razvoj na razini čitavog gospodarstva. U ukupnim izdacima za istraživanje i razvoj u djelatnosti proizvodnje prehrambenih proizvoda najveći udio odnosi se na područje ljudskih potencijala.
Zakonodavno okruženje	Strogi propisi i standardi povezani su s procesom proizvodnje.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija uvoza, izvoza i ukupnih prihoda djelatnosti. 33 poduzeća ostvaruju oko 80% ukupnog uvoza, 28 poduzeća ostvaruje oko 78% ukupnog izvoza, te 66 od 1.499 poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnih prihoda djelatnosti. Vindija d.d., ostvaruje 10% ukupnih prihoda, a Podravka d.d. i PIK Vrbovec d.d. ostvaruju po 6% ukupnih prihoda.
Izvozni potencijal	Udio izvoza u ukupnom prihodu je oko 15%, a smanjuje se odnos izvoza i uvoza. Pokazatelj relativnih usporednih prednosti je vrlo nizak. Odstupaju poddjelatnosti C10.8 Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda i C10.3 Prerada i konzerviranje voća i povrća s većim udjelom izvoza u ukupnim приходima.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Djelatnost ima potencijal rasta i zapošljavanja. Najveći je u poddjelatnostima C10.8 Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda i C10.3 Prerada i konzerviranje voća i povrća.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C11 Proizvodnja pića

Djelatnost Proizvodnja pića (C11) uključuje destiliranje, pročišćavanje i miješanje alkoholnih pića (C11.01), proizvodnju vina od grožđa (C11.02), proizvodnju jabukovače i ostalih voćnih vina (C11.03), proizvodnju ostalih nedestiliranih fermentiranih pića (C11.04), proizvodnju piva (C11.05), proizvodnju slada (C11.06) i proizvodnju osvježavajućih napitaka; proizvodnju mineralne vode i drugih flaširanih voda (C11.07).

Globalni trendovi razvoja

- Na razvijenim tržištima primjetna je promjena dobne strukture potrošača i smanjenje broja stanovnika pa globalna poduzeća koja se bave proizvodnjom pića traže nove načine povećanja prodaje, ostvarenja sinergije prodajnih i proizvodnih aktivnosti te postizanja učinkovitosti djelovanja. Potreba rasta na tržištima zemalja u razvoju sve je veća i potaknuta je rastom broja stanovnika te širenjem srednje dohodovne skupine potrošača. Osvajanje tržišta zemalja u razvoju predstavlja tako temelj budućega uspjeha.
- Novi je trend usmjerenost na stvaranje vlastite marke proizvoda. Na tržištima, koja se tek razvijaju, upravljanje lancem nabave mora uključiti potrebe rastuće ali promjenjive potražnje, dok je na razvijenim tržištima naglasak na smanjivanju troškova i poboljšanju usluga kupcima. Revizijom svojih lanaca nabave, poduzeća dobivaju širi pregled ključnih političkih, ekonomskih i ekoloških rizika i načina na koji mogu utjecati na poslovanje.
- U današnjem okruženju proizvođači pića zabrinuti su zbog rastućih troškova sirovina i velike količine potrošnje energije u procesu proizvodnje. Potrebno je smanjiti troškove i maksimizirati produktivnost i učinkovitost poslovanja. Okrupnjavanje nabave često je prvi korak. Zajednička ulaganja ili preuzimanja predstavljaju strategije koje omogućuju poduzećima osvajanje novih tržišta ili jačanje vlastite pozicije na tržištu.
- Kako bi osigurali opstanak na tržištu i prilagođavanje novim globalnim trendovima, nužno je uvođenje nekoliko promjena: uvođenje tehnoloških promjena i automatizacija proizvodnje (umrežavanje, integracija sustava kontrole i automatizacija mjerenja pritiska i tijekova proizvodnje); fleksibilnost na području marketinga (označavanje, pakiranje); raznolikost, osobito u proizvodnji piva (promjenjivost sirovina, manje proizvodne jedinice).

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Proizvodnja pića, uz proizvodnju hrane, predstavlja važan dio europskog gospodarstva. U posljednjim se godinama smanjuje konkurentnost ovih djelatnosti te su potrebne nove strategije održavanja konkurentne pozicije na tržištu. Mobilnost proizvodnje obilježena je razinom globalne konkurentnosti i potrebom za stalnim strateškim repozicioniranjem.
- Proizvodnja pića u Europi je rascjepkana djelatnost kojom prevladavaju mala i srednja poduzeća. Rastući troškovi, rastuća konkurencija, nove potrebe i zahtjevi potrošača, korporativna odgovornost, potreba uvođenja novih modela poslovanja, stroži propisi samo su neki od izazova koji stoje pred europskim proizvođačima pića.

- U okviru EU-a, razvijene zemlje takozvane „stare Europe“ iskazuju polarizaciju i promjenu strukture prerađivačke djelatnosti, uključujući i proizvodnju hrane i pića. U prošlosti značajne, relativno radno intenzivne industrijske djelatnosti premještaju se prema regijama dostupnijih resursa i jeftinije radne snage, a u takvim djelatnostima EU postaje neto uvoznik. S druge strane, djelatnosti s visokim sadržajem dodane vrijednosti zasnovane na razvojno-istraživačkoj djelatnosti, odnosno na inovacijama, razvijaju se ubrzano pod utjecajem globalizacije.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja pića u Hrvatskoj porasla je 2011. u odnosu na 2010. za 6,5%, a 2012. 2,1% u odnosu na 2010. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, ostvaren je pad proizvodnje od 4%. U prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je pad od 6,6% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene porasle su za 5,9 % 2012. u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 9,3 % u odnosu na 2010.
- Ukupna djelatnost u 2012. broji 300 poduzeća, što je za 9 poduzeća više nego u 2011. Iako broj poduzeća raste, primjetan je stalan pad broja zaposlenih sa 6.505 osoba u 2010. na 6.027 osoba u 2012., što predstavlja ukupni pad od 7,35%.
- Ponderirani udio domaćeg kapitala u ovoj djelatnosti iznosio je 55,95%, a ponderirani udio inozemnog kapitala 43,07% u 2012. (pri čemu je ponder ukupni prihod). Ističu se Zagrebačka pivovara d.o.o. i Coca Cola HBC Hrvatska d.o.o. kao poduzeća na samom vrhu po najvećim prihodima, koja su u 100%-tnom stranom vlasništvu. Jamnica d.d. je najveće 100%-tno hrvatsko poduzeće po kriteriju ukupnih prihoda. U stvaranju gotovo 80% ukupnih prihoda djelatnosti sudjeluje tek 8 najvećih poduzeća ili 2,67% ukupnog broja poduzeća promatrane djelatnosti, što ukazuje na izuzetno jaku koncentraciju djelatnosti. Vrlo visoka koncentracija je vidljiva i po kriterijima izvoza, uvoza, aktive te po zaposlenima.
- U razdoblju 2010. – 2012. došlo je do pada aktive (pasive) djelatnosti za 3,61%. Omjer dugotrajne i kratkotrajne imovine u sve tri godine iznosio je 57:43. Udio dugoročnog duga u pasivi je svega 14,5%. Ova djelatnost financira se ponajviše kratkoročnim izvorima.
- Ukupni prihodi su u razdoblju 2010. – 2012. povećani za 3,04% na 6,03 milijarde kuna, a ukupni rashodi smanjeni su za 11,94% na 5,77 milijardi kuna, i to najviše zbog smanjenja financijskih rashoda. Zato se ukupna dobit djelatnosti u promatranom razdoblju povećala za 177% (odnosno s 151.421.553 kuna u 2010. na 420.546.782 kuna u 2012).
- Profitabilnost je povećana u razdoblju 2010. – 2012. Pokazatelji ROA, ROE i ROI višestruko su povećani na 4,53%, 12,50% i 7,29% u 2012. Stopa bruto operativnog viška povećana je na 15%, a stvorena dodana vrijednost na 827,28 milijuna kuna. Prihod po zaposlenome je povećan, a gubitak po zaposlenome smanjen. Međutim, profitabilnost je povećana ponajviše zbog smanjenja financijskih rashoda, dok su zarade prije amortizacije, kamata i poreza ipak smanjene s 915,30 milijuna kuna na 870,92 milijuna kuna (u razdoblju 2010. – 2012.). Dakle, profitabilnost iz redovnih djelatnosti je smanjena.
- Vanjskotrgovinska razmjena ove djelatnosti povećala se u razdoblju 2010. – 2012. za gotovo 20%. Razlika izvoza i uvoza je pozitivna, ali i dalje minimalna (1,74 milijuna kuna neto izvoza u odnosu na 785,62 milijuna kuna izvoza). Povećani su pokazatelji uvozne zavisnosti i

prodora uvoza te su smanjene usporedne prednosti. Sudeći po povećanju izvoza i uvoza te povećanju njihovih udjela u prihodima i rashodima, možemo zaključiti da se ova djelatnost u tri promatrane godine više okrenula vanjskoj trgovini te da je osnažila vanjskotrgovinske odnose.

- Analizom industrijske strukture utvrđeno je 0,73% udjela BDV-a ove djelatnosti u BDV-u gospodarstva, 4,62% udjela u BDV-u prerađivačke industrije, čime se postiže gotovo savršena intraindustrijska razmjena i minimalan utjecaj države u financiranju ove djelatnosti.
- Proizvodnost rada i kapitala povećana je u promatranom razdoblju uz zabilježeno smanjenje jediničnog troška rada u proizvodnji. Opremljenost rada kapitalom također je povećana. Razlog ovim povećanjima nalazi se ponajviše u smanjenju broja zaposlenih za 500 osoba. Na djelu je racionalizacija poslovanja, što nije iznenađujuće ako uzmemo u obzir pad gospodarske aktivnosti i potrošnje u RH u sve tri promatrane godine.
- Djelatnost Proizvodnja pića je nelikvidna, a nelikvidnost se povećala u razdoblju 2010. – 2012. Ukupna zaduženost nije visoka i to prvenstveno zbog relativno malog udjela dugoročnog duga. Neto financijski dug je višestruko smanjen u promatranom razdoblju. Kreditori i dobavljači ove djelatnosti usmjereni su na sposobnosti otplate tekućih obveza.
- Broj zaposlenih je u razdoblju 2010. – 2012. smanjen za 7,35%. U prerađivačkoj industriji to predstavlja udio od 2,69% ukupnog broja zaposlenih, dok je na razini ukupnog gospodarstva taj udio 0,42%. Neto i bruto plaće u promatranom su razdoblju blago povećane unatoč smanjenju radne snage. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (45,66% u 2012.), dok se posebno ističe velik udio visokoobrazovanih osoba (13,47%) u 2012.
- Djelatnost Proizvodnja pića u Hrvatskoj je obilježena koncentracijom proizvodnje u sjeverozapadnom dijelu zemlje, no razvijena je i u drugim dijelovima. Važan je plasman proizvoda djelatnosti kroz turizam.
- Ograničavajući čimbenici djelatnosti proizvodnje pića uključuju zastarjelu tehnologiju i potrebe ulaganja u nove tehnologije, otežan pristup kapitalu, nisku razinu suradnje u sektoru istraživanja i razvoja, nedostatak strategije upravljanja okolišem. Ograničavajući je čimbenik i nedovoljna raspoloživost sirovina za proizvodnju pa postoji potreba za uvozom.
- Perspektive budućeg razvoja leže u ulaganjima u poljoprivrednu i znanstveno-tehnološku infrastrukturu koja omogućuje veće prihode i dodanu vrijednost povećanjem učinkovitosti proizvodnje i integracijom između poljoprivredne i proizvodnje pića.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 60. Kvantitativni pokazatelji (C11)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	97,50	101,50	104,33
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	91,2	106,5	96,0
Broj zaposlenih prema satima rada	6.505	6.218	6.027
Ukupni prihod (HRK)	6.121.021.074	6.302.371.756	6.307.280.480
EBITDA (HRK)	915.301.887	908.590.614	870.921.083
Operativna marža profita (%)	8,57	8,30	7,98
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	940.972	1.013.569	1.046.504
Bruto dodana vrijednost (HRK)	2.117.217.935	2.145.033.672	2.100.932.553
Dobitak po zaposlenome (HRK)	105.418	116.231	115.190
Gubitak po zaposlenome (HRK)	82.140	66.877	45.413
Odnos izvoza i uvoza	1,058	0,975	1,002
Trgovinska bilanca (HRK)	35.775.610	-18.865.101	1.739.593
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	10,70	11,83%	12,46
RCA	0,094	-0,044	0,004
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	5,33	4,62	4,59
Grubell-Lloydov indeks	0,972	0,988	0,999
Proizvodnost rada (HRK)	325.475	344.972	348.587
Proizvodnost kapitala	0,53	0,55	0,54
Jedinični trošak rada (HRK)	0,40	0,38	0,38
Koeficijent zaduženosti	0,57	0,60	0,62

Tablica 61. Kvalitativni pokazatelji (C11)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Ograničen pristup kapitalu. Dostupna prikladna radna snaga. Djelatnost zapošljava uglavnom radnike SSS obrazovne strukture.
Obilježja potražnje	Proizvodi namijenjeni krajnjoj potrošnji. Potrošači sve više traže proizvode od prirodnih sastojaka u segmentu bezalkoholnih pića.
Tehnološka opremljenost	Relativno slaba tehnološka opremljenost i zastarjela tehnologija.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Ulaganja u istraživanje i razvoj, ali na nedovoljnoj razini.
Zakonodavno okruženje	Posebni propisi vezani uz djelatnost (osobito uz alkoholna pića).
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija uvoza, izvoza, ukupnih prihoda, aktive i zaposlenosti u okviru djelatnosti. 6 poduzeća ostvaruje 75% ukupnog uvoza, 6 poduzeća ostvaruje oko 81% ukupnog izvoza, te 8 od 300 poduzeća ostvaruje oko 78% ukupnih prihoda djelatnosti. 22 poduzeća čine 79% ukupne aktive. 27 poduzeća zapošljava gotovo 80% zaposlenih.
Izvozni potencijal	Udio izvoza u ukupnom prihodu je oko 12%. Pokazatelj relativnih usporednih prednosti je vrlo nizak. Visoka koncentracija izvoza.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Postoji potencijal rasta i razvoja te zapošljavanja.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C13 Proizvodnja tekstila

Proizvodnja tekstila (C13) obuhvaća poddjelatnosti pripreme i predenja tekstilnih vlakana (C13.1), tkanje tekstila (C13.2), dovršavanje tekstila (C13.3) i proizvodnju ostalog tekstila (C13.9).

Globalni trendovi razvoja

- Proizvodnja tekstila jedna je od najstarijih i najvećih svjetskih industrijskih djelatnosti te ima važnu ulogu u ukupnoj svjetskoj proizvodnji, potencijalu zapošljavanja i trgovini u mnogim zemljama u razvoju. Niska kapitalna intenzivnost temeljno je obilježje djelatnosti proizvodnje tekstila i odjeće koja upućuju na činjenicu da se ova industrija teže prilagođava novim globalnim trendovima.
- Na globalnoj razini proizvodnja tekstila doživjela je velike promjene u smjeru i obujmu tijekom 1990-ih godina kada su mnoge tvrtke premjestile dijelove proizvodnje u područja s nižim troškovima u cilju održavanja konkurentnosti. Proizvođači tekstila su uz premještanje proizvodnje u zemlje u razvoju (najčešće azijske zemlje) počeli i s *outsourcingom* određenih dijelova proizvodnje. Međutim, *outsourcing* se nije vršio u zemlje Azije, već najčešće u susjedne zemlje s kojima je sklopljen određeni trgovinski sporazum kojim je omogućen povoljan uvoz i izvoz. Azija, SAD i europske zemlje najveći su svjetski potrošači tekstila. No, veći se dio ovih proizvoda u navedenim zemljama uvozi.
- Proizvodnja tekstila pogodna je za uključivanje u globalne lance vrijednosti jer se većina proizvoda može izvoziti u bilo kojoj fazi lanca, što je čini trgovinski intenzivnom i osjetljivom na promjene u trgovinskim režimima. Tekstilna poduzeća u razvijenim zemljama, za razliku od zemalja u razvoju, uglavnom proizvode kućne i industrijske tekstilne proizvode, koji su tehnološki napredniji i manje podložni dizajnerskim promjenama te imaju veću dodanu vrijednost proizvodnje.
- Na makro razini više je načina na koje proizvodnja tekstila može utjecati na gospodarstvo mnogih zemalja u razvoju: proizvodnja tekstila glavni je izvor dohotka u mnogim zemljama; proizvodnja tekstila najveća je izvozna industrija u mnogim zemljama; proizvodnja tekstila izvor je radnih mjesta; proizvodnja tekstila omogućuje uključivanje u globalne proizvodne lance; aglomeracijski učinci; razvoj industrijske djelatnosti tekstila može voditi smanjivanju siromaštva u zemljama u razvoju i siromašnim zemljama svijeta.
- Integracija različitih faza proizvodnje može omogućiti brže prilagođavanje potrebama tržišta i smanjivanje onih aktivnosti koje ne pridonose stvaranju dodane vrijednosti. Primjena informacijske i komunikacijske tehnologije omogućuje poboljšanje mogućnosti nabave i stvaranje virtualne baze za razmjenu putem Interneta. Očekuje se i odmak od tradicionalnog načina kupovanja odjeće u trgovinama te razvijanje novih načina kupovanja koji omogućuju interaktivnu kupovinu od kuće.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Promjene u globalnom okruženju pružaju europskim poduzećima prilike za osvajanje novih tržišta, smanjivanje troškova i usvajanje novih znanja. S druge strane, izvor su povećane konkurencije. Europska proizvodnja tekstila obilježena je visokim stupnjem *outsourcinga* i

jačanjem konkurencije iz zemalja s nižim troškovima rada, zbog njezine radne intenzivnosti, visokog udjela zapošljavanja slabo obrazovane radne snage i relativno niskih troškova ulaganja. Jednako kao i na globalnoj razini, tako je i na razini EU-a donošenje Sporazuma o tekstilu i odjeći imalo utjecaja na razmjenu. Otvaranje europskih tržišta za uvoz te ukidanje prepreka trgovini, zajedno s trendovima globalizacije i liberalizacije, još je više izložilo europske proizvođače konkurenciji zemalja s nižim troškovima.

- Potražnja za tekstilom stabilna je i raste u posljednjem desetljeću. Proizvodnju tekstila u Europi obilježava rascjepkanost te kao takva nije konkurentna na velikim tržištima, odnosno tržištima na kojima se potražuju velike količine proizvoda. U posljednjim je godinama osobito ojačao trend koncentracije poduzeća u europskoj proizvodnji tekstila kao posljedica racionalizacije poslovanja i velikog porasta broja pripajanja i preuzimanja.
- Svim zemljama EU-a koje proizvode tekstil zajedničko je smanjenje broja zaposlenih uz povećanje produktivnosti rada, a poduzeća koja su opstala iskorištavaju svoje tržišne niše u kojima brzo obrtanje, kvaliteta i mala serijska proizvodnja osiguravaju konkurentsku prednost.
- Predviđaju se tri moguća scenarija razvoja europske industrijske djelatnosti proizvodnje tekstila do 2020.: (1) „Ograničenje globalizacije“ koje uključuje razmatranje različitih posljedica klimatskih promjena, (2) „Azijska dominacija - europska izvrsnost“ koja pretpostavlja jačanje sadašnjih trendova u budućnosti i (3) „Napredne nove zemlje članice“, opisuje situaciju u kojoj će EU i zemlje članice s niskim troškovima obraniti industrijsku bazu u Europi.
- Budući razvoj proizvodnje tekstila određen je potrebama premještanja proizvodnje i *outsourcinga*, mogućnostima brzog odgovora na potrebe tržišta, osobito kada je riječ o modnim proizvodima, usmjerenost na aktivnosti s dodanom vrijednosti u kojima istraživanje i razvoj i dizajn predstavljaju ključne čimbenike. Razvoj ljudskih potencijala također je važan. Budući razvoj proizvodnje tekstila uvjetovan je globalnom konkurencijom osobito od strane azijskih zemalja, stvaranjem baze znanja, osiguravanjem brzog opsluživanja tržišta (kratko vrijeme od proizvodnje do plasiranja proizvoda na tržište), te troškovima očuvanja okoliša.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja tekstila u Hrvatskoj pala je 2011. u odnosu na 2010. za 11%, a 2012. za 18,7% u odnosu na 2010. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, ostvaren je pad proizvodnje od 8,6% u 2012. U prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je rast od 4,4% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene porasle su za 5,3% 2012. u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 7,2 % u odnosu na 2010.
- Proizvodnja tekstila prema obračunu sati rada zapošljava ukupno 4.179, 3.643, odnosno 3.475 osoba u 2010., 2011. i 2012. Broj poduzeća u djelatnosti iznosio je 252 u 2011. te 241 u 2012.
- Više od 76% kapitala ove djelatnosti domaćeg je porijekla, a tek 20% inozemnog. Ukupna aktiva (pasiva) znatno je smanjena u razdoblju 2010. – 2011. i to za 26,5% te se trend smanjenja nastavio, iako u manjem iznosu, i u 2012. U toj se godini trend usporio, ali je i dalje ostao negativan. Preneseni gubitak povećan je u trogodišnjem razdoblju 2010. – 2012., a

zadržana dobit je smanjena. Financijska pozicija ove djelatnosti pogoršana je u promatranom razdoblju.

- Pad gospodarske aktivnosti djelatnosti može se vidjeti i u gotovo proporcionalnom smanjenju ukupnih prihoda i rashoda. Naime, u 2011. prihodi i rashodi činili su svega 86,7% odnosno 85,5% vrijednosti iz 2010., a u 2012. činili su 91,7% odnosno 91,3% vrijednosti iz 2011. Poslovni prihodi i rashodi u sve tri godine činili su više od 92% ukupnih prihoda i rashoda.
- Pokazatelji profitabilnosti proizvodnje tekstila nisu bili pozitivni u razdoblju 2010. – 2012. EBITDA se neprestano smanjivao tijekom sve tri godine, a pokazatelji povrata (prinosa) bili su negativni sve tri godine. Ipak, treba naglasiti da su negativne stope smanjivane iz godine u godinu. Povećana je, stoga, stvorena dodana vrijednost, kao što je povećana i stopa bruto operativnog viška (odnos prihoda i rashoda povećan je u korist prihoda). Zabilježen je pad prihoda po zaposlenome (pad učinkovitosti radne snage).
- Izvoz i uvoz smanjivali su se iz godine u godinu, s time da je odnos izvoza i uvoza također smanjen (izvoz pada brže od uvoza). Iako su uvozna zavisnost i prodor uvoza smanjeni, usporedne prednosti ove djelatnosti stalno su se smanjivale u promatranome razdoblju. Vanjskotrgovinska razmjena ove djelatnosti znatno je oslabljena, a njezin udio u ukupnim prihodima i rashodima djelatnosti pao je na 35,24% (izvoz) odnosno 31,86% (uvoz). Bruto dodana vrijednost smanjila se za 57,5 milijuna kuna, odnosno 15,16% (razdoblje 2010. – 2012.). Pokazatelj specijalizacije djelatnosti u promatranom razdoblju ukazuje na visoku (gotovo savršenu) intraindustrijsku razmjenu pripadajuće djelatnosti. Udio državnih potpora i subvencija u ukupnim prihodima višestruko je smanjen, s gotovo 1% iz 2010. na 0,27% u 2012.
- Proizvodnost rada u razdoblju 2010. – 2012. povećala se za 2,03%, ali uz privremeno i naglo povećanje od 2010. do 2011., a potom slijedi proporcionalno slabiji pad u 2012., dok se jedinični trošak rada u trogodišnjem razdoblju smanjio s 0,66 na 0,64 kuna. Proizvodnost kapitala povećana je u promatranom trogodišnjem razdoblju, također uz nagli rast u 2011. i blaži pad u 2012. Ova djelatnost ostvarila je 15,16% pada u bruto dodanoj vrijednosti, ali je smanjila broj radnika za 16,85% i smanjila vrijednost kapitalne imovine za 32,85%. Povećanje proizvodnosti je stoga rezultat smanjivanja proizvodnih kapaciteta.
- Ulaganje djelatnosti u istraživanje i razvoj gotovo je zanemarivo, svega 46.000 kuna u 2010. Ni u jednoj promatranjoj godini (2010. – 2012.) vrijednost likvidne imovine (umanjene za zalihe) nije bila dovoljna za pokriće kratkoročnih obveza.
- Analizom zaduženosti utvrđeno je kako je ukupna zaduženost povećana u razdoblju 2010.-2012., uz istovremeno smanjenu sposobnost otplate kamata. Unatoč tome, ukupna zaduženost i dalje nije na visokoj razini, a pozitivnim se smatra činjenica što je u godinama znatnog pada poslovne aktivnosti ova djelatnost uspjela smanjiti apsolutnu vrijednost dugoročnog duga prema bankama i drugim financijskim institucijama. Daljnji pad poslovne aktivnosti može ugroziti sposobnost otplate duga.
- Broj zaposlenih u djelatnosti smanjen je za 16,85% u razdoblju 2010. – 2012. U istom razdoblju dolazi do rasta neto plaća od 2,48%, dok su u prosjeku bruto plaće pale za 0,43%. Pritom 90,52% svih zaposlenih u promatranjoj djelatnosti ima srednju stručnu spremu i niže.

- Proizvodnja ostalog tekstila u najvećoj mjeri utječe na financijske podatke i ukupni poslovni rezultat djelatnosti proizvodnje odjeće. Navedena poddjelatnost u 2012. čini 64,38% aktive, 62,37% ukupnih prihoda, 62,72% ukupnih rashoda, 45,47% dobiti, 52,90% gubitka, 69,10% EBITDA, 63,30% bruto dodane vrijednosti, 35,33% izvoza, 50,82% uvoza, te 66,16% zaposlenih u djelatnosti.
- Hrvatsku proizvodnju tekstila obilježava duga tradicija u poslovanju, iskusna radna snaga, zemljopisna blizina europskim tržištima, kvaliteta proizvoda. S druge strane, slabosti industrije čine nizak udio bazne proizvodnje, ovisnost o uvoznom *know-how*, usitnjenost proizvodnje i niska ulaganja. Djelatnost karakterizira radna intenzivnost i visoka koncentracija tvornica u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Udio u ukupnom broju poduzeća: 19% Krapinsko-zagorska županija, 19% Grad Zagreb, 13% Međimurska županija. Mnoge se vrste tekstilnih proizvoda više ne proizvode, što je izravni razlog pada zaposlenosti.
- Ostala obilježja industrijske djelatnosti proizvodnje tekstila u Hrvatskoj jesu: privatiziranost poduzeća u djelatnosti; uključenost vlasnika poduzeća u upravljanje; smanjenje bazne proizvodnje; problemi naplate potraživanja; razjedinjenost; usitnjenost i slaba pregovaračka moć te strukturni problemi s kadrovima; nedostatak stabilnih i povoljnih izvora financiranja.
- Proizvodnju tekstila obilježava i pad cjenovne konkurentnosti izvoza zbog gubitka sirovinske baze i potrebe nabave sirovina na međunarodnom tržištu, zaostajanje i na području inovacija, istraživanja i razvoja te aktivnosti usavršavanja, što sve utječe na izvoznu konkurentnost.
- Ograničavajući čimbenici razvoja ove djelatnosti očituju se u sporim strukturnim prilagodbama, nedovoljnoj diversifikaciji izvoznih programa, a takva struktura povećava rizike gubitka tržišta i pada konkurentnosti. Pad konkurentnosti proizvodnje tekstila na međunarodnom tržištu popraćen je smanjenjem proizvodnje i padom zaposlenosti. Prepreke daljnjem razvoju nalaze se i u nabavi sirovina za proizvodnju te nelojalnoj konkurenciji iz slabo razvijenih ili drugih zemalja u razvoju. Problem je i nedovoljno razvijena i neučinkovita distribucijska mreža te previsoka cijena rada u odnosu na tržišta s kojima se natječe.
- U djelatnosti postoji potencijal za zapošljavanje, no potrebno je prilagođavanje visina nadnica s obzirom na posebnost djelatnosti. Stvaranje vlastitih marki također ima potencijal rasta i razvoja, a cjelokupan proces proizvodnje može se obavljati u Hrvatskoj. Potrebna je i potiče se suradnja s drugim industrijskim djelatnostima, osobito na području trgovine i turizma.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 62. Kvantitativni pokazatelji (C13)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	111,00	105,20	100,10
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	111,6	89,0	91,4
Broj zaposlenih prema satima rada	4.179	3.643	3.475
Ukupni prihod (HRK)	1.396.497.846	1.211.365.145	1.396.497.846
EBITDA (HRK)	119.044.093	85.875.306	67.035.383
Operativna marža profita (%)	3,87	2,40	1,02
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	334.170	332.519	319.561
Bruto dodana vrijednost (HRK)	378.959.024	353.698.355	321.503.095
Dobitak po zaposlenome (HRK)	16.250	12.985	17.099
Gubitak po zaposlenome (HRK)	22.240	14.647	17.185
Odnos izvoza i uvoza	1,193	1,180	1,106
Trgovinska bilanca (HRK)	91.889.461	72.808.564	37.520.579
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	40,70	39,39	35,24
RCA	0,296	0,291	0,183
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	1,05	0,95	0,76
Grubell-Lloydov indeks	0,912	0,917	0,950
Proizvodnost rada (HRK)	90.682	97.090	92.519
Proizvodnost kapitala	0,36	0,49	0,45
Jedinični trošak rada (HRK)	0,66	0,64	0,64
Koeficijent zaduženosti	0,58	0,65	0,66

Tablica 63. Kvalitativni pokazatelji (C13)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Ograničen pristup kapitalu. Dostupna je prikladna radna snaga. Djelatnost zapošljava SSS i NKV radnu snagu. Trend je usporenog povećanja rada.
Obilježja potražnje	Radi se većinom o intermedijarnim proizvodima koji se koriste u drugim djelatnostima.
Tehnološka opremljenost	Radno intenzivna djelatnost i slabo tehnološki opremljena (zastarjela oprema).
Izdaci za istraživanje i razvoj	Izdaci za istraživanje i razvoj zanemarivi su i ne predstavljaju razinu ulaganja potrebnu za nužne promjene u pozitivnom smjeru.
Zakonodavno okruženje	Ne postoje značajna zakonska ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija uvoza, izvoza i ukupnih prihoda djelatnosti. 16 poduzeća ostvaruje 80% ukupnog uvoza, 8 poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnog izvoza, te 33 od 241 poduzeća ostvaruju oko 80% ukupnih prihoda djelatnosti. Jedno poduzeće, Predionica Klanjec d.o.o., ostvaruje 8,5% ukupnih prihoda, oko 23% izvoza i oko 20% uvoza ukupne djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal je nizak uz trend smanjivanja udjela izvoza u prihodima. Pokazatelj relativnih usporednih prednosti je nizak, s trendom smanjenja.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja je nizak. Uočljivo je smanjenje broja zaposlenih. Daljnji rast iziskuje dodatna ulaganja, a djelatnost je visoko zadužena. Najveće gubitke bilježi poddjelatnost C13.9 Proizvodnja ostalog tekstila.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C14 Proizvodnja odjeće

Djelatnost Proizvodnja odjeće (C14) obuhvaća proizvodnju odjeće, osim krznene odjeće (C14.1), proizvodnju proizvoda od krzna (C14.2) i proizvodnju pletene i kukičane odjeće (C14.3).

Globalni trendovi razvoja

- Proizvodnja odjeće radno je intenzivna industrijska djelatnost u kojoj su troškovi rada vrlo bitni za rast i razvoj. Seli se u zemlje s niskim troškovima rada, posebno azijske zemlje.
- Trgovinska ograničenja rezultirala su međunarodnim rascjepkavanjem vrijednosnog lanca, u kojem su zemlje s niskim nadnicama najčešće šivale uvezene tekstilne materijale i izvozile gotove proizvode.
- Najveći izvoznici odjeće na svijetu su Kina, zemlje članice EU-a, Hong Kong, Bangladeš i Indija, a najveći uvoznici odjeće su zemlje članice EU-a, SAD, Japan, Kanada i Rusija.
- Najveći nisko-troškovni proizvođači odjeće među zemljama u razvoju uspješno su povećali udio svog izvoza na svjetskom tržištu. Ovo je odraz učinka zamjene kao posljedice ekonomske krize jer se skuplji dobavljači zamjenjuju povoljnijima. Primjetno je i smanjenje broja zaposlenih u industrijskoj djelatnosti i zatvaranje tvornica, otežan pristup kapitalu, povećana potpora države, sve izraženija potreba za pružanjem pune usluge (uključujući dizajn, upravljanje zalihama i slično).
- Svjetski proizvođači sve se više počinju baviti maloprodajom i otvaraju vlastite trgovine; proizvođači preuzimaju ulogu posrednika i umjesto vlastite proizvodnje razvijaju mrežu globalnih dobavljača; raste broj privatnih marki; proizvođači luksuznih marki udružuju se s masovnim trgovcima. Rastuća je važnost ekološke održivosti i društvene odgovornosti te je izražena potreba za brzim odgovorima na promjene na tržištima.
- Regulativna politika u industrijskoj djelatnosti proizvodnje odjeće nužna je kako bi se omogućilo djelovanje sustava upravljanja. Pravila ponašanja, odgovorna kupnja te pravila ugovaranja moraju biti odgovarajuće uređeni. Proizvođači i trgovci moraju ulagati veće napore u poboljšanje poslovnih procesa putem usvajanja inovativnih tehnologija, suradnjom i stvaranjem sinergijskih učinaka, cjelovitih rješenja od proizvodnje preko distribucije do trgovina.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Proizvodnja odjeće u EU prolazi kroz intenzivan proces restrukturiranja i modernizacije čiji su učinci zatvaranje poduzeća i pad udjela proizvodnje odjeće u ukupnoj prerađivačkoj industriji, ali i rast produktivnosti.
- Proizvodnja odjeće u Europi suočava se s padom obujma proizvodnje i broja zaposlenih. Unatoč sporom rastu potražnje, niskoj produktivnosti i jakoj međunarodnoj konkurenciji poduzeća koja su opstala na tržištu ostvaruju profit usporediv s ostalim manjim industrijskim djelatnostima. Potrošački trendovi imaju velik utjecaj na proizvodnju odjeće. Najnoviji modni trendovi šire se globalno uz pomoć masovnih medija i Interneta, što utječe na potražnju.

Međutim, cijene odjeće su u padu, uvoz masovnih proizvoda iz zemalja s nižim troškovima je u porastu, a maloprodajni lanci koji nude jeftinije proizvode pobjeđuju na tržištu. Potrošači su vrlo cjenovno osjetljivi i brzo odustaju od kupnje.

- Čimbenici uspjeha razvoja djelatnosti jesu modernizacija putem razvoja novih proizvoda s većim udjelom dodane vrijednosti, razvoj i marketing vlastitih proizvoda, razvoj vlastite marke te ulaganja u istraživanje i razvoj. Europski su proizvođači odjeće na nove trendove i konkurenciju iz Kine odgovorili vertikalnom diferencijacijom koja označava orijentacije na proizvode s visokom dodanom vrijednosti.
- Potencijal za rast, osobito u modnom sektoru, nalazi se u osvajanju tržišta zemalja u razvoju. Stoga je važno osigurati pristup tim tržištima kroz razvijanje posebnih strategija ulaska na tržišta.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja odjeće u Hrvatskoj porasla je 2011. godine u odnosu na 2010. za 5,1%, a 2012. pala za 8,9% u odnosu na 2010. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, proizvodnja je pala za 13,3% u 2012. U prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je pad od 13,7% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene pale su za 1,7% 2012. u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 3,9% u odnosu na 2010. Proizvodnja odjeće u Hrvatskoj bilježi značajan pad udjela u ukupnoj prerađivačkoj industriji.
- U djelatnosti proizvodnje odjeće u razdoblju 2010. – 2012. došlo je do smanjenja broja zaposlenih u apsolutnom iznosu od 1.932 osobe, odnosno relativno 11,23%. Također, broj poduzeća u djelatnosti iznosio je 556 u 2011. te 514 u 2012., što znači da je prema obračunu sati rada jedno poduzeće u prosjeku zapošljavalo 29,93 odnosno 29,71 radnika.
- Ukupna aktiva i stavke kratkotrajne i dugotrajne imovine djelatnosti povećale su se u razdoblju 2010. – 2012., i to prvenstveno zbog povećanja tih kategorija u 2011. (11,04%). U strukturi pasive zamjetno je smanjenje kapitala i rezervi u trogodišnjem razdoblju, unatoč povećanju u 2011. S najvećim udjelom u pasivi sudjeluju upravo kratkoročne obveze s 48,78% u 2012., dok su na drugom mjestu kapital i rezerve (34,13%).
- Ukupni prihodi i rashodi djelatnosti povećani su u razdoblju 2010. – 2012. kao i kod aktive, najveći rast ostvaren je u 2011. (6,81%) te je godinu kasnije došlo do blažeg smanjenja (pad od 1,48%). Poslovni prihodi i rashodi čine više od 95% ukupnih prihoda i rashoda u 2012.
- Negativna strana poslovanja djelatnosti očituje se u većem trogodišnjem povećanju kumulativnog gubitka (14,12%) od povećanja kumulativnog dobitka (6,7%). Pokazatelji profitabilnosti većinom nisu pozitivni. Iznimka je operativna marža profita koja je u sve tri godine bila pozitivna.
- Trgovinska bilanca djelatnosti poboljšala se u razdoblju 2010. – 2012., a i usporedne prednosti (RCA) djelatnosti znatno su se poboljšale. Udio izvoza u ukupnim prihodima povećao se, a uvozna zavisnost smanjila.

- Bruto dodana vrijednost djelatnosti znatno je smanjena u razdoblju 2010. – 2012. (pad u apsolutnom iznosu od 128 milijuna kuna, odnosno u relativnom iznosu od 10,11%). Pokazatelj stupnja specijalizacije pokazuje umjereno visoku intraindustrijsku razmjenu u prve dvije godine analize, uz pad na razinu od 0,48 u 2012.
- Proizvodnost rada u razdoblju 2010. – 2012. ponajprije naglo raste u 2011., da bi u 2012. uslijedio blaži pad. Ukupno je u tri promatrane godine proizvodnost rada povećana za 1,26%. Istovremeno se smanjuje broj zaposlenih i bruto dodana vrijednost, ali se bruto dodana vrijednost smanjila manje od broja zaposlenih. Troškovi rada time se smanjuju, ali jedinični trošak rada prvo pada u 2011. na 0,65 kuna zbog privremenog povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti, da bi se godinu kasnije jedinični trošak rada naglo povećao na 0,71 kunu, uslijed više nego proporcionalnog smanjenja bruto dodane vrijednosti u odnosu na smanjenje troška zaposlenih. Učinkovitost korištenja radne snage raste jer se s manjim brojem zaposlenih ostvario veći prihod, ali jedinični trošak rada u odnosu na ostvarenu bruto dodanu vrijednost ipak pokazuje povećanje. Proizvodnost kapitala u trogodišnjem se razdoblju smanjila za 16,84%.
- Ukupna ulaganja u istraživanje i razvoj prema dostupnim podacima u 2010. iznosila su 2,2 milijuna kuna te se u ovoj djelatnosti neznatno ulaže u istraživanje i razvoj.
- Djelatnost je obilježena nelikvidnošću imovine, što posebice potvrđuje omjer likvidne imovine umanjene za zalihe i kratkoročnih obveza (0,6 u 2012.). Likvidnost je pogoršana u razdoblju 2010. – 2012.
- Broj zaposlenih je u razdoblju 2010. – 2012. osjetno smanjen za 11,23%. U promatranom razdoblju poduzeća iz ove djelatnosti povećane su neto plaće za 5,52%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 3%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (51,55% u 2012.).
- Proizvodnja odjeće, osim krznene odjeće čini najveći udio u djelatnosti po svim promatranim kriterijima, zbog čega poslovanje upravo te poddjelatnosti određuje poslovni i financijski rezultat cjelokupne djelatnosti. Navedena poddjelatnost u ukupnoj djelatnosti u 2012. čini 85,22% ukupnog broja poduzeća, 76,65% aktive, 74,92% ukupnih prihoda, 77,70% ukupnih rashoda, 56,51% dobiti, 93,31% gubitka, 24,36% EBITDA, 64,30% izvoza, 26,24% uvoza, 85,22% zaposlenih, 82,86% ukupnog troška zaposlenih i 82,90% neto plaća za zaposlene.
- Ako se uspoređi broj zaposlenih i veličina prihoda i aktive, poddjelatnost Proizvodnja pletene i kukičane odjeće ostvaruje veću produktivnost s proporcionalno manjom imovinom i manje zaposlenih od poddjelatnosti proizvodnje odjeće, osim krznene odjeće. Poddjelatnost Proizvodnja proizvoda od krzna čini zanemariv udio u djelatnosti po svim promatranim kategorijama u sve tri godine u razdoblju 2010. – 2012. (<0,6%).
- Industrijsku djelatnost proizvodnje odjeće obilježava proizvodnja usmjerena na poslove dorade. Takva usmjerenost znači da poduzeća imaju zadane cijene i usvojen *know how* od inozemnog kupca.
- Ova djelatnost je radno intenzivna te bilježi trend rasta proizvodnosti rada. Ulaganja u novu opremu su nedostatna. S obzirom na globalno širenje proizvoda iz azijskih zemalja, može se

zaključiti da postoji opasnost od novih konkurenata i zamjenskih proizvoda, koji prvenstveno konkuriraju nižom cijenom. Gubitak usporednih prednosti proizvodnje odjeće vezan je uz spore strukturne prilagodbe, što je rezultiralo padom izvoza značajnog dijela tekstilnih i odjevnih proizvoda na tržište EU-a.

- Potencijali razvoja i snage djelatnosti ogledaju se u sposobnosti izrade proizvoda visokog stupnja dovršenosti, posljedičnom potencijalu izvoza i stvaranju održivih radnih mjesta. Domaća je radna snaga kvalificirana i stručna te u tom pogledu konkurentna s inozemnom. Rastuća je potražnja za asortimanom ove djelatnosti, no zahtjevi kupaca sve su veći i brzo se mijenjaju.
- Perspektive za budući rast i razvoj hrvatske proizvodnje odjeće te ostvarivanje većih cijena proizvoda temelje se na preusmjeravanju s poslova dorade na vlastitu proizvodnju, no to znači i veća ulaganja u istraživanje i razvoj, marketing, vlastitu robnu marku i razvijanje prodajne mreže.
- Hrvatska bi poduzeća trebala ustrajati na fleksibilnosti, kvaliteti, brzini isporuke i stručnosti radne snage. Razvoj vlastite marke, ponuda visoko kvalitetnih proizvoda i dodatnih usluga te konkurentne cijene također su ključni pri repositioniranju na tržištu.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 64. Kvantitativni pokazatelji (C14)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	98,90	100,90	97,42
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	94,1	105,0	86,7
Broj zaposlenih prema satima rada	17.207	16.646	15.275
Ukupni prihod (HRK)	3.595.304.817	3.840.113.656	3.595.304.817
EBITDA (HRK)	219.602.740	334.926.820	212.922.674
Operativna marža profita (%)	1,61	4,86	1,11
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	208.944	230.693	247.671
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.269.554.524	1.335.617.584	1.141.238.931
Dobitak po zaposlenome (HRK)	14.208	16.875	17.078
Gubitak po zaposlenome (HRK)	16.737	11.393	21.516
Odnos izvoza i uvoza	1,941	1,646	3,152
Trgovinska bilanca (HRK)	939.799.573	886.334.014	1.578.993.546
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	53,91	58,83	61,13
RCA	1,114	0,875	2,080
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	3,19	2,88	2,49
Grubell-Lloydov indeks	0,680	0,756	0,482
Proizvodnost rada (HRK)	73.781	80.237	74.713
Proizvodnost kapitala	0,51	0,47	0,42
Jedinični trošak rada (HRK)	0,70	0,65	0,71
Koeficijent zaduženosti	0,61	0,62	0,64

Tablica 65. Kvalitativni pokazatelji (C14)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Ograničen pristup kapitalu. Dostupna je prikladna radna snaga. Djelatnost velikom većinom zapošljava žene, nižih obrazovnih kvalifikacija. Proizvodnost rada varira, ali pokazuje rast u promatranom razdoblju. Nedovoljna dostupnost domaćih sirovina za proizvodnju.
Obilježja potražnje	Rastuća je potražnja za asortimanom ove djelatnosti, no zahtjevi kupaca sve su veći i brzo se mijenjaju. Porast ulaska stranih proizvođača na tržište, s nižim cijenama, prvenstveno azijskih.
Tehnološka opremljenost	Radno intenzivna djelatnost i slabo tehnološki opremljena (zastarjela oprema).
Izdaci za istraživanje i razvoj	Nedovoljni izdaci za istraživanje i razvoj, odnosno marketinške aktivnosti.
Zakonodavno okruženje	Ne postoje značajna zakonska ograničenja. Propisi koji omogućuju otvaranje tržišta, posebno azijskim zemljama, ograničavaju razvoj domaće proizvodnje.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija uvoza, izvoza i ukupnih prihoda djelatnosti. 5 poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnog uvoza, 11 poduzeća ostvaruje gotovo oko 80% ukupnog izvoza djelatnosti, a 37 od ukupno 514 poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnih prihoda djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal postoji, ali je izvoz vrlo koncentriran, unatoč blagom trendu rasta udjela izvoza u ukupnim prihodima. Nedovoljna razvijenost domaćih robnih marki. Pokazatelj RCA veći je od 1, što znači da se ostvaruje relativna usporedna prednost. Izražen izvozni potencijal u okviru djelatnosti ima poddjelatnost C14.3 Proizvodnja pletene i kukičane odjeće.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja je nizak, osim u poddjelatnosti C14.3 Proizvodnja pletene i kukičane odjeće koja ima potencijal rasta. Na razini djelatnosti uočava se smanjenje broja zaposlenih. Usmjerenost na doradne poslove. Nedovoljna razvijenost prodajne mreže. Daljnji rast iziskuje značajna ulaganja u marketing, tehnologiju i slično, te stvaranje krajnjih proizvoda veće dodane vrijednosti. Djelatnost je visoko zadužena.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C15 Proizvodnja kože i srodnih proizvoda

Proizvodnja kože i srodnih proizvoda (C15) obuhvaća poddjelatnost štavljenja i obrade kože; proizvodnje putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorade i bojenja krzna (C15.1) i proizvodnju obuće (C15.2).

Globalni trendovi razvoja

- Obuća je glavni izvor rasta globalne proizvodnje kože i srodnih proizvoda. Udio proizvodnje kože i kožne odjeće u ovoj industrijskoj djelatnosti je u padu, dok je udio ostalih segmenata proizvodnje u porastu. Očekuje se porast obujma trgovine kožom i srodnim proizvodima za 6% godišnje do 2020., kada će izvoz obuće činiti 60% izvoza industrijske djelatnosti, a druga poddjelatnost po važnosti bit će kožni proizvodi.
- Proizvodnja kože i srodnih proizvoda ostvarila je značajan napredak vezano uz zaštitu okoliša. Povećala se primjena biotehnologije s ciljem smanjenja količine kemikalija prilikom prerade te je primjetan značajan odmak od primjene nerazgradivih proizvoda. Dodatan način smanjenja onečišćenja je uporaba otpada kao izvora sirovina za proizvodnju. Industrijska djelatnost proizvodnje kože i srodnih proizvoda danas je značajno uređena relevantnim propisima, što se tiče štetnih emisija poput emisija otpadnih voda, krutih otpada i štetnih tvari u zrak. Osobito važno pitanje je reguliranje uporabe kroma.
- U cjelokupnom prehrambenom lancu, uloga i važnost proizvodnje kože i srodnih proizvoda nisu zanemarujuće budući da upravo ova industrijska djelatnost iskorištava i na taj način smanjuje otpadne proizvode prehrambene industrijske djelatnosti. Proizvodnja kože i srodnih proizvoda osigurava višu dodanu vrijednost materijalima u mnogobrojnim lancima vrijednosti, prvenstveno proizvodnji namještaja, odjevnoj i automobilskoj industriji.
- Glavni tehnološki izazov proizvodnje kože i srodnih proizvoda je usmjerenost na stvaranje dodane vrijednosti i preoblikovanje proizvoda, procesa, materijala i organizacije u ekološki prihvatljive i održive.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Europska unija ima važnu ulogu na međunarodnom tržištu kožom. Kako bi osigurala konkurentnost vlastite proizvodnje kože i srodnih proizvoda, Europske unija radi na smanjivanju prepreka uvozu sirovina i izvozu gotovih proizvoda s ciljem ulaska na inozemna tržišta. Europska proizvodnja kože i srodnih proizvoda sastoji se od više različitih poddjelatnosti od kojih su neke visoko industrijalizirane, a neke su usmjerene na tradicionalne obrtničke vještine, dok ima i onih koje su usmjerene na trgovinu i ostale prateće usluge. Iako se udio proizvodnje kože i srodnih proizvoda Europske unije na globalnom tržištu smanjuje, ona i dalje predstavlja jednog od najvećih svjetskih proizvođača. Ukupni prihodi od proizvodnje kože i srodnih proizvoda čine 26,7% ukupnih svjetskih prihoda, što Europu čini drugom u svijetu po ostvarenim prihodima (prva je Kina). Proizvodnja kože i srodnih proizvoda u EU sastavljena je uglavnom od malih i srednjih poduzeća, ali postoje i velika poduzeća u ovoj industrijskoj djelatnosti.

- U međunarodnoj razmjeni europski se proizvođači kože i srodnih proizvoda susreću s dvije vrste trgovinskih prepreka: prepreke izvozu gotovih proizvoda i prepreke pristupu sirovinama. Najvažnije izvozno tržište je Kina iza koje slijedi SAD. Europski proizvođači kože i srodnih proizvoda izloženi su rastućoj konkurenciji iz mnogih zemalja, uključujući i one s nižim troškovima rada. Očuvanje okoliša i reguliranje proizvodnje kože i srodnih proizvoda u EU definirana su Direktivom 96/61/EC o prevenciji i kontroli integriranog zagađenja. Obrazovanje i usavršavanje, suvremena oprema i postrojenja, učinkovitost procesa, automatizacija, vrhunska zaštita okoliša te društvena odgovornost integralni su dijelovi strategije održivog razvoja europske proizvodnje kože i srodnih proizvoda.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja kože i srodnih proizvoda u Hrvatskoj porasla je 2011. godine u odnosu na 2010. za 3,4%, a 2012. u odnosu na 2010. pala za 11,4%. Uspoređujući 2012. s 2011., ostvaren je pad proizvodnje od 14,3%. U prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je pad od 5,8% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene porasle su za 5% 2012. u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 4,4 % u odnosu na 2010.
- Proizvodnja kože i srodnih proizvoda prema obračunu sati rada zapošljavala je ukupno 8.257, 7.882 i 8.362 zaposlenih u razdoblju 2010. – 2012. Broj poduzeća u djelatnosti iznosio je 134 u 2011. i 133 u 2012., što znači da je prema obračunu sati rada jedno poduzeće u prosjeku zapošljavalo 58,82, odnosno 62,87 radnika.
- Prema analizi najvećih 100 poduzeća po prihodima i metodi ponderirane vrijednosti udjela u kapitalu, 73% kapitala djelatnosti inozemnog, dok je 26% domaćeg porijekla, a najveći dio inozemnog kapitala nalazi se u 11 najvećih poduzeća. Oko 80% ukupnih prihoda djelatnosti ostvaruje šest poduzeća što ukazuje na snažnu koncentraciju ove djelatnosti.
- Ukupna aktiva djelatnosti se u tri promatrane godine smanjila za gotovo 200 milijuna kuna, uz izuzetak 2011. kada je došlo do malog povećanja u odnosu na 2010. (oko 21 milijun kuna). U strukturi pasive, kratkoročne obveze su u sve tri promatrane godine četiri puta veće od dugoročnih obveza. Poduzeća u ovoj djelatnosti najvećim se dijelom financiraju iz kapitala i rezervi, potom kratkoročnim obvezama, a najmanjim dijelom dugoročnim obvezama (dugoročna zaduženost nije izražena). Djelatnost je od pozitivne dobiti 2010., u 2012. završila s gubitkom od 70.470.244 kune.
- Obujam poslovanja je u razdoblju 2010. – 2012. mjereno promjenom poslovnih prihoda i rashoda, povećan za 17,13% (poslovni prihodi) i 15,77% (poslovni rashodi). Oni su činili preko 98% ukupnih prihoda i rashoda. Iako je došlo do povećanog obujma djelatnosti, rashodi su rasli više nego prihodi zbog čega je smanjena profitabilnost. Zarade prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA) su naglo smanjene unatoč visokoj vrijednosti ostvarenoj u 2011. Stope profitabilnosti postale su negativne u 2012., uključujući operativnu maržu profita, ROA, ROE i ROI. Stvorena dodana vrijednost i stopa bruto operativnog viška također su postale negativne u 2012.
- Proizvodnja kože je strogo izvozna djelatnost jer joj se udio izvoza u ukupnom prihodu kretao od 78,76% u 2010., preko 79,43% u 2011. do 81% 2012. Odnos izvoza i uvoza pozitivan je u sve tri godine, ali je smanjen prema kraju promatranog razdoblja. Usporedne su se prednosti

smanjile, no ukupno gledajući, obujam inozemnog trgovanja povećao se i jasno je da se ova poduzeća sve više okreću inozemnim tržištima.

- BDV je u razdoblju 2010. – 2012. pao za 9,36%, unatoč povećanju obujma poslovanja. Razlog se nalazi u vrijednosti kumulativnog, objedinjenog gubitka. Udio državnih subvencija i potpora je zanemariv. Prema pokazatelju specijalizacije, ova djelatnost ostvaruje visoku intraindustrijsku razmjenu.
- Produktivnost rada smanjena je u promatranom trogodišnjem razdoblju jer se povećao broj zaposlenih, a istovremeno se smanjila ostvarena bruto dodana vrijednost. Unatoč padu broja zaposlenih, smanjene su plaće (odnosno troškovi rada). Jedinični trošak rada ipak nije povećan jer je bruto dodana vrijednost smanjena znatno više od smanjenja troška zaposlenih. Produktivnost kapitala je pak povećana jer je djelatnost smanjila vrijednost kapitalne imovine za 31,36%, odnosno za proporcionalno veću vrijednost od smanjenja ostvarene bruto dodane vrijednosti. Time je produktivnost kapitala umjetno povećana.
- Analiza likvidnosti pokazuje dobru likvidnost ove djelatnosti. Primjetan je i rast sposobnosti podmirenja obveza. Koeficijent tekuće likvidnosti porastao je s razine od 1,45 (2010.) na razinu od 1,79 (2012.), dok je koeficijent ubrzane likvidnosti porastao s 1,04 (2010.) na konačnu razinu od 1,08 u 2012. Na temelju analize zaduženosti zaključuje se kako ova djelatnost nije prezadužena.
- Uz zadržavanje gotovo jednakog broja poduzeća porastao je broj zaposlenih, što znači da je u djelatnosti došlo do dodatnog zapošljavanja kadra. U razdoblju 2010. – 2012. dolazi do pada neto plaća od 6,79%, dok su u prosjeku bruto plaće pale za 5,77%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (47,04% u 2012.), a zatim udio NKV radnika (26,13% u 2012.). 96,41% zaposlenih u ovoj djelatnosti ima razinu obrazovanja srednje stručne spreme ili niže.
- U ukupnoj aktivnoj (pasivnoj) poddjelatnosti štavljenja i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torbica, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna te proizvodnja obuće, sudjeluju s gotovo jednakim udjelom: 48:52. Štavljenje i obrada kože puno je produktivnija i profitabilnija poddjelatnost koja čini preko 70% ukupnih prihoda, rashoda i ukupnog izvoza i uvoza djelatnosti. Nasuprot tome, proizvodnja obuće je veća po broju poduzeća i broju zaposlenih (obuhvaća 60% poduzeća i zapošljava 59,49% zaposlenika ukupne djelatnosti), no istovremeno je odgovorna za gotovo cjelokupno povećanje gubitaka djelatnosti u 2012.
- Ograničavajući čimbenici djelatnosti ogledaju se u vrlo nesigurnom tržištu, podložnom stalnom utjecaju mode i kratkom životnom ciklusu proizvoda, nerazvijenim poslovnim/proizvodnim procesima, malim ulaganjima u tehnologiju, nedovoljno poznatim *brendovima* (osobito kada se uzme u obzir šire tržište EU-a i svjetsko tržište), te slabom konkurentnosti poduzeća. Kao dodatna ograničenja proizvodnje kože i srodnih proizvoda u Hrvatskoj, mogu se izdvojiti nedovoljno razvijena distribucijska mreža, starosna struktura radne snage, nedovoljno razrađeni kriteriji za dodjelu poticaja, nesklonost bankarskog sektora, prijetnja povećanja konkurencije nakon ulaska u EU, uz očekivan porast troškova (primjerice, porast troškova uvoza iz trećih zemalja), te mali broj velikih, snažnih i konkurentnih poduzeća u industrijskoj djelatnosti. Problemi ove industrijske djelatnosti uključuju i visoke troškove zbrinjavanja otpada, mulja te primjena ekoloških standarda u proizvodnji.

- Potencijali razvoja i snage hrvatske proizvodnje kože i srodnih proizvoda pronalaze se u raspoloživosti kvalitetnim sirovinama, poput kvalitetne sirove goveđe kože (iako se zbog nedovoljne raspoloživosti velik dio sirove kože uvozi); tradiciji poslovanja i razvijenoj recepturi; te blizini drugim europskim tržištima što olakšava i omogućuje brzinu isporuke.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 66. Kvantitativni pokazatelji (C15)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	97,40	101,50	103,45
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	129,4	103,4	85,7
Broj zaposlenih prema satima rada	8.257	7.882	8.362
Ukupni prihod (HRK)	2.631.575.160	2.931.639.623	3.005.533.627
EBITDA (HRK)	51.415.424	163.638.477	21.826.530
Operativna marža profita (%)	0,08	4,03	-1,15
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	318.708	371.941	359.428
Bruto dodana vrijednost (HRK)	584.992.952	671.261.225	530.253.848
Dobitak po zaposlenome (HRK)	4.437	13.635	17.690
Gubitak po zaposlenome (HRK)	3.312	2.876	26.117
Odnos izvoza i uvoza	2,119	1,457	1,342
Trgovinska bilanca (HRK)	1.094.434.736	730.783.469	619.810.512
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	78,76	79,43	81,00
RCA	1,260	0,661	0,532
Udio BDV-a djelatnosti u BDV prerađivačke industrije (%)	1,47	1,45	1,16
Grubell-Lloydov indeks	0,641	0,814	0,854
Proizvodnost rada (HRK)	73.781	80.237	74.713
Proizvodnost kapitala	0,51	0,47	0,42
Jedinični trošak rada (HRK)	0,77	0,65	0,82
Koeficijent zaduženosti	0,49	0,44	0,45

Tablica 67. Kvalitativni pokazatelji (C15)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Ograničen pristup kapitalu. Dostupna je prikladna radna snaga. Djelatnost zapošljava SSS i NKV radnu snagu. Nedovoljna dostupnost domaćih sirovina za proizvodnju.
Obilježja potražnje	Proizvodnja uglavnom intermedijarnih proizvoda. Nesigurno tržište krajnjih proizvoda, podložno stalnom utjecaju mode i kratkom životnom ciklusu proizvoda.
Tehnološka opremljenost	Radno intenzivna djelatnost i slabo tehnološki opremljena (zastarjela oprema).
Izdaci za istraživanje i razvoj	Nedovoljni izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Visoki ekološki standardi proizvodnje. Ne postoje značajna zakonska ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija djelatnosti. 1 poduzeće, Boxmark Leather d.o.o. ostvaruje 93% ukupnog uvoza djelatnosti, oko 80% ukupnog izvoza djelatnosti i oko 68% svih prihoda. S još 20 poduzeća zapošljava oko 77% svih zaposlenih u djelatnosti (od ukupno 133 poduzeća). 6 najvećih poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnih prihoda djelatnosti. Visoka koncentracija s obzirom na zapošljavanje: 21 poduzeće zapošljava 77% od ukupno zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal postoji u poddjelatnosti C15.1 Štavljenje i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna. Izvoz je izrazito koncentriran. Usporedne prednosti se smanjuju.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Djelatnost ima 700%-tni rast gubitka 2012. u odnosu na 2011. od čega 99,57% otpada na poddjelatnost Proizvodnje obuće. Poddjelatnost C15.1 Štavljenje i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna ostvaruje preko 70% ukupnih prihoda i rashoda djelatnosti te preko 70% udjela u ukupnoj dobiti, te ima potencijal rasta i zapošljavanja za razliku od poddjelatnosti C15.2.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala

---

Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala (C16) obuhvaća poddjelatnosti piljenja i blanjanja drva (C16.1) i proizvodnju proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala (C16.2).

Globalni trendovi razvoja

- Izrazito velika potražnja za drvom i drvnim proizvodima stalna je, uz manje iznimke kriznih godina. Predviđa se da će, s rastom i razvojem svjetskog gospodarstva, i dalje rasti po stopi od oko 3% godišnje.
- Globalizacija je imala značajan utjecaj na ovo područje, posebno u vidu globalne trgovine svim drvnim proizvodima. Još jedan vrlo značajan trend je snažan porast proizvodnje i potrošnje drvenih peleta. Proizvodnja istih se na globalnoj razini u razdoblju 2000. – 2010. gotovo upeterostručila. Od ukupne količine m³ drveta u svijetu, više od polovice koristi se kao drvo za energetske potrebe. Kako bi se zadovoljile potrebe koje je postavio koncept održive gradnje, proizvodi za primjenu u građevinskom sektoru također su postali važan segment u djelatnosti prerade drva i proizvoda od drva.
- Sjeverna Amerika je u razdoblju 2000. – 2008. bila kontinent s najvećom proizvodnjom i potrošnjom industrijske oblovine, a slijedi je Europa s obzirom na oba parametra. Amerika je također najveći proizvođač i potrošač piljene građe, dok je Azija 2002. i 2003. preuzela vodstvo u proizvodnji i potrošnji panela koje je zadržala i do danas. Kina je zemlja koja je postala najveći uvoznik industrijske oblovine i najveći izvoznik proizvoda sekundarne obrade.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U nefinancijskom gospodarstvu EU27, djelatnost prerade drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja proizvoda od slame i pletarskih materijala obuhvaća 0,8 % svih poduzeća, 0,8% svih zaposlenika i 0,5% ukupno ostvarene dodane vrijednosti. Produktivnost rada ove djelatnosti nešto je niža od produktivnosti u drugim djelatnostima.
- Unutar prerađivačke industrije EU27 sektor proizvodnje drva i proizvoda od drva u 2010. zapošljavao je 3,5% zaposlenika i ostvario 2,0% dodane vrijednosti prerađivačke industrije.
- Od ukupne dodane vrijednosti promatrane djelatnosti u 2010., 76,9% realiziralo se unutar poddjelatnosti proizvodnje proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala, a preostalih 23,1% unutar poddjelatnosti piljenja i blanjanja drva. Obje poddjelatnosti zabilježile su relativno nisku produktivnost rada i prosječne troškove zaposlenika u EU27 u 2010., posebno piljenje i blanjanje drva.
- Najveće udjele u dodanoj vrijednosti analizirane djelatnosti u okviru EU27 2010. godine imale su Njemačka i Italija.
- U EU27 vidljiv je snažan utjecaj malih i srednjih poduzeća u ovoj djelatnosti. Naime, mala i srednja poduzeća (≤250 zaposlenika) su u 2010. godini imala udio od 84,6% u ukupnoj

strukturi sektora (drugi najveći udio u strukturi prerađivačke industrije EU27), te 77,3% u ukupno dodanoj vrijednosti.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Djelatnost je prema obračunu sati rada zapošljavala ukupno 11.305, 11.247 i 11.930 zaposlenih u razdoblju 2010. – 2012. Ukupna aktiva djelatnosti se u razdoblju 2010. – 2012. povećala. Omjer dugotrajne i kratkotrajne imovine je u svim godinama bio oko 55:45. Specifičnost djelatnosti je da fiksna imovina u sve tri promatrane godine čini preko 94% dugotrajne imovine (potreba za proizvodnim kapitalom). Ističe se veći iznos kratkoročnog od dugoročnog duga te relativno niži udio kapitala i rezervi, s udjelom od 25%. Kratkoročne obveze odnose se najviše na obveze prema dobavljačima, a dugoročne obveze većinom čine obveze prema bankama i drugim financijskim institucijama (zbog financiranja dugotrajne imovine).
- Poslovni prihodi i rashodi čine više od 94% ukupnih prihoda i rashoda u razdoblju 2010. - 2012. Ukupni prihodi su u razdoblju 2010. – 2012. povećani za visokih 20,03% na 4,63 milijarde kuna, dok su ukupni rashodi povećani za 15,23% na 4,70 milijardi kuna.
- Iz računa dobiti i gubitka očito je da je profitabilnost u razdoblju 2010. – 2012. bila negativna, iako su negativne stope smanjene do kraja 2012. Naglo povećanje obujma poslovanja nije bilo popraćeno racionalizacijom troškova i povećanjem profitnih marži. Međutim, poprilično bolju sliku pokazuje EBITDA. Takav profit osjetno je povećan – sa 183,03 milijuna kuna iz 2010. na čak 325,56 milijuna kuna u 2011., da bi 2012. završio na 266,61 milijun kuna. Djelatnost je izuzetno povećala iznos stvorene dodane vrijednosti – s 22,78 milijuna kuna na 124,42 milijuna kuna (2011. je iznosila čak 176,88 milijuna kuna).
- Pokazatelji međunarodne razmjene govore o izvozno orijentiranoj djelatnosti s udjelom izvoza u ukupnom prihodu od 47,63% (2012.). Izvoz i uvoz povećavao se u razdoblju 2010. – 2012. te je djelatnost uspjela povećati i iznos neto izvoza s 1,3 milijarde kuna (2010.) na 1,75 milijarde kuna (2012.). Usporedne prednosti (RCA) vrlo su visoke te su povećavane iz godine u godinu. Općenito gledajući, snaga ove djelatnosti je u prodaji proizvoda i usluga u inozemstvu.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti raste u razdoblju 2010. – 2012. za 12,3% te se njezin udio povećao u udjelima bruto dodane vrijednosti gospodarstva (na 0,36% u 2011., dok za 2012. nema podataka), iako njezin udio pada u udjelu bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije (BDV industrije raste brže). Djelatnost iskazuje visoku interindustrijsku razmjenu.
- Proizvodnost rada i kapitala djelatnosti u promatranom razdoblju raste zbog više nego proporcionalnog povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti u odnosu na povećanje broja zaposlenih i fiksnog kapitala. Jedinični trošak rada je u trogodišnjem razdoblju smanjen s 0,70 na 0,61 kunu jer je ostvarena bruto dodana vrijednost povećana proporcionalno više od povećanja troška rada. Opremljenost rada kapitalom je smanjena (više radnika po jedinici dugotrajne materijalne imovine).
- Ulaganja u istraživanje i razvoj djelatnosti zanemariva su. U 2010. iznosila su tek 130.000 kuna. Za 2011. i 2012. godinu, u vrijeme izrade ove analize, nije bilo podataka.

- Likvidnost ove djelatnosti je vrlo niska i ostala je gotovo nepromijenjena u razdoblju 2010. – 2012. Kad se oduzmu zalihe, ova djelatnost imala je krajem svake godine tek 55% potrebne likvidne imovine za pokriće kratkoročnih obveza. Udio gotovine u imovini je također iznosio vrlo niskih 2,46%. Analizom ukupne zaduženosti i njezinom usporedbom s likvidnosti uviđaju se temeljni problemi koji muče ovu djelatnost, a to su nedovoljna likvidnost i pretjerana zaduženost.
- Broj zaposlenih po godinama u razdoblju 2010. – 2012. kretao se redom 11.305, 11.247 i 11.930, što predstavlja rast od 5,53% u promatranom razdoblju. U prerađivačkoj industriji navedeno predstavlja udio od 5,32% ukupnog broja zaposlenih, a u ukupnom gospodarstvu 0,83%. U razdoblju 2010. – 2012. dolazi do rasta neto plaća od 1,98%, dok su u prosjeku bruto plaće pale zanemarivih 0,01%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (47,55% u 2012.), a slijede NKV radnici s udjelom od 21,13% u 2012.
- U ovoj djelatnosti veći udio, po svim kategorijama bilance, čini poddjelatnost Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala (C16.2). Omjer navedene djelatnosti i poddjelatnosti Piljenje i blanjanje drva (C16.1) iznosi oko 60:40 po stavkama aktive u sve tri promatrane godine. Isti omjer zabilježen je kod ostvarenih ukupnih prihoda poddjelatnosti. Međutim, profitabilnost se uvelike razlikuje. Kumulativna ostvarena dobit obje poddjelatnosti je u 2012. bila gotovo podjednaka, ali je kumulativni gubitak poddjelatnosti C16.2 u 2012. bio gotovo četiri puta veći od gubitka poddjelatnosti C16.1. Unatoč manjoj profitabilnosti iz redovitog poslovanja, poddjelatnost C16.2 ostvaruje veći udio bruto dodane vrijednosti u djelatnosti. Vanjskotrgovinska bilanca pokazuje izuzetno visok izvozni karakter obje poddjelatnosti. Broj zaposlenih u poddjelatnostima odgovara omjeru njihovih veličina po aktivima i prihodima. Neto i bruto plaće slične su u obje poddjelatnosti.
- Drvena industrija u Hrvatskoj ima dugogodišnju tradiciju, visok potencijal domaće sirovine, potencijal lokacije, a obilježava je i disperzija gospodarskih subjekata te relativno niska ulaganja u poslovne procese i programe.
- Glavno obilježje promatrane industrijske djelatnosti je visoka ovisnost o raspoloživosti i dostupnosti sirovine. U Hrvatskoj se 48% ukupnog teritorija nalazi pod šumama. Od ukupnog teritorija koji se nalazi pod šumom, 75% je u vlasništvu države i njime upravljaju Hrvatske šume d.o.o., dok je preostali manjinski dio u vlasništvu privatnih šumoposjednika. Ulazak u industriju relativno je jednostavan, no nužno je imati pouzdanog dobavljača i stalan izvor sirovine. Oko 95% sirovine za potrebe djelatnosti dolazi iz Hrvatske, a glavni su dobavljač Hrvatske šume d.o.o. Također, radi se o radno intenzivnoj i izvezno orijentiranoj industrijskoj djelatnosti s udjelom izvoza u ukupnom prihodu od 47,63% (za 2012. godinu).
- Glavni problemi djelatnosti su: nepostojanje dugoročnih ugovora za opskrbu sirovinom; nedostupnost kapitala; malo domaće tržište (stoga je nužna orijentacija na inozemno u kojem vlada znatno jača konkurencija); razvijeno neformalno gospodarstvo (siva ekonomija); slaba povezanost obrazovnih institucija i gospodarstva; niska razina obrade proizvoda; odnosno nizak stupanj dovršenosti proizvoda; velike razlike među regijama; nužnost uvođenja standardizacije proizvoda.

- Izvozni potencijal ove djelatnosti je visok, ali ponajprije zahvaljujući relativno velikoj raspoloživosti sirovine. Međutim, osnovni i prvi cilj djelatnosti trebao bi biti što viši stupanj dovršenosti proizvoda i novostvorene vrijednosti, a tek onda povećanje izvoza.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 68. Kvantitativni pokazatelji (C16)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	100,40	101,40	101,68
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	86,2	101,1	85,1
Broj zaposlenih prema satima rada	11.305	11.247	11.930
Ukupni prihod (HRK)	3.918.761.663	4.251.655.482	4.631.094.146
EBITDA (HRK)	183.031.107	325.559.432	266.606.408
Operativna marža profita (%)	-0,76	3,35	1,12
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	346.640	378.026	388.189
Bruto dodana vrijednost (HRK)	948.312.502	1.066.515.393	1.064.899.693
Dobitak po zaposlenome (HRK)	10.180	11.956	16.605
Gubitak po zaposlenome (HRK)	26.819	13.163	24.435
Odnos izvoza i uvoza	4,29	5,01	4,91
Trgovinska bilanca (HRK)	1.304.410.002	1.533.157.168	1.756.738.034
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	43,39	45,04	47,63
RCA	2,45	2,83	2,88
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	2,39	2,30	2,33
Grubell-Lloydov indeks	0,378	0,333	0,338
Proizvodnost rada (HRK)	83.884	94.827	89.262
Proizvodnost kapitala	0,32	0,41	0,36
Jedinični trošak rada (HRK)	0,70	0,61	0,65
Koeficijent zaduženosti	0,74	0,74	0,75

Tablica 69. Kvalitativni pokazatelji (C16)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga i ostali prirodni resursi kvalitetni i dostupni. Kapital manje dostupan.
Obilježja potražnje	Radi se većinom o intermedijarnim proizvodima koji se koriste u drugim djelatnostima. Potražnja za proizvodima relativno je visoka, ali radi se većinom o inozemnoj potražnji.
Tehnološka opremljenost	Nedovoljna tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Dobavljač sirovine je državno poduzeće koje ima monopol na tržištu. Propisi u području nabave sirovine znatno utječu na djelatnost.
Koncentracija u djelatnosti	100 poduzeća ostvaruje 76% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 65% zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal visok, posebno u poddjelatnosti C16.2 Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta je prilično visok, posebno u poddjelatnosti C16.2 Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala. Nužnija su ulaganja u tehnološku opremljenost. Relativno je visok potencijal zapošljavanja djelatnika u području istraživanja i razvoja.
Ovisnost o uvozu	Mala ovisnost o uvozu. Sirovina većinom domaćeg porijekla.

C17 Proizvodnja papira i proizvoda od papira

Djelatnost Proizvodnja papira i proizvoda od papira (C17) uključuje proizvodnju celuloze, papira i kartona (C17.1) i proizvodnju papira i kartona (C17.2).

Globalni trendovi razvoja

- Posljednjih 10 godina svjetska proizvodnja papira i kartona bilježi rast od gotovo 30%, te je vidljiv porast proizvodnje ambalaže koja trenutno predstavlja najjači segment grafičke industrije. Navedeno se očituje i iz činjenice da se 40-50% ukupno proizvedenog papira i kartona koristi upravo za izradu ambalaže.
- Najveći svjetski proizvođači celuloze su Sjeverna Amerika (36,8%), Europa (24,5%) i Azija (23,7%), dok su njezini najveći svjetski potrošači Azija (33%), Sjeverna Amerika (31,1%) i Europa (27,3%). Iako pokazatelji ukazuju na trend rasta proizvodnje celuloze, porast se ipak ostvaruje po nižoj stopi od prosječne stope porasta ukupne industrije.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Papirna industrija EU-a suočava se s nekoliko najvažnijih izazova posljednjih godina: zahtjevi za bržim isporukama i nižim cijenama te suočavanje s višim troškovima proizvodnje u odnosu na istočna tržišta i tržišta u nastajanju. Možda je najveći izazov upravo pitanje kako odgovoriti na sve strože zahtjeve propisa o zaštiti okoliša. U Europi je danas čak polovica svih šuma zaštićeno FSC certifikatom, dok sve ostale svjetske regije značajno zaostaju za tom brojkom. Najviše celuloze u Europi proizvode Švedska i Finska, a slijede ih Njemačka i Portugal. Najviše papira i kartona po toni najviše proizvode Švedska, Finska, Njemačka, Francuska, Španjolska, Austrija i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja papira i proizvoda od papira prema obračunu sati rada, zapošljavala je ukupno 4.113, 3.691 i 3.562 u razdoblju 2010. – 2012. U 2012. godini je u odnosu na 2011. smanjen broj poduzeća, sa 178 na 173. Poddjelatnost Proizvodnja proizvoda od papira i kartona zapošljava preko 70% zaposlenika djelatnosti (u 2012. godini).
- Prema ponderiranom vlasništvu kapitala (ponder je ukupni prihod), čak 77% se nalazi u domaćem vlasništvu, dok je 22% kapitala inozemnog porijekla. 18 najvećih poduzeća ostvaruje oko 80% ukupnih prihoda ove djelatnosti. 80% aktive drži 25 poduzeća, a 80% zaposlenika radi u 27 poduzeća. Jača koncentracija djelatnosti može se vidjeti u razini uvoza i izvoza. 9 poduzeća izvozi oko 77% ukupnog izvoza djelatnosti, dok 11 poduzeća uvozi gotovo 79% ukupnog uvoza promatrane djelatnosti.
- Ukupna imovina (aktiva) djelatnosti smanjena je za visokih 33,09% u razdoblju 2010. – 2012. Omjer dugotrajne i kratkotrajne imovine kretao se u promatrane tri godine oko 55:45. U strukturi pasive najmanji udio činile su dugoročne obveze, nakon kojih slijede kratkoročne, a najveći udio činile su stavke kapitala i rezervi. U ovoj djelatnosti zamjetno je financiranje pretežito iz vlastitih sredstava. U udjelu duga u sve tri promatrane godine ističu se dugoročne obveze prema bankama i drugim financijskim institucijama. U kratkoročnim obvezama najveći udio činile su obveze prema dobavljačima. Na smanjenje aktive i pasive najviše utječe

poddjelatnost Proizvodnja celuloze, papira i kartona. Nasuprot smanjenju imovine i obveza, u ovoj su djelatnosti poduzeća uspjela zadržati približno isti iznos ukupnih prihoda u razdoblju 2010. – 2012. Međutim, poslovni rashodi osjetno su povećani u 2012. (s 2,46 milijardi iz 2011. na 2,81 milijardu kuna). Analizom poddjelatnosti utvrđeno je da je djelatnost C17.1 značajno smanjila ukupne prihode i povećala ukupne rashode, dok je C17.2 osjetno povećala ukupne prihode i tek neznatno povećala ukupne rashode.

- Profitabilnost djelatnosti je prema svim analiziranim pokazateljima bila negativna u sve tri promatrane godine, uz vrlo velik pad u 2012. kada je i EBITDA postala negativna. I u ovom slučaju pad profitabilnosti isključivo je rezultat poslovanja poduzeća iz poddjelatnosti C17.1., jer je profitabilnost poddjelatnosti C17.2 povećana u promatranom razdoblju. Ukupni prihod po zaposlenome i kumulativna dobit po zaposlenome povećali su se u promatranom razdoblju (zahvaljujući poddjelatnosti C17.2), međutim kumulativni gubitak po zaposlenome se i više nego udvostručio.
- Trgovinska bilanca djelatnosti smanjena je u razdoblju 2010. – 2012. iako je i dalje ostala pozitivna. Uvozna zavisnost i prodor uvoza u djelatnosti povećani su. Istovremeno dolazi do pada ukupne vrijednosti izvoza, pada udjela izvoza u ukupnom prihodu, ali rasta izvoza po zaposlenome (uzrok u smanjenju broja zaposlenih). Usporedne prednosti (RCA) smanjivale su se iz godine u godinu. Unatoč padu poslovne aktivnosti, poddjelatnost C17.1 najviše doprinosi pozitivnoj vrijednosti vanjskotrgovinske bilance djelatnosti, dok je uvoz izražen kod poddjelatnosti C17.2.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti čini vrlo mali udio u bruto dodanoj vrijednosti industrije (0,74% u 2012.). Pokazatelj specijalizacije govori o kretanju prema visokoj intraindustrijskoj razmjeni. Državne potpore i subvencije činile su mali udio u ukupnim prihodima djelatnosti.
- Produktivnost rada raste od 2010. do 2011., nakon čega slijedi oštar pad, što je u skladu s promjenama u ostvarenoj bruto dodanoj vrijednosti. Broj zaposlenih smanjuje se, ali za proporcionalno manju stopu od pada bruto dodane vrijednosti. S druge strane, kapitalna imovina smanjuje se za čak 34,02% od 2010. do 2012., uslijed čega produktivnost kapitala raste. Jedinični trošak rada povećan je sa 0,67 kuna na 0,92 kune zbog više nego proporcionalnog smanjenja ostvarene bruto dodane vrijednosti u odnosu na smanjenje troška rada. Pad bruto dodane vrijednosti i gotovo stagnirajući prihodi govore o tome da je smanjenje broja zaposlenih i posljedično smanjenje troška rada nastalo prvenstveno zbog smanjenja pritiska na troškove te da nije provedeno uz racionalizaciju poslovanja koja bi dovela do povećanja prihoda i ostvarene bruto dodane vrijednosti.
- Vrijednosti pokazatelja likvidnosti nisu se značajnije promijenile u razdoblju 2010. – 2012. Analizom je utvrđeno kako je likvidnost ove djelatnosti bila nedovoljna, s time da poddjelatnost C17.2 u svakom slučaju iskazuje bolje stanje likvidnosti od poddjelatnosti C17.1., a razlog se primarno nalazi u relativno manjoj vrijednosti dugoročnog duga u odnosu na kapital.
- Broj zaposlenih u djelatnosti je u razdoblju 2010. – 2012. smanjen za 13,4%. U poddjelatnosti C17.2 došlo je do zapošljavanja, a u poddjelatnosti C17.1 do otpuštanja radnika (pad od visokih 42%). U razdoblju 2010. – 2012. na razini djelatnosti dolazi do rasta neto plaća od

8,16%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 6,93%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (56,36% u 2012.).

- Neki od važnijih ograničavajućih čimbenika ove industrije u njezinom rastu su nepostojanje raspoloživosti sirovina u Hrvatskoj, a cijeli se repromaterijal (prvenstveno papir) uvozi kao i prekapacitiranost hrvatskih tiskara, osobito kod proizvodnje valovite transportne ambalaže.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 70. Kvantitativni pokazatelji (C17)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	105,60	107,10	98,41
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	115,50	99,20	96,2
Broj zaposlenih prema satima rada	4.113	3.691	3.562
Ukupni prihod (HRK)	2.562.722.225	2.585.520.327	2.560.706.546
EBITDA (HRK)	199.258.863	180.674.624	-203.807.061
Operativna marža profita (%)	1,97	1,81	-14,84
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	623.079	700.493	718.896
Bruto dodana vrijednost (HRK)	502.612.340	589.858.739	339.870.598
Dobitak po zaposlenome (HRK)	13.905	15.221	18.860
Gubitak po zaposlenome (HRK)	51.583	15.512	126.241
Odnos izvoza i uvoza	1,645	1,437	1,211
Trgovinska bilanca (HRK)	393.267.255	321.541.955	164.437.414
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	39,13	40,89	36,80
RCA	0,836	0,637	0,348
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	1,26	1,27	0,74
Grubell-Lloydov indeks	0,756	0,821	0,904
Proizvodnost rada (HRK)	122.201	159.810	95.416
Proizvodnost kapitala	0,32	0,45	0,32
Jedinični trošak rada (HRK)	0,67	0,55	0,92
Koeficijent zaduženosti	0,59	0,53	0,60

Tablica 71. Kvalitativni pokazatelji (C17)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga i ostali prirodni resursi kvalitetni i dostupni. Kapital manje dostupan.
Obilježja potražnje	Radi se o proizvodima koji se koriste u drugim djelatnostima. Potražnja za proizvodima ovisi o ostalim djelatnostima (osobito prehrambenoj, farmaceutskoj i kemijskoj).
Tehnološka opremljenost	Tehnološka opremljenost vrlo je dobra.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema znatnog utjecaja na razvoj industrije.
Koncentracija u djelatnosti	100 poduzeća ostvaruje 99% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 98% zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal visok.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta na domaćem tržištu moguć je jedino putem rasta ostalih djelatnosti prerađivačke industrije, osobito prehrambene i farmaceutske. Potencijal rasta na vanjskom tržištu relativno je visok. Najveći potencijal iskazan je u poddjelatnosti C17.2 Proizvodnja proizvoda od papira i kartona, dok najveće gubitke ostvaruje C17.1 Proizvodnja celuloze, papira i kartona.
Ovisnost o uvozu	Visoka ovisnost o uvozu. Gotovo 100%-tna ovisnost o sirovinama iz uvoza.

C18 Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa

Djelatnost tiskanja i umnožavanja snimljenih zapisa (C18) uključuje tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem (C18.1) te umnožavanje snimljenih zapisa (C18.2).

Globalni trendovi razvoja

- Tiskarska industrija u Kini spada među najbrže rastuću tiskarsku industriju u svijetu i predstavlja veliku opasnost europskoj tiskarskoj industriji. Prednost je prije svega jeftina radna snaga. Konkurentske prednosti nad tiskarskom industrijom Europe i SAD-a postiže u sljedećim tiskarskim kategorijama: dječje knjige, kalendari, imenici i znanstvene knjige.
- Globalno tržište tiskarskih usluga posljednjih deset godina ravnomjerno je raspoređeno između glavnih tržišnih igrača iz Azije, Amerike i Europe. Na samom vrhu četiri su najjače komercijalne tiskare – dvije iz Japana i dvije iz Sjeverne Amerike, dok najjača tiskara kroz cijelo promatrano razdoblje ne prelazi udio od 4,2% u ukupnom svjetskom tržištu komercijalnog tiska.
- Smjer kretanja tiskarske industrije teško je predvidjeti. Međutim, nesporna je promjena funkcije samog tiska kao takvog. Dok su nekada tiskani materijali služili prvenstveno za informiranje, učenje i komunikaciju, danas se oni sve više koriste u marketinške i prodajne svrhe.
- Globalni trend oguhvaća i smanjivanje samih naklada, odnosno serija tiskanih materijala, što ukazuje na činjenicu da su tiskani materijali nekada bili namijenjeni širokoj publici, dok su danas naklade pojedinog tiska sve više u padu, a tiskani se materijali sve više personaliziraju i namjenjuju uskom tržišnom segmentu.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Ova djelatnost jedna je od važnijih gospodarskih djelatnosti EU-a s obzirom na njezin doprinos zaposlenosti, razvoju pratećih industrija, poduzetništvu i BDP-u.
- Konkurentsku prednost europske tiskarske industrije još je uvijek potrebno tražiti u proizvodnji kvalitetnijih i luksuznijih tiskarskih proizvoda te proizvoda za koje je od presudnog značenja brzina izrade i distribucije na domaća, odnosno lokalna tržišta.
- Tiskarsku industriju zemalja EU-a karakterizira strukturna prekapacitiranost te snažan pritisak na stalno spuštanje cijena.
- Tiskarska industrija EU-a teži načelu održivosti kao jednom od osnovnih ciljeva.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U industrijskoj djelatnosti tiskanja i umnožavanja snimljenih zapisa, što se tiče udjela pojedine poddjelatnosti u strukturi ukupnih prihoda, daleko najveći udio u ukupnim prihodima ima poddjelatnost 18.1.

- U toj su djelatnosti u 2011. bila 893 poduzeća, a kasnije 849 poduzeća. Dakle, u tom je razdoblju došlo do apsolutnog smanjenja broja poduzeća u poslovanju za 44, odnosno relativno za 4,9%. Prema obračunu sati rada, ova je djelatnost zapošljavala ukupno 5.597, 5.865 i 5.892 zaposlenih u razdoblju 2010. – 2012. Prema broju zaposlenih (gledano u satima rada), poddjelatnost Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem zapošljava najveći dio od ukupno zaposlenih u toj djelatnosti, čak 98,17% u 2012.
- Većina je kapitala u domaćem vlasništvu. Prema ponderiranom udjelu, domaći kapital sudjeluje sa 77,50%. Koncentracija je visoka u ovoj djelatnosti. Od 849 poduzeća, najvećih 70 stvara 80% ukupnih prihoda, a 100 ih čini 80% ukupne aktive. Koncentracija je visoka i po ostalim promatranim financijskim kategorijama.
- Ukupna aktiva (pasiva) djelatnosti je u razdoblju 2010. – 2012. smanjena za 8,42%. Smanjenje je zabilježeno i kod kratkotrajne i dugotrajne imovine. U dugotrajnoj imovini više od 90% činila je materijalna imovina, a u kratkotrajnoj su prevladavala potraživanja od kupaca s udjelom od 44%, zbog čega se može pretpostaviti da je ova djelatnost izložena duljem vremenu naplate. Preko 97% aktive (pasive) cjelokupne djelatnosti otpada na poddjelatnost Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem. U strukturi pasive najveći udio u djelatnosti činile su kratkoročne obveze (46,12% u 2012.), zatim kapital i rezerve (30,50% u 2012.), a najmanji udio činile su dugoročne obveze (21,73% u 2012.).
- Ukupni prihodi i rashodi ove djelatnosti povećani su u razdoblju 2010. – 2012., i to za 1,58% na 2,79 milijardi kuna, odnosno za 1,55% na 2,75 milijardi kuna (2010. – 2012.). U sve tri promatrane godine kumulativna dobit djelatnosti bila je veća od kumulativnog gubitka. Preko 95% ukupnih prihoda i rashoda otpadalo je na poslovne prihode i rashode. Poddjelatnost Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem ostvaruje najviše prihoda i rashoda djelatnosti (>96%).
- Profitabilnost djelatnosti je u sve tri godine (2010. – 2012.) bila pozitivna prema pokazateljima povrata, ali na niskim stopama (<2% po svim promatranim pokazateljima). EBITDA je smanjena zbog pada profitabilnosti iz redovnog poslovanja u poddjelatnosti C18.1. Smanjena je i vrijednost stvorene dodane vrijednosti i bruto operativnog viška. Ni jedan od ovih pokazatelja nije zabrinjavajući, ali je vidljivo da poddjelatnost C18.1 stalno posluje na rubu profitabilnosti. Nasuprot tome, mnogo manja poddjelatnost C18.2 je u 2011. i 2012. ostvarila visoke stope povrata, naglo povećala prihode i učetverostručila EBITDA.
- Trgovinska bilanca djelatnosti bila je negativna u razdoblju 2010. – 2012., ali je minus znatno smanjen u 2012. (na -63,04 milijuna kuna s početnih -157,98 milijuna kuna). I uvoz i izvoz povećani su, ali je izvoz rastao znatno većom stopom. Dakle, usporedne prednosti u vanjskotrgovinskoj razmjeni poboljšane su, iako su i dalje bile nepovoljne. Gledajući po poddjelatnostima, C18.1 je odgovorna za cijeli minus na vanjskotrgovinskoj bilanci, dok je C18.2 u razdoblju 2010. – 2012. uspjela stvoriti višestruko veći izvoz od uvoza.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti u apsolutnom je padu od 4,75% u razdoblju 2010. – 2012. Pokazatelj specijalizacije ukazuje na umjereno visoku i visoku intraindustrijsku razmjenu pripadajuće djelatnosti (što je uzrokovano snažnim rastom izvoza djelatnosti). Utjecaj države u vidu subvencija i potpora iznosi <0,6% u ukupnim prihodima.

- Produktivnost rada pada u razdoblju 2010. – 2012. za 3,70% (zbog istovremenog smanjivanja broja zaposlenih i više nego proporcionalnog smanjivanja bruto dodane vrijednosti). Produktivnost kapitala raste u cjelokupnom promatranom razdoblju zbog smanjenja proizvodne imovine tri puta većom stopom od smanjenja ostvarene bruto dodane vrijednosti.
- Pregledom izabranih pokazatelja likvidnosti može se zaključiti kako je likvidnost mjerena koeficijentom tekuće likvidnosti ispod zahtijevanih vrijednosti. Kad se oduzmu zalihe u 2012. je vidljivo da ova djelatnost nema dovoljno likvidne imovine za pokriće tekućih obveza, čemu treba pridodati činjenicu da je likvidnost smanjivana iz godine u godinu. Ukupna zaduženost umjereno je visoka, iako otplata kamata nije upitna. Operativne su zarade u 2012. bile 6,48 puta veće od troška kamata.
- Broj zaposlenih u djelatnosti je u razdoblju 2010. – 2012. smanjen za 1,09% na 5892 radnika. I jedna i druga poddjelatnost doprinijele su tome. U istom razdoblju neto plaće gotovo da se i nisu mijenjale (pad od 0,01%), dok su u prosjeku bruto plaće pale za 2,58%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (59,68% u 2012.).
- Djelatnost tiskanja i umnožavanja snimljenih zapisa u Hrvatskoj obilježava nizak potencijal rasta sve većeg broja konkurenata tiskanim izdanjima (knjige, časopisi, novine) u obliku elektroničkih knjiga i ostalih elektroničkih izdanja, dostupnosti svih sadržaja na Internetu te masovnog prelaska oglašavanja u tiskanim izdanjima na oglašavanje u elektroničkim izdanjima te putem različitih socijalnih mreža.
- Jedan od važnijih ograničavajućih čimbenika u rastu ove industrije nalazi se u činjenici da sirovine u Hrvatskoj nisu raspoložive te se sav repromaterijal (prvenstveno papir, tiskarske boje i tiskarske ploče) uvozi.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 72. Kvantitativni pokazatelji (C18)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	120,40	125,70	141,41
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	95,7	96,3	88,3
Broj zaposlenih prema satima rada	5.957	5.865	5.892
Ukupni prihod (HRK)	2.752.559.334	2.843.361.407	2.796.064.348
EBITDA (HRK)	323.723.396	284.041.007	278.487.094
Operativna marža profita (%)	4,13	3,27	3,19
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	462.071	484.802	474.553
Bruto dodana vrijednost (HRK)	959.772.651	905.707.576	914.202.390
Dobitak po zaposlenome (HRK)	17.786	19.037	28.036
Gubitak po zaposlenome (HRK)	14.371	16.983	24.566
Odnos izvoza i uvoza	0,446	0,626	0,785
Trgovinska bilanca (HRK)	-157.983.143	-110.851.143	-63.407.477
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	4,62	6,51	8,28
RCA	-1,355	-0,824	-0,439
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	2,41	1,95	2,00
Grubell-Lloydov indeks	0,617	0,770	0,880
Proizvodnost rada (HRK)	161.117	154.426	155.160
Proizvodnost kapitala	0,67	0,69	0,73
Jedinični trošak rada (HRK)	0,57	0,59	0,58
Koeficijent zaduženosti	0,67	0,66	0,68

Tablica 73. Kvalitativni pokazatelji (C18)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga i ostali prirodni resursi kvalitetni i dostupni. Kapital manje dostupan.
Obilježja potražnje	Radi se o proizvodima koje nadalje prodaju druge industrije (izdavačka) ili ih koriste u marketinške svrhe (osobito uslužne djelatnosti poput trgovine i turizma).
Tehnološka opremljenost	Tehnološka opremljenost vrlo je dobra.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Neznatni izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema znatnog utjecaja na razvoj industrije.
Koncentracija u djelatnosti	100 poduzeća ostvaruje 92% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 74% zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal postoji.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta na domaćem tržištu je slab, a isti je moguć jedino putem širenja izvozne aktivnosti. Svojim potencijalom ističe se poddjelatnost C18.1 Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem.
Ovisnost o uvozu	Velika ovisnost o sirovinama iz uvoza. Velika ovisnost o sirovinama iz uvoza.

C19 Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda

Djelatnost Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda (C19) uključuje proizvodnju proizvoda koksni peći (C19.1) i proizvodnju rafiniranih naftnih proizvoda (C19.2).

Globalni trendovi razvoja

- Svjetska proizvodnja koksa iznosila je 594 milijuna tona u 2010., a glavnina se ostvaruje u Aziji (83%). Svjetski lider i dalje je Kina koja ostvaruje 65% svjetske proizvodnje i opskrbljuje gotovo sva svjetska tržišta. U razdoblju 2000. – 2010. kineska proizvodnja koksa rasla je po prosječnoj godišnjoj stopi od 11% godišnje, no očekuje se usporavanje rasta u nadolazećem razdoblju. Kako bi osigurale dovoljne količine koksa za vlastite industrije, kineske vlasti su 2008. uvele poseban porez na izvoz koksa (u obliku izvoznih dozvola) koji je uvelike smanjio izvozne količine.
- Zbog pogoršanja uvjeta na svjetskim tržištima koji su nastupili kao posljedica globalne gospodarske krize i rekordno visokih cijena sirovina za proizvodnju, proizvođači koksa ostvarili su niske ili negativne stope profitabilnosti. Navedeno je utjecalo na zatvaranje proizvodnih kapaciteta (izvan Kine) koji ostvaruju 15 milijuna tona godišnje proizvodnje. Zajedno s uspostavljenim ograničenjima kineskih vlasti na izvoz koksa, očekuje se da će se zbog smanjenja ponude u 2014. cijene koksa korigirati naviše.
- Globalna proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda premješta se iz razvijenih zemalja prema zemljama u razvoju (prvenstveno azijskim zemljama). Visoke cijene nafte, sve veći troškovi povezani s ekološkim standardima kao i pad potražnje za naftnim derivatima uzrokovan usporavanjem svjetskog gospodarstva zajedno stvaraju pritisak na marže, što dovodi do restrukturiranja proizvodnih i prodajnih kapaciteta te vertikalnih i horizontalnih integracija. Tržište zapadnih zemalja, poglavito SAD-a suočava se s dodatnim padom potražnje za benzinom zbog porasta hibridnih i električnih automobila na tržištu, kao i rasta konkurentnosti biodizela. Premda na globalnom tržištu trenutno postoje viškovi proizvodnih kapaciteta te su ostvarene marže relativno niske, naftni prerađivači nastavljaju povećavati svoje proizvodne kapacitete. U kratkome se roku očekuje daljnji nastavak podizanja proizvodnih kapaciteta i smanjenje učinkovitosti imovine, posebice u zemljama u razvoju. Očekuje se daljnja fluktuacija cijena naftnih derivata koja će ponajviše ovisiti o kretanjima globalnog gospodarstva, poremećajima u ponudi nafte i naftnih derivata uzrokovanim političkim događajima, prirodnim nepogodama te intenzitetom primjene alternativnih izvora energije.
- Zemlje u razvoju (prvenstveno azijske zemlje, na čelu s Kinom) odredi će globalnu potražnju za naftnim derivatima, te će dodatno utjecati na promjene u ovoj djelatnosti. Prema predviđanjima OPEC-a, u razdoblju 2015. – 2020. potražnja za tekućim gorivima rast će prosječno 2% u azijsko-pacifičkoj regiji, dok se u Europi i Sjevernoj Americi u istom razdoblju očekuje blagi pad potražnje. Shodno tome, izgledna je i realokacija proizvodnih kapaciteta međunarodnih naftnih kompanija, pri čemu se očekuju integracijske aktivnosti između domaćih i međunarodnih poduzeća.
- Primjetan je trend sve značajnijih ulaganja trenutno vodećih proizvođača rafiniranih naftnih proizvoda u alternativne izvore energije (prosječna godišnja stopa rasta ulaganja iznosila je

20% u razdoblju 2001. – 2011.), prvenstveno biogoriva koja su u stanju koristiti istovjetne sustave prerade, logistike i distribucije kakvi se koriste i za postojeća fosilna goriva.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U djelatnosti proizvodnje koksa i rafiniranih naftnih proizvoda ukupno je bilo registrirano 1.120 poduzeća u 2010., koja su zapošljavala 129.400 ljudi, a bila su zaslužna za 23,5 milijardi eura dodane vrijednosti. Na razini EU-a proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda doprinosi ukupnoj zaposlenosti s 0,4%, a ukupnoj dodanoj vrijednosti s 1,5% dodane vrijednosti.
- Proizvodnja koksa u EU zaslužna je za oko 2% zaposlenosti u ovoj industrijskoj djelatnosti, te 8% u dodanoj vrijednosti. Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda znatno je razvijenija, a njezin doprinos dodanoj vrijednosti i zaposlenosti ove djelatnosti puno je značajniji (98% u zaposlenosti, odnosno 92% ukupne dodane vrijednosti analizirane djelatnosti).
- Unutar analizirane industrijske djelatnosti, proizvodnja koksa doprinosila je s 5,6% zaposlenosti, 2% dodanoj vrijednosti i s 0,6% ukupnim prihodima. Ostalo otpada na proizvodnju rafiniranih naftnih proizvoda, koja je s druge strane dostigla najviše razine produktivnosti radne snage i najviše razine prosječnih troškova radne snage unutar EU-a.
- U 2010. čak 12 zemalja članica EU-a nije imalo ni jedno poduzeće koje se aktivno bavilo proizvodnjom koksa. Glavnina proizvodnih aktivnosti koncentrirana je u Poljskoj, koja doprinosi s preko 2/3 dodane vrijednosti i u kojoj je zaposleno gotovo 3/5 radne snage ove poddjelatnosti u EU. Produktivnost radne snage iznosila je 64.900 eura po zaposlenome u 2010., što je iznad industrijskog prosjeka (koji iznosi 52.800 eura po zaposlenome). Prosječni troškovi radne snage relativno su niski (24.600 eura po zaposlenome) u odnosu na industrijski prosjek EU-a (35.800 eura po zaposlenome).
- Obje promatrane poddjelatnosti imaju relativno visoke razine proizvodnosti radne snage prilagođene za troškove rada. Tako je promatrana proizvodnost za ovu djelatnost iznosila 261,6% (industrijski prosjek EU-a iznosio je 148%), čime je zauzela treće mjesto među svim industrijskim sektorima u EU.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U Hrvatskoj ni jedno poduzeće u 2012. nije bilo registrirano za djelatnost proizvodnje koksa, tako da ova industrijska poddjelatnost u Hrvatskoj ne postoji.
- Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda u Hrvatskoj visoko je koncentrirana. Prema podacima FINA-e, u Hrvatskoj je u 2012. ukupno 18 poduzeća bilo registrirano za poslove proizvodnje rafiniranih naftnih proizvoda, od čega su 3 u postupku stečaja ili likvidacije. Od navedenih 18 poduzeća, većina se bavi trgovinom i distribucijom rafiniranih naftnih proizvoda, dok se proizvodnjom aktivno bavi svega nekoliko poduzeća iz čega proizlazi da je domaća konkurencija relativno ograničena. Prema ukupno ostvarenim prihodima u ovoj djelatnosti, na INA-u d.d. otpada 99% tržišta, dok su sva preostala poduzeća zajedno zaslužna za preostalih 1% ostvarenih prihoda.

- U razdoblju 2010. – 2012., u djelatnosti proizvodnje koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, vidljivo je stalno opadanje broja zaposlenih (10,34%). Cijela djelatnost zapravo se temelji na jednoj preživjeloj poddjelatnosti, C19.2. Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda. Gotovo 54% ukupnog kapitala potječe od djelatnosti domaćeg podrijetla, dok se preostalih 46% udjela inozemnog kapitala odnosi na poduzeće INA d.d. koje je u 47%-tnom stranom vlasništvu. INA d.d. stvara preko 98% ukupnih prihoda, posjeduje preko 97% ukupne aktive, zapošljava preko 96% ukupno zaposlenih te sudjeluje u 99%-tnom izvozu i 84%-tnom uvozu cjelokupne promatrane djelatnosti.
- U razdoblju 2010. – 2012. zamjetno je smanjenje ukupne aktive za 9,13%. To je posljedica smanjenja ostalih zbrojnih kategorija aktive te dugotrajne i kratkotrajne imovine. Dugotrajna imovina činila je oko 75% ukupne aktive djelatnosti, dok je kratkotrajna imovina činila između 24% i 25% ukupne aktive u sve tri promatrane godine. U strukturi pasive dominirali su kapital i rezerve (55,88%) u 2012. te je zamjetna izuzetno visoka stopa smanjenja dugoročnih obveza (83,99%).
- Ukupni prihodi djelatnosti varirali su u razdoblju 2010. – 2012., ali je ukupna trogodišnja promjena pozitivna i iznosi 12,91%. Ukupni rashodi povećavali su se nešto većom stopom promjene od 16,54%, te su se značajno približili razini poslovnih prihoda. Kumulativna dobit poduzeća iz ove djelatnosti je tijekom sve tri godine bila više desetaka puta veća od ostvarenog gubitka, što je pokazatelj visoke profitabilnosti.
- U razdoblju 2010. – 2012., EBITDA je pala za ukupno 13,8%, stopa bruto operativnog viška s 15% na 13%, dobit po zaposlenome za ukupno 18%, stvorena dodana vrijednost za 3,63%. ROA, ROE i ROI bilježe pad u promatranome razdoblju, što ukazuje na smanjenje profitabilnosti djelatnosti. Pokazatelj zaduženosti neto duga/EBITDA kroz promatrano razdoblje pada, što ukazuje na povećanje neto financijske imovine djelatnosti i smanjenje zaduženosti prema ovom pokazatelju.
- Doprinos djelatnosti trgovinskoj bilanci ukupne prerađivačke industrije u 2010. iznosi 32,43% te se u razdoblju 2010. – 2012. povećava. Primjetno se smanjuje i uvozna zavisnost kao i uvozni prodor djelatnosti proizvodnje rafiniranih naftnih proizvoda.
- Ostvarena bruto dodana vrijednost je, uz privremeno povećanje u 2011. na 7,66 milijardi kuna, znatno smanjena u 2012. i to na 5,74 milijardi kuna. Radi usporedbe valja napomenuti da je u 2010. bruto dodana vrijednost iznosila 6,78 milijardi kuna.
- Proizvodnost rada u promatranome razdoblju neprestano raste od 2010. do 2011., no pad u 2012. je u konačnici ipak doveo do negativne trogodišnje promjene rasta proizvodnosti rada od 5,68%. Proizvodnost kapitala također je povećana u 2011., ali je trogodišnja promjena ipak bila negativna, i to za 3,45%. Razlog se nalazi u padu bruto dodane vrijednosti u 2012. Jedinični trošak rada je u trogodišnjem razdoblju ostao isti – na 0,25 kuna, uz privremeni pad u 2011. Vrijednost jediničnog troška rada govori o niskom udjelu troškova rada. Povećani prihodi od prodaje, uz smanjenje broja radnika, prividno ukazuju na povećanje učinkovitosti korištenja radne snage, iako proporcionalno smanjenje bruto dodane vrijednosti i troška rada ukazuje na to da željena iskoristivost radne snage još nije postignuta. Naime, rast cijena derivata, a ne proizvodnje, većim je dijelom zaslužna za rast prihoda.

- Izvoz po zaposlenome u stalnom je porastu, što je posljedica i povećanja apsolutnog iznosa izvoza i smanjenja broja zaposlenih. Usporedno s kretanjem uvoza i izvoza djelatnosti, došlo je do povećanja usporednih prednosti djelatnosti u promatranome razdoblju.
- Koeficijenti tekuće likvidnosti i ubrzane likvidnosti u promatranome razdoblju su u padu, što ukazuje na nedovoljnu likvidnost djelatnosti. Razina koeficijenta trenutne likvidnosti u svim razdobljima je na vrlo niskih 0,03 što potvrđuje problem likvidnosti u promatranom djelatnosti (poddjelatnosti) proizvodnje rafiniranih naftnih proizvoda.
- Koeficijent zaduženosti ne ukazuje na visoku zaduženost djelatnosti, ali ukazuje na smanjenje zaduženosti u razdoblju 2010. – 2012. Opterećenje dugotrajne imovine s dugoročnim obvezama smanjilo se u promatranom razdoblju. Iako se primjećuje problem likvidnosti u ovoj djelatnosti, vrlo dobri pokazatelji zaduženosti otklanjaju sumnju u stabilnost djelatnosti. Nužno je pozornost usmjeriti na učinkovitije upravljanje kratkotrajnom imovinom i kratkoročnim obvezama.
- Broj zaposlenih u ovoj djelatnosti u promatranome je razdoblju pao za 10,34%, neto plaće pale su za 1,58% dok su bruto plaće u prosjeku pale za 5,23%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (48,10% u 2012.), dok se posebno izdvaja udio visokoobrazovanih osoba od 25,02% u 2012.
- Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda čini 100% cjelokupne aktive (pasive) djelatnosti, osim u 2010., iako je i tada udio druge poddjelatnosti bio zanemariv.
- Poddjelatnost Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda u Hrvatskoj je obilježena relativno stabilnim poslovnim okruženjem. Vodeći proizvođači proteklih su godina uložili značajna sredstva u reorganizaciju poslovanja usmjerenu prema povećanju produktivnosti radne snage i imovine, čime su stekli preduvjete za rast i razvoj u budućnosti.
- Izvozni potencijal djelatnosti postoji, no većinom je usmjeren na tržišta regije. Većina proizvodnje plasira se na domaće tržište (oko 2/3 ukupne proizvodnje), dok se preostali dio plasira na strana tržišta.
- Sirovine za proizvodnju rafiniranih naftnih proizvoda gotovo se u cijelosti uvoze sa stranih tržišta, budući da u Hrvatskoj nije razvijena njihova proizvodnja (uz iznimku manjeg broja sirovina potrebnih za proizvodnju industrijskih ulja i maziva).
- Tehnološka opremljenost na razini djelatnosti nastoji pratiti globalne trendove te se očekuju daljnje investicije u tehnološka rješenja u nadolazećem razdoblju. Ulaganja u istraživanje i razvoj izrazito su značajna, posebno za proizvodnju industrijskih maziva i ulja, gdje postoji potencijal za razvoj specifičnih proizvoda za tržišne niše.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 74. Kvantitativni pokazatelji (C19)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	120,40	125,70	113,29
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	88,0	82,7	106,3
Broj zaposlenih prema satima rada	9.843	8.899	8.825
Ukupni prihod (HRK)	24.694.965.600	28.371.192.123	27.883.514.680
EBITDA (HRK)	4.176.803.712	5.540.124.453	3.600.428.472
Operativna marža profita (%)	11,74	11,81	6,56
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	2.508.886	3.188.133	3.159.605
Bruto dodana vrijednost (HRK)	6.795.108.097	7.664.423.411	5.746.155.514
Dobitak po zaposlenome (HRK)	183.177	221.075	150.206
Gubitak po zaposlenome (HRK)	1.898	2.922	1.037
Odnos izvoza i uvoza	4,91	15,81	32,22
Trgovinska bilanca (HRK)	6.872.077.151	9.857.836.363	8.981.996.682
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	34,94	37,09%	33,24
RCA	2,672	4,848	6,293
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	17,10	16,51%	12,56
Grubell-Lloydov indeks	0,338	0,119	0,060
Proizvodnost rada (HRK)	690.349	861.268	651.122
Proizvodnost kapitala	0,34	0,41	0,33
Jedinični trošak rada (HRK)	0,25	0,20	0,25
Koeficijent zaduženosti	0,49	0,43	0,33

Tablica 75. Kvalitativni pokazatelji (C19)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Prikladna dostupnost radne snage, kapitala i potrebnih resursa.
Obilježja potražnje	Proizvodnja energenata za tržište široke potrošnje i industrije.
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Umjereni izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Zakonodavstvo značajno utječe na djelatnost.
Koncentracija u djelatnosti	Izrazito visoka koncentracija. Jedno poduzeće ostvaruje 99% ukupnih prihoda djelatnosti, a zapošljava 97% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Visok izvozni potencijal, većinom usmjeren na tržišta regije.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Umjeren potencijal rasta. Potencijal za stvaranje novih radnih mjesta na razini industrije trenutno ne postoji.
Ovisnost o uvozu	Relativno mala ovisnost o uvozu.

C20 Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda

Djelatnost Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda (C20) uključuje proizvodnju osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkoga kaučuka u primarnim oblicima (C20.1), proizvodnju pesticida i drugih agrokemijskih proizvoda (C20.2), proizvodnju boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova (C20.3), proizvodnju sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata (C20.4), proizvodnju ostalih kemijskih proizvoda (C20.5) i proizvodnju umjetnih vlakana (C20.6).

Globalni trendovi razvoja

- Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda djelatnost je čiji se proizvodi koriste u gotovo svim segmentima gospodarstva i širokoj potrošnji. Stoga je ova djelatnost vrlo značajna za funkcioniranje i razvoj cjelokupnog gospodarstva, ali je ujedno i ciklički snažno ovisna o stanju i kretanjima u nacionalnom gospodarstvu.
- Globalno tržište kemikalija i kemijskih proizvoda u posljednjih dvadeset godina obilježeno je velikim strukturnim promjenama, kao i geografskom redistribucijom proizvodnje i potrošnje. Jasno se uočava i izmještanje svjetske proizvodnje iz razvijenih zemalja u zemlje u razvoju, poglavito u Kinu i zemlje jugoistočne Azije. Razloge prvenstveno treba tražiti u potrazi za nižim troškovima proizvodnje gdje je znatnu ulogu odigrala svjetska gospodarska kriza, ali i u pojačanoj svijesti o dobrobiti čovjeka i prirodnog okoliša u razvijenim zapadnim zemljama zbog čega kemijska industrija ponekad ima pridjev nepoželjne od strane udruga civilnog društva i/ili šire društvene zajednice. Stoga zakonodavstva razvijenih zapadnih zemalja od proizvođača zahtijevaju zadovoljavanje visokih standarda zaštite okoliša i zdravlja ljudi u proizvodnim procesima. Takva zakonska regulativa u razvijenim zemljama nametnula je dodatni pritisak na profitabilnost industrije, zbog čega se proizvodni pogoni sele u zemlje u kojima ekološki standardi nisu na razini onih koji se primjenjuju u razvijenim zemljama, pogotovo u one istočne zemlje koje raspolažu sa sirovinskom bazom.
- Ukupan promet kemikalijama i kemijskim proizvodima na je svjetskoj razini iznosio 2.744 milijarde eura u 2011. Razina prometa potvrdila je značajan oporavak ove djelatnosti na globalnoj razini i predstavlja porast od 11,6% u odnosu na 2010. U razdoblju 2001. – 2011. vrijednost prometa kemikalijama i kemijskim proizvodima porasla je za 95%, što ukazuje na potencijal za rastom.
- Snažan razvoj kemijske industrije u zemljama u razvoju omogućili su transferi tehnologija iz razvijenih zemalja, putem zajedničkih i strateških ulaganja kao i drugih oblika investicija u te zemlje.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Europska proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda i dalje je pri samom vrhu na globalnoj razini, premda je izgubila značajan tržišni udio prvenstveno od strane azijskih zemalja. Vrijednost proizvedenih dobara u zemljama EU-a iznosila je 539 milijardi eura odnosno 19,64% ukupne svjetske proizvodnje u 2011. Zajedno s ostalim europskim zemljama, ukupna vrijednost proizvodnje kemikalija iznosila je 642 milijarde eura iz čega je razvidno da Europa doprinosi globalnoj kemijskoj industriji s 23,4%.

- Unatoč neprestanom rastu proizvodnje, Europska unija izgubila je svoju lidersku poziciju na globalnom tržištu gdje ju je nadmašila Kina. Premda je prosječna godišnja stopa rasta vrijednosti proizvodnje u razdoblju 2001. – 2011. u EU iznosila zadovoljavajućih 2,52%, Kina je u istome razdoblju zabilježila rast po prosječnoj godišnjoj stopi od 20,5%, čime je zauzela vodeće globalno mjesto u kemijskoj industriji. Kemijska industrija EU-a raste znatno sporije od svjetskoga prosjeka, i to zbog strogog zakonodavstva po pitanju ekoloških standarda i relativno visokih troškova rada u odnosu na globalnu konkurenciju.
- EU i dalje ostaje vodeći svjetski izvoznik kemikalija i kemijskih proizvoda s udjelom u svjetskom izvozu od 43%. Druga je Kina s udjelom u svjetskom izvozu od 34%, a potom zemlje NAFTA-e s 14% ukupnog svjetskog izvoza. Zemlje EU-a s udjelom od 37% u ukupnom svjetskom uvozu dijele prvo mjesto s Kinom. Kemijska industrija zemalja Latinske Amerike, Afrike i Oceanije sudjeluju sa svega 4% u ukupnom svjetskom izvozu, odnosno s 9% u uvozu.
- Najveći suficit u trgovini s inozemstvom ostvaruju specijalne kemikalije i potrošačke kemikalije, koje ujedno bilježe i najveće stope rasta u bilanci međunarodne razmjene. Petrokemijski proizvodi i polimeri bilježe pad suficita vanjskotrgovinske razmjene, s time da je pad suficita međunarodne razmjene petrokemijskih proizvoda vrlo snažno izražen, dok je kod polimera gotovo neprimjetan. Osnovni anorganski spojevi jedine su vrste kemikalije kod kojih Europska unija ostvaruje deficit u razmjeni s inozemstvom.
- Kemijska industrija EU-a izravno zapošljava 1,19 milijuna radnika, dok je broj posredno zaposlenih radnika dvostruko veći. U razdoblju 2001. – 2011. broj zaposlenih smanjivao se po prosječnoj godišnjoj stopi od 1,9%. Smanjenje je bilo uzrokovano zahtjevima za povećanjem učinkovitosti u proizvodnji, a kasnije i izravnim djelovanjem globalne gospodarske krize. S gospodarskim oporavkom broj zaposlenika se opet lagano počeo povećavati.
- U razdoblju 2001. – 2011. prosječni trošak radnika u kemijskoj industriji porastao je za 35%. Trošak radne snage u kemijskoj je industriji za 56% veći od industrijskog prosjeka u EU te čini 12,5% ukupnih troškova proizvodnje.
- Zajedno s povećanjem učinkovitosti radne snage, u djelatnosti su jasno izražena nastojanja za učinkovitijim korištenjem energije i potrebnih sirovina, koji zajedno predstavljaju najznačajnije troškove u industriji. Najviše se smanjila potrošnja plina, i to za čak 30% u razdoblju 2010. – 2012., dok se potrošnja nafte i električne energije smanjila za 18% odnosno 10%. Unatoč ukupnom smanjenju potrošnje energije za 20%, proizvodnja je porasla za preko 70%, što je za učinak imalo smanjenje intenziteta potrošnje energije za 53,4% u promatranom razdoblju. Prosječno smanjenje intenziteta potrošnje energije u promatranome razdoblju iznosilo je 3,8% godišnje, pri čemu nadmašuje prosjek EU industrije (smanjenje od 2,1% godišnje, odnosno ukupno 34,6% u promatranom razdoblju).
- Godišnji prosjek ulaganja u istraživanje i razvoj na razini EU-a u razdoblju 1991. – 2009. iznosio je 7,7 milijardi eura. U navedenome razdoblju ne postoje velika godišnja odstupanja s obzirom na apsolutni iznos ulaganja. Ipak, promatrajući intenzitet istraživanja i razvoja, odnosno udio investicija u istraživanje i razvoj u odnosu na prihode od prodaje, zamjetno je opadanje ukupnih izdataka u istraživanje i razvoj.

- Japan i SAD značajno su ispred zemalja EU-a po razini ulaganja u istraživanje i razvoj u odnosu na prihode od prodaje. Prosjek intenziteta istraživanja i razvoja zemalja EU-a u promatranome je razdoblju iznosio 2% godišnje, dok je prosjek SAD-a iznosio 2,8%, a Japana čak 5,1% godišnje.
- U razdoblju 1990. – 2010. emisija stakleničkih plinova u stalnom je padu i odražava uspjeh zacrtane politike zemalja EU-a o ograničavanju ispuštanja stakleničkih plinova u atmosferu. U promatranome se razdoblju emisija stakleničkih plinova smanjila za 50%.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda je 2012. zapošljavala 7.180 zaposlenika. U 2012. godini u ovoj je djelatnosti poslovalo 278 poduzeća. Može se zamijetiti da, iako je došlo do povećanja broja aktivnih poduzeća, u istome se razdoblju smanjio broj zaposlenih, što znači da je došlo do otpuštanja radnika. Tako je u 2011. uodini u prosjeku svako poduzeće zapošljavalo 27,74 radnika, a taj se broj godinu dana kasnije smanjio na 25,83 radnika.
- Gotovo 80% prihoda cjelokupne djelatnosti stvara tek 13 poduzeća (4,67%). Oko 73% aktive i 75% zaposlenih imaju 23 poduzeća. Gledano prema aktivnostima uvoza i izvoza, koncentracija djelatnosti relativno je jača pa tako 5 poduzeća sudjeluje u 77% ukupnog izvoza djelatnosti, dok je kod uvoza riječ o 9 poduzeća. Prema strukturi vlasništva približno 30% kapitala inozemnog je porijekla, dok je ostatak u domaćem vlasništvu.
- U razdoblju 2010. – 2012. aktiva na razini industrijske djelatnosti smanjila se za 9,02%. Slična dinamika kretanja zamjetna je i kod kratkotrajne i dugotrajne imovine. U dugotrajnoj imovini najveći pad zabilježila je dugotrajna financijska imovina s 2.506.217.809 kuna u 2010. na 672.422.771 kunu u 2012. (pad od 73%), najviše zbog smanjenja udjela kod povezanih poduzetnika (78%).
- U 2010. godini u strukturi pasive, najveći udio imali su kapital i rezerve te kratkoročne obveze. U 2012. najveći udio imaju kratkoročne obveze (56%), a potom kapital i rezerve (31%). Pad kapitala i rezervi uzrokovan je velikim povećanjem prenesenog gubitka, sa 458.440.217 kuna u 2010. na 1.454.668.196 kuna u 2012. Također, u promatranome je razdoblju djelatnost povećala kumulativni gubitak za gotovo 4 puta, s 250 milijuna kuna u 2010. na 935 milijuna kuna u 2012. Ukupne dugoročne obveze smanjile su se za 43,47%, ponajviše zbog smanjenja obveza za zajmove, depozite i ostalo za čak 92%. S druge strane, povećale su se kratkoročne obveze za 49%, i to zbog povećanja obveza prema povezanim poduzetnicima (72%) te obveza prema bankama i drugim financijskim institucijama (52%).
- Obujam poslovanja u ovoj je djelatnosti smanjen u razdoblju 2010. – 2012. Poslovni prihodi pali su na razinu ispod razine iz 2010. Poslovni prihodi činili su 98% ukupno ostvarenih prihoda u ovoj djelatnosti, dok su poslovni rashodi činili 89% ukupno ostvarenih rashoda. Naime, u sve tri promatrane godine kumulativni gubitak djelatnosti znatno je viši od kumulativne dobiti, pogotovo u zadnjoj promatranoj godini kada ukupni gubitak razdoblja iznosi -935.064.830 kuna. U odnosu na prvu promatranu godinu, to je povećanje gubitka od 273%. Gubitak je uzrokovan prestankom proizvodnje plastike u primarnom obliku u tvrtki Dioki.

- Tri poddjelatnosti (proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima; proizvodnja pesticida i drugih agrokemijskih proizvoda; proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova) najviše pridonose stvaranju dobiti djelatnosti, s ukupno 70%. U stvaranju gubitka, posebno se ističe proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima, koja stvara 93% gubitka djelatnosti.
- Operativna marža profita je u razdoblju 2010. – 2012. smanjena, a u svim je razdobljima negativna što je uzrokovano negativnom vrijednosti neto financijske imovine. Pri tome sve poddjelatnosti osim C20.1 imaju pozitivnu operativnu maržu profita. Vidljiv je pad i stope bruto operativnog viška djelatnosti kao i vrijednosti stvorene dodane vrijednosti. Dobit po zaposlenome je u padu, dok je gubitak po zaposlenome u stalnome rastu u promatranome razdoblju na razini industrije.
- Djelatnost u promatranome razdoblju ima nezadovoljavajući stupanj ekonomičnosti, odnosno omjer ukupnih prihoda i rashoda manji je od jedan. Također, pokazatelj zaduženosti neto duga/EBITDA na razini djelatnosti u padu je u promatranome razdoblju, pri čemu ni jedna od pripadajućih poddjelatnosti nema zadovoljavajuće vrijednosti mjerene ovim pokazateljem. ROA, ROE i ROI bilježe negativne vrijednosti i primjetan pad u promatranome razdoblju.
- U 2012. primjetan je pad vrijednosti izvoza u odnosu na 2011. (pad od 16,77%), ali i uvoza (pad od 26,83%) promatrane djelatnosti. S obzirom da je pad uvoza veći od pada izvoza, na neto razini dolazi do povećanja neto izvoza od 29,07%, koji je u 2012. iznosio 891 milijun kuna.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti u promatranome je razdoblju iskazala ukupni pad od 8,13%, dok se na razini poddjelatnosti izdvaja C20.2 s relativnim porastom od 64,23%.
- U ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva ova djelatnost čini udio od 0,46% u 2011. (podaci za 2012. su nedostupni). Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u stalnome je padu u promatranome razdoblju, što je sukladno apsolutnom smanjenju BDV-a.
- Ukupni pad prihoda djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. iznosio je 3,91%, što je manje od pada bruto dodane vrijednosti. Porast prihoda od dotacija, državnih potpora i subvencija u istome je razdoblju iznosio 2533%, pa u posljednjoj promatranoj godini iznosi 113 milijuna kuna.
- Proizvodnost rada je u razdoblju 2010. – 2012. smanjena i to za 4,61%. Proizvodnost kapitala smanjena je za još većih 20,32%. Naime, bruto dodana vrijednost proporcionalno je smanjena više nego što je smanjen broj zaposlenih, a istovremeno je djelatnost povećala vrijednost kapitalne imovine za 15%. Jedinični trošak rada je u trogodišnjem razdoblju porastao na 0,68 kuna uslijed istovremenog povećanja troška rada (unatoč smanjenju zaposlenih) i smanjenja ostvarene bruto dodane vrijednosti.
- Udio ulaganja u istraživanje i razvoj djelatnosti u ukupnim ulaganjima u istraživanje razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosi 4,27%; u apsolutnom iznosu to je 17,2 milijuna

kuna. Odnos ulaganja u istraživanje i razvoj i bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije čini zanemarivih 0,04%.

- Primjetan je pad vrijednosti koeficijenta tekuće, ubrzane i trenutne likvidnosti u razdoblju 2010. – 2012., ukazujući time na nedovoljnu likvidnost djelatnosti. Pojedinačno je najlošija poddjelatnost C20.1, a primjerenu razinu likvidnosti iskazuje poddjelatnost C20.5. Najveći pad pokazatelja likvidnosti iskazala je poddjelatnost C20.2, dok se za poddjelatnost C20.3 može reći da ima pretjeranu likvidnost u posljednjem promatranome razdoblju.
- Koeficijent zaduženosti ne ukazuje na visoku zaduženost djelatnosti, ali ukazuje na povećanje zaduženosti u promatranome razdoblju. Na razini djelatnosti zabrinjavaju iznimno niske vrijednosti pokrivača troškova kamata operativnoj zaradi, što je uzrokovano već spomenutim iznimnim smanjenjem EBITDA.
- Broj zaposlenih u ovoj se djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. kretao redom 7.455, 7.546 i 7.180, što je pad od 3,69% ili 275 osoba u promatranome razdoblju. U prerađivačkoj industriji to predstavlja udio od 3,20% ukupnog broja zaposlenih, a u ukupnom gospodarstvu 0,50%.
- Najveći pad broja zaposlenih odnosi se na poddjelatnost C20.1 (pad od 3,96%) koja zapošljava najveći broj zaposlenih u ukupnoj djelatnosti (52,73%), dok je blagi rast broja zaposlenih primjetan u djelatnosti C20.4 koja zapošljava 20,88% ukupnog broja zaposlenih u djelatnosti. U ostalim poddjelatnostima dolazi do pada broja zaposlenih. Prestanak proizvodnje plastike u primarnom obliku u tvrtki Dioki bio je i razlog najvećeg pada broja zaposlenih.
- Na razini djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. dolazi do rasta neto plaća od 7,41%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 5,03%. Dinamika kretanja neto i bruto plaća na razini poddjelatnosti približno je jednaka prethodno navedenoj, a jedino se izdvaja poddjelatnost C20.2 s rastom neto plaća od 70,01% i bruto plaća od 62,26%.
- Prema uvidu u strukturu poddjelatnosti, najveći udio mjereno prema aktivu u djelatnosti proizvodnje kemikalija i kemijskih proizvoda ostvaruje poddjelatnost Proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkog kaučuka u primarnim oblicima, koja je u 2012. prema svim promatranim vrijednostima sudjelovala s više od 50% udjela. Slijede poddjelatnosti proizvodnje ostalih kemijskih proizvoda s udjelima od 13% i više, te proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata s udjelima od 10% i više. Ostale poddjelatnosti prema udjelima aktive i njenih podstavki čine manje od 10% djelatnosti C20.
- Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda ovisna je o stanju općeg gospodarstva, odnosno stanju u industrijskim granama koje su tradicionalno veliki potrošači kemijskih proizvoda. Trenutno je ova djelatnost izložena velikim troškovnim pritiscima uzrokovanim povećanjem cijena ulaznih sirovina, kao i povećanjem cijena energenata na domaćem tržištu. Prosječne plaće zaposlenika u djelatnosti smanjile su se u posljednjih nekoliko godina. Na prihodovnu stranu najsnažnije je izražen utjecaj smanjene potražnje, kako s domaćeg, tako i sa stranih tržišta. Ova djelatnost s druge strane ovisi o uvozu sirovina, prvenstveno s tržišta EU-a, budući da u Hrvatskoj ne postoji proizvodnja istih. Troškovi nabave sirovina na inozemnim

tržištima, kao i trošak transporta do krajnjih potrošača, dodatno opterećuju marže proizvođača kemikalija.

- Glavno ograničenje razvoja ove djelatnosti u Hrvatskoj je primjena relativno zastarjele tehnologije u odnosu na konkurente u EU. Djelatnost opterećuju i visoki troškovi vezani uz usklađivanje sa zakonodavstvom EU. Kako su u postupku pristupanja EU proizvođači prilagodili svoju proizvodnju standardima EU, najznačajnija kapitalna ulaganja bila su u postrojenja za smanjenje štetnih emisija u okoliš.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 76. Kvantitativni pokazatelji (C20)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	109,10	107,80	105,01
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	106,7	99,4	92,8
Broj zaposlenih prema satima rada	7.455	7.546	7.180
Ukupni prihod (HRK)	7.378.692.433	7.805.196.311	7.089.978.410
EBITDA (HRK)	191.839.037	359.873.424	74.178.673
Operativna marža profita (%)	-1,10	1,07	-3,10
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	989.764	1.034.349	987.462
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.168.026.921	1.346.438.966	1.073.102.013
Dobitak po zaposlenome (HRK)	24.017	32.409	22.131
Gubitak po zaposlenome (HRK)	57.579	78.145	152.363
Odnos izvoza i uvoza	1,219	1,288	1,387
Trgovinska bilanca (HRK)	690.907.509	874.096.653	891.754.119
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	52,03	50,14	45,06
RCA	0,333	0,444	0,593
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	2,94	2,90	2,35
Grubell-Lloydov indeks	0,901	0,874	0,838
Proizvodnost rada (HRK)	156.677	178.431	149.457
Proizvodnost kapitala	0,32	0,32	0,26
Jedinični trošak rada (HRK)	0,62	0,57	0,68
Koeficijent zaduženosti	0,52	0,57	0,67

Tablica 77. Kvalitativni pokazatelji (C20)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Dostupnost radne snage i kapitala je zadovoljavajuća. U Hrvatskoj ne postoji proizvodnja potrebnih proizvodnih resursa. ⁶
Obilježja potražnje	Većinom proizvodnja intermedijarnih proizvoda namijenjenih industrijskim potrošačima, te krajnjih proizvoda za tržište široke potrošnje.
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Umjereni izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Visoki zahtjevi po pitanju poštivanja ekoloških standarda u proizvodnji.
Koncentracija u djelatnosti	Relativno visoka koncentracija. 13 poduzeća ostvaruje 80% prihoda djelatnosti. 23 poduzeća zapošljavaju 80% radne snage u okviru djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal je visok.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja postoji, no ovisi o oporavku djelatnosti koje predstavljaju glavne kupce te kretanju potražnje na tržištima EU-a. Vrlo velike gubitke ostvaruje poddjelatnost C20.1 Proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkoga kaučuka u primarnim oblicima.
Ovisnost o uvozu	Visoka uvozna ovisnost proizvodnih sirovina.

⁶ Proizvodni resursi koji se uvoze uključuju velik broj različitih sirovina (koje se razlikuju ovisno o tome što je krajnji rezultat) - otapala, pigmenti, toulen, ksilen, površinski aktivne tvari, sulfati, karbonati, itd. Proizvodnja navedenih sirovina u Hrvatskoj nije razvijena jer kako ne postoji mogućnost diferencijacije proizvoda, ključ uspješnog poslovanja je ostvarivanje troškovnih prednosti kroz ekonomiju obujma što je u Hrvatskoj teško ostvarivo. Vrlo je teško ocijeniti bi li proizvodnja bila profitabilnija kada bi se koristile domaće sirovine – jer premda nabavnu cijenu ne bi više opterećivao trošak prijevoza, troškovi proizvodnje domaćeg proizvođača bili bi relativno viši zbog manjeg obujma proizvodnje.

C21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka

---

Djelatnost Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i proizvodnja farmaceutskih pripravaka (C21) obuhvaća poddjelatnosti proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda (C21.1) i proizvodnje farmaceutskih pripravaka (C21.2).

Globalni trendovi razvoja

- Financijski, demografski i socijalni pritisci znatno povećavaju troškove zdravstvene zaštite. Potražnja za farmaceutskim proizvodima i farmaceutskim pripravcima raste proporcionalno s brojem stanovnika i starenjem stanovništva. Usporava se rast vodećih svjetskih farmaceutskih proizvođača, ali i povećava konkurencija. Brzorastući proizvođači farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka u Brazilu, Indiji i Kini postaju glavni generatori rasta globalne proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka.
- Predviđa se ubrzani rast upotrebe generičkih lijekova i zbog velikog broja isteka patenata u SAD-u i zbog povećane potrošnje u brzorastućim, većinom generičkim tržištima. Veće su kontrole cijena i većina zrelih ekonomija već koristi izravne i neizravne kontrole cijena. Zemlje uvode zakone i pravila kojima uređuju suradnju farmaceutskih tvrtki i zdravstvenih stručnjaka koji su isto kupci, pritom vodeći računa o korupciji. Svako poduzeće koje želi opstati do 2020. mora ponuditi višu vrijednost bez povećavanja cijena ili mora dokazati da smanjuje zdravstvene troškove na drugome području zdravstvene zaštite kako bi moglo naplaćivati višu cijenu.
- Trend produktivnosti ulaganja u istraživanje i razvoj je zabrinjavajući. Potrebno je barem jedno desetljeće za razvoj novog lijeka, a prosječni trošak po odobrenome lijeku kreće se između 2,3 milijarde USD i 4,9 milijardi USD. Za razvoj proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka od velike je važnosti i zaštita inovacija, odnosno intelektualnog vlasništva. Učinkovit sustav zaštite prava vlasništva omogućuje farmaceutske inovacije jer nudi potreban poticaj za istraživanje i razvoj novih lijekova.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Farmaceutski sektor EU27 je sektor malog broja velikih, kapitalno intenzivnih poduzeća. Izravno zapošljava 700.000 ljudi u Europi, a generira još tri do četiri puta više neizravnog zapošljavanja. Od toga je u zemljama EU27 2011. godine radilo 626.449 zaposlenika, i to uvjerljivo najviše u Francuskoj i Njemačkoj.
- Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka se u EU27 nakon višegodišnjeg uzlaznog trenda u 2012. smanjuje te pokazuje znatno manju volatilnost nego što je to slučaj u Hrvatskoj u zadnje tri godine. Prema nekim procjenama, europsko će farmaceutsko tržište porasti između 0 i 3 % do 2016., dok se porast između 10 i 13% predviđa na tržištima u Aziji, Africi, Australiji i Latinskoj Americi.
- Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka predstavlja djelatnost visoke tehnologije s najvišom dodanom vrijednosti po zaposlenome, značajno višom od prosječne vrijednosti za visoko tehnološke proizvodne industrijske djelatnosti. U prosjeku samo jedna do dvije od 10.000 supstanci sintetiziranih u laboratorijima uspješno će

proći sve faze razvoja potrebne da bi nastao novi lijek na tržištu. Proizvođačke cijene na tržištu EU-a smanjuju se neprestano od 2005. na godišnjoj razini. Tržišni udio generika značajno je viši u novim zemljama članicama EU-a s povijesno niskom razinom zaštite intelektualnih prava.

- Za budući razvoj proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka vrlo je važna politika lijekova koja se primjenjuje. U EU politika lijekova određuje se na nacionalnoj razini svake zemlje članice, no postoje neki elementi (poput odobrenja proizvoda za izlazak na tržište) koji su određeni na razini EU-a. Europska komisija ima sve veću ulogu na tome području, potičući poštivanje zakona i načela EU-a. Može utjecati na pitanja vezana za nacionalne cijene, profit i naknadu izdataka, slobodno kretanje i konkurenciju te na pristup tržištu putem usklađenoga i centraliziranoga postupka autorizacije od strane Europske agencije za lijekove.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka u Hrvatskoj pala je 2011. u odnosu na 2010. za 6,3%, a 2012. u odnosu na 2010. porasla je za 15,5%. Potrošnja lijekova u Hrvatskoj koji se financiraju od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje u 2011. je pala za 7 % u odnosu na 2010., a u 2012. je pala za 3% u odnosu na 2010.
- Ukupna djelatnost u 2012. broji 34 poduzeća, od kojih 88,24% pripada poddjelatnosti proizvodnja farmaceutskih pripravaka. Proizvodnja farmaceutskih pripravaka u 2012. ostvaruje 99,95% ukupnih prihoda djelatnosti i zapošljava 99,78% osoba, zbog čega se rezultati cjelokupne analize djelatnosti zapravo odnose na ovu poddjelatnost. Broj zaposlenih u djelatnosti po godinama se kretao redom 3.847, 3.937 i 4.126, što je rast od 7,25% u razdoblju 2010. – 2012.
- U 2012. godini 68,95% kapitala ove djelatnosti inozemnog je porijekla. Djelatnost je visoko koncentrirana. Prevladava najveće poduzeće Pliva Hrvatska d.o.o., a potom slijede Belupo d.d. i JGL d.d.
- Aktiva (pasiva) je u razdoblju 2010. – 2012. porasla za 55,62%. Dugotrajna imovina sudjeluje s većim udjelom u ukupnoj aktivni od kratkotrajne imovine. Izuzetak je 2011. godina kada kratkotrajna imovina vrijednosno nadilazi dugotrajnu zbog značajnog povećanja zajmova danih povezanim poduzetnicima (povećanje od 495%). Dugoročne obveze sudjeluju s većim udjelom u ukupnoj pasivi od kratkoročnih obveza uz izuzetak u 2010. godini kad je situacija bila obrnuta.
- Sve stavke prihoda i rashoda povećane su u razdoblju 2010. – 2012. (ukupni prihodi povećani za 30,36%, a ukupni rashodi povećani za 28,46%), odnosno povećan je obujam poslovanja. Povećana je i kumulativna dobit djelatnosti, dok je istovremeno smanjen kumulativni gubitak (profitabilnost djelatnosti je porasla). Očekivano, poslovni prihodi i rashodi čine više od 95% ukupnih prihoda i rashoda. Profitabilnost djelatnosti povećana je u razdoblju 2010. – 2012., dok su smanjene samo stope operativne marže profita i bruto operativnog viška. Također, stvorena dodana vrijednost ili čisti novčani tijek u promatranome je razdoblju povećan za 25%, što ide u prilog relativno dobrom poslovanju poduzeća u okviru djelatnosti. S druge

strane, financijska zaduženost mjerena udjelom neto duga u EBITDA osjetno je povećana u 2012.

- Prema pokazateljima međunarodne razmjene, u razdoblju 2010. – 2012. smanjene su usporedne prednosti (RCA) djelatnosti. Primarni je razlog značajno povećanje uvoza farmaceutske djelatnosti koji je u navedenom razdoblju povećan za 68%, te su se u skladu s time promijenili i pripadajući pokazatelji međunarodne razmjene. Izvoz je u ukupnome prihodu porastao za 7,7%, dok je uvoz u ukupnom prihodu porastao za 36,4%. Ipak, treba napomenuti da je trgovinska bilanca djelatnosti u 2012. završila na gotovo istoj vrijednosti na kojoj je bila u 2010.
- Iz analize industrijske strukture očito je da je apsolutna vrijednost bruto dodane vrijednosti djelatnosti ostvarila rast u razdoblju 2010. – 2012., iako je bruto dodana vrijednost prerađivačke industrije rasla brže od vrijednosti djelatnosti. Djelatnost je, mjereno promjenom ukupnih prihoda, znatno povećana u promatrane tri godine. Pri tome skoro uopće ne ovisi o financiranju od strane države. Prema analizi specijalizacije, ova djelatnost pokazuje umjereno visoku intraindustrijsku razmjenu.
- Proizvodnost rada neprestano je rasla u promatranome razdoblju (rast od 2,34%) uz prateće povećanje opremljenosti rada kapitalom za 24,99% (uslijed rasta fiksnog kapitala), dok je istovremeno smanjen jedinični trošak rada. Proizvodnost kapitala osjetno je smanjena i to za 20,32%, ali je to smanjenje rezultat istovremenog povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti i, više nego proporcionalnog, povećanja vrijednosti fiksnog kapitala.
- Udio ulaganja u istraživanje i razvoj djelatnosti u ukupnim ulaganjima u istraživanje razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosio je vrlo visokih 47,58%, iako je taj podatak dostupan samo za 2010. godinu. Drugim riječima, ova djelatnost ulaže znatna sredstva u istraživanje i razvoj.
- Prema analizi likvidnosti i zaduženosti, ističe se činjenica da ova djelatnost iskazuje pretjeranu likvidnost. Treba dodati da je likvidnost smanjena u razdoblju 2010. – 2012., ali je i dalje ostala na visokoj razini. Zaduzenost poduzeća iz ove djelatnosti povećana je u promatranome razdoblju, ali se ne može smatrati visokom.
- Prema analizi ljudskih potencijala i strukture radne snage vidljivo je povećanje broja zaposlenih za 7,25% (2010. – 2012.), uz istovremeno smanjenje bruto plaća za 4,83%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (40,26% u 2012.), a potom slijedi visok udio zaposlenih s visokom stručnom spremom (34,20%).
- Proizvodnja farmaceutskih pripravaka čini gotovo 100% cjelokupne aktive (pasive) djelatnosti. Druga poddjelatnost, proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda, činila je manje od 0,2% djelatnosti po svim kategorijama bilance. Prema pokazateljima EBITDA, BDV-a, izvoza i uvoza ovih poddjelatnosti, proizvodnja farmaceutskih pripravaka čini gotovo 100% svih promatranih vrijednosti ukupne djelatnosti.
- U Hrvatskoj politiku lijekova uređuju Ministarstvo zdravlja i Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO). HZZO izdaje osnovnu i dopunsku listu lijekova, sukladno Pravilniku o mjerilima za stavljanje lijekova na osnovnu i dopunsku listu lijekova HZZO-a. Osnovna lista

sadržava medicinsko ekonomski svrsishodne lijekove za liječenje svih bolesti, a osiguranim se osobama HZZO-a u cijelosti osiguravaju prava na zdravstvenu zaštitu iz obveznoga zdravstvenog osiguranja. Dopunska lista sadržava lijekove s višom razinom cijene od cijena lijekova utvrđenih na osnovnoj listi. Na osnovnoj listi lijekova HZZO-a, u primjeni od 4. svibnja 2013., nalazi se 3.268 lijekova. Ukupan broj nacionalnih odobrenja za stavljanje gotovoga lijeka u promet, a koji su u nadležnosti Agencije za lijekove i medicinske proizvode, iznosi 4.123, od čega je lijekova koje proizvode domaći proizvođači 28%, a lijekova stranih proizvođača 72%. Od toga broja 24% je originalnih lijekova, a 76% je lijekova odobrenih prema drugim zakonskim osnovama (generički lijek, lijek s provjerenom medicinskom primjenom, tradicionalni biljni lijek). Prema europskim propisima najveći broj originalnih lijekova mora proći postupak odobrenja putem centraliziranoga postupka i zbog toga je omjer izdanih odobrenja za originalne lijekove (82%) u odnosu na generičke lijekove (18%) značajno veći u usporedbi s nacionalnim odobrenjima. Sve lijekove odobrene centraliziranim postupkom proizvode strani proizvođači jer domaći proizvođači nisu mogli sudjelovati u centraliziranom postupku odobravanja prije ulaska Hrvatske u EU.

- Smanjivanje jediničnih cijena lijekova i uvođenje suvremenih regulatornih mjera po uzoru na druge europske zemlje omogućavaju da se na liste uvrsti velik broj novih lijekova, čime se medicinska praksa u Hrvatskoj približila onoj zapadnih zemalja. Samo u razdoblju 2009. – 2011. uvršteno je 85 novih lijekova na liste lijekova HZZO-a, uz očuvanje postojećih lijekova na listama.
- U Hrvatskoj PDV na lijekove izdane na recept iznosi 5%, a na lijekove u izravnoj prodaji (OTC) 25%. Stope PDV-a u zemljama EU-a znatno se razlikuju, od 25% u Danskoj do nultih stopa u Švedskoj, Malti i Velikoj Britaniji na lijekove na recept, te od 25% na lijekove u izravnoj prodaji u Danskoj i Švedskoj do nulte stope u Malti. U Irskoj se na oralne oblike lijekova ne plaća PDV, a na sve ostale iznosi 23%, dok u Litvi na lijekove na listama PDV iznosi 5%, a na sve ostale 21%.
- Može se zaključiti da proizvodnju osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka u Hrvatskoj obilježava visok potencijal rasta, strogo zakonodavstvo, potreba za visokim ulaganjima i stalnim unaprjeđenjem istraživanja i razvoja.
- Ograničavajući čimbenici djelovanja i razvoja djelatnosti rezultat su strogih propisa i kontrole kvalitete i proizvodnje, postupka registracije i slično, koji predstavljaju izvor troškova za poduzeća. Posebno osjetljivo područje je pravovremeno informiranje o usvojenim zakonima, odnosno novom zakonodavstvu te prilagodba istome.
- Djelatnost se temelji na prodaji gotovih proizvoda ili poluproizvoda, a sirovine za proizvodnju većinom se uvoze.
- Potencijali razvoja i snage djelatnosti ogledaju se u tehnološkoj opremljenosti poduzeća koja prati globalne trendove, no za ostvarivanje konkurentne pozicije ključna su znanja i istraživanje i razvoj, a uz to su od iznimne važnosti ulaganja u opremu i strojeve. Hrvatska farmaceutska industrija, s obzirom na svoju veličinu, ulaže zadovoljavajuće iznose u istraživanje i razvoj u odnosu na konkurente te je bogata ljudskim potencijalima s visokom razinom znanja i stručnosti. Postoji visok izvozni potencijal i potencijal rasta djelatnosti te prilike za privlačenje ulaganja.

- Perspektive budućeg razvoja hrvatskih proizvođača osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka temelje se na razvoju posebnih niša koje predstavljaju mogući dodatni izvor prihoda koji se mogu dalje ulagati u istraživanje i razvoj, unaprjeđenje kvalitete i drugo. Potencijal inoviranja je visok, no s obzirom na specifičnost djelatnosti postoji velik rizik stvaranja inovacije koja bi u konačnici bila odobrena za primjenu i prodaju.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 78. Kvantitativni pokazatelji (C21)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	100,50	99,20	105,24
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	131,1	93,7	123,3
Broj zaposlenih prema satima rada	3.847	3.937	4.126
Ukupni prihod (HRK)	4.220.334.882	4.470.691.213	5.201.680.904
EBITDA (HRK)	941.839.062	901.500.166	1.029.384.668
Operativna marža profita (%)	18,44	17,33	17,60
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	1.097.046	1.135.558	1.260.708
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.932.539.541	1.963.812.475	2.121.205.262
Dobitak po zaposlenome (HRK)	171.467	150.350	208.364
Gubitak po zaposlenome (HRK)	19.792	14.121	12.421
Odnos izvoza i uvoza	2,050	1,544	1,619
Trgovinska bilanca (HRK)	1.237.526.521	918.278.343	1.225.654.565
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	57,25	58,3	61,65
RCA	1,205	0,763	0,873
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	4,86	4,23	4,64
Grubell-Lloydov indeks	0,656	0,786	0,764
Proizvodnost rada (HRK)	502.350	498.809	514.107
Proizvodnost kapitala	0,77	0,76	0,67
Jedinični trošak rada (HRK)	0,39	0,40	0,37
Koeficijent zaduženosti	0,22	0,58	0,49

Tablica 79. Kvalitativni pokazatelji (C21)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Dostupan kapital i radna snaga. Sirovine za proizvodnju se uvoze.
Obilježja potražnje	Proizvodi su uglavnom visokog stupnja dovršenosti, namijenjeni za krajnju potrošnju. Raste potražnja za proizvodima ove djelatnosti na domaćem i inozemnom tržištu. Radi se o specifičnim proizvodima često nužnima za zdravlje.
Tehnološka opremljenost	Zadovoljavajuća tehnološka opremljenost koja prati globalne trendove.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Značajna ulaganja u istraživanje i razvoj i visok potencijal inoviranja, no s obzirom na specifičnost djelatnosti postoji velik rizik stvaranja inovacije koja bi u konačnici bila odobrena za primjenu i prodaju.
Zakonodavno okruženje	Strogi propisi o procesu proizvodnje, kvaliteti proizvoda, kao i ulasku na tržište.
Koncentracija u djelatnosti	Gotovo 70% kapitala ove djelatnosti inozemnog je porijekla. Visoka koncentracija aktive, uvoza, izvoza, ukupnih prihoda i zaposlenih u djelatnosti. Jedno poduzeće ostvaruje 73% ukupne aktive, dva poduzeća ostvaruju oko 80% ukupnog uvoza, dva poduzeća ostvaruju oko 80% ukupnog izvoza, te dva od 34 poduzeća ostvaruju oko 76% ukupnih prihoda djelatnosti., tri poduzeća zapošljavaju oko 97% zaposlenih u djelatnosti. (Pliva Hrvatska d.d., Belupo d.d. i JGL d.d.).
Izvozni potencijal	Visok izvozni potencijal.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja je visok, naročito u poddjelatnosti C21.2 Proizvodnja farmaceutskih pripravaka.
Ovisnost o uvozu	Ovisnost o uvozu sirovina za proizvodnju.

C22 Proizvodnja proizvoda od gume i plastike

Djelatnost Proizvodnja proizvoda od gume i plastike (C22) uključuje proizvodnju proizvoda od gume (C22.1) i proizvodnju proizvoda od plastike (C22.2).

Globalni trendovi razvoja

- Proizvodi od plastike i gume danas se široko primjenjuju u gotovo svim modernim industrijama. Tehnološki napredak omogućio je razvoj velikog broja novih proizvoda te njihovu troškovno učinkovitu proizvodnju. Proizvodi od gume najčešće završavaju kao poluproizvodi (gume, zračnice, remenje, crijeva, brtvila) koji se koriste u automobilskoj industriji i industrijama ostalih prijevoznih sredstava, u proizvodnji strojeva, industriji obuće te u građevinskoj industriji.
- Pet najvećih svjetskih proizvođača redom je iz Azije – Tajland, Indonezija, Malezija, Indija i Vijetnam. U pogledu globalne potražnje, Kina, Indija i Malezija zajedno su zaslužne za 48% svjetske potražnje za ovom sirovinom.
- Proizvodi od plastike, zbog raznolikosti fizičkih svojstava kao i širokih mogućnosti primjene, koriste se u izrazito velikom broju industrija, od kojih su najznačajnije automobilska, industrija igračaka, građevinska industrija, industrija elektroničke opreme, industrija namještaja, prehrambena industrija, i drugih.
- Svjetska proizvodnja plastike od 2010. godine je u neprekidnom porastu, nakon što je kao i većina industrija bila u padu od 2007., kao izravna posljedica djelovanja svjetske gospodarske krize. Svjetska proizvodnja plastike porasla je za 3,7% u 2011. u odnosu na godinu ranije, a ukupni volumen proizvodnje iznosio je 280 milijuna tona.
- Sve je snažniji porast konkurencije uzrokovan stalnim nadprosječnim stopama rasta u posljednjih 20 godina (uz iznimke 2008. i 2009.). U posljednjih 20 godina svjetska proizvodnja plastike raste po prosječnoj stopi od 5% godišnje. Stope rasta su iznad svjetskog prosjeka u Aziji, gdje se zbog toga i premještaju proizvodni kapaciteti. Porast proizvodnih kapaciteta omogućio je Aziji da 2010. kao regija preuzme od Europe vodeće mjesto u proizvodnji plastike. Danas je Azija zaslužna za 23% ukupne svjetske proizvodnje plastike, dok se u Europi proizvede 21%. Zbog strogih propisa koji su na snazi u Europi, kao i relativno viših troškova radne snage, u budućnosti se očekuje daljnje jačanje azijskih proizvodnih kapaciteta i povećanje globalnog tržišnog udjela.
- Proizvodi od plastike značajni su i u pogledu omogućavanja rasta kroz inovacije u drugim industrijama. Zbog svega navedenoga očekuje se nastavak trenda rasta proizvodnje i potražnje za proizvodima od plastike.
- Potražnja za plastikom znatno je manja u zemljama u razvoju, kao i zemljama jugoistočne Europe u odnosu na potražnju naprednih zapadnih zemalja. Glavni razlog tome je nerazvijenost industrijskoga sektora koji je i glavni potrošač proizvoda od plastike. Rastom i razvojem zemalja u razvoju očekuje se da će rasti i potražnja za proizvodima od plastike u tim zemljama. U budućnosti se na globalnoj razini također očekuje porast potražnje i to po prosječnoj stopi od 4% godišnje.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Djelatnost proizvodnje proizvoda od plastike i gume u EU čini 65.000 poduzeća (57.200 su poduzeća registrirana za proizvodnju proizvoda od plastike, odnosno 88%, dok ostatak predstavljaju poduzeća za proizvodnju proizvoda od gume), a zapošljava 1,9 milijuna ljudi. Ukupni prihodi iznosili su 274,6 milijardi eura u 2006., od čega se 28,5% odnosilo na dodanu vrijednost.
- Poddjelatnost plastike u EU dobro je razvijena i ima dugu tradiciju u proizvodnji. Izvozni potencijal ogleda se i u porastu izvoza u ostatak svijeta, koji se u razdoblju 2000. – 2010. udvostručio. Suficit u vanjskotrgovinskoj razmjeni plastike i proizvoda od plastike u 2010. iznosio je 15,7 milijardi eura, čime predstavlja jednu od industrija koja najznačajnije doprinosi pozitivnoj bilanci međunarodne razmjene EU-a. Najznačajnija izvozna tržišta plastike ostaju Kina, Turska, Rusija i Švicarska, dok su se gotovi proizvodi većinom izvozili na tržišta Švicarske, Rusije i SAD-a.
- Poddjelatnost plastike EU-a počela se oporavljati od globalne gospodarske krize te su u 2011. zabilježene stope rasta (0,3% rasli su prihodi proizvođača plastike na 89 milijardi eura, dok su prihodi proizvođača proizvoda od plastike rasli 1,9% na 194 milijarde eura). Rast je ponovno usporen u 2011., prvenstveno zbog nesigurnosti od gospodarskih kretanja u EU. Ipak, kako je u istoj godini zabilježeno povećanje narudžbi strojeva za preradu plastike, srednjoročne prognoze ukazuju na oporavak. Rastu je pomogao oporavak djelatnosti automobila i elektroničke opreme koje su značajni potrošači proizvoda od plastike i gume, kao i nešto slabiji oporavak građevinskog sektora. Potražnja prehrambene industrije ostala je stalna, a njezin bi potencijalni rast dodatno pridonio rastu industrije plastike i gume.
- Poddjelatnost plastike ukupno zapošljava 1,45 milijuna radnika u EU, od čega 1,23 milijuna radi u proizvodnji proizvoda od plastike, 167.000 u proizvodnji plastike, dok je dodatnih 53.000 radnika zaposleno u proizvodnji strojeva za obradu plastike.
- Europska unija je neto izvoznik plastike i gume. Izvozom plastike, gume i umjetnih vlakana ostvaren je suficit od 8,1 milijarde eura u 2011. Zemlje EU-a proizvode dovoljno gume i plastike za potrebe vlastitih industrija i ne očekuju se značajne promjene po tom pitanju. Ipak, zbog izmještanja proizvodnje plastike i gume u azijske zemlje, očekuje se postepeno smanjenje trgovinskog suficita u nadolazećim godinama.
- Među članicama EU-a Njemačka i Francuska na samom su vrhu po udjelu dodane vrijednosti (27,4% i 14,6%), nakon kojih slijede Velika Britanija i Italija s 13,9% odnosno 12,3% dodane vrijednosti. Navedene države na vrhu su i po broju zaposlenih u promatranoj djelatnosti s jednakim poretkom. Države s najvećim stupnjem specijalizacije (drugim riječima, države u kojima ova industrijska djelatnost ima relativno najveći udio dodane vrijednosti u gospodarstvu) u okviru EU-a su Luksemburg, Češka, Slovenija i Poljska.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodi od plastike i gume služe kao poluproizvodi drugim industrijama (građevinskoj, prehrambenoj, industriji elektroničke opreme, automobilskoj industriji i drugo) ili se mogu plasirati kao gotovi proizvodi na tržište široke potrošnje.

- U razdoblju 2010. – 2012., u djelatnosti proizvodnje proizvoda od gume i plastike, vidljivo je stalno opadanje broja zaposlenika u iznosu od 21,7%. Glede porijekla kapitala djelatnosti, veći dio je u domaćem vlasništvu i iznosi 65%.
- Primjetan je trend pada ukupne aktive (pasive) u promatranome trogodišnjem razdoblju. Sveukupno pad aktive iznosi 11,9%. Takvo smanjenje rezultat je smanjenja gotovo svih stavki aktive; dugotrajna imovina pala je za 15,53%, a kratkotrajna za 8%. U dugotrajnoj imovini najveći pad zabilježen je kod dugotrajne financijske imovine od 56,3%, što je prouzročeno smanjenjem udjela kod povezanih poduzeća (68,31%) i ulaganja u vrijednosne papire (75,56%). U strukturi pasive vidljivo je smanjenje ukupnog iznosa kapitala i rezervi u razdoblju 2010. – 2012. Prema izvorima financiranja djelatnosti u 2012. najveći udio sredstava dolazi iz kratkoročnog financiranja (51,52%), zatim vlastitih sredstava (25,46%) i potom dugoročnih obveza (21,53%).
- U razdoblju 2010. – 2012. može se uočiti stalno smanjenje ukupnih prihoda i rashoda djelatnosti. Poslovni prihodi pali su za 5,85%, dok su poslovni rashodi imali nešto veći pad od 7,39%. Financijski prihodi i rashodi također pokazuju negativni trend, za razliku od izvanrednih prihoda i rashoda koji imaju uzlaznu putanju (no njihov udio u ukupnim prihodima i rashodima je zanemariv). Dobit razdoblja je u 2012. godini u odnosu na 2010. porasla za 37,51%, dok se istovremeno ukupni gubitak razdoblja djelatnosti smanjio za 8,44%. Iako većinu prihoda i rashoda ukupne djelatnosti stvara poddjelatnost C22.2. Proizvodnja proizvoda od plastike, ona također stvara veće gubitke (87,23%) od dobiti (73,51%) ukupne djelatnosti. Drugim riječima, iako poddjelatnost C22.1.
- EBITDA se u promatranome razdoblju povećala za 9,03%. Prinos na imovinu (ROA), prinos na glavnici (ROE) i prinos na investicije (ROI) nakon negativnih vrijednosti u 2010. bilježe rast u preostalim godinama, iako su i dalje na niskim razinama. U razdoblju 2010. – 2012., dobit i gubitak po zaposlenome rastu, sa snažnijim rastom dobiti, tako da je u zadnje dvije promatrane godine ostvarena dobit po zaposlenome veća od gubitka. Stopa bruto operativnog viška kao i mjera čistog novčanog tijeka nastala stvorenom dodanom vrijednosti, u porastu su u promatranome razdoblju.
- Doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije u 2010. iznosi -0,71% te se u 2011. i 2012. još smanjuje. Udio izvoza djelatnosti u ukupnom izvozu prerađivačke industrije i u ukupnom BDP-u Hrvatske sudjeluje s veoma malim postotkom te s vremenom opada. Udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti također bilježi blagi pad, upravo zbog značajnog smanjenja izvoza. Kako na razini djelatnosti tako i za obje poddjelatnosti, primjećuje se nepostojanje usporednih prednosti u međunarodnoj razmjeni. Ukupan pad prihoda djelatnosti u promatranome je razdoblju iznosio 6,68%, što je približno jednako smanjenju bruto dodane vrijednosti. Proizvodnost rada u promatranome razdoblju stalno raste (u iznosu od 6,85%), uz istovremeno smanjenje jediničnog troška rada od 2010. do 2012. Proizvodnost rada smanjila se za 15,46% uslijed smanjenja fiksne imovine za 12,96%.
- Ulaganja u istraživanje i razvoj promatrane djelatnosti u ukupnim ulaganjima u istraživanje razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosi 0,78%. Odnos ulaganja u istraživanje i razvoj i bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije čini zanemarivih 0,01%.

- Primjetan je pad vrijednosti koeficijenta tekuće i ubrzane likvidnosti, dok se trenutna likvidnost nije suviše mijenjala u promatranom razdoblju. Pokazatelji ukazuju na nedovoljnu likvidnost djelatnosti.
- Koeficijent zaduženosti ukazuje na umjereno visoku zaduženost djelatnosti, a primjećuje se i blago povećanje zaduženosti u promatranome razdoblju. Primjetan je rast omjera dugoročnih obveza i dugotrajne imovine, što znači da se opterećenje dugotrajne imovine dugoročnim obvezama povećalo u promatranome razdoblju. Na razini djelatnosti zadovoljavajuće su vrijednosti pokazatelja pokrića troškova kamata operativnoj zaradi koji je u stalnom porastu u promatranome razdoblju.
- Broj zaposlenih u promatranom djelatnosti pao je za 11,56% u razdoblju 2010. – 2012. U prerađivačkoj industriji udio zaposlenih je stoga u padu i na razini je od 2,94% u 2012. U ukupnome gospodarstvu udio zaposlenih je 0,46%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (55,49% u 2012.), slijede NKV radnici s udjelom od 14,09% i KV radnici s udjelom od 12,22%.
- Poddjelatnost C22.2 čini veći udio u ukupnoj djelatnosti, s obzirom na kriterij aktive i pripadajućih podstavki. Tijekom svih triju godina njezin udio iznosio je 81% i više. Aktiva poddjelatnosti C22.1. povećavala se iz godine u godinu, dok je trend obrnut u poddjelatnosti C22.2. U poddjelatnosti C22.1 broj zaposlenih se u razdoblju 2010. – 2012. povećao sa 680 na 756, dok se broj poduzeća u istome razdoblju povećao s 94 na 96. Obrnut trend zabilježen je u poddjelatnosti C22.2. U obje poddjelatnosti zamjetan je znatno veći udio kratkoročnih od dugoročnih obveza, što je posebice izraženo u poddjelatnosti C22.2. Ta poddjelatnost čini gotovo 90% svih prihoda i rashoda djelatnosti C22 i to u svim trima promatranim godinama (2010. – 2012.). Obje poddjelatnosti su sve tri godine iskazivale negativni neto izvoz, obje su više uvoznički nego izvoznički orijentirane i obje povećavaju apsolutnu vrijednost uvoza. Omjer broja zaposlenih u poddjelatnostima u skladu je s omjerima ukupnih prihoda. 90% svih zaposlenih radi u poddjelatnosti C22.2.
- Djelatnost plastike i gume doprinosi s 0,5% u BDP-u Hrvatske, te s 2,9% u BDP-u prerađivačke industrije. Od ukupnoga broja zaposlenih u prerađivačkoj industriji, industrija plastike i gume sudjelovala je s 3,6% u 2011.
- Proizvodnja proizvoda od plastike u Hrvatskoj je znatno razvijenija od proizvodnje proizvoda od gume, što se odražava i na broj zaposlenih, ostvarene prihode, ukupan izvoz i drugo.
- Povoljnija gospodarska kretanja u 2011. blago su pokrenula rast djelatnosti (rast od 4,7% u odnosu na 2010.), premda se još uvijek ne može govoriti o značajnijem oporavku. Za veće stope rasta bitan je oporavak općega gospodarstva, kao i djelatnosti koje predstavljaju glavne korisnike proizvoda od plastike i gume (građevinska, prehrambena, automobilska, elektroničke opreme i drugo). Kako je hrvatsko tržište premalo za potencijal ove djelatnosti, važnu ulogu odigrat će i gospodarski oporavak i rast potražnje u zemljama EU-a, kao i u ovisnim djelatnostima.
- Tehnološka opremljenost na razini djelatnosti dobra je i u rangu proizvodnih tehnologija inozemnih konkurenata, premda i dalje postoji relativno velik potencijal za modernizaciju tehnologija i povećanje produktivnosti imovine.

- Broj zaposlenih je u poddjelatnosti Proizvodnja proizvoda od plastike pao oko 14% u posljednje tri godine, dok je broj zaposlenih u proizvodnji proizvoda od gume u istome razdoblju porastao za preko 11%. Unatoč tome, proizvodnost se nije povećala jer je bruto dodana vrijednost poddjelatnosti smanjena.
- Proizvodnja proizvoda od gume i plastike nema domaću proizvodnu osnovicu. Premda ima velik izvozni potencijal, uvoz i dalje znatno nadmašuje izvoz, čime djelatnost ostvaruje vanjskotrgovinski deficit. Dok je omjer izvoza i uvoza iznosio otprilike 1:3 krajem 90-ih godina dvadesetoga stoljeća, 2009. godine taj je odnos iznosio otprilike 1:5, što znači da se uveze robe u vrijednosti peterostruko većoj od uvoza. Većinu potrebnih sirovina industrija nabavlja iz zemalja EU-a.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 80. Kvantitativni pokazatelji (C22)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	99,20	108,00	100,46
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	98,0	104,1	100,9
Broj zaposlenih prema satima rada	7.449	6.868	6.588
Ukupni prihod (HRK)	4.481.643.932	4.204.688.798	4.182.178.616
EBITDA (HRK)	284.584.104	322.301.552	310.278.229
Operativna marža profita (%)	1,77	3,68	3,43
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	601.644	612.214	634.818
Bruto dodana vrijednost (HRK)	977.247.618	927.107.545	908.903.357
Dobitak po zaposlenome (HRK)	18.123	25.063	28.178
Gubitak po zaposlenome (HRK)	22.362	20.089	23.150
Odnos izvoza i uvoza	0,898	0,717	0,748
Trgovinska bilanca (HRK)	-149.700.231	-436.259.250	-394.444.875
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	29,55	26,28	27,93
RCA	-0,180	-0,584	-0,527
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	2,46	2,00	1,99
Grubell-Lloydov indeks	0,947	0,835	0,856
Proizvodnost rada (HRK)	131.192	134.989	137.963
Proizvodnost kapitala	0,43	0,50	0,46
Jedinični trošak rada (HRK)	0,58	0,55	0,54
Koeficijent zaduženosti	0,69	0,69	0,73

Tablica 81. Kvalitativni pokazatelji (C22)

Čimbenici razvoja industrije	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga dostupna. Resursi dostupni isključivo na stranim tržištima. Dobra dostupnost kapitala.
Obilježja potražnje	Intermedijarni proizvodi za primjenu u različitim industrijama.
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema značajnijih zakonodavnih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	98 poduzeća ostvaruje 80% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 80% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Dobar izvozni potencijal, no zbog nepostojanja domaće resursne osnovice industrija ostvaruje vanjskotrgovinski deficit.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja postoji, naročito u poddjelatnosti C22.2 Proizvodnja proizvoda od plastike.
Ovisnost o uvozu	Visoka uvozna ovisnost sirovina za proizvodnju.

C23 Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda

Djelatnost proizvodnje ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (C23) uključuje proizvodnju stakla i proizvoda od stakla (C23.1), proizvodnju vatrostalnih proizvoda (C23.2), proizvodnju proizvoda od gline za građevinarstvo (C23.3), proizvodnju ostalih proizvoda od porculana i keramike (C23.4), proizvodnju cementa, vapna i gipsa (C23.5), proizvodnju proizvoda od betona, cementa i gipsa (C23.6), rezanje, oblikovanje i obradu kamena (C23.7) i proizvodnju brusnih proizvoda i nemetalnih mineralnih proizvoda (C23.9).

Globalni trendovi razvoja

- Sektor proizvodnje nemetalnih mineralnih proizvoda prerađuje nemetalne minerale u gotove ili intermedijarne proizvode. Proces prerade često uključuje visoke temperature u kojima se mijenjaju sastav, čistoća i kemijska svojstva krajnjeg proizvoda. Najčešće korišten energent u proizvodnji je ugljen ili petrol koks, a rjeđe prirodni plin i druga industrijska goriva. Proizvodi ove industrijske djelatnosti najčešće se koriste kao sirovine ili poluproizvodi za građevinsku industriju, uz iznimku proizvodnje šupljeg stakla, koje se najčešće plasira kao ambalaža u prehrambenu i druge djelatnosti.
- Djelatnost proizvodnje ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda ciklički je vezana uz građevinarstvo i opće stanje u gospodarstvu. Kao posljedica globalne gospodarske krize, potražnja za proizvodima uvelike je smanjena, prvenstveno zbog smanjenja velikih infrastrukturnih projekata i krize na tržištu nekretnina.
- Među nemetalnim mineralnim proizvodima najznačajnije mjesto ima proizvodnja cementa koji je kao sirovina nezamjenjiv prilikom izgradnje infrastrukture i nekretnina. Vrijednost svjetske proizvodnje cementa iznosila je 250 milijardi USD u 2011. LiderSKU poziciju u proizvodnji cementa u posljednjih 20 godina neprestano drži Kina koja je zaslužna za 54% ukupne svjetske proizvodnje. Nakon Kine, na drugom je mjestu Indija sa 7% svjetske proizvodnje. Tržišni udio bilo koje druge zemlje u svijetu ne prelazi 2% ukupne proizvodnje. Najveći svjetski proizvođači ujedno su i najveći potrošači. Zbog svoje masivnosti i relativno niske cijene proizvodnje, transportni trošak previše opterećuje prodajne marže, zbog čega transport pri prodaji cementa rijetko prelazi udaljenost veću od 300 km kopnenim putem, što je i glavni razlog zašto se od ukupne svjetske proizvodnje cementa svega 3% plasira na strana tržišta.
- U razdoblju 2002. – 2011. svjetska potražnja za cementom neprekidno je rasla i to po prosječnoj stopi od 6,91% godišnje. Do 2016. očekuje se usporavanje rasta i porast potražnje po prosječnoj stopi od 3,9% godišnje. Potražnja za građevinskim materijalima najsnažnije je izražena u zemljama u razvoju zbog procesa urbanizacije i industrijalizacije zemalja (zemlje u razvoju zaslužne su za 90% svjetske potražnje cementa), dok su razvijene zapadne zemlje prošle kroz navedene procese pa potražnja ovisi prvenstveno o građevinskoj industriji i modernizaciji infrastrukture (dugoročne prognoze predviđaju negativne stope rasta ove industrije u budućnosti).
- KonkurentSKA prednost u proizvodnji cementa postiže se ekonomijom obujma budući da je diferencijacija na osnovi specifičnosti proizvoda teško ostvariva, a odgovarajuća

zamjena za cement ne postoji. Lokalni proizvođači, odnosno oni koji su blizu proizvodnih sirovina i blizu centara potražnje imaju prednosti pred međunarodnom konkurencijom. To je ujedno i razlog velikog broja preuzimanja lokalnih od strane međunarodnih tvrtki, što je znatno opteretilo bilance međunarodnih tvrtki, dok su sinergijski učinci izostali.

- Volatilitnost cijena energenata i potrebnih sirovina stvorila je dodatan pritisak na ostvarene poslovne rezultate.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U Europskoj uniji u 2010. godini u industriji proizvodnje nemetalnih mineralnih proizvoda bilo je uključeno 102.300 poduzeća koja su ukupno zapošljavala 1,3 milijuna ljudi, što predstavlja 4,5% svih zaposlenih u prerađivačkoj industriji. Sektor je zaslužan za 54,3 milijarde eura dodane vrijednosti, odnosno 4% cjelokupne prerađivačke industrije.
- Troškovi i produktivnost radnika kao i produktivnost usklađena za trošak rada nešto su ispod prosjeka EU-a, za svaki od promatranih pokazatelja.
- Od osam poddjelatnosti koje čine ovu djelatnost, proizvodnja proizvoda od betona, cementa i gipsa najviše je doprinosila zaposlenosti (31% ukupno zaposlenih), nakon čega slijede proizvodnja stakla i proizvoda od stakla s 24% i poddjelatnost rezanja, oblikovanja i obrade kamena s 14% doprinosa zaposlenosti. Na razini promatrane industrijske djelatnosti za dodanu su vrijednost najviše zaslužne poddjelatnosti proizvodnje proizvoda od betona, cementa i gipsa (29%), proizvodnje stakla i proizvoda od stakla (24%) te proizvodnje cementa, vapna i gipsa (13%).
- Obilježja europskih proizvođača iz ove industrijske djelatnosti su duga tradicija, primjena suvremenih proizvodnih tehnologija i poslovnih praksi te poštivanje visokih standarda u zaštiti okoliša. Glavne proizvodne lokacije smještene su u blizini ključnih proizvodnih sirovina kako bi se izbjegli relativno visoki transportni troškovi i održala visoka razina konkurentnosti.
- Svjetski trendovi u ovoj djelatnosti nisu zaobišli ni EU. Zbog globalne gospodarske krize došlo je do pada potražnje za građevinskim materijalima, što je u kombinaciji s volatilnošću cijena energije stvorilo velik pritisak na ostvarene poslovne rezultate. Djelatnost je na vrlo visokom tehnološkom stupnju razvoja pa daljnja ulaganja u tehnološku opremljenost ne bi značajnije podigla proizvodnu učinkovitost, zbog čega se u kratkom roku ne očekuju investicije u novu proizvodnu tehnologiju.
- Val preuzimanja lokalnih proizvodnih poduzeća u zemljama u razvoju tijekom razdoblja pozitivnih gospodarskih prilika zahvatio je i poduzeća u EU, koja posjeduju velike proizvodne kapacitete i izvan EU-a, pogotovo u SAD-u (60% proizvodnih kapaciteta).

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U okviru promatrane industrijske djelatnosti, poduzeća koja proizvode sirovine za proizvode od betona, cementa i gipsa kao i proizvođači proizvoda od navedenih sirovina sadržavali su

preko 50% aktive ukupne djelatnosti. Nijedna od ostalih poddjelatnosti nije prelazila udio od 10% ukupne aktive promatrane djelatnosti.

- Ukupna djelatnost u razdoblju 2010. – 2012. bilježi pad broja poduzeća sa 663 poduzeća u 2011. na 649 poduzeća u 2012. I broj zaposlenih bilježi negativno kretanje, pa je pad u ukupnom razdoblju iznosio 5,5%. Po kriteriju vlasništva kapitala, veći dio je inozemnog porijekla, odnosno 49,83%.
- Primjetan je pad ukupne aktive (pasive) u razdoblju 2010. – 2012., i to za 11%. Pri tome se može zamijetiti da u ukupnoj aktivni i dugotrajna i kratkotrajna imovina bilježe pad (redom 12% i 9%). U strukturi aktive dugotrajna imovina sudjeluje sa znatno većim udjelom od kratkotrajne imovine u sve tri godine, i to ponajprije zbog visoke vrijednosti materijalne imovine, točnije zemljišta, građevinskih objekata te postrojenja i opreme. U kratkotrajnoj imovini vidljivo je smanjenje zajmova danih povezanim poduzetnicima za 36%, te istovremeno udvostručenje zajmova danih poduzetnicima u kojima postoje uzajamni interesi. U strukturi pasive vidljivo je smanjenje svih stavki u promatranome razdoblju.
- U ukupnoj strukturi prihoda dominiraju poslovni prihodi za koje se može reći da u promatranome razdoblju bilježe blagi pad (1,21%). Financijski prihodi kroz promatrano razdoblje variraju, s tim da u 2012. dolaze na razinu iz 2010. Financijski rashodi se smanjuju, naročito zbog smanjenja nerealiziranih gubitaka od financijske imovine. Sve kategorije variraju kroz razdoblje, no djelatnost u cjelini ostvaruje veće gubitke od dobiti kroz cijelo razdoblje 2010. – 2012.
- Zarade prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA) povećale su se u razdoblju 2010. – 2012. za 13,05%, dok operativna marža profita pokazuje sličnu putanju. Međutim, u 2010. profit je bio negativan (-1.12%) zbog činjenice da su poslovni rashodi vrijednosno bili veći od poslovnih prihoda. Pokazatelj zaduženosti neto duga/EBITDA značajno se smanjuje, te je u posljednje dvije godine promatranoga razdoblja negativan. To je posljedica povećanih financijskih obveza u odnosu na financijsku imovinu, što upućuje na loše upravljanje likvidnošću. Prinos na imovinu (ROA), prinos na kapital (ROE) i prinos na investicije (ROI) u sve tri godine iskazuju negativne vrijednosti.
- Doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije u 2010. iznosi 3,09%, u 2011. raste na 3,59%, da bi u 2012. pao na 3,34%. Udio izvoza djelatnosti u ukupnom izvozu prerađivačke industrije te u ukupnom BDP-u Hrvatske raste, kao što raste i iznos izvoza po zaposlenome. Udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti tijekom godina raste pa u 2012. čini preko 30%. Na razini djelatnosti u promatranome je razdoblju došlo do povećanja ukupnih usporednih prednosti. Bruto dodana vrijednost djelatnosti ukupno se nije promijenila u promatranome razdoblju i na razini je nešto višoj od 2 milijarde kuna u 2012. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. iznosi 4,48%. Proizvodnost rada u promatranome razdoblju raste, ukupno 5,81% u razdoblju 2010. – 2012. Istovremeno se jedinični trošak rada smanjuje na 0,50 kuna. Ukupno gledajući, učinkovitost korištenja radne snage znatno je povećana. Proizvodnost kapitala se u razdoblju 2010. – 2012. blago smanjila, što je izazvano povećanjem dugotrajne materijalne imovine većim od povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti.

- Udio ulaganja u istraživanje i razvoj u ukupnim ulaganjima u istraživanje i razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosi 2,34%, a u apsolutnom se iznosu radi o 9,45 milijuna kuna. Odnos ulaganja u istraživanje i razvoj i bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije čini zanemarivih 0,02%.
- Primjetan je pad vrijednosti koeficijenata tekuće i ubrzane likvidnosti, dok se trenutna likvidnost djelatnosti povećala u razdoblju 2010. – 2012.
- Koeficijent zaduženosti ukazuje na umjerenu zaduženost djelatnosti, ali se primjećuje blago povećanje zaduženosti u promatranome razdoblju. Primjetan je blagi rast omjera dugoročnih obveza i dugotrajne imovine, što znači da se opterećenje dugotrajne imovine dugoročnim obvezama povećalo u razdoblju 2010. – 2012.
- Broj zaposlenih po godinama se kretao redom 10.734, 10.530 i 10.146, što je ukupan pad od 5,48% (588 osoba) u razdoblju 2010. – 2012. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (45,61% u 2012.), slijede KV radnici s udjelom od 18,32% i NKV radnici s udjelom od 11,94%.
- Poduzeća koja proizvode sirovine za proizvode od betona, cementa i gipsa i poduzeća koja sama proizvode od tih sirovina čine više od 50% aktive ukupne djelatnosti C23. Ostale poddjelatnosti čine 10% ili manje udjela u ukupnoj aktivni djelatnosti. Posebnost svih poddjelatnosti je znatno veća vrijednost dugotrajne od kratkotrajne imovine. Naime, poduzeća iz ovih poddjelatnosti zahtijevaju mnogo proizvodnog kapitala u vidu strojeva, opreme, proizvodnih hala i zemljišta za proizvodna postrojenja. Radi se o kapitalno intenzivnim proizvodnim procesima.
- Dvije izrazito gubitaške poddjelatnosti, C23.2 Proizvodnja vatrostalnih proizvoda i C23.3 Proizvodnja proizvoda od gline za građevinarstvo, jedine su ostvarile negativne vrijednosti zarada prije kamata, amortizacije i poreza, što govori o golemim poslovnim i financijskim problemima pripadajućih poduzeća. Najprofitabilnija poddjelatnost C23.1 Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla činila je visok udio u ostvarenim EBITDA djelatnosti u svim trima promatranim godinama 2010. – 2012. (33,16% u 2012.), uz izražen trend rasta EBITDA.
- Djelatnost proizvodnje ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda obuhvaća preradu nemetalnih mineralnih sirovina s ciljem proizvodnje sirovina i poluproizvoda namijenjenih prvenstveno građevinarskoj industriji (proizvodnja cementa, vapna, gipsa, kamena, mineralne vune, te proizvoda od stakla, keramike, porculana, kao i prethodno navedenih materijala). Potražnja za proizvodima ove djelatnosti stoga je izrazito ciklički ovisna o kretanjima u građevinskoj industriji i investicijskim aktivnostima države, a koje su posredno vezane uz opće stanje u gospodarstvu.
- Proizvodi od stakla i keramike imaju velik izvozni potencijal, kao i mineralna vuna i kamen. Izvozni potencijal cementa kao i drugih građevinskih materijala manji je zbog prirode samog proizvoda, tj. odnosa između troška transporta i pripadajuće cijene samoga proizvoda. Istraživanja u svijetu pokazuju da transport pri prodaji cementa rijetko prelazi udaljenosti od otprilike 300 km kopnenim putem, jer sve više od navedenoga znatno opterećuje prodajnu maržu. Na međunarodnu razmjenu cementa u svijetu otpada svega 3% ukupne proizvodnje, a

za navedeno su većinom zaslužne zemlje koje imaju razvijenu proizvodnju u blizini pomorskih transportnih putova kao i dovoljno proizvodnih kapaciteta.

- Kriza građevinske industrije i pad infrastrukturnih projekata utjecali su na smanjenje potražnje za proizvodima ove industrijske djelatnosti. Rast cijena energenata i nemogućnost plasiranja većine proizvoda na udaljena strana tržišta dodatno opterećuju poslovanje i ograničavaju mogućnosti rasta.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 82. Kvantitativni pokazatelji (C23)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	98,60	97,60	93,0
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	79,8	97,4	101,4
Broj zaposlenih prema satima rada	10.734	10.530	10.146
Ukupni prihod (HRK)	7.666.453.443	7.915.982.338	7.529.428.896
EBITDA (HRK)	589.148.388	730.764.934	666.064.328
Operativna marža profita (%)	-1,12	1,43	0,51
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	714.221	751.755	742.108
Bruto dodana vrijednost (HRK)	2.048.803.650	2.107.789.537	2.049.148.317
Dobitak po zaposlenome (HRK)	18.463	22.148	25.329
Gubitak po zaposlenome (HRK)	51.807	56.425	47.552
Odnos izvoza i uvoza	1,423	1,566	1,521
Trgovinska bilanca (HRK)	655.357.691	878.843.413	855.315.024
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	28,76	30,73	33,18
RCA	0,592	0,787	0,759
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	5,16	4,54	4,48
Grubell-Lloydov indeks	0,825	0,780	0,793
Proizvodnost rada (HRK)	190.870	200.170	201.966
Proizvodnost kapitala	0,27	0,27	0,27
Jedinični trošak rada (HRK)	0,54	0,50	0,50
Koeficijent zaduženosti	0,50	0,54	0,52

Tablica 83. Kvalitativni pokazatelji (C23)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Dostupnost radne snage, resursa i kapitala je dobra. Hrvatska je bogata ležištima kvarcnog materijala (od kojih se mnoga još ne eksploatiraju) koji je neophodna sirovina za industriju proizvodnje stakla.
Obilježja potražnje	Uglavnom proizvodnja intermedijarnih proizvoda za industrijske kupce.
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema značajnijih zakonodavnih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	53 poduzeća ostvaruju 80% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 80% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Značajno se razlikuje u ovisnosti o poddjelatnosti. Po izvoznom potencijalu ističe se poddjelatnost C23.1 Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta snažno vezan uz građevinsku industriju, infrastrukturne projekte i kretanja u općem gospodarstvu. Ne očekuju se značajnija zapošljavanja u kratkom roku. Poddjelatnost C23.1 Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla ima najveći potencijal rasta i zapošljavanja. Velike gubitke ostvaruju poddjelatnosti C23.3 Proizvodnja proizvoda od gline za građevinarstvo, C23.9 Proizvodnja brusnih proizvoda i nemetalnih mineralnih proizvoda, d.n., C23.4 Proizvodnja ostalih proizvoda od porculana i keramike te C23.5 Proizvodnja cementa, vapna i gipsa.
Ovisnost o uvozu	Značajno se razlikuje u ovisnosti o poddjelatnosti. Na razini ukupne industrije značajna ovisnost o uvozu.

C24 Proizvodnja metala

Djelatnost Proizvodnja metala (C24) uključuje proizvodnju sirovog željeza, čelika i ferolegura (C24.1), proizvodnju čeličnih cijevi i pribora (C24.2), proizvodnju ostalih proizvoda primarne prerade čelika (C24.3), proizvodnju plemenitih i ostalih obojenih metala (C24.4) i lijevanje metala (C24.5).

Globalni trendovi razvoja

- Djelatnost proizvodnje metala izrazito je značajna za svjetsko gospodarstvo, budući da se njezini proizvodi izravno primjenjuju u brojnim djelatnostima, od kojih su najznačajnija metaloprerađivačka, građevinska, djelatnost prijevoznih sredstava, strojeva i opreme, energetika i druge. Stanja i kretanja u navedenim djelatnostima, državne politike, cikličke fluktuacije u cijeni metala i brojni drugi čimbenici značajno određuju dinamiku ove industrijske djelatnosti.
- Svjetsko se tržište trenutno suočava s brojnim problemima, od kojih je najznačajniji neprikladna operativna učinkovitost. Ona je usko povezana s nedavnim padom potražnje za proizvodima ove djelatnosti, ali i trenutnim viškovima kapaciteta, prvenstveno u azijskim zemljama. Viškovi proizvodnih kapaciteta zaslužni su za pad cijena krajnjih proizvoda, ali i zatvaranje manjih proizvođača koji nisu u stanju ostvariti troškovne prednosti u proizvodnji.
- Djelatnost je kapitalno intenzivna te je obilježava visoka razina rascjepkanosti odnosno velik broj poduzeća koja sudjeluju u proizvodnji. Zbog visoke kapitalne intenzivnosti upravljanje operativnim troškovima ključno je za održavanje konkurentnosti. Zbog velike rascjepkanosti djelatnost proizvodnje metala trenutno je u procesu konsolidacije.
- U posljednjih pet godina ova je industrijska djelatnost rasla po prosječnoj stopi od 13% godišnje, poticana urbanizacijom i gospodarskim rastom, kao i rastom stanovništva. Očekuje se usporavanje stope rasta. Azija je najznačajnija svjetska proizvodna regija te je zaslužna za najveći dio svjetske proizvodnje.
- Najznačajniji svjetski proizvođači sirovog čelika su Kina i Japan, na koje otpada 43,1% odnosno 7% ukupne svjetske proizvodnje. Nakon tih dviju zemalja slijedi SAD (5,7% svjetske proizvodnje) koji je tradicionalno imao snažno razvijenu industriju proizvodnje metala koja stagnira posljednjih desetak godina. Uz SAD se nalazi Indija za koju mnogi analitičari predviđaju da će preteći SAD i Japan po vrijednosti proizvodnje. Ukupna proizvodnja sirovog čelika u svijetu iznosila je 1517,9 milijuna tona u 2011.
- Azija je ujedno i najveći proizvođač i potrošač sirovoga željeza, a proizvodi gotovo 75% od ukupne svjetske proizvodnje. Kina je najveći proizvođač te na nju otpada gotovo 80% azijske proizvodnje, a slijede je Japan, Južna Koreja i Indija. Izrazito mali dio sirovoga željeza završi u međunarodnoj razmjeni, otprilike 2% ukupne proizvodnje.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Europska unija najveći je potrošač i jedan od glavnih proizvođača metala u svijetu te je u velikoj mjeri ovisna o uvozu metalnih ruda i sirovina. Prema podacima za 2006., sektor

proizvodnje metala i metalnih proizvoda zaslužan je za zapošljavanje 5,1 milijuna ljudi unutar zemalja EU-a, među kojima je Njemačka na samom vrhu s prihodom od 64,9 milijardi eura.

- U Europskoj uniji sektor proizvodnje čelika zapošljava 410.000 ljudi, što čini 1,25% ukupnog zapošljavanja u proizvodnji EU-a. S proizvodnjom od oko 200 milijuna tona sirovoga čelika u 2008., EU čini 16% svjetske proizvodnje te je drugi najveći proizvođač čelika nakon Kine. Što se tiče trgovine čelikom, izvoz čelika iz zemalja EU-a pao je za oko 50%, i to sa 40.2 milijuna tona u 2008. na 20.7 milijuna tona u 2009.
- Zemlje EU-a zauzimale su 11,7% ukupne svjetske proizvodnje sirovoga čelika u 2011. odnosno 177,6 milijuna tona, čime EU predstavlja drugu najznačajniju svjetsku proizvodnu regiju, iza Azije koja je zauzimala ukupno 64,3% tržišta. U 2001. odnos snaga industrija ovih dviju regija izgledao je znatno drugačije – Europska unija imala je udio od 22% svjetske proizvodnje, dok su azijske zemlje sudjelovale s 41,7% tržišta.
- U proizvodnji sirovoga željeza Europska unija sudjelovala je s 8,5% svjetske proizvodnje odnosno 94,3 milijuna tona u 2011. Od toga su zemlje unije izvezle ukupno 1 milijun tona, no uvezle dodatnih 3,6 milijuna tona čime je ova industrijska djelatnost neto uvoznica proizvoda. U usporedbi s vodećom Kinom, zemlje EU-a proizvele su gotovo 7 puta manje sirovoga željeza (kineska proizvodnja iznosila je 645,8 milijuna tona u 2011.).
- Glavna snaga proizvodnje metala i metalnih proizvoda u zemljama EU-a zasniva se na proizvodima visoke kvalitete, inovativnim proizvodima i tehnološkom razvoju te učinkovitosti i iskustvu.
- Glavni izazov za zemlje EU-a predstavlja obveza za smanjivanjem štetnih emisija, cijena i raspoloživost sirovina i energije, konkurencija iz drugih zemalja te uspješnost u privlačenju i očuvanju iskusne radne snage.
- Sektori usmjereni na mehaničko inženjerstvo, kućanske aparate i metalne proizvode trebali bi pozitivno utjecati na potražnju za metalom u zemljama EU-a, dok se pad potražnje očekuje u proizvodnji automobila i metalnih konstrukcija.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Prema dostupnim podacima u razdoblju 2010. – 2012. broj zaposlenika je u djelatnosti proizvodnje metala pao za 12,12%. Najveći udio zaposlenika radi u poddjelatnosti C24.5. Lijevanje metala. Većina poduzeća je u 100%-tnom domaćem vlasništvu, no zbog veličine njihovih prihoda ponderirani udio domaćega kapitala u ukupnome iznosi tek 50,53%.
- U promatranome trogodišnjem razdoblju 2010. – 2012. zamjetan je pad ukupne aktive (pasive) za 10,43%. U ukupnoj aktivni vidljivo je da dugotrajna imovina cijelo vrijeme sudjeluje s većim udjelom od kratkotrajne imovine, gdje najveći dio dugotrajne imovine odlazi na materijalnu imovinu, odnosno na zemljišta, građevinske objekte te postrojenja i opremu (82,24% u 2012.). U pasivi se značajno povećala stavka kapital i rezerve, i to više od tri puta. Kroz cijelo promatrano razdoblje najveći udio u izvorima financiranja drže kratkoročne obveze, međutim njihov udio se kroz vrijeme smanjuje (sa 73% na 65%). Drugo mjesto drže dugoročne obveze, a tek na zadnjem mjestu financiranja su kapital i rezerve. U

2012. Ova se djelatnost najvećim dijelom financirala iz tuđih sredstava (preko 80%), što ukazuje na visoku zaduženost.

- Djelatnost je u razdoblju 2010. – 2012. ostvarila pozitivan preokret što se tiče ostvarivanja dobiti razdoblja. Poslovni prihodi neprestano rastu, no vrijednosno su cijelo vrijeme značajno manji nego poslovni rashodi, osim u zadnjoj promatranom godini. U 2012. stoga dolazi da preokreta kada su poslovni prihodi po prvi put u promatranome razdoblju premašili rashode, što je u konačnici rezultiralo pozitivnom ukupnom dobiti razdoblja. U stvaranju ukupnih prihoda i rashoda u 2012. najviše sudjeluje poddjelatnost C24.4 Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala, s udjelima od 43% odnosno 50%.
- Zarada prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA) povećale su se u razdoblju 2010. – 2012. Pokazatelj zaduženosti neto duga/EBITDA se značajno smanjuje te je u posljednjoj godini analize negativan. To je posljedica povećanih financijskih obveza u odnosu na financijsku imovinu, što upućuje na loše upravljanje likvidnošću. Prinos na imovinu (ROA), prinos na kapital (ROE) i prinos na investicije (ROI) u promatranome su razdoblju porasli i iskazuju pozitivne vrijednosti tek u 2012. Posebno se ističe vrlo visoka vrijednost prinosa na kapital od 69,52%.
- Doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije u 2010. iznosi 1,47%, te se povećava u naredne dvije godine, da bi u 2012. bio na razini od 2,23%. Odnos uvoza i izvoza kreće se u korist izvoza, a usporedno se kreće i trgovinska bilanca djelatnosti. Udio izvoza djelatnosti proizvodnje metala u ukupnome se iznosu prerađivačke industrije povećava, a istovremeno raste i vrijednost izvoza po zaposlenome. Uvozna zavisnost djelatnosti opada s 59,34 u 2010., preko 56,78 u 2011., da bi u 2012. dosegla razinu od 44,18. Na razini djelatnosti u promatranome je razdoblju došlo do povećanja ukupnih usporednih prednosti. Izvoz djelatnosti u promatranome se razdoblju povećao za 28,86%, dok se uvoz povećao za 17,56%. Neto izvoz djelatnosti pozitivan je u svim godinama, a iskazuje povećanje od 83,72% u odnosu na 2010.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. porasla je za zavidnih 212% (doduše, iskazuje pad u 2011. i rast u 2012.) i na razini je od gotovo 1,2 milijarde kuna u 2012. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. iznosi 2,61%. Godišnji rast djelatnosti mjeren ukupnim prihodom u 2011. u odnosu na 2010. iznosio je visokih 46,39%, dok je u 2012. bio manji i iznosio je 8,93%. Proizvodnost rada u promatranome razdoblju raste ukupno 25,16% što je drugo najveće povećanje među djelatnostima unutar prerađivačke industrije, a uzrok se nalazi u velikome rastu ostvarene bruto dodane vrijednosti i istovremenim smanjivanjem radne snage. Proizvodnost kapitala se u promatranome razdoblju udvostručila, što je izazvano istovremenim smanjenjem dugotrajne materijalne imovine i povećanjem poslovnih prihoda djelatnosti. Jedinični trošak rada znatno je smanjen u 2012. godini, uslijed povećanja ostvarene bruto dodane vrijednosti i istovremenog nastavka smanjenja troška rada. U 2010. je iznosio visokih 1,25 kuna zbog izuzetno male ostvarene bruto dodane vrijednosti (uslijed gubitaka prije poreza koji su umanjili BDV), da bi godinu kasnije (2011.) gubici prije poreza nadmašili ostale sastavnice bruto dodane vrijednosti. Godina 2012. obilježena je kao godina oporavka po kriterijima profitabilnosti i bruto dodane vrijednosti.
- Podaci o ulaganjima u istraživanje i razvoj nisu bili dostupni u trenutku izrade analize.

- Primjetan je blagi rast vrijednosti koeficijenta tekuće, ubrzane i trenutne likvidnosti djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. Za ovu se djelatnost bez pogovora može reći kako ima ozbiljnijih problema s likvidnošću. Koeficijent zaduženosti ukazuje na visoku zaduženost djelatnosti, a isto se može potvrditi i vrijednostima čimbenika zaduženosti i koeficijenta financiranja djelatnosti. Iako se može primijetiti pad zaduženosti u promatranome razdoblju.
- Broj zaposlenih u razdoblju 2010. – 2012. po godinama se kretao redom 5.447, 5.514 i 4.787, što je ukupan pad od 12,12% (660 osoba) u promatranome razdoblju. U prerađivačkoj industriji udio zaposlenih je stoga u blagome padu i na razini je od 2,13% u 2012. U ukupnom gospodarstvu udio zaposlenih je 0,33%. Na razini djelatnosti 87,72% svih zaposlenih ima srednju stručnu spremu ili niže obrazovanje.
- Prema vrijednosti aktive i udjelu aktive u ukupnoj djelatnosti C24 dominiraju poddjelatnosti C24.4 Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala s udjelom u ukupnoj aktivni djelatnosti od 43,20% (2012.), te poddjelatnost C24.5 Lijevanje metala s udjelom u ukupnoj aktivni djelatnosti od 28,76% (2012.). U svim poddjelatnostima ističe se veća vrijednost dugotrajne od kratkotrajne imovine što je očekivano s obzirom na potrebu za proizvodnom opremom i postrojenjima. U strukturi pasive ističe se višestruko veća vrijednost kratkoročnih od dugoročnih obveza. Upravljanje likvidnošću stoga se stavlja u prvi plan kod ovih poddjelatnosti.
- Prema strukturi ostvarene dobiti i gubitka, najveći udio u gubicima u 2012. ostvarila je poddjelatnost C24.4 Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala, a najveći udio u dobiti ostvarila je poddjelatnost C24.2 Proizvodnja čeličnih cijevi i pribora. Ostvarena zarada prije kamata, amortizacije i poreza varira od poddjelatnosti do poddjelatnosti te se znatno mijenjaja iz godine u godinu. Prema kriteriju vanjskotrgovinske razmjene apsolutno dominira poddjelatnost C24.4 koja je u 2012. činila 58,10% izvoza i 69,14% uvoza cjelokupne djelatnosti, a visoke udjele ostvarila je i u protekle dvije godine. Analizom zaposlenih vidljivo je da poddjelatnost C24.5 Lijevanje metala zapošljava više od 50% radne snage cjelokupne djelatnosti u sve tri promatrane godine.
- Najznačajniji proizvodi metaloprerađivačke industrije su čelične cijevi, valjana i vučena žica, aluminijski proizvodi, odljevci od sivoga, nodularnoga, čeličnoga, bakrenoga, aluminijskoga i ostalih vrsta lijevova, metalne konstrukcije, radiatora, parni kotlovi i alati.
- Djelatnost proizvodnje metala u Hrvatskoj prolazi kroz vrlo turbulentno razdoblje posljednjih dvadeset godina. Prvi val krize zbio se 90-ih godina dvadesetog stoljeća, dok je drugi val krize započeo krajem 2007. pod utjecajem svjetske gospodarske krize. Djelovanjem krize velik se broj poduzeća zatvorio, a značajno je smanjen i broj radnika. Problemi splitske i sisačke željezare imali su negativne učinke prelijevanja zbog kojih se velik dio njihovih partnerskih poduzeća i kooperanata zatvorio.
- Pala je i ukupna proizvodnja pri čemu glavni uzroci pada leže u slaboj domaćoj potražnji, i to uslijed problema u EU i u slabijoj inozemnoj potražnji. Podaci iz 2012. ukazuju na prekid negativnoga trenda i jačanje potražnje s tržišta EU-a. Hrvatsko pristupanje EU približilo je europska tržišta hrvatskim proizvođačima, ali i učinilo im pristupačnijom radnu snagu i potrebne sirovine.

- Djelatnost je kapitalno intenzivna te zahtijeva skupa i složena ulaganja, kvalitetnu radnu snagu, pristup jeftinoj energiji, te blizinu izvora sirovina i krajnjih kupaca. Kretanja u djelatnosti proizvodnje metala ovise o stanju i kretanjima svjetskog gospodarstva i potražnji koju generiraju ključne partnerske industrije - strojogradnja, brodogradnja, automobilska industrija, energetika, građevinarska industrija i druge.
- Budući da je hrvatsko tržište premalo za značajniji rast proizvodnje, poduzeća iz promatrane djelatnosti prvenstveno moraju usmjeriti svoje proizvodne kapacitete na zemlje EU-a, što ujedno znači i povećanje razine produktivnosti imovine i radne snage, kako bi se moglo parirati stranoj konkurenciji.
- Tehnološka opremljenost u djelatnosti varira. Velik broj poduzeća primjenjuje modernu tehnologiju u proizvodnji, koja je na sličnim razinama kakve primjenjuju i međunarodni konkurenti. Poduzeća koja zaostaju u tehnološkoj opremljenosti imaju poteškoća s pribavljanjem financijskih sredstava iz vanjskih izvora što im onemogućava podizanje razina produktivnosti.
- Ključni proizvodni resursi prvenstveno se odnose na metalne rude, a otežan pristup resursima svakako je jedan od problema s kojima se suočava ova djelatnost, kao i volatilnost cijena energije što se odražava i na ostvarene poslovne rezultate poduzeća iz ove djelatnosti.
- Promatrana industrijska djelatnost, premda ovisi o uvoznim sirovinama, tradicionalno je neto izvoznica.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 84. Kvantitativni pokazatelji (C24)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	103,30	109,70	102,46
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	105,7	98,2	78,1
Broj zaposlenih prema satima rada	5.447	5.514	4.787
Ukupni prihod (HRK)	2.948.419.432	4.316.144.472	4.701.749.768
EBITDA (HRK)	-252.042.719	-936.955.416	684.509.493
Operativna marža profita (%)	-15,25	-29,16	15,44
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	541.292	782.761	982.191
Bruto dodana vrijednost (HRK)	382.328.294	-473.299.539 ⁷	1.193.334.794
Dobitak po zaposlenome (HRK)	4.179	7.224	130.282
Gubitak po zaposlenome (HRK)	137.495	301.445	54.263
Odnos izvoza i uvoza	1,206	1,427	1,322
Trgovinska bilanca (HRK)	310.589.993	810.723.801	570.620.322
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	61,67	62,82	49,84
RCA	0,314	0,624	0,506
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	0,96	-1,02	2,61
Grubell-Lloydov indeks	0,907	0,824	0,861
Proizvodnost rada (HRK)	70.191	-85.836	249.287
Proizvodnost kapitala	0,13	-0,21	0,47
Jedinični trošak rada (HRK)	1,25	-1,05 ⁸	0,36
Koeficijent zaduženosti	0,93	1,00	0,83

⁷ Bruto dodana vrijednost negativna je zbog ostvarenoga značajnoga gubitka prije poreza u 2011. godini, čija negativna vrijednost nadmašuje ostale sastavnice bruto dodane vrijednosti.

⁸ Jedinični trošak rada negativan je zbog negativne bruto dodane vrijednosti.

Tablica 85. Kvalitativni pokazatelji (C24)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga dostupna ali neprikladna s obzirom na potrebna znanja i vještine. Očekuju se poboljšanja pristupanjem u EU. Resursi dostupni. Kapital teže dostupan zbog stanja i kretanja u industriji.
Obilježja potražnje	Intermedijarni proizvodi koji se koriste u drugim industrijama.
Tehnološka opremljenost	Tehnološka opremljenost u industriji varira od slabe do vrlo dobre u ovisnosti o poddjelatnosti i poduzeću.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Na poslovne rezultate u industriji, a posebice poddjelatnosti C24.2 Proizvodnja čeličnih cijevi i pribora, značajan utjecaj imalo je preuzimanje sisačke željezare od strane poduzeća ABS. Isključivanjem rezultata poduzeća ABS Sisak d.o.o. iz analize, promatrana poddjelatnost poslovala bi s neto gubitkom.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija. 8 poduzeća ostvaruje 80% prihoda djelatnosti. 15 poduzeća zapošljava 80% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal postoji.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Dobar potencijal rasta potaknut je otvaranjem europskog tržišta. Potencijal zapošljavanja varira u ovisnosti o poddjelatnosti, no na razini ukupne industrije relativno je slab. Dobrim poslovnim rezultatima u ovoj industriji najviše doprinosi poddjelatnost C24.5 Lijevanje metala, u kojoj je ujedno potencijal rasta najizraženiji. Velik gubitak ostvaruje se u poddjelatnosti C24.4 Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala.
Ovisnost o uvozu	Visoka uvozna ovisnost proizvodnih sirovina.

C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda osim strojeva i opreme

---

Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda osim strojeva i opreme (C25) uključuje proizvodnju metalnih konstrukcija (C25.1), proizvodnju metalnih cisterni, rezervoara i sličnih posuda (C25.2), proizvodnju parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje toplom vodom (C25.3), proizvodnju oružja i streljiva (C25.4), kovanje, prešanje, štancanje i valjanje metala, metalurgiju praha (C25.5), obradu i prevlačenje metala, strojnu obradu metala (C25.6), proizvodnju sječiva, alata i opće željezne robe (C25.7) i proizvodnju ostalih gotovih proizvoda od metala (C25.9).

Globalni trendovi razvoja

- Djelatnost proizvodnje gotovih metalnih proizvoda različitim proizvodnim procesima pretvara metale u intermedijarne ili krajnje proizvode. Takvi proizvodi najčešće se plasiraju na industrijska tržišta, od kojih su od posebne važnosti automobilska i građevinska industrija, dok se u manjem obujmu plasiraju izravno krajnjim potrošačima.
- Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda nalazi se između proizvođača metala i industrijskih potrošača. Takvo mjesto općenito smanjuje konkurentnost promatrane djelatnosti jer stanje i kretanje u tim industrijskim djelatnostima izravno utječu kako na strukturu ponude i cijene ključnih sirovina tako i na obujam i obilježja potražnje.
- Globalna gospodarska kriza višestruko je pogodila ovu djelatnost, uzrokovavši smanjenje broja zaposlenih, pad narudžbi i smanjenje proizvodnje, povećanje cijena energije i ključnih sirovina te probleme s likvidnošću i financiranjem iz vanjskih izvora. Budući da je predmetna djelatnost izrazito energetska intenzivna, energetska politika i politika cijena izravno utječu na konkurentnost djelatnosti proizvodnje proizvoda od metala.
- Zbog radne intenzivnosti industrije, upravljanje troškovima rada predstavlja značajan čimbenik konkurentne prednosti, čime su razvijene zemlje u nepovoljnijem položaju od konkurenata iz azijskih zemalja, prvenstveno Kine i Indije, čija se proizvodnja neprestano povećava tijekom posljednjih godina. Djelatnost proizvodnje gotovih metalnih proizvoda ujedno se (neutemeljeno) percipira kao djelatnost koja uključuje težak fizički rad na neprivačnim lokacijama, što otežava proces privlačenja kvalitetne radne snage.
- Kako bi uspješno poslovali, proizvođači se metalnih proizvoda, s obzirom na lanac stvaranja vrijednosti sve više vertikalno povezuju. To čine ne samo kako bi kontrolirali troškove *inputa*, nego kako bi osigurali pristup strateškim sirovinama. Također, sa srednjoročnim očekivanjima porasta potražnje u zemljama u razvoju, primjetan je i trend premještanja proizvodnje bliže ciljanim tržištima.
- Zemljopisna blizina opskrbnog lanca i povezanih industrija omogućava metaloprerađivačkoj djelatnosti i proizvodnji metalnih proizvoda točnost, pouzdanost i fleksibilnost. Neka od obilježja djelatnosti proizvodnje metalnih proizvoda su sljedeća: visoka specijalizacija a time i mogućnost prilagodbe promjenama, proizvodnja visokokvalitetnog proizvoda, učinkovito korištenje *inputa* i praksa visokog stupnja recikliranja, tehnološki intenzivan pristup i strateška usmjerenost na inovacije.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Djelatnost C25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, u zemljama EU27 u 2010. je godini obuhvaćala 388.000 poduzeća s oko 3.600.000 zaposlenika. U razdoblju 2000. – 2006. broj zaposlenih u ovoj djelatnosti bio je u stalnom porastu (u iznosu od 8%, odnosno 300.000 radnih mjesta), dok je u iduće četiri godine broj zaposlenika smanjen za 600.000, čime je djelatnost dosegla današnju razinu zaposlenosti. Djelatnost je generirala 149 milijardi eura dodane vrijednosti u 2010. godini.
- Unutar EU-a, plaćama prilagođen pokazatelj produktivnosti rada u djelatnosti proizvodnje gotovih metalnih proizvoda bio je relativno nizak.
- Operativna profitabilnost mjerena bruto operativnim viškom bila je iznad prosjeka cijeloga nefinancijskoga sektora (10,1%), ali i iznad prosjeka prerađivačke industrije (9%).
- Najveći udio u prihodima djelatnosti C25 imaju poddjelatnost Proizvodnje metalnih konstrukcija i poddjelatnost Obrade i presvlačenja metala, strojne obrade metala, koje su zajedno pridonijele više od polovice bruto dodane vrijednosti promatrane djelatnosti i zapošljavale preko polovice ukupno zaposlenih.
- Daleko najveću razinu dodane vrijednosti u djelatnosti proizvodnje gotovih metalnih proizvoda, 2010. godine imala je Njemačka, dok je u Sloveniji navedeni sektor imao relativno najveću važnost. Osim u Njemačkoj visoka dodana vrijednost registrirana je i u Italiji, Francuskoj i UK. Također, Njemačka je 2010. u 7 od 8 poddjelatnosti odjeljka C25 ostvarila najveću dodanu vrijednost među članicama EU27.
- Za promatranu djelatnost također je značajno da je prilično rascjepkana po broju poduzeća u okviru industrije. Od 388.000 poduzeća, preko 90% čine mala poduzeća s manje od 50 zaposlenika što istovremeno predstavlja prednost i nedostatak na razini djelatnosti. Takva struktura omogućuje brze prilagodbe proizvodnog asortimana i inovacije, dok s druge strane znatno otežava pristup povoljnim vanjskim izvorima financiranja te onemogućuje postizanje znatnih troškovnih ušteda kroz volumen proizvodnje.
- Tržište metalnih proizvoda i dalje će biti obilježeno promjenjivošću. Globalna se potražnja mijenja, troškovi energije najvjerojatnije će i dalje rasti, a financijske institucije sve su više povezane s tržištem robe. Stoga tvrtkama više nije dovoljno povezati se za skupu metalnu sirovinu. One se također moraju osigurati od drugih rizika i silaznih trendova. Iako je trend u metaloprerađivačkoj djelatnosti približavanje krajnjim kupcima, proizvodna diversifikacija i diversifikacija u nove tržišne segmente, tvrtke ostaju usmjerene na kontrolu troškova i učinkovitost u proizvodnji.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Prema dostupnim podacima, u razdoblju 2010. – 2012. broj zaposlenika se u djelatnosti proizvodnje gotovih metalnih proizvoda stalno povećavao te je iznosio 5,94%. Istovremeno, broj poduzeća u toj se djelatnosti smanjio za 2,31%. S obzirom na prosječan broj radnika po poduzeću, može se zaključiti da je u navedenim godinama došlo do dodatnog zapošljavanja radne snage u ovoj djelatnosti. Najveći udio zaposlenih u 2012. radi u poddjelatnosti C25.1. Proizvodnja metalnih konstrukcija, oko 49%. Prema kriteriju vlasništva kapitala, većinom se

radi o kapitalu domaćega porijekla, pri čemu se čak 50,72% promatranih 100 poduzeća nalazi u domaćem vlasništvu.

- U razdoblju 2010. – 2012. vrijednost ukupne aktive (pasive) je rasla, što je posljedica rasta svih glavnih kategorija bilance. Omjer kratkotrajne imovine i kratkoročnih obveza iznosio je približno 52:48 u sve tri promatrane godine. Uzrok tome je visoka vrijednost potraživanja koja su u 2012. činila 49,68% ukupne kratkotrajne imovine. Također, tome pomaže i visoka vrijednost zaliha (32% u ukupnoj kratkotrajnoj imovini), koje u promatranom razdoblju pokazuju trend rasta (16% u razdoblju 2010. – 2012.). U pasivi, kapital i rezerve u promatranome razdoblju imaju rast od 12,62%. Tome je najvećim dijelom pridonio porast dobiti razdoblja, koji u promatrane tri godine neprestano raste. Kratkoročne obveze kroz sve tri godine sudjeluju u ukupnoj pasivi s većim udjelom od dugoročnih, no njihov se udio smanjuje dok udio dugoročnih blago raste. U financiranju aktivnosti, poduzeća ove djelatnosti u 2012. godini najviše koriste tuđa sredstva, odnosno čak 64,43% pasive dolazi iz dugoročnih i kratkoročnih obveza.
- Poslovni prihodi su u razdoblju 2010. – 2012. porasli za 14,78%, dok su financijski rashodi imali nešto manji porast od 10,54%. Kroz promatrano razdoblje, djelatnost stalno ima veću dobit od gubitka te se njihova razlika povećava, što ukazuje na povećanje profitabilnosti poslovanja djelatnosti.
- Zarada prije kamata, poreza i amortizacije (EBITDA) se u razdoblju 2010. – 2012. povećala za visokih 57,46%. Sukladno tome, operativna marža profita pokazuje sličnu dinamiku, te je u 2012. iznosila 7,02%. Pokazatelj zaduženosti neto duga/EBITDA smanjuje se, ali je u svim godinama negativan. To je posljedica većih financijskih obveza u odnosu na financijsku imovinu, što upućuje na loše upravljanje likvidnošću. ROA, ROE i ROI u sve tri godine iskazuju pozitivne vrijednosti na razini djelatnosti uz stalan rast koji odražava rast prihoda u promatranome trogodišnjem razdoblju.
- Doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije u 2010. iznosi 7,81%, u 2011. pada na 7,69%, da bi u 2012. porastao na 10,79%. Odnos izvoza i uvoza je pozitivan u sve tri promatrane godine, što je vidljivo i iz pokazatelja trgovinske bilance djelatnosti koja kroz godine raste 67% (neto izvoz djelatnosti je pozitivan). Udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti tijekom godina raste, te u 2012. čini 42%. Ukupni izvoz djelatnosti u promatranome razdoblju 2010. – 2012. porastao je za 41,80%, dok se istovremeno uvoz povećao za 19,43%. Bruto dodana vrijednost djelatnosti u promatranome razdoblju iskazala je rast od 21,19%. Udio bruto dodane vrijednosti djelatnosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije u 2012. iznosi 8,98%. Državne potpore i subvencije ne predstavljaju značajan udio u ukupnim prihodima djelatnosti. Produktivnost rada u promatranom razdoblju raste (rast od 15,53%), a smanjuje se jedinični trošak rada na 0,57 kuna. Produktivnost kapitala u promatranome se razdoblju povećala za 9,17%, što je izazvano većim rastom bruto dodane vrijednosti od rasta vrijednosti dugotrajne materijalne imovine. Opremljenost rada kapitalom povećala se u trogodišnjem razdoblju, što je rezultat većeg rasta fiksne imovine od rasta broja zaposlenih u djelatnosti.
- Udio ulaganja u istraživanje i razvoj promatrane djelatnosti u ukupnim ulaganjima u istraživanje razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosi 1,29%, pri čemu se u apsolutnom

iznosu radi o 5,2 milijuna kuna. Odnos ulaganja u istraživanje i razvoj i bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije čini zanemarivih 0,01%.

- Primjetan je pad vrijednosti koeficijenta tekuće i ubrzane likvidnosti, dok se trenutna likvidnost djelatnosti povećala u promatranome razdoblju. Smanjenje likvidnosti može ukazivati na poteškoće u upravljanju kratkotrajnom imovinom i kratkoročnim obvezama djelatnosti.
- Koeficijent zaduženosti ukazuje na umjerenu zaduženost djelatnosti, uz minimalno smanjenje zaduženosti u promatranome razdoblju. Čimbenik zaduženosti raste, dok koeficijent financiranja djelatnosti pada u promatranom razdoblju. Primjetan je blagi rast omjera dugoročnih obveza i dugotrajne imovine, što znači da se opterećenje dugotrajne imovine dugoročnim obvezama povećalo u promatranome razdoblju.
- Broj zaposlenih u promatranj se djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. povećao za 4,89%. U prerađivačkoj industriji udio zaposlenih stoga je u porastu i u iznosu od značajnih 12,01% u 2012. U ukupnom je gospodarstvu udio zaposlenih 1,86%. Na razini djelatnosti u istome razdoblju dolazi do rasta neto plaća od 7,58%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 5,38%. Promatrana se djelatnost proizvodnje gotovih metalnih proizvoda pokazuje izuzetno značajnom za oblikovanje strategije razvoja prerađivačke industrije. Na razini djelatnosti, 89,97% svih zaposlenih ima srednju stručnu spremu ili niže obrazovanje.
- Daleko najveći udio u ukupnoj aktivni (pasivi) djelatnosti čini poddjelatnost C25.1 Proizvodnja metalnih konstrukcija s udjelom od 42,13% (2012.). Obilježje poddjelatnosti, unutar ove djelatnosti, je mala razlika između kratkotrajne i dugotrajne imovine u svim promatranim godinama. No, u strukturi pasive zamjetna je dvostruka ili veća vrijednost kratkoročnih od dugoročnih obveza, i to u svim promatranim godinama kod svih poddjelatnosti. Treće obilježje ovih poddjelatnosti je niska razina likvidnosti, odnosno pokriva tekućih obveza s likvidnom imovinom. Vanjskotrgovinska razmjena je važan čimbenik poslovanja svih promatranih poddjelatnosti. Općenito, mnoge od ovih poddjelatnosti iskazuju visok udio izvoza u ukupnom prihodu. S druge strane, uvozna ovisnost nije toliko izražena jer ni jedna poddjelatnost nije imala više od 36,62% udjela uvoza u ukupnim rashodima.
- Kao i u zemljama EU-a, i u Hrvatskoj je ova djelatnost rascjepkana zbog velikog broja malih i srednjih poduzeća, što im omogućava brze prilagodbe proizvodnih programa, ali i otežava pristup povoljnim izvorima financiranja i ostvarivanje troškovnih prednosti kroz ekonomiju obujma.
- Porast troškova energije opteretio je poslovne rezultate poduzeća iz ove djelatnosti kao i porast cijena sirovina koje su poduzeća primorana uvoziti sa stranih tržišta. Energetska politika i politika cijena imaju izravan utjecaj na konkurentnost djelatnosti proizvodnje gotovih metalnih proizvoda.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 86. Kvantitativni pokazatelji (C25)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	100,10	102,00	99,22
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	86,9	101,6	98,9
Broj zaposlenih prema satima rada	25.693	25.766	26.950
Ukupni prihod (HRK)	10.375.474.780	11.221.375.723	11.896.808.737
EBITDA (HRK)	834.979.119	1.015.726.873	1.314.771.125
Operativna marža profita (%)	3,28	4,64	7,02
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	403.825	435.511	441.440
Bruto dodana vrijednost (HRK)	3.392.197.640	3.562.257.066	4.110.882.605
Dobitak po zaposlenome (HRK)	23.273	28.234	38.697
Gubitak po zaposlenome (HRK)	19.038	18.306	16.665
Odnos izvoza i uvoza	1,884	1,869	2,237
Trgovinska bilanca (HRK)	1.654.579.307	1.881.013.307	2.764.791.902
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	33,98	36,06	42,02
RCA	1,063	1,098	1,459
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	8,54	7,67	8,98
Grubell-Lloydov indeks	0,693	0,697	0,618
Proizvodnost rada (HRK)	132.028	138.254	152.537
Proizvodnost kapitala	0,68	0,68	0,74
Jedinični trošak rada (HRK)	0,62	0,61	0,57
Koeficijent zaduženosti	0,65	0,64	0,64

Tablica 87. Kvalitativni pokazatelji (C25)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga dostupna ali neprikladna u pogledu potrebnih znanja i vještina. Resursi većinom dostupni. Kapital dostupan, ali relativno nepovoljan.
Obilježja potražnje	Većinom proizvodnja krajnjih i intermedijarnih proizvoda za industrijske kupce.
Tehnološka opremljenost	Varira zbog velike rascjepkanosti u industriji, ali većinom vrlo dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema značajnijih zakonodavnih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	100 poduzeća ostvaruje 68% prihoda djelatnosti. 100 poduzeća zapošljava 55% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Visok izvozni potencijal (udio izvoza u prihodima u posljednje tri godine u stalnom je porastu i u prosjeku iznosi 38%; proizvodi su konkurentni i većinom se plasiraju na tržišta EU-a te se pristupanjem Hrvatske u EU očekuje daljnje povećanje izvoznog plasmana).
Potencijal rasta i zapošljavanja	Visok potencijal rasta i zapošljavanja. Ističu se poddjelatnosti C25.1 Proizvodnja metalnih konstrukcija, C25.6 Obrada i presvlačenje metala, strojna obrada metala, te C25.7 Proizvodnja sječiva, alata i opće željezne robe.
Ovisnost o uvozu	Značajan dio sirovina i repromaterijala uvozi se sa stranih tržišta.

C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda

---

Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda (C26) obuhvaća sljedeće poddjelatnosti: proizvodnja elektroničkih sastavnica i ploča (C26.1), proizvodnja računala i periferne opreme (C26.2), proizvodnja komunikacijske opreme (C26.3), proizvodnja elektroničkih uređaja za široku potrošnju (C26.4), proizvodnja instrumenata i aparata za mjerenje, ispitivanje i navigaciju, proizvodnja satova (C26.5), proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme (C26.6), proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme (C26.7) i proizvodnja magnetskih i optičkih medija (C26.8).

Globalni trendovi razvoja

- Promatrana industrijska djelatnost uključuje proizvodnju i sklapanje elektroničkih proizvoda koji se koriste u osobne, specijalizirane i vojne svrhe. Proizvodi se dalje upotrebljavaju za potrebe drugih industrijskih djelatnosti. Tvrtke iz ovoga segmenta prerađivačke industrije često se oslanjaju jedna na drugu i usko surađuju s drugim tvrtkama prerađivačke industrije koje za njih proizvode poluproizvode ili im dobavljaju potrebne sirovine.
- Sofisticirana oprema i vrhunski obrazovani stručnjaci čine osnovu za vrhunski proizvod. Proizvodi su inovativni uz maksimalnu produktivnost u industrijskoj i procesnoj automatizaciji - od pojedinačnih sastavnica do gotovih cjelovitih rješenja. Nakon usvajanja i primjene znanja te stjecanja određenog iskustva u proizvodnji, postoji mogućnost premještanja proizvodnje u druge zemlje kako bi se, u domicilnoj zemlji, sva energija usmjerila u razvoj novih proizvoda.
- Proizvodi djelatnosti C26 postaju jeftiniji, a zahvaljujući organiziranome globalnom logističkom lancu njihova je proizvodnja sve brža. Većina proizvedene elektroničke opreme potječe iz Azije, s Kinom na čelu kada je riječ o proizvodnji. Tvrtke iz SAD-a uglavnom *outsourcaju* svoje aktivnosti te ostvaruju i povećavaju dobit smanjenjem troškova proizvodnje. Cjelokupna industrija temelji se na tehnološkim inovacijama s velikim ulaganjima u istraživanje i razvoj projekata koji uključuju visoko kvalificirane inženjere i tehničke stručnjake. Podizanjem stupnja automatizacije omogućava se brža proizvodnja elektroničke opreme uz držanje koraka sa stalnim tehnološkim razvojem.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U djelatnosti proizvodnje računala te elektroničkih i optičkih proizvoda u EU27, 2010. godine poslovalo je 44.100 poduzeća, radilo je 1,14 milijuna zaposlenika, a generirala je dodanu vrijednost od 77,7 milijardi eura. Produktivnost rada po zaposleniku bila je iznad prosjeka prerađivačke industrije. Međutim, i prosječne plaće u ovoj grani bile su iznad prosječnih plaća prerađivačke industrije. Operativna profitabilnost mjerena bruto operativnim viškom bila je lagano ispod prosjeka cjelokupnog nefinancijskog gospodarstva (10,1%), ali na razini prosjeka prerađivačke industrije (9%).
- Najveći udio u prihodima djelatnosti C26 ima poddjelatnost Proizvodnja elektroničkih komponenata i ploča, koju slijedi poddjelatnost Proizvodnja instrumenata i aparata za mjerenje, ispitivanje i navigaciju te proizvodnju satova.

- Nakon pada proizvodnje elektroničkih proizvoda u zapadnoj Europi u 2009. za više od 17%, u 2010. došlo je do oporavka sa stopom rasta od 8,2%. Međutim, nakon daljnjeg rasta u prvih nekoliko mjeseci 2011., proizvodnja se znatno usporila zahvaljujući ponajprije smanjenju povjerenja potrošača i tvrtki te nesigurnosti vezano uz budućnost eurozone. U razdoblju 2013. – 2015. predviđa se kako će proizvodnja elektroničke opreme imati nisku jednoznamenkastu stopu rasta s trendom većeg rasta u segmentima industrije i komunikacije, koju će neutralizirati pad proizvodnje u segmentima računala i kućanstava.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Djelatnost C26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda je u razdoblju 2010. – 2012. zapošljavala redom 6.076, 6.134 i 5.880 zaposlenika s obzirom na sate rada. Smanjen je i broj aktivnih poduzeća u spomenutoj djelatnosti, s 507 u 2011. na 499 poduzeća u 2012. Najviše radne snage ove djelatnosti radi u poddjelatnosti C26.3 Proizvodnja komunikacijske opreme (37,43%), a zatim u C26.2 Proizvodnja računala i periferne opreme (24%) i C26.1 Proizvodnja elektroničkih sastavnica i ploča (20,19%).
- Prema izračunu ponderiranog udjela kapitala (ponder je prihod), kapital u ovoj djelatnosti je pretežito domaći s udjelom od 77,51%. Inozemni je udio iznosio 17,96%, ali valja uzeti u obzir da je navedeno izračunato samo na temelju najvećih 100 poduzeća rangiranih prema ukupnome prihodu. Koncentracija u ovoj djelatnosti vrlo je visoka. 15 poduzeća stvara 80% prihoda, a prema ostalim promatranim pokazateljima (aktivni, izvozu, uvozu, broju zaposlenih) vidljivo je da manje od 70 poduzeća stvara 80% promatranih vrijednosti. Ističu se Ericsson Nikola Tesla d.d. s udjelom od 33,19% u ukupnim prihodima djelatnosti (2012.) i M SAN Grupa d.d. s udjelom od 22,70% u ukupnim prihodima djelatnosti.
- Aktiva (pasiva) ove djelatnosti u promatranome razdoblju ima negativan trend te je došlo do njezinog ukupnog smanjenja od 5,97%, što je posljedica većeg smanjenja kratkotrajne imovine (-10,46%) od porasta dugotrajne (9,88%). Dugotrajna imovina neočekivano sudjeluje sa znatno manjim udjelom u ukupnoj imovini od kratkotrajne. U pasivi se ističe značajno smanjenje zadržane dobiti (-48,91% u razdoblju 2010. – 2012.), iako dobit razdoblja bilježi rast od 47,49%. Zanimljiv je i vrlo mali udio dugoročnih obveza (7,87% u 2012.), a ostatak gotovo proporcionalno dijele kratkoročne obveze i kapital. Dakle, ova djelatnost nije izložena dugoročnom dugu.
- U ukupnoj strukturi prihoda prevladavaju poslovni prihodi (preko 97% u svim promatranim godinama 2010. – 2012.), koji u promatranom razdoblju variraju. U 2011. primjetan je značajan pad poslovnih prihoda, da bi se u 2012. opet povećali i to na razinu malo višu od one iz 2010. I u ukupnim prihodima i rashodima djelatnosti s najvećim udjelom sudjeluje poddjelatnost C26.2 Proizvodnja računala i periferne opreme (oko 49% u 2012.), dok je u stvaranju dobiti zaslužnija C26.3 Proizvodnja komunikacijske opreme (50,37%).
- Profitabilnost djelatnosti C26 pozitivna je i raste u razdoblju 2010. – 2012. ROA je iznosila 5,70%, ROE 13,40%, a ROI 4,33% u 2012. To je vidljivo iz svih promatranih pokazatelja. Povećana je vrijednost zarade prije kamata, poreza i amortizacije za 14,02% na 388,56 milijuna kuna, zatim je povećana i stvorena dodana vrijednost za 19,89% na 359,93 milijuna kuna, dok je stopa bruto operativnog viška povećana na 7%. Poddjelatnost C26.3 usporedivo je najprofitabilnija od svih poddjelatnosti, a pritom se mora naglasiti kako isključivo

poddjelatnost C26.4 iskazuje negativne vrijednosti izabranih pokazatelja ROA, ROE i ROI (sa zamjetnim padom pokazatelja u razdoblju 2010. – 2012.).

- Nasuprot profitabilnosti, vanjskotrgovinska razmjena ove djelatnosti nije povoljna. Negativna vrijednost trgovinske bilance trostruko je smanjena u promatranome razdoblju, ali je i dalje na negativnih -332,77 milijuna kuna. I izvoz i uvoz su povećani. Porast izvoza očit je tek 2012. godine, dok je uvoz ponajprije smanjen u 2011. da bi se u 2012. ponovno povećao na razinu iz 2010. Dakle, vanjskotrgovinska razmjena povoljnija je nego u 2010. te posebice ohrabruje nagli rast izvoza, dok usporedne prednosti i dalje nisu pozitivne. Poddjelatnosti, koje su u sve tri promatrane godine imale pozitivnu trgovinsku bilancu, su samo C26.1 i C26.3, a ostale su ostvarile negativne iznose. Izuzetno uvozno orijentirana poddjelatnost je C26.2 koja je na 518,28 milijuna kuna izvoza postigla 1,43 milijarde kuna uvoza (2012.). Potom valja spomenuti i poddjelatnost C26.6 Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme koja je na 1,38 milijuna kuna izvoza postigla 27,84 milijuna kuna uvoza (2012.).
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti u promatranome je razdoblju iskazala rast od 4,83% i na razini je od 1,46 milijardi kuna u 2012. Udio u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti iznosio je 3,19% u 2012. Pokazatelj specijalizacije ukazuje na visoku intraindustrijsku razmjenu. Državne potpore i subvencije iznosile su svega 0,03% ukupnih prihoda u 2012.
- Proizvodnost rada u promatranome razdoblju 2010. – 2012. raste (u iznosu od 8,32%). Jedinični trošak rada djelatnosti nije se mijenjao (0,61 kuna). Proizvodnost kapitala u promatranome se razdoblju blago smanjila, za 3,61%, a opremljenost rada kapitalom se povećala.
- Likvidnost djelatnosti vrlo je dobra u sve promatrane tri godine (2010. – 2012.), iako je zabilježeno smanjenje prema 2012. Prema konzervativnijoj mjeri ubrzane likvidnosti, svaka kuna tekućih obveza bila je pokrivena s 1,36 kuna likvidne imovine. Analizom ukupne zaduženosti utvrđena je umjerena zaduženost djelatnosti. Zadovoljavajuće su vrijednosti pokazatelja pokrića troškova kamata operativnom zaradom koji je u stalnom rastu u promatranom razdoblju. Usporedno gledano, izdvajaju se poddjelatnosti C26.3 i C26.5 s najboljim vrijednostima pokazatelja zaduženosti. Ni jedna od poddjelatnosti ne ističe se sa zabrinjavajućom razinom zaduženosti.
- Broj zaposlenih u djelatnosti u promatranome je razdoblju smanjen za 3,22% (196 osoba). Zabilježen je rast neto plaća od 8,38%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 7%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (45,99% u 2012.).
- Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda u Hrvatskoj je 2011. u odnosu na 2010. pala za čak 54,2%, a 2012. u odnosu na 2010. za 64,8%. Uspoređujući 2012. s 2011., u 2012. je ostvaren pad proizvodnje od 23,2%. U prvih pet mjeseci 2013. ostvaren je pad od 4,5% u odnosu na prvih pet mjeseci 2012. Proizvođačke cijene 2012. u odnosu na 2010. porasle su za 1,2%, a u svibnju 2013. pale su za 21,7% u odnosu na 2010.
- Djelatnost Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda, kao i područje informacija i komunikacije s kojim se u većini slučajeva preklapa, obilježavaju sljedeće pojavnosti: visoka tehnološka opremljenost, brze promjene na tržištu, potreba za stalnom

izobrazbom i praćenjem promjena na tržištu te novim tehnološkim dostignućima, kao i organizacijska i proizvodna fleksibilnost.

- Krajnji proizvodi ove djelatnosti ispituju se i certificiraju sukladno europskim i hrvatskim standardima. Usko specijalizirani proizvodi, razvijeni u Hrvatskoj na temelju vlastitoga znanja, konkurentni su kako na domaćem tako i na globalnom tržištu.
- Iako su za velika svjetska poduzeća znakovita znatna ulaganja u istraživanje i razvoj, to nije slučaj za poduzeća u Hrvatskoj koje se bave uskim segmentom posla. Potonje, zbog svoje veličine i financijskih mogućnosti, nisu orijentirane na tehnološke inovacije jer ih zbog prirode posla i brzih promjena ne bi bilo moguće amortizirati.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 88. Kvantitativni pokazatelji (C26)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	98,90	97,10	104,22
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	99,9	45,8	76,8
Broj zaposlenih prema satima rada	6.076	6.134	5.880
Ukupni prihod (HRK)	5.844.973.251	5.385.108.696	5.868.936.378
EBITDA (HRK)	340.777.728	303.779.609	388.561.161
Operativna marža profita (%)	3,70	3,52%	4,82
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	961.977	877.911	998.118
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.392.623.979	1.320.756.233	1.459.894.897
Dobitak po zaposlenome (HRK)	31.380	29.373	46.488
Gubitak po zaposlenome (HRK)	4.405	4.097	5.375
Odnos izvoza i uvoza	0,641	0,769	0,879
Trgovinska bilanca (HRK)	-976.510.092	-514.417.465	-332.769.677
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	29,77	31,79	41,27
RCA	-0,75	-0,46	-0,23
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	3,50	2,84%	3,19
Grubell-Lloydov indeks	0,781	0,869	0,936
Proizvodnost rada (HRK)	229.201	215.317	248.281
Proizvodnost kapitala	2,44	2,07	2,35
Jedinični trošak rada (HRK)	0,61	0,64	0,61
Koeficijent zaduženosti	0,45	0,47	0,53

Tablica 89. Kvalitativni pokazatelji (C26)⁹

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Uvjetna dostupnost kapitala. Dostupna radna snaga svih profila i stručne spreme.
Obilježja potražnje	Potražnja za proizvodima zbog gospodarske krize u padu. Proizvodi su namijenjeni i krajnjoj i investicijskoj potrošnji.
Tehnološka opremljenost	U malom broju velikih tvrtki zadovoljavajuća tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Iako su za velike svjetske tvrtke znakovita znatna ulaganja u istraživanje i razvoj, to nije slučaj za tvrtke u RH koje se bave uskim segmentom posla. Tvrtke u RH nisu usmjerene na tehnološke inovacije jer ih zbog prirode posla, koji se možda samo jednom pojavi, ne bi bilo moguće amortizirati.
Zakonodavno okruženje	Osim zadovoljavanja strogih standarda, nema posebnih zakonskih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	Koncentracija u ovoj djelatnosti vrlo je visoka. Koncentracija prihoda je u dvije tvrtke – prvoj koja se bavi proizvodnjom komunikacijske opreme (Ericsson Nikola Tesla), i drugoj koja je registrirana za proizvodnju računala i periferne opreme (M San grupa). 15 poduzeća stvara 80% prihoda, a prema ostalim promatranim pokazateljima (aktivni, izvozu, uvozu, broju zaposlenih), vidljivo je da manje od 70 poduzeća stvara 80% promatranih vrijednosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal postoji samo u dvije poddjelatnosti (proizvodnja elektroničkih komponenti i ploča i proizvodnja komunikacijske opreme) koje su jedine i bile neto izvoznice tijekom sve tri promatrane godine. U drugim poddjelatnostima ne postoje usporedne prednosti, a teško da i u budućnosti hrvatska poduzeća mogu konkurirati velikim renomiranim i etabliranim proizvođačima računala, optičke opreme, uređaja za zračenje, elektromedicinske opreme i slično.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja postoji samo u poddjelatnostima Proizvodnja elektroničkih sastavnica i ploča i Proizvodnja komunikacijske opreme, za koje se utvrdilo da imaju izvozni potencijal. S tim da je znatno veći u poddjelatnosti Proizvodnja komunikacijske opreme.
Ovisnost o uvozu	Budući da je najveća poddjelatnost Proizvodnja računala i periferne opreme izrazito uvozno ovisna, može se zaključiti da je i ukupna djelatnost C26 uvozno ovisna.

⁹ Osnovno ograničenje prikaza stvarnog stanja industrijske djelatnosti je činjenica kako većina tvrtki registrirana u Djelatnosti C26 prerađivačke industrije *zapravo* obavlja djelatnosti i ostvaruje većinu prihoda iz područja J – Informacije i komunikacije.

C27 Proizvodnja električne opreme

Djelatnost Proizvodnje električne opreme (C27) obuhvaća sljedeće poddjelatnosti: Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije (C27.1), Proizvodnja baterija i akumulatora (C27.2), Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala (C27.3), Proizvodnja električne opreme za rasvjetu (C27.4), Proizvodnja aparata za kućanstvo (C27.5) i Proizvodnja ostale električne opreme (C27.9).

Promatrana djelatnost uključuje proizvodnju proizvoda koji generiraju, distribuiraju i koriste se električnom energijom. Također uključuje proizvodnju električne rasvjete, signalne opreme i električnih uređaja za kućanstvo.

Globalni trendovi razvoja

- Djelatnost Proizvodnja električne opreme čvrsto je povezana i ovisi o kretanjima u proizvodnji i potrošnji električne energije.
- Svjetsko tržište električne opreme dijeli se i prati prema dvama segmentima: svjetsko tržište električnih sastavnica i opreme, koje uključuje elektro kablove, žice, prekidače i slično, te svjetsko tržište primarne električne opreme koje uključuje robusne elektro sustave za proizvodnju energije.
- Segment energetske kablova predstavljao je vodeći segment tržišta u 2011., dok najveće tvrtke promatrane djelatnosti proizvode energetske i distributivne transformatore, generatore, elektromotore, prekidače, releje i drugo.
- Zahtjevi za opremom za učinkovito korištenje energije rast će sukladno energetskim zahtjevima, što će se dodatno poticati rastom cijena električne energije i zastarijevanjem infrastrukture. Tvrtke koje ulažu u istraživanje i razvoj i koje su usmjerene prema tehnološkim inovacijama moći će ponuditi najdjelotvornija rješenja i opremu za korištenje električne energije i na taj način ostvariti premoć nad konkurencijom.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U EU27 2010. godine produktivnost rada u ovoj djelatnosti oborila je rekord i iznosila 58.200 eura po zaposleniku, a troškovi radne snage iznosili su 41.500 eura, što je za 5.000 eura iznad prosjeka prerađivačke industrije. Operativna profitabilnost mjerena bruto operativnim viškom bila je na razini prosjeka prerađivačke industrije (9%).
- Najveći udio u prihodima djelatnosti C27 imala je poddjelatnost Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije.
- Prema kriteriju dodane vrijednosti i zapošljavanja, djelatnost proizvodnje električne opreme u EU27 sastavljena je od jednog velikog, jednog malog i četiri segmenta koji se nalaze između navedena dva ekstrema. Najveći segment promatrane grane je proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije, koji je 2010. godine u ukupnoj dodanoj vrijednosti analizirane djelatnosti imao udio od 50,2% te je

zapošljavao 44,3% radne snage. Proizvodnja baterija i akumulatora predstavlja, u prethodno navedenim okvirima, najmanji segment odjeljka C27 u EU27.

- Od zemalja članica EU-a, daleko najveću razinu dodane vrijednosti u sektoru proizvodnje električne opreme 2010. godine imala je Njemačka, dok je u Sloveniji navedeni sektor imao relativno najveću važnost. Njemačka je osobito specijalizirana u segmentu proizvodnje opreme za proizvodnju i distribuciju električne energije i proizvodnji žice i elektroinstalacijskog materijala, dok je pozicija Slovenije kao najspecijaliziranije zemlje EU-a u ovoj djelatnosti uvelike potpomognuta vrlo visokom specijalizacijom u segmentu proizvodnje aparata za kućanstvo te visokom specijalizacijom u segmentu proizvodnje baterija i akumulatora u kojem je na drugom mjestu, odmah iza Bugarske).
- Trend povećanja potrošnje električne energije, prelazak na djelotvornija tehnološka rješenja za proizvodnju električne energije, zastarijevanje infrastrukture te sve veće korištenje obnovljivih izvora energije za proizvodnju električne energije, trendovi su koji obilježavaju kako svjetsko, tako i europsko tržište. Sve navedeno predstavlja i čimbenike rasta i razvoja djelatnosti proizvodnje električne opreme koja, sudeći prema uzlaznom trendu navedenih čimbenika, ima velik potencijal za budući rast.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja električne opreme u Hrvatskoj je 2011. u odnosu na 2010. pala za 10,5%, a 2012. u odnosu na 2010. za 23,7%. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, u 2012. je ostvaren pad proizvodnje od 14,7%. U prvih pet mjeseci 2013. ostvaren je pad od 2,3% u odnosu na prvih pet mjeseci 2012. Proizvođačke cijene 2012. u odnosu na 2010. ostale su na istoj razini, a u svibnju 2013. pale su za 1,1% u odnosu na 2010.
- U djelatnosti C27 u razdoblju 2010. – 2012. prema satima rada radila su 9,652, 8.902 odnosno 8.973 zaposlenika. U 2011. aktivno je poslovalo 301 poduzeće, a već sljedeće godine taj je broj smanjen na 280 poduzeća. Djelatnost C27 Proizvodnja električne opreme obuhvaća 6 djelatnosti. U 2012. poddjelatnost C27.1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije zapošljavala je preko 50% ukupne radne snage ove djelatnosti.
- Prema analizi vlasništva, 36,36% udjela u djelatnosti činio je inozemni, a 61,84% domaći kapital. Metoda izračuna temelji se na ponderiranoj vrijednosti kapitala (ponder je uključivao prihod) na 100 najvećih poduzeća u 2012. (veličina prema ukupnom prihodu). 20 poduzeća stvara 80% ukupnih prihoda djelatnosti, što je pokazatelj visoke koncentracije. Visoka koncentracija zabilježena je po aktivni, izvozu, uvozu i broju zaposlenih.
- U promatranome razdoblju ukupna vrijednost aktive (pasive) djelatnosti varira. Ukupno je ostvarila pad od 4,97%. Isti trend pokazuje i dugotrajna i kratkotrajna imovina. U strukturi aktive, najveći udio ima kratkotrajna imovina, od čega najveći dio otpada na potraživanja od kupaca (30,32%), dok u dugotrajnoj imovini najveći udio ima dugotrajna materijalna imovina, čak 70%. U strukturi pasive najveći udio zauzimaju kapital i rezerve (49,57% u 2012.), od čega skoro trećinu čini zadržana dobit. Dugoročne obveze u 2012. čine mali udio od 9,06%. Poddjelatnost C27.1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije ima najveći udio u ukupnoj aktivni djelatnosti

(61,41%), kao i u kratkoročnim obvezama (59,23%), dok je u dugoročnim obvezama na samome vrhu poddjelatnost C27.3 Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala (35,11%).

- U ukupnoj strukturi prihoda i rashoda očekivano prevladavaju poslovni prihodi i rashodi. Ukupni prihodi smanjeni su u razdoblju 2010. – 2012. za 2,0%, dok su ukupni rashodi smanjeni za 2,31%. Obujam poslovanja djelatnosti je dakle smanjen. Ova djelatnost posluje s dobiti koja je u ukupnom razdoblju 2010. – 2012. povećana s 327.356.183 kune na 376.973.706 kuna, dakle za 15,16%. Najvećim udjelom u ukupnim prihodima i rashodima s 51,89%, odnosno 49,74%, sudjeluje poddjelatnost C27.1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije. Također, poduzeća iz te poddjelatnosti najviše doprinose dobiti razdoblja djelatnosti s udjelom od 71,85%.
- Ova je djelatnost profitabilna, dok je trend promjene profitabilnosti pozitivan. Ističe se povećanje EBITDA s 506,23 milijuna kuna (2010.) na 658,65 milijuna kuna (2012.) i povećanje stvorene dodane vrijednosti s 530,84 milijuna kuna (2010.) na 579,95 milijuna kuna (2012.). Dobit po zaposlenome je povećana, a gubitak po zaposlenome je smanjen. Prema pokazateljima profitabilnosti ističe se poddjelatnost C27.1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije.
- Vanjskotrgovinska bilanca djelatnosti je u razdoblju 2010. – 2012. varirala oko 2 milijarde kuna. Međutim, iako im je razlika ostala približno ista, izvoz i uvoz smanjivali su se iz godine u godinu, što ukazuje na trend smanjivanja vanjskotrgovinske razmjene ove poddjelatnosti.
- Bruto dodana vrijednost ove djelatnosti u promatranome je razdoblju blago smanjena s 2,13 milijardi kuna (2010.) na 2,16 milijardi kuna (2012.), a smanjen je i njezin udio u bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva na 0,73% u 2011. (za 2012. u vrijeme provođenja ove analize nije bilo podataka za BDV gospodarstva), te u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije na 4,62% (2012.). Najveći doprinos bruto dodanoj vrijednosti djelatnosti ima poddjelatnost C27.1 s udjelom od 63% u 2012., dok je najmanju bruto dodanu vrijednost ostvarila poddjelatnost C27.2 u iznosu od 2,7 milijuna kuna. Poddjelatnost C27.5 ostvarila je pad bruto dodane vrijednosti za promatrano razdoblje u visini od 56%, a izniman relativni rast primjetan je u C27.4 (rast od 70%) i C27.3 (rast od 69%). Pokazatelj specijalizacije u promatranome razdoblju ukazuje na umjereno visoku intraindustrijsku razmjenu. Udio državnih potpora i subvencija u ukupnim prihodima iznosio je niskih 0,05% u 2012.
- Proizvodnost rada i kapitala povećana je u promatranome razdoblju i to na 235.816 tisuća kuna (6,68%), odnosno na 0,92 kune (4,42%), što čini jednu od viših vrijednosti proizvodnosti kapitala u prerađivačkoj industriji. Opremljenost rada kapitalom također je blago povećana, a jedinični troškovi rada u proizvodnji su smanjeni. Zaključuje se kako je učinkovitost upotrebe rada i kapitala u svrhu proizvodnje povećana.
- Likvidnost ove djelatnosti vrlo je dobra. Na svaku kunu kratkoročnoga duga otpadalo je 1,38 kuna likvidne imovine (umanjene za zalihe). U promatranome razdoblju primijećen je blagi pad likvidnosti, ali nije zabrinjavajući. Ukupna zaduženost djelatnosti umjerena je, dok otplata postojećih dugova nije upitna.

- Broj zaposlenih je u razdoblju 2010. – 2012. smanjen za 7,03% (679 osoba). U prerađivačkoj industriji udio zaposlenih je stoga u blagome padu i na razini je od 4% u 2012. U ukupnome gospodarstvu udio zaposlenih je 0,62%. Pad broja zaposlenih ponajviše se odnosi na poddjelatnosti C27.9 (gdje je posao izgubilo 390 osoba, odnosno 16,42%) i C27.5 (gdje su posao izgubile 252 osobe, odnosno 21,15%), dok je u poddjelatnostima C27.1 i C27.3 došlo do rasta zaposlenih od 5%, odnosno 7%. Na razini djelatnosti u razdoblju 2010. – 2012. dolazi do rasta neto plaća od 7,19%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 3,42%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (47,61% u 2012.), a potom slijede visokoobrazovane osobe s udjelom od 14,05%.
- Proizvodnju električne opreme u Hrvatskoj obilježava visok potencijal rasta zbog sve veće potrošnje energije u svijetu. Stoga je rast moguće ostvariti jedino usmjerenošću na inozemna tržišta budući da je domaće tržište za proizvode ove djelatnosti premalo, a i potrošnja električne energije u Hrvatskoj u posljednje tri godine se smanjila. Međutim, velik problem u međunarodnoj razmjeni predstavljaju međunarodni javni natječaji kojima strane zemlje neformalno uvelike štite svoje proizvođače. Hrvatske tvrtke zbog maloserijske proizvodnje teško mogu konkurirati cijenom, a cijena predstavlja glavni kriterij javnih natječaja. Izlazak na inozemno tržište ostvaruje se uglavnom putem izvoza.
- Zbog posebnosti proizvodnoga procesa i proizvoda te velike tehnološke intenzivnosti, proizvodnja je uglavnom smještena u Hrvatskoj. U inozemstvu se uglavnom otvaraju uredi za praćenje tržišta i komunikaciju s kupcima. Najvažniju aktivnost za poboljšanje proizvodnje predstavljaju investicije u strojeve, opremu i informacijsku tehnologiju, a zastarjelost strojeva i opreme pokazala se kao glavni ograničavajući čimbenik proizvodnje.
- Većina sirovina za proizvodnju u Hrvatskoj se uvozi, a među njima se ističu bakar, željezo i aluminij. Radi se o burzovnim robama (standardizirane kvalitete i cijene) pa njihova dostupnost i dobava ne predstavlja ograničavajući čimbenik proizvodnje.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 90. Kvantitativni pokazatelji (C27)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	103,20	102,20	97,85
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	92,3	89,5	85,3
Broj zaposlenih prema satima rada	9.652	8.902	8.973
Ukupni prihod (HRK)	7.989.568.980	7.899.693.834	7.823.058.384
EBITDA (HRK)	506.230.913	618.673.084	658.654.089
Operativna marža profita (%)	4,10	5,69	6,29
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	827.763	887.407	871.844
Bruto dodana vrijednost (HRK)	2.133.678.259	2.163.298.375	2.116.070.805
Dobitak po zaposlenome (HRK)	52.306	58.354	57.263
Gubitak po zaposlenome (HRK)	18.390	13.685	15.251
Odnos izvoza i uvoza	1,737	1,873	1,886
Trgovinska bilanca (HRK)	1.983.600.146	2.051.704.432	1.952.351.001
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	58,54	55,74	53,14
RCA	0,93	1,10	1,15
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	5,37	4,66	4,62
Grubell-Lloydov indeks	0,731	0,696	0,693
Proizvodnost rada (HRK)	221.061	243.013	235.826
Proizvodnost kapitala	0,88	0,97	0,92
Jedinični trošak rada (HRK)	0,56	0,53	0,54
Koeficijent zaduženosti	0,41	0,37	0,41

Tablica 91. Kvalitativni pokazatelji (C27)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Nešto manje od 2/3 domaćeg kapitala, dostupna kvalitetna radna snaga svih stupnjeva obrazovanja, ostali resursi ne predstavljaju ograničavajući čimbenik proizvodnje jer se uglavnom radi o lako dostupnim burzovnim robama.
Obilježja potražnje	Intermedijarna i investicijska dobra. Potražnja postoji uz stalan razvoj i poboljšanje kvalitete.
Tehnološka opremljenost	Donekle prati svjetske trendove, ali nužno je dodatno ulaganje u opremu. Zastarjelost strojeva i opreme.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Visoki izdaci za opremu koja bi omogućila razvoj proizvoda vrhunske kvalitete i konkurentnosti.
Zakonodavno okruženje	Ne postoje značajna zakonska ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	20 od 280 poduzeća stvara 80% ukupnih prihoda djelatnosti, što je pokazatelj visoke koncentracije. Visoka koncentracija zabilježena je po aktivni, izvozu, uvozu i broju zaposlenih. Po kriteriju ukupnih prihoda, prvih 5 tvrtki 2012. godine ostvarilo je 49% ukupnog prihoda analizirane industrijske djelatnosti (Končar energetski transformatori, Siemens, Eurocable group i druge).
Izvozni potencijal	Vrlo visok izvozni potencijal.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Visok potencijal rasta i zapošljavanja, naročito u poddjelatnostima C27.1 Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije, C27.3 Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala, C27.9 Proizvodnja ostale električne opreme. Samo poddjelatnosti 27.2 (Proizvodnja baterija i akumulatora) i 27.5 (Proizvodnja aparata za kućanstvo) nemaju potencijala ni za rast niti za zapošljavanje. Najveći gubitaš djelatnosti je poddjelatnost 27.5, dok je poddjelatnost 27.2 ostvarila najveći deficit na trgovinskoj bilanci zbog višestruko većeg uvoza od izvoza.
Ovisnost o uvozu	Velik udio vlastite proizvodnje i uz primjenu sirovina koje ne predstavljaju ograničavajući čimbenik proizvodnje.

C28 Proizvodnja strojeva i uređaja, d.n.

Djelatnost Proizvodnje strojeva i uređaja, d.n. (C28) obuhvaća sljedeće poddjelatnosti: Proizvodnja strojeva za opće namjene (C28.1), Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene (C28.2), Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo (C28.3), Proizvodnja strojeva za obradu metala i alatnih strojeva (C28.4) i Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene (C28.9).

Globalni trendovi razvoja

- Potreba za strojevima i opremom ovisi o ukupnoj industrijskoj aktivnosti kao i o stanju poljoprivrede, graditeljstva, proizvodnje, istraživanja i eksploatacije nafte i plina, te o proizvodnji električne energije. Profitabilnost pojedine tvrtke ovisi o stupnju inženjerske stručnosti te o učinkovitosti proizvodnje. Velike tvrtke postižu ekonomije obujma proporcionalne zahtjevima tržišta dok se manje mogu nametnuti isključivo specijalizacijom.
- U SAD-u sektor proizvodnje strojeva najveći je i najkonkurentniji sektor prerađivačke industrije. SAD je najveće tržište za strojeve i treći najveći svjetski dobavljač kapitalne opreme, s vrijednošću izvoza preko 160 milijardi dolara u 2011. Američki proizvođači drže oko 60% udjela u domaćem tržištu, najvećem tržištu na svijetu. Usmjerenost američkih proizvođača na tehnološke inovacije bila je ključna za njihovo stalno mjesto na vrhu visoko konkurentnog globalnog tržišta. Primjena informacijske tehnologije na strojeve, kako bi se postigla veća produktivnost, učinkovitost i održivost, je presudna. Nadalje, brojna američka sveučilišta bave se naprednim istraživanjima u području povezanih inženjerskih i drugih znanstvenih disciplina koje pridonose konkurentnoj industriji proizvodnje strojeva u SAD-u.
- Očekuje se da će globalno tržište potražnje za građevinskim strojevima i opremom do 2015. rasti po godišnjoj stopi od 6,5%. Predviđanja su kako će prodaja opreme EU-a i SAD-a rasti nakon neprofitabilnog razdoblja 2008. – 2010. Također se očekuje kako će se rast na drugim tržištima kao što su Azija-Pacifik i Afrika-Bliski Istok usporiti tijekom 2015., sukladno građevinskoj i rudarskoj aktivnosti. Proizvodnja građevinske opreme i strojeva bila je pogođena sporim ekonomskim rastom i globalnom financijskom krizom koja je najviše pogodila građevinski sektor, a s kojim je proizvodnja strojeva i opreme zapravo najviše i povezana.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Prema broju zaposlenih djelatnost C28 u EU27 nalazi se na trećem mjestu, iza proizvodnje prehrambenih proizvoda i proizvodnje proizvoda od metala. U 2010. produktivnost rada iznosila je 60.900 eura po zaposleniku, što je bilo iznad prosjeka prerađivačke industrije. Troškovi radne snage po zaposleniku iznosili su 43.900 eura što je također bilo iznad prosjeka prerađivačke industrije.
- Najveći udio u prihodima djelatnosti C28 ima poddjelatnost C28.1 Proizvodnja strojeva za opće namjene. Strojevi opće namjene obično se koriste u širokom spektru drugih aktivnosti – razlikuju se strojevi povezani s energetikom s jedne strane, i oprema opće namjene s druge strane. Na te dvije poddjelatnosti u 2010. otpadale su 3/5 dodane vrijednosti cjelokupne djelatnosti proizvodnje strojeva i opreme te 60,8% ukupne radne snage.

- Zemlja s najvećom razinom dodane vrijednosti u analiziranoj djelatnosti EU27 u 2010. godini bila je Njemačka. Njemačka je imala najveći udio dodane vrijednosti u svakoj od pet poddjelatnosti proizvodnje strojeva i opreme. Iako je Njemačka imala daleko najveći sektor proizvodnje strojeva i opreme te je bila najsposobnija zemlja članica EU-a, imala je najniži pokazatelj produktivnosti rada prilagođen troškovima rada od svih zemalja EU27.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n. u Hrvatskoj je 2011. u odnosu na 2010. porasla za 30,3%, a 2012. u odnosu na 2010. pala za 7,9%. Uspoređujući 2012. s 2011. godinom, u 2012. je ostvaren pad proizvodnje od 29,4%. U prva četiri mjeseca 2013. ostvaren je rast od 13,7% u odnosu na prva četiri mjeseca 2012. Proizvođačke cijene porasle su za 1,9% 2012. u odnosu na 2010., a u travnju 2013. za 4,4% u odnosu na 2010.
- Ukupna djelatnost u promatranome razdoblju bilježi pad broja poduzeća s 599 u 2011. na 589 poduzeća u 2012. U razdoblju 2010. – 2012. ova djelatnost zapošljavala je redom 10.168, 10.502 odnosno 10.699 osoba, prema satima rada. Najviše zaposlenika radi u poduzećima iz poddjelatnosti C28.1. Proizvodnja strojeva za opće namjene (36,70%), zatim u C28.2. Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene(25,74).
- Prema kriteriju ponderiranog vlasništva kapitala (ponder je ukupni prihod), vidljivo je kako je najveći dio, 52,49%, kapitala promatranih poduzeća iz ove djelatnosti domaćega porijekla. Od 589 poduzeća njih 62 (10,52%) stvara više od 80% prihoda ove djelatnosti što ukazuje na visoku koncentriranost. Visoka je koncentriranost zabilježena i po ostalim promatranim kriterijima (aktiva, izvoz, uvoz, broj zaposlenih).
- U promatranome trogodišnjem razdoblju 2010. – 2012. primjetan je trend rasta ukupne aktive (pasive) koji iznosi 13,77%. Radi se o stalnome rastu aktive, ali i svih njezinih sastavnica. U strukturi aktive nešto je veći udio kratkotrajne imovine, i to kroz sve tri promatrane godine. U strukturi pasive najveći udio zauzimaju kratkoročne obveze (48,65% u 2012.), od čega skoro trećinu čine obveze prema dobavljačima, dok dugoročne obveze čine 22,84% pasive u 2012. u kojima najveći udio drže obveze prema bankama i drugim financijskim institucijama (66,81% u 2012.). Od poddjelatnosti u 2012. godini, C28.1. Proizvodnja strojeva za opće namjene (npr. proizvodnja dijelova turbina, pumpi, ventila) ima najveći udio u aktivni djelatnosti (31,46%), nakon koje slijedi C28.2. Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene (26,41%).
- Ukupni prihodi djelatnosti povećani su u promatrane tri godine (2010. – 2012.) za visokih 25,96% na 5,76 milijardi kuna. Ukupni rashodi također su povećani za 23,22% na 5,54 milijarde kuna. Financijski rezultat ove djelatnosti u sve je tri godine bio pozitivan. Za povećanje prihoda najviše je odgovorno povećanje izvoza i to za 40,08% na 3,02 milijarde kuna. Dakle izvoz je činio više od 3/5 ukupnih prihoda. Uvozna sastavnica iznosila je 1,14 milijarde kuna u 2012. i činila je nešto manje od 1/5 ukupnih rashoda. U stvaranju ukupnih prihoda i rashoda u 2012. najviše doprinosi poddjelatnost C28.1. Proizvodnja strojeva za opće namjene (oko 31%), dok u dobiti djelatnosti najveći udio ima C28.9. Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene (38,18%).
- Profitabilnost ove poddjelatnosti bila je pozitivna u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.) po svim pokazateljima, te je znatno povećana. EBIDTA je povećana s 375,27 milijuna kuna

(2010.) na 581,95 milijuna kuna (2012.), a stvorena dodana vrijednost s 258,04 milijuna kuna (2010.) na 403,21 milijun kuna (2012.). Prethodno je već spomenuto da je za rast profitabilnosti i poslovni rezultat ove djelatnosti ponajviše odgovoran rast izvoza. Poduzeća iz ove djelatnosti intenzivno su okrenuta prema vanjskim tržištima.

- Neto izvoz djelatnosti povećava se iz godine u godinu uz znatno veću stopu rasta izvoza od uvoza. Doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije u promatranome razdoblju kontinuirano raste te je na razini od visokih 7,33% u 2012. Na razini poddjelatnosti odnos izvoza i uvoza najveći je u C28.3 (vrijednost od 7,79 u 2012., uz primjetan rast u godinama analize) i C28.9 (vrijednost od 5,24 u 2012.), a najmanji u poddjelatnosti C28.2 (vrijednost od 1,29 u 2012.). Na razini djelatnosti u promatranome je razdoblju došlo do povećanja ukupnih usporednih prednosti. Sve poddjelatnosti posjeduju usporedne prednosti, dok se po pokazatelju RCA ovdje kao najmoćnije ističu poddjelatnosti C28.3 i C28.9.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti u promatranome razdoblju 2010. – 2012. porasla je za 17,04% i na razini je od 1,7 milijardi kuna u 2012. Najveći doprinos bruto dodanoj vrijednosti djelatnosti ima poddjelatnost C28.1 s udjelom od 34% u 2012. (uz blagi pad u promatranome razdoblju), dok je najmanju bruto dodanu vrijednost ostvarila poddjelatnost C28.4 u iznosu od 130 milijuna kuna. Analizom specijalizacije utvrđena je umjerena intraindustrijska razmjena u promatranom djelatnosti. G-L pokazatelj na razini poddjelatnosti ukazuje na visoku i vrlo visoku intraindustrijsku razmjenu u poddjelatnostima C28.1 i C28.2, dok se u ostalim pripadajućim poddjelatnostima više roba i usluga razmjenjuje u interindustrijskoj razmjeni. Državne potpore i subvencije ne predstavljaju značajan udio u ukupnim prihodima djelatnosti.
- Proizvodnost rada djelatnosti u promatranome razdoblju raste visokom stopom od 11,23%. Produktivnost kapitala također je povećana (omjer od 0,82 u 2012., povećanje u iznosu od 13,04% od 2010. do 2012.), dok se istovremeno jedinični trošak rada u djelatnosti smanjio na 0,59 kuna. Opremljenost rada kapitalom blago je smanjena na 198.351 kunu. Učinkovitost korištenja proizvodnih resursa povećana je.
- Analizom likvidnosti utvrđena je slaba točka poduzeća iz ove djelatnosti. Naime, likvidnost je niska u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.). Analizom pokazatelja likvidnosti pripadajućih poddjelatnosti izdvaja se C28.2 s (donekle) zadovoljavajućim vrijednostima, dok se za preostale poddjelatnosti može reći kako iskazuju nedovoljnu likvidnost u promatranome razdoblju. Pokazateljima ukupne zaduženosti utvrđena je umjereno visoka zaduženost, posebice zbog izloženosti kratkoročnome dugu. Usporedno gledano, izdvaja se poddjelatnost C28.1 za koju se može jasno navesti pretjerana zaduženost (koeficijent zaduženosti 0,82, čimbenik zaduženosti 8,86 u 2012.), dok se s donekle kvalitetnom strukturom zaduženosti i zadovoljavajućim vrijednostima pokazatelja ističe C28.2.
- Broj zaposlenih u djelatnosti povećan je u promatranome razdoblju za 5,02% (531 osoba), a istovremeno su povećane neto plaće za 6,77%, dok su u prosjeku bruto plaće porasle za 4,14%. Rast broja zaposlenih ponajviše se odnosi na poddjelatnosti C28.9 (gdje je zaposleno 459 osoba, rast od 28,35%) i C28.4 (gdje je zaposleno 105 osoba, rast od 13,26%), dok je u poddjelatnosti C28.3 došlo do pada zaposlenih od 4,48% (jer je posao izgubilo 49 osoba). Najveći udio zaposlenih u djelatnosti ima srednju stručnu spremu (46,48%).

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 92. Kvantitativni pokazatelji (C28)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	100,40	100,70	101,19
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	101,3	130,3	70,6
Broj zaposlenih prema satima rada	10.168	10.502	10.699
Ukupni prihod (HRK)	4.574.347.128	5.542.118.686	5.761.966.575
EBITDA (HRK)	375.275.521	573.416.038	581.950.208
Operativna marža profita (%)	3,45	6,86	6,37
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	449.877	527.720	538.552
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.489.370.183	1.710.026.999	1.743.157.518
Dobitak po zaposlenome (HRK)	23.585	34.621	33.631
Gubitak po zaposlenome (HRK)	20.757	18.749	18.017
Odnos izvoza i uvoza	2,166	2,214	2,641
Trgovinska bilanca (HRK)	1.161.660.263	1.590.141.126	1.878.395.060
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	47,18	52,33	52,47
RCA	1,30	1,40	1,76
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	3,75	3,68	3,81
Grubell-Lloydov indeks	0,632	0,622	0,549
Proizvodnost rada (HRK)	146.476	162.829	162.927
Proizvodnost kapitala	0,73	0,82	0,82
Jedinični trošak rada (HRK)	0,63	0,58	0,59
Koeficijent zaduženosti	0,69	0,68	0,71

Tablica 93. Kvalitativni pokazatelji (C28)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga i resursi dostupni. Manje dostupan kapital za daljnje tehnološko opremanje.
Obilježja potražnje	Proizvodi su namijenjeni investicijskoj potrošnji. Potražnja za proizvodima ovisi o općoj gospodarskoj aktivnosti i investicijama. Neto izvoz djelatnosti povećava se iz godine u godinu uz znatno veću stopu rasta izvoza od uvoza.
Tehnološka opremljenost	Iako je zadovoljavajuća, potrebno je dodatno tehnološko opremanje.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Podaci ni u kojem obliku nisu bili dostupni.
Zakonodavno okruženje	Ne postoje značajna zakonska ograničenja. Primjena standarda i stroga kontrola kvalitete.
Koncentracija u djelatnosti	10,52% poduzeća stvara više od 80% prihoda ove djelatnosti, odnosno 62 tvrtke ostvaruju 80% ukupnih prihoda djelatnosti dok 100 tvrtki zapošljava 80% ukupno zaposlenih u djelatnosti. Prvih 5 tvrtki ostvaruje prihod od 1,818 milijardi kuna što predstavlja udio od 32% ukupnog prihoda analizirane djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal visok. Udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti visok, osobito u poddjelatnosti C28.3 (Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo) i C28.9 (Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene). Sve poddjelatnosti imaju usporedne prednosti (RCA veći od 1) i u stalnome su porastu.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta visok. Visok i potencijal zapošljavanja osobito kvalificiranih radnika. Postojanje tradicije i iskustva u proizvodnji. Po visokom potencijalu rasta ističu se poddjelatnosti C 28.1 Proizvodnja strojeva za opće namjene, C28.3 Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo i C28.9 Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene. Nadalje, niske vrijednosti ostvarene neto dobiti i negativnu profitabilnost ostvaruje samo poddjelatnost C28.4 Proizvodnja strojeva za obradu metala i alatnih strojeva.
Ovisnost o uvozu	Umjereno visoka uvozna ovisnost.

C29 Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica

Djelatnost Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica (C29) uključuje proizvodnju motornih vozila (C29.1), proizvodnju karoserija za motorna vozila, prikolice i poluprikolice (C29.2) i proizvodnju dijelova i pribora za motorna vozila (C29.3).

Globalni trendovi razvoja

- Ova djelatnost ima izrazito snažan utjecaj na razvoj domaćega gospodarstva kroz zapošljavanje velikoga broja ljudi, izražene višestruke učinke te razvoj i primjenu novih inovacija i tehnoloških rješenja. Zbog svojih obilježja, gotovo sve zemlje u svijetu izravno ili neizravno potiču razvoj ovoga sektora, pogotovo proizvodnje motornih vozila.
- SAD je tradicionalno bio najveći proizvođač automobila u svijetu, no od 2009. bilježi značajne stope pada (10,4% u odnosu na 2008., odnosno 35% u odnosu na 2007.), uz istovremeno snažne stope rasta automobilske proizvodnje u Kini (53% u 2009. u odnosu na godinu ranije). Kineski rast snažno je potaknut mjerama kineskih vlasti, prije svega različitim oblicima poreznih olakšica i subvencija, kao i višim razinama produktivnosti odnosno nižom cijenom rada. Ukupna proizvodnja automobila u Kini tako je u 2009. godini premašila proizvodnju u SAD-u, mjereno brojem proizvedenih jedinica (13,6 naspram 10,6 milijuna). Stope rasta kineskog automobilskog sektora nisu održive te se očekuje njihovo usporavanje u budućnosti. Usprkos tome, Kina je izrasla u globalno prepoznatog igrača u ovoj djelatnosti.
- Uslijed globalne gospodarske krize koncem 2008. došlo je do drastičnog pada u potražnji za automobilima i autodijelovima, što je primoralo najveće proizvođače na restrukturiranje, smanjenje operativnih troškova i otpuštanje radne snage.
- Današnje globalno tržište obilježava izrazito visok stupanj intenziteta konkurencije. Automobilska industrija bila je jedan od glavnih pokretača rasta u svim najrazvijenijim zemljama u svijetu. Tijekom vremena rast i doprinos gospodarstvu ove djelatnosti u razvijenim zemljama su usporeni te su veliki proizvođači usmjerili svoje proizvodne kapacitete blizu izvorima potražnje, prvenstveno u azijske zemlje u razvoju, odnosno Kinu i Indiju. Premještanje proizvodnih kapaciteta proizvelo je dodatne negativne posljedice u razvijenim zapadnim zemljama, po pitanju zaposlenosti i ostvarivanja višestrukih učinaka na gospodarstvo.
- Premda postoje brojne druge vrste prijevoza, prijetnja zamjenjivanja relativno je slaba, budući da svaki drugi oblik prijevoza ima znatno drugačija obilježja koja pojedinci smatraju bitnima. Trošak zamjene izrazito je velik za pojedinca, ne toliko u novčanim jedinicama koliko u terminima uštede vremena i udobnosti. Slaba mogućnost zamjene proizvoda pruža globalnoj automobilskoj industriji snažnu konkurentsku prednost.
- Ograničenja ulaska novih konkurenata značajna su jer se zahtijeva izrazito visoka kapitalna ulaganja. Budući da je proizvodnja specijalizirana, uloženi kapital ne bi se mogao olako prenamijeniti za drugačije načine proizvodnje. Visoki rizici novih ulaganja povezani s nepoznavanjem stranih tržišta razlog su sve izraženijih strateških partnerstava među svjetskim proizvođačima automobila, kao i izraženim aktivnostima spajanja i pripajanja.

- Moć dobavljača autodijelova naspram moći proizvođača automobila relativno je mala. Glavni razlozi leže u tome da su dijelovi za automobile usko specijalizirani te se jednom kad su proizvedeni teško mogu prodati drugom ponuđaču. Proizvođači automobila stoga diktiraju zahtjeve proizvodnje autodijelova, neprekidno zahtijevajući više razine kvalitete i niže prodajne cijene.
- Kad je u pitanju odnos snaga između proizvođača automobila i krajnjeg kupca, krajnji kupci imaju relativno veću pregovaračku moć, budući da je trošak zamjenjivanja među pojedinim markama automobila izrazito malen. Navedene okolnosti kao i intenzivna globalna konkurencija pritišću marže automobilskih proizvođača.
- Usmjerenje na ekološki prihvatljive i energetske učinkovitije automobile uzelo je sve više maha među svjetskim proizvođačima, te je većina istraživačkih kapaciteta usmjerena na inovacije u ovom području. Takve aktivnosti iziskuju velike količine financijskih sredstava što u okolnostima u kojima se nalazi većina svjetskih proizvođača predstavlja dodatni teret samoj djelatnosti.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Europska unija dugo je bila jedan od lidera u proizvodnji motornih vozila i dijelova u svijetu. Razvoj ove djelatnosti bio je koncentriran u razvijenim zemljama, koje su imale dostatne količine kapitala koje su mogle uložiti u tehnološki razvoj i moderne sustave proizvodnje.
- Suočena s problemima koji su zadesili djelatnost u razvijenim zemljama (zasićenost tržišta, nedostatak potražnje, visoki troškovi radne snage), proizvodnja se seli u zemlje u razvoju (prvenstveno Kinu, Indiju i Brazil) u kojima su stope rasta znatno više nego u razvijenim zemljama, a troškovi proizvodnje niži. U isto vrijeme, primjetan je trend realokacije proizvodnih kapaciteta u zemlje jugoistočne Europe od strane najznačajnijih proizvođača.
- Europska komisija nastoji aktivnim politikama osnažiti automobilsku industriju, budući da je od velikoga gospodarskoga značaja za zemlje Unije. Usmjerenost je na dugoročnoj stabilizaciji proizvodnje i profitabilnom rastu.
- Automobilska industrija najjače je razvijena u Njemačkoj, koja je samostalno i globalno jedan od lidera. Nakon Njemačke snažne automobilske industrije razvijene su u Francuskoj, Italiji i Švedskoj te u Velikoj Britaniji.
- Važnost automobilske industrije EU-a izrazito je značajna i zbog sudjelovanja u međunarodnoj razmjeni. Tako je Europska unija na samome vrhu u izvozu automobila i automobilske opreme među svim svjetskim regijama, a međunarodnom razmjenom ostvaruje značajan trgovinski suficit.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U razdoblju 2010. – 2012. u djelatnosti proizvodnje motornih vozila, prikolica i poluprikolica, vidljivo je stalno opadanje broja zaposlenika u iznosu od 3,16%. Ukupna djelatnost u 2012. broji 81 poduzeće, od kojih se najveći broj nalazi u poddjelatnosti C29.3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila. Tri najveća poduzeća, prema ukupnome prihodu, u potpunosti

prevladavaju nad ostatkom od 81 poduzeća. Radi se o poduzećima Đuro Đaković specijalna vozila d.d., AD plastik d.d. i P.P.C. Buzet d.o.o. Prema strukturi kapitala, 67,27% je inozemnoga porijekla, a 32,73% domaćeg podrijetla.

- Ukupna aktiva (pasiva) djelatnosti ostvarila je blago povećanje u razdoblju 2010. – 2012. za 0,76%. Dugotrajna imovina ponešto je povećana, a kratkotrajna smanjena, no u objema nisu zabilježene značajnije promjene. Omjer dugotrajne i kratkotrajne imovine kroz godine je bio približno 56:44 u korist dugotrajne imovine. Struktura pasive otkriva veliku izloženost po kratkoročnim obvezama koje su u 2012. činile 45,59% ukupne pasive. Slijedi ih vrijednost kapitala i rezervi s udjelom od 32,65% (2012.) i dugoročne obveze s najmanjim udjelom od 20,79%. Ukupno gledajući prema strukturi duga može se zaključiti kako se dugotrajna (proizvodna) imovina većim dijelom financirala kapitalom nego dugoročnim financijskim dugom.
- Uvidom u račun dobiti i gubitka djelatnosti odmah se ističe vrlo visoka stopa rasta ukupnih prihoda i rashoda, odnosno vidljivo je veliko povećanje poslovne aktivnosti ove djelatnosti u tri promatrane godine (2010. – 2012.). Od negativnoga neto poslovnog rezultata iz 2010. ova je djelatnost dvije godine kasnije ostvarila pozitivan neto poslovni rezultat.
- Profitabilnost djelatnosti je od negativnih vrijednosti iz 2010. naglo povećana u 2011., da bi godinu kasnije i dalje bila pozitivna, ali s mnogo nižim vrijednostima. Povećanje obujma poslovanja dolazi do izražaja i u promatranim pokazateljima ukupnoga prihoda po zaposlenome, dobiti po zaposlenome i gubitka po zaposlenome. Jedinični trošak rada je istovremeno smanjen na 0,60 kuna. Učinkovitost radne snage osjetno je porasla, što je jedan od preduvjeta daljnjeg rasta profitabilnosti. Na razini poddjelatnosti nijedna ne ostvaruje visoke profitne stope.
- Za razliku od prihoda, rashoda i profitabilnosti, promjena vrijednosti trgovinske bilance ove djelatnosti nije bila povoljna. Izvoz je u promatranome razdoblju povećan i to za 12,84% te iskazuje trend rasta. Udio izvoza u ukupnom je prihodu smanjen, dok je udio uvoza u ukupnome prihodu povećan u promatrane tri godine. Najveća poddjelatnost, C29.3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila činila je 79,39% ukupnog izvoza i 49,16% ukupnog uvoza djelatnosti, te je izuzetno okrenuta prema trgovini s inozemstvom. Izvoz se u promatrane tri godine povećao za 12,84% na 1,21 milijardu kuna, dok se uvoz povećao za 56,44% na 1,18 milijardi kuna. Neto izvoz osjetno je smanjen u razdoblju 2010. – 2012., i to za 89,63%. Produktivnost rada djelatnosti raste, s time da je u 2011. ostvaren nagli rast da bi došlo do smanjenja produktivnosti u 2012. Unatoč tome, produktivnost rada je od 2010. do 2012. povećana za 8,67%. Produktivnost kapitala također je znatno povećana u promatranome razdoblju (4,64%), a najveća produktivnost zabilježena je u 2011. godini kada je ostvarena vrlo visoka bruto dodana vrijednost. Vrijednost fiksnog (proizvodnog) kapitala ostala je gotovo nepromijenjena, ali su prihodi porasli za skoro 40%.
- Udio ulaganja u istraživanje i razvoj promatrane djelatnosti u ukupnim ulaganjima u istraživanje i razvoj cjelokupne prerađivačke industrije iznosi 11,18%. Odnos ulaganja u istraživanje i razvoj i bruto dodane vrijednosti prerađivačke industrije čini 0,11%. Navedeni podaci odnose se na 2010. zbog toga što podaci o ulaganjima u istraživanje i razvoj nakon 2010. nisu bili dostupni u trenutku izrade analize.

- Likvidnost ove djelatnosti je niska. Ni u jednoj promatranoj godini ova djelatnost nije imala dovoljno kratkotrajne imovine da pokrije kratkoročne obveze.
- Koeficijent zaduženosti, koji u omjer stavlja ukupne obveze i ukupnu imovinu, pokazuje da je većina imovine financirana dugom (66%). U izvorima dugotrajne imovine sudjeluju dugoročne obveze sa svega 36%, a ostatak je financiran vlasničkim kapitalom.
- Broj zaposlenih u djelatnosti C29 po godinama u razdoblju 2010. – 2012. kretao se redom 3.064, 2.772 te 2.967, što u promatrane tri godine predstavlja pad od 3,17% odnosno 91 zaposlenika. Udio zaposlenih u ovoj djelatnosti u ukupnome broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji iznosio je relativno malih 1,32%. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (47,29% u 2012.).
- Prema udjelu u aktivni djelatnosti najviše se ističe poddjelatnost C29.3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila s udjelom od 77,97% u 2012., te vrlo sličnim udjelima u ranijim godinama. Sve tri poddjelatnosti iskazuju veće vrijednosti kratkoročnih od dugoročnih obveza, a to je posebno izraženo kod poddjelatnosti C29.3. Ona je, kao najveća poddjelatnost, ujedno najmanje likvidna i narušava ukupnu likvidnost cjelokupne djelatnosti C29. Iz negativne zarade u 2010., zarada je u poddjelatnosti C29.1 Proizvodnja motornih vozila povećana na 25,76 milijuna kuna. Bruto dodana vrijednost te poddjelatnosti gotovo je udvostručena u promatranome razdoblju 2010. – 2012., a uvoz i izvoz višestruko su povećani. Općenito, daleko najveći poslovni i financijski napredak ostvarila je upravo ova poddjelatnost. Najveća poddjelatnost, C29.3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila, smanjila je EBITDA i bruto dodanu vrijednost u promatranome razdoblju, a udjeli u djelatnosti smanjeni su na 75,74%, odnosno na 74,56%. Blago je smanjen izvoz, a povećan uvoz. Ova poddjelatnost činila je 79,39% ukupnog izvoza djelatnosti i 49,16% ukupnog uvoza djelatnosti, te je izuzetno okrenuta prema trgovini s inozemstvom. 79,95% ukupnih prihoda ove poddjelatnosti u 2012. dolazi od prodaje stranim kupcima, dok udio uvoza u ukupnim troškovima sudjeluje sa 48,50% (2012.).
- Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila, karoserija, prikolica i poluprikolica u Hrvatskoj visoko je koncentrirana. Tri najveća proizvođača (Đuro Đaković specijalna vozila, AD Plastik i P.P.C. Buzet) ostvaruju 80% ukupnih prihoda.
- Ukupne razine izvoza na razini djelatnosti čine 56% ukupno ostvarenih prihoda, čime je djelatnost u skupini relativno snažnijih hrvatskih djelatnosti kada je u pitanju izvozni potencijal. S druge strane, vrijednost uvoza iznosila je 54,5% ukupno ostvarenih prihoda, čime je neto učinak izvoza znatno smanjen.
- Potencijal rasta djelatnosti ovisi o stanju i razvoju prvenstveno automobilske industrije te načinu na koji će se poduzeća prilagoditi novim zahtjevima koje će pred njih staviti tržište. Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica visoko je tehnološki intenzivna te zahtijeva stalna ulaganja u istraživanje i razvoj kako bi se održao korak s inozemnom konkurencijom te kako bi se moglo odgovoriti promijenjenoj strukturi potražnje. Globalni trendovi zahtijevat će energetske učinkovitija i ekološki prihvatljivija rješenja pa se hrvatski proizvođači trebaju pripremati na promijenjenu strukturu buduće potražnje.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 94. Kvantitativni pokazatelji (C29)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	97,60	106,70	97,19
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	76,2	101,8	101,6
Broj zaposlenih prema satima rada	3.064	2.772	2.967
Ukupni prihod (HRK)	1.595.138.144	2.210.961.997	2.224.631.929
EBITDA (HRK)	99.619.255	166.019.659	114.536.176
Operativna marža profita (%)	0,27	3,40	0,76
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	520.606	797.605	749.792
Bruto dodana vrijednost (HRK)	462.976.739	547.353.133	487.195.203
Dobitak po zaposlenome (HRK)	11.716	28.424	23.201
Gubitak po zaposlenome (HRK)	22.278	10.966	22.531
Odnos izvoza i uvoza	1,425	0,945	1,028
Trgovinska bilanca (HRK)	319.752.248	-66.548.047	33.156.146
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	67,17	51,51	54,35
RCA	0,595	-0,100	0,050
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	1,16	1,18	1,06
Grubell-Lloydov indeks	0,825	0,972	0,986
Proizvodnost rada (HRK)	151.102	197.458	164.205
Proizvodnost kapitala	0,45	0,50	0,47
Jedinični trošak rada (HRK)	0,61	0,51	0,60
Koeficijent zaduženosti	0,64	0,67	0,66

Tablica 95. Kvalitativni pokazatelji (C29)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Dostupnost radne snage je zadovoljavajuća. Resursi su dostupni. Dostupnost kapitala je dobra.
Obilježja potražnje	Radi se većinom o intermedijarnim proizvodima koji se koriste u drugim djelatnostima te o krajnjim proizvodima za korporativne kupce.
Tehnološka opremljenost	Vrlo dobra tehnološka opremljenost. Industrija je tehnološki intenzivna i zahtijeva visoku razinu tehnološke opremljenosti.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Relativno visoka ulaganja u istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema značajnijih zakonodavnih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija. Tri poduzeća ostvaruju 80% prihoda djelatnosti. Pet poduzeća zapošljava 80% radne snage u okviru djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal je visok.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta je visok, no ovisi o kretanjima na tržištima Europske unije. Postoji i potencijal zapošljavanja. Najveći potencijal rasta i zapošljavanja ima poddjelatnost C29.3 Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila.
Ovisnost o uvozu	Značajne razine uvoza, u pravilu preko 50% ukupnih prihoda djelatnosti.

C30 Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava

Djelatnost Proizvodnje ostalih prijevoznih sredstava (C30) uključuje gradnju brodova i čamaca (C30.1), proizvodnju željezničkih lokomotiva i tračnih vozila (C30.2), proizvodnju zrakoplova i svemirskih letjelica te srodnih prijevoznih sredstava i opreme (C30.3), proizvodnju borbenih vozila (C30.4) i proizvodnju prijevoznih sredstava d.n. (C30.9).

Globalni trendovi razvoja

- Pomorski prijevoz predstavlja osnovicu globalne razmjene dobara, kako sirovina tako i gotovih proizvoda. Stoga je brodogradnja kao djelatnost globalno prisutna. Uz vodeću Kinu, brodovi se proizvode i u mnogim razvijenim industrijaliziranim zemljama, poput Južne Koreje, Japana, SAD-a te brojnih europskih država. Geografska distribucija brodogradnje uvelike se promijenila tijekom 20. i početkom 21. stoljeća. Većinu potražnje kroz povijest su generirale europske države, a slično je stanje i danas uz sve veći utjecaj azijskih zemalja.
- Globalna brodogradnja prolazi kroz izrazito teško razdoblje u posljednje četiri godine. Pad se najviše osjetio u brodovima specijaliziranim za prijevoz tereta, čije su narudžbe pale za 48% u 2012. u odnosu na godinu ranije, te su na otprilike 50% vrijednosti iz 2008. koja je ujedno i vrhunac poslovanja s vrijednostima narudžbi brodova od 400 milijardi dolara.
- Trenutno svi ključni pokazatelji (cijene vozarina, brodova i brodova koji odlaze na rezališta) ukazuju na tešku situaciju u brodogradnji i spor oporavak. Globalnu brodogradnju obilježava prekapacitiranost postojećih brodogradilišta, financijsko tržište koje više nije spremno pratiti potrebe brodogradilišta i izrazito niske razine vozarina koje su blizu povijesnih minimuma.
- Rekordno niske vozarine jednim su dijelom zaslužne i za pomlađivanje svjetske flote budući da je velik broj brodova završio na rezalištima budući da su pomorski prijevoznici bili suočeni s izrazito teškim uvjetima poslovanja i nemogućnošću pokrivanja operativnih troškova iz redovnog poslovanja.
- Cijene novogradnje brodova pale su 8% u odnosu na 2011., odnosno između 35-40% u odnosu na rekordnu 2008. pa je trenutna razina cijena novih brodova na razinama kakve su postojale 2004. Zbog trenutnoga stanja, kao i budućih očekivanja, narudžbe novih brodova izrazito su rijetke. Prema prognozama, blagi oporavak neće uslijediti prije 2013. i 2014., uz veće izglede za narudžbe brodova za prijevoz ukapljenog plina i prijevoz kontejnera, za razliku od tankera i brodova za prijevoz rasutih tereta.
- Različite svjetske regije specijalizirale su se za proizvodnju različitih brodova, u ovisnosti o stupnju neophodnih znanja, primijenjenih tehnologija i mogućnosti standardizacije koja je preduvjet za iskorištavanje ekonomije obujma i ostvarivanja troškovnih prednosti. Azijska brodogradilišta prvenstveno su se usmjerila na proizvodnju standardiziranih brodova za prijevoz tereta gdje usporednu prednost ostvaruju nižim troškovima rada. S druge strane, europske su se zemlje usmjerile na proizvodnju specijaliziranih brodova visoke dodane vrijednosti i drže moćnu poziciju u globalnoj proizvodnji kruzera, dredgera (brodovi za jaružanje), kao i specijaliziranih brodova za opskrbu platformi za podmorsko bušenje i slično.

- Svjetski lider u brodogradnji je Kina, koja je vodeće mjesto preuzela od Južne Koreje 2010. Rastuća svjetska potražnja i aktivno usmjerenje kineskih vlasti na razvoj brodogradnje uzrokovali su progresivan rast. U 2011. Kina je držala 39% svjetske brodograđevne industrije, za usporedbu s Južnom Korejom čiji je udio iznosio 32% (mjereno kompenziranom bruto tonažom). Ukupan broj naručenih brodova početkom 2012. u južnokorejskim brodogradilištima iznosio je 1.089 brodova, što je bilo manje od polovice naručenih brodova u kineskim brodogradilištima. Ipak, promatrano kroz vrijednost isporučenih brodova Kina znatno zaostaje za Južnom Korejom (9 naspram 17,9 milijardi eura).
- Trenutna razina potražnje znatno je ispod proizvodnih kapaciteta, što je zbog razvijene konkurencije dovelo do dodatnoga pada cijena proizvodnje brodova. Ugovorene cijene za izgradnju novih brodova često su ispod troškova proizvodnje, dok su brodogradilišta primorana prihvatiti i takve cijene kako bi nastavila s proizvodnim djelatnostima. Kupci iskorištavaju svoje ugovorne mogućnosti otkaza ugovora što dovodi do daljnjih poremećaja u proizvodnji. Nedostatak narudžbi brodova omogućio je veliku pregovaračku moć kupcima, koji uz nisku cijenu traže i visok standard kvalitete.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Europske zemlje imaju dugu tradiciju u brodogradnji te su početkom 20. stoljeća držale 80% svjetske proizvodnje (mjereno kompenziranom bruto tonažom). Zbog snažnog rasta azijskog gospodarstva i strateških programa razvoja brodogradnje koji su znatno unaprijedili dotadašnje razine produktivnosti u proizvodnji, vodeće mjesto isprva preuzima Japan, zatim Južna Koreja, a naposljetku Kina.
- Brodogradnju očekuju velike preobrazbe u nadolazećim godinama. Najvažniji čimbenici koji će bitno utjecati na restrukturiranje brodogradnje su: (1) neiskorišteni proizvodni kapaciteti i niske cijene novogradnje; (2) niske razine novih narudžbi i promjene u strukturi potražnje; (3) pronalazak prikladnih mehanizama financiranja, i (4) promjene u zahtjevima vezanima uz ekonomiku i dizajn brodova te promjene u zakonodavstvu.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Analizirajući pojedinačne financijske izvještaje najvećih 100 poduzeća u okviru djelatnosti C30, utvrđena su znatna odstupanja pokazatelja profitabilnosti pojedinih poduzeća od prosjeka.
- S obzirom da se radi o poduzećima koja u slučaju C30 čine 65,19% ukupnih prihoda cjelokupne djelatnosti, njihovi poslovni rezultati izuzetno mnogo utječu na poslovni rezultat cjelokupne djelatnosti.
- Radi se o sljedećim poduzećima: Brodosplit brodogradilište d.o.o., Brodograđevna industrija 3. Maj d.d., Brodogradilište Viktor Lenac d.d. te Brodogradilište kraljevica d.d. u stečaju. To nisu jedina poduzeća iz prerađivačke industrije koja po nekom pokazatelju znatno odstupaju od prosjeka. Međutim, ova poduzeća povezuje još jedan kriterij – udio države u vlasništvu veći od 50% (mješovito vlasništvo) i znatna dugogodišnja ulaganja, isplaćene subvencije i

poticaji od strane države. Analizom poslovanja tih tvrtki s obzirom na opseg javno dostupnih podataka, utvrđeno je da je iznimno visoka ili niska profitabilnost ovih poduzeća dobrim dijelom rezultat državnog utjecaja u vidu izdanih subvencija, zatim pretvaranja duga u imovinu, otpisa obveza i slično.

- Iz toga se razloga izdvaja analiza profitabilnosti djelatnosti C30 te se navodi stupanj profitabilnosti bez utjecaja navedenih poduzeća.

Tablica 96. Neto profitne stope izdvojenih poduzeća

Naziv poslovnog subjekta	NETO PROFITNA MARŽA 2012.	ROA 2012.
BRODOSPLIT-BRODOGRADILIŠTE D.O.O.	79,69%	301,97%
BRODOGRAĐEVNA INDUSTRIJA 3. MAJ D.D.	59,17%	113,06%
BRODOGRADILIŠTE VIKTOR LENAC D.D.	-11,66%	-8,35%
BRODOGRADILIŠTE KRALJEVICA D.D. U STEČAJU	-491,22%	-493,53%

Izvor: Fina; obrada autora.

- U gornjoj tablici prikazane su vrijednosti ostvarenih profitnih stopa izdvojenih poduzeća. Tako visoke vrijednosti iskrivljuju rezultate analize profitabilnosti na razini djelatnosti. Brodogradilište Viktor Lenac izdvojeno je zbog velikog financijskog utjecaja države, unatoč nižim negativnim stopama profitabilnosti.

Tablica 97. Izabrani podaci i pokazatelji profitabilnosti djelatnosti C30 bez utjecaja izdvojenih poduzeća

	2012.
BROJ ZAPOSLENIH	7.013 HRK
UKUPNO AKTIVA	4.156.159.383 HRK
UKUPNI PRIHODI	3.013.382.986 HRK
DOBIT ILI GUBITAK RAZDOBLJA	-873.631.638 HRK
PRIHODI OD PRODAJE U INOZEMSTVU	1.812.406.953 HRK
UVOZ U RAZDOBLJU	735.383.205 HRK
NETO PROFITNA MARŽA	-28,99%
ROA	-21,02%
UKUPNI PRIHOD PO ZAPOSLENOME	429.685 HRK

Izvor: Fina; obrada autora.

- Iz Tablice 97. vidljivo je da se ukupna profitabilnost djelatnosti C30 znatno pogoršava kada se isključi utjecaj izdvojenih poduzeća. S njihovim utjecajem ROA djelatnosti C30 iznosi 45,94% u 2012., dok bez njihovog utjecaja iznosi -21,02%. Profitabilnost djelatnosti postaje visoko negativna, što potvrđuje i neto profitna marža od -28,99%.
- Zaključuje se kako se djelatnost C30 može i treba promatrati kao cjelina u sklopu industrijske analize jer sva poduzeća iz ove industrije čine stanje takvim kakvo ono jest. Međutim, spuštajući se na razinu djelatnosti valja s oprezom promatrati financijske pokazatelje djelatnosti C30 zbog velikog utjecaja državnih novčanih i nenovčanih intervencija, koje su u ovim slučajevima u 2012. godini značajno izmijenile profitabilnost prethodno navedenih

poduzeća, a time i profitabilnost cjelokupne djelatnosti zbog visokog udjela tih poduzeća u ukupnoj aktivni, prihodima i općenito volumenu proizvodnje.

- Analiza u nastavku provedena na temelju podataka o svim poduzećima iz djelatnosti.
- Ukupna djelatnost u 2012. broji 274 poduzeća, od kojih se najveći broj nalazi u poddjelatnosti C30.1 Gradnja brodova i čamaca (251 poduzeće odnosno 91,61% ukupnoga broja). Broj zaposlenih se u promatrane tri godine (2010. – 2012.) povećao za 3,51%. Tri najveća poduzeća po kriteriju ukupnoga prihoda su Brodosplit-brodogradilište d.o.o., Brodograđevna industrija 3. Maj d.d. te Uljanik brodogradilište d.d. Prema strukturi kapitala, metodom obračuna ponderiranoga udjela inozemnoga i domaćeg kapitala, 97,52% kapitala je domaćeg, a ostatak je inozemnog porijekla.
- Ukupna aktiva (pasiva) djelatnosti osjetno je smanjena u razdoblju 2010. – 2012. za 13,67%. Omjer veličina dugotrajne i kratkotrajne imovine mijenjao se tijekom triju promatranih godina, da bi obje kategorije imovine u 2012. završile na približno istim vrijednostima. Gledajući trogodišnji vremenski okvir, kratkotrajna imovina osjetno je smanjena, a dugotrajna je povećana. U udjelima kratkotrajne imovine najveći udio činila su potraživanja (47,55% u 2012.). U dugotrajnoj imovini najveći udio imala je materijalna (proizvodna) imovina. U 2012. taj udio iznosio je 76,67%. U strukturi pasive u 2010. i 2011. zabilježen je negativan kapital u ovoj djelatnosti u iznosu od -2,94 odnosno -2,54 milijarde kuna. Dugoročne obveze djelatnosti po godinama se kreću između 2,10 i 3,07 milijardi kuna i ne predstavljaju značajnije opterećenje, dok su kratkoročne obveze u većini promatranoga trogodišnjeg razdoblja činile daleko najveći dio zaduženja ove djelatnosti.
- Ukupan prihod ove djelatnosti u promatranome je razdoblju povećan za 1,86% na 8,65 milijardi kuna. Ističe se izuzetno visoka stopa smanjenja ukupnih rashoda i to za 39,86% na 5,43 milijarde kuna.
- Iz analize bilance i računa dobiti i gubitka jasno se vidi kako je poslovanje ove djelatnosti u 2010. bilo u velikim financijskim problemima. U naredne dvije godine financijsko stanje se poboljšalo. Obveze su znatno smanjene, vrijednost vlasničkog kapitala je zbog povećanja rezervi i ostvarene dobiti razdoblja postala pozitivna, a naglo su porasli i pokazatelji profitabilnosti. Vrlo velikim smanjenjem poslovnih i financijskih rashoda ova djelatnost se financijski donekle oporavila u promatranome razdoblju. I dalje su problematične velike vrijednosti prenesenoga gubitka.
- Izvoz i uvoz prepolovljeni su u promatranome razdoblju 2010. – 2012. (zbog čega je za gotovo 50% smanjen udio izvoza i uvoza u ukupnome izvozu i uvozu prerađivačke industrije), iako je neto izvoz i dalje ostao pozitivan i na solidnih 1,87 milijardi kuna u odnosu na 2,63 milijarde kuna iz 2010. Vanjskotrgovinska razmjena je smanjena. Bruto dodana vrijednost djelatnosti povećana je u promatranome razdoblju za visokih 194,57% na 5,62 milijarde kuna, zbog čega je narastao i njezin udio u bruto dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije i ukupnog gospodarstva.
- Obilježje cjelokupne djelatnosti je niska likvidnost u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.). Likvidnost se osjetno poboljšala u 2011. i posebice u 2012. zbog smanjenja

opterećenja po kratkoročnome dugu. No, i dalje ova djelatnost nema dovoljno likvidne imovine za pokriće tekućih obveza, zbog čega je ovisna o kreditima i zajmovima za likvidnost.

- Zaduženost djelatnosti bila je vrlo visoka 2010. – 2012. uz osjetno smanjenje zaduženosti u 2012. Posebno se izdvaja 2010. godina u kojoj je djelatnost imala negativan kapital i vrlo visok iznos duga. Naime, 81% izvora imovine dolazi od vanjskih izvora u 2012. Dugotrajna imovina financirana je prvenstveno dugoročnim dugom (kreditima), a čimbenik zaduženosti je izuzetno visok (11,81 puta više obveza od vrijednosti čistog novčanog tijeka u 2012.). Najveća ukupna zaduženost zabilježena je u poddjelatnosti C30.1 Gradnja brodova i čamaca.
- Broj zaposlenih u djelatnosti C21 po godinama 2010. – 2012. Kretao se redom 11.376, 13.007 i 11.776, što je rast od 3,51%. U prerađivačkoj industriji to predstavlja 5,25% zaposlenih u 2012. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (30,26% u 2012.), a slijede KV radnici s udjelom od 26,31% u 2012.
- Poddjelatnost C30.1 Gradnja brodova i čamaca je prema udjelima u ukupnoj aktivi (pasivi) djelatnosti i prema apsolutnim vrijednostima aktive (pasive) bila najveća u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.). Udjeli su iznosili više od 74%. Zapravo, većina zaključaka iz analize djelatnosti odnosi se na poddjelatnost C30.1. Ova poddjelatnost ujedno najviše doprinosi pokazateljima ukupne zaduženosti djelatnosti. Praktički sveukupni iznos zarade nakon amortizacije, kamata i poreza ostvaren je u poddjelatnosti C30.1 Gradnja brodova i čamaca. Ova poddjelatnost čini više od 90% bruto dodane vrijednosti djelatnosti, a u vanjskoj trgovini čini preko 94% udjela u sve tri promatrane godine. Udjeli poddjelatnosti u broju zaposlenih djelatnosti odgovaraju udjelima u aktivi (pasivi). Očekivano najviše (>80%) zapošljava poddjelatnost C30.1.
- Proces izgradnje broda vremenski je zahtijevan zbog čega djelatnost nije u stanju trenutno se prilagoditi realnoj gospodarskoj situaciji.
- Hrvatska brodogradilišta većinom su se usmjerila na proizvodnju brodova za prijevoz tekućih i rasutih tereta, brodova za prijevoz suhih tereta, brodova za prijevoz automobila i drugih, dok se brodogradilišta srednje veličine uglavnom bave gradnjom i popravkom brodova obalne plovidbe. Važan segment predstavljaju i rekonstrukcije i preinake brodova gdje hrvatska brodogradnja ima tradiciju i preporuke.
- Ponuda radne snage (brodomontera, zavarivača, brodocjevara te tehničara brodograđevnog i strojarškog usmjerenja) nije zadovoljavajuća po pitanju potrebnih znanja i vještina, zbog čega poduzeća moraju ulagati dodatna financijska sredstva u izobrazbu zaposlenika kako bi se mogli rasporediti na konkretna radna mjesta. Do stabilizacije situacije na svjetskom brodograđevnom tržištu ne očekuju se nova zapošljavanja u hrvatskoj brodograđevnoj industriji.
- Osvremenjivanje tehnologija nužno je kako bi se zadržao korak s globalnom konkurencijom i povećala produktivnost proizvodnje. Ipak, potrebno je istaknuti da hrvatska poduzeća iz ove djelatnosti trenutno nemaju dovoljno financijskih sredstava za takva ulaganja, a pristup vanjskim izvorima financiranja skup je i teško ostvariv. Financiranje brodogradilišta ostaje

jedno od ključnih pitanja zbog nepovoljnih uvjeta financiranja i nemogućnosti pribavljanja odgovarajućih jamstava.

- Iz istih razloga brodogradilišta veoma malo sredstava ulažu u procese istraživanja i razvoja, dok trendovi u svijetu ukazuju na modernizaciju svjetskih brodogradilišta i znatna ulaganja u razvoj novih brodova koji će biti učinkovitiji u potrošnji goriva, imati svrsishodnija dizajnerska rješenja i biti ekološki prihvatljivija. Razvoj takvih brodova dodatno će sniziti cijene brodova kakvi se trenutno proizvode. Stoga je nužno čim prije krenuti s procesima restrukturiranja radi podizanja postojećih razina produktivnosti i investiranja u nova tehnološka rješenja.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 98. Kvantitativni pokazatelji (C30)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	99,90	100,60	100,10
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	78,2	102,5	97,1
Broj zaposlenih prema satima rada	11.376	13.007	11.776
Ukupni prihod (HRK)	8.497.778.694	10.296.555.622	8.655.522.472
EBITDA (HRK)	251.277.655	4.699.330.357	3.522.131.036
Operativna marža profita (%)	0,46	113,51	94,23
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	746.992	791.616	735.014
Bruto dodana vrijednost (HRK)	1.909.882.359	6.666.609.417	5.625.971.913
Dobitak po zaposlenome (HRK)	17.519	297.830	332.537
Gubitak po zaposlenome (HRK)	70.906	15.166	59.801
Odnos izvoza i uvoza	2,324	2,788	3,193
Trgovinska bilanca (HRK)	2.635.559.375	1.927.112.764	1.878.257.684
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	54,44	29,18	31,60
RCA	1,416	1,800	2,104
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	4,81	14,36	12,30
Grubell-Lloydov indeks	0,602	0,528	0,477
Proizvodnost rada (HRK)	167.887	512.540	477.749
Proizvodnost kapitala	0,89	3,01	2,52
Jedinični trošak rada (HRK)	0,61	0,17	0,22
Koeficijent zaduženosti	1,31	1,14	0,81

Tablica 99. Kvalitativni pokazatelji (C30)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga dostupna, ali neprikladna po pitanju potrebnih znanja i vještina. Resursi dostupni. Kapital teže dostupan zbog stanja i kretanja u industriji.
Obilježja potražnje	Radi se o krajnjim proizvodima većinom namijenjenima stranim korporativnim kupcima (osim u slučaju čamaca i manjih brodova).
Tehnološka opremljenost	Nedovoljna tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Na razini djelatnosti primjetan je snažan utjecaj državnih novčanih i nenovčanih intervencija na ostvarene poslovne rezultate pojedinih poduzeća, a koje su značajno izmijenile profitabilnost cjelokupne djelatnosti zbog visokog udjela tih poduzeća u ukupnoj aktivni, prihodima i općenito volumenu proizvodnje.
Koncentracija u djelatnosti	Visoka koncentracija. 3 poduzeća ostvaruju 80% prihoda djelatnosti. 13 poduzeća zapošljava 80% radne snage djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal relativno je visok, no budući da se očekuju značajne promjene u strukturi potražnje, ostvarenje izvoznog potencijala ovisit će o tome hoće li se i na koji način industrija prilagoditi postavljenim zahtjevima.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja trenutno je slab s obzirom na stanja i kretanja u domaćem gospodarstvu, kao i svjetske trendove. Nužna su ulaganja u tehnološku opremljenost i istraživanje i razvoj. Najveći gubitak ostvaruje poddjelatnost C30.2 Proizvodnja željezničkih lokomotiva i tračnih vozila.
Ovisnost o uvozu	Relativno mala ovisnost o uvozu.

C31 Proizvodnja namještaja

Djelatnost Proizvodnje namještaja (C 31) obuhvaća poddjelatnosti proizvodnje namještaja za poslovne i prodajne prostore (C31.01), proizvodnje kuhinjskog namještaja (C31.02), proizvodnje madraca (C31.03) i proizvodnje ostalog namještaja (C31.09).

Globalni trendovi razvoja

- Zemlje koje se tradicionalno bave proizvodnjom namještaja i dalje zauzimaju preko 70% svjetskog tržišta. Istovremeno, Kina, zemlje Jugoistočne Azije, Poljska i Meksiko razvile su vlastite konkurentske prednosti i pokrivaju skoro 30% svjetskog tržišta proizvodnje namještaja. Danas je Kina svjetsko središte proizvodnje i izložbeni centar namještaja.
- Kanadski sektor proizvodnje namještaja peti je najveći izvoznik u svijetu, dok gotovo pola svjetske proizvodnje namještaja otpada na proizvodnju namještaja u zemljama EU-a. Među europskim zemljama Njemačka je najveći proizvođač namještaja s oko 27% ukupne proizvodnje namještaja iz EU-a. Slijede je Italija (21,6%), Francuska (13,5%) i Velika Britanija (10,4%).
- Dizajn proizvoda te estetska i funkcionalna kvaliteta važan su aspekt proizvodnoga procesa ove djelatnosti, a kupac određuje trendove u proizvodnji. Globalni trendovi proizvodnje namještaja uključuju proizvodnju ekološkog namještaja, proizvodnju namještaja manjeg profila, proizvodnju multifunkcionalnog namještaja, tehnološki dizajn namještaja, popularnost vintage namještaja, sve veći značaj namještaja za vanjske prostore, izradu namještaja po želji kupca, specijaliziranost u madracima te kožni namještaj.
- Vodeće zemlje u izvozu uredskog namještaja u razdoblju 2002. – 2012. su Kina, Njemačka, Kanada, Italija, SAD i Švedska. Daleko najveći uvoznik uredskoga namještaja u istome razdoblju bio je SAD kojemu je najveći dobavljač bila Kina. Od ostalih zemalja uvoznica uredskog namještaja ističu se Njemačka, Francuska, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo i Belgija. Vodeće tvrtke globalnog tržišta namještaja su talijanska tvrtka Natuzzi, švedska IKEA i tvrtka Samson Holding sa sjedištem u Kini. U sam vrh američkih proizvođača namještaja spadaju La-Z-Boy, Furniture Brands International, HNI, Steelcase, Sealy i Herman Miller.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U proizvodnji EU27, na djelatnost proizvodnje namještaja otpada 0,6% svih poduzeća, 0,8% svih zaposlenih i 0,5% ukupno ostvarene dodane vrijednosti. Produktivnost rada u promatranoj djelatnosti bila je nešto niža od produktivnosti drugih djelatnosti. Nadalje, unutar prerađivačke industrije EU27 djelatnost proizvodnje namještaja čini 3,5% proizvodnje i 1,9% ostvarene dodane vrijednosti industrije u 2010.
- U EU27 poddjelatnost Proizvodnja ostalog namještaja imala je najveći udio u ostvarenoj ukupnoj dodanoj vrijednosti djelatnosti (više od 50% vrijednosti) kao i u udjelu radne snage (skoro dvije trećine radne snage) koju zapošljava djelatnost proizvodnje namještaja.
- Produktivnost rada niska je pa je poddjelatnost Proizvodnja ostalog namještaja u 2010. ostvarila samo 24,5 tisuća eura po zaposlenoj osobi.

- U 2010. Njemačka, Italija i Velika Britanija imale su, među zemljama članicama, najveći iznos dodane vrijednosti u djelatnosti proizvodnje namještaja. Slijede ih Španjolska i Francuska. Njemačka je ostvarila najveću dodanu vrijednost u svakoj od četiri poddjelatnosti proizvodnje namještaja. Prema broju poduzeća u proizvodnji namještaja te broju zaposlenih osoba može se vidjeti kako najveći udio od zemalja članica ima Italija. Prema broju zaposlenih osoba u proizvodnji namještaja vidljivo je da Italiju slijede Poljska i Njemačka. Litva je bila vodeća zemlja prema specijalizaciji u proizvodnji namještaja 2010.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U Hrvatskoj djelatnost Proizvodnja namještaja u 2012. broji 585 poduzeća. Koncentracija u ovoj djelatnosti razmjerno je visoka. Naime, 49 od 585 poduzeća ostvaruje gotovo 80% ukupnih prihoda, 100 poduzeća ostvaruje gotovo 80% ukupne aktive, 68 poduzeća ostvaruje gotovo 80% ukupnog proja zaposlenih, 20 poduzeća ostvaruje gotovo 80% izvoza, dok 29 poduzeća ostvaruje gotovo 80% uvoza djelatnosti. U udjelu vlasništva prevladava udio domaćeg vlasništva (73,29%) u odnosu na 16,89% stranoga vlasništva. Udjeli su dobiveni na uzorku od 100 najvećih poduzeća metodom obračuna ponderiranoga udjela inozemnoga i domaćega kapitala (ponder je ukupni prihod).
- Ukupna aktiva (pasiva) djelatnosti je u razdoblju 2010. – 2012. ostala gotovo nepromijenjena na 4,78 milijardi kuna, uz iznimku 2011. kada je iznosila 5,01 milijardu kuna. Ističe se smanjenje stavke kapitala i rezervi za 29,10% na 1,44 milijarde kuna (u razdoblju 2010. – 2012.). Smanjenje kapitala rezultat je povećanja prenesenoga gubitka i istovremenoga smanjenja zadržane dobiti, što govori o poremećaju u poslovnom i financijskom rezultatu.
- Ukupni prihodi i rashodi povećali su se u promatranome razdoblju 2010. – 2012., i to za 0,78% na 3,25 milijardi kuna (ukupni prihod), odnosno za 9,32% na 3,35 milijardi kuna (ukupni rashod). Dakle, došlo je do povećanja obujma poslovanja ove djelatnosti.
- U sve tri godine (2010. – 2012.) ova je djelatnost bila neprofitabilna, s time da je ostvareni neto gubitak u 2012. povećan u odnosu na imovinu, kapital i investicije. EBITDA je smanjena u razdoblju 2010. – 2012. za 29,40% na 140,89 milijuna kuna, što govori o osjetnom pogoršanju isplativosti poslovanja u proizvodnji namještaja.
- Trgovinska bilanca i ukupan obujam trgovine s inozemstvom povećani su u razdoblju 2010. – 2012., te je povećan njihov doprinos trgovinskoj bilanci prerađivačke industrije. Usporedne prednosti ove djelatnosti su se u trgovini s inozemstvom povećale. Izvoz je u promatranome razdoblju 2010. – 2012. povećan za 21,69% na 1,29 milijardi kuna, uvoz je povećan za 11,97% na 628,23 milijuna kuna, a time je neto izvoz povećan za 32,57% na 665,27 milijuna kuna.
- Bruto dodana vrijednost djelatnosti iskazuje trend smanjivanja u cjelokupnome promatranom razdoblju (-11,12% na 805,91 milijun kuna). Udio dotacija, državnih potpora i subvencija u ukupnom prihodu djelatnosti na relativno je niskoj razini (0,31% u 2012.), što znači da financijska učinkovitost djelatnosti ne ovisi o prihodima iz državnih izvora. Analizom specijalizacije utvrđena je umjereno visoka intraindustrijska razmjena pripadajuće djelatnosti.

- Proizvodnost rada i kapitala u stalnom je padu u razdoblju 2010. – 2012. Bruto dodana vrijednost padala je uz nešto brže smanjenje broja zaposlenih i vrijednosti proizvodnog kapitala. Jedinični trošak rada je u trogodišnjem razdoblju povećan s 0,65 kuna na 0,70 kuna jer je ostvarena bruto dodana vrijednost smanjena proporcionalno viša od smanjenja troška radne snage, i to unatoč rastu prihoda od prodaje. Može se zaključiti kako poželjna učinkovitost korištenja radne snage nije ostvarena unatoč rastu prihoda, smanjenju troška radne snage i smanjenju vrijednosti fiksne imovine, što u konačnici potvrđuje pad bruto dodane vrijednosti.
- Poduzeća u ovoj djelatnosti gotovo da i ne ulažu u istraživanje i razvoj. Ukupna ulaganja u 2010. iznosila su 767.000 kuna.
- Likvidnost djelatnosti nedovoljna je u sve tri promatrane godine (2010. – 2012.), s istovremenim trendom smanjenja. U 2012. ova je djelatnost iskazala dvostruko manje likvidne imovine, umanjene za zalihe, od kratkoročnih obveza. Udio raspoloživoga novca u ukupnoj imovini iznosio je vrlo niskih 3,70%. Ukupna zaduženost djelatnosti umjereno je visoka i iskazuje povećanje u razdoblju 2010. – 2012.
- Broj zaposlenih prema satima rada se u djelatnosti C31 u razdoblju 2010. – 2012. po godinama kretao redom 9.425, 9.140 i 9.038., odnosno smanjen je za 4,11% u promatranome razdoblju. U razdoblju 2010. – 2012. dolazi do porasta neto plaća po zaposlenome za 2,98% na 41.063 kune, odnosno porasta bruto plaća po zaposlenome za 1,11% na 62.718 kuna. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (50,42% u 2012.).
- Analizu poddjelatnosti nije bilo moguće provesti budući da poduzeća iz djelatnosti C31 nisu u promatranome razdoblju 2010. – 2012. bila podijeljena po poddjelatnostima.
- Osnovna obilježja i prednosti djelatnosti proizvodnje namještaja u Hrvatskoj su dobra sirovinaska osnova i duga tradicija u proizvodnji namještaja. Kao neki od najvećih problema navode se nespecijaliziranost proizvođača, veliki logistički troškovi, neadekvatni kanali distribucije, nepraćenje trendova, siva ekonomija, zanemarivo ulaganje u razvoj proizvoda, slaba tehnološka opremljenost, loša tečajna politika i drugo.
- Dobar prirodni resurs (koji bi svakako trebalo zadržati u zemlji) za suvremene trendove u proizvodnji od prirodnih materijala (eko proizvodnja), u kombinaciji s tradicijom i znanjem, recept je za uspjeh. Međutim, većina hrvatskih proizvođača namještaja nije ulagala u dizajn i inovacije koji, pored cijene kojom nisu u mogućnosti konkurirati Kini i sličnim zemljama s jeftinom radnom snagom, predstavljaju osnovne čimbenike konkurentnosti na inozemnome tržištu. Izvozni potencijal visok je, osobito ako se ulaže u nove proizvode, znanje i tehnologiju. Ako su proizvodi fleksibilni te ako su serije male, a imaju visoku dodanu vrijednost, mogućnosti su velike, osobito s obzirom na povoljan geostrateški položaj Hrvatske koji omogućuje brze reakcije na zahtjeve tržišta.
- Unatoč relativno dobroj raspoloživosti sirovine za proizvodnju, u posljednjih nekoliko godina većina namještaja u Hrvatskoj se uvozi. Navedeno se pripisuje činjenici da strani maloprodajni lanci kontroliraju tržište. Međutim, hrvatski proizvođači namještaja uspjeli su ostvariti značajan položaj na tržištima Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i skandinavskih zemalja, odnosno tržištima u kojima je kvalitetna drvena građa u velikom

stupnju iskorištena. Također se smatra kako će dolazak IKEA Grupe otvoriti prilike hrvatskim proizvodnim tvrtkama za prodaju svojih proizvoda i na taj način ojačati potencijal domaće proizvodnje. Međutim, ulazak u opskrbeni lanac može biti otežan zbog vrlo stroge kontrole kvalitete i cijena te standarda koje određuje IKEA.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 100. Kvantitativni pokazatelji (C31)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	101,00	100,90	100,40
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	102,6	104,8	94,0
Broj zaposlenih prema satima rada	9.425	9.140	9.038
Ukupni prihod (HRK)	3.015.267.490	3.178.533.220	3.252.151.165
EBITDA (HRK)	199.578.227	195.542.873	140.889.918
Operativna marža profita (%)	0,93	1,60	0,27
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	319.922	347.761	359.831
Bruto dodana vrijednost (HRK)	906.334.588	849.105.819	805.591.297
Dobitak po zaposlenome (HRK)	7.850	8.304	12.073
Gubitak po zaposlenome (HRK)	15.468	14.648	24.426
Odnos izvoza i uvoza	1,894	1,932	2,059
Trgovinska bilanca (HRK)	501.842.159	584.211.472	665.279.872
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	35,25	38,10	39,77
RCA	1,07	1,16	1,31
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	2,28	1,83	1,76
Grubell-Lloydov indeks	0,691	0,682	0,654
Proizvodnost rada (HRK)	96.163	92.900	89.134
Proizvodnost kapitala	0,46	0,44	0,43
Jedinični trošak rada (HRK)	0,65	0,67	0,70
Koeficijent zaduženosti	0,56	0,59	0,68

Tablica 101. Kvalitativni pokazatelji¹⁰ (C31)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Radna snaga i ostali prirodni resursi kvalitetni i dostupni. Kapital manje dostupan.
Obilježja potražnje	Radi se većinom o proizvodima namijenjenima krajnjoj potrošnji. Nužna je usmjerenost prema inozemnim tržištima kako bi se poboljšalo poslovanje i ostvario rast.
Tehnološka opremljenost	Nedovoljna tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Mali izdaci za istraživanje i razvoj.
Zakonodavno okruženje	Nema posebnih zakonskih ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	49 poduzeća ostvaruje 80% prihoda djelatnosti. 68 poduzeća zapošljava 80% zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvozni potencijal visok, ali koncentriran u 20 poduzeća koja čine 79% izvoza djelatnosti.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta je visok, a potencijal zapošljavanja samo u dijelu istraživanja i razvoja.
Ovisnost o uvozu	Mala ovisnost o uvozu. Sirovina većinom dostupna na domaćem tržištu.

¹⁰ Napomena: Većina poduzeća iz ove djelatnosti vertikalno je povezana s poduzećima iz djelatnosti C16 Prerada drva i proizvoda od drva i pluta pa se tako određeni čimbenici djelatnosti C16 odnose i na ovu djelatnost.

C33 Popravak i instaliranje strojeva i opreme

Djelatnost Popravka i instaliranja strojeva i opreme (C33) obuhvaća poddjelatnosti popravak proizvoda od metala, strojeva i opreme (C33.1) i instaliranje industrijskih strojeva i opreme (C33.2). Analizirani odjeljak C33 uključuje specijalizirane popravke proizvoda proizvedenih u proizvodnom sektoru radi dovođenja strojeva, opreme i proizvoda u radno stanje. To uključuje redovito i rutinsko održavanje (tj. servisiranje) da bi se osigurala učinkovitost strojeva te spriječili mogući kvarovi i nepotrebni popravci. Ovaj odjeljak uključuje samo specijalizirane popravke i djelatnosti održavanja. Veći dio popravaka obavljaju sami proizvođači strojeva, opreme i ostalih proizvoda, pri čemu je razvrstavanje jedinica koje obavljaju djelatnosti i proizvodnje i popravka izvršeno prema načelu dodane vrijednosti.

Globalni trendovi razvoja

- Tvrtke ove industrijske djelatnosti popravljaju i održavaju kako komercijalne tako i industrijske strojeve i opremu. To se odnosi na teške industrijske strojeve i opremu, poljoprivredne strojeve, strojeve i uređaje za rashladnu tehniku, strojeve za graditeljstvo i rudarstvo te ostalo.
- Za razliku od ostalih djelatnosti, ova profitira u razdoblju oslabljene ekonomije gdje tvrtke u poteškoćama posežu za ekonomski povoljnijim rješenjima u pogledu popravka umjesto nabavke novih strojeva i opreme. Prilikom gospodarskoga rasta i ekonomskoga oporavka, tvrtke nastavljaju s nabavkom novih strojeva i opreme, što donekle smanjuje opseg posla u pogledu popravaka. No, kako se volumen strojeva i opreme povećava, tako se povećavaju i zahtjevi za održavanjem istih.
- Održavanje strojeva i opreme nužno je za nesmetano odvijanje bilo koje industrijske djelatnosti koja uključuje korištenje strojeva i opreme s ciljem zadovoljenja normi, rokova i kvalitete.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- U ukupnom broju zaposlenih u prerađivačkoj industriji zemalja EU27, odjeljak C33 imao je udio od 4%, a u ukupnoj dodanoj vrijednosti prerađivačke industrije udio od 3,4%.
- Produktivnost rada u EU27 u 2010. godini bila je za 8,3 tisuće eura ispod prosjeka prerađivačke industrije. Unatoč relativno niskoj produktivnosti rada, prosječni troškovi radne snage bili su relativno visoki.
- Odjeljak C33 bio je 2010. jedini odjeljak prerađivačke industrije EU27 koji je bilježio produktivnost rada ispod prosjeka prerađivačke industrije, a troškove radne snage iznad prosjeka prerađivačke industrije. U skladu s tim, pokazatelj troškovima rada prilagođene produktivnosti bio je nizak.
- Poddjelatnost C33.1 imala je znatno veći udio i u dodanoj vrijednosti djelatnosti i u zapošljavanju.

- U okviru dodane vrijednosti, Njemačka je bila na prvome mjestu odjeljka C33, i to u obje poddjelatnosti, dok su francuski i britanski udjeli također bili veliki.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Analizirajući pojedinačne financijske izvještaje najvećih 100 poduzeća djelatnosti C33, utvrđena su znatna odstupanja pokazatelja profitabilnosti jednog poduzeća od prosjeka. Radi se o poduzeću Brodotrogir d.d..
- S obzirom da se radi o poduzeću koje čini 57,68% ukupnih prihoda cjelokupne djelatnosti, njegov poslovni rezultati izuzetno mnogo utječe na poslovni rezultat cjelokupne djelatnosti.
- Također, radi se o poduzeću u 100% državnom vlasništvu. Analizom poslovanja Brodotrogir d.d. s obzirom na opseg javno dostupnih podataka, utvrđeno je da je iznimno visoka profitabilnost dobrim dijelom rezultat financijskog utjecaja države.
- Iz tog razloga izdvaja se analiza profitabilnosti djelatnosti C33 te se navodi stupanj profitabilnosti bez utjecaja poduzeća Brodotrogir d.d.

Tablica 102. Neto profitne stope Brodotrogira d.d.

Naziv poslovnog subjekta	NETO PROFITNA MARŽA 2012.	ROA 2012.
BRODOTROGIR D.D.	83,27%	920,29%

Izvor: Fina; obrada autora.

- Visoka vrijednost profitne stope iskrivljuje rezultate analize profitabilnosti na razini djelatnosti.

Tablica 103. Izabrani podaci i pokazatelji profitabilnosti djelatnosti C33 bez utjecaja Brodotrogira d.d.

	2012.
BROJ ZAPOSLENIH	4.103 HRK
UKUPNO AKTIVA	1.679.290.236 HRK
UKUPNI PRIHODI	1.593.528.599 HRK
DOBIT ILI GUBITAK RAZDOBLJA	3.436.673 HRK
PRIHODI OD PRODAJE U INOZEMSTVU	330.286.622 HRK
UVOZ U RAZDOBLJU	100.567.564 HRK
NETO PROFITNA MARŽA	0,22%
ROA	0,20%
UKUPNI PRIHOD PO ZAPOSLENOME	388.381 HRK

Izvor: Fina; obrada autora.

- Iz Tablice 103. zamjetan je nagli pad profitabilnosti djelatnosti čim se isključe podaci o padu Brodotrogir d.d. ROA s 96,60% na 0,20% u 2012. godini. Neto profitna marža jedva ostaje pozitivna.

- Zaključuje se kako se djelatnost C33 može i treba promatrati kao cjelina u sklopu industrijske analize jer sva poduzeća iz ove industrije čine stanje takvim kakvo ono jest. Međutim, spuštajući se na razinu djelatnosti valja s oprezom promatrati financijske pokazatelje djelatnosti C33 zbog velikog utjecaja financijskih rezultata samo jednog poduzeća.
- Analiza u nastavku provedena je na osnovi podataka o svim poduzećima iz djelatnosti.
- Popravak i instaliranje strojeva i opreme u Hrvatskoj je 2011. u odnosu na 2010. porastao za 12,8%, a 2012. u odnosu na 2010. za 9,3%. Uspoređujući 2012. s 2011., u 2012. ostvaren je pad od 3%. U prvih pet mjeseci 2013. ostvaren je rast od 3,1% u odnosu na prvih pet mjeseci 2012. Proizvođačke cijene pale su za 4,8% 2012. u odnosu na 2010., a u svibnju 2013. za 4,9% u odnosu na 2010.
- Ukupna djelatnost C33, u 2011. broji 661 poduzeće, a u 2012. broji 655 poduzeća. Od toga u 2012. najveći udio od 76,79% čini poddjelatnost C33.1, a ostatak od 23,20% otpada na poddjelatnost C33.2. Isto tako, poddjelatnost C33.1 ostvaruje 89,05% ukupnih prihoda djelatnosti (2012.) i zapošljava 85,95% osoba (2012.) koje rade u djelatnosti C33. Iz navedenoga može se zaključiti kako se gotovo sve u nastavku prikazane veličine zasnivaju na prevladavajućoj poddjelatnosti popravka proizvoda od metala, strojeva i opreme.
- Poduzeća u C33 djelatnosti velikom su većinom (oko 90%) u domaćem vlasništvu. Po veličini i utjecaju ističe se samo Brodotrogir d.d. koji u 2012. čini 57,68% ukupnih prihoda djelatnosti, 10,48% aktive djelatnosti, 22,32% zaposlenih djelatnosti, 42,24% izvoza djelatnosti i 28,07% uvoza djelatnosti. Među preostalim poduzećima zamjetan je manjak prevladavanja pojedinog poduzeća ili grupe poduzeća, odnosno niska koncentracija.
- U razdoblju 2010. – 2012. došlo je do smanjenja aktive djelatnosti. Kratkotrajna imovina prevladavala je s udjelom od 60% do 73%. Struktura pasive otkriva specifičnost ove djelatnosti u vidu negativne vrijednosti kapitala u 2010. i 2011. Razlog negativnoj vrijednosti prvenstveno se nalazi u velikoj razlici između vrijednosti zadržane dobiti i prenesenog gubitka. U te dvije godine zabilježena je visoka zaduženost djelatnosti, negativne stope profitabilnosti i niža likvidnost.
- U 2012. došlo je do nagle promjene u imovini, obvezama, приходima, zaduženosti i profitabilnosti. Općenito, u razdoblju 2011. – 2012. ova djelatnost financijski se oporavila. Vrijednost kapitala postala je pozitivna (s minusa od 1,07 milijardi kuna u 2010. do pozitivne vrijednosti od 506,78 milijuna kuna u 2012.). Kumulativa dobit djelatnosti povećana je sa 76,87 milijuna kuna iz 2010. na 1,91 milijardu kuna u 2012., dok je kumulativni gubitak smanjen s 320,18 milijuna kuna na 100,21 milijun kuna. Ukupni prihodi povećali su se s 2,07 milijardi iz 2010. na 3,77 milijardi u 2012., dok su ukupni rashodi u istom razdoblju smanjeni s 2,29 milijardi na 1,93 milijarde kuna. Poslovni prihodi i rashodi prevladavali su s udjelima od 85% do 99%. Vrlo važna činjenica proizlazi iz uvida u strukturu poslovnih prihoda i rashoda. Naime, prihodi od prodaje blago su smanjeni u promatrane tri godine, dok je nagli skok prihoda u 2012. rezultat povećanja ostalih poslovnih prihoda za 1,3 milijarde kuna.
- Svi pokazatelji profitabilnosti su se iz negativnih ili vrlo nisko pozitivnih vrijednosti povećali u vrlo visoko pozitivne vrijednosti u 2012.

- Udio izvoza i uvoza ove djelatnosti u ukupnom izvozu i uvozu prerađivačke industrije nije značajan. Odnos izvoza i uvoza osjetno se mijenjao u korist izvoza, odnosno u 2012. ova je djelatnost ostvarila četiri puta više izvoza od uvoza. Razlog se nalazi u povećanju izvoza za 7% i smanjenju uvoza za visokih 39,02%, zbog čega je smanjena i uvozna zavisnost djelatnosti kao i pokazatelj prodora uvoza. Usporedne prednosti djelatnosti C33 znatno su poboljšane od 2011. do 2012.
- Bruto dodana vrijednost u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti gospodarstva činila je udio od 0,24% u 2010. te mnogo većih 0,41% u 2011. (za 2012. podaci nisu bili dostupni). Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije naglo se povećao u razdoblju 2010. – 2012., i to s 1,71% na 5,46%. Grubell-Lloydov indeks u promatranome razdoblju pokazuje promjenu od umjerene intraindustrijske razmjene pripadajuće djelatnosti do umjerene interindustrijske razmjene. Udio državnih potpora u ovoj djelatnosti je zanemariv.
- Analizom likvidnosti ustanovljeno je kako je likvidnost osjetno poboljšana u trogodišnjem razdoblju 2010. – 2012. te se općenito ova djelatnost može smatrati likvidnom. Ističe se visok udio novca u ukupnoj imovini, koji se mijenjao od 11,29% (2010.) preko 9,73% (2011.) na 14,41% (2012.).
- Zaduženost djelatnosti bila je vrlo visoka u 2010., da bi 2012. završila s niskom razinom duga. 85% dugoročnog duga otplaćeno je u razdoblju 2010. – 2012., a smanjila se i kratkoročna zaduženost.
- Broj zaposlenih u djelatnosti C33 u razdoblju 2010. – 2012. po godinama se kretao redom 6.280, 5.744 i 5.282, što je smanjenje od 15,89% u promatrane tri godine. Produktivnost rada znatno je povećana u promatranome razdoblju, a jedinični troškovi radne snage (u odnosu na proizvodnju) smanjeni. Prosječne bruto i neto plaće povećane su u promatranome razdoblju. Najveći udio zaposlenih ima srednju stručnu spremu (33,63% u 2012.), slijede KV radnici (udio od 24,62% u 2012.), dok se posebno izdvaja visok udio visokoobrazovanih osoba od 17,77% u 2012.
- Podskupina djelatnosti C33.1 čini u sve tri godine (2010. – 2012.) oko 80% vrijednosti bilančnih stavki djelatnosti C33. Tek petinu vrijednosti bilance djelatnosti čini poddjelatnost C33.2., a u prijašnjim godinama njezin udio bio je još manji. Prema analizi računa dobiti i gubitka poddjelatnosti, C33.1 prevladava s udjelom od 90% na više (ovisno o stavkama). Vrlo sličan omjer zabilježen je u sve tri godine. Gotovo sve promjene financijskog stanja djelatnosti C33 bile su rezultat promjena u poddjelatnosti C33.1.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 104. Kvantitativni pokazatelji (C33)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi proizvođačkih cijena	/	/	99,27
Verižni indeksi obujma industrijske proizvodnje	112,6	112,8	97,0
Broj zaposlenih prema satima rada	6.280	5.744	5.282
Ukupni prihod (HRK)	2.073.034.600	2.606.567.462	3.765.512.912
EBITDA (HRK)	32.990.588	543.639.449	1.894.700.897
Operativna marža profita (%)	-2,45	26,50	105,71
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	330.101	453.790	712.895
Bruto dodana vrijednost (HRK)	678.528.777	1.203.449.369	2.500.455.329
Dobitak po zaposlenome (HRK)	12.241	44.729	362.046
Gubitak po zaposlenome (HRK)	50.984	10.045	18.973
Odnos izvoza i uvoza	2,330	2,739	4,090
Trgovinska bilanca (HRK)	304.889.530	432.562.272	432.011.860
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	25,77	26,14	15,19
RCA	1,42	1,77	2,55
Udio BDV-a djelatnosti u BDV-u prerađivačke industrije (%)	1,71	2,59	5,46
Grubell-Lloydov indeks	0,601	0,535	0,393
Proizvodnost rada (HRK)	108.046	209.514	473.392
Proizvodnost kapitala	1,24	3,12	6,21
Jedinični trošak rada (HRK)	0,28	0,21	0,14
Koeficijent zaduženosti	1,43	1,43	0,69

Tablica 105. Kvalitativni pokazatelji (C33)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Kvalitetna i iskusna radna snaga, koja predstavlja ključni resurs ove djelatnosti, je dostupna. Kapital manje dostupan.
Obilježja potražnje	Većinom se radi o uslugama investicijskog održavanja (remont brodova, popravak pruga i slično).
Tehnološka opremljenost	Tehnološka opremljenost odgovarajuća uz praćenje razvoja tehnike na tržištu. Naime, popravak i instaliranje strojeva i opreme nije prezahtjevna djelatnost što se tiče tehnološke opremljenosti. Potrebno je imati dovoljan broj strojeva i opreme koji su odgovarajući za izvršavanje poslova, ali ne bi smjeli biti preskupi jer su serije radnji koje se s njima obavljaju manjeg obujma pa skupi i visokoproduktivni strojevi nisu toliko potrebni ni isplativi.
Izdaci za istraživanje i razvoj	U ovoj djelatnosti ne treba istraživati i razvijati nove proizvode, već naučiti kako provoditi novu tehnologiju na stariji stroj i opremu te je poboljšati. Nužna su viša i stalna ulaganja u obrazovanje radnika kako bi ih se osposobilo za popravljavanje novije vrste strojeva i opreme.
Zakonodavno okruženje	Ne postoje značajna zakonska ograničenja.
Koncentracija u djelatnosti	Ako se izuzme činjenica kako samo na jedno poduzeće (Brodotrogir d.d. ¹¹) otpada 58% ukupnih prihoda djelatnosti, djelatnost inače nije toliko koncentrirana, odnosno njome ne prevladava jedno ili skupina poduzeća. Nadalje, koncentracija nije izražena ni kod zapošljavanja jer 100 poduzeća zapošljava 79% ukupno zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Odnos izvoza i uvoza osjetno se mijenja u korist izvoza, odnosno u 2012. godini ova je djelatnost ostvarila četiri puta više izvoza od uvoza. Razlog se nalazi u povećanju izvoza za 7% i smanjenju uvoza za visokih 39,02%, zbog čega je smanjena i uvozna zavisnost djelatnosti kao i pokazatelj prodora uvoza.
Potencijal rasta i zapošljavanja	U vrijeme krize, visok je potencijal rasta i zapošljavanja jer vlasnici tvrtki traže način kako produžiti radni vijek strojeva koje imaju. Stariji brodovi remontiraju se ili preobražavaju kako bi im se produljio radni vijek i promijenila svrha, poput naftnih platformi ili pretvorba brodova. Obnavljaju se i popravljaju stare dizel električne lokomotive kako bi im se produljio radni vijek uz poboljšanje radnih obilježja i slično. Riječ je o radno intenzivnoj djelatnosti s velikim udjelom „ručnog“ rada, a moglo bi se reći i u velikoj mjeri specifičnog, jer je svaki projekt poseban s novim tehničkim zahtjevima.
Ovisnost o uvozu	Niska uvozna ovisnost.

¹¹ Poduzeće je u promatranom razdoblju privatizirano.

F Građevinarstvo

Industrija građevinarstva (F) obuhvaća djelatnosti gradnje zgrada (F41), gradnje građevina niskogradnje (F42) i specijalizirane građevinske djelatnosti (F43).

Globalni trendovi razvoja

- Globalno građevinsko tržište je veliko, rastuće, rascjepkano, regionalno fluktuirajuće, heterogeno, rizično i s velikom konkurencijom. Kako bi tvrtke preživjele i rasle na međunarodnoj sceni punoj prilika i prijetnji, prije svega moraju voditi računa o stalnom povećanju konkurentnosti, odabrati primjeren način ulaska na ciljano tržište te upravljati rizicima povezanim s međunarodnim građevinskim projektima, osobito prilikom poslovanja u zemljama u razvoju.
- Građevinarstvo ima tendenciju praćenja rasta BDP-a, ali određeni utjecaj imaju i specifične politike i državne odluke. Svjetsko građevinsko tržište obilježava spor post-recesijski oporavak, osobito u Europi koja je 2012. jedino bilježila negativnu stopu rasta. Opća je usmjerenost na infrastrukturu i energetiku, a tržišta u razvoju imaju najveće izgleda za rast.
- Nakon duge recesije, tržište SAD-a počelo se oporavljati, ali s niske polazišne osnove. Pokretač rasta je privatni sektor, ali je stanogradnja još uvijek slaba. Stopa rasta 2012. u SAD-u bila je 6%. Građevinsko tržište Europe obilježila je negativna stopa rasta od -2%, kriza zaduženih zemalja te slaba niskogradnja. Jedini rast posljednjih godina ostvarile su Njemačka i skandinavske zemlje. Azijske zemlje u razvoju bilježile su rast, ali ne tako visok kao prije. Do relativne stagnacije došlo je u Kini i Indiji, dok je na drugim tržištima azijskih zemalja u razvoju ostvaren rast. U središtu pozornosti bili su infrastrukturni radovi te radovi vezani uz energetski sektor, a stopa rasta ovih zemalja 2012. bila je 6%. Na građevinskom tržištu Latinske Amerike prevladava Brazil, osobito zahvaljujući olimpijadi i svjetskom prvenstvu, a glavna područja aktivnosti su infrastruktura i energetski sektor. Očekuje se dugoročni rast i razvoj građevinske djelatnosti na navedenom tržištu. Tržište Bliskog Istoka i Afrike, unatoč relativno visokim stopama rasta, obilježava nestabilnost i nepredvidivost. Građevinskim tržištem zemalja CIS-a prevladava Rusija čija poslovna aktivnost ovisi o cijeni nafte. Tržišta manjih zemalja dosta se razlikuju, ovisno o nafti i plinu kao izvoru njihova financiranja. Stopa rasta građevinskog tržišta zemalja CIS-a u 2012. bila je 4%.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Financijska i ekonomska kriza imala je jak utjecaj na građevinsku industriju u skoro svim zemljama članicama EU-a. Izlazni rezultati i zaposlenost znakovito su pali u mnogim zemljama, osobito u Španjolskoj i baltičkim zemljama. Od početka 2008. do kraja 2010., sezonski prilagođen indeks proizvodnje za građevinarstvo pao je za više od jedne petine, ističući i trajanje i jačinu krize. Iako su se u prva tri mjeseca 2011. pojavili umjereni znakovi oporavka, u ostatku godine nije bilo znakova daljnjeg održivog rasta. U veljači 2012. razina izlaznih rezultata građevinarstva pala je na još nižu razinu od one za vrijeme financijske i ekonomske krize, nakon čega je uslijedila stabilizacija od svibnja 2012. nadalje.

- U brojnim članicama EU-a, građevinska aktivnost je sezonskog obilježja i često je osjetljiva na ekonomski ciklus. Kao isporučitelj opipljive imovine, ona obično utječe na cjelokupna ekonomska kretanja, iako to nije bio slučaj kod nedavne financijske i ekonomske krize kada se silazni trend građevinske aktivnosti nastavio puno duže u usporedbi s drugim aktivnostima.

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- U promatranom razdoblju 2010. – 2012. građevinska industrija bilježi značajne promjene u ukupnom broju poduzeća. U 2010. poslovalo je 10.759 poduzeća, da bi u 2011. taj broj porastao za 1.592, čineći tako ukupan broj od 12.351 aktivnog poduzeća. U 2012. došlo je do naglog smanjenja tog broja na razinu ipak višu od one iz 2010. (ukupno 11.826). Gledano u ukupnom razdoblju 2010. – 2012., broj poduzeća povećan je za 9,92%.
- Za analiziranu industriju značajno je da se u razdoblju 2010. – 2012. neprestano smanjivao broj zaposlenih, s 90.842 zaposlenika u 2010. na 79.926 zaposlenih osoba u 2012., što u apsolutnom iznosu čini 10.916 osoba, odnosno 12,02% izraženo relativno. Do najvećeg smanjenja broja zaposlenih po poduzeću došlo je u djelatnosti F43 Specijalizirane građevinske djelatnosti, gdje se može uočiti da je smanjenje prosječnog broja zaposlenih po poduzeću iznosilo 38,50%.
- Građevinska industrija u svim godinama ostvaruje ukupne prihode manje od ukupnih rashoda te je navedeni odnos po godinama sve manji: 0,99 u 2010., 0,96 u 2011. i 0,93 u 2012. Dakle, u svim godinama građevinska industrija ima nedovoljan stupanj ekonomičnosti, koji se u promatranom razdoblju stalno smanjuje (0,99; 0,96 i 0,93). Godišnja promjena ukupnih prihoda građevinske industrije pokazuje kako je u 2011. došlo do rasta obujma aktivnosti analiziranih djelatnosti od 18,99%, ali je u 2012. porast prihoda u odnosu na 2011. bio značajno manji (46,99% manji).
- Operativna marža profita građevinske industrije je od 3,30% u 2010. pala na -3,46% u 2012., što je rezultat pada i u 2011. i u 2012. Trend stalnog smanjenja operativne marže profita prisutan je u svim trima djelatnostima, s time da je ostvarena operativna marža profita daleko najlošija u djelatnosti F42 Gradnja građevina niskogradnje te iznosi -9,17%. Jedina djelatnost koja je u 2012. imala pozitivnu operativnu maržu je djelatnost F43 Specijalizirane građevinske djelatnosti, ali je i njezina operativna marža pala s 3,30% u 2010. na 2,64% u 2012.
- U razdoblju 2010. – 2012., proizvodnost rada i proizvodnost kapitala za ukupnu građevinsku industriju opadaju vrlo visokim stopama. Proizvodnost rada je u promatranom razdoblju pala za 22,03%, dok proizvodnost kapitala bilježi pad od 30,80%. Za to je najviše zaslužan pad bruto dodane vrijednosti od 31,40%.
- Koeficijent tekuće likvidnosti građevinske industrije u svim je promatranim godinama 2010.-2012. bio izrazito nizak s trendom pada, dok se koeficijent ubrzane likvidnosti građevinske industrije u promatranom trogodišnjem razdoblju smanjio s 0,612 u 2010. na 0,528 u 2012., što ukazuje na povećan problem industrije u mogućnosti servisiranja kratkoročnih obveza kratkotrajnom imovinom (bez zaliha).

- Koeficijent zaduženosti građevinske industrije u promatranom razdoblju neprestano raste. U trogodišnjem razdoblju povećao se 12%. Zaduženost je stalno rasla u svim trima djelatnostima.
- Građevinska industrija u svim promatranim godinama ima tendenciju poboljšanja pokazatelja odnosa izvoza i uvoza pa je 2012., za razliku od 2010. i 2011., vrijednost izvoza veća od vrijednosti uvoza. Međutim, spomenuti odnos veći je od 1 samo u slučaju djelatnosti F42 Gradnja građevina niskogradnje, dok je u slučaju djelatnosti F41 Gradnja zgrada i F43 Specijalizirane građevinske djelatnosti uvoz veći od izvoza.
- U trogodišnjem razdoblju 2010. – 2012. vrijednost RCA indeksa za ukupnu građevinsku industriju raste od -0,093 u 2010. na 0,287, ali je i dalje daleko ispod 1. Daleko najveći i jedini pozitivan pokazatelj relativne komparativne prednosti ima djelatnost F42 Gradnja građevina niskogradnje, što je u skladu s činjenicom da ona jedina ima izvoz veći od uvoza u građevinskoj industriji.
- Od ukupnog broja poduzeća, 98,60% čine mala poduzeća, 1,12% srednja poduzeća i 0,27% velika poduzeća. S druge strane, iako je velikih poduzeća brojčano neusporedivo manje, ona zapošljavaju 21,17% zaposlenika građevinske industrije. Stoga je značaj velikih poduzeća za građevinsku industriju velik – 32 velika poduzeća zapošljavaju 16.921 osobu odnosno 21,17% svih zaposlenih u građevinskoj industriji. Nadalje, iako ih čini samo 0,27% ukupnog broja poduzeća i zapošljavaju 21,17% svih zaposlenih u industriji, velika poduzeća imaju 65,92% ukupne aktive građevinske industrije, 53,64% izvoza, 20,33% prihoda i 11,25% dobiti. S obzirom na udio velikih poduzeća u aktivima (65,92%) i ukupnim prihodima (20,33%) u usporedbi s udjelom u dobiti (11,25%) nameće se zaključak kako mala i srednja poduzeća učinkovitije koriste svoju imovinu i imaju veću profitabilnost od velikih poduzeća.
- Analizom pojedinih skupina kvantitativnih pokazatelja građevinske industrije Hrvatske i pripadajućih djelatnosti, po profitabilnosti i likvidnosti izdvaja se djelatnost F43 Specijalizirane građevinske djelatnosti. Ta djelatnost zapošljava 29,09% ukupnog broja zaposlenih u području građevinarstva, jedina ima veće ukupne prihode od rashoda (1,02), pozitivnu razliku dobiti i gubitka (61.178.420), pozitivnu ROA (0,60%) i ROE (2,96%) te pozitivnu operativnu maržu (2,64%), s time da su svi pokazatelji profitabilnosti u opadanju. Likvidnost joj je u opadanju i na niskim razinama, ali značajno bolja od prosjeka industrije. Koeficijent zaduženosti djelatnosti je 0,7 te je viši od prosjeka industrije, a pokriva kamata 4,25, što je daleko bolje od ostalih djelatnosti u industriji. Djelatnost F43 nema komparativnih prednosti jer je indeks relativne komparativne prednosti -0,122 (porastao s razine od -0,520); odnos uvoza i izvoza poboljšava se (s 0,56 na 0,91), kao i saldo trgovinske bilance djelatnosti (s -174.087.091 na -36.248.214 kuna); udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti raste (4,01%) kao i u ukupnom izvozu industrije (s 17,39% na 25,18%), međunarodna razmjena se odvija u srodnim djelatnostima (GL indeks 0,952). Djelatnost ima manji udio u bruto dodanoj vrijednosti (25,89%) od udjela u broju zaposlenih (29,09%).
- Djelatnost F42 Gradnja građevina niskogradnje izdvaja se po sljedećem:
  - međunarodnoj razmjeni: izvoz je značajno veći od uvoza, a pokazatelji opisuju trend poboljšanja. Indeks komparativne prednosti od 1,93 pokazuje postojanje komparativne prednosti; ima značajno veći izvoz od uvoza (odnos izvoza i uvoza je

2,39 sa stalnim poslovanjem); saldo trgovinske bilance je 429.565.568 kuna (porast od 13,87%), udio izvoza u ukupnim prihodima je 4,85% i kontinuirano raste,

- značajnom broju zaposlenih 25.526, odnosno 31,92% zaposlenih u industriji,
  - bruto dodanoj vrijednosti: ima veći udio u bruto dodanoj vrijednosti (38,71%) od udjela u broju zaposlenih (31,29%),
  - zaduženosti: znatno niža od prosjeka industrije (0,49), ali izrazito loš pokazatelj pokriva kamata (0,23) što je povezano s lošom profitabilnošću,
  - proizvodnosti rada najvišoj u industriji, 143.188 kuna u 2012.
- Problemi djelatnosti F42 su:
    - Profitabilnost: manji ukupni prihodi od rashoda (0,89); negativna razlika dobiti i gubitka (-2.003.883.997); negativna ROA (-1,40%) i ROE (2,42%) te negativna operativna marža (-9,17%) s time da su svi pokazatelji profitabilnosti u opadanju.
    - Likvidnost: u opadanju, na izrazito niskim i nedovoljnim razinama, koeficijent tekuće likvidnosti je na razini od 0,63; koeficijent ubrzane likvidnosti 0,553; koeficijent trenutne likvidnosti je 0,11 što je malo više od donje granične vrijednosti.
    - Proizvodnost kapitala je daleko najniža u industriji te iznosi 0,03 kuna.
  - Djelatnost F41 Gradnja zgrada bitna je zbog velikog broja zaposlenih (31.160 osoba ili 38,99% cijele industrije). Međutim, svi analizirani pokazatelji izrazito su loši:
    - Profitabilnost: manji ukupni prihodi od rashoda (0,92); negativna razlika dobiti i gubitka (-1.653.089.557 kuna); negativna ROA (-2,86%) i izrazito loša ROE (-38,53%) te negativna operativna marža (-1,64%) s time da su svi pokazatelji profitabilnosti u opadanju.
    - Zaduženost: znatno viša od prosjeka industrije (0,90), ali izrazito loš pokazatelj pokriva kamata (0,43) što je povezano s lošom profitabilnošću.
    - Likvidnost: u opadanju, na izrazito niskim i nedovoljnim razinama, koeficijent tekuće likvidnosti je na razini od 1,02; koeficijent ubrzane likvidnosti 0,453; koeficijent trenutne likvidnosti je 0,03.
    - Proizvodnost: niska; proizvodnost rada (107,154 kune) i proizvodnost kapitala (0,14 kuna).
    - Bruto dodana vrijednost: ima manji udio u bruto dodanoj vrijednosti (35,39%) od udjela u broju zaposlenih (38,99%).
    - Međunarodna razmjena: pokazatelji se poboljšavaju; nema komparativnih prednosti jer je indeks relativne komparativne prednosti -0,357; odnos uvoza i izvoza 0,75, saldo trgovinske bilance djelatnosti (-104.777.86 kuna); udio izvoza u ukupnim prihodima djelatnosti raste (1,77%).
  - Obilježja građevinske industrije u Hrvatskoj, kao i u svijetu, su visoka osjetljivost na ekonomske trendove, osobito poremećaje te, u području niskogradnje, oslonjenost na državne investicije. Otvaranjem inozemnim izravnim ulaganjima došlo je do porasta građevinske aktivnosti čiji je udio u BDP-u prije ekonomske krize bio iznimno visok.
  - Početkom gospodarske krize dogodio se velik pad građevinske aktivnosti. Zbog sloma tržišta nekretninama, pada inozemnih izravnih ulaganja te usporavanja i zaustavljanja državnih ulaganja u infrastrukturu prepolovili su se i prihodi građevinske industrije kao i broj zaposlenih.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 106. Kvantitativni pokazatelji (F)

Pokazatelj	2010.	2011.	2012.
Verižni indeksi fizičkog obujma građevinskih radova	84,20	91,50	88,90
Broj zaposlenih prema satima rada	90.842	84.393	79.926
Ukupni prihod (HRK)	49.156.073.349	45.131.221.674	42.130.395.240
EBITDA (HRK)	3.876.846.143	3.018.691.801	1.254.602.119
Operativna marža profita (%)	2,10%	0,88%	-3,46%
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	541.116	534.774	527.118
Bruto dodana vrijednost (HRK)	13.753.543.632	11.623.671.047	9.435.312.455
Dobitak po zaposlenome (HRK)	21.334	17.550	20.636
Gubitak po zaposlenome (HRK)	34.196	45.798	65.626
Odnos izvoza i uvoza	0,95	0,91	1,35
Trgovinska bilanca (HRK)	-140.076.049	-159.197.895	288.503.214
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	2,61%	2,75%	3,36%
RCA	-0,093	-0,107	0,287
Udio BDV-a građevinarstva u ukupnoj BDV-u gospodarstva ¹² (%)	6,15%	5,17%	4,25%
Grubell-Lloydov indeks	0,948	0,940	0,886
Proizvodnost rada (HRK)	151.401	137.733	118.051
Proizvodnost kapitala	0,09	0,08	0,06
Jedinični trošak rada (HRK)	0,53	0,57	0,67
Koeficijent zaduženosti	0,50	0,53	0,56

¹² Prema izračunu na temelju financijskih izvještaja, BDV građevinske industrije manji je od onog prema izračunu DZS-a. Razlika je i do 30% zbog razlike u obuhvatu podataka prilikom izračuna. U tablici je prikazan BDV izračunat iz financijskih izvještaja, isto kao i njegov udio u ukupnom BDV-u gospodarstva. DZS objavljuje BDV za razdoblje 2010. - 2012. prema privremenim podacima. Ako se uzmu vrijednosti iz DZS-a, onda je udio BDV-a u ukupnom BDV-u gospodarstva: 8,36% (2010.), 7,60% (2011.) i 6,84% (2012.). Prema DZS-u, apsolutne vrijednosti BDV-a građevinarstva iznosile su za 2010., 2011. i 2012. godinu redom: 18.685.000.000 HRK, 17.076.000.000 HRK i 15.180.000.000 HRK.

Tablica 107. Kvalitativni pokazatelji (F)

Čimbenici razvoja industrije	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Dostupni i kvalitetni proizvodni čimbenici.
Obilježja potražnje	Radi se uglavnom o investicijskim dobrima (nekretnine i infrastruktura).
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	U skladu s potrebama.
Zakonodavno okruženje	Najveći problem javna nabava, a zatim i zakonska ograničenja pri poslovanju u inozemstvu (radne dozvole, osnivanje podružnica i slično).
Koncentracija u djelatnosti	Relativno niska koncentracija po djelatnostima. Najveću koncentraciju, i prema ukupnim prihodima i prema zaposlenima, ima djelatnost gradnje građevina niskogradnje. U navedenoj djelatnosti 72 poduzeća ostvaruju 80% prihoda djelatnosti, dok 100 poduzeća zapošljava 77% ukupno zaposlenih u djelatnosti.
Izvozni potencijal	Izvoz moguće ostvariti uglavnom na prostorno manje udaljena tržišta.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta moguć. Potencijal zapošljavanja je nizak budući da se na inozemnim tržištima ne može lako zaposliti vlastita radna snaga, a trenutno tvrtke zbog manjka poslovne aktivnosti na domaćem tržištu imaju i višak radne snage. Najveći potencijal iskazuje poddjelatnost F43.2 Elektroinstalacijski radovi, uvođenje instalacija vodovoda, kanalizacije te plina i instalacija za grijanje i klimatizaciju, dok najveće gubitke ostvaruju poddjelatnosti F42.2 Gradnja cjevovoda, vodova za električnu struju i telekomunikacije, F42.1 Gradnja cesta i željezničkih pruga, F41.2 Gradnja stambenih i nestambenih zgrada, F41.1 Organizacija izvedbe projekata zgrade, F43.3 Završni građevinski radovi, F43.9 Ostale specijalizirane građevinske djelatnosti, F43.1 Uklanjanje građevina i pripremni radovi na gradilištu te F42.9 Gradnja ostalih građevina niskogradnje.
Ovisnost o uvozu	Niska uvozna ovisnost.

J Informacije i komunikacije

Industrija informacija i komunikacija (J) obuhvaća: izdavačke djelatnosti (J58), proizvodnju filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa (J59), emitiranje programa (J60), telekomunikacije (J61), računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (J62) i informacijske uslužne djelatnosti.

Globalni trendovi razvoja

- Obilježja ICT industrije su visoka inovativnost i ovisnost o stalnom tehnološkom napretku. Ona je također izvor dramatičnih promjena u poslovnoj praksi drugih industrijskih djelatnosti; od potrošača i poduzeća danas se očekuje trenutna međusobna komunikacija. IT industrija bila je i izvor velikih povećanja produktivnosti u posljednjim desetljećima. Proces konvergencije između IT i telefonije odvija se već neko vrijeme, vođen pretvorbom prijenosa glasa s analognog signala na digitalni paket, ne razlikujući ga od ostalih paketa podataka koji putuju računalnom mrežom.
- U 2013. 41% svjetskog stanovništva bilo je priključeno na Internet. Polovica od njih bila je u zemljama u razvoju gdje je stopa ulaza Interneta u kućanstvu dosegla 28%. U razvijenom svijetu, 78% kućanstava spojeno je na Internet. Od 1,1 milijarde stanovnika koji nisu priključeni na Internet, 90% njih nalazi se u zemljama u razvoju. Europa i Afrika su regije s najvišom i najnižom razinom prodora Interneta u kućanstvima: 77% Europa i 7% Afrika.

Trendovi razvoja u Europskoj uniji

- Unutar promatrane industrije J u EU27 u 2010. poslovale su 873.000 tvrtki, industrija je zapošljavala 5,8 milijuna zaposlenika te je generirala 487,9 milijardi dodane vrijednosti.
- Dvije od šest djelatnosti prevladavale su ICT industrijom unutar EU27: računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (J 62) i telekomunikacije (J 61). Ove dvije djelatnosti generirale su blizu tri četvrtine dodane vrijednosti industrije te su zapošljavale skoro dvije trećine ukupnog broja zaposlenih u industriji. Treća najveća djelatnost bile su izdavačke djelatnosti.
- Među članicama EU-a, najveći doprinos dodanoj vrijednosti i zapošljavanju unutar ICT industrije 2010. dalo je Ujedinjeno Kraljevstvo (UK).

Stanje i perspektive razvoja u Republici Hrvatskoj

- Industrija Informacije i komunikacije u Hrvatskoj broji 4.215 poduzeća. Broj zaposlenih u razdoblju 2010. – 2012. po godinama kretao se redom 31.843, 31.081 i 31.388 djelatnika. Ukupna dodana vrijednost industrije u 2012. bila je 11,22 milijarde HRK.
- Od ukupnog broja poduzeća, 98,79% čine mala poduzeća. S druge strane, iako je velikih poduzeća brojčano neusporedivo manje, ona zapošljavaju samo 6,78% manje osoba od malih poduzeća. Stoga je značaj velikih poduzeća za industriju informacija i komunikacija izniman –

16 velikih poduzeća (0,38% ukupnog broja poduzeća) zapošljava 12.673 osobe odnosno 40,38% svih zaposlenih u industriji informacija i komunikacija. Isto tako, aktiva velikih poduzeća je 3,32 puta veća od aktive malih poduzeća, ukupni prihodi su 2,49 puta veći u velikih u odnosu na mala poduzeća, ukupna dobit nakon poreza je 3,56 puta veća, ali i ukupni gubitak nakon poreza je 1,38 puta veći. Udio malih poduzeća je u odnosu na udio velikih poduzeća veći jedino u slučaju broja zaposlenih i izvoza. Prema udjelu u broju poduzeća izdvajaju se djelatnosti J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa i J63 Informacijske uslužne djelatnosti koje uopće nemaju velikih poduzeća, te djelatnosti J58 Izdavačke djelatnosti i J61 Telekomunikacije koje imaju nadprosječno velik broj srednjih poduzeća u odnosu na prosjek industrije.

- Promatrana industrija u razdoblju 2010. – 2012. ostvaruje ukupne prihode veće od ukupnih rashoda, s time da je navedeni odnos po godinama jednak u 2012. i 2010. (na razini 1,12), dok je u 2011. bio na nešto višoj razini (na razini 1,13).
- Operativna marža profita industrije informacija i komunikacija je u cijelom promatranom vremenskom razdoblju 2010. – 2012. pozitivna, no kroz godine varira. U 2011. je bila najviša, i iznosila je 8,36%, što predstavlja udvostručenje u odnosu na 2010. Međutim, u 2012. blago opada (za manje od 0,5 postotnih poena) u odnosu na 2011.
- U razdoblju 2010. – 2012. proizvodnost rada pala je za 1,79%, a proizvodnost kapitala kontinuirano raste te je u analiziranom razdoblju porasla s 0,89 na 0,92 što predstavlja povećanje od 4,17%.
- U svim godinama u razdoblju 2010. – 2012., sve djelatnosti pokazuju pad koeficijenta tekuće likvidnosti. Najveći pad ostvaren je u djelatnosti J60 Emitiranje programa (21,36%), a slijedi je djelatnost J58 Izdavačke djelatnosti s padom od 18,75%. Najmanji pad koeficijenta tekuće likvidnosti primjetan je kod djelatnosti J62, koji je iznosio 4,32%.
- Koeficijent zaduženosti industrije informacija i komunikacija u razdoblju 2010. – 2012. varira, no sveukupno se u 2012. smanjio u odnosu na prvu promatranu 2010. godinu. To ukazuje na porast stabilnosti i sigurnosti financiranja poslovanja poduzeća industrije.
- Iako je industrija informacija i komunikacija u svim promatranim godinama (2010. – 2012.) imala vrijednost izvoza manju od vrijednosti uvoza, njihova se razlika kontinuirano smanjuje. U 2012. su sve djelatnosti, uz iznimku djelatnosti J60 Emitiranje programa, imale odnos izvoza i uvoza veći od 1.
- GL indeks industrije informacija i komunikacija bilježi povećanje vrijednosti s 0,873 u 2010. na 0,904 u 2012. Međutim, u svim godinama on je bliži gornjoj graničnoj vrijednosti (1) što upućuje da se u prosjeku većina međunarodne razmjene ove industrije odvija s povezanim djelatnostima. Najveću intraindustrijsku međunarodnu razmjenu ima djelatnost J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa s GL indeksom od 0,874, a najmanju J60 Emitiranje programa s GL indeksom od 0,198.

- Daleko najveći udio bruto dodane vrijednosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti industrije informacija i komunikacija u 2012. ostvaruje djelatnost J61 Telekomunikacije (udio od 60,02%), a značajno zaostaje sljedeća djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima s udjelom od 18,82%. S druge strane, s najmanjim udjelom bruto dodane vrijednosti u ukupnoj bruto dodanoj vrijednosti industrije informacija i komunikacija izdvaja se djelatnost J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa (udio od 2,38%).
- Među analiziranim djelatnostima najznačajniji pad udjela bruto dodane vrijednosti u bruto dodanoj vrijednosti industrije informacija i komunikacija imala je djelatnost J58 Izdavačke djelatnosti (pad od 11,35%), a najveći rast djelatnost J63 Informacijske uslužne djelatnosti (rast od 36,55%). Gledano pak u postotnim poenima, najveći je pad udjela imala djelatnost J61 Telekomunikacije (pad od 1,55 postotnih poena), a najveći rast udjela J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (rast od 2,39 postotna poena).
- Analizom pojedinih skupina kvantitativnih pokazatelja industrije informacija i komunikacija i pripadajućih djelatnosti, a na temelju kriterija strateške važnosti pojedinih djelatnosti za rast i razvoj kako promatrane industrije tako i ukupnog gospodarstva, izdvajaju se djelatnosti J61 i J62 sa sljedećim obilježjima:
  - Odnos ukupnih prihoda i rashoda među djelatnostima je najveći u djelatnosti J61 Telekomunikacije (1,20).
  - Apsolutno gledano daleko najveću razliku dobiti i gubitka u 2012. ima djelatnost J61 Telekomunikacije, a slijedi je djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima.
  - Promatrano po djelatnostima, J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima ima najveću ROA (9,50%), a slijedi J61 Telekomunikacije (9,03%). Te dvije djelatnosti jedine imaju ROA veću od prosjeka industrije (6,83%).
  - U djelatnosti J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima i J63 Informacijske uslužne djelatnosti ROA je u 2012. na višoj razini nego u 2010.
  - Promatrano po djelatnostima, najveću ROE ima J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (26,50%) iza koje slijedi J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa (19,29%). Pored dviju djelatnosti, još i djelatnost J61 Telekomunikacije (15,76%) ima ROE veću od prosjeka industrije (13,54%).
  - Visina proizvodnosti rada industrije prije svega je rezultat visoke proizvodnosti J61 (djelatnost telekomunikacija) koja je dvostruko veća od prosjeka cjelokupne industrije.
  - Proizvodnost kapitala industrije određena je prije svega proizvodnošću kapitala industrije djelatnosti J62 (djelatnost računalnog programiranja, savjetovanja i djelatnosti povezane s njima) koja iznosi 3,01 u 2012. godini, čime je dvostruko veća od proizvodnosti rada druge po redu djelatnosti J60 Emitiranje programa.
  - Djelatnost J61 Telekomunikacije ima najveću, a J59 Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa nadprosječnu razliku ukupnog prihoda po zaposlenome i opremljenosti rada kapitalima.
  - U 2012., najveći koeficijent tekuće likvidnosti ostvaruje djelatnost J61 Telekomunikacije te on iznosi 1,64, što je 17,99% više od prosjeka industrije. Slijedi

je djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima s koeficijentom tekuće likvidnosti 1,55.

- U 2012. najveći koeficijent ubrzane likvidnosti ostvaruje djelatnost J61 Telekomunikacije te on iznosi 1,573 što je 27,68% više od prosjeka industrije. Slijedi je djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima s koeficijentom ubrzane likvidnosti 1,329.
  - Koeficijent trenutne likvidnosti djelatnosti J61 Telekomunikacije je 0,78 što je 81,40% više od prosjeka industrije. Sve ostale djelatnosti imaju koeficijent trenutne likvidnosti značajno niži od prosjeka industrije.
  - Djelatnost J61 Telekomunikacije u financiranju svojih aktivnosti najviše koristi vlastita sredstva s udjelom od 63%. Ona je ujedno i djelatnost kojoj je jedinoj u analiziranom razdoblju pala zaduženost i to s 0,43 na 0,37, što je pad od 13,95%.
  - Odnos izvoza i uvoza: Djelatnosti s najvećim omjerom su J61 Telekomunikacije (1,197) i J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (1,109).
  - Djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima (632.063.347 HRK) je najveća neto izvodnica od analiziranih djelatnosti.
  - U ukupnom izvozu industrije informacija i komunikacija u 2012. najveći udio imaju djelatnost J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima s visokih 40,82% i J61 Telekomunikacije s visokih 39,34%.
  - Od pripadajućih djelatnosti industrije informacija i komunikacija daleko najveći udio BDV-a u ukupnom BDV-u gospodarstva u 2012. ima djelatnost J61 Telekomunikacije (udio od 2,48%).
  - Samo djelatnost J61 Telekomunikacije ostvaruje veći udio u stvaranju bruto dodane vrijednosti od svog udjela u broju zaposlenih u hrvatskoj industriji informacija i komunikacija (udio u bruto dodanoj vrijednosti 60,02%, a u broju zaposlenih 28,21%) te pokazuje najveću proizvodnost. Uzimajući u obzir činjenicu da su plaće i naknade zaposlenima glavna sastavnica bruto dodane vrijednosti, spomenuta djelatnost može se smatrati znatno uspješnijom od ostatka industrije.
- Industriju informacija i komunikacija u Hrvatskoj čine većinom telekom operateri, a glavna proizvodnja i prodaje IT usluga koncentrirana je u velikim tvrtkama i sustavnim integratorima kao što su Ericsson, MSAN-KING, HT-Combis i drugi.
  - Kao glavni problemi industrije ističu se: brze promjene, a time i potreba za kontinuiranim ulaganjem koje nije moguće zbog nedostatka kapitala, na razini države sporo prihvaćanje novih tehnologija i spora informatizacija poslovnih procesa, slaba infrastruktura i smanjenje investicija na razini države, nizak udio širokopojasnog Interneta (krajem 2012. oko 30% u fiksnoj mreži, ali pritom manji udio pristupa sa stalnom stopom naknade). U mobilnoj mreži postotak je oko 20%, prosječna brzina spajanja na Internet je još uvijek skoro na samom europskom dnu, slabi poticaji za tvrtke koje imaju vlastiti razvoj, nizak stupanj potražnje za uslugama ove industrije kao posljedica slabe svijesti o prednostima korištenja ICT rješenja, malo domaće tržište i velika konkurencija te još uvijek niska razina ulaganja u javnom sektoru.

Zaključni prikaz pokazatelja

Tablica 108. Kvantitativni pokazatelji (J)13

	2010.	2011.	2012.
Broj zaposlenih prema satima rada	31.843	31.081	31.388
Ukupni prihod (HRK)	27.946.113.136	27.177.031.032	26.718.127.447
EBITDA (HRK)	326.993.199.321	332.612.759.023	330.950.121.948
Operativna marža profita (%)	12,63	13,69	12,04
Ukupni prihod po zaposlenome (HRK)	877.622	874.394	851.221
Bruto dodana vrijednost (HRK)	11.590.779.979	12.111.560.193	11.220.989.131
Dobitak po zaposlenome (HRK)	103.406	103.594	95.515
Gubitak po zaposlenome (HRK)	33.187	27.623	27.594
Odnos izvoza i uvoza	0,774	0,816	0,824
Trgovinska bilanca (HRK)	-710.401.793	-595.206.427	-555.727.148
Udio izvoza u ukupnom prihodu (%)	8,72	9,74	9,77
RCA	-0,198	-0,166	-0,159
Udio BDV-a industrije u ukupnom BDV-u gospodarstva (%)	5,19	5,39	5,05
Grubell-Lloydov indeks	0,873	0,899	0,904
Proizvodnost rada (HRK)	363.998	389.677	357.493
Proizvodnost kapitala	0,89	0,96	0,92
Jedinični trošak rada (HRK)	0,39	0,38	0,4
Koeficijent zaduženosti	0,5	0,45	0,47

¹³ BDV djelatnosti je upisan prema izračunu iz dostupnih financijskih izvještaja. Razlikuje se za 10 - 15% od vrijednosti prema DZS-u. DZS bilježi sljedeće vrijednosti BDV-a za industriju informacija i komunikacija: 13.302.000.000 HRK (2010.); 13.770.000.000 HRK (2011.); 14.240.000.000 HRK (2012.)

Tablica 109. Kvalitativni pokazatelji (J)

Čimbenici razvoja	Analiza utjecaja
Dostupnost i kvaliteta proizvodnih čimbenika	Manjak obrazovane radne snage koja predstavlja najvažniji <i>input</i> ove industrije.
Obilježja potražnje	Usluge ove industrije namijenjene su finalnoj potrošnji. Država bi trebala igrati značajnu ulogu u stvaranju pretpostavki za prodaju usluga ove industrije (poboljšati infrastrukturnu opremljenost, informatizacija javnih poduzeća, uvođenje e-usluga u javna poduzeća i slično).
Tehnološka opremljenost	Dobra tehnološka opremljenost.
Izdaci za istraživanje i razvoj	Nije moguće donijeti jedinstven zaključak zbog razlika među djelatnostima.
Zakonodavno okruženje	Posebne zakonske odredbe za navedeno područje: Zakon o elektroničkim komunikacijama, Zakon o hrvatskoj radioteleviziji, Zakon o audiovizualnim djelatnostima, Zakon o elektroničkim medijima, Zakon o elektroničkoj ispravi, Zakon o elektroničkoj trgovini, Zakon o informacijskoj sigurnosti, Zakon o medijima, Zakon o poštanskim uslugama i drugi.
Koncentracija u djelatnosti	Osobito izraženu koncentraciju pokazuju djelatnosti emitiranja programa i telekomunikacija u kojima 2 odnosno 3 poduzeća ostvaruju 72%, odnosno 79%, ukupnih prihoda djelatnosti. Najmanju koncentraciju ima djelatnost računalnog programiranja, savjetovanja i djelatnosti povezane s njima. Slično je stanje koncentracije i s obzirom na broj zaposlenih po djelatnostima.
Izvozni potencijal	Veliki izvozni potencijal. Domaće tržište je malo i izrazito konkurentno tako da su se poduzeća nužno morala usmjeriti prema izvozu.
Potencijal rasta i zapošljavanja	Potencijal rasta i zapošljavanja velik, ali zapošljavanje radne snage koja je na tržištu rada deficitarna (visokostručna radna snaga, inženjeri). Posebno se ističe potencijal rasta i zapošljavanja poddjelatnosti J62 Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima.
Ovisnost o uvozu	Niska uvozna ovisnost.

Model vrednovanja i grupiranja ključnih poddjelatnosti

Kriteriji vrednovanja industrijskih poddjelatnosti

- S ciljem rangiranja i definiranja ocjena poddjelatnosti industrije izrađeno je i testirano nekoliko modela kako bi se pronašao onaj koji na najbolji mogući način dijagnosticira poddjelatnosti industrije koje imaju najveću sposobnost razvoja, rasta i zapošljavanja u Republici Hrvatskoj. Svaki od modela temeljio se na podacima iz financijskih izvještaja na razini poddjelatnosti industrije za razdoblje 2010. – 2012.
- Kroz različite modele analiziran je utjecaj sljedećih odrednica ili varijabli na rast i zapošljavanje određenih poddjelatnosti industrije:
  - Utjecaj makroekonomskih uvjeta poslovanja: fluktuacije u BDP-u i njegovim sastavnicama, zaposlenost, kamatna stopa, devizni tečaj, državna potrošnja, porezna politika i promjena u relativnim cijenama;
  - Utjecaj potražnje za industrijskim proizvodima: potrošnja stanovništva, investicije, potrošnja države, neto izvoz, potražnja za intermedijarnim proizvodima;
  - Utjecaj inputa u proizvodnom procesu: fizička, dobra, radna snaga;
  - Utjecaj ulaganja u istraživanje i razvoj te inovacije;
  - Utjecaj industrijske strukture;
  - Utjecaj uvjeta trgovinske razmjene s inozemstvom.
- Ključni zaključci koji su utjecali na odabir modela vrednovanja poddjelatnosti su:
  - Realno aprecirani devizni tečaj domaće valute negativno utječe na cjenovnu konkurentnost domaće robe na inozemnom tržištu, što se može smatrati značajnom odrednicom strukture industrijske proizvodnje koja domaću robu i robni izvoz usmjerava prema proizvodnji i izvozu proizvoda koji su manje cjenovno osjetljivi.
  - Povećanje investicija u fiksni kapital i povećanje zastupljenosti radne snage visokog stupnja obrazovanja moglo bi pozitivno utjecati na produktivnost rada i približavanje razvijenijim zemljama članicama Europske unije. Omjer troška rada i produktivnosti rada nije toliko nepovoljan, što nameće pitanje strukture industrijske proizvodnje u RH i potražnje za proizvedenom robom na međunarodnim tržištima, a prije svega na tržištu Europske unije.
  - Osobna potrošnja zauzima najveći udio u BDP-u, a ovisna je o kretanju osobnog dohotka (realni pad u razdoblju 2009. – 2012.) te je pod snažnim utjecajem kreditne aktivnosti poslovnih banaka koje su u razdoblju 2003. – 2012. imale znatan utjecaj na potrošnju stanovništva.
  - Domaći robni izvoz obilježava neelastičnost na promjene cijena s jedne strane, ali i dohodovna elastičnost s druge (85% promjena u robnom izvozu RH može se objasniti promjenama realnog deviznog tečaja i promjenama stope rasta BDP-a u EU). Robni izvoz RH prilagodio se makroekonomskim uvjetima poslovanja te se usmjerio u industrijske poddjelatnosti koje imaju manju elastičnost na promjenu cijena.

- Odabrani model temelji se na tri kriterija korištena za vrednovanje poddjelatnosti, grupiranje poddjelatnosti u skupine i njihovo rangiranje unutar skupine. Spomenuti kriteriji su: **(1) profitabilnost, (2) izvozna orijentiranost i (3) veličina poddjelatnosti.**
- Profitabilnost mjerena EBITDA-om po zaposlenome osnovni je kriterij vrednovanja uspješnosti poslovanja koji odražava sposobnost određenog subjekta u stvaranju bruto dodane vrijednosti.
- Veličina poddjelatnosti, definirana brojem zaposlenih u određenoj poddjelatnosti, kriterij je značaja poddjelatnosti za cjelokupno gospodarstvo.
- Orijehtacija prema inozemnim tržištima, odnosno izvozna orijentacija uzeta je kao važan kriterij pri ocjeni uspješnosti poslovanja te sposobnosti budućeg rasta industrijskih poddjelatnosti budući da domaća potražnja, koja je u značajnoj mjeri određena domaćom potrošnjom odnosno kreditima poslovnih banaka, ne može omogućiti rast domaće industrije željenom dinamikom.
- Industrijske poddjelatnosti početno se dijele u dvije skupine. Prvu skupinu čine one poddjelatnosti koje su u 2012. ostvarile pozitivan EBITDA, dok su u drugoj one poddjelatnosti koje su u 2012. ostvarile negativan EBITDA.
- Kako bi se utvrdile poddjelatnosti koje imaju najbolji pokazatelj EBITDA/broj zaposlenih uz istovremeno poštivanje kriterija značajnosti broja zaposlenih, postavljen je problem kvadratnog programiranja oblika $MAX(X \cdot Y)$.
- Pri čemu je :
  - X – omjer broja zaposlenih u poddjelatnosti i ukupnog broja zaposlenih u svim promatranim granama gospodarske poddjelatnosti.
  - Y – omjer EBITDA poddjelatnosti i broja zaposlenih u poddjelatnosti.
- Navedeni oblik kvadratnog programiranja jedini je pristup koji može dati odgovor na postavljeno pitanje: „Koje su industrijske poddjelatnosti profitabilne i istovremeno velike i, u tom smislu, značajne za domaće gospodarstvo?“.
- Nakon definiranja funkcije cilja tražilo se optimalno i suboptimalno rješenje. Rezultate rješenja postavljenoga problema prikazuju poddjelatnosti u kojima je poželjno povećati broj zaposlenih s obzirom na kriterij značajnosti i profitabilnosti.
- S ciljem ocjene poslovne orijentacije u smislu inozemnog i tuzemnog tržišta u obzir su uzeti ukupni poslovni prihod i prihod od izvoza.
- Udio prihoda od izvoza u poslovnom prihodu pojedine poddjelatnosti veći od udjela prosječnog prihoda od izvoza u poslovnom prihodu svih promatranih poddjelatnosti ukazuje na orijentaciju na inozemno tržište. Sve one poddjelatnosti koje, prema navedenom kriteriju, nisu orijentirane na inozemno tržište, definirane su kao poddjelatnosti koje su orijentirane tuzemnom (domaćem) tržištu.

- Poddjelatnosti koje su orijentirane na inozemna tržišta dodatno su klasificirane prema značajnosti koja se definira kao udio prihoda od izvoza pojedine poddjelatnosti u ukupnom prihodu od izvoza svih poddjelatnosti u promatranoj godini.
- Kako bi se ocijenila izvozna orijentacija poddjelatnosti i njezin značaj u ukupnom izvozu zemlje, definiran je sljedeći problem kvadratnog programiranja: $MAX (X \cdot Y)$.
- Pri čemu je :
  - X – omjer prihoda od izvoza u poddjelatnosti i ukupnog poslovnog prihoda,
  - Y – omjer prihoda od izvoza u poddjelatnosti i prihoda od izvoza svih poddjelatnosti.
- Značaj poddjelatnosti orijentiranih tuzemnom tržištu utvrđen je prema udjelu poslovnog prihoda svake pojedine poddjelatnosti u ukupnom poslovnom prihodu svih poddjelatnosti.
- Dobiveni rezultati svih klasifikacija prikazani su na ljestvici od 0 do 10, kako bi se osigurala usporedivost.
- Nakon dobivene ocjene poddjelatnosti i njihova grupiranja temeljem odabranog modela, provedena je tzv. „stručna/ekspertna analiza/procjena“ koja se temeljila na rezultatima provedene strateške analize industrijskih djelatnosti. Rezultati primijenjenog modela korigirani su sukladno stručnoj procjeni, što je rezultiralo izdvajanjem određenih poddjelatnosti iz skupina u koje su bile izvorno raspoređene u posebnu skupinu, a što je u nastavku detaljnije prikazano.

Rangiranje i podjela industrijskih poddjelatnosti u skupine

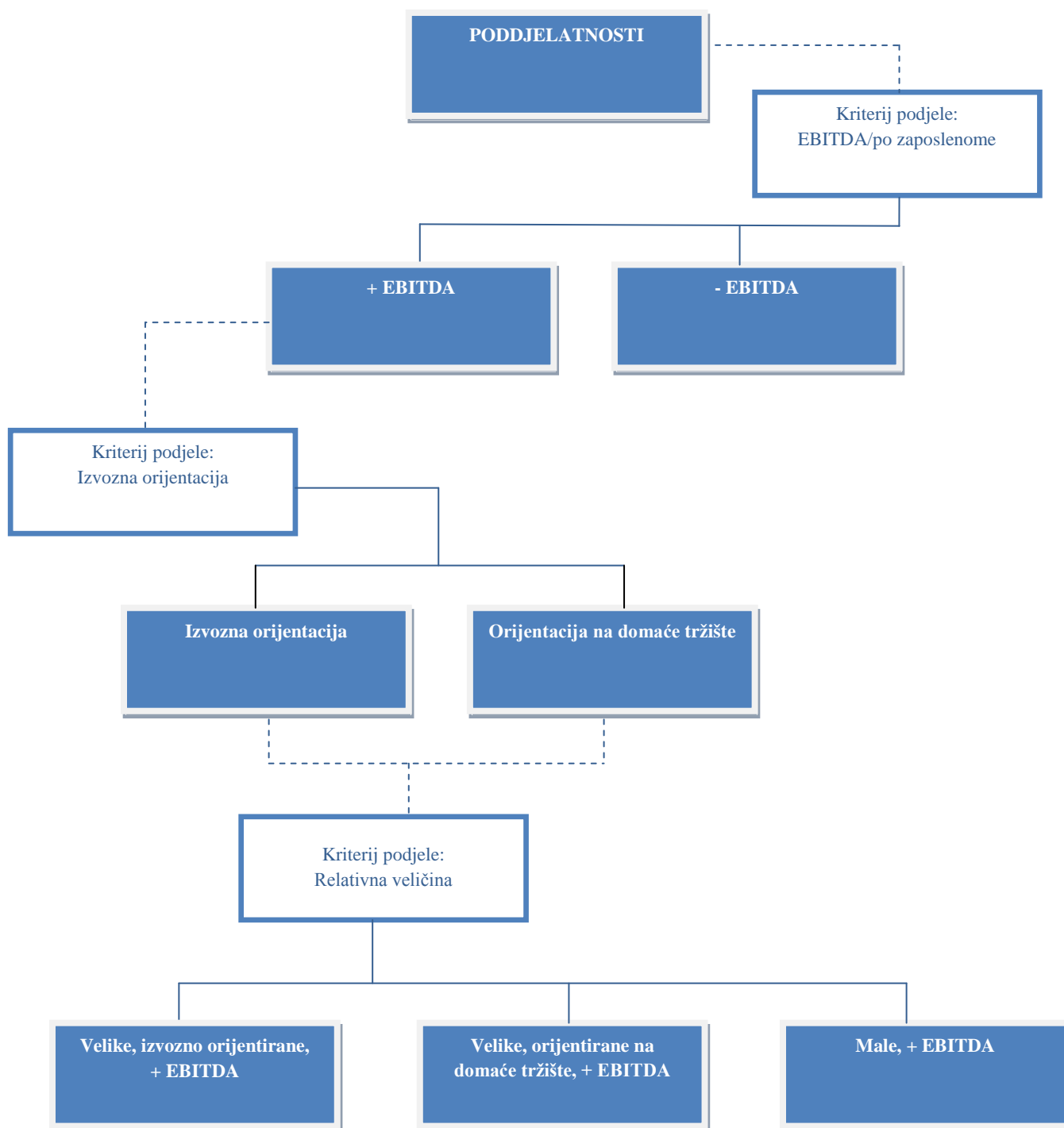

- U skladu s objašnjenim modelom vrednovanja i rangiranja poddjelatnosti, sve poddjelatnosti su podijeljene u pet osnovnih skupina i rangirane u skupinama kojima pripadaju. Skupine u koje su razvrstane industrijske poddjelatnosti su:
  1. „**Pokretači**“ – velike izvozno orijentirane poddjelatnosti koje ostvaruju pozitivan EBITDA i zapošljavaju značajan broj zaposlenih. Od ovih poddjelatnosti očekuje se da ostvaruju veće stope rasta i zapošljavanja od kretanja BDP-a, odnosno preko 5%, koji se temelji prvenstveno na povećanju izvoza. Ključne industrijske poddjelatnosti.
  2. „**Čuvari**“ – velike industrijske poddjelatnosti usmjerene na domaće tržište koje ostvaruju pozitivan EBITDA i zapošljavaju značajan broj zaposlenih. S obzirom na orijentaciju na domaće tržište, očekuju se stope rasta u skladu s kretanjima nacionalne ekonomije, u prosjeku od 1 do 5%. Zadržavanje ili blago povećanje broja zaposlenih. Važne industrijske poddjelatnosti.
  3. „**Upitnici**“ – poddjelatnosti koje ostvaruju pozitivan EBITDA, bez obzira na orijentaciju (izvoz ili domaće tržište), ali nisu dovoljno velike niti imaju jasno definiranu tržišnu perspektivu da bi se mogle rasporediti u ključne poddjelatnosti.
  4. „**Problematični**“ – poddjelatnosti koje ostvaruju gubitke, nisu konkurentne, visoko su zadužene, ovisne o vanjskim čimbenicima.

5. „*Bez utjecaja*“ – poddjelatnosti koje s obzirom na realizirane prihode i broj zaposlenih te uvažavajući projekcije razvoja, nemaju i neće imati značajnijeg utjecaja na industriju.

- U posebnu tablicu (Tablica 115.) raspoređene su one djelatnosti i poddjelatnosti koje nisu bile uključene u sustav rangiranja i ocjenjivanja radi svoje posebnosti (duhan, nafta, telekomunikacije) zbog koje nisu predmet ove industrijske analize ili zbog toga što su pod posebnim mjerama i programima države (brodogradnja, remont brodova i proizvodnja čelika).

Slika 23. Razvrstavanje poddjelatnosti u skupine

Tablica 110. Poddjelatnosti „Pokretači“

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
1	C 21.2	Proizvodnja farmaceutskih pripravaka	4.117
2	C 10.8	Proizvodnja ostalih prehrambenih proizvoda	5.459
3	C 27.1	Proizvodnja elektromotora, generatora, transformatora te uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije	4.665
4	C 25.1	Proizvodnja metalnih konstrukcija	13.210
5	C 25.6	Obrada i prevlačenje metala; strojna obrada metala	5.196
6	J 62.0	Računalno programiranje, savjetovanje i djelatnosti povezane s njima	9.335
7	C 22.2	Proizvodnja proizvoda od plastike	5.832
8	C 23.1	Proizvodnja stakla i proizvoda od stakla	1.760
9	C 28.9	Proizvodnja ostalih strojeva za posebne namjene	2.078
10	C 27.9	Proizvodnja ostale električne opreme	1.985
11	C 26.3	Proizvodnja komunikacijske opreme	2.201
12	C 14.3	Proizvodnja pletene i kukičane odjeće	2.220
13	C 28.1	Proizvodnja strojeva za opće namjene	3.926
14	C 10.3	Prerada i konzerviranje voća i povrća	4.519
15	C 31.0	Proizvodnja namještaja	9.038
16	C 15.1	Štavljenje i obrada kože; proizvodnja putnih i ručnih torba, sedlarskih i remenarskih proizvoda; dorada i bojenje krzna	3.387
17	C 25.7	Proizvodnja sječiva, alata i opće željezne robe	1.509
18	C 24.5	Lijevanje metala	2.848
19	C 16.2	Proizvodnja proizvoda od drva, pluta, slame i pletarskih materijala	7.248
20	C 29.3	Proizvodnja dijelova i pribora za motorna vozila	2.171
21	C 27.3	Proizvodnja žice i elektroinstalacijskog materijala	892
22	C 28.3	Proizvodnja strojeva za poljoprivredu i šumarstvo	1.044

Tablica 111. Poddjelatnosti „Čuvari“

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
1	C 11.0	Proizvodnja pića	6.027
2	C 10.5	Proizvodnja mliječnih proizvoda	4.886
3	F 43.2	Elektroinstalacijski radovi, uvođenje instalacija vodovoda, kanalizacije i plina i ostali građevinski instalacijski radovi	13.136
4	C 10.7	Proizvodnja pekarskih i brašnastih proizvoda te kolača	15.813
5	C 10.1	Prerada i konzerviranje mesa i proizvodnja mesnih proizvoda	7.793
6	C 18.1	Tiskanje i uslužne djelatnosti povezane s tiskanjem	5.784
7	C 25.9	Proizvodnja ostalih gotovih proizvoda od metala	4.179
8	C 17.2	Proizvodnja proizvoda od papira i kartona	2.544
9	C 23.6	Proizvodnja proizvoda od betona, cementa i gipsa	2.844
10	J 58.1	Izdavanje knjiga, periodičnih publikacija i ostale izdavačke djelatnosti	4.855
11	C 26.2	Proizvodnja računala i periferne opreme	1.411
12	C 10.4	Proizvodnja biljnih i životinjskih masti	1.178
13	C 28.2	Proizvodnja ostalih strojeva za opće namjene	2.754

Tablica 112. Poddjelatnosti „Upitnici“

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
1	J 63.1	Obrada podataka, usluge poslužitelja i djelatnosti povezane s njima; internetski portali	1.395
2	C 10.2	Prerada i konzerviranje riba, rakova i mekušaca*	1.392
3	C 20.3	Proizvodnja boja, lakova i sličnih premaza, grafičkih boja i kitova	645
4	C 32.5	Proizvodnja medicinskih i stomatoloških instrumenata i pribora	838
5	C 25.5	Kovanje, prešanje, štancanje i valjanje metala; metalurgija praha	869
6	C 20.4	Proizvodnja sapuna i deterdženata, sredstava za čišćenje i poliranje, parfema i toaletno-kozmetičkih preparata	1.499
7	C 33.2	Instaliranje industrijskih strojeva i opreme	742
8	C 25.3	Proizvodnja parnih kotlova, osim kotlova za centralno grijanje toplom vodom	1.112
9	C 23.7	Rezanje, oblikovanje i obrada kamena	1.608
10	C 25.2	Proizvodnja metalnih cisterni, rezervoara i sličnih posuda	828
11	C 28.4	Proizvodnja strojeva za obradu metala i alatnih strojeva	897
12	C 20.5	Proizvodnja ostalih kemijskih proizvoda	1.035
13	C 26.1	Proizvodnja elektroničkih sastavnica i ploča	1.187
14	C 13.2	Tkanje tekstila	365
15	J 59.1	Proizvodnja i distribucija filmova, videofilmova i televizijskog programa	878
16	C 10.9	Proizvodnja pripremljene hrane za životinje	971
17	C 10.6	Proizvodnja mlinarskih proizvoda, škroba i škrobnih proizvoda	1.815
18	C 20.2	Proizvodnja pesticida i drugih agrokemijskih proizvoda	215
19	J 58.2	Izdavanje softvera	568
20	C 26.7	Proizvodnja optičkih instrumenata i fotografske opreme	584
21	C 29.1	Proizvodnja motornih vozila	686
22	C 26.5	Proizvodnja instrumenata i aparata za mjerenje, ispitivanje i navigaciju; proizvodnja satova	367

Tablica 113. „Problematične“ poddjelatnosti

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
1	C 30.3	Proizvodnja zrakoplova i svemirskih letjelica te srodnih prijevoznih sredstava i opreme	301
2	C 27.5	Proizvodnja aparata za kućanstvo	940
3	C 24.4	Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala	1.203
4	C 23.3	Proizvodnja proizvoda od gline za građevinarstvo	1.571
5	C 15.2	Proizvodnja obuće	4.975
6	C 20.1	Proizvodnja osnovnih kemikalija, gnojiva i dušičnih spojeva, plastike i sintetičkoga kaučuka u primarnim oblicima	3.786
7	F 42.2	Gradnja cjevovoda, vodova za električnu struju i telekomunikacije	3.695
8	C 30.2	Proizvodnja željezničkih lokomotiva i tračničkih vozila	1.941
9	C 23.9	Proizvodnja brusnih proizvoda i nemetalnih mineralnih proizvoda, d. n.	477
10	C 14.1	Proizvodnja odjeće, osim krznene odjeće	13.018
11	C 13.1	Priprema i pređenje tekstilnih vlakana	445
12	C 23.4	Proizvodnja ostalih proizvoda od porculana i keramike	415
13	C 23.5	Proizvodnja cementa, vapna i gipsa	1.419
14	F 42.1	Gradnja cesta i željezničkih pruga	14.993
15	F 41.2	Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	29.502
16	F 41.1	Organizacija izvedbe projekata za zgrade	1.658
17	F 43.3	Završni građevinski radovi	6.466
18	C 13.9	Proizvodnja ostalog tekstila	2.299
19	F 43.9	Ostale specijalizirane građevinske djelatnosti	2.071
20	F 43.1	Uklanjanje građevina i pripremni radovi na gradilištu	1.577
21	C 17.1	Proizvodnja celuloze, papira i kartona	1.018
22	F 42.9	Gradnja ostalih građevina niskogradnje	6.828

Tablica 114. Poddjelatnosti „Bez utjecaja“

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
pozitivan EBITDA			
1	C 26.6	Proizvodnja opreme za zračenje, elektromedicinske i elektroterapeutske opreme	115
2	C 30.9	Proizvodnja prijevoznih sredstava, d. n.	73
3	J 63.9	Ostale informacijske uslužne djelatnosti	188
4	J 59.2	Djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja glazbenih zapisa	177
5	C 32.4	Proizvodnja igara i igračkaka	160
6	C 24.1	Proizvodnja sirovog željeza, čelika i ferolegura	198
7	C 24.3	Proizvodnja ostalih proizvoda primarne prerade čelika	53
8	C 26.4	Proizvodnja elektroničkih uređaja za široku potrošnju	13
9	C 25.4	Proizvodnja oružja i streljiva	56
10	C 18.2	Umnožavanje snimljenih zapisa	108
11	C 27.4	Proizvodnja električne opreme za rasvjetu	470
12	C 32.9	Prerađivačka industrija, drugdje nerazvrstana	822
13	C 32.1	Proizvodnja nakita, imitacije nakita (bižuterije) i srodnih proizvoda	227
14	C 13.3	Dovršavanje tekstila	366
15	C 32.3	Proizvodnja sportske opreme	81
negativan EBITDA			
16	C 32.2	Proizvodnja glazbenih instrumenata	13
17	C 27.2	Proizvodnja baterija i akumulatora	21
18	C 21.1	Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda	9
19	C 14.2	Proizvodnja predmeta od krzna	37
20	C 23.2	Proizvodnja vatrostalnih proizvoda	52
21	C 26.8	Proizvodnja magnetskih i optičkih medija	2

Tablica 115. Djelatnosti i poddjelatnosti koje nisu uključene u sustav rangiranja

R. br.	Šifra	Naziv poddjelatnosti	Broj zaposlenih
1	C 30.1	Gradnja brodova i čamaca	9.461
2	C 33.1	Popravak proizvoda od metala, strojeva i opreme	4.540
3	C 24.2	Proizvodnja čeličnih cijevi i pribora	485
4	C 24.4	Proizvodnja plemenitih i ostalih obojenih metala	1.203
5	C 12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	734
6	C 19	Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	8.825
7	J 60	Emitiranje programa	5.137
8	J 61	Telekomunikacije	8.855

Strateški ciljevi hrvatske industrije 2014.-2020.

Promjene u globalnom okruženju

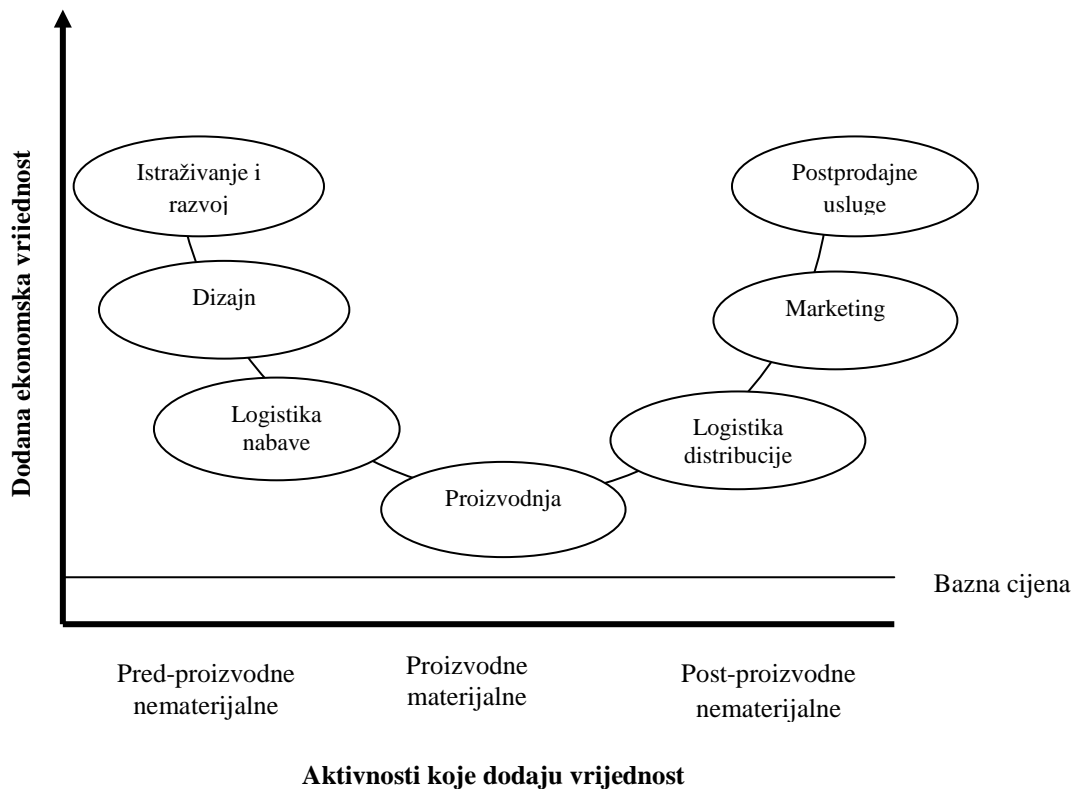

- U posljednjih desetak godina globalno okruženje doživjelo je značajne promjene – od rasta stanovništva do primjene novih tehnologija u poslovanju. Briga o okolišu, energija iz obnovljivih izvora, razvoj „pametnih“ gradova i infrastrukture, rast potražnje za energijom, nastavak urbanizacije s naglaskom na Aziju, te druge promjene dovest će do značajnih promjena u strukturi „vrijednosnoga lanca“¹⁴. Jedan od ključnih trendova u budućnosti je fragmentacija globalno strukturiranih poslovnih mreža koja se ogleda u decentraliziranju poslovnih aktivnosti poduzeća prema načelu najbolje i najjeftinije lokacije za određeni dio vrijednosnoga lanca. Donedavno su se proizvodne aktivnosti smatrale najvažnijom karikom vrijednosnoga lanca. Međutim, danas se situacija značajno promijenila u korist aktivnosti kao što su marketing, brendiranje, istraživanje i razvoj, dizajn, inženjering, menadžment i drugo. Zbog svega navedenoga države su se primorane specijalizirati u onim dijelovima vrijednosnoga lanca za koje su procijenile da mogu ostvariti konkurentnu prednost temeljem imovine i resursa koje posjeduju.
- Nastavak procesa fragmentacije vrijednosnoga lanca u potpunosti će promijeniti strukturu globalne ekonomije. Poduzeća imaju veliku slobodu u iskorištavanju prilika koje donosi globalizacija, ali s druge strane to dovodi do znatnoga sužavanja manevarskoga prostora za Vlade država na području stvaranja mjera i instrumenata industrijskih strategija.

---

¹⁴ Vrijednosni lanac predstavlja raščlanjivanje procesa stvaranja vrijednosti na strateški važne aktivnosti.

Slika 24. Lanac vrijednosti

Izvor: Warwick, K. (2013) Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. Global Industry and Economic Forum 2013: preuzeto iz Gereffi, G. (2010) Presentation at OECD workshop, September 2010.

- Uspjeh na globalnom tržištu ovisi o dvjema ključnim karakteristikama poslovanja: (1) brzini prilagodbe novim zadacima i aktivnostima te (2) fleksibilnosti u pretvorbi upotrebe proizvodnih resursa. Velik je naglasak stavljen na pojedinca i njegovu sposobnost brze prilagodbe novim radnim zadacima, što predstavlja osnovni preduvjet povećanja produktivnosti i globalne konkurentnosti.
- Uvažavajući stalne promjene u okruženju i nove globalne trendove, potrebno je da industrijske strategije posebnu pozornost posvete:
  - učincima fragmentacije vrijednosnoga lanca na globalnoj razini,
  - utjecaju digitalne ekonomije na produktivnost i konkurentnost nacionalnoga gospodarstva,
  - sustavu obrazovanja, i
  - stalnoj prilagodbi promjenama na globalnoj razini.
- Industrijska strategija mora se usmjeriti na stvaranje poticajnih uvjeta za sva poduzeća, a posebno ona koja mogu kvalitetno poslovati na globalnom tržištu. U tome je kontekstu ključno pitanje za industrijsku strategiju sljedeće: „Koje su potrebe modernoga poslovanja za ostvarivanje globalne konkurentnosti?“ S obzirom na trend sve veće fragmentacije vrijednosnoga lanca, dolazi se do zaključka kako i mala/srednja poduzeća mogu relativno brzo ostvariti uspjeh na globalnome tržištu.

- Odrednice uspješnoga poslovanja na globalnome tržištu su sljedeće: stalno ulaganje u razvoj, razumijevanje globalnih trendova i međunarodnih tržišta, tehnološka izvrsnost, visoko obrazovanje i okolina koja potiče inovativnost. S obzirom na činjenicu da se promjene u okolini događaju veoma brzo, operativne mjere industrijske politike moraju biti sposobne brzo prilagoditi poslovnu infrastrukturu i zakonodavstvo globalnim trendovima.
- Promjene u globalnome okruženju značajno su utjecale i na industriju Europske unije pa je u svim strateškim dokumentima poseban naglasak stavljen na investicije u tehnologiju i inovacije u šest prioriternih područja:
  1. KET (eng. *key enabling technologies*) – uključuje mikro i nanoelektroniku, napredne materijale, industrijsku biotehnologiju, fotoniku, nanotehnologiju i napredne proizvođačke sustave. Procjenjuje se da će globalno tržište za navedene tehnologije porasti za više od 50% samo do 2015. godine ili na preko bilijun eura.
  2. Napredne proizvodne tehnologije – omogućavaju čistu proizvodnju i predstavljaju ključni element nove industrijske revolucije. Jedan od primjera je *3-D printing* koji omogućava djelotvornu i unosnu proizvodnju u malim serijama, prilagođenu posebnim potrebama kupaca. Radi se o tehnologijama koje predstavljaju veliku poslovnu priliku, a procjenjuje se da će se globalno tržište do 2020. udvostručiti, s vrijednošću od oko 750 milijardi eura.
  3. Tržište bio-proizvoda (eng. *Bio-based product markets*) – industrije koje koriste obnovljive izvore ili primjenjuju *bio-based* proizvodne procese. Procjenjuje se da će tržište *bio-based* kemijskih proizvoda (bio-plastika, bio-maziva, bio-otapala, bio-tenzida i kemijskih sirovina) doseći razinu od 40 milijardi eura do 2020. godine.
  4. Čisti transport – vozila s alternativnim motorima i ona koja koriste alternativna goriva predstavljaju ključan korak prema održivoj mobilnosti. Očekuje se da će električna vozila i hibridi do 2020. godine imati tržišni udio od 7% u ukupnom broju vozila. Motori s unutarnjim izgaranjem također će se u velikoj mjeri elektrificirati. Pored stimuliranja rasta i novih radnih mjesta, prednosti ulaganja u čistiji transport ogledaju se u poboljšanoj kvaliteti zraka i smanjenom negativnom utjecaju na zdravlje.
  5. Pametne mreže – prikladna infrastruktura nužna je u integraciji obnovljive energije u elektro-sustav, doprinosu učinkovitosti i olakšavanju novih zahtjeva, primjerice za električnim vozilima. Treći paket energetske liberalizacije (eng. *The Third Energy Liberalisation Package*), kao prvi korak prema provedbi pametnih mreža u EU, postavio je zahtjeve za instalaciju inteligentnog sustava mjerenja u najmanje 80% sektora kućanstva do 2020. godine, dok *Smart Grids Communication* definira opći strateški okvir za provedbu pametnih mreža. Općenito se procjenjuje da EU do 2020. godine treba uložiti 60 milijardi eura u ove mreže, dok se ulaganja do 2035. procjenjuju na oko 480 milijardi eura.
  6. Održiva industrijska politika, politika izgradnje i sirovina – smanjenje troškova, povećanje energetske i resursne učinkovitosti te smanjenje otpada potaknut će konkurentnost građevinskog sektora. Energija koja se koristi u stambenim, komercijalnim i javnim objektima sudjeluje s 40% u krajnjoj potrošnji energije u EU te doprinosi emisiji CO₂ i zagađenju zraka. Nove investicije u energetska učinkovitost stambenih i javnih objekata i

infrastrukture imaju velik potencijal rasta i očekuje se da će njihova vrijednost biti između 25 i 35 milijardi eura godišnje do 2020. Štoviše, predloženo je da se značajan dio strukturnih i kohezijskih fondova usmjeri prema stvaranju gospodarstva s niskim udjelom ugljika.

- Opisana prioritetna područja predstavljaju glavne izvore ekonomskog oporavka kratkoročno i srednjoročno na razini EU-a pa se očekuje da će imati značajan utjecaj na dugoročan rast. Upravo se od njih očekuje da osiguraju potrebnu industrijsku infrastrukturu za pokretanje „treće industrijske revolucije“ koja ima potencijal za stvaranje milijuna novih radnih mjesta, a sve na osnovama održive globalne ekonomije 21. stoljeća.

Odrednice industrijskog rasta

- Ne postoji jedinstven model ili teorija koja definira sve ili barem većinu čimbenika rasta i razvoja industrije. Stoga je, umjesto da se teži definiranju takvoga modela koji bi obuhvatio sve čimbenike, dovoljno utvrditi one koji imaju prevladavajući utjecaj i pokušati utvrditi intenzitet toga utjecaja.
- Uvjeti koji se najčešće analiziraju u kontekstu strateškoga razvoja industrije su sljedeći:
  1. Makroekonomsko okruženje (promjene u strukturi BDP-a, kretanje i struktura zaposlenosti, kretanje kamatnih stopa, promjene deviznoga tečaja, razina i struktura državne potrošnje, porezna politika i promjene u relativnim cijenama);
  2. Potražnja za proizvodima i uslugama (potrošnja stanovništva, investicije, potrošnja države, neto izvoz, potražnja za intermedijarnim proizvodima, promjene u dohotku stanovništva, promjene u preferencijama, životnom stilu i navikama stanovništva);
  3. Kvaliteta i dostupnost proizvodnih sirovina;
  4. Ljudski potencijali (znanje, vještine, sposobnosti, dostupnost);
  5. Istraživanje i razvoj (razina inovativne sposobnosti);
  6. Uvjeti poslovanja na izvoznim tržištima.
- Kako bi se utvrdile ključne odrednice industrijskoga rasta u RH provedene su sljedeće analize:
  1. Izvoza roba i usluga kao osnovne odrednice budućega gospodarskoga rasta, a za koji je utvrđeno da je najviše rastao kroz izvoz proizvoda koji pokazuju manju cjenovnu elastičnost¹⁵. Kako bi se utvrdilo za koga će domaća industrija proizvoditi te s ciljem definiranja potencijala razvoja industrije u tome smislu, analizirane su domaća potrošnja i njezine odrednice te robni izvoz i njegove odrednice. Analizom osobne potrošnje u Republici Hrvatskoj te ekonometrijskim modelom (model korekcije pogrešaka) utvrđeno je da su krediti poslovnih banaka u značajnoj mjeri odredili kretanje domaće potrošnje. Uz ostale uvjete na domaćem tržištu (pad osobnoga dohotka, rast nezaposlenosti i slično) koji utječu na domaću potrošnju, ističe se i potreba realizacije potencijala rasta domaće industrije kroz rast izvoza;

---

¹⁵ Izvoz se prilagođavao makroekonomskom okruženju, prije svega deviznom tečaju.

2. Odrednica osobne potrošnje, pri čemu je utvrđeno kako je osobna potrošnja određena kreditima poslovnih banaka u segmentu građanstva. U prethodnome dijelu navodi se kako je za potrebe analize odrednica osobne potrošnje korišten model korekcije pogrešaka;
  3. Cjenovne i dohodovne elastičnosti robnoga izvoza, gdje se pokazalo da je robni izvoz Hrvatske dohodovno elastičan u odnosu na dohodak EU27, ali ne i cjenovno elastičan. Prema postavkama mikroekonomske teorije, potražnja za bilo kojim dobrom cjenovno je i dohodovno elastična. U tome smislu, provjerena je potražnja za domaćim izvozom kao funkcijom realnog deviznog tečaja eura prema kuni i dohotka u Europskoj uniji, kamo je usmjerena većina domaćega robnoga izvoza. Kako bi se provjerila dohodovna i cjenovna elastičnost robnoga izvoza, definiran je ekonometrijski model višestruke linearne regresije;
  4. Cjenovne i dohodovne elastičnosti industrijskih djelatnosti za koje je utvrđeno da su u skladu sa zaključcima analize kretanja robnoga izvoza;
  5. Značaja i potrebe za investicijama kao mjere podizanja konkurentnosti. Potreba za investicijama u fiksni kapital može se promatrati s dva aspekta. S jedne strane, povećanje investicija u fiksni kapital povećava produktivnost radne snage, dok su s druge strane potrebna dodatna kapitalna ulaganja kako bi se opremili novozaposleni;
  6. Uloge produktivnosti rada koja predstavlja odrednicu konkurentnosti domaće industrije. Produktivnost rada u kontekstu predmetnog dokumenta analizira se na dvije razine: (1) na razini industrije i (2) na razini Republike Hrvatske u odnosu na ostale zemlje članice EU-a. Temeljem provedenih analiza i rezultata istraživanja utvrđeno je kako produktivnost rada ne postiže statističku značajnost u objašnjavanju izvozne orijentacije industrijskih djelatnosti. Produktivnost rada u RH ne postiže statističku značajnost u objašnjavanju tijekova robne razmjene sa zemljama članicama EU-a. Na temelju prethodno navedenoga može se zaključiti da produktivnost rada u RH nije na zadovoljavajućoj razini. Dovodeći u vezu robni izvoz RH i produktivnost rada RH u odnosu na ostale zemlje članice EU-a, ekonometrijskim modelom (model korekcije pogrešaka) utvrđeno je da robni izvoz pozitivno utječe na relativnu produktivnost rada RH unutar EU-a, dok obrnuti utjecaj ne postiže zadovoljavajuću statističku značajnost. Iz navedenoga također proizlazi važnost usmjerenosti na robni izvoz;
  7. Značaja obrazovanosti radne snage u postizanju konkurentnosti domaće industrije. Ekonometrijskim modelom utvrđen je izrazito snažan međuodnos između stupnja obrazovanosti radne snage i produktivnosti rada među industrijskim djelatnostima.
  8. Komponenata BDP-a i njihovog značaja za industriju. Orijeentacija industrijskih djelatnosti, u smislu domaćeg tržišta naspram izvozne orijentacije, analizirana je na način da se ekonometrijskim modelima povezivalo komponente BDP-a i obujam proizvodnje u industrijskim djelatnostima. Rezultati provedenih istraživanja potvrdili su rezultate modela vrednovanja i rangiranja industrijskih djelatnosti iz dijela 5.
- Sistematiziranjem rezultata provedenih analiza može se zaključiti kako su ključne, izravne i neizravne, odrednice rasta industrije u Republici Hrvatskoj:
    1. produktivnost rada,
    2. investicije u fiksni kapital,
    3. udio visokoobrazovane radne snage,

4. ulaganje u istraživanje i razvoj¹⁶.

- Navedeni parametri prevladavajućeg su utjecaja pa se koriste kao osnova za planiranje scenarija.

Ključni pokazatelji hrvatske industrije

- Tek po utvrđivanju ključnih odrednica industrijskoga rasta bilo je moguće definirati i ključne pokazatelje industrije čija je svrha jasan i cjelovit prikaz postojećega, ali i ciljanoga stanja industrije.
- Osnova kvalitetno vođenoga procesa strateškoga planiranja je razumljivo utvrđivanje polazišta, odnosno definiranje odgovora na pitanje: „Koje su postojeće karakteristike hrvatske industrije prema definiranim pokazateljima?“ Upravo je dobivanje odgovora na postavljeno pitanje bio osnovni cilj analiza provedenih u prethodnim dijelovima ovog dokumenta (makroekonomska analiza, analiza prirodnih i ljudskih resursa, kvantitativna i kvalitativna analiza industrije).
- **Za jasno i mjerljivo utvrđivanje polazišta definirani su sljedeći kriteriji analize industrije, odnosno pokazatelji:**
  1. indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje¹⁷ (polazišna godina je 2008.),
  2. bruto dodana vrijednost (BDV),
  3. broj zaposlenih,
  4. produktivnost rada,
  5. kretanje izvoza,
  6. broj visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih u industriji,
  7. rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u,
  8. investicije u fiksni kapital.
- Strateški ciljevi industrije za razdoblje 2014. – 2020. prikazat će se upravo kroz sustav spomenutih pokazatelja, a i sve operativne mjere industrijske strategije bit će usmjerene na ostvarivanje ciljanih veličina odabranih pokazatelja.
- **Mjere koje su u uskoj vezi s definiranim pokazateljima su sljedeće:**
  1. povećanje udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih u industriji kako bi se postigla veća produktivnost domaće industrije;
  2. povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj što je općeprihvaćeno tako da pridonosi inovativnosti¹⁸;

---

¹⁶ Ulaganje u istraživanje i razvoj (inovacije) predstavlja osnovu dugoročne konkurentnosti industrije kroz repozicioniranje u globalnom vrijednosnome lancu usmjereno na proizvode više razine dodane vrijednosti.

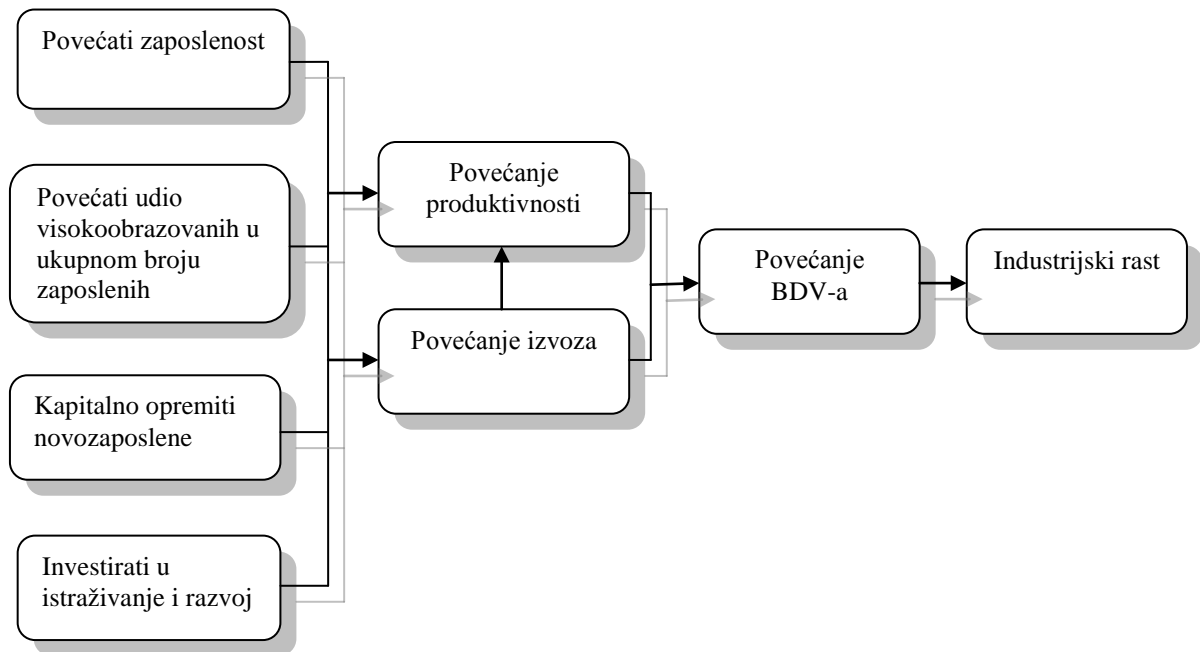
¹⁷ Za područje F Graditeljstvo analiziran je indeks fizičkog obujma građevinskih radova.

¹⁸ Prema „Partnership Agreement CROATIA (1 July 2013), Working draft (ver 2.0), Hrvatska je u 2011. u istraživanje i razvoj uložila 0,75% BDP-a. U 2020. godini cilj je u istraživanje i razvoj uložiti 1,4% BDP-a.

3. povećanje investicija u fiksni kapital koje trebaju pratiti nova zapošljavanja i povećanja opremljenosti rada kapitalom te amortizaciju postojećih investicija.

- Kod odabira ključnih pokazatelja i povezanih mjera, prevladavao je logički slijed prikazan na Slici 25.

Slika 25. Odrednice industrijskoga rasta

- Navedene mjere predstavljaju nužan preduvjet ostvarivanja željenih rezultata hrvatske industrije u razdoblju 2014. – 2020., odnosno maksimalnih pozitivnih učinaka na domaću industriju.
- S obzirom da se promatraju tri različita područja industrije: (1) C Prerađivačka industrija, (2) F Građevinarstvo i (3) J Informacije i komunikacije, neki od pokazatelja prilagođeni su posebnostima pojedinih područja.¹⁹
- S ciljem utvrđivanja ključnih industrijskih problema, pored analiza provedenih u prethodnim dijelovima Strategije, analizirane su sve relevantne studije koje su se bavile konkurentnošću hrvatske industrije (Global competitiveness report 2013 – 2014²⁰; Doing business²¹; Member States' Competitiveness Performance and policies – Industrial performance scoreboard²²). Vrlo je visoka razina dogovora oko rezultata i zaključaka svih analiza i studija o **ključnim**

¹⁹ Indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje bilo je moguće prikazati samo za C Prerađivačku industriju, za F Građevinarstvo je uzet indeks fizičkog obujma građevinskih radova, dok za područje J Informacije i komunikacije ne postoji prikladna mjera koja bi bila ekvivalent prethodnim dvjema mjerama.

²⁰ Dostupno na http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf; 2.12.2013.

²¹ Dostupno na <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>; 2.12.2013.

²² Dostupno na http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/monitoring-member-states/files/ms_comp_report_2012_en.pdf; 2.12.2013.

problemima hrvatske industrije, koji su i glavni uzroci negativnih trendova, a odnose se na sljedeće:

- institucionalno okruženje: neučinkovit javni sektor (državna uprava), pravnu nesigurnost, korupciju, visoko i složeno porezno opterećenje, administrativne i nerazumljive propise,
  - nisku razinu inozemnih izravnih ulaganja u industriju,
  - nisku razinu udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnoj radnoj snazi,
  - nedovoljno ulaganje u istraživanje i razvoj (niska razina inovativne sposobnosti),
  - nisku razinu produktivnosti rada,
  - otežan pristup tržištima kapitala i visoku cijenu kapitala,
  - nisku razinu tehnološke opremljenosti,
  - (ne)usklađenost obrazovnog sustava i potreba industrije.
-
- Utvrđeni problemi predstavljaju kvalitetnu osnovu za definiranje strateških smjernica razvoja uz pomoć kojih bi se u narednom razdoblju zaustavila negativna kretanja u industriji. Kao prvi korak procesa definiranja strategije izlaska hrvatske industrije iz krize, izrađen je model vrednovanja i rangiranja industrijskih poddjelatnosti. Cilj modela bio je definirati one poddjelatnosti, a poslije i djelatnosti, industrije koje imaju snagu, sposobnost i potencijal da budu nositelji oporavka i rasta industrije. Umjesto provođenja klasične SWOT analize, korišten je izravniji i konkretniji kvalitativni i kvantitativni pristup u kojem su najprije definirani ključni problemi industrije, a potom definirana konkretna snaga na razini industrijskih poddjelatnosti koje predstavljaju čvrstu osnovu za rast i oporavak industrije.
  - Prema modelu, koji je opisan u dijelu 5., ukupna industrija podijeljena je na pet skupina koje su nazvane simboličnim imenima ((1) „pokretači“, (2) „čuvari“, (3) „upitnici“, (4) „problematični“ i (5) „bezutjecajni“). Osnovni zadatak pri definiranju modela vrednovanja i rangiranja industrijskih poddjelatnosti bio je određivanje onih parametara modela koji će uspješno definirati one poddjelatnosti industrije koje imaju najveću sposobnost neutraliziranja utvrđenih problema industrije.
  - Uvažavajući rezultate industrijske analize (kvantitativne i kvalitativne) te projekcije osnovnih makroekonomskih pokazatelja, zaključeno je kako će glavna odrednica budućega industrijskoga rasta biti izvoz, odnosno konkurentnost poduzeća na izvoznim tržištima. Iako je domaće tržište važno iz više razloga, teško da se u narednom razdoblju može očekivati značajniji oporavak potrošnje kućanstva koja je i dosad bila prvenstveno određena kreditnom aktivnošću poslovnih banaka.
  - Uzevši u obzir dvije navedene osnovne pretpostavke ((1) orijentaciju na izvoz kao glavni izvor budućega rasta i (2) zadržavanje pozicija na domaćem tržištu sa željom da se ostvari određena razina zamjene uvoza domaćim proizvodima), kao ključne varijable modela vrednovanja i rangiranja industrijskih poddjelatnosti uzete su: izvozna orijentacija, profitabilnost i veličina poddjelatnosti po kriteriju broja zaposlenih.
  - Utvrđivanjem ključnih problema industrije, s jedne strane, i definiranjem industrijskih poddjelatnosti koje imaju snage i sposobnosti za rješavanje ključnih problema, s druge strane, određene su glavne ulazne varijable za proces izrade strategije razvoja industrije u razdoblju 2014. – 2020.

- Zbog velike heterogenosti industrijskih djelatnosti, ali i problema u definiranju njihovih granica, rangiranje i vrednovanje provedeno je na razini poddjelatnosti. Kako je osnovni cilj modela utvrđivanje onih poddjelatnosti koje u značajnoj mjeri mogu pridonijeti zaustavljanju negativnih trendova, provedena podjela (grupiranje) omogućuje definiranje horizontalnih mjera industrijske strategije, ali i definiranih sektorskih smjernica u slučajevima kada horizontalne mjere nisu dovoljne.
- Model vrednovanja i rangiranja industrijskih poddjelatnosti²³ primijenjen je i za vrednovanje i rangiranje industrijske djelatnosti. Objedinjavanjem rezultata modela zaključeno je kako sljedeće industrijske djelatnosti imaju najveći potencijal, a time i „odgovornost“ za rast i razvoj industrije:
  1. C 21 Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i pripravaka,
  2. C 26 Proizvodnja računala te elektroničkih i optičkih proizvoda,
  3. C 25 Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda,
  4. J 62 Računalno programiranje, savjetovanje i povezane djelatnosti (ICT),
  5. C 27 Proizvodnja električne opreme,
  6. C 28 Proizvodnja strojeva i uređaja.
- Uz navedene industrijske djelatnosti, potrebno je naglasiti stratešku ulogu i sljedećih djelatnosti:
  1. C 10 Proizvodnja prehrambenih proizvoda,
  2. C 31 Proizvodnja namještaja.
- Proizvodnja prehrambenih proizvoda je, i po kriteriju ukupnoga prihoda i po kriteriju broja zaposlenih, najveća industrijska djelatnost u RH te je, kao i u većini drugih zemalja EU-a, strateški važna zbog resursa kojima upravlja. Ponajviše je usmjerena na domaće tržište pa su uspješna borba sa snažnom konkurencijom uvoznih proizvoda i pokušaj zamjene uvoznih proizvoda domaćima jedni od glavnih izazova s kojima se ova djelatnost suočava, ali i jedni od glavnih elemenata rasta te djelatnosti.
- Velika prilika za ovu industrijsku djelatnost nalazi se u proizvodnji ekološke i zdrave hrane za koju, s obzirom na raspoloživost prirodnih resursa, postoje sve pretpostavke. Idealno tržište za takav tip proizvoda upravo je sektor turizma koji se u velikoj mjeri zasniva isključivo na prirodnim ljepotama.
- Slično kao i prehrambena industrija, i proizvodnja namještaja svoj položaj važne industrijske djelatnosti temelji na dostatnoj raspoloživosti i visokoj kvaliteti prirodnih resursa. Za razliku od prehrambene, djelatnost proizvodnje namještaja još uvijek nije u dovoljnoj mjeri iskoristila specifičnu konkurentsku prednost u kvalitetnoj sirovinskoj bazi te joj predstoji repozicioniranje u globalnom vrijednosnom lancu s mjesta proizvođača poluproizvoda i proizvoda niske dodane vrijednosti u isporučitelja vrhunski dizajniranog krajnjeg proizvoda visoke dodane vrijednosti.

---

²³ Složena heterogena struktura industrijskih djelatnosti uvjetovala je modeliranje na razini poddjelatnosti kako bi se dobili relevantni rezultati za definiranje horizontalnih, ali i sektorskih politika. Provođenje analize na razini poddjelatnosti ima puno veću korist kako za strategiju pametne specijalizacije tako i za definiranje posebnih mjera usmjerenih na razvoj određenih vještina i sposobnosti.

- Uz navedene industrijske djelatnosti, i industrijske poddjelatnosti koje su prema modelu raspoređene u skupine „pokretači“ i „čuvari“ imat će značajan doprinos u promjeni negativnih industrijskih trendova.
- „Pokretači“ su industrijske poddjelatnosti koje u prvom redu ostvaruju značajnu razinu izvoza. Mjerama koje će se prvenstveno usmjeriti na „pokretače“ postići će se pozitivni utjecaji i na strukturu industrije. Domaća industrija proizvodit će proizvode veće dodane vrijednosti što će rezultirati i povoljnijom strukturom izvoza, odnosno postići će se veća konkurentnost i na inozemnim tržištima što je od iznimne važnosti u uvjetima globalizacije.

Tablica 116. Sažeti prikaz ključnih pokazatelja industrije 2012. godine

	C Prerađivačka industrija	F Građevinarstvo	J Informacije i komunikacije
Indeks fizičkog obujma ²⁴ (referentna godina = 2008.)	82,718	88,90	-
BDV (HRK)	45.755.161.993	9.435.312.455	11.220.989.131
Broj zaposlenih	224.441	79.926	31.388
Produktivnost rada (HRK)	203.863	118.051	357.493
Izvoz (HRK)	57.170.125.386	1.414.581.699	2.609.884.414
Investicije u fiksni kapital ²⁵ (HRK)	5.529.032.000	5.237.150.000	2.404.945.000
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%) ²⁶	0,75		
Broj visokoobrazovane radne snage (udio visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju zaposlenih) ²⁷	18.976 (9,48%)	5.238 (7,48%)	11.621 (39,58%)

²⁴ Za C prerađivačka industrija dan je indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje, dok je za F Građevinarstvo prikazan indeks fizičkog obujma građevinskih radova

²⁵ Podatak DZS-a za 2012. godinu objavljen 29.11.2013.

²⁶ Podaci za 2011. godinu

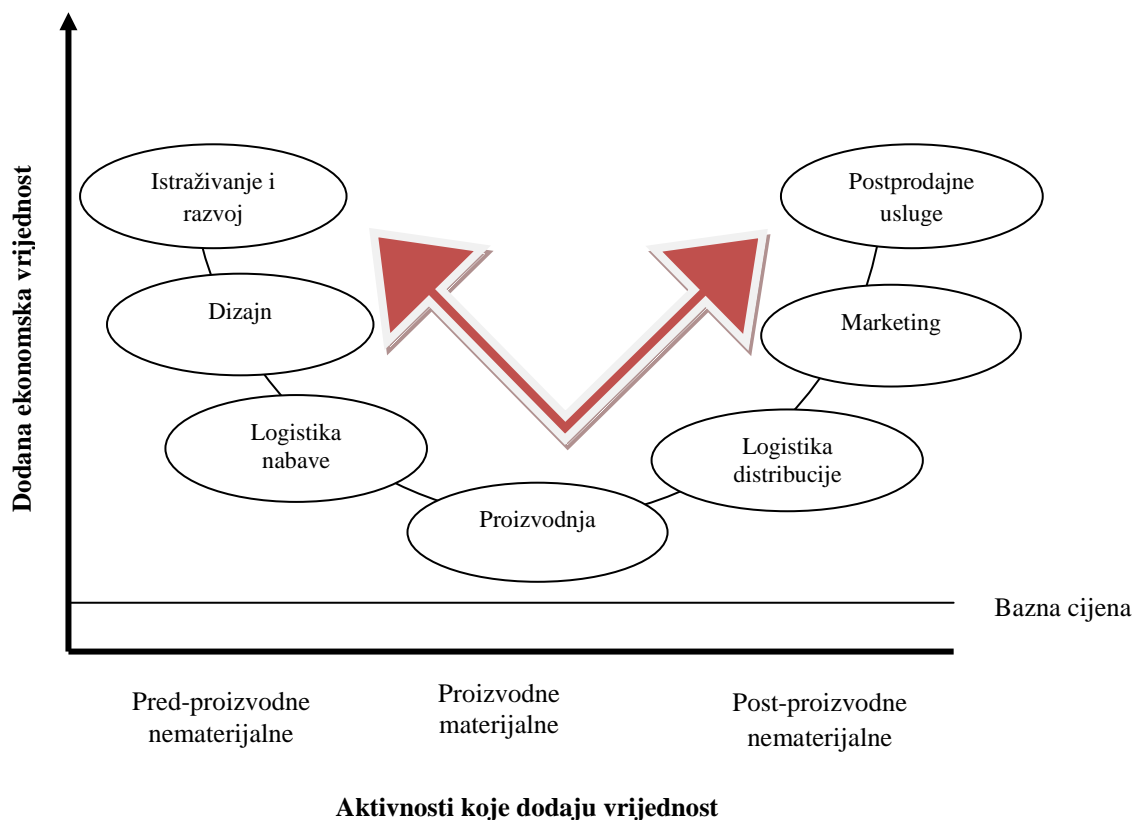
²⁷ Analiza prema stupnju obrazovanja rađena je na podacima DZS koji nisu u potpunosti usklađeni s brojem zaposlenih evidentiranom na agregiranim financijskim izvještajima koji su korišteni u ostatku analize.

Strateški ciljevi industrije za razdoblje 2014.-2020.

- Strateško pitanje razvoja industrije glasi: „Je li moguće napraviti veliki skok u razvoju i pri tome, figurativno rečeno, ne upasti u ponor koji bi u konkretnome slučaju značio daljnje nazadovanje industrije?“ Proces priprema za „novi skok“ u tom bi slučaju trajao iznimno dugo i vjerojatno se nikada ne bi ni dogodio. Rizik od pogrešnoga koraka je velik, ali postavlja se pitanje realnosti alternativnoga pravca (spore i neusmjerene promjene) koji bi značio siguran gubitak utrke na globalnoj razini konkurentnosti i razvoja države. Nerazvijenije države, s potencijalom u prirodnim resursima koji im omogućavaju postizanje konkurentne prednosti u pripadajućim područjima, moraju se odlučiti na ozbiljan i hrabar iskorak jer samo na taj način mogu srednjoročno doseći razinu razvoja bogatijih zemalja.
- Položaj hrvatske industrije u globalnome vrijednosnome lancu prevladava na proizvodnim aktivnostima niske razine dodane vrijednosti. Ključni razlozi za tako „lošu“ poziciju su: niska razina opremljenosti rada kapitalom, niska razina udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih te izrazito niska razina ulaganja u inovacije i razvoj novih proizvoda i usluga. Kako je strateška pozicija razvijenih zemalja prvenstveno usmjerena na one razine vrijednosnoga lanca gdje se ostvaruje visoka razina dodane vrijednosti, jasno je da se razvoj industrije mora usmjeravati prema onim područjima gdje realno postoji mogućnost za strateško pozicioniranje na višim razinama dodane vrijednosti. Na razini nacionalne ekonomije to znači da država mora odrediti svoje strateške industrije za koje postoje realne pretpostavke ostvarivanja globalne konkurentnosti. Pretpostavke za postizanje konkurentnosti su posjedovanje prirodnih i ljudskih resursa, tradicije i iskustva, učinkovita javna uprava, razvijeno poduzetništvo i drugo. Kroz model vrednovanja i rangiranja industrijskih poddjelatnosti (djelatnosti) definirane su one industrije za koje se smatra da mogu biti konkurentne na globalnome tržištu.

Slika 26. Lanac vrijednosti – strateški ciljevi hrvatske industrije

- Uvažavajući navedeno, osnovni (glavni) cilj hrvatske industrije za razdoblje 2014. – 2020. je: **Repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti prema razvoju aktivnosti koje stvaraju dodanu vrijednost.**
- Pored osnovnoga, definirani su i drugi ciljevi hrvatske industrije, a to su:
  1. Rast obujma industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,85%;
  2. Rast broja novozaposlenih za 85.619 do kraja 2020. godine, od čega minimalno 30% visokoobrazovanih;
  3. Rast produktivnosti radne snage za 68,9% u razdoblju 2014. – 2020.;
  4. Povećanje izvoza u razdoblju 2014. – 2020. za 30% i promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti.
- U dijelu pod nazivom „Analiza scenarija razvoja industrije za razdoblje 2014. – 2020.“, moguće je vidjeti projekciju kretanja pokazatelja po godinama za svaki od definiranih ciljeva za razdoblje 2014. – 2020.

Tablica 117. Usporedni prikaz odabranih pokazatelja u 2012. i 2020. godini

	C Prerađivačka industrija	F Građevinarstvo	J Informacije i komunikacije	C Prerađivačka industrija	F Građevinarstvo	J Informacije i komunikacije	ΔC	ΔF	ΔJ
	2012.			2020.					
Indeks fizičkog obujma (bazna godina 2008.)	82,718	88,90	-	100,679	88,90	-	-	-	-
BDV (HRK)	45.755.161.993	9.435.312.455	11.220.989.131	109.593.585.703	14.480.068.611	17.482.090.957	63.838.423.710	5.044.756.156	6.261.101.826
Broj zaposlenih	224.441	79.926	31.388	297.178	85.674	38.522	72.737	5.748	7.134
Produktivnost rada (HRK)	203.863	118.051	357.493	368.781	169.014	453.821	164.918	50.963	96.328
Izvoz (HRK)	57.170.125.386	1.414.581.699	2.609.884.414	64.158.062.359	1.966.795.178	3.295.242.579	6.987.936.973	552.213.479	685.358.165
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,75			1,4			0,65		
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju zaposlenih	18.976	5.238	11.621	40.797	6.962	13.761	21.821	1.724	2.140

Ovisnost (povezanost) industrijske strategije i drugih strateških dokumenata

---

- Kao što je prikazano na Slici 1 (str. 14), Industrijska strategija predstavlja „jedan od jednakih“ strateških dokumenata koji bi trebali pridonijeti stvaranju gospodarske strategije. Za razliku od nekih funkcijskih ili specijalističkih strategija, Industrijska strategija u značajnoj je mjeri povezana pa čak i ovisna o drugim strateškim dokumentima. Utvrđivanje spomenute povezanosti ili ovisnosti osobito je važno u procesu provedbe gdje je jedan od temeljnih izazova jasno definiranje odgovornosti i ovlaštenja za određene faze procesa.
- Proces izrade Industrijske strategije složeniji je i zbog činjenice što su u samom trenutku izrade određeni dokumenti već usvojeni, neki su u procesu usvajanja, a neki će se usvojiti tek nakon službenog usvajanja Industrijske strategije. Navedeno će dovesti do nužnih prilagodbi određenoga broja strateških dokumenata ciljevima i operativnim mjerama Industrijske strategije kako bi se stvorili preduvjeti za njezinu provedbu.
- Industrija ovisi o velikom broju čimbenika iz makro okruženja koji izravno utječu na konkurentnost i sposobnost stvaranja nove vrijednosti – od kvalitete i dostupnosti osnovnih proizvodnih resursa pa sve do ljudskog kapitala. Nadalje, strategije razvoja određenih sektora (turizam, poljoprivreda, prijevoz i logistika) izravno utječu na projekciju kretanja ključnih industrijskih pokazatelja pa je nemoguće definirati ciljeve razvoja industrije bez prethodnoga analiziranja ključnih strateških dokumenata koji na nju izravno utječu. S ciljem pribavljanja kvalitetnih ulaznih parametara za proces izrade Industrijske strategije, analizirani su sljedeći dokumenti:
  1. Energetska strategija Republike Hrvatske,
  2. Strategija gospodarenja mineralnim sirovinama Republike Hrvatske (izrađena 2008.),
  3. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020.,
  4. Strategija razvoja klastera u Republici Hrvatskoj 2011. – 2020.,
  5. Inovacijska strategija Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. (prijedlog)
  6. Strategija poticanja investicija za razdoblje 2014. – 2020. (prijedlog),
  7. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (prijedlog),
  8. Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. – 2020.
  9. Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012. – 2020.
- Strateški dokumenti koji nisu bili dostupni, a za koje se smatra da će imati utjecaj na razvoj industrije su:
  1. Strategija prometnog razvitka,
  2. Strategija upravljanja prirodnim resursima (voda, šuma, poljoprivreda, itd.),
  3. Reforma radnog zakonodavstva,
  4. Zaštita okoliša,
  5. Strategija regionalnog razvoja.
- Potrebno je naglasiti da, uz navedene strateške dokumente, postoji cijeli niz drugih propisa, uredbi i pravilnika koji imaju poseban utjecaj na određene industrijske djelatnosti, kako je navedeno u kvalitativnom dijelu analize industrije.

- Uvažavajući činjenicu da svaki od strateških dokumenata ima određeni utjecaj na industriju (makroekonomski uvjeti poslovanja, potražnja za industrijskim proizvodima, *inputi* u proizvodnom procesu) utvrđena su i područja koja u velikoj mjeri određuju njezinu konkurentsku sposobnost, a to su inovacije, investicije, poduzetništvo i obrazovanje. Osnovni strateški ciljevi svakoga od navedenih područja prikazani su u Tablici 118.

Tablica 118. Strateški dokumenti u područjima koja izravno utječu na industriju

<p>Inovacijska strategija Republike Hrvatske 2014. – 2020.</p> <p>GLAVNI STRATEŠKI CILJ Povećanje društvene dobrobiti i konkurentnosti hrvatskog gospodarstva temeljeno na znanju, kreativnosti i inovacijama.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Povećanje inovacijske izvedbe Republike Hrvatske 2. Povećanje udjela ulaganja poslovnog sektora na 2/3 u ukupnim ulaganjima u istraživanje i razvoj 3. Povećanje bazičnih i primijenjenih (industrijskih) istraživanja u znanstveno-istraživačkom sektoru namijenjenih jačanju konkurentnosti gospodarstva 4. Jačanje ljudskih kapaciteta za istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije 	<p>Prijedlog strategije poticanja investicija u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014. – 2020.</p> <p>OPĆI CILJ Pridonijeti ostvarivanju vizije i potaknuti gospodarski rast i konkurentnost RH kroz povećanje priljeva domaćih i stranih investicija</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poboljšanje investicijske klime u RH mjereno rangiranjem RH u odnosu na druge zemlje u okviru Izvješća o globalnoj konkurentnosti (GCR) i Lakoći poslovanja („Doing Business“) 2. Povećanje priljeva inozemnih izravnih investicija (ISI) /povećanje priljeva ISI <i>per capita</i> 3. Postizanje udjela izravnih stranih investicija u BDP-u od 6 % godišnje 4. Povećanje udjela „<i>greenfield</i>“ investicija u ukupnim investicijama u RH na 2/3 5. Povećanje udjela stranih investitora u aktivnostima istraživanja i razvoja poslovnog sektora na 25%
<p>Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.</p> <p>GLAVNI STRATEŠKI CILJ <i>Repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti prema razvoju aktivnosti koje stvaraju dodanu vrijednost.</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Rast obujma industrijske proizvodnje po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,85% 2. Rast broja novozaposlenih za 85.619 do kraja 2020. godine, od čega minimalno 30% visokoobrazovanih 3. Rast produktivnosti radne snage za 68,9% u razdoblju 2014.-2020. 4. Povećanje izvoza u razdoblju 2014.-2020. za 30% i promjena strukture izvoza u korist izvoza proizvoda visoke dodane vrijednosti 	

<p style="text-align: center;">Strategija razvoja poduzetništva</p> <p>OPĆI CILJ Povećanje konkurentnosti maloga gospodarstva u Hrvatskoj</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Unapređenje ekonomske uspješnosti malog gospodarstva u sektorima prerađivačkih i uslužnih djelatnosti većim ulaganjem u R&D, višim stupnjem inovacija, rastom izvoza te daljnjim razvojem poslovnih mreža i povezanosti 2. Razvijanje različitih financijskih mogućnosti za subjekte maloga gospodarstva te uklanjanje financijskog jaza za malo gospodarstvo 3. Pružanje potpore osnivanju novih poduzeća, povećanje broja aktivnih poduzeća i jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima kako bi se na taj način pridonijelo ravnomjernijem i uravnoteženom razvoju hrvatskih regija 4. Pružanje potpore većem razvoju subjekata maloga gospodarstva jačanjem njihove uprave, uvođenjem i djelovanjem većeg broja visokokvalificiranih zaposlenika te pružanjem potpore cjeloživotnom učenju u subjektima maloga gospodarstva 5. Nadogradnja ostvarenog napretka uklanjanjem administrativnih opterećenja olakšavanjem poslovanja u Hrvatskoj 	<p style="text-align: center;">Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije²⁸</p> <p>CILJEVI PO PODRUČJIMA</p> <p>CJELOŽIVOTNO UČENJE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Integrirati politike cjeloživotnog učenja i obrazovanja s ciljevima društvenog, gospodarskog, regionalnog i kulturnog razvoja, te s politikama zapošljavanja i socijalne skrbi 2. Izgraditi i razvijati sustav za cjeloživotno osobno i profesionalno usmjeravanje uvažavajući specifičnosti pojedinih dijelova sustava 3. Razviti procese i sustav priznavanja neformalno i informalno stečenih znanja i vještina 4. Poticati primjenu informacijsko -komunikacijskih tehnologija u obrazovanju <p>VISOKO OBRAZOVANJE</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Unaprijediti studijske programe dosljednom provedbom postavki bolonjske reforme i redefinirati kompetencije koje se njima stječu 2. Ustrojiti kvalitetan binarni sustav visokog obrazovanja usklađen s nacionalnim potrebama i principom učinkovitog upravljanja visokim učilištima 3. Osigurati kvalitetnu kadrovsku strukturu visokih učilišta kao osnovu za unaprjeđenje kvalitete visokog obrazovanja 4. Internacionalizirati visoko obrazovanje i jače ga integrirati u europski i svjetski visokoobrazovni prostor <p>OBRAZOVANJE ODRASLIH</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Osigurati preduvjete za povećanje uključenosti odraslih građana u procese cjeloživotnog učenja i obrazovanja 2. Unaprijediti i proširiti učenje, obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje na radnome mjestu i s radnog mjesta <p>ZNANOST I TEHNOLOGIJA</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Međunarodno kompetitivna javna sveučilišta i javni znanstveni instituti u hrvatskom visokoobrazovnom i istraživačkom prostoru koji stvaraju novu znanstvenu, društvenu, kulturnu i gospodarsku vrijednost 2. Okruženje koje omogućuje i potiče interakcijske i transferne mehanizme suradnje istraživačke zajednice s inovativnim gospodarstvom i društvenim djelatnostima 3. Sveučilišta, veleučilišta i znanstveni instituti uključeni u procese pametne specijalizacije i s
---	--

²⁸ Navedeni su samo oni ciljevi za koje se smatra da imaju direktan utjecaj na industriju i implementaciju industrijske strategije u razdoblju 2014. – 2020.

	<p>njima povezane smjernice tehnološkog razvoja</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Nacionalne istraživačke i inovacijske infrastrukture s javnim pristupom, uz uključivanje u europske infrastrukture i povezivanje s njima 5. Rast ulaganja u istraživanje i razvoj unaprjeđenjem sustava javnog financiranja te poticanjem ulaganja poslovnog i društvenog sektora u istraživanje i razvoj
--	---

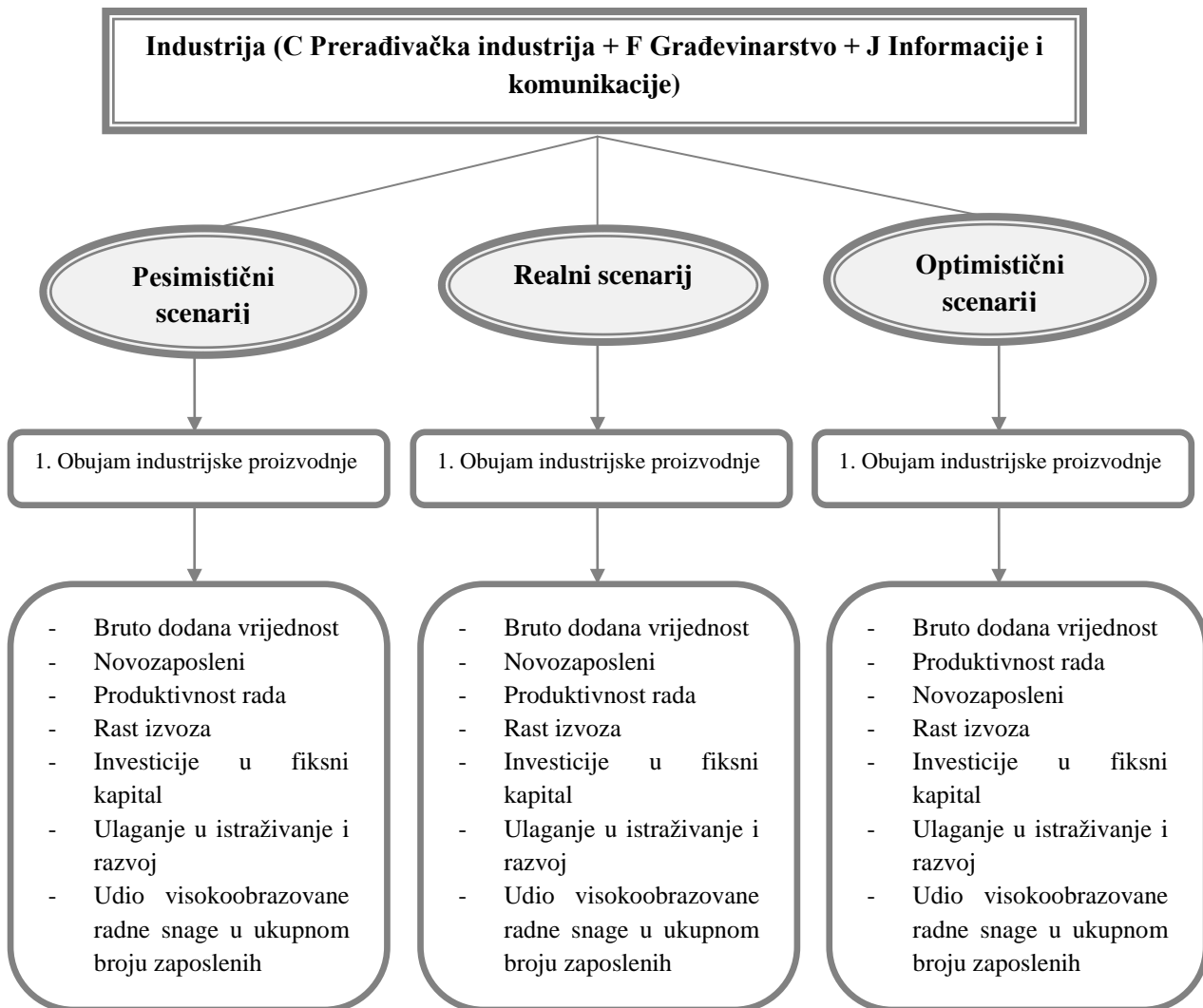
- Ograničavajući čimbenici izrade Industrijske strategije, u kontekstu strateških dokumenata, odnose se na hijerarhijsku i vremensku neusklađenost izrade i usvajanja te na odabrani pristup planiranju (*bottom-up*).
- Neusklađenost s obzirom na strateški položaj određenoga dokumenta znači da su skoro svi dokumenti svrstani na istu razinu, iako bi bilo logičnije da se uspostavlja određena struktura iz koje su jasno vidljive međuovisnost i hijerarhija.
- Proces izrade i usvajanja različitih strategija trebalo je podijeliti po fazama koje bi pratile (odražavale) faze proizvodnoga procesa (strategije je trebalo podijeliti po fazama koje su trebale biti istovjetne onima u proizvodnome procesu). Drugim riječima, prvo je trebalo definirati sve dokumente koji se odnose na proizvodne *inpute* (sirovine, materijali, prirodni resursi, ljudski potencijali) jer oni određuju polazišnu točku za utvrđivanje konkurentnosti industrije i mogućnosti razvoja, nakon čega je trebalo definirati one strateške dokumente koji će doprinijeti realizaciji industrijskih strateških ciljeva ili područja (rast izvoza, poticanje investicija, ulaganje u istraživanje i razvoj, promjene u institucionalnim uvjetima i drugo).
- Iz navedenoga proizlazi i vremenska neusklađenost zbog koje su određeni dokumenti usvojeni bez uvažavanja potreba ili zahtjeva drugih dokumenata koji su se prethodno trebali definirati.
- Za potrebe definiranja strateških ciljeva industrije kao važni ulazni parametri uzete su projekcije razvoja ključnih sektora (turizam i energetika), ali je također pretpostavljeno da će se definirani strateški ciljevi za druge sektore i funkcije (obrazovanje i znanost, inovacije, investicije, poduzetništvo, zdravlje) do 2020. godine i realizirati kako je prethodno planirano.

- U dokumentu su analizirana tri scenarija razvoja hrvatske industrije u razdoblju 2012. – 2020. Unutar svakoga scenarija i u skladu sa zacrtanim ciljevima do 2020. godine, projicira se godišnje kretanje:
  1. fizičkog obujma industrijske proizvodnje (pokazatelj razine gospodarske aktivnosti koji ukazuje na sve niže navedene pokazatelje),
  2. broja novozaposlenih (potrebnih za povećanje fizičkog obujma industrijske proizvodnje),
  3. BDV-a (kao financijskog pokazatelja obujma industrijske proizvodnje i novozaposlenih),
  4. produktivnosti rada,
  5. rasta izvoza (koji predstavlja ključnu odrednicu gospodarskoga rasta),
  6. investicija u fiksni kapital (prate broj novozaposlenih kako bi se osigurala primjerena opremljenost rada kapitalom),
  7. rashoda za istraživanje i razvoj u BDP-u (u 2011. godini rashodi za istraživanje i razvoj iznosili su 0,75% BDP-a; cilj je da do 2020. iznose 1,4% BDP-a²⁹),
  8. udjela visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju zaposlenih u industriji (odgovara na pitanje koliki bi trebao biti udio visokoobrazovane radne snage u ukupnome broju novozaposlenih kako bi se postigle ciljane stope rasta).

- **Prvi scenarij**, nazvan „**pesimistični scenarij**“, predstavlja projekciju nastavka sadašnjih trendova do 2020., bez provedbe Industrijske strategije, odnosno prikazuje kako bi se kretali navedeni pokazatelji kad se ne bi provodile nove strateške mjere u području industrije.

- **Drugi scenarij**, nazvan „**realni scenarij**“, podrazumijeva ostvarivanje onog stupnja gospodarskoga razvoja kakav je bio 2008. godine. Pretpostavlja postizanje, do 2020. godine, razine fizičkog obujma industrijske proizvodnje i razine zaposlenosti kakve su bile 2008. godine. Ta je godina uzeta iz razloga što je tada postignut najveći stupanj razvoja gospodarstva Republike Hrvatske.

- **Treći scenarij**, nazvan „**optimistični scenarij**“, podrazumijeva visoke stope rasta svih analiziranih pokazatelja. Osnova za ostvarivanje viših stopa rasta u odnosu na realni scenarij nalazi se u kvaliteti procesa provedbe strategije za koji je nužno provesti restrukturiranje javne uprave koja mora postati partner privatnoga sektora.

- Sva tri scenarija analizirana su na razini cijele industrije (C+F+J), dok je „realni scenarij“ primijenjen i na razinama skupina poddjelatnosti „pokretači“ i „čuvari“. Konceptualni okvir analize scenarija prikazan je na Slici 27.

Slika 27. Konceptualni okvir analize scenarija

---

²⁹ Prema “Partnership Agreement CROATIA“ (1 July 2013), Working draft (ver 2.0).

Scenarij 1 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.

Tablica 119. Scenarij 1

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija, referentna godina 2008.)	82,553	80,902	80,659	79,046	78,888	78,099	78,021
Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu (%)	-0,20%	-2,00%	-0,30%	-2,00%	-0,20%	-1,00%	-0,10%
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo, referentna godina 2008.)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Stope promjene obujma građevinskih radova u odnosu na prethodnu godinu (%)	-	-	-	-	-	-	-
Bruto dodana vrijednosti (u '000 HRK)	66.278.509	64.952.939	64.758.080	63.462.918	63.335.993	62.702.633	62.639.930
Broj novozaposlenih	-119	-1,193	-183	-1,221	-125	-624	-63
Produktivnost rada (HRK)	-	-	-	-	-	-	-
Investicije u fiksni kapital (HRK)	-	-	-	-	-	-	-
Rast izvoza (HRK)							
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije³⁰	-	-	-	-	-	-	-

- Scenarij 1, nazvan „pesimistični scenarij“, prikazuje godišnje kretanje odabranih pokazatelja u razdoblju 2014.-2020.

³⁰ Broj visokoobrazovanih u ukupnom broju novozaposlenih u pesimističnom scenariju nije relevantan budući u pesimističnom scenariju nema novih zapošljavanja

Scenarij 2 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.

Tablica 120. Scenarij 2

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija, referentna godina 2008.)	83,545	84,381	86,068	88,650	92,196	95,884	100,679
Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu (%)	1%	1%	2%	3%	4%	4%	5%
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo, referentna godina 2008.)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Stope promjene obujma građevinskih radova u odnosu na prethodnu godinu (%)	-	-	-	-	-	-	-
Bruto dodana vrijednosti (u '000 HRK)	68.763.105	71.480.538	76.983.089	86.476.435	100.600.450	118.089.849	141.555.613
Broj novozaposlenih	2.209	2.992	6.098	10.604	16.005	20.132	27.579
Produktivnost rada (HRK)	203.463	209.647	221.819	241.785	269.227	299.876	335.938
Investicije u fiksni kapital (HRK)	557.381.293	967.001.363	1.965.003.037	3.639.049.829	5.661.338.865	7.599.452.669	10.418.660.311
Rast izvoza (HRK)	334.585.834	396.209.986	741.483.095	1.193.035.907	1.617.133.174	1.742.754.431	2.200.306.192
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	663	898	1.829	3.181	4.801	6.040	8.274

- Scenarij 2, nazvan „realni scenarij“, prikazuje godišnje kretanje odabranih pokazatelja u razdoblju 2014.-2020.

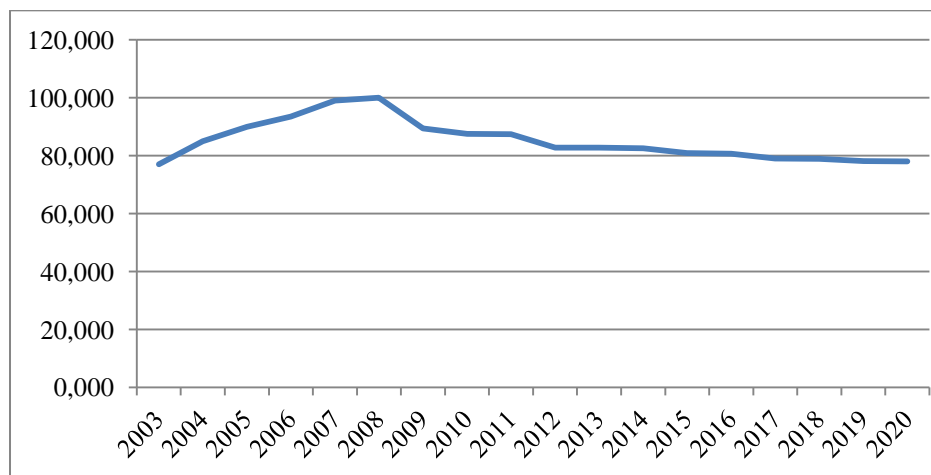
Scenarij 3 - Projekcija kretanja odabranih pokazatelja industrije (C+F+J) u razdoblju 2014.-2020.

Tablica 121. Scenarij 3

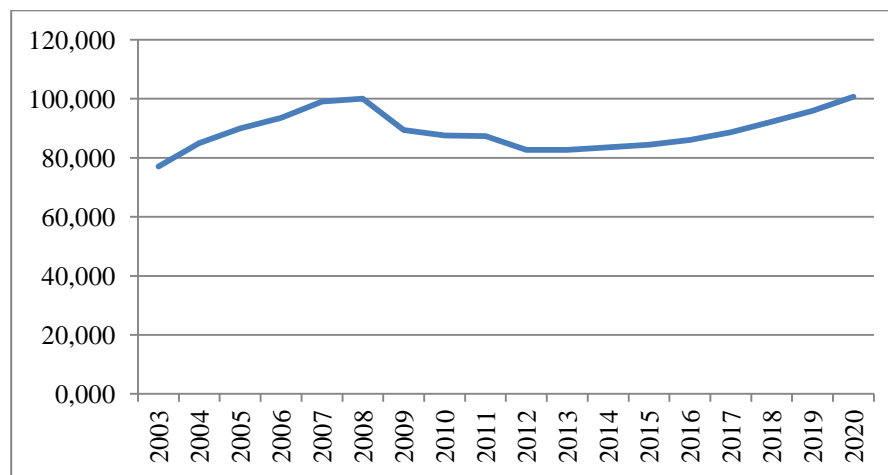
Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Indeks obujma industrijske proizvodnje (C Prerađivačka industrija, referentna godina 2008.)	83,711	84,715	86,748	89,871	94,185	98,706	104,628
Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu (%)	1,2%	1,2%	2,4%	3,6%	4,8%	4,8%	6%
Kretanje indeksa obujma građevinskih radova (F Građevinarstvo, referentna godina 2008.)	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90	88,90
Stope promjene obujma građevinskih radova u odnosu na prethodnu godinu (%)	-	-	-	-	-	-	-
Bruto dodana vrijednosti (u '000 HRK)	82.515.726	85.776.645	92.379.707	103.771.722	120.720.540	141.707.818	169.866.736
Broj novozaposlenih	2.650	3.591	7.318	12.725	19.206	24.158	33.094
Produktivnost rada (HRK)	244.156	251.577	266.182	290.142	323.073	359.851	403.126
Investicije u fiksni kapital (HRK)	668.857.552	1.160.401.636	2.358.003.644	4.366.859.795	6.793.606.638	9.119.343.203	12.502.392.373
Rast izvoza (HRK)	401.503.000	475.451.983	889.779.714	1.431.643.088	1.940.559.808	2.091.305.317	2.640.367.430
Rashodi za istraživanje i razvoj u BDP-u (%)	0,8	0,85	0,9	1	1,1	1,3	1,4
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	795	1.077	2.195	3.818	5.762	7.247	9.928

- Scenarij 3, nazvan „optimistični scenarij“, prikazuje godišnje kretanje odabranih pokazatelja u razdoblju 2014.-2020. i ovisi o uspješnosti provođenja procesa implementacije strategije.

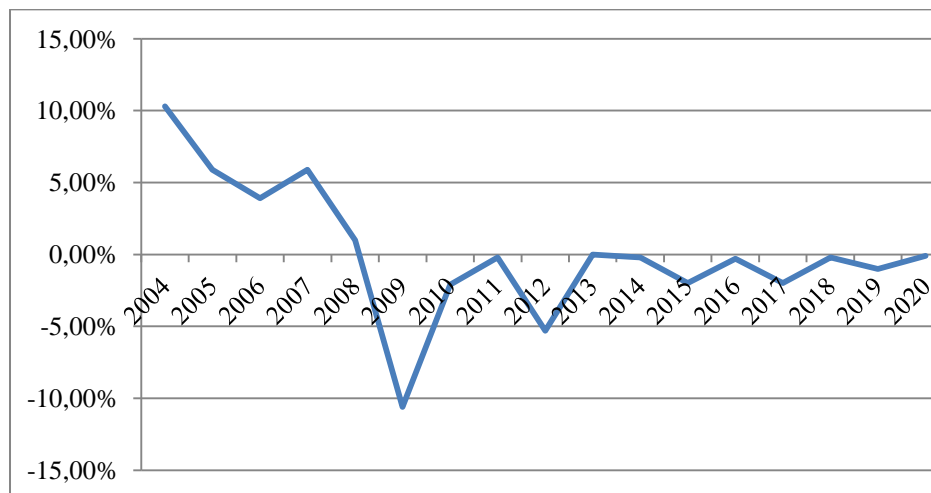
Slika 28. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.) - Scenarij 1

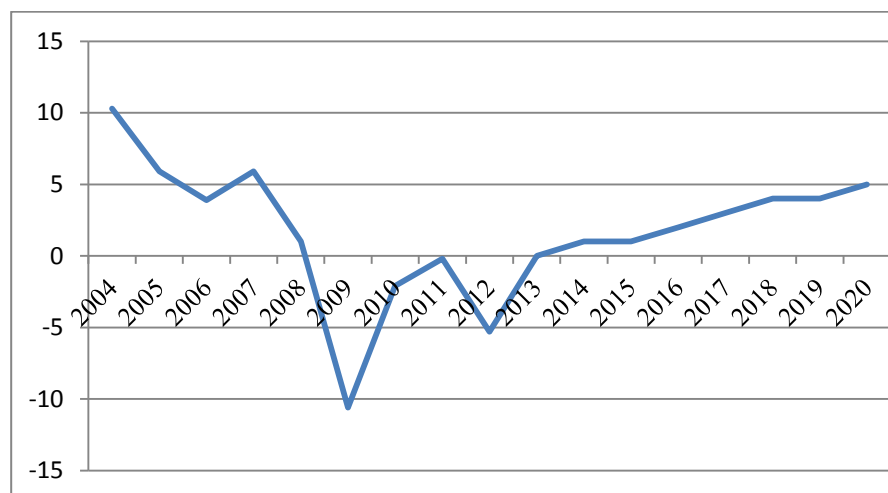
Slika 30. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.), Scenarij 2

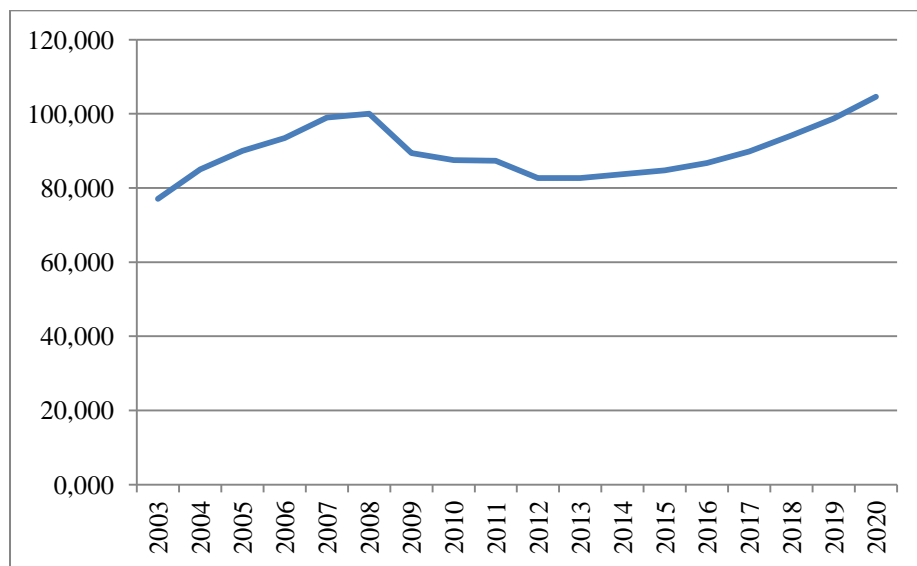
Slika 29. Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu, Scenarij 1

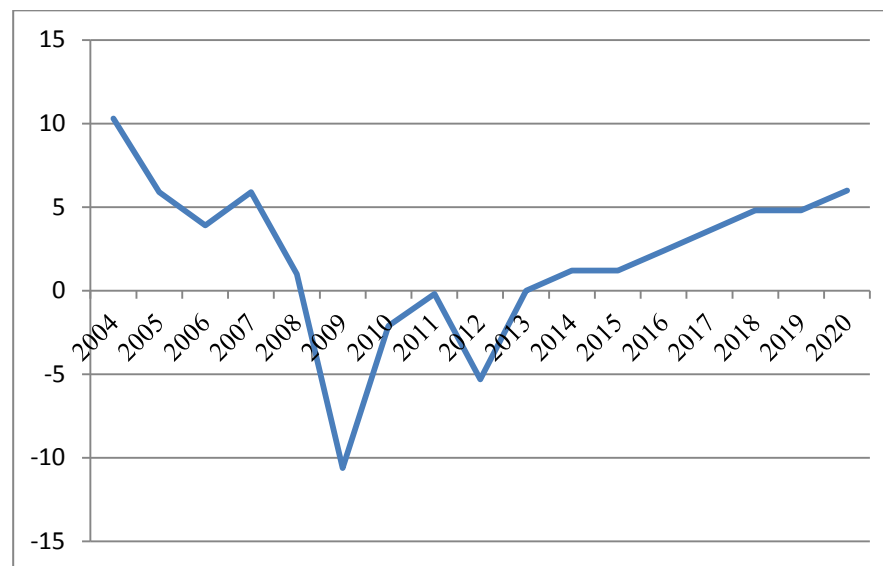
Slika 31. Stope rasta obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu, Scenarij 2

Slika 32. Obujam industrijske proizvodnje (referentna godina 2008.) - Scenarij 3

Slika 33. Stope rasta obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu - Scenarij 3

Projekcija kretanja odabranih pokazatelja za skupinu „pokretači“ u razdoblju 2014.-2020. za Scenarij 2

Tablica 122. Scenarij 2 – „pokretači“

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu (%)	2,35%	2,35%	4,69%	7,04%	9,39%	9,39%	11,73%
Bruto dodana vrijednosti (u '000 HRK)	18.176.764	19.257.340	21.383.988	24.872.649	29.667.639	35.022.835	41.323.865
Broj novozaposlenih	2.093	2.142	4.385	6.886	9.828	10.751	14.700
Produktivnost rada (HRK)	187.906	198.976	215.945	244.987	283.987	332.313	377.938
Investicije u fiksni kapital (HRK)	528.148.515	540.544.047	1.106.461.000	1.737.596.704	2.479.919.689	2.712.732.416	3.709.251.751
Rast izvoza (HRK)	278.821.528	281.609.744	568.851.682	870.343.074	1.195.271.155	1.243.082.001	1.616.006.601
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	628	643	1.316	2.066	2.949	3.225	4.410

Projekcija kretanja odabranih pokazatelja za skupinu „čuvvari“ u razdoblju 2014.-2020. za Scenarij 2

Tablica 123. Scenarij 2 – „čuvvari“

Pokazatelj	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Stope promjene obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prethodnu godinu (%)	0,00%	1,00%	1,00%	2,50%	3,00%	4,00%	4,00%
Bruto dodana vrijednosti (u '000 HRK)	11.541.062	12.792.167	14.204.846	16.522.275	19.707.467	23.264.789	27.450.405
Broj novozaposlenih	0	732	1.471	3.338	5.635	8.788	12.068
Produktivnost rada (HRK)	157.656	173.017	190.222	215.859	249.971	283.745	321.916
Investicije u fiksni kapital (HRK)	-	194.210.378	390.360.825	885.640.702	1.494.834.952	2.331.461.720	3.201.553.560
Rast izvoza (HRK)	0	48.565.245	49.050.897	123.853.515	152.339.824	209.213.358	217.581.892
Broj visokoobrazovane radne snage u ukupnom broju novozaposlenih industrije	0	166	333	755	1.275	1.988	2.731

Prioritetna područja i mjere realizacije strateških ciljeva

- Strateški ciljevi razvoja industrije definirani su temeljem rezultata provedenih kvantitativnih i kvalitativnih analiza i, kao što je vidljivo u prethodnom dijelu dokumenta, usmjereni su na četiri osnovna područja: (1) obujam industrijske proizvodnje, (2) zaposlenost, (3) produktivnost i (4) izvoz. Pri definiranju operativnih mjera realizacije strateških ciljeva posebna pozornost posvećena je odnosu horizontalnih i sektorskih mjera.
- Horizontalne mjere su usmjerene na uređivanje institucionalnog okvira koji bi trebao osigurati poticajno i sigurno okruženje za obavljanje poslovnih aktivnosti na svim razinama i za sve djelatnosti industrije. Međutim, zbog složene i heterogene strukture industrije potrebno je definirati i sektorske (vertikalne) mjere koje će uvažiti složenost i specifičnost određenih djelatnosti industrije. Uz svaku od mjera prikazanih u okviru prioritetnih područja naznačeno je radi li se o horizontalnoj ili vertikalnoj mjeri.
- Pri definiranju operativnih industrijskih mjera težilo se:
  - Dominantnoj orijentaciji na strateške prioritete razvoja
  - Orijetaciji na definiranje dugoročnih mjera
  - Usmjerenosti mjera na razvoj novih kompetencija i vještina
  - Razvoju postojećih konkurentnih prednosti.
- Osnovni principi korišteni u procesu definiranja operativnih mjera industrijske strategije su:
  - Usmjerenost na stvaranje novih izvora konkurentnih prednosti - poticaji od strane države prema privatnom sektoru biti će usmjereni na aktivnosti koje doprinose uvođenju novih proizvoda na tržište i/ili uvođenje novih tehnologija za proizvodnju već postojećih proizvoda,
  - Ključna orijentacija operativnih mjera je na poticanje onih aktivnosti koje će imati utjecaj na veći broj industrijskih djelatnosti umjesto na izolirane podrške određenoj djelatnosti.
- Sukladno strateškim razvojnim ciljevima, definirana su 4 ključna prioritetna područja industrijske strategije kako slijedi:
  1. STVARANJE STABILNOG INVESTICIJSKOG OKRUŽENJA
  2. POTICANJE STRATEŠKE SURADNJE INDUSTRIJE I OBRAZOVNOG SUSTAVA
  3. RESTRUKTURIRANJE JAVNE UPRAVE I ADMINISTRACIJE
  4. RAZVOJ TRŽIŠTA KAPITALA (ALTERNATIVNIH IZVORA FINANCIRANJA)

Prioritet 1: Stvaranje stabilnog investicijskog okruženja

- Osnova gospodarskog rasta i razvoja ovisna je o razini, strukturi i veličina investicija. Kada se govori o investicijama u kontekstu industrijske strategije misli se na dva osnovna tipa investicija: (1) investicije u fiksni kapital i (2) investicije u istraživanje i razvoj. Investicije u opremu, tehnologiju i druga materijalna sredstva predstavljaju nužnost za razvoj industrije, a to znači rast produktivnosti, povećanje zaposlenosti te, u konačnici, novu razinu konkurentnosti. Investicije u istraživanje i razvoj, s ciljem ostvarivanja efekata koji proizlaze iz komercijalizacije inovacija, predstavljaju osnovu za postizanje dugoročne konkurentnosti, ali i nužan preduvjet za ostvarivanje glavnog strateškog cilja industrije (repozicioniranje identificiranih strateških djelatnosti na globalnom lancu vrijednosti prema proizvodnji proizvoda veće dodane vrijednosti).
- Uz navedene operativne mjere, a s ciljem stvaranja poticajnog investicijskog okruženja izrađena je i strategija poticanja investicija koja obuhvaća mjere na razini ukupnog gospodarstva.
- Osnovni cilj ovog prioriteta je osiguranje sigurnog poslovnog okruženja investitorima, odnosno „sklapanje ugovora“ između države i investitora na razdoblje od 10 godina uz garanciju o nepromjenjivosti uvjeta poslovanja u odnosu na one koji su bili u trenutku pokretanja investicije za sve one projekte za koje država procijeni da pridonose ostvarenju strateških ciljeva industrije.
- **Operativne mjere:**
  - 1.1. Definiranje odgovarajućih pravnih propisa koji će osigurati stabilne i nepromjenjive ključne uvjete poslovanja koji nisu pod utjecajem političkih promjena (porezna politika, troškovi radne snage, inflacija i druga regulatorna opterećenja) za sve investicije u fiksni kapital za razdoblje od 10 godina – *horizontalna mjera*
  - 1.2. Posebne porezne olakšice za svako ulaganje koje se odnosi na transfer tehnologije i znanja (nema plaćanja poreza na dobit bez obzira na veličinu investicije na razdoblje od 10 godina uz uvjet zapošljavanja minimalno 5 osoba) – *vertikalna mjera*
  - 1.3. Financijski poticaji pri zapošljavanju visoko obrazovane radne snage (nema plaćanja doprinosa u prve dvije godine rada, a nakon toga porezne olakšice za edukaciju, stanovanje, usavršavanje) – *vertikalna mjera*
  - 1.4. Najam materijalnih resursa u vlasništvu RH (poslovni prostori, zemljišta, industrijske zone ili drugi objekti koji su bez namjene) bez naknade za investicije u tehnološko – istraživačke centre - „RH kao regionalni centar za istraživanje i razvoj naprednih tehnologija“ – *vertikalna mjera*
  - 1.5. Podrška (financijska i nematerijalna) za ulaganja u istraživanje, razvoj i inovacije kroz subvencioniranje do 25% prihvatljivih troškova i osiguranje adekvatne pomoći od znanstvene zajednice kroz materijalne i ljudske resurse – *vertikalna mjera*

- 1.6. Sustav poticaja za zapošljavanje osoba starijih od 50 godina u izvozno orijentiranim poduzećima (osobe starije od 60 godina uz plaćanje 25% doprinosa, osobe starosti od 50 do 60 godina uz plaćanje 50% doprinosa) – *vertikalna mjera*
- 1.7. Pojednostavljenje standarda i regulatornih mjera u procesu uvođenja novih proizvoda i usluga na tržište – *horizontalna mjera*
- 1.8. Sustav „dogovaranja“ investicijskih uvjeta za sve projekte od strateške važnosti³¹ za razvoj industrije (potrebna infrastruktura, dozvole, porezi, ljudski resursi) – *horizontalna mjera*
- 1.9. Unapređenje, odnosno povećanje učinkovitosti regulatornog okvira za zaštitu prava intelektualnog vlasništva – *horizontalna mjera*
- 1.10. Implementacija i kontinuirana prilagodba Strategije poticanja investicija promjenama u okruženju – *horizontalna mjera*.

Prioritet 2: Poticanje strateške suradnje industrije i obrazovnog sustava

---

- Znanja, vještine i sposobnosti ljudskih resursa predstavljaju osnovu za ostvarivanje konkurentne prednosti poduzeća, industrije i gospodarstva. Najveći doprinos razvoju industrije i gospodarstva država može dati upravo kroz kvalitetan sustav obrazovanja. Osnova za privlačenje bilo kakvih investicija, uz stabilno političko i makroekonomsko okruženje, nalazi se u dostupnosti obrazovane radne snage. Važno je da država investicije u obrazovni sustav usmjerava u područja koju su važna i nužna za buduće potrebe razvoja industrije. S obzirom na brze i učestale promjene koje se događaju u okruženju, i time stvaraju kontinuiranu potrebu za novim znanjima i vještinama, izuzetno je važno da obrazovni sustav „prikuplja“ informacije iz okruženja i industrije te kontinuirano prilagođava obrazovni sustav novim potrebama za znanjem, a sve sa ciljem kako bi se kroz nova znanja potaknulo i novo zapošljavanje.
- **Operativne mjere:**
  - 2.1. Zajednički sustav planiranja potreba za ljudskim resursima industrije i obrazovnog sustava u ciklusima od 10 godina (u nekim industrijskim djelatnostima kontinuirano se javlja nedostatak ljudskih resursa potrebnih znanja i vještina, dok se, s druge strane, određena zanimanja kontinuirano „proizvode za skladište“ pri čemu se javlja nekoliko razina negativnih efekata po gospodarstvo) – *horizontalna mjera*
  - 2.2. Uskladiti prioritete i razvojne ciljeve Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije i Industrijske strategije – *horizontalna mjera*

---

³¹ Strateškim projektima smatraju se oni koji osiguravaju transfer znanja i tehnologija

- 2.3. Sustav obrazovanja i znanosti prilagoditi potrebama novih tehnologija i potrebama „zelene ekonomije“, odnosno sa 6 prioriternih područja industrijske politike EU („key enabling technologies“: (1) napredne proizvodne tehnologije, (2) bioproizvodi, (3) čisti transport, (5) pametne mreže te (6) energetska i resursna efikasnost) koji bi trebali biti osnovni pokretač zapošljavanja mladih, takozvana „nova znanja za nova zapošljavanja“ – *horizontalna mjera*
- 2.4. Pojednostavniti sustav zapošljavanja stručnjaka iz inozemstva u područjima industrije gdje ne postoji dovoljna ili adekvatna ponuda radne snage na domaćem tržištu – *horizontalna mjera*
- 2.5. Razviti poticajni model dodatne edukacije i zapošljavanja starije iskusne radne snage za potrebe industrije (subvencioniranje troškova edukacije i smanjenje doprinosa) – *vertikalna mjera*
- 2.6. Razviti poticajni sustav za privlačenje kvalitetne i obrazovane radne snage u industriju (u zadnjih 20 godina proces je bio obrnut, odnosno kvalitetna radna snaga zamjenjivala je područje industrije uslužnim i administrativnim poslovima) – *horizontalna mjera*
- 2.7. Implementacija operativnih mjera Inovacijske strategije s naglaskom na jačanje inovacijskog potencijala gospodarstva te poticanje suradnje između poslovnog, javnog i znanstveno-istraživačkog sektora – *horizontalna mjera*
- 2.8. Kontinuirano raditi na povećanju atraktivnosti strukovnih zanimanja iz područja strateških i povezanih djelatnosti (izrada plana promocije novih zanimanja na kojima se zasniva „zelena ekonomija“) – *horizontalna mjera*
- 2.9. Potaknuti jači razvoj sustava stipendiranja i mentorstva kroz smanjenje doprinosa za zapošljavanje stipendiranih osoba u prvih 5 godina rada – *vertikalna mjera*
- 2.10. Razviti sustav „identificiranja“, vrednovanja, privlačenja i zadržavanja talentiranih i „najpametnijih“ ljudi (osigurati stanovanje, razvoj, edukaciju i posao za minimalno 1000 osoba u razdoblju 2014. – 2020) – *horizontalna mjera*.

Prioritet 3: Restrukturiranje javne uprave i administracije

- Jedan od ključnih čimbenika konkurentnosti poslovanja predstavlja efikasnost javne uprave i administracije. U gotovo svim analizama koje su se bavile ključnim problemima hrvatske industrije na prvom mjestu pojavljuje se institucionalno okruženje, odnosno neefikasna državna administracija, pravna nesigurnost, korupcija, opterećujuće administrativne procedure, nerazumljivi propisi te visoko i složeno porezno opterećenje. Unatoč činjenici da su određeni procesi na području restrukturiranja javne uprave pokrenuti, potrebno je naglasiti da još uvijek nije došlo do suštinskih promjena u načinu rada i razmišljanja. Proces implementacije industrijske strategije ne može se kvalitetno provesti bez temeljite

reorganizacije poslovnih procesa u javnoj upravi, ali i ono što je važnije, promjena u pristupu radnim zadacima i poslu koji se obavlja. Sve dok rad za javnu upravu ili državu ne postane stvar prestiža ili ponosa teško da se može zaključiti da je proces restrukturiranja uspješno proveden.

- Osnovni cilj ovog prioriteta je pružanje kvalitetne usluge privatnom sektoru koje se temelji na utvrđenim potrebama i kontinuiranoj interakciji između javnog i privatnog sektora, odnosno postizanje strateškog partnerstva.
- **Operativne mjere:**
  - 3.1. Kontinuirana prilagodba administrativnih procedura i propisa promjenama koje se događaju u okruženju s ciljem olakšavanja i stvaranja uvjeta za efikasnije poslovanje
  - 3.2. Uvođenje sustava ocjenjivanja i vrednovanja kvalitete usluga (rada) javne administracije od strane korisnika (privatni sektor) na kvartalnoj razini, te s time povezan sustav nagrađivanja i sankcioniranja
  - 3.3. Informatizacija i transparentnost rada javne administracije u internim procesima, ali i u obavljanju poslova s privatnim sektorom
  - 3.4. Reorganizacija rada javne uprave i administracije na temelju sustava definiranja ciljeva, mjerenja radne efikasnosti i uspostave sustava nagrađivanja
  - 3.5. Unapređenje internog sustava praćenja efikasnosti i izvještavanja javne uprave i administracije
  - 3.6. Povećanje efikasnosti postojeće institucionalne infrastrukture agencija, ureda i ministarstava usklađivanjem i koordinacijom djelovanja te potrebnom reorganizacijom
  - 3.7. Razvoj analitičkih i savjetodavnih vještina s ciljem pružanja operativnih savjeta privatnom sektoru po ključnim pitanjima financiranja, pripreme projekata, transfera znanja i povezivanja s međunarodnom zajednicom
- Sve operativne mjere prioriteta 3 su horizontalne.

Prioritet 4: Razvoj tržišta kapitala – alternativni izvori financiranja

---

- S obzirom na činjenicu da se kao osnovni i dominantni izvor financiranja poduzetnika koriste bankarski krediti jasno je da uslijed bankarske krize dolazi do zaustavljanja investicijske aktivnosti, ali i drugih negativnih posljedica na gospodarstvo. Upravo je velika ovisnost industrije o bankarskom sektoru jedan od značajnih problema u procesu oporavka gospodarstva. Navedeni problem posebno je izražen u segmentu malih i srednjih poduzeća. Stoga razvoj tržišta kapitala kao alternativa financiranju investicija klasičnim bankarskim kreditima predstavlja kvalitetnu opciju. Relativno velika štednja građana u bankama

predstavlja veliki potencijal koji bi se mogao iskoristiti za pokretanje specifičnih investicijskih projekata kroz alternativne izvore financiranja.

▪ **Operativne mjere:**

- 4.1. Donošenje poticajnih mjera za snažniju aktivnost fondova rizičnog kapitala i poslovnih anđela – *horizontalna mjera*
- 4.2. Aktivno sudjelovanje države u razvoju i radu specijaliziranih fondova rizičnog kapitala (istraživanje i razvoj, mezanin, . . .) – *vertikalna mjera*
- 4.3. Osnivanje fonda rizičnog kapitala specijaliziranog za ulaganje u komercijalizaciju registriranih patenata – *horizontalna mjera*
- 4.4. Razvoj posebnih programa financiranja (osiguranja) izvoza od strane HBOR-a za strateške industrije Republike Hrvatske – *horizontalna mjera*
- 4.5. Razvoj poticajnih poreznih mjera za ulaganja fondova rizičnog kapitala u izvozno orijentirana visokotehnološka poduzeća – *vertikalna mjera*
- 4.6. Organizacija prikupljanja popisa i značajki svih projekata iz područja tehnologije i inovacija koji nisu uspjeli pronaći sredstva za financiranje razvoja s ciljem utvrđivanja potencijala za aktivnu ulogu države u organizaciji financiranja (banka ili fondovi rizičnog kapitala) – *horizontalna mjera*.

Provedba strategije

- Uspjeh procesa strateškoga planiranja ovisi o kvaliteti posljednjega koraka - provedbe strategije. U procesu izrade Industrijske strategije utvrđeni su ključni problemi industrije, a sukladno tome i prioritetna područja za rješavanje utvrđenih problema. Međutim, najvažniji čimbenik uspjeha Industrijske strategije nalazi se u načinu i kvaliteti procesa provedbe Strategije.
- Prije navođenja osnovnih problema i definiranja pravila za uspješno provođenje Strategije, u nastavku se navodi nekoliko osnovnih zaključaka po pitanju dosadašnjega procesa strateškoga planiranja koji se provodio na razini Ministarstva.
- Opći zaključak je kako ključni nositelji provedbe (srednja razina upravljanja i ključni zaposlenici) nisu bili upoznati sa sadržajem strateških dokumenata, a u nekim situacijama čak ni s činjenicom da određena strategija postoji i da je službeno usvojena. Takva spoznaja jasno potvrđuje pretpostavku da se određena strategija, ako je do izrade uopće i došlo, izradila isključivo iz formalnih razloga.
- Prema raspoloživim informacijama, osim dokumenta koji je izrađen tijekom 2009.³² kao „... jedne od sastavnica za buduće strateško pozicioniranje prerađivačke industrije RH s približavanjem i ulaskom u EU“, od samostalnosti Republike Hrvatske do sada nije izrađena strategija industrijskoga razvoja Republike Hrvatske. Činjenica koja najbolje prikazuje odnos djelatnika Ministarstva prema navedenom strateškome dokumentu jest da većina zaposlenika nije ni znala za postojanje istog.
- Nadalje, u procesu izrade Industrijske strategije 2014. – 2020. bilo je gotovo nemoguće doći do bilo kakvih podataka i informacija temeljem kojih bi se moglo napraviti vrednovanje operativnih mjera i aktivnosti koje je Ministarstvo provodilo u zadnjih nekoliko godina. Nažalost, ne postoji informacijski sustav koji prati provedbu Strategije (operativni programi i mjere Ministarstva), ne postoji centralna baza informacija o korisnicima potpora, ne postoji sustav i praksa praćenja realizacije potpora niti postoje želja i motivacija djelatnika za aktivnim uključivanjem u proces provedbe. Postojeći sustav i organizacija funkcioniraju na *ad hoc* osnovi bez jasno definiranih ciljeva i kriterija uspješnosti.
- Osnovne karakteristike postojećeg sustava su:
  - Inertnost, otpor prema promjenama i nedostatak jasnih prioriteta kod srednje razine menadžmenta;
  - Nedostatak povjerenja; strategija i ciljevi poslovanja nisu kvalitetno predstavljani i objašnjeni zaposlenicima;
  - Nedisциплиna; posljedica ignoriranja ili zanemarivanja procesa provedbe strategije od strane „ključnih osoba“ što je dovelo do odmaka od definiranoga pravca djelovanja i dezorijentacije;

---

³² Ekonomski institut Zagreb, „Strateške odrednice razvitka i konkurentnost prerađivačke industrije Hrvatske do 2013. godine“

- „Razvodnjavanje“ strategije; nepovjerenje u strateške ciljeve i nemogućnost realizacije dovodi do nerazumijevanja i nepovjerenja u strategiju;
  - „Izolacija“ strategije; loši ili nepostojeći komunikacijski kanali između strategije i provedbe (zaposlenika);
  - Nepostojanje sustava mjerenja i kontrole, odnosno kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja uspješnosti realizacije strateških ciljeva;
  - „Zamor organizacije“; puno se toga započelo, a nikad se nije završilo;
  - Nepostojanje sustava nagrađivanja; nije razvijena organizacijska kultura prepoznavanja i nagrađivanja uspjeha.
- Primjereno upravljanje procesom provedbe predstavlja najvažniji dio cjelokupne Industrijske strategije. Stoga su definirani i ključni problemi provedbe Strategije kako bi se u konačnici odredila ključna područja i aktivnosti koje se trebaju provesti kako bi se ostvarili zacrtani strateški ciljevi.
  - Ključni problemi u procesu provedbe Strategije su:
    1. loša komunikacija (razmjena informacija) između zaposlenika i „ključnih zaposlenika“ odgovornih za proces provedbe strategije,
    2. neusklađivanje organizacijske strukture s definiranom strategijom,
    3. nedovoljno jasno definirani osnovni zadaci i aktivnosti svih sudionika procesa provedbe,
    4. neprikladan informacijski sustav za kontrolu procesa provedbe Strategije,
    5. nedefinirani jasni operativni planovi i upute za provođenje Strategije,
    6. nedovoljno jasno definirane odgovornosti i ovlaštenja zaposlenika ključnih za provedbu Strategije.
  - U skladu s navedenim, ključna područja i aktivnosti za provedbu Strategije su:
    - Komunikacija Strategije,
    - Prikaz Strategije kroz sustav operativnih planova,
    - Usklađivanje strategije i strukture,
    - Delegiranje odgovornosti i ovlaštenja,
    - Oblikovanje sustava izvještavanja i kontinuirana prilagodba strategije.

Komunikacija strategije

- Komunikacija Strategije, odnosno metode i tehnike koje se koriste u tu svrhu, predstavljaju strateške alate procesa provedbe Strategije. Vrlo važan element procesa provedbe Strategije je definiranje njezine Komunikacijske strategije ili određivanje načina i metoda kako izradenu Strategiju dovesti do krajnjeg potrošača, a u konkretnom slučaju radi se o zaposlenicima koji moraju prihvatiti i provesti zadatke definirane planom provedbe.
- Komunikacijski proces uvođenja nove Strategije trebao bi započeti s edukacijom zaposlenika u cilju prihvaćanja i pozicioniranja Strategije među zaposlenicima te nastaviti s provjerom razumijevanja strateških ciljeva, razine prihvaćanja Strategije, kao i stalnim informiranjem o ostvarenim rezultatima. Zadatak Komunikacijske strategije je osigurati informacije potrebne zaposlenicima kako bi razumjeli Strategiju, odnosno pronašli načine za učinkovitije obavljanje svakodnevnih aktivnosti.

- Komunikacija Strategije, kao nositelj i važan element ukupnih komunikacijskih procesa u organizaciji, ima sljedeće zadatke: (1) osigurati razumijevanje Strategije od strane svih zaposlenika, (2) oblikovati klimu podrške i prihvaćanja Strategije, (3) predstaviti pokazatelje i sustav mjerenja uspješnosti provedbe Strategije, i (4) organizirati prikupljanje povratnih informacija o Strategiji.

Prikaz Strategije kroz sustav operativnih planova

- Strategija se izvršava na svim organizacijskim razinama i da bi se uspješno proveo proces provedbe, a radi se o procesu upravljanja promjenama, potrebno je da svi sudionici procesa prilagode svoje ponašanje, radne navike, stavove i razmišljanja novom obrascu ponašanja i rada koji zahtijeva nova Strategija, odnosno u ovom slučaju uopće postojanje Strategije jer ista dosad nije postojala. Može se reći da se radi o stalnom procesu pretvorbe i prilagodbe koji, da bi se ostvario, podrazumijeva visoku razinu prihvaćanja i motivacije za provođenje promjena. Važan čimbenik koji utječe na razinu prihvaćanja promjena je svakako razumijevanje osnovnih elemenata i posljedica koje će promjene izazvati u radu sudionika procesa. Rješenje se nalazi u prikazu Strategije koji se temelji na modeliranju sustava uzročno-posljedičnih operativnih planova koji na jasan način povezuju aktivnosti i procese s ciljem opisivanja načina realizacije strateških ciljeva poduzeća.
- Strategijska mapa organizirani je prikaz osnovnih ciljeva, aktivnosti, projekata, izvršitelja i njihovih međusobnih odnosa. Metodologija prikaza Strategije kroz izradu strategijske mape ukazuje na činjenicu da je kritična točka procesa provedbe Strategije upravo eksplicitno obrazloženje ili prikaz pretpostavki ugrađenih u definiranu Strategiju.
- Prikaz Strategije kroz sustav operativnih planova podrazumijeva utvrđivanje i opis ključnih ciljeva od vrha organizacijske piramide pa sve do ciljeva koji se odnose na određeno radno mjesto s naglaskom na jasno definiranje međusobnih odnosa između ciljeva, organizacijskih jedinica i zahtjeva pojedinih radnih mjesta.
- Kvalitetan prikaz Strategije kroz sustav operativnih planova i povezanih aktivnosti doprinijet će: (1) razumijevanju i prihvaćanju Strategije, (2) povećanju motivacije zaposlenika, (3) poboljšanju i stvaranju pozitivne organizacijske klime, (4) povećanju djelotvornosti i učinkovitosti rada, odnosno u konačnici provedbi Strategije.

Usklađivanje strategije i strukture

- Problematika usklađivanja ili postizanja koordinacije između Strategije i organizacijske strukture usmjerena je na dva osnovna područja: (1) ostvarivanje sinergije između različitih organizacijskih jedinica, ali i između krovne Strategije i strategija koje podržavaju njezinu realizaciju i (2) usklađivanje ili prilagodba organizacijske strukture (vještine, sposobnosti, proces odlučivanja, resursi) sa zahtjevima koje postavlja provedba nove Strategije.
- Proces provedbe Strategije podrazumijeva definiranje određenih zahtjeva koje organizacija treba ispuniti kako bi se ostvarili očekivani učinci, odnosno podrazumijeva korištenje i oblikovanje određenih resursa, sposobnosti i vještina s ciljem provođenja procesa provedbe. Za uspješno provođenje Strategije potrebno je pronaći ili uspostaviti ravnotežu između zahtjeva za organizacijskim resursima koje postavlja strategija i mogućnostima koje može osigurati organizacija.

Delegiranje odgovornosti i ovlaštenja

- Osnovni koraci utvrđivanja i prikaza odgovornosti i ovlaštenja u procesu provedbe Strategije jesu: (1) prikaz ciljeva ili očekivanih rezultata procesa provedbe na razumljiv i što je moguće precizniji način, (2) definiranje osnovnih zadataka, aktivnosti ili odluka nužnih za realizaciju željenih ciljeva, (3) određivanje vrste i razine odgovornosti koje moraju biti relevantne, ali i jednostavne, i ograničenoga volumena kako se ne bi dovelo u pitanje upravljanje organizacijom, (4) uključivanje svih upravljačkih struktura u proces izrade matrice odgovornosti i ovlaštenja kroz pojedinačno određivanje potrebnih ovlaštenja i odgovornosti za planirane aktivnosti, (5) definiranje zajedničke matrice zadataka, odgovornosti i ovlaštenja temeljem pojedinačnih prijedloga, što potencijalno dovodi do određenih komunikacijskih problema koji mogu nastati kao posljedica razlika u pojedinačnim percepcijama po pitanju područja odgovornosti i ovlaštenja upravljanja poslovnim aktivnostima.

Oblikovanje sustava izvještavanja i stalna prilagodba Strategije

- Promatranjem provedbe Strategije kao procesa može se zaključiti kako je upravo organizacija sustava prikupljanja i obrade podataka koji pomažu u vrednovanju izvedbe poslovanja i definiranja potrebnih korekcija ili prilagodbi strategije promijenjenim uvjetima poslovanja jedan od kritičnih čimbenika uspjeha.
- Mjerenje i procjenu izvedbe poslovanja treba promatrati kao višedimenzionalni koncept zbog činjenice da se ukupna uspješnost poslovanja definitivno sastoji od različitih mjera uspješnosti. U cilju oblikovanja kvalitetnog sustava upravljačkog izvještavanja potrebno je na samome početku procesa definirati odgovore na sedam ključnih pitanja: (1) definiranje perspektive iz koje se procjenjuje izvedba poslovanja, (2) određivanje područja procjene, (3) određivanje razine analize, (4) definiranje svrhe provođenja procjene poslovanja, (5) utvrđivanje vremenskog okvira procjene, (6) definiranje podataka koji će se koristiti pri procjeni, (7) određivanje referentne točke za procjenu uspješnosti realizacije.
- Sustav upravljačkog izvještavanja potrebno je osmisliti na način da uspostavi ravnotežu između tri osnovne kategorije: (1) djelotvornosti, (2) učinkovitosti i (3) evolucije (sposobnost prilagodbe promjenama s ciljem zadržavanja konkurentske pozicije).
- S ciljem stvaranja osnova za provođenje Strategije, nužno je izdvojiti sljedeće **zaključke**:
  1. Odgovornost za provedbu Industrijske strategije mora biti na Vladi RH ili radnoj skupini koju će činiti određeni ministri čija su linijska ministarstva nužna za realizaciju strateških ciljeva (gospodarstvo, poduzetništvo, obrazovanje, znanost i tehnologija, financije, zaštita okoliša, itd.).
  2. Potrebno je hitno uskladiti različite strateške dokumente i Industrijsku strategiju prije nego službeno započne proces njezine provedbe. Navedeno se može ostvariti izradom gospodarske strategije.
  3. Potrebno je oformiti specijalizirani tim na razini Vlade od predstavnika ključnih ministarstava koji će biti operativno zaduženi za provođenje Strategije.
  4. Potrebno je definirati sustav izvještavanja i praćenja realizacije Industrijske strategije koji mora biti usuglašen s ostalim sustavima izvještavanja na razinama drugih ministarstava.
  5. Potrebno je provesti edukaciju zaposlenika i prilagoditi organizaciju zahtjevima provedbe Industrijske strategije.

6. Potrebno je definirati strukturu i način razmjene informacija i usuglašavanja budućih aktivnosti s privatnim sektorom u tijeku provedbe Strategije.
7. Proces provedbe Industrijske strategije (i svih drugih strategija) treba označiti kao početak procesa restrukturiranja javne uprave koji je potrebno provesti tako da se stvore osnove za uspješnu realizaciju strateških ciljeva.
8. Predlaže se primjena *Balanced Scorecarda* kao modela provedbe Strategije jer na najbolji način može riješiti probleme koji proizlaze iz trenutne organizacije ministarstva.
9. Smatra se nužnim angažiranje savjetnika (konzultanata) koji će pružiti operativnu pomoć u strukturiranju i definiranju organizacije za provođenje Strategije.
10. Potrebno je razviti sustav komunikacije prema unutarnjem i vanjskom okruženju s ciljem stvaranja podrške realizaciji strateških ciljeva, ali i prikupljanja povratnih informacija o učincima Industrijske strategije.

Literatura

Uvod

- Aghion, P., Dewatripont, M., Du, L., Harrison, A., Legros, P. (2012) Industrial Policy and Competition. Dostupno na: http://scholar.harvard.edu/aghion/files/industrial_policy_and_competition.pdf [10.7.2013.].
- Alvesson, M. (1996) Leadership Studies: From Procedure and abstraction to reflexivity and situation, *Leadership Quarterly*, 7 (4), str. 455-485.
- Atesoglu, H. S. (1994) An application of a Kaldorian export-led model of growth to the United States, *Applied Economics*, 26 (5), 479-483.
- Beckerman, W. (1965) Demand, Exports and Growth. U: Beckerman, W. i sur. (eds) *The British Economy in 1975*. The National Institute of Economic and Social Research, str. 44-72.
- Boyce, C., Neale, P. (2006) Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input. Pathfinder International Tool Series, Monitoring and Evaluation – 2, str. 3.
- Braima, S. J. (2011) Sierra Leone: IMF crisis solution report. Action Aid International Sierra Leone. Dostupno na: http://www.actionaid.org/sites/files/actionaid/sierra_leone_imf_crisis_solution_report.pdf [10.7.2013.].
- Central Economic Development Commission (2009) Advanced Manufacturing Target Industry Report. NY: CEDC.
- Conger, J. (1998) Qualitative Research as the cornerstone methodology for understanding leadership, *Leadership Quarterly*, 9 (1), str. 107-121.
- Creswell, J. W. (2009) *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approach*. Treće izdanje. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Denzin N., Lincoln Y. (ur.) (2000) *Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publication Inc.
- Dey, I. (1993) *Qualitative data analysis: a user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.
- Ding, M., Chen, Y. i S.L. Bressler (2006) Granger causality: Basic theory and application to neuroscience. U: J. Timmer, B. Schelter, M. Winterhalder (eds) *Handbook of Time Series Analysis*. Verlage: Wiley-VCH, str. 451.-474.
- Dixon, R.J., Thirlwall, A.P. (1975) A model of regional growth differences on Kaldorian lines, *Oxford Economic Papers*, 27, str. 201.-214.
- Ekonomski Institut Zagreb (2009) Strateške odrednice razvitka i konkurentnost prerađivačke industrije Hrvatske do 2013. godine. Zagreb
- Eliot & Associates (2005) Guidelines for Conducting a Focus Group. Dostupno na: http://assessment.aas.duke.edu/documents/How_to_Conduct_a_Focus_Group.pdf [10.7.2013.].
- Engle, R. F., Granger, C. W. J., (1987) Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing, *Econometrica*, 55, (2). str. 251-276.
- European Commission (2009) Comprehensive sectoral analysis of emerging competences and economic activities in the European Union: Computers, electronic and optical products. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=566&furtherNews=yes> [10.7.2013.].
- European Commission (2009) The future of transport. Focus Groups' Report. Dostupno na: http://ec.europa.eu/transport/themes/strategies/doc/2009_future_of_transport/2009_the_future_of_transport.pdf [10.7.2013.].
- Fern, E. F. (2001) *Advanced Focus Group Research*. London: Sage publications.
- Gibbs, A. (1997) Focus groups, *Social Research Update*, 19, str. 1-5.
- Groves, R. M., Fowler, F.J., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E., Tourangeau, R. (2004) *Survey methodology*. Hoboken, NY: John Wiley&Sons.
- Hruška, D. (2010) *Donošenje radikalnih odluka u velikim organizacijama*. Doktorska disertacija. Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 182.
- International monetary fund (2011) The Gambia: Poverty Reduction Strategy Paper—Progress Report. Dostupno na: www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2011/cr1127.pdf [10.7.2013.].
- Kaldor, N. (1970) The case for regional policies, *Scottish Journal of Political Economy*, 17 (3), str. 337.-348.
- Kitinger, J. (1995) Qualitative Research: Introducing focus groups, *BMJ Journal*, 1995, str. 299-311.
- Krugman, P. R. (1983), Targeted Industrial Policies: Theory and Evidence. SAD: Federal Reserve Bank of Kansas City, str. 123-155.

- Kuman, R. (2005) *Research methodology: a step-by-step guide for beginners*. Drugo izdanje. London: Sage Publications.
- Kvale, S. (1996) *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousands Oaks: Sage Publications.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K. M., Guest, G., Namey, E. (2005) *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International, str. 29. Dostupno na: <http://www.fhi360.org/resource/qualitative-research-methods-data-collectors-field-guide> [10.7.2013.].
- Maddala, G.S., Lahiri, K. (2009) *Introduction to Econometrics*. Četvrto izdanje. Wiley.
- Marušić, M., Vranešević, T. (1997) *Istraživanje tržišta*. Zagreb: Adeco.
- Methods of research, *web* stranica. Dostupno na: http://www.roboneill.co.uk/papers/research_methods.htm [9.7.2013.].
- Miles, M. B., Huberman, A. M. (1994) *Qualitative Data Analysis*. Drugo izdanje. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Newman, I., Ridenour, C. S., Benz, C. R. (1998) *Qualitative-Quantitative Research methodology: Exploring the Interactive Continuum*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- OECD economic country surveys. Dostupno na: <http://www.oecd.org/eco/> [11.7.2013.].
- Orb, A., Eisenhauer, L., Wynaden, D. (2000) Ethics in Qualitative Research, *Journal of nursing scholarship*, 33 (1), str. 93-96.
- Patton, M. Q. (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Treće izdanje. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Phellas, N.C., Bloch, A., Seale, C. (2011) Structured methods: interviews, questionnaires and observation. U: Seale, C. *Researching Society and Culture*. UK: Sage Publications.
- Riley, M., Wood, R. C., Clark, M. A., Wilkie, E. i Szivas, E. (2002) *Researching and Writing Dissertations in Business and Management*. London: Thomson Learning.
- Ryman, A., Stephen, M., Campo, C. (1996) The Importance of Context: Qualitative Research and the Study of Leadership, *Leadership Quarterly*, 7(3), str. 353-370.
- Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A. (2000) *Research Methods for Business Students*. Essex: Prentice Hall.
- Sinčić, D. (2007) *Industrijska Hrvatska: pogled poslodavaca*. HUP; Vlada Republike Hrvatske (2008) *Industrijska politika Republike Hrvatske u pripremi za članstvo u EU*. Zagreb.
- Spencer, L., Ritchie, J., O'Connor, W. (2003) *Analysis: Practices, Principles and Processes*. U: J. Ritchie i J. Lewis (ur.), *Qualitative Research Practice: a Guide for Social Science Students*. Thousand Oaks: Sage Publications, str. 199-219.
- Stenius, K., Mäkelä, K., Miovsy, M., Gabrhelik, R. (2008) How to write publishable qualitative research?, str. 82-89. U: Babor, T. F., Stenius, K., Savva, S., O'Reilly, J. (ur.) *Publishing Addiction Science: A guide for the perplexed*. Drugo izdanje. World Health Organization i International Society of Addiction Journal Editors.
- Thomas, L.C., Edelman, C., Edelman, D.E., Crook, J. N. (2002) *Credit Scoring and its Applications, Society for Industrial and Applied Mathematics*. Philadelphia, SAD: SIAM.
- Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2011) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada u društvenim znanostima*. Zagreb: MEP, str. 82.
- ul Haque, I., Bell, M., Dahlman, C., Lall, S., Pavitt, K. (1995) *Trade, Technology, and International Competitiveness*. EDI Development Studies. Washington DC: World Bank, Economic Development Institute.
- ul Haque, I. (2007) *Rethinking industrial policy*. UNCTAD Discussion Paper No 183. Dostupno na: http://unctad.org/en/docs/osgdp20072_en.pdf [10.7.2013.].
- United Nations Conference on Trade and Development (2012) *World Investment Prospects Survey 2012-2014*. New York i Ženeva: UNCTAD.
- Vlada Republike Hrvatske (2013) *Ekonomski program Republike Hrvatske*. Zagreb.
- Webster, S. (1992) *Focus Groups: An Effective Marketing Research Tool for Social Service Agencies*. Dostupno na: <http://muskie.usm.maine.edu/helpkids/pubstext/focus.htm> [10.7.2013.].
- Woolcott, H. (1990) *Writing up Qualitative Research*. London: Sage Publications.
- World Bank Enterprise Surveys. Dostupno na: <http://www.enterprisesurveys.org/Methodology> [11.7.2013.].

Makroekonomski okvir

- Babić, M. (2007) *Makroekonomija*. Petnaesto izdanje. Zagreb: Mate.
- Besanko, D., Dranove, D., Shanley, M., Schaefer, S. (2010) *Economics of Strategy*. Peto izdanje. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Državni zavod za statistiku. Dostupno na: www.dzs.hr [11.7.2013.].

- Eurostat. Dostupno na: ec.europa.eu/eurostat [11.7.2013.].
- Eurostat. The EU in the world 2013, a statistical portrait. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-30-12-861[5.8.2013.].
- Financijska agencija (FINA), internetska stranica. Dostupno na <http://www.fina.hr> [2.7.2013.].
- Hrvatska narodna banka. Dostupno na: www.hnb.hr [11.7.2013.].
- Hrvatski zavod za zapošljavanje. Dostupno na: www.hzz.hr [11.7.2013.].
- Magnien, F. (2002) The measure of GDP per capita in purchasing power standards (PPS), a statistical indicator tricky to interpret. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Neal, L. (2007) *The Economics of Europe and the European Union*. Cambridge University Press
- Slavin, S. L. (2009) *Macroeconomics*. Deveto izdanje. McGraw-Hill.
- Temple, P. (2003) *First Steps in Economic Indicators*. Prentice Hall.

Analiza prirodnih resursa

- Agencija za zaštitu okoliša (2010) Pokrov i namjena korištenja zemljišta u Republici Hrvatskoj, stanja i trendovi. Dostupno na: www.azo.hr/lgs.axd?t=16&id=3899. [7.7.2013.].
- Basch, O. (1981) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Ivanić-Grad; Geološki zavod Zagreb; Savezni geološki zavod Beograd, str. 66.
- Borović, I., Marinčić, S., Majcen, Ž. i Magaš, N. (1977) Osnovna geološkakarta 1:100 000. Tumač za list Vis K33-33, Jelsa 33-34, Biševo 33-45. Institut za geološka istraživanja Zagreb; Savezni geološki zavod, str. 67.
- Borović, I., Marinčić, S., Majcen, Ž., Raffaelli, P. i Mamužić, P. (1975) Osnovna geološka karta 1:100 000. List Vis (Jabuka, Svetac, Biševo) K33-33 (31, 32, 45). Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967-1968); Savezni geološki zavod, Beograd.
- Brežanski, J. (2010) Vode i vodno dobro, Neka pitanja pravnog uređenja. Dostupno na: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/JBrezanski-Vode_i_vodno_dobro.doc. [05.07.2013.].
- Bukovac, J., Poljak, M. i Čakalo, M. (1984) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Črnomelj L-33-91. Geološki zavod Zagreb; Geološki zavod Ljubljana (1983); Savezni geološki zavod Beograd, str. 63.
- Bukovac, J., Šušnjar, M., Poljak, M. i Čakalo, M. (1983) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100000 List Črnomelj L 33-91. Geološki zavod Zagreb; Geološki zavod Ljubljana (1972-1983); Savezni geološki zavod Beograd.
- Cortina Land Cover (2010) Pokrov i namjena korištenja zemljišta u Republici Hrvatskoj, stanja i trendovi. Cortina Land Cover: Agencija za zaštitu okoliša.
- Crnković, J., Šinkovec, B. (1993) Nemetalne mineralne sirovine Hrvatske, *Rudarsko-geološko-naftni zbornik*, 5, str. 21-37.
- Croenergo. EU. OIEK: Visine tarifnih stavki za 2012. Godinu. Dostupno na: <http://www.croenergo.eu/oiek-visine-tarifnih-stavki-za-2012-godinu-4893.aspx> [5.7.2013.].
- Croenergo. EU. Novi Tarifni sustav za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije - I. dio. Dostupno na: <http://www.croenergo.eu/Novi-Tarifni-sustav-za-proizvodnju-elektricne-energije-iz-obnovljivih-izvora-energije-i-kogeneracije-I-dio-6317.aspx> [5.7.2013.].
- Čaldarović, O., Buble, T., Draženović, M., Jakšić, J., Lalić, B., Lucić, D., Putar Novoselec, M., Vidović, T., Zojčeska, A. Franičević, V. (2007) Sociološka studija o preferencijama u ishrani ribom i drugim proizvodima ribarstva stanovništva Republike Hrvatske. Dostupno na: <http://www.mps.hr/Ribarstvo/UserDocsImages/Studije/Sociolo%20studija%20o%20preferencijama%20u%20ishrani%20ribom%20i%20drugim%20proizvodima%20ribarstva%20stanovni%20C5%A1tva%20RH.doc>. [5.7.2013.].
- Čičulić-Trifunović, M., i Galović, I.(1983) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100000. Tumač za list Bačka Palanka L34-99. Geološki zavod Zagreb; Geološki zavod Beograd (1985); Savezni geološki zavod Beograd, str. 43.
- Đonlagić, M. (2010) Obnovljivi izvori energije. Studija o obnovljivim izvorima energije u BiH. Dostupno na: <http://www.ekologija.ba/userfiles/file/Obnovljivi%20izvori%20energije%20-%20Studija.pdf>. [05.07.2013.].
- Đurasek, N., Frank, G., Jenko, K., Kužina, A. i Tončić-Gregl, R. (1981) Prilog poznavanju naftno-geoloških odnosa u sjeverozapadnom dijelu Jadranskog podmorja. *Zbornik radova simpozija "Kompleksna naftno-geološka problematika podmorja i priobalnih dijelova Jadranskog mora"*, Split, 1, str. 201-213, Zagreb.
- Energetski institut Hrvoje Požar (1998) Geoen, program korištenja geotermalne energije, prethodni rezultati i buduće aktivnosti. Zagreb: Energetski institut Hrvoje Požar.

- Geološki zavod Sarajevo (1962-1967) Osnovna geološka karta SFRJ1:100 000. List Livno str. 33-11; Savezni geološki zavod Beograd, 1972.
- Grimani, I., Juriša, M., Šikić, K. i Šimunić, A. (1975) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Knin L33-141. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1966); Savezni geološki zavod Beograd, str. 61.
- Grimani, I., Sušnjara, M., Bukovac, J., Milan, A., Nikler, L., Crnolotac, I., Šikić, D. i Blašković, I. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Crikvenica L33-102. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963); Savezni geološki zavod Beograd, str. 47.
- Grimani, I., Šikić, K. & Šimunić, A. (1972) Osnovna geološka karta SFRJ1:100 000. List Knin L 33-126. – Institut za geološka istraživanja. Zagreb, (1962-1966); Savezni geološki zavod Beograd.
- HEP proizvodnja d.o.o. Hidroelektrane. Dostupno na: <http://www.hep.hr/proizvodnja/osnovni/hidroelektrane/> [5.7.2013.].
- Hrvatska elektroprivreda, službene stranice. Dostupno na: <http://www.hep.hr> [5.7.2013.].
- Hrvatski geološki institut (BENČEK, Đ. et al.) Osnovna geološka karta, 1:100 000, list Karlovac (manuskript).
- Hrvatske vode, *web* stranica. Dostupno na: www.voda.hr [05.07.2013.].
- Hrvatske vode (2012) Plan upravljanja vodnim područjima – Nacrt 2. Dostupno na: www.voda.hr/pu/vp/Dokumenti/Pup_DODATAK_II_NACRT_2.pdf [05.07.2013.].
- Hrvatske vode (2012) Plan upravljanja vodnim područjima – Nacrt 1. Dostupno na: http://www.voda.hr/pu/vp/Dokumenti/Pup_DODATAK_I_NACRT_1.pdf. [5.7.2013.].
- Institut za oceanografiju i ribarstvo – Split (2009) Pelagijskimonitoring (project PLEMON): Procjena rasprostranjenosti i obimnosti populacije sitne plave ribe u Jadranskom moru ultrazvučnom detekcijom. Dostupno na: www.mps.hr/Ribarstvo/.../PELMON%202009.pdf [5.7.2013.].
- Institut za oceanografiju i ribarstvo – Split (2010) Monitoring pelagičkih naselja u Jadranskom moru, PLEMON-VPA 2010. Dostupno na: <http://www.mps.hr/Ribarstvo/UserDocsImages/Arhiva/Studije/PELMON%20VPA%202010.pdf> [05.07.2013.].
- Ivanović, A., Sakač, K., Marković, S., Sokač, B., Sušnjara, M., Nikler, L. i Sušnjara, A. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Obrovac L33-140. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1962-1967); Savezni geološki zavod Beograd.
- Ivanović, A., Sakač, K., Sokač, B., Vrsalović-Carević, I. i Zupanić, J. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Obrovac L33-140. Institut za geološka istraživanja Zagreb; Savezni geološki zavod Beograd, str. 61.
- Ivanović, A., Sikirica, V. i Sakač, K. (1978) Osnovna geološka karta 1:100 000 Tumač za list Drniš K33-9. Inst. geol. istraž. Zagreb (1972); Savezni geološki zavod Beograd, str. 59.
- Ivanović, A., Sikirica, V., Marković, S. i Sakač, K. (1977) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Drniš K33-9. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967-1972); Savezni geološki zavod Beograd.
- Jelčić, O. (2006) Poljoprivredno zemljište, korištenje, prenamjena i raspolaganje. USAID Croatia. The Urban Institute.
- Kitco, *web* stranica. Dostupno na: <http://www.kitcometals.com/> [6.7.2013.].
- Korolija, B., Crnko, J. (1985) Osnovna geološka karte SFRJ 1:100 000. Tumač za list Bjelovar L33-82. Institut za geološka istraživanja Zagreb; Savezni geološki zavod Beograd, str. 42.
- Korolija, B., Živaljević, T. i Šimunić, A. (1979) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Slunj L33-104. Geološki zavod Zagreb; Institut za geologiju Sarajevo (1968-1972); Savezni geološki zavod Beograd.
- Korolija, B., Živaljević, T. i Šimunić, A. (1981) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Slunj L33-104. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1972); Geološki zavod Sarajevo (1968); Savezni geološki zavod Beograd, str. 47.
- Košćec, B. (1971) Površinske pojave ugljikovodika u zoni Vanjskih Dinarida i na morskom dnu sjevernog Jadrana, *Nafta* 22/3-4, str. 335-342, Zagreb.
- Magaš, N. i Marinčić, S. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100.000. Tumač za list Split K 33-21. Primošten K 33-20. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967); Savezni geološki zavod Beograd, str. 47.
- Majcen, Ž., Korolija, B., Sokač, B. i Nikler, L. (1970) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Zadar L 33-139. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963-1969); Savezni geološki zavod Beograd
- Majcen, Ž., Korolija, B., Sokač, B. i Nikler, L. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Zadar L33-139. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967); Savezni geološki zavod Beograd, str. 44.

- Mamužić, P. (1970): Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Molat L 33-138. Institut geološka istraživanja Zagreb (1963-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Mamužić, P. (1971) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Šibenik L 33-8 Institut za geološka istraživanja Zagreb (1962-1965); Savezni geološki zavod Beograd.
- Mamužić, P. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Lošinj L33-125. Institut za geološka istraživanja (1965); Savezni geološki zavod Beograd.
- Mamužić, P. (1975) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Šibenik K33-8. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1966); Savezni geološki zavod Beograd, str. 37.
- Mamužić, P. i Milan, A. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Rab L33-114. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1966); Savezni geološki zavod Beograd, str. 39.
- Mamužić, P. i Nedela-Devide, D. (1968) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Biograd L 33-7. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963); Savezni geološki zavod Beograd.
- Mamužić, P. i Neděla-Devidé, D. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Biograd K33-7. - Inst. geol. istraž. Zagreb (1963); Savezni geološki zavod Beograd, str. 27.
- Mamužić, P. i Sokač, B. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Molat L33-138 i Silba L33-126. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967); Savezni geološki zavod Beograd, str. 45.
- Mamužić, P., Milan, A., Korolija, B., Borović, I. i Majcen, Ž. (1969) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Rab L 33-144. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1959-1965); Savezni geološki zavod Beograd.
- Mamužić, P., Sokač, B. i Velić, I. (1970) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Silba L 33-126. Institut za geološka istraživanja (1963.-1969.); Savezni geološki zavod Beograd.
- Margetić, M. (1952) Bituminozne stijene Dalmacije. *Geološki vjesnik*, II-IV (1948-1950), str. 117-140.
- Marinčić, Magaš, N., i Benček Đ. (1977) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Ploče K33-35 Institut za geološka istraživanja Zagreb (1969); Savezni geološki zavod Beograd, str. 49.
- Marinčić, S. i Majcen, Ž. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. List Jelsa K33-34. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967-1968); Savezni geološki zavod Beograd.
- Marinčić, S., Korolija, B. i Majcen, Ž. (1976) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Omiš K33-22. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1968-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Marinčić, S., Korolija, B., Mamužić, P., Magaš, N., Majcen, Ž., Brkić, M. i Benček Đ. (1977) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Omiš K33-22. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1969); Savezni geološki zavod Beograd, str. 51.
- Marinčić, S., Magaš, N. & Borović, I. (1971) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Split K33-21. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1968-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Marinčić, S., Magaš, N. i Borović, I. (1971) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Primošten K33-20. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1968-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Marković, B. (1966) Tumač za OGK list Dubrovnik. Zavod za geološka i geofizička istraživanja Beograd, Knjižnica Geološko Paleontološkog zavoda Sveučilišta u Zagrebu.
- Marković, B. (1966) Osnovna geološka karta list Dubrovnik, Zavod za geološka geofizička istraživanja Beograd 1996; Knjižnica Geološko Paleontološkog zavoda Sveučilišta u Zagrebu.
- Marković, S. (2002) Mineralne sirovine Hrvatske. Institut za geološka istraživanja Zagreb; Zavod za geologiju, Zagreb.
- Ministarstvo gospodarstva, *web* stranica. Dostupno na: <http://mingorp.hr> [5.7.2013.]
- Ministarstvo gospodarstva RH (2011) Energija u Hrvatskoj 2011. Godišnji energetske pregled. Dostupno na: www.eihp.hr/hrvatski/projekti/EUH_od_45/malaEUH11web.pdf [5.7.2013.].
- Ministarstvo poljoprivrede, *web* stranica. Dostupno na: www.mps.hr [5.7.2013.].
- Papeš, J., Marinković, R., Raić, V., Magaš, N. i Sikirica, V. (1982) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Sinj K33-10. Geoinženjering; Institut za geologiju.Sarajevo (1968-1980); Geološki zavod OOUR za geologiju i paleontologiju Zagreb (1971-1976); Savezni geološki zavod Beograd.
- Perić, N. (2009) Obnovljivi izvori energije: stanja i potencijali, predavanje. Zagreb: FER.
- Pirc, A., Motik, D., Moro, M., Posavec, S., Kopljar, A. (2010) Analiza pokazatelja stanja na tržištu drvnih proizvoda Republike Hrvatske. Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/93648 [5.7.2013.]
- Pleničar, M. i Premru, U. (1977) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100.000. Tolmač za list Novo Mesto L 33-79. Geološki zavod Ljubljana (1970); Savezni geološki zavod Beograd, str. 61.
- Pleničar, M., Premru, U. i Herak, M. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. List Novo Mesto L33-79. Geološki zavod Ljubljana, (1963-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Polšak, A., Crnko, J., Šimunić, A., Šimunić, A., Šparica, M. i Juriša, M. (1979) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Bihać L33-116. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967); Savezni geološki zavod Beograd, str. 51.

- Polšak, A., Juriša, M., Šparica, M. i Šimunić, A. (1977) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Bihać L33-116. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1962-1967); Savezni geološki zavod Beograd.
- Portal Energetika.net. Dostupno na: <http://www.energetika-net.com> [5.7.2013.].
- Portal Izvori energije. Dostupno na: <http://www.izvorienergije.com> [5.7.2013.].
- Portal Hrvatske Šume <http://portal.hrsume.hr/>[5.7.2013.].
- Portal Moja energija. Dostupno na: www.mojaenergija.hr [5.7.2013.].
- Portal Obnovljivi.com. Dostupno na: <http://www.obnovljivi.com> [5.7.2013.].
- Portal Voda. Dostupno na: www.voda.hr [5.7.2013.].
- Raić, V. i Papeš, J. (1982) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Ston K33-23. Institut za geološka istraživanja Sarajevo (1968); Savezni geološki zavod Beograd.
- Raić, V., Ahac, A. i Papeš, J. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. List Imotski K33-23. - Inst. geol. istraž. Sarajevo (1962-1967); Savezni geološki zavod Beograd.
- Raić, V., Ahac, A. i Papeš, J. (1978) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Imotski K33-23. - Inst. geol. istraž. Sarajevo (1968); Savezni geološki zavod Beograd.
- Raić, V., Papeš, J., Sikirica, V. i Magaš, N. (1984) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Sinj K33-10. Geoinženjering; Institut za geologiju Sarajevo i Geološki zavod OOUR za geologiju i paleontologiju Zagreb (1982); Savezni geološki zavod Beograd, str. 52.
- Rudarsko-geološko-naftni fakultet (2008) Strategija gospodarenje mineralnim sirovinama Republike Hrvatske. Rudarsko-geološko-naftni fakultet; Fond stručne arhive; Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Zagreb
- Savić, D., Dozet, S. (1984) Osnovna geološka karta SFRJ 100 000. List Delnice L33-90. Geološki zavod OOUR za geologiju i paleontologiju Zagreb; Geološki zavod Ljubljana (1970-1983); Savezni geološki zavod Beograd.
- Savić, D., Dozet, S. (1985) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Delnice L33-90. Geološki zavod Zagreb OOUR za geologiju i paleontologiju; Geološki zavod Ljubljana, (1983); Savezni geološki zavod Beograd, str. 66.
- Schmid, S.M., Bernoulli, D., Fügenschuh, B., Matenco, L., Schefer, S., Schuster, R., Tischler, M., Ustaszewski, K. (2008) The Alpine-Carpathian-Dinaridi corogenic system: correlation and evolution of tectonic units, *Swiss Journal of Geosciences*, 101, str. 139-183.
- Skoko, B. (2012) Analiza stanja u sektoru eksploatacije i obradearhitektonskog-građevnog kamenana području Dalmacije i Hercegovine. Dostupno na: http://www.eu-kamen.com/Portals/0/Analiza_stanja_u_sektoru_final.pdf. [5.7.2013.].
- Sokač, B., Bahun, S., Velić, I. i Galović, I. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Otočac K33-115. Institut za geološka istraživanja Zagreb, 1970., str. 44, Savezni geološki zavod Beograd.
- Sokač, B., Nikler, L., Velić, I. i Mamužić, P. (1974) Osnovna geološka karta SFRJ-e. 1:100 000. List Gospić L33-127. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963-1967); Savezni geološki zavod Beograd.
- Sokač, B., Ščavničar, B. i Velić, I. (1976) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Gospić K33-127. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1967), str. 64; Savezni geološki zavod Beograd.
- Sokač, B., Šušnjar, M., Bukovac, J. i Bahun, S. (1976) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Udbina L33-128. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1965); Savezni geološki zavod Beograd, str. 62.
- Stipetić, V. (2005) Razvitak poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj: tendencije, stanje I osnovni problem. Dostupno na: hrcak.srce.hr/1752. [7.7.2013.].
- Svržnjak, K. Dio internih predavanja za student specijalističkog diplomskog studija Menadžment u poljoprivredi iz modula Ekonomika poljoprivrede. Dostupno na: <http://www.vguk.hr/download.php?downloadParams=studnewsfile%7C350> [4.7.2013.].
- Šikić, D., Pleničar, M. (1975) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Ilirska Bistrica L33-89. Institut za geološka istraživanja Zagreb; Geološki zavod Ljubljana (1967); Savezni geološki zavod Beograd, str. 50.
- Šikić, D., Pleničar, M. i Šparica, M. (1972) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Ilirska Bistrica L33-89. Institut za geološka istraživanja Zagreb, Geološki zavod Ljubljana (1958-1967); Savezni geološki zavod Beograd.
- Šikić, D., Polšak, A. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Labin L33-101. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963); Savezni geološki zavod Beograd, str. 55.
- Šikić, D., Polšak, A. i Magaš, N. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Labin L33-101. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1958.-1967.); Savezni geološki zavod Beograd.
- Šikić, K., Basch, O. i Šimunić, A. (1978) Osnovna geološka karta SFRJ. 1:100 000. List Zagreb L38-80. - Inst. geol. istraž. Zagreb (1972); Savezni geološki zavod Beograd.

- Šljivac, D., Šimić, Z. (2009) Obnovljivi izvori energije, Najvažnije vrste, potencijal i tehnologije, predavanje. Zagreb: FER.
- Šušnjar, M. (1981) Genetski faktori autonomnog mobiliteta i dijapirizma s osvrtom na imobilna i mobilna stanja kalcijско-sulfatnih naslaga u prostoru Dinarida, *Nafta*, X-1-221, Zagreb.
- Šušnjar, M., Bukovac, J. (1978) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Drvar L33-129. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1963-1968.); Savezni geološki zavod Beograd.
- Šušnjar, M., Bukovac, J. (1979) Osnovna geološka karta 1:100 000. Tumač za list Drvar L33-129. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1969); Savezni geološki zavod Beograd, str. 44.
- Šušnjar, M., Bukovac, J., Nikler, L., Crnolatac I., Milan, A., Šikić, D., Grimani, I., Vulić, Ž., Blašković, I. (1970) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Crikvenica L33-102. Institut za geološka istraživanja Zagreb (1961-1969); Savezni geološki zavod Beograd.
- Šušnjar, M., Sokač, B., Bahun, S., Bukovac, J., Nikler, L. i Ivanović, A. (1973) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Udbina L33-128. Institut za geološka istraživanja Zagreb, 1962-1967, Savezni geološki zavod Beograd.
- Velić, I., Bahun, S., Sokač, B. i Galović, I. (1974) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Otočac L33-115. Institut za geološka istraživanja Zagreb, 1970, Savezni geološki zavod Beograd Velić, I., Sokač, B. (1981) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. List Ogulin L33-103. Geološki zavod OOUR za geologiju i paleontologiju, (1971-1986), Savezni geološki zavod Beograd .
- Velić, I., Sokač, B. i Šćavničar, B. (1982) Osnovna geološka karta SFRJ 1:100 000. Tumač za list Ogulin L33-103. Geol. zavod Zagreb (1980), Savezni geološki zavod Beograd, str. 46.
- Velić, J. (2007) Geologija ležišta nafte i plina. Rudarsko-geološko-naftni fakultet Sveučilište u Zagrebu.
- Višković, A., Saftić, B., Živković, S. A. (2011) *Ugljen: sigurna energija*. Zagreb: Graphis.
- Vjetroelektrane.com, web stranica. Dostupno na: www.vjetroelektrane.com [5.7.2013.].
- Vlahinić-Dizdarević, N., Uršić, V. (2010) Drvno-prerađivački kompleks u Republici Hrvatskoj: SWOT matrica i projekcije rasta. Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/91574 [5.7.2013.].
- Vujčić, D., Van Antwerp, F., Ramić, S. (2006) Analiza upravljanja poljoprivrednim zemljištem u Republici Hrvatskoj te preporuke za daljnju decentralizaciju. Dostupno na: www.hukon.hr/.../analiza_upravljanja_poljoprivredni...[7.7.2013.].

Pregled strateških smjernica Europske unije i Republike Hrvatske

- BDI (2012) Industrial Value Creation Chains. Dostupno na: http://www.bdi.eu/bdi_english/download_content/32085_bdi_wertschoepfung_engl_6.pdf [5.7.2013.].
- European Commission (2010) Europe 2020. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/complet%20en%20barroso%20%2020007%20-%20europe%202020%20-%20en%20version.pdf> [5.7.2013.].
- European Commission (2012) 2013 Annual growth survey. Dostupno na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf [5.7.2013.].
- European Commission (2012) A stronger European Industry for Growth and Economic Recovery 2012. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2012:0582:fin:en:pdf> [5.7.2013.].
- European Commission (2012) Entrepreneurship 2020 Action Plan. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2012:0795:fin:en:pdf> [5.7.2013.].
- European Commission (2012) Member States' Competitiveness, Performance and policies, Industrial performance scoreboard, A Europe 2020 Initiative, 2012 edition
- European Commission (2013) Industrial competitiveness of EU member states: some progress made, but many challenges still lay ahead. Brussels
- European Parliament (2010) The Lisbon strategy. Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf> [5.7.2013.].
- Ministarstvo financija (2013) Ekonomski program Republike Hrvatske za 2013. Dostupno na: <http://www.mfin.hr/adminmax/docs/ekonomski%20program%20republike%20hrvatske%202013.pdf> [5.7.2013.].
- Vlada Republike Hrvatske (2006) Strateški okvir za razvoj 2006-2013. Dostupno na: http://www.mrrfeu.hr/userdocsimages/publikacije/strateski_okvir_za_razvoj_2006_2013.pdf

Prerađivačka industrija

- About Furniture.com. Top 10 furniture trends of the decade. Dostupno na: http://furniture.about.com/od/buyingfurniture/tp/dec_trends.htm [11.7.2013.].
- Adhikari, R., Weeratunge, C. (2006) Textiles and Clothing in South Asia: Current Status and Future Potential. Research paper, *South Asia Economic Journal*, 8 (2), str. 171–203.

- Agencija za lijekove i medicinske proizvode. Dostupno na: www.almp.hr. [2.7.2013.].
- Analiza prehrambenog sektora u Hrvatskoj. Projekt podrška razvoja klastera. Dostupno na: <http://www.razvoj-klastera.hr/wp-content/uploads/STRATE%20C5%A0KE-SMJERNICE-PREHRAMBENO-PRERA%20C4%90IVA%20C4%8CKI-SEKTOR.pdf> [27.6.2013.].
- Anić, I. D., Lovrinčević, Ž., Rajh, E., Teodorović, I. (2008) Ekonomski aspekti razvitka industrije tekstila i odjeće u Hrvatskoj. Zagreb: Ekonomski institut.
- Aralica, Z. (2012) Glavni pokazatelji sektora. Prehrambena industrija, *Sektorske analize*, 2 (1), str. 7.
- Association of Plastics Manufacturers in Europe, Plastics – the Facts 2012. An analysis of European plastics production, demand and waste data for 2011. Dostupno na: www.plasticseurope.org/cust/documentrequest.aspx?DocID=54693 [27.6.2013.].
- Australian Agrifood industry Skills Council (2005) Industry Skills Report. Dostupno na: http://www.agrifoodskills.net.au/files/Industry_Skills_Report_Final_June_05.pdf [28.6.2013.].
- Bain & Company (2012) Global refining. Fueling profitability in the turbulent times ahead, Bain and Company. Dostupno na: http://www.bain.com/Images/BAIN_BRIEF_Global_refining.pdf [1.7.2013.].
- BBC R&D, *web* stranica. Dostupno na: www.bbc.co.uk/rd [30.6.2013.].
- Besanko, D., Brautigam, R. R. (2011) *Microeconomics*. Četvrto izdanje. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Besanko, D., Dranove, D., Shanley, M., Schaefer, S. (2010) *Economics of Strategy*. Peto izdanje. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Bocconi University ESSEC Business School Baker & McKenzie (2007) Business relations in the EU clothing chain: from industry to retail and distribution. Dostupno na: http://didattica.unibocconi.it/mypage/upload/49942_20080912_062823_BUSINESSRELATIONSINTHEEU_CLOTHINGCHAIN.PDF [30.6.2013.].
- Bolanča, S. i Golubović, K. (2008) Tehnologija tiska od Gutenberga do danas. U: *Zbornik radova Senj*, br. 35., str. 125-146.
- Božikov, V., Vrhovac, B., Bakran, I., Profozić, V., Marušić, S., Vukušić, I. (2005) Hrvatska nacionalna politika lijekova. *Knjiga sažetaka „Trećeg hrvatskoga kongresa farmacije s međunarodnim sudjelovanjem“*. Zagreb: Farmaceutsko-biokemijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bragg, S. M. (2007) *Financial Analysis: A Controller's Guide*. Drugo izdanje. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Brenton, P., Hoppe, M. (2007) Clothing and Export Diversification: still a route to growth for low income countries? World Bank Policy Research Working Paper 4343.
- Business Insights, *web* stranica. Dostupno na: www.business-insights.com [1.7.2013.].
- Cambridge Econometrics, Danish Technological Institute and IDEA Consult (2010) Spotlight on Europe's „invisible“ sector – The metalworking and metal articles industries. Dostupno na: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/mechanical/files/metalworking/documentation_pack_en.pdf [30.6.2013.].
- Canis, B., Morrison W. M. (2013) US-Chinese Motor Vehicle Trade: Overview and Issues, Congressional research Service. Dostupno na: www.fas.org/sgp/crs/row/R43071.pdf [30.6.2013.].
- CARDS 2002 Project, Development of Investment and Business Climate in Croatia. Dostupno na: <http://www.minpo.hr/UserDocsImages/Investment%20Promotion%20and%20Development%20of%20Investment%20Climate%20Act.pdf>. [30.6.2013.].
- Cards 2002 Project: Development of Investment and Business Climate in Croatia. Motor Vehicle Parts and Equipment Manufacture – Industry Analysis,. Dostupno na: kenny2.bnet.hr/.../CARDSanalize24052006/Autoparts-%20ENG.pdf [27.6.2013.].
- Cefic Chemdata International (2012) Fact and figures. Dostupno na: <http://www.cefic.org/Documents/FactsAndFigures/2012/Facts-and-Figures-2012-The-Leaflet.pdf>. [30.6.2013.].
- Center for European Policy Studies (2013) Assessment of Cumulative Cost Impact for the Steel Industry – Final Report. CEPS.
- Center for Lean Logistics and Engineered Systems (2009) Benchmarking Analysis for the Motor vehicle Industry, University of North Carolina. Dostupno na: http://www.4noboundaries.org/documents/MV_Project-BenchmarkingReport-062309.pdf. [27.6.2013.].
- CEPI Confederation of European Paper Industry (2011) Key Statistics 2010, European Pulp and Paper Industry. Dostupno na: <http://www.cepi.org/system/files/public/documents/publications/statistics/2010%20Key%20Statistics%20FINAL.pdf>. [30.6.2013.].
- CFA Institute (2011) Financial Reporting and Analysis Level I. CFA Institute Learning Solutions. Dostupno na: <http://www.amazon.com/Financial-Reporting-Analysis-Program-curriculum/dp/0558521835> [08.08.2013.].

- CheckPoint Systems, Inc. The Apparel Industry's New Reality. Dostupno na: http://www.checkpointsystems.com/~media/Files/WhitePapersandStudies/TheApparIndustrysNewReality_CKPWhitePaper.ashx [30.6.2013.].
- Clarkson Research Services Limited (2013) Shipbuilding Market Overview. Dostupno na: www.clarksons.net/sin2010/papers/Export.aspx?uid=52 [30.6.2013.].
- Clean Tech. Wind turbine manufacturers - global market shares. Dostupno na: <http://www.cleantechinvestor.com/portal/wind-energy/10502-wind-turbine-manufacturers-global-market-shares.html>[30.7.2013.].
- Coke Market Survey (2001) Annual survey. Dostupno na: www.resource-net.com/files/Sample_Pages.pdf [30.6.2013.].
- Communities dominate brands. Dostupno na: <http://communities-dominate.blogs.com/brands/2013/02/worlds-biggest-computer-makers-when-pcs-tablets-and-smartphones-are-included.html> [1.7.2013.].
- COST office (2009) Benefitting from the digital revolution. Workshop of food security. Dostupno na: http://www.cost.eu/download/Foresight2030_FoodSecurity_Report [27.6.2013.]
- Cöster, M. (2007) *The Digital transformation of the Swedish Graphic Industry*. PhD Thesis. Linköping Studies in Science and Technology. Linköping.
- Cotance i Industriall (2012) Social and environmental report. The European leather industry. Dostupno na: <http://cotance.com/socialreporting/SER/EuropeanSocialandEnvironmentalReport2012.pdf> [1.7.2013.].
- Council for leather exports (2010) Leather industry March to 2020. Dostupno na: http://www.iltaonleather.org/event/aiclst/aiclst_presentation/session_1/dr_a_a_khan.pdf [1.7.2013.].
- Current Partnering. To 50 Pharma. Dostupno na: <http://www.currentpartnering.com/insight/top-50-pharma/> [22.6.2013.].
- Datamonitor, *web stranica*. Dostupno na: www.datamonitor.com/ [27.6.2013.].
- Davis, R.H., Gleeson, E. (2013) Charting a Path for 2013-2014: A special Report, Printing Industries of America. Dostupno na: http://www.flprint.org/www.flprint.org/Benefits_Resources_files/Charting_a_Path_2013-14.pdf. [27.7.2013.].
- De Maack, L., Lantz, F. (2012) Petroleum products prices behavior and demand trends: an econometric analysis. Dostupno na: http://www.usaee.org/usaee2012/submissions/OnlineProceedings/7205deMaackLantz_USAEE2012.pdf . [27.6.2013.].
- De Noose, A. M. (2010) Current Economic Situation of the European Printing Industry. U : European Communities (2007) Competitiveness of the European Graphic Industry. Brussels: European Commission.
- De Prato, G., Simon, J.P. (2011) The Book Industry. Joint Research Centre, European Commission. Dostupno na: is.jrc.ec.europa.eu/pages/ISG/.../09.GDepratoMCI271111bookv32.pdf [27.7.2013.].
- Deloitte (2008) Food and beverage 2012. Dostupno na: https://www.deloitte.com/assets/DcomRussia/Local%20Assets/Documents/Foodandbeverage202012._web.pdf [27.6.2013.].
- Deloitte (2012) Motor Industry Services. Industry Overview. Dostupno na: http://www.deloitte.com/assets/DcomAustralia/Local%20Assets/Documents/Services/Deloitte%20Private/Deloitte_Motor_Industry_Services_Industry_Overview_2012.pdf. [21.6.2013.].
- Department of Economic and Social Affairs of the United Nations. Population Division of the Secretariat (2012) World Population Prospects: The 2012 Revision. Dostupno na: <http://esa.un.org/wpp/Excel-Data/population.htm> [21.6.2013.].
- Drinktec (2012) How consumer trends are shaping global beverage market. Dostupno na: http://www.beverageworld.com/userfiles/documents/Drinktec_whitepaper_FINALOct2012.pdf [30.6.2013.]
- Dry Ships. Inc, *web stranica*. Dostupno na: <http://www.dryships.com> [30.6.2013.].
- Državni zavod za statistiku (2013) Mjesečno statističko izvješće 5/2013. Dostupno na: www.dzs.hr/Hrv_Eng/msi/2013/msi-2013_02.pdf [27.7.2013.].
- Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/> [27.7.2013.].
- Dunford, M. (2001) The changing profile and map of the EU textile and clothing industry. Dostupno na: www.sussex.ac.uk/geography/documents/02-t.pdf [28.6.2013.].
- EBB (2013) The Shipbuilding Market in 2012 - annual review. Dostupno na: www.brs-paris.com/annual/annual-2013/pdf/02-newbuilding-a.pdf [28.6.2013.].

- ECLAC Subregional Headquarters in Mexico (2011) The Mexican film industry and its participation in the global value chain. Dostupno na: http://www.eclac.org/publicaciones/xml/5/44885/2011-061_The_film_industry-_Serie_122.pdf. [31.07.2013.]
- Ecofys and Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research (2009) Methodology for the Free Allocation of Emission Allowances in the EU ETS post 2012 – Sector Report for the Iron and Steel Industry. Dostupno na: http://ec.europa.eu/clima/policies/ets/cap/allocation/docs/bm_study-lime_en.pdf. [30.6.2013.]
- Economy Watch (2010) World Steel Industry. Dostupno na: <http://www.economywatch.com/world-industries/steel-industry/> [30.6.2013.]
- Ecorys Research and Consulting (2008) Study on the Competitiveness of the European Steel Sector. Final Report, European Commission Project.
- Ecorys Scs Group (2009) Study on Competitiveness of the European Shipbuilding Industry. Final report, European Commission Project.
- Ecorys Scs Group (2012) Green growth opportunities in the EU shipbuilding sector. Final Report, European Commission Project.
- Eenpact (2009) the leather industry. Dostupno na: <http://www.eenpact.eu/hu/system/files/documents/Leather%20Global%20UCV.pdf> [1.7.2013.]
- Ekonomski institut (2007) Strateške odrednice razvoja industrije tekstila i odjeće u Hrvatskoj za razdoblje od 2006.-2015. Zagreb.
- Ekonomski institut Zagreb (2013) Farmaceutska industrija, *Sektorske analize*, br. 18.
- EnergyKorea (2012) Korea's Shipbuilding Industry Seen to Keep Top Position in the World Market. Dostupno na: <http://energy.korea.com/archives/42677> [30.6.2013.]
- EPA Office of Compliance Sector Notebook Project (2005) Profile of The Rubber And Plastics Industry. Dostupno na: www.epa.gov/compliance/resources/.../sectors/notebooks/rubplasn.pdf [27.6.2013.]
- Equity Master (2012) Steel Sector Analysis Report. Dostupno na: <http://www.equitymaster.com/research-it/sector-info/steel/Steel-Sector-Analysis-Report.asp> [30.6.2013.]
- Ericsson Nikola Tesla. Podaci o kompaniji. Dostupno na: <http://www.ericsson.com/hr/etk/index.shtml> [1.7.2013.]
- Ernst&Young (2013) Global Steel 2013 – A New World, A New Strategy. Dostupno na: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Global-Steel-Report-2013/\\$FILE/Global-Steel-Report-2013_ER0046.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Global-Steel-Report-2013/$FILE/Global-Steel-Report-2013_ER0046.pdf). [1.7.2013.]
- Ernst&Young (2012.) Thirst for growth. Dostupno na: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Beverage_industry_growth_opportunities_new/\\$FILE/Beverage_Capability_Statement.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Beverage_industry_growth_opportunities_new/$FILE/Beverage_Capability_Statement.pdf) [30.6.2013.]
- Euratex (2012) Annual report 2012. Dostupno na: http://www.euratex.eu/index.php?id=191&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3921&cHash=7af36986d16d6dc65e1a1c31f813a946 [30.6.2013.]
- European Commission (2006) Wine: Economy of the Sector. Working Paper. Dostupno na: http://ec.europa.eu/agriculture/markets/wine/studies/rep_econ2006_en.pdf [27.6.2013.]
- European Commission (2007) Chemicals, pharmaceuticals, rubber & plastic products - Comprehensive sectoral analysis of emerging competences and economic activities in the European Union. Dostupno na: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4136&langId=en [30.6.2013.]
- European Commission (2007) Competitiveness of the European Graphic Industry: prospects for the EU printing sector to respond to its structural and technological challenges. Dostupno na: ec.europa.eu/enterprise/sectors/...printing/.../graphic_study_report_en.pdf [30.6.2013.]
- European Commission (2007) Textiles, wearing apparel and leather products sector. Report. Dostupno na: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=4188&langId=en [30.6.2013.]
- European Commission (2013) Shipbuilding Industry: an overview of the sector. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/maritime/shipbuilding/> [30.6.2013.]
- European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (2013) Annual Review 2012. Dostupno na: <http://www.efpia-annualreview.eu/uploads/flash/EFPIAAnnualReview2012/HTML/files/assets/seo/page45.html> [27.7.2013.]
- European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (2013) The Pharmaceutical Industry in Figures. Dostupno na: <http://www.efpia.eu/documents/80/61/The-Pharmaceutical-Industry-in-figures-Edition-2013> [27.6.2013.]

- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2006) Trends and drivers of change in the food and beverage industry in Europe: Mapping report. Dostupno na: www.eurofound.europa.eu/emcc/publications/2006/EF0664EN.pdf [27.6.2013.].
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2008) EU textiles and clothing sector: location decisions. Dostupno na: www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/48/en/1/ef0848en.pdf [04.07.2013.].
- European Medicines Agency. Dostupno na: <http://www.ema.europa.eu/ema/> [2.7.2013.].
- Eurostat, statistika. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/ [30.6.2013.].
- Evaluate Pharma (2011) World Preview 2018. Dostupno na: <http://www.evaluategroup.com/Public/EvaluatePharma-World-Preview-2018-Embracing-the-Patent-Cliff.aspx> [30.6.2013.].
- Financijska agencija (FINA), *web* stranica. Dostupno na <http://www.fina.hr> [2.7.2013.].
- Food and agriculture organization of the United Nations (2009) Global demand for wood products. Dostupno na: <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/011/i0350e/i0350e02a.pdf> [2.7.2013.].
- Food and agriculture organization of the United Nations, *web* stranica. Dostupno na: www.fao.org. [2.7.2013.].
- FoodDrink Europe (2012) Competitiveness report 2012. Dostupno na: http://www.fooddrinkeurope.eu/uploads/publications_documents/Final_FDE_competitiveness_web2.pdf [27.6.2013.].
- FoodDrink Europe (2012) Data & Trends of the European food and drink industry. Dostupno na: www.fooddrinkeurope.eu/uploads/.../Final_DT_2012_04.06.pdf [27.6.2013.].
- Frost & Sullivan (2011) European Diesel Locomotive And Railcar Market: Strategic Analysis Of Rail Alternative Powertrain Technologies. Dostupno na: www.slideshare.net/shyamraman/alternate-rail-powertrain-europe [27.6.2013.].
- Furniture manufacturers. Global market for furniture. Dostupno na: <http://www.furnituremanufacturers.net/global-furniture-market.html> [1.7.2013.].
- Gartner Inc. Dostupno na: <http://www.gartner.com> [1.7.2013.].
- GCaptain (2012) Global Shipbuilding Outlook. Dostupno na: <http://gcaptain.com/global-shipbuilding-outlook-global/> [30.6.2013.].
- Gereffi, G. (2002) Outsourcing and Changing Patterns of International Competition in the Apparel Commodity Chain. Rad prezentiran na konferenciji: „Responding to Globalization: Societies, Groups, and Individuals“. Boulder, Colorado, 4-7. travnja 2002. Dostupno na: <http://www.colorado.edu/IBS/PEC/gadconf/papers/gereffi.pdf> [28.6.2013.].
- Gereffi, G., Frederick, S. (2010.) The Global Apparel Value Chain, Trade and the Crisis Challenges and Opportunities for Developing Countries. World Bank Working Paper 5281.
- Gerstenberger, B. (2006) The future of the European food and beverage industry: Summary. Radionica: „Feeding Europe. The future of the European food and beverage industry.“ Dostupno na: <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/content/source/eu07003a.html> [28.6.2013.].
- Giuliani, G., Selke, G. i Garattini, L. (1998) The German experience in reference pricing, *Health policy*, 44 (1), str. 73-85.
- Grant, R. M. (2013) *Contemporary Strategy Analysis*. Osmo izdanje. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Haarla, A.(2009) Can the European printing paper industry be competitive in the future?, Dostupno na: www.proconsilium.com/pdf/can_european_printing_paper.pdf [1.7.2013.].
- Haber, J.P. (2009) Competitiveness of the European Graphic Industry. Brussels: European Commission.
- Hariharan, S., Prahalad, C. K. (1994) Strategic Windows in the Structuring of Industries: Compatibility Standards and Industry Evolution. U: Thomas, H., O'Neal, D., White, R., Hurst, D. (eds.) *Building the Strategically-Responsive Organization*. New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.
- Hoovers company. Machinery Manufacturing Report Summary. Dostupno na: <http://www.hoovers.com/industry-facts.machinery-manufacturing.1397.html> [1.7.2013.].
- Hrvatska gospodarska komora (2010) Proizvodnja tekstila i odjeće. Dostupno na: www2.hgk.hr/en/depts/industry/tekstil_2010_web.pdf [1.7.2013.].
- Hrvatska gospodarska komora (HGK), *web* stranica. Dostupno na <http://www.hgk.hr> [1.7.2013.].
- Hrvatska gospodarska komora, interni dokumenti.
- Hrvatska gospodarska komora, Sektor za industriju (kolovoz 2012.). Dostupno na: <http://www.hgk.hr/category/sektor-centar/sektor-industrija> [31.7.2013.].
- HUP (2012) Farmaceutska industrija – strateški značaj za Hrvatsku. Dostupno na: <http://www.hup.hr/farmaceutska-industrija--strateski-znacaj-za-hrvatsku.aspx> [30.6.2013.].
- HZZO, Izvješće o poslovanju Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za 2012. godinu. Dostupno na: http://www.hzzo-net.hr/dload/publikacije/Izvjesce_hz_1_12_2012_god.pdf [1.7.2013.].
- HZZO, *web* stranica. Dostupno na: http://www.hzzo-net.hr/04_01_11.php [1.7.2013.].

- Ibis World, *web* stranica. Dostupno na: <http://www.ibisworld.com/industry/default.aspx?indid=1708> [1.7.2013.].
- IDC Worldwide Mobile Phone Tracker. Dostupno na: <https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS23916413> [1.7.2013.].
- IMAP (2011) Food and beverage industry-Global report 2010. Dostupno na: http://www.imap.com/imap/media/resources/IMAP_Food__Beverage_Report_WEB_AD6498A02CAF4.pdf [27.6.2013.].
- IMS - Institute for Healthcare Informatics (2012) The Global Use of Medicines: Outlook Through 2016. Dostupno na: http://www.imshealth.com/deployedfiles/ims/Global/Content/Insights/IMS%20Institute%20for%20Healthcare%20Informatics/Global%20Use%20of%20Meds%202011/Medicines_Outlook_Through_2016_Report.pdf [28.6.2013.].
- International confederation for printing and allied industries, *web* stranica. Dostupno na: www.integraf.eu [28.6.2013.].
- International council on leather. Perspective on leather – its place in the world. Dostupno na: www.tannerscouncil.org/perspective.htm [1.7.2013.].
- International Council on Mining and Metals (2012) Trends in the Minings and Metals Industry. Dostupno na: www.icmm.com/document/4441 [28.6.2013.].
- International Data Corporation. Dostupno na: <http://www.idc.com> [1.7.2013.].
- International trade administration. Machinery Manufacturing: A Major Component of U.S. Exports. Dostupno na: http://www.trade.gov/mas/manufacturing/oaai/tg_oaai_003832.asp [1.7.2013.].
- Kavran, M. (2013) Drvni sektor u Hrvatskoj; materijal pripremljen u okviru projekta: “Podrška razvoja klastera” www.safu.hr/hr/natjecaji/pregled/209 [1.7.2013.].
- Keane, J., Wilem te Velde, D. (2008) The role of textile and clothing industries in growth and development strategies. Overseas Development Institute. Dostupno na: www.odi.org.uk/resources/docs/3361.pdf [28.6.2013.].
- Klose, B. (2008) The Competitiveness of the European Printing Industry and the Influence of China. INTEGRAF. Dostupno na: http://www.slidefinder.net/t/the_competitiveness_european_printing_industry/printingindustrychinaeu08-04-26/2917943 [28.6.2013.].
- Koller, T., Goedhart, M., Wessels, D. (2010) *Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies*. Peto izdanje. McKinsey & Company.
- KPMG (2011) Key Challenges Facing the Pharmaceutical Industry. Dostupno na: <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/future-pharma.pdf> [22.6.2013.].
- KPMG (2012) Food and Beverage Industry Outlook Survey. Dostupno na: <http://www.kpmg.com/be/en/issuesandinsights/articlespublications/pages/food-beverage-outlook-survey.aspx> [27.6.2013.].
- Laursen, W. (2012) Global Shipbuilding Report: Power Shift, Wendy Laursen, Maritime Executive. Dostupno na: <http://www.maritime-executive.com/article/power-shift-global-shipbuilding-report/> [1.7.2013.].
- Lee, D. (2008) Implications of the world economic crisis on the textiles industry. Rad prezentiran na konferenciji „ITMF conference“, Shanghai, Kina. Dostupno na: www.itmf.org/fgrs-shanghai/07-Lee.pdf [28.6.2013.].
- Lovrek, I. (2013) Regulatorni aspekti mreža i usluga. Dostupno na: http://www.fer.unizg.hr/_download/repository/RTEK_2012.-RAMiU1-pred1.pdf [1.8.2013.]
- Maack, L., Lantz, F. (2006) Petroleum products prices behavior and demand trends: an econometric analysis. Dostupno na: www.usaee.org/usaee2012/.../7205-deMaack-Lantz_USAEE2012.pdf [27.6.2013.].
- Malik, F. (2011) *Strategie, Navigieren in der Komplexität der neuen Welt*. Frankfurt: Campus Verlag.
- MarineInsight (2012) Top 10 Shipbuilding Companies in the World in 2012. Dostupno na: <http://www.marineinsight.com/marine/marine-news/headline/top-10-shipbuilding-companies-in-the-world-in-2012/> [30.6.2013.]
- Market Line, *web* stranica. Dostupno na: www.marketline.com/ [1.7.2013.].
- Markets and Markets, internetska stranica. Dostupno na: http://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/smartgridtechnologyapplicationmarket453.html?gclid=CNTiyNq0z7gCFUJc3godP30A_w [1.7.2013.].
- McKeown, R. (2005) A developing future: A study of the Paper, Print and Packaging industry. Dostupno na: www.fas.ie/en/pubdocs/DevelopingFutureReport.pdf [30.6.2013.].

- Mejtoft, T. (2008) *Institutional Arrangements and Competitive Posture: Effects of Company Structures in the Commercial Printing Industry*. PhD Thesis. Stockholm: Royal Institute of Technology, KTH.
- Mesaroš, F. (1970) *Grafička enciklopedija*. Zagreb: Tehnička knjiga.
- Mickeviciene, R. (2011) *Global Competition in Shipbuilding: Trends and Challenges for Europe*. Dostupno na: <http://www.intechopen.com/books/the-economic-geography-of-globalization/global-shipbuilding-competition-trends-and-challenges-for-europe>[1.7.2013.].
- Ministarstvo gospodarstva RH (2012) *Klaster konkurentnosti prehrambeno prerađivačkog sektora*. Dostupno na: <http://www.razvoj-klastera.hr/wp-content/uploads/STRATE%C5%A0KESMJERNICEPREHRAMBENOPRERA%C4%90IVA%C4%8C-KI-SEKTOR.pdf> [27.6.2013.].
- Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva (2008) *Strateške odrednice razvitka industrije kože i proizvoda od kože u Hrvatskoj za razdoblje od 2008.-2015. godine*. Zagreb.
- Mossialos, E., Walley, T. i Mrazek, M. (2004) *Regulating pharmaceuticals in Europe: striving for efficiency, equity and quality*. European Observatory on health care systems series. Open university press.
- Nacionalna Klasifikacija Djelatnosti 2007. s objašnjenjima. Dostupno na www.dzs.hr [22.7.2013.].
- Nogare L. D. (2006) *Grow or go: a theory-building study regarding the survival and growth of micro-small enterprises: action-oriented research conducted at Werbedruck Petzold, Gernsheim*. PhD Thesis. Germany: Southern Cross University.
- Nordas, H. K. (2004) *The global textile and clothing industry post the Agreement on Textiles and Clothing*, Discussion Paper. World Trade Organisation, Ženeva: Švicarska.
- Novotny, D. (2013) *Tržište hrane EU-trendovi i prilike za hrvatsku prehrambenu industriju*. Izlaganje na konferenciji: „Na pragu EU: prehrambena industrija“. Opatija, 7.-8.3.2012. Dostupno na: http://www.hgk.hr/wp-content/blogs.dir/1/files_mf/program66.pdf [27.6.2013.].
- OECD (2010) *Annual Survey of Manufactures*. Dostupno na: <http://stats.oecd.org/mei/default.asp?lang=e&subject=6&country=TUR> [27.6.2013.].
- Office of Transportation and Machinery, Department of Commerce (2011) *US Automotive Parts Industry Annual Assessment, 2011*. Dostupno na: www.trade.gov/mas/manufacturing/oaai/build/.../tg_oaai_003660.pdf [27.6.2013.].
- Orsag, S. (2011) *Vrijednosni papiri: Investicije i instrumenti financiranja*. Sarajevo: Revicon.
- Overview of the soft drinks and juices markets in Europe. Dostupno na: <http://foodmarkets.wordpress.com/2010./10/26/soft-drinks-market-europe/>[27.6.2013.].
- Palepu, K. G., Healy, P. M., Bernard, V. L. (2003) *Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements, Text and Cases*. Treće izdanje. Cengage.
- Parker, P. M. (2005) *The 2005-2010. World Outlook for Printing and Related Support Activities*. ICON Group Ltd.
- Permanand, G. i Altenstetter, C. (2004) *The politics of pharmaceuticals in the European Union*. U: Mossialos, E., Walley, T. i Mrazek, M. (ur.) *Regulating pharmaceuticals in Europe: striving for efficiency, equity and quality*. European Observatory on health care systems series. Open university press.
- Petrić, D., Vusić, D. I Geček, R.: Kartoni: od proizvodnje do konačne primjene, *Tehnički glasnik*, 6, (2), str. 19-227.
- PlasticsEurope (2012) *Plastics – An analysis of European plastics production, demand and waste data for 2011*. Dostupno na: http://www.plasticseurope.org/documents/document/20111107101127final_pe_factsfigures_uk2011_lr_041111.pdf. [20.8.2013.].
- Porter, M. E. (1980) *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: The Free Press.
- Pravilnik o mjerilima za određivanje cijena lijekova na veliko i o načinu izvješćivanja o cijenama na veliko. Narodne novine, 83/13.
- PricewaterhouseCoopers (2010) *Turning the Page: the Future of e-books*. Dostupno na: www.pwc.com/gx/en/entertainment-media/.../future-of-ebooks.jhtml [20.08.2013.].
- PriceWaterhouseCoopers (2013) *Forging Ahead – Second-quarter 2013 Global Metals Industry Mergers and Acquisitions Analysis*. Dostupno na: www.slideshare.net/Mines_and.../pwc-forgingaheadq32012-16382795[27.6.2013.].
- PriceWaterhouseCoopers, *From vision to decision, Pharma2020*. Dostupno na: <http://www.pwc.com/gx/en/pharma-life-sciences/pharma2020/vision-to-decision.jhtml> [21.6.2013.].
- PRWeb. *Electricity Meter (Smart Meters) Market - New Market Research Report Published*. Dostupno na: www.prweb.com/releases/2013/5/prweb10767692.htm [21.6.2013.].

- PWC, Introducing the Pharma 2020 Series. Dostupno na: http://www.pwc.com/en_GX/gx/pharma-life-sciences/pdf/introducing-the-pharma-2020-series-july-2011.pdf [22.6.2013.].
- Rabobank (2013) Report: Global Beverage Outlook 2013 – Thirsting for Growth. Dostupno na: <http://rabobank-food-agribusiness-research.pressdoc.com/37714-rabobank-report-global-beverage-outlook-2013-thirsting-for-growth> [30.6.2013.].
- Reed Electronics Research. The European Electronics Industry. Dostupno na: <http://www.rer.co.uk/image/data/Sample%20Downloads/European%20Electronics%20Production.pdf> [1.7.2013.].
- Report Buyer, internetska stranica. Dostupno na: http://www.reportbuyer.com/business_government/misc_business_services/machinery_maintenance_heavy_equipment_repair_services_us.html [1.7.2013.].
- Report Linker. Dostupno na: <http://www.reportlinker.com/> [1.7.2013.].
- Research and Markets (2011) Petroleum Coke Industry to 2015 - Strong Demand Growth Driven by Increased Focus on Fuel Diversification. Dostupno na: http://www.researchandmarkets.com/reports/1839621/petroleum_coke_industry_to_2015_strong_demand. [27.6.2013.].
- Research and markets (2012.) Global Beverage Industry 2012.-2017: Trend, Profit and Forecast Analysis. Dostupno na: http://www.researchandmarkets.com/reports/2313594/global_beverage_industry_2012.2017_trend_profit [30.6.2013.].
- Resources Net (2011) Coke Market Survey, Resources Net. dostupno na: www.resources-net.com/files/Sample_Pages.pdf [27.6.2013.].
- Roland Berger (2013) Global pharmaceutical industry is in a strategic crisis – Business models must be adjusted. Dostupno na: http://www.rolandberger.com/media/press_releases/513-press_archive2013_sc_content/Pharmaceutical_industry_in_a_strategic_crisis.html [22.6.2013.].
- Romano, F. (2006) The state of print. Info trend. Inc. Dostupno na: www.doxnet.de/pdf_dateien/drupa-08-02-Romano.pdf [27.6.2013.].
- Scheffer, M. (2012.) In-depth assessment of the situation of the t&c sector in the EU and prospects. Dostupno na: <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/textiles/single-market/EU27/> [28.6.2013.].
- SCI Verkehr GmbH (2009) The World Market for Diesel Locomotives - Vehicle Fleets, Procurements, Manufacturers, Market Development. Dostupno na: [.http://www.sci.de/fileadmin/user_upload/en/mcs/Fahrzeugsegment/PDF/090427_Product_information_MC-Diesel-Locomotives_EN.pdf](http://www.sci.de/fileadmin/user_upload/en/mcs/Fahrzeugsegment/PDF/090427_Product_information_MC-Diesel-Locomotives_EN.pdf) [27.6.2013.].
- Sektor dravno-prerađivačke industrije u Hrvatskoj, pripremljeno u okviru: projekta “Podrška razvoja klastera”. Dostupno na: www.razvoj-klastera.hr [30.6.2013.].
- Select USA web stranica. The Machinery and Equipment Industry in the United States. Dostupno na: <http://selectusa.commerce.gov/industry-snapshots/machinery-and-equipment-industry-united-states> [1.7.2013.].
- Taplin, I. (2006) Restructuring and reconfiguration – The EU textile and clothing industry adapts to change, *Journal of fashion marketing and management*, 18 (3), str. 172-186.
- Teodorović, I. (2000) Industrijska politika u nemirnim uvjetima, *Ekonomski pregled*, 51 (1-2), str. 37-54.
- Teodorović, I., Buturac, G. (2006) Perspektive industrijske proizvodnje u Hrvatskoj i intraindrijska razmjena, *Ekonomski pregled*, 57 (11), str. 705-729.
- Tetra Pak (2011) 2020 vision: 8 global trends that will dominate food and beverage manufacturing in the next 8 years. Report. Dostupno na: http://campaign.tetrapak.com/tetra-brik-edge/upload/tb-edge/whitepapers/Whitepaper_Manufacturer_Trends.pdf. [27.6.2013.].
- The Economist (2013) The Global Cement Industry – Ready Mixed Fortunes. Dostupno na: <http://www.economist.com/news/business/21579844-worlds-cement-giants-look-set-recovery-but-will-it-be-durable-ready-mixed-fortunes> [28.7.2013.].
- The textile and clothing sector in Europe. Dostupno na: http://www.texmedin.eu/upldocuments/131_THE%20TEXTILE%20AND%20CLOTHING%20SECTOR%20IN%20EUROPE.pdf [28.6.2013.].
- Tintor, J. (2009) *Poslovna analiza*. Zagreb: Masmedia.
- Tirole, J. (1988) *The Theory of Industrial Organization*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Tomi Ahonen Almanac (2013) Dostupno na: www.tomiahonen.com/ebook/almanac.html [28.6.2013.].
- UNCE, Index of presentations. Dostupno na: <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/timber/mis/presentations/PepkeGlobalWoodMkts050510.pdf> [1.7.2013.].

- UNIDO (2009) Globalization, the Changed Global Dynamics of the Clothing and Textile Value Chains and the Impact on Sub-Saharan Africa. UNIDO Working paper 10/2008.
- UNIDO i Gherzi (2009) Update of the Textile Garment Industry sector study. United Nations Industrial Development Organisation, Abuja, str. 43-47.
- United Nations Environment Programme (2013) The Global Chemical Outlook – Towards Sound Management of Chemicals. Dostupno na: www.unep.org/.../The%20Global%20Chemical%20Outlook_Full%20report [28.6.2013.].
- United States Department of Labour (2013) Industries at a Glance: Nonmetallic Mineral Product Manufacturing. Dostupno na: <http://www.bls.gov/iag/tgs/iag327.htm> [1.8.2013.].
- US Department of Commerce (2013) Advance Report on Durable Goods Manufacturers' Shipments, Inventories and Orders. Dostupno na: <http://www.census.gov/manufacturing/m3/adv/pdf/durgd.pdf> [1.7.2013.].
- US Department of Commerce (2013) Advance Report on Durable Goods Manufacturers' Shipments, Inventories and Orders. Dostupno na: <http://www.census.gov/manufacturing/m3/adv/pdf/durgd.pdf> [1.7.2013.].
- Value Line Research Hub (2013) Industry Analysis: Metal Fabricating. Dostupno na: http://www.valueline.com/Stocks/Industry_Report.aspx?id=7248. [30.6.2013.].
- Vlada Republike Hrvatske (2008) Industrijska politika Republike Hrvatske u pripremi za članstvo u EU.
- Vukušić, M. (2011) Nadoknada troška lijeka u Hrvatskoj, *Liječnički vjesnik*, 132, str. 134-143.
- Weathers, N. (2003) Marketing strategy to enhance the competitiveness of African clothing firms under the African Growth and Opportunity Act. Istraživanje Philadelphia University. Dostupno na: faculty.philau.edu/nixon/download/AFR_APP_MKT2USA.pdf [28.6.2013.].
- Webster, T. J. (2003) *Managerial Economics: Theory and Practice*. Elsevier.
- Wheelen, T. L., Hunger, D. J. (2012) *Strategic Management and Business Policy: Toward Global Sustainability*. Trinaesto izdanje. New Jersey: Pearson.
- World Furniture.com (2013) International Markets Review. Dostupno na <http://www.worldfurnitureonline.com/PDF/WFR-Magazine.pdf>[1.7.2013.].
- World Shipyard Monitor. Dostupno na: www.crsi.com/acatalog/world-shipyard-monitor.html [30.6.2013.].
- World Steel Association (2012) World Steel in Figures. Dostupno na: http://www.worldsteel.org/dms/internetDocumentList/bookshop/WSIF_2012/document/World%20Steel%20in%20Figures%202012.pdf. [1.7.2013.].
- World Trade Organization (2013) Statistics. Dostupno na: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2012_e/its12_merch_trade_product_e.htm [28.6.2013.].
- World Trade Organization, *web* stranica. Dostupno na: www.wto.com, 2009. [26.7.2013.].
- World Wing Energy Association. Dostupno na: <http://www.wwindea.org> [1.7.2013.].
- Worthington, I., Britton, C., Rees, A. (2005) *Economics for Business: Blending Theory and Practice*. Drugo izdanje. Prentice Hall.
- Wrinkle, H. (2012) Apparel industry trends: from farm to factory. Dostupno na: www.free2work.org/trends/apparel/Apparel-Industry-Trends-2012.pdf [30.6.2013.].
- Wyman O. (2011) The Changing Locomotive Marketplace: Implications for Future Demand. Dostupno na: rail.railplanning.com/2011/05/05/loco-marketplace/ [27.6.2013.].
- Zelenika, R., Kaurić A. (2011) Ocjena ekonomskog položaja tekstilne industrije u Republici Hrvatskoj, *Ekonomska misao i praksa*, 2011 (2), str. 543-566.
- Žager K., Mamić Sačer, I., Sever, S., Žager L. (2008) *Analiza financijskih izvještaja*. Drugo prošireno izdanje. Zagreb: Masmedia.
- Žibret, B., Čorak, T., Debelak, S. (2012) Preporuke za hrvatsku prehrambenu industriju pred ulaskom u EU. AT Kearney. Dostupno na: <http://www.atkearney.si/index.php/Publications/preporuke-za-hrvatsku-prehrambenu-industriju-pred-ulaskom-u-eu.html> [27.6.2013.].

Gradevinarstvo

- Armstrong, T. (2012) The cement industry in figures - An overview of global cement sector trends. Dostupno na: <http://www.ficem.org/pres/THOMAS-ARMSTRONG-LA-INDUSTRIA-DEL-CEMENTO-EN-CIFRAS.pdf> [30.6.2013.]
- Bayramoglu, S. (2001) Partnering In Construction: Improvement through Integration And Collaboration, *Leadership and Management in Engineering*, 1 (3), str. 39-43.
- Chen, C. i Messner, J.I. (2009) Entry Mode Taxonomy for International Construction Markets, *Journal of Management in Engineering*, 25 (3), str. 3-11.
- Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/>[27.7.2013.].

- Eurostat, statistika. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Wood_and_wood_product_statistics_-_NACE_Rev._1.1 [30.6.2013.].
- Financijska agencija (FINA), *web* stranica. Dostupno na <http://www.fina.hr> [2.7.2013.].
- Hrvatska gospodarska komora (HGK), *web* stranica. Dostupno na <http://www.hgk.hr> [2.7.2013.].
- Hrvatska gospodarska komora, interni dokumenti.
- Hrvatska gospodarska komora, Sektor za industriju (kolovoz 2012.). Dostupno na: <http://www.hgk.hr/category/sektor-centar/sektor-industrija> [31.7.2013.].
- Nacionalna Klasifikacija Djelatnosti 2007. s objašnjenjima. Dostupno na www.dzs.hr [22.7.2013.].
- Sleight, C. (2012) Global construction trends & forecasts. Dostupno na: <http://www.khl-group.com/events/itc/assets/chris-sleight.pdf> [08.08.2013.].
- Šiškina, A., Juodis, A., Apanavičiene, R. (2009) Evaluation of the competitiveness of construction company overhead costs, *Journal of civil engineering and management*, 15 (2), str. 215-224.

Informacije i komunikacije

- Bronzin, T., Adamec, D. (2009) Programska rješenja u oblacima: Windows Azure Services. *Zbornik radova* konferencije „CASE 21“. Opatija, 2009.
- De Prato, G., Simon, J.P. (2011) The Book Industry. Joint Research Centre, European Commission. Dostupno na: is.jrc.ec.europa.eu/pages/ISG/documents/BookReportwithcovers.pdf [27.7.2013.].
- Državni zavod za statistiku. Dostupno na: <http://www.dzs.hr/> [27.7.2013.].
- ECLAC Subregional Headquarters in Mexico (2011) The Mexican film industry and its participation in the global value chain. Dostupno na: http://www.eclac.org/publicaciones/xml/5/44885/2011-061_The_film_industry-_Serie_122.pdf. [31.07.2013.].
- European Commission (2007) Competitiveness of the European Graphic Industry: prospects for the EU printing sector to respond to its structural and technological challenges. Brussels: EC, str. 80.
- Eurostat, statistika. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/ [30.6.2013.].
- Eurostat. Dostupno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/4-11122012.-BP/EN/4-11122012.-BP-EN.PDF [30.6.2013.].
- Financijska agencija (FINA), internetska stranica. Dostupno na <http://www.fina.hr> [2.7.2013.].
- Forbes. The world biggest companies. Dostupno na: http://www.forbes.com/global2000/list/#page:1_sort:0_direction:asc_search:_filter:Software%20%26%20Programming_filter:All%20countries_filter:All%20states [22.8.2013.].
- International Federation of the Phonographic Industry. Dostupno na: www.ifpi.org [28.7.2013.].
- ITU (2013) ICT fact and figures. Dostupno na: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2013.pdf> [21.8.2013.].
- Lorenzen, M. (2008) On the Globalization of the Film Industry, Copenhagen Business School. Dostupno na: openarchive.cbs.dk/.../Creative%20Encounters%20Working%20Papers%20[20.8.2013.].
- Nacionalna Klasifikacija Djelatnosti 2007. s objašnjenjima. Dostupno na www.dzs.hr [22.7.2013.].
- Narodne novine (2007) Zakon o računovodstvu. Zagreb: Narodne novine d.d., broj 109/07, 54/13.
- PricewaterhouseCoopers (2010) Turning the Page: the Future of e-books. Dostupno na: www.pwc.com/gx/en/entertainment-media/.../future-of-ebooks.jhtml [20.8.2013.].
- PWC i Wilkofsky Gruen Associates (2011) Global entertainment and media outlook 2011-2015. Dostupno na: www.pwc.tw/en_TW/tw/publications/events-and-trends/assets/e250.pdf[20.08.2013.].
- QFinance (2012) Steel Industry – Major Industry Trends. Dostupno na: <http://www.qfinance.com/sector-profiles/steel> [30.6.2013.].
- Qfinance, internetska stranica. Information and communication Technology. Dostupno na: <http://www.qfinance.com/sector-profiles/information-technology> [20.8.2013.].
- UNCTAD, internetska stranica. Dostupno na: www.unctad.org, 2011. [26.7.2013.].
- World Trade Organisation, internetska stranica. Dostupno na: www.wto.org. [26.7.2013.].

Model vrednovanja i utvrđivanje ključnih djelatnosti

- Atesoglu, H. S. (1994): "An application of a Kaldorian export-led model of growth to the United States", *Applied Economics*, 26, 479-483.
- Beckerman, W. (1965): "Demand, Exports and Growth", in W. Beckerman, and Associates, *The British Economy in 1975*, The National Institute of Economic and Social Research, 44-72.
- Ding, M. Y. Chen and S.L. Bressler. Grangercausality: Basic theory and application to neuroscience. In J. Timmer, B. Schelter, M. Winterhalder, editor. *Handbook of Time Series Analysis*, pages 451–474. Wiley-VCH Verlag, 2006.
- Dixon, R.J and A.P. Thirlwall (1975): "A model of regional growth differences on Kaldorian lines", *Oxford Economic Papers*, 27, 201-214.

- Engle, R. F., Granger, C. W. J., (1987.), Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing *Econometrica*, Vol. 55, No. 2. str. 251-276.
- Kaldor, N. (1970): "The case for regional policies", *Scottish Journal of Political Economy*, 17, 337-348.
- Maddala, G. J., (2009) *Introduction to Econometrics*, 4th Edition
- Thomas, Lyn C., Edelman, David B., Crook, Jonathan N. (2002) *Credit Scoring and its Applications*, Society for Industrial and Applied Mathematics, Philadelphia PA.

Strateški ciljevi hrvatske industrije 2014.-2020.

- Acemoglu, D., Zilibotti, F. (2000) Productivity Differences, *Quarterly Journal of Economics* 116, str. 563-606.
- Atesoglu, H. S. (1994) An application of a Kaldorian export-led model of growth to the United States, *Applied Economics*, 26, str. 479-483.
- Autor, D.H., W.R. Kerr, i A.D. Kugler (2007) —Do Employment Protections Reduce Productivity? Evidence from U.S. States. | *NBER Working Papers* 12860. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Bacchetta, P., Wincoop, E. (2005) A theory of the currency denomination of international trade, *Journal of International Economics* 67
- Bacchetta, P., Gerlach, S. (1997) Consumption and credit constraints: International Evidence, *Journal of Monetary Economics* 40
- Backus, D.K., Kahoe, P.J., Kydland, F.E. (1994) Dynamics of the trade balance and the terms of trade: the J-curve? *American Economic Review* 84,
- Bahmani-Oskooee, M. (1998) Cointegration approach to estimate the long-run trade elasticities in LDCs. *International Economic Journal*, Volume 12 (3), str. 89-96.
- Bahmani-Oskooee, M., (1985) Devaluation and the J-curve: Some Evidence From LDCs", *The Review of Economics and Statistics* 67, str.500-504,
- Bahmani-Oskooee, M. (1991) Is There a Long-run Relation Between the Trade Balance and the Real Effective Exchange Rate of LDCs, *Economics Letters* 36, str. 403-407,
- Balassa, B. (1978) Export and economic growth, *Journal of Development Economics*, North-Holland Publishing Company, No. 5,
- Bassanini, A. i Venn., D. (2007) Assessing the Impact of Labour Market Policies on Productivity. A Difference-in-Difference Approach. | *OECD Social, Employment and Migration Working Paper*, No. 54.
- Bassanini, A., Nunziata, L. i D Ven. (2008) Job Protection Legislation and Productivity Growth in OECD Countries. | *IZA Discussion Paper* No. 3555. Bonn: IZA.
- Beckerman, W. (1965) Demand, Exports and Growth; in W. Beckerman and Associates, *The British Economy in 1975*, The National Institute of Economic and Social Research, 44-72.
- Bernard, A. B., Bradford J. i Schott, P. K. (2001) Factor Price Equality and the Economies of the United States, *NBER Working Paper*, 8068.
- Bernard, Andrew B. and J. Bradford Jensen. (1999) Exceptional Exporter Performance: Cause, Effect, or Both?. *Journal of International Economics* Vol 47, No.1, 1-26.
- Bhagwati, Jagdish N., (1978) *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Anatomy and Consequences of Exchange Control Regimes*. Cambridge, Ballinger.
- BIS economics paper No. 18 (2012) *Industrial strategy: UK sector analysis*. Department for Business Innovation & Skills
- Blanchard, O. (2006) *Macroeconomics*, Forth Edition, Pearson Prentice Hall,
- Blanchard, O. (2006) Current Account Deficits in Rich Countries. Paper presented at the IMF *Seventh Jacques Polak Annual Research Conference on Capital Flows*, Washington D.C., November 9—10,
- Blanchard, Olivier, Francesco Giavazzi, and Filipa Sa (2005) The U.S. Current Account and the Dollar, in William Brainard and George Perry (eds.), *Brookings Papers on Economic Activity* 1, str. 67-146.,
- Dixon, R.J and A.P. Thirlwall (1975) A model of regional growth differences on Kaldorian lines. *Oxford Economic Papers*, 27, 201-214.
- Engle, R. F., Granger, C. W. J., (1987.) Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing. *Econometrica*, Vol. 55, No. 2. str. 251-276.
- European Commission (2012) *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Stronger European Industry for Growth and Economic Recovery*. Brussels
- European Commission (2013) *Public consultation on the Industrial Policy Communication 2012*. Draft public consultation report
- European Competitiveness Report 2013: *Towards Knowledge Driven Reindustrialisation*. Commission Staff Working Document. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013

- Granger, C. W. J. (1969) Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econo-metrica*, 37(3):424-438.
- Hausmann, R. and Rodik, D. (2006) *Doomed to choose: Industrial policy as predicament*. Paper prepared for the first Blue Sky seminar organized by the Center for International Development at Harvard University on September 9, 2006.
- Helpman, E., Krugman, P., (1985) *Market Structure and Foreign Trade*. Cambridge: MIT Press
- Horvat, B. (2007) *Dinamični gospodarski razvoj*. Zagreb: Dom i svijet/Zagreb i Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu. Zagreb
- http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/monitoring-member-states/files/ms_comp_report_2012_en.pdf; 2.12.2013.
- <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB13-full-report.pdf>; 2.12.2013.
- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf; 2.12.2013.
- Industrial Performance Scoreboard and Member States' Competitiveness Performance and Policies. A Europe 2020 Initiative. SWD (2012) 298
- Kaldor, N. (1970): "The case for regional policies", *Scottish Journal of Political Economy*, 17, 337-348.
- Kankanen, J., Lindroos, P. and Myllyla, M. (2013) *Industrial Competitiveness Approach. Means to guarantee economic growth in Finland in the 2010s*. Publications of the Ministry of Employment and the Economy. Innovation
- Kunst, R.M., Marion, D. (1989) Notes on Exports and Productivity a Causal Analysis, *Review of Economics and Statistics*, Vol 71, str. 699-703.
- Leamer, E. E. (1984) *The Leontief Paradox, Reconsidered. Source of International Comparative Advantage: Theory and Evidence*. Cambridge, Mass.:MIT Press.
- Leamer, E. E. (1989) The Leontief Paradox, Reconsidered, *Journal of Political Economy* 88:495-503.
- Leamer, E. E. (1993) Factor-Supply Difference as a Source of Comparative Advantage, *American Economic Review*, 83(2), str. 436-439.
- Leamer, E. E., Levinsohn, J., (1995) International Trade Theory: The Evidence, *Handbook of International Economics* 3:13, str. 39-94
- Leontief, W. (1953): Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Re-examined. *Proc. American Philosophical Soc.* 9, str. 332-49.
- Leontief, W.W. (1969) Domestic production and foreign trade: The American capital position re-examined. U: Bhagwati, J., ed., *International Trade*, Penguin Modern Economics Readings, str. 125.
- Micco, A. i Pages., C. (2006) The Economic Effects of Employment Protection: Evidence from International Industry-Level Data, *IZA Discussion Paper*, 2433.
- Ministarstvo gospodarstva (2013) Prijedlog strategije poticanja investicija u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2014.-2020. Interni dokument Ministarstva gospodarstva.
- Nacrt prijedloga inovacijske strategije Republike Hrvatske 2014.-2020.; dostupno na <http://www.mingo.hr/userdocsimages/NACRT%20PRIJEDLOGA%20INOVACIJSKE%20STRATEGIJE%20RH.PDF>
- Nickell, S. i Layard., R. (1999) Labor Market Institutions and Economic Performance. In O. Ashenfelter and D. Card (eds.), *Handbook of Labor Economics*, Edition 1, Elsevier/OECD. Various years. OECD Employment Outlook. Paris: OECD.
- Partnership Agreement CROATIA (1 July 2013), Working draft (ver 2.0)
- Peneder, M. (2009) *Sectoral Growth Drivers and Competitiveness in the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Proudman, James and Steven Redding (eds). (1998) *Openness and Growth*, Bank of England, London.
- Ricardo, D. (1821) *The Principles of Political Economy and Taxation*, (New York, Everyman's Library, 1973).
- Rodik, D. (2004) *Industrial policy for the twenty-first century*. Cambridge.
- Rodik, D. (2006) *Industrial development: Stylized facts and policies*. Draft of a chapter prepared for the U.N.-DESA publication *Industrial Development for the 21st Century*. Cambridge
- Santos, P.G., Ribeiro, A.P., Carvalho, V.M. (2013) Export-led Growth in Europe: Where and What to Export?, *FEP Working Papers*
- Scarpetta, S. i Tressel, T. (2004) Boosting Productivity via Innovation and Adoption of New Technologies: Any Role for Labor Market Institutions? *The World Bank Policy Research Working Paper Series*, 3273-78.
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2013.), radna verzija.
- Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013. - 2020. (2013.): dostupno na [http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/sjednice_i_odluke_vlade_rh/2013/89_sjednica_vlade_republike_hrvatske/89_2/\(view_online\)/1#document-preview](http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/sjednice_i_odluke_vlade_rh/2013/89_sjednica_vlade_republike_hrvatske/89_2/(view_online)/1#document-preview)

- Škuflić, L., Vlahinić-Dizdarević, N. (2004) Koliko je Hrvatska Robna razmjena Intra-industrijska? *Ekonomski pregled*, Vol.55 No.9-10
- Vernon, Raymond (1966) International Investment and International Trade in the Product Cycle *Quarterly Journal of Economics* 80, str 290-307
- Warwick, K. (2013) Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. Global Industry and Economic Forum 2013: preuzeto iz Gereffi, G. (2010) *Presentation at OECD workshop*, September 2010.
- Warwick, K. (2013) *Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. Global Industry and Economic Forum 2013: Creativity, Innovation, Industry – New Challenges for Policies*
- World Bank, (2011) Employment Protection Legislation and Labor Market Outcomes: Theory, Evidence and Lessons for Croatia
- World Bank (2005) Enhancing Job Opportunities. Eastern Europe and the Former Soviet Union, Washington, DC: World Bank.
- www.dzs.hr

Provedba strategije

- Radoš, T (2009) *Povezanost strategije i uspješnosti poslovanja hrvatskih poduzeća*. Doktorska disertacija. Ekonomski fakultet sveučilišta u Zagrebu.